

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANA BİLİM DALI
KAMU HUKUKU PROGRAMI
DOKTORA TEZİ**

KARADENİZ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ

Bahadır Bumin ÖZARSLAN

**Danışman
Prof. Dr. Ayşe Melda SUR**

İZMİR – 2012

Yemin Metni

Doktora Tezi olarak sunduğum “Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü” adlı çalışmanın tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

08/03/2012

Bahadır Bumin ÖZARSLAN

ÖZET
Doktora Tezi
Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü

Bahadır Bumin ÖZARSLAN

Türkiye Cumhuriyeti Devleti
Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı
Kamu Hukuku Programı

Tarihin her döneminde mücadele alanı olan Karadeniz Bölgesi, Soğuk Savaş'ın ardından yeniden şekillenmeye başlamıştır. Türkiye'nin öncülüğünde başlayan KEİ girişi, Karadeniz'deki yeni düzenin ilk habercisidir. Soğuk Savaş sırasında ihtilafli olan taraflar, ekonomi tabanlı bir uluslararası örgüt bünyesinde bir araya gelmeyi kabul ederek yeni bir sayfa açmışlardır.

1992 yılında KEİ ile resmen başlayan girişimler, 1999 yılında bir hukuk kişisi olarak ortaya çıkan KEİÖ ile yeni bir boyut kazanmıştır. Kurum yapısı, iç işleyişi, işbirliği alanları ve dış ilişkileri dikkate alındığında oturmuş bir uluslararası örgüt olan KEİÖ, başlangıçtaki hedeflerini gerçekleştirememiştir. Ancak kurulduğu günden bu yana geldiği nokta değerlendirildiğinde, önemli bir mesafe kat ettiği görülmektedir. Kurum yapısında yapılacak değişikliklerin siyasî kararlılıkla birleşmesi durumunda, KEİÖ'nün çok ciddi bir başarı elde etmesi kaçınılmazdır.

Kuruluşundan itibaren AB merkezli bir anlayışa sahip olan KEİÖ, AB'den beklediği ilgiyi görememiştir. AB'nin içine girdiği kriz dikkate alındığında, KEİÖ'nün diğer uluslararası örgütlerle, özellikle de Asya kıtasındaki kuruluşlarla işbirliği geliştirmesi daha yararlı olacaktır. Ayrıca, KEİÖ üzerinden gelişen ilişkiler sayesinde Karadeniz güvenliği konusunda

ortaya çıkan Türk-Rus ittifakı ve KEİÖ'nün ekonomi dışındaki alanlarda da işbirliği gerçekleştirme çalışmaları göz önüne alındığında, örgütün KİÖ'ye dönüşmesi düşünülebilir. Bu konuda, kilit devletler olan Türkiye'nin ve Rusya'nın tavrı belirleyici olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü, Uluslararası Örgütler, Karadeniz Bölgesi, Ekonomi, Türkiye, Rusya, Soğuk Savaş, Güvenlik, Karadeniz İşbirliği Örgütü

ABSTRACT
Doctoral Thesis
Doctor of Philosophy (Ph. D.)
Organization of Black Sea Economic Cooperation

Bahadır Bumin ÖZARSLAN

Dokuz Eylül University
Graduate School of Social Sciences
Department of Public Law
Public Law Program

Black Sea Region, which is an area of struggle in every era of the history, has started to reshape after the Cold War. The initiative of BSEC, established via the leadership of Türkiye, is the first precursor of the new order. The opposing parties in the Cold War period, have opened a new page by accepting to gather in the structure of an economic-based international organization.

The initiatives, starting officially in 1992 by BSEC, have gained a new dimension with the Organization of BSEC, which emerged as a legal personality in 1999. The Organization of BSEC, which is a rooted organization in terms of institutional structure, inner mechanism, areas of cooperation and external relations, can't achieve its goals, determined in the beginning. But it is seen that the Organization of BSEC has gained an important ground, in comparison with the stage since its foundation till today. In case of combining the changes to be made in its institutional structure and political stability, it is inevitable that the Organization of BSEC will gain a very crucial success.

The Organization of BSEC, which has a EU-based mentality since its foundation, has not meet the concern, that the Organization of BSEC expected from EU. Considering the crisis that EU is in, it will be more useful for the Organization of BSEC to develop cooperation with other organizations, especially in Asia. Furthermore, Turkish-Russian alliance emerging on Black

Sea security via developing relations between Türkiye and Russia, thanks to the Organization of BSEC, and the activities of the Organization of BSEC in the areas beside economy, transforming the Organization of BSEC into the Organization of BSC should be examined. In this regard, the attitude of the key states, Türkiye and Russia, will be determining.

Keywords: Organization of Black Sea Economic Cooperation, International Organizations, Black Sea Region, Economy, Türkiye, Russia, Cold War, Security, Organization of Black Sea Cooperation

KARADENİZ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KEİÖ'NÜN ULUSLARARASI ÖRGÜTLER İÇİNDEKİ YERİ

I. BİR ULUSLARARASI ÖRGÜT OLARAK KEİÖ	3
A. Uluslararası Örgüt Kavramının Ortaya Çıkışı	3
B. Tanımı	10
C. Ortak Özellikleri	13
1. Kurucu Antlaşma	14
2. Üyelik	14
3. Faaliyet Alanları	15
4. Sürekli Organlar	15
5. Malî Katkı	16
Ç. Hükümet Dışı Uluslararası Örgütler	16
II. ULUSLARARASI ÖRGÜTLERİN HUKUKÎ NİTELİĞİ AÇISINDAN KEİÖ'NÜN DURUMU	19
A. Hukukî Kişiliği	19
B. Kurucu Antlaşma	27
C. Yetkileri	28
Ç. Uluslararası Sorumluluk	29
D. Ayrıcalıklar ve Dokunulmazlıklar	32

E. Normatif Faaliyetleri	35
III. KEİÖ'NÜN ULUSLARARASI ÖRGÜTLERİN SINIFLANDIRILMASI İÇİNDEKİ YERİ	37
A. Coğrafi Sınıflandırma	37
B. Amaçlarına ve Faaliyet Alanlarına Göre Sınıflandırma	41
1. Genel Konulu Örgütler	41
2. Uzman Örgütler	42
C. Yetkiye Dayalı Sınıflandırma	46
1. İşbirliği Örgütleri	46
2. Uluslarüstü Örgütler	47
IV. ULUSLARARASI ÖRGÜTLERİN ORGANİK YAPISI ÇERÇEVESİNDE KEİÖ'NÜN ORGANLARI	49
A. Ana Organlar ve Yardımcı Organlar	50
B. Üyelerin Temsil Derecesine Göre Organlar	51
C. Görevlerine ve Yetkilerine Göre Organlar	52
Ç. Üyelerinin Statüsüne Göre Organlar	53
1. Hükümet Temsilcilerinden Oluşan Organlar	53
2. Uluslararası Örgüt Görevlilerinden Oluşan Organlar	53
3. Siyasî ve Sosyal Nitelikli Üyelerden Oluşan Organlar	55
V. ULUSLARARASI ÖRGÜTLERDE ÜYELİK KAPSAMINDA KEİÖ ÜYELİĞİNİN ÖZELLİKLERİ	56
A. Üyeliğe Kabul	58
1. Üyelik Ehliyeti	58
2. Üyelik Statüsünün Kazanılması	59
3. Gözlemcilik ve Ortak Üyelik Statüsü	61
B. Üyeliğin Sona Ermesi	64
1. Çekilme	65
2. İhraç	67
3. Kurucu Antlaşmadaki Değişikliklerin Onaylanmaması	68
4. Devlet Olma Vasfının Kaybı	69
5. Örgütün Feshi	70
6. Askıya Alma	70

İKİNCİ BÖLÜM

KEİÖ'NÜN TARİHİ GELİŞİMİ ve KURUM YAPISI

I. KEİ ÖNCESİ SİYASÎ DURUM	73
II. KEİ FİKRİNİN ORTAYA ÇIKIŞI	75
A. KEİ Zirve Bildirisi	78
1. İçeriği	78
2. Değerlendirme	81
B. Boğaziçi Bildirisi	86
1. İçeriği	86
2. Değerlendirme	87
III. KEİ'NİN KEİÖ'YE DÖNÜŞME SÜRECİ	89
A. KEİ'YE Katılan Devletler Üst Düzey Toplantısı Bildirisi	90
1. İçeriği	90
2. Değerlendirme	91
B. KEİ'YE Katılan Devletler Devlet veya Hükümet Başkanlarının Moskova Bildirisi	91
1. İçeriği	91
2. Değerlendirme	94
C. KEİ Serbest Ticaret Bölgesi Kurulması Yönünde Niyet Bildirisi	96
1. İçeriği	96
2. Değerlendirme	97
IV. KEİÖ'NÜN KURULUŞU ve KEİÖ ŞARTI	98
A. Yalta Zirvesi	98
B. KEİÖ Şartı'nın İçeriği ve Değerlendirilmesi	101
1. Giriş Kısmı	101
a. İçeriği	101
b. Değerlendirme	102
2. Genel Hükümler (Bölüm I) ve İşbirliğinin İlkeleri ve Alanları (Bölüm II)	104
a. İçeriği	104

b. Değerlendirme	105
3. Katılım (Bölüm III)	108
a. İçeriği	108
b. Değerlendirme	109
4. Kurum Yapısıyla İlgili Hükümler	112
5. Malî Hükümler (Bölüm VIII)	112
a. İçeriği	112
b. Değerlendirme	113
6. Hukukî Hükümler (Bölüm IX)	114
a. İçeriği	114
b. Değerlendirme	115
7. Son Hükümler (Bölüm X)	118
a. İçeriği	118
b. Değerlendirme	119
 V. KEİÖ'NÜN ORGANLARI	 122
A. Dışişleri Bakanları Konseyi	122
1. Yetkileri	122
2. Karar Alma Süreci	124
a. Genel Karar Alma Yöntemi	125
(1) Hukukî Dayanakları, Toplantı ve Karar Yeter Sayısı	125
(2) Oydaşma (Konsensüs)	126
(3) Oylama Türleri ve Usûlleri	127
b. Diğer Karar Alma Yöntemleri	128
c. Karar Çeşitleri	129
ç. Değerlendirme	130
3. Dışişleri Bakanları Toplantıları	131
a. Alınan Kararlar	132
(1) Kurumlaşma ve Hukukî Yapı	132
(2) İç İşleyiş	135
(3) İlgili Kuruluşlar	135
(4) KEİ Bütçesi	137
(5) Uluslararası Örgütlerle ve Kuruluşlarla İlişkiler	137
(6) AB ile İlişkiler	139
(7) Uluslararası Hükümet Dışı Kuruluşlarla İlişkiler	139
(8) Gözlemcilik	140
b. Değerlendirme	141
4. Dışişleri Bakanları Konseyi Toplantıları	151
a. Alınan Kararlar	153
(1) Kurumlaşma	154
(2) KEİÖ Genişlemesi	157
(3) İlgili Kuruluşlar	159
(4) Yeni İşbirliği Alanları ve İşbirliği Alanlarında Öncelikler	161
(5) Uluslararası Örgütlerle ve Kuruluşlarla İlişkiler	164
(6) AB ile İlişkiler	167

(7) Gözlemcilik ve Sektörel Diyalog Ortaklığı	171
b. Değerlendirme	174
c. Toplantılarda Yayımlanan Bildiriler	194
(1) 23 Nisan 2005 Tarihli Gümölcine Bildirisi	194
(i) İçeriği	194
(ii) Değerlendirme	195
(2) 26 Nisan 2006 Tarihli Bükreş Bildirisi	196
(i) İçeriği	196
(ii) Değerlendirme	197
(3) 1 Kasım 2006 Tarihli Moskova Bildirisi	198
(i) İçeriği	198
(ii) Değerlendirme	198
(4) 19 Nisan 2007 Tarihli Belgrad Bildirisi	199
(i) İçeriği	199
(ii) Değerlendirme	200
(5) 25 Ekim 2007 Tarihli Ankara Bildirisi	200
(i) İçeriği	200
(ii) Değerlendirme	201
(6) 17 Nisan 2008 Tarihli Kiev Bildirisi	202
(i) İçeriği	202
(ii) Değerlendirme	203
B. Dönem Başkanlığı	204
C. Troyka Sistemi	206
Ç. Yüksek Düzeyli Memurlar Komitesi	208
D. Uluslararası Daimî Sekreteryaya	209
E. Alt Organlar	211
 VI. ZİRVE TOPLANTILARI	 213
A. 17 Ekim 1999 Tarihli İstanbul Zirve Toplantısı	214
1. Zirve Bildirisinin İçeriği	214
2. Değerlendirme	215
B. 25 Haziran 2002 Tarihli İstanbul Zirve Toplantısı	216
1. Zirve Bildirisinin İçeriği	216
2. Değerlendirme	218
C. 25 Haziran 2007 Tarihli İstanbul Zirve Toplantısı	219
1. Zirve Bildirisinin İçeriği	219
2. Değerlendirme	222
 VII. KEİÖ'NÜN İLGİLİ KURULUŞLARI	 223
A. Karadeniz Ekonomik İşbirliği Parlamenter Asamblesi (KEİPA)	224
1. KEİPA'NIN Amaçları ve Hedefleri	226

2. KEİPA'DA Kullanılan Diller	227
3. KEİPA Üyeliği	227
4. KEİPA'NIN Organları	228
a. Genel Kurul	229
b. Daimî Komite	230
c. Başkanlık Divanı	231
ç. Komiteler	233
d. Uluslararası Sekretarya	234
5. KEİPA-KEİÖ İlişkileri	235
6. KEİPA-Ulusal Parlamentolar İlişkisi	236
7. KEİPA'DA Gözlemcilik ve Misafirler	238
8. KEİPA'DA Yeni Üyelik	239
B. Karadeniz Ekonomik İşbirliği İş Konseyi (KEİ İş Konseyi)	239
C. Karadeniz Ticaret ve Kalkınma Bankası (KTKB)	242
1. KTKB Üyeliği ve KTKB'nin Yapılanması	245
2. KTKB-KEİÖ İlişkileri	246
Ç. Bağlı Merkezler	248
1. Uluslararası Karadeniz Çalışmaları Merkezi (UKÇM)	248
2. Karadeniz Ekonomik İşbirliği İstatistikî Veri ve Ekonomik Bilgi Değişim Koordinasyon Merkezi	252

3. BÖLÜM

KEİÖ'NÜN İŞBİRLİĞİ ZEMİNLERİ ve DIŞ İLİŞKİLERİ

I. KEİÖ'DE İŞBİRLİĞİ ALANLARI	255
A. Ticaret ve Ekonomik Gelişme	256
B. Enerji	261
C. Ulaşım	266
Ç. Küçük ve Orta Boy İşletmeler (KOBİLER)	272
D. Turizm	274
E. Bilim ve Teknoloji	277
F. Bilgi ve İletişim Teknolojileri	280
G. Çevrenin Korunması	282
H. Kurum Yenilenmesi ve İyi Yönetişim	284
I. Acil Yardım	287
İ. Eğitim	290

J. Kùltür	292
K. Suçla Mücadele	294
L. Güvenlik	299
1. KEİÖ Çatısı Altındaki İşbirliği	301
2. Karadeniz’de KEİÖ Dışında Gelişen Güvenlik İşbirliği	303
a. Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu (KADİGG)	306
b. Karadeniz Uyumu Harekâtı (KUH)	311
c. Karadeniz’de Yeni Güvenlik Cephesi: Türk-Rus İttifakı	312
(1) Rusya’nın Güvenlik Anlayışı ve Karadeniz	313
(2) Soğuk Savaş Sonrasında ABD’nin Karadeniz Politikası	317
(3) ABD Politikaları Karşısında Türkiye-Rusya İlişkileri	323
ç. Değerlendirme	325
 II. KEİÖ’NÜN ULUSLARARASI KURULUŞLARLA İLİŞKİLERİ	329
A. KEİÖ-AB İlişkileri	329
1. KEİÖ-AB İşbirliği Platformu	330
2. Kişinev Bildirisi	331
3. KEİÖ-AB Etkileşimi: KEİÖ Yaklaşımı	332
4. Karadeniz Sinerjisi	333
5. Kiev Ortak Açıklaması	334
6. Değerlendirme	335
B. KEİÖ-BMÖ İlişkileri	337
C. KEİÖ-Dünya Bankası İlişkileri	342
Ç. KEİÖ-Merkezî Avrupa Girişimi (MAG) İlişkileri	343
D. KEİÖ-Avrasya Ekonomik Topluluğu İlişkileri	345
E. KEİÖ-Avrupa-Kafkasya-Asya Ulaşım Koridoru (TRACECA) İlişkileri	346
F. KEİÖ-Uluslararası Göç Örgütü İlişkileri	348
 SONUÇ	351
KAYNAKÇA	372

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABKA	Avrupa Birliği Kurucu Antlaşması
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ABGS	Avrupa Birliği Genel Sekreterliği
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AGİK	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AİHK	Avrupa İnsan Hakları Komisyonu
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
AKPM	Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi
ASAM	Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi
AŞ	Anonim Şirket
AT	Avrupa Topluluğu
ATAD	Avrupa Toplulukları Adalet Divanı
AÜSBF	Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
AÜSBFD	Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi
BDP	Barış ve Demokrasi Partisi
BDT	Bağımsız Devletler Topluluğu
Bkz.	Bakınız
BMÖ	Birleşmiş Milletler Örgütü
BSC	Black Sea Cooperation (Karadeniz İşbirliği)
BSEC	Black Sea Economic Cooperation (Karadeniz Ekonomik İşbirliği)
C.	Cilt
CEI	Central European Initiative (Merkezî Avrupa Girişimi)
CEPS	Centre for European Policy Studies (Avrupa Politikaları Çalışmaları Merkezi)
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
COMECON	Council for Mutual Economic Assistance (Karşılıklı Ekonomik

	Yardımlaşma Konseyi)
Çev.	Çeviren/Çevirenler
D-8	Developing Eight (Gelişen Sekizler)
Der.	Derleyen/Derleyenler
Dr.	Doktor
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
EBRD	European Bank for Reconstruction and Development (Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası)
ECO	Economic Cooperation Organization (Ekonomik İşbirliği Örgütü)
Ed.	Editör/Editörler
EİÖ	Ekonomik İşbirliği Örgütü
EİT	Ekonomik İşbirliği Teşkilatı
ESA	European Space Agency (Avrupa Uzay Ajansı)
EU	European Union (Avrupa Birliği)
FATF	Financial Action Task Force (Malî Eylem Görev Gücü)
FKÖ	Filistin Kurtuluş Örgütü
G-8	Group of Eight (Sekizler Grubu)
GAİP	Güneydoğu Avrupa İstikrar Paktı
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması)
GYİH	Gayrisafî Yurt İçi Hasıla
IBRD	International Bank for Reconstruction and Development (Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası)
ICBSS	International Center for Black Sea Studies (Uluslararası Karadeniz Çalışmaları Merkezi)
IDB	Islamic Development Bank (İslam Kalkınma Bankası)
ILO	International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)
IMF	International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
INOGATE	Interstate Oil and Gas Transportation to Europe (Avrupa'ya Devletler Arası Petrol ve Doğal Gaz Taşımacılığı)
İKB	İslam Kalkınma Bankası

KADİGG	Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu
KARASAM	Giresun Üniversitesi Karadeniz Stratejik Araştırma ve Uygulama Merkezi
KEİ	Karadeniz Ekonomik İşbirliği
KEİB	Karadeniz Ekonomik İşbirliği Bölgesi
KEİÖ	Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü
KEİT	Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı
KEİPA	Karadeniz Ekonomik İşbirliği Parlamenter Asamblesi
KİÖ	Karadeniz İşbirliği Örgütü
KİP	Kafkas İstikrar ve İşbirliği Platformu
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
km	Kilometre
KOBİ	Küçük ve Orta Boy İşletme
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KTKB	Karadeniz Ticaret ve Kalkınma Bankası
KUH	Karadeniz Uyum Harekâtı
LAIA	Latin American Integration Association (Latin Amerika Entegrasyonu Birliği)
MAG	Merkezî Avrupa Girişimi
MC	Milletler Cemiyeti
MEDA	Mediterranean Economic Development Area (Akdeniz Ekonomik Gelişim Alanı)
MEGG	Malî Eylem Görev Gücü
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
MÖ	Milattan Önce
m.	Madde
NAFTA	North American Free Trade Agreement (Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması)
NATO	North Atlantic Treaty Organisation (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
N/No/Nu	Numara/Number (Sayı)

OECD	Organization for Economic Cooperation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)
OPEC	Organization of the Petroleum Exporting Countries (Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü)
PA	Parlamentar Asamblesi
PHARE	Poland and Hungary: Assistance for Restructuring their Economies (Polonya ve Macaristan: Ekonomilerinin Yeniden Yapılandırılması İçin Yardım)
Prof.	Profesör
S.	Sayı
St.	Saint
s.	Sayfa
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
ŞİÖ	Şangay İşbirliği Örgütü
TACIS	Technical Aid to the Commonwealth of Independent States (Bağımsız Devletler Topluluğu'na Teknik Yardım)
TASAM	Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TC	Türkiye Cumhuriyeti
TRACECA	Transport Corridor Europe-Caucasus-Asia (Avrupa-Kafkasya-Asya Ulaşım Koridoru)
TRNC	Turkish Republic of Northern Cyprus (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti)
TÜRKSAM	Türkiye Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Analizler Merkezi
UAD	Uluslararası Adalet Divanı
UKÇM	Uluslararası Karadeniz Çalışmaları Merkezi
UNDP	United Nations Development Programme (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)
UN/ECE	United Nations Economic Commission for Europe (Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu)
UNEP	United Nations Environment Programme (Birleşmiş Milletler Çevre Programı)

UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
UN/FAO	Food and Agriculture Organization (BMÖ Gıda ve Tarım Örgütü)
UNIDO	United Nations Industrial Development Organization (Birleşmiş Milletler Sanayi Kalkınma Örgütü)
USA	United States of America (Amerika Birleşik Devletleri)
V./Vol.	Volume (Cilt)
vb.	Ve benzeri
WEU	Western European Union (Batı Avrupa Birliği)
WTO	World Trade Organization (Dünya Ticaret Örgütü)

GİRİŞ

Tarihin en eski dönemlerinden itibaren gerek deniz alanı gerek bu alan çevresindeki kara parçası üzerinde büyük çekişmelerin yaşandığı Karadeniz ve Karadeniz Bölgesi, Avrupa ve Asya kıtalarının ortasında yer alan konumuyla stratejik bir öneme sahiptir. Karadeniz Bölgesi, bir yandan İstanbul ve Çanakkale Boğazları aracılığıyla Akdeniz'e, Atlantik Okyanusu'na ve Afrika kıtasına açılmakta; öbür yandan da Tuna, İdil (Volga), Özü (Dinyeper) ve Ten (Don) nehirleri yoluyla Baltık Denizi'ne ve Hazar Denizi'ne ulaşarak Avrupa ve Türkistan (Orta Asya) içine kadar etki alanını genişletmektedir. Her dönem önemini muhafaza eden Karadeniz Bölgesi, İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra başlayan Soğuk Savaş yıllarında da iki ayrı blokun çekişme alanlarından birini teşkil etmiştir. Batı Bloku içinde yer alan NATO üyesi Türkiye Cumhuriyeti Devleti¹ ile Doğu Bloku'nun lideri konumundaki SSCB ve diğer Varşova Paktı üyeleri, Karadeniz kıyılarını adeta paylaşarak birbirlerinin egemenlik alanlarını kabullenmişlerdir. Bu dönemde, Karadeniz'in güney kıyıları Türkiye eliyle NATO tarafından kontrol edilirken; kuzey, doğu ve batı kıyıları SSCB ve diğer Varşova Paktı üyelerinin denetimi altındadır.

Soğuk Savaş'ın bitmesiyle ve SSCB'nin dağılmasıyla birlikte, yeryüzündeki diğer çekişme alanlarında olduğu gibi Karadeniz'de de yeni duruma göre bazı adımlar atılmaya başlanmıştır. Bu adımların ilki, Türkiye eliyle başlatılan KEİ girişimidir. Soğuk Savaş sırasında çekişme yaşayan tarafları bir araya getiren bu girişim, ekonomik işbirliği gerçekleştirmeyi esas alan bir mekanizma oluşturmuş ve zaman içinde, çalışmamazın konusunu oluşturan KEİÖ'nün kurulmasıyla yeni bir boyut kazanmıştır. KEİ girişiminin başından itibaren Karadeniz Bölgesi içinde yıkılmaya başlanan ön yargılar, geçen süre zarfında uluslararası toplum tarafından da aşılmaya başlanmıştır. Uluslararası bir örgüte dönüşerek uluslararası topluma katılan KEİÖ, bir anlamda, Soğuk Savaş yıllarından kalma psikolojik engellerin aşılarak

---

¹ Bundan sonra Türkiye olarak anılacaktır.

kurumsal yapıların ortaya çıkarılabildiğini gösteren örneklerden biri, belki de birincisidir.

Çalışmamız üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, uluslararası kamu hukuku açısından uluslararası örgüt kavramının teorik çerçevesi ortaya konarak KEİÖ'nün özellikleri tespit edilecektir. Uluslararası örgüt kavramının ortaya çıkışı, uluslararası örgütlerin tanımı ve özellikleri, uluslararası örgütlerle ilgili yapılan sınıflandırmalar, kurum yapısı ve üyelik gibi başlıklar altında ele alınacak olan bu bölümde, KEİÖ'nün mevcut yapısı incelenecektir.

İkinci Bölümde, KEİÖ'nün tarihî gelişimi ve kurum yapısı ele alınacaktır. Bu bölümde, iki ana konu ele alınmaktadır. İlk önce, KEİÖ'yü ortaya çıkaran süreç ele alınarak KEİÖ'nün uluslararası örgüt statüsünü kazanana kadar geçirdiği aşamalar, yapılan toplantılar ve kabul edilen metinler değerlendirilecektir. Daha sonra ise KEİÖ'nün kurum yapısı incelenecektir. Bu kısmın konusu, KEİÖ'nün organları ve ilgili kuruluşlarıdır. Burada hareket noktası, KEİÖ'nün kurum yapısıyla ilgili resmî belgeleri olacaktır.

Üçüncü Bölümün konusu ise KEİÖ'nün işbirliği alanları ve dış ilişkileridir. İlk ana alt başlıkta, oldukça geniş bir alana yayılan işbirliği konuları belirtilerek KEİÖ bünyesinde kabul edilmiş önemli belgeler ele alınacaktır. Bu ana alt başlıkta, KEİÖ'nün güvenlik konusuyla ilgili yaptığı çalışmalar değerlendirilirken, KEİÖ ile organik bağı olmayan ancak ortaya çıkmasında KEİÖ'nün dolaylı tesirinin olduğu yapılanmalar da incelenecektir. Üçüncü Bölümün ikinci ana alt başlığının konusunu, KEİÖ'nün dış ilişkileri oluşturmaktadır. KEİÖ'nün diğer uluslararası kuruluşlarla ilişkileri, yine kabul edilmiş hukukî belgelerden hareketle değerlendirilecektir. Sonuç ve Değerlendirme kısmında ise ortaya çıkan tablo, genel bir incelemeye tâbi tutularak KEİÖ'nün etkinlik kazanması için atılması gereken adımlardan oluşan öneriler dile getirilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KEİÖ'NÜN ULUSLARARASI ÖRGÜTLER İÇİNDEKİ YERİ

Birinci Bölümde, bir uluslararası örgüt olarak KEİÖ'nün özellikleri ele alınacaktır. Bu özelliklerin daha iyi anlaşılabilmesi ve çalışmanın ilerleyen bölümlerinde kullanılacak terimlerin daha iyi algılanabilmesi amacıyla ilk önce uluslararası örgütlerle ilgili teorik bilgilere yer verilecektir. Uluslararası örgütlerin tarihî süreç içinde ortaya çıkışı, tanımı, ortak özellikleri, hukukî niteliği, sınıflandırılması, organları ve üyelik yapısı gibi konular üzerinde durulacak ve KEİÖ'nün özellikleri de bu çerçevede değerlendirilecektir.

I. BİR ULUSLARARASI ÖRGÜT OLARAK KEİÖ

A. Uluslararası Örgüt Kavramının Ortaya Çıkışı

Ulusal alanda olduğu kadar uluslararası alanda da belirli ortak ihtiyaçların karşılanması amacıyla örgütlenme gereği hissedilmiştir. Uluslararası örgütler de devletler arası ilişkilere duyulan ihtiyacın ve bu ilişkilerin doğurduğu karşılıklı bağımlılığın bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır². Örgütlenme ve çözüm getirme ihtiyacının ortaya çıkışında dikkate alınan diğer önemli bir amaç da uluslararası toplum için bağlayıcı düzenlemeler yapmak ve kurulan mekanizmada, sürekliliği

---

² Bkz. Pitman B. Potter, **An Introduction to the Study of International Organization**, D. Appleton-Century Company, New York 1935, s. 5-8; Clive Archer, **International Organizations**, Routledge, London 1995, s. 3-4; Henry G. Schermers ve Niels M. Blokker, **International Institutional Law: Unity Within Diversity**, Martinus Nijhoff Publishers, The Hague/London/Boston 1995, s. 10; Malcolm N. Shaw, **International Law**, Cambridge University Press, Cambridge 2001, s. 887-888; A. LeRoy Bennett ve James K. Oliver, **International Organizations: Principles and Issues**, Prentice Hall, New Jersey 2002, s. 1; Antonio Cassese, **International Law**, Oxford University Press, New York 2005, s. 135; C. F. Amerasinghe, **Principles of the Institutional Law of International Organizations**, Cambridge University Press, Cambridge 2005, s. 1-2; Melda Sur, **Uluslararası Hukukun Esasları**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 2008, s. 145; İlyas Doğan, **Devletler Hukuku: Genel İlkeler, Soykırımından Sorumluluk, Tehcir**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2008, s. 58; Yücel Acer ve İbrahim Kaya, **Uluslararası Hukuk Temel Ders Kitabı**, USAK Yayınları, Ankara 2011, s. 95.

sağlayabilmektir³. Uluslararası hukukun iç hukuktan farklı olan kendine has yapısı ve uluslararası toplum nezdinde devletlerin bahsi geçen hedeflerin gerçekleştirilebilmesinde yeterince etkin ve arzulanır bir performans gösteremeyişi gibi sebeplerle uluslararası ilişkiler, devletler ve hükümetler dışında, devlet dışı aktörlerin de yer aldığı bir ilişkiler zemini hâline gelmiştir⁴. Bu zeminde devletler dışında, değişik özelliklerde ve hacimlerde çok farklı örgütlenmeler mevcuttur. Artık uluslararası toplumu sadece devletlerin oluşturduğu bir toplum olarak tanımlamak, yirminci yüzyıldaki gelişmeler, özellikle de 1919'da Milletler Cemiyeti'nin ve 1945 yılında da BMÖ'nün kurulması dikkate alındığında mümkün görünmemektedir⁵. Faaliyetlerinin ve etkilerinin önemi açısından, devletlerden sonra ikinci sırada gelen, uluslararası ilişkiler disiplininin en dinamik konularından biri olan, çalışma alanı açısından değişken bir karakteri olan, aynı anda uluslararası ilişkilerin her zemininde varlığını hissettiren, modern uluslararası düzen içinde inkârı mümkün olmayan ve uluslararası ilişkiler, uluslararası hukuk, uluslararası politik ekonomi, diplomasi tarihi ve uluslararası tarih gibi birden çok disiplinin çalışma alanına giren uluslararası örgütlerin geçmişi, bilimsel anlamda ve uluslararası hukuk disiplini çerçevesinde iki yüzyıldan uzun bir süreye uzanmaktadır⁶.

Devletler arasındaki iki taraflı ve çok taraflı ilişkilerin tarihi, bahsedildiği üzere oldukça uzun bir geçmişe sahiptir ancak bu ilişkilerin kurumlaşmış hâli olan

---

³ Hüseyin Pazarcı, "Uluslararası Örgütlerin İşlevleri", **Prof. Dr. Ahmet Şükrü Esmer'e Armağan**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 468, Ankara, s. 251.

⁴ Şaban H. Çalış, "Uluslararası Örgütler: Tanımların, Yaklaşımların ve Tarihin Alacakaranlığı", **Uluslararası Örgütler ve Türkiye**, Şaban H. Çalış, Birol Akgün ve Önder Kutlu (Ed.), Çizgi Kitabevi, Konya 2006, s. 6. Benzer yönde bkz. Acer ve Kaya, s. 95.

⁵ Timothy Hillier, **Principles of Public International Law**, Cavendish Publishing, London 1999, s. 88.

⁶ Bkz. Potter, s. 3-5; Friedrich Kratochvil ve John Gerard Ruggie, "International Organization: A State of the Art on an Art of the State", **International Organization and Global Governance: A Reader**, Friedrich Kratochvil ve Edward D. Mansfield (Ed.), Pearson Longman, New York 1994, s. 37; Jon Pevehouse, Timothy Nordstrom ve Kevin Warnke, "International Governmental Organizations", **The Politics of Global Governance: International Organizations in an Interdependent World**, Paul F. Diehl (Ed.), Lynne Rienner Publishers, Colorado 2005, s. 9; Hüseyin Pazarcı, **Uluslararası Hukuk Dersleri II. Kitap**, Turhan Kitabevi, Ankara 2005 (II. Kitap), s. 112; Uğur Özgöker, **Uluslararası Siyasi, Askeri ve Ekonomik Örgütler**, DER Yayınları, İstanbul 2006, s. 1; Volker Rittberger, Bernard Zangi ve Matthias Staisch, **International Organization: Polity, Politics and Policies**, Palgrave MacMillan, New York 2006, s. 3; Çalış, s. 1.

uluslararası örgütlerin ortaya çıkışı on dokuzuncu yüzyıla rastlamaktadır⁷. Ortak ihtiyaçlarını karşılamak üzere devletler, sahip oldukları egemenlik yetkilerine dokunmayan teknik, ekonomik ve idarî örgütlenmeler oluşturmuşlardır⁸. Bu yapılanmaların bir kısmı *kongreler ve konferanslar*, diğer bir kısmı da *özel birlikler* şeklinde gerçekleşmiştir. 1815 Viyana Konferansı, 1856 Paris Konferansı, 1871 Berlin Konferansı, vb. konferanslar, ortaya çıkan sorunları çok taraflı bir zeminde çözmek amacıyla toplanmışlardır. Bu kongre ve konferansların sonucunda uzlaşma sağlandığı durumlarda antlaşma, sözleşme gibi resmî belgeler ortaya çıkmıştır. Gerçekleştirilen bu toplantılar, uluslararası kurumlaşma açısından önemli bir başlangıç teşkil etmiş ancak zamanla kendilerinden bekleneni karşılamada yetersiz kalmışlardır⁹. Modern anlamda uluslararası örgütlerin kurulması için bir ortam hazırlayan bu kongre ve konferanslar, daha çok büyük devletler arasında danışma toplantıları niteliğinde olup, uluslararası alanda işbirliği amacı güden toplantılar değildir¹⁰.

On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısı ve yirminci yüzyılın ilk çeyreği, aynı zamanda yukarıda değinilen *özel birliklerin* de sahne almaya başladığı bir zaman dilimidir. Bu özel uluslararası birlikler, modern anlamda uluslararası örgütlerin gelişiminde, konferanslara nazaran daha önemli bir yere sahiptir. Ulaşım, iletişim, sağlık ve ekonomi gibi teknik konularla ilgili olarak oluşturulan bu birlikler, işbirliğinin uluslararası boyutta gerçekleşmesi hâlinde etkili olabileceği bilinciyle kurulmuşlardır ve çoğunlukla daimî sekretarya ile organlara sahip yapılardır. 1865'te

---

⁷ Lionel M. Summers, **The International Law of Peace**, Oceana Publications, USA 1972, s. 23; Seha L. Meray, **Uluslararası Hukuk ve Uluslararası Örgütler**, Ankara Üniversitesi Basımevi, AÜSBF Yayınları No: 399, Ankara 1977 (Uluslararası Örgütler), s. 263; Archer, s. 6; Mehmet Gönübol, **Uluslararası Politika: İlkeler – Kavramlar – Kurumlar**, Siyasal Kitabevi, Ankara 2000, s. 501; Pamela Aall, Daniel T. Miltenberger ve Thomas G. Weiss, **Guide to IGOs, NGOs, and the Military in Peace and Relief Operations**, United States Institute of Peace Press, Washington 2001, s. 7; Ian Brownlie, **Principles of Public International Law**, Oxford University Press, New York 2003, s. 647; Margaret P. Karns ve Karen A. Mingst, **International Organizations: The Politics and Processes of Global Governance**, Lynne Rienner Publishers, Colorado 2004, s. 10; Amerasinghe, s. 1; Bennett ve Oliver, s. 1; Cassese, s. 136; Shaw, s. 888; İlyas Doğan, s. 57; Rıdvan Karluk, **Küreselleşen Dünyada Uluslararası Kuruluşlar**, Beta Basım, İstanbul 2007, s. 44; Cengiz Başak, **Uluslararası Örgütler**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2010, (Uluslararası Örgütler), s. 21; Rittberger ve diğerleri, s. 3; Özgöker, s. 2.

⁸ Meray, Uluslararası Örgütler, s. 263; Karluk, s. 44.

⁹ Shaw, s. 888-889.

¹⁰ Gönübol, s. 508.

kurulan Evrensel Telgraf Birliği, 1874'te kurulan Evrensel Posta Birliği, 1883'te kurulan Uluslararası Sınaî Mülkiyet Bürosu, 1886'da kurulan Uluslararası Güzel Sanatlar Mülkiyet Bürosu, 1890'da kurulan Uluslararası Demiryolları Birliği ve 1907'de kurulan Uluslararası Kamu Sağlığı Ofisi bunlara örnek teşkil etmektedir. Bu özel birliklerden bazıları, hükümetlere ait yetkilerin kullanımına yönelik işlevsel mekanizmalar olup belirli bir amaca yönelik oluşturulmuş *idarî yapılanmalardır*. Ren Nehri Komisyonu, Tuna Nehri Komisyonu gibi örnekleri olan bu kurullar, idarî ve yasal işlevlere sahiptirler. Bu özel birlikler, uluslararası örgütlerin ortaya çıkma sürecini hızlandırarak daha gelişmiş örgütlenme biçimlerinin oluşmasını tetiklemişlerdir¹¹.

Kurulan bu özel birlikler, üye devlet temsilcilerinin katıldığı periyodik konferanslar veya toplantılar aracılığıyla kararlar alarak bunları hayata geçirmişlerdir. Bu birliklerin modern anlamdaki uluslararası örgüt mekanizmasına yaptığı en büyük katkılardan biri de daimî sekreteryaya ve organlarının bulunmasıdır. Birlik bünyesindeki bu kurumlar ve işlevleri, ilerleyen dönemde hayat bulacak olan uluslararası örgüt kavramının en önemli unsurlarından biri hâline gelmiştir¹².

On dokuzuncu yüzyıl boyunca devam eden örgütlenme çalışmaları, Avrupa devletleri tarafından zaman zaman yapılan ve ortak kararlar aldıkları toplantıların ötesine geçememiştir. Egemenlik yetkisine olan bağlılıkları ve gündelik çıkarları, devletlerin uzun vadeli barış tasarılarını gündemlerine almamalarına yol açmıştır¹³. 1899 ve 1907 tarihli La Haye Konferansları, Sürekli Hakemlik Divanı'nın oluşturulması gibi faaliyetler uluslararası örgütlere yönelik önemli çabalar olsa da bu faaliyetler Birinci Dünya Savaşı'nın çıkışını engelleyememiştir. Örgütlenme çalışmalarında asıl önemli itici güç, Birinci Dünya Savaşı ve onun sonuçları

---

¹¹ Bkz. Amerasinghe, s. 4; Shaw, s. 888-889; Mehmet Seyfettin Erol, **Hayalden Gerçeğe Türk Birleşik Devletleri**, İrfan Yayinevi, İstanbul 1999 (Türk Birleşik Devletleri), s. 20; К. А. Бекашев, “Право Международных Организаций”, **Международное Публичное Право**, К. А. Бекашев (Ответственный редактор), Проспект, Москва 2009, s. 355 (К. А. Бекашев, “Uluslararası Örgütler Hukuku”, **Uluslararası Kamu Hukuku**, К. А. Бекашев (Baş redaktör), Prospekt, Moskova 2009).

¹² Amerasinghe, s. 4; Bekyaşev, s. 355.

¹³ Meray, Uluslararası Örgütler, s. 263-264; Karluk, s. 44-45.

olmuştur¹⁴. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, uluslararası örgütler çok daha fazla siyasî önem kazanmıştır¹⁵. Bu sebeple on dokuzuncu yüzyıl, *uluslararası örgütlere hazırlık dönemi*; bu hazırlık devresinden sonra gelen yirminci yüzyıl, özellikle de 1914 sonrası, *uluslararası örgütlerin kuruluş dönemi* olarak kabul edilebilir¹⁶.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan, siyasal alanda ve evrensel nitelikteki ilk örgütlenme denemesi olan ve açık bir örgüt özelliğine sahip Milletler Cemiyeti¹⁷ ile yine aynı savaş sonrasında, Milletler Cemiyeti'ne bağlı olarak kurulan Uluslararası Çalışma Örgütü, uluslararası örgütlerin kuruluşu açısından büyük önem taşımaktadır¹⁸. 11 Nisan 1919 tarihli Versailles Barış Antlaşmasının bir sonucu olarak ortaya çıkmaları sebebiyle eş zamanlı olarak kurulmuş bu örgütlerden özellikle Milletler Cemiyeti'nin kuruluşu, uluslararası örgütlerin tarihi açısından başlı başına büyük bir olaydır. Emperyalizmin en kanlı gösterilerinin yaşandığı bir dönemde, evrensel çapta bir örgütlenme denemesi olan Milletler Cemiyeti, uluslararası barışın tesisine yönelik ilkelere ve hedeflere sahip çıkılması gerektiğini ortaya koymuştur. Yirminci yüzyıldaki ilk evrensel uluslararası örgüt olan ve BMÖ'nün selefi olan Milletler Cemiyeti, devletler arasındaki siyasal örgütlenmenin tarihi açısından önemli bir atılımı temsil etmektedir¹⁹. Uluslararası işbirliği, devletler arasındaki anlaşmazlıkların hakemlik yoluyla çözülmesi, kalıcı bir dünya barışının ve güvenliğin sağlanması, silahsızlanmanın gerçekleştirilmesi gibi hedefleri olan bu örgütün kurulması, büyük umutlara yol açmıştır²⁰. Ancak örgütün “galip devletler örgütü” niteliğindeki görünümü, üye yapısı itibarıyla küresel bir yapılanma olmasının önünde bir engel teşkil etmiştir. Öte yandan, uluslararası düzenin ve

---

¹⁴ Summers, s. 23; Archer, s. 10.

¹⁵ Peter Malanczuk, **Akehurst's Modern Introduction To International Law**, Routledge, London and New York 1999, s. 92.

¹⁶ Amerasinghe, s. 5.

¹⁷ Meray, Uluslararası Örgütler, s. 264; Aall ve diğerleri, s. 7; Amerasinghe, s. 5; Karluk, s. 45.

¹⁸ Cassese, s. 136.

¹⁹ Kelly-Kate S. Pease, **International Organizations: Perspectives On Governance In The Twenty-First Century**, Prentice Hall, New Jersey 2003, s. 20; William R. Slomanson, **Fundamental Perspectives on International Law**, Wadsworth/Thomson Learning, Belmont 2003, s. 115; Şaban H. Çalış ve Kürşat Kan, “BM: Birleşmiş Milletler”, **Uluslararası Örgütler ve Türkiye**, Şaban H. Çalış, Birol Akgün ve Önder Kutlu (Ed.), Çizgi Kitabevi, Konya 2006, s. 41; Mehmet Hasgüler ve Mehmet B. Uludağ, **Devletlerarası ve Hükümetler-Dışı Uluslararası Örgütler: Tarihçe, Organlar, Belgeler, Politikalar**, ALFA Yayınları, İstanbul 2007, s. 134; Bekyaşev, s. 355

²⁰ Bayram Kodaman, “Uluslararası Durum”, **Türk Dış Politikası (1919-2008)**, Haydar Çakmak (Ed.), Barış Platin Kitap, Ankara 2008, s. 66; Bekyaşev, s. 355-356.

barışın sağlanmasına yönelik hedef ise barışı bozabilme imkânlarına sahip olan ve uluslararası sistemin güç dengesi mekanizmasında temel aktör konumundaki ABD, SSCB, Almanya, İtalya, Japonya gibi güçlü devletlerin değişik sebeplerle örgütün dışında kalmasından veya ayrılmasından dolayı, Milletler Cemiyeti sekteye uğramıştır²¹.

İkinci Dünya Savaşı'nın yarattığı şok, uluslararası alanda işbirliğinin ve ortak değerler çerçevesinde örgütlenme ihtiyacının gerekliliğini, daha da belirgin bir şekilde göstermiştir²². Milletler Cemiyeti'nin iki savaş arası dönemde yaşanan gelişmelerde etkisiz kalması, yeni bir dünya savaşını engelleyememesi, uluslararası ilişkilerde uyumu sağlamada başarılı olamaması²³, kalıcı barışı sağlayacak ve savaş önleyecek normatif düzenlemeleri gerçekleştirememesi²⁴, uluslararası çatışmaları barışçı yollardan çözmede tutuk kalması²⁵ ve yapısal zayıflığının İkinci Dünya Savaşı'nın sebeplerinden bazıları olarak kabul edilmesi üzerine, İkinci Dünya Savaşı'nın galip devletleri ikinci bir denemeye girişmişlerdir ki bu deneme BMÖ'nün kurulmasıyla sonuçlanmıştır. 26 Haziran 1945 tarihinde BMÖ Antlaşmasının kabul edilmesi üzerine resmen kurulan BMÖ'nün getirdiği sistem ve onun işlevsel uzman kuruluşları, Milletler Cemiyeti'nin uluslararası barışın tesisine yönelik ilkelerine ve hedeflerine bağlı olmanın yanında; tarım, eğitim ve sanayi, vb. alanlarda da faaliyet göstermesine dayalı bir yapı ortaya koymuştur²⁶. O tarihe kadar kurulmuş olan uluslararası örgütler içinde evrensel niteliği en üst derecede olan, hukuken ve siyaseten Milletler Cemiyeti'nin devamı niteliğindeki BMÖ²⁷, aynı amaç ve hedeflerle ama yeni bir isimle yola çıkmıştır. Bundaki amaç, daha çok psikolojik olsa gerektir, zira başarılı olamamış bir örgütle uluslararası barışı tesis etmeye

---

²¹ Faruk Sönmezoğlu, "Uluslararası Durum", **Türk Dış Politikası (1919-2008)**, Haydar Çakmak (Ed.), Barış Platin Kitap, Ankara 2008, s. 153.

²² Sur, s. 145.

²³ Slomanson, s. 116.

²⁴ Birol Akgün, "Türk Dış Politikası ve Uluslararası Örgütler", **Akademik Ortadoğu**, C. 3, S. 2, 2009, s. 9.

²⁵ Bekyaşev, s. 356.

²⁶ Aall ve diğerleri, s. 7; PEASE, s. 21.

²⁷ Baskın Oran, "1945-1960 Dönemin Bilançosu", **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (Cilt I: 1919-1980)**, Baskın Oran (Ed.), İletişim Yayınları, İstanbul 2005, s. 480; Gökhan Koçer, "Savaşın Genel Sonuçları", **Türk Dış Politikası (1919-2008)**, Haydar Çakmak (Ed.), Barış Platin Kitap, Ankara 2008, s. 415.

çalışmaktansa, şaibesiz ve en azından başlangıç itibarıyla sorunsuz bir örgütle yola devam etmenin daha etkin bir yöntem olacağı düşünülmüş olmalıdır²⁸.

On dokuzuncu yüzyılın ortasında başlayan, Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Milletler Cemiyeti ile yeni bir ivme kazanan ve BMÖ ile çok önemli bir hâle gelen uluslararası örgütler, bugün itibarıyla sayılarının artması ve kurumlaşmış uygulamalarının dünya çapında yaygınlaşmasının sonucunda, uluslararası sahnede önemli aktörler olarak yerlerini almışlardır. Uluslararası toplum, bu aktörlerin aralarına katılmasından memnuniyet duymuştur; zira uluslararası örgütlerin yapısal özellikleri, faaliyetlerini bağımsız bir şekilde gerçekleştirmekten kendilerini alıkoyacak dış kaynaklı müdahaleleri engellemeye yönelik olarak kurgulanmıştır. Her ne kadar uluslararası örgütlerin çalışmalarında üyelerinin ağırlığı söz konusu olsa da uluslararası örgütlerin üyelerinden ayrı olarak uluslararası hukuk kişiliğine sahip olmaları, onları önemli kılmaktadır²⁹. Uluslararası ilişkilerin geldiği nokta itibarıyla uluslararası toplumun önemli bir parçası haline gelmiş olan uluslararası örgütler, konumları ve özellikleri sayesinde devletlerarası ilişkilerden kaynaklanan önemli sorunların çözümünde etkin bir şekilde faaliyet gösterebilmektedirler. Bu etkinliğin oluşmasında, devletlerin kendi aralarında çözüm zemini yaratmadaki zorlukları uluslararası örgütler aracılığıyla aşmak istemeleri yatmaktadır. Bu yönüyle uluslararası örgütler, uluslararası ilişkilerde ortaya çıkan çetrefilli sorunları kendilerine çekerler³⁰. Devletlerin bir diğer amacı da oluşturdukları uluslararası örgütlenmeler aracılığıyla uluslararası politik sistem içinde daha etkin bir rol oynama arzusudur³¹.

Görüldüğü üzere, günümüzdeki anlamıyla uluslararası örgüt kavramının ortaya çıkışı değişik aşamalar sonucunda gerçekleşmiştir. Bu süreçteki temel aşamalar ise nitelik itibarıyla aynı düzlemde buluşmaktadır ki bunlar Birinci ve

---

²⁸ Gönlübol, s. 512; Çalış ve Kan, s. 48.

²⁹ Engin Şimşek, "On the Question of Whether International Organizations Are Bound by International Law", **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Prof. Dr. Aslan Gündüz'ün Anısına Armağan**, S. 1-2/2005-2006, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 2007, s. 367-368.

³⁰ Bekyaşev, s. 358-359.

³¹ Erol, Türk Birleşik Devletleri, s. 15.

İkinci Dünya Savaşlarıdır. Yeryüzünün pek çok yerine yayılan ve korkunç mücadelelere sahne olan her iki savaş ama özellikle de İkinci Dünya Savaşı, şunu göstermiştir ki uluslararası barışı korumanın yolu yalnızca güç değildir. Bunun tek başına yeterli olmadığı, Milletler Cemiyeti denemesinin başarısızlığıyla ve yeni bir dünya savaşının patlak vermesiyle daha iyi anlaşılmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda, bütün kıtaları kapsayacak şekilde uluslararası işbirliğinin kaçınılmazlığı doğrulanmıştır. Egemen ve eşit olarak kabul edilen devletleri aynı zeminde bir araya getirme imkânına sahip olması sebebiyle bu işbirliğini gerçekleştirmede kabul gören en kullanışlı araç ise uluslararası örgütler olmuştur. BMÖ'nün kuruluşuna kaynak teşkil eden bu mantık, teknolojinin gelişmesiyle birlikte daha da güçlenmiş ve uluslararası örgütlenme, kolay vazgeçilebilecek bir araç olmaktan çıkmıştır.

B. Tanımı

Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra sayıları hızla artmış olan uluslararası örgütler, yapıları ve boyutları bakımından değişik tiplerdedir. Ayrıntılı ve kesin bir şekilde tanımlanması kolay olmayan uluslararası örgütlerle ilgili evrensel olarak kabul edilmiş yeknesak bir tanım yoktur. Bununla birlikte, ayrıntılar bir kenara bırakıldığında, tanımı oluşturacak unsurlar üzerinde genel olarak bir uzlaşmaya varılabilmektedir³². Uluslararası örgütleri tanımlamada kullanılan ortak unsurlar, aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

Öncelikle uluslararası örgütler, devletlerin ortak iradeleriyle oluşur ve bu irade, *uluslararası bir antlaşma* yoluyla belirir³³. “*Kurucu antlaşma*” şeklinde tabir

---

³² Michel Virally, “Definition and Classification of International Organizations: A Legal Approach”, **The Concept of International Organization**, Georges Abi-Saab (Ed.), UNESCO, Paris 1981, s. 51; Jan Klabbbers, **An Introduction to International Institutional Law**, Cambridge University Press, Cambridge 2005, s. 8.

³³ Schermers ve Blokker, s. 23; Archer, s. 38; Karns ve Mingst, s. 7; Virally, s. 52; Bennett ve Oliver, s. 2; Klabbbers, s. 9; Pevehouse ve diğerleri, s. 9; Pease, s. 2; Pazarcı, II. Kitap, s. 113-114; Sur, s. 145-146; İlyas Doğan, s. 276; Enver Bozkurt, M. Akif Kütükçü ve Yasin Poyraz, **Devletler Hukuku**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2003, s. 160; Şeref Ünal, **Uluslararası Hukuk**, Yetkin Yayınları, Ankara 2005, s. 181; Cengiz Başak, “Uluslararası Örgütler”, **Değişen Dünyada Uluslararası İlişkiler: Uluslararası Siyaset, Uluslararası Hukuk ve Temel Sorunlar**, İdris Bal (Ed.), Lalezar Kitabevi, Ankara 2008 (Değişen Dünya), s. 321; Bekyaşev, s. 356, 358.

edilen bu yazılı metin misak, pakt, statü gibi değişik adlar da alabilir³⁴. Kural olarak uluslararası bir antlaşmayla kurulan uluslararası örgütler, ayrıca teknik anlamda bir “antlaşma” sayılmayan, ortak bildiri ve tek taraflı hukukî işlemler aracılığıyla da ortaya çıkabilmektedir³⁵. Nitekim çalışmamızın konusunu oluşturan KEİÖ de bu şekilde, bir ortak bildiri ile ortaya çıkmıştır. KEİÖ’nün kurucu antlaşması niteliğindeki, KEİÖ Şartının³⁶ giriş kısmında da ifade edildiği üzere KEİÖ, 25 Haziran 1992 tarihinde İstanbul’da imzalanan, “Karadeniz Ekonomik İşbirliği Zirve Bildirisi” ve “Boğaziçi Bildirisi” ile başlayan ve bir dizi bildiri ile devam eden bir sürecin sonunda kurulmuştur.

Bir antlaşmayla kurulan uluslararası örgütler, bunun doğal bir sonucu olarak *gönüllülük* esasına dayanır. İlgili uluslararası örgütte yer almak isteyen devletler, bu isteklerini beyan ederek ve kendi rızalarıyla o örgütün üyesi olurlar³⁷. KEİÖ Şartının 5. maddesi de KEİÖ’nün üyelerini, KEİÖ Şartına taraf olan devletler olarak ifade ederek gönüllülük esasına doğal olarak yer vermiştir.

Devletlerin ortak iradeleriyle ve bağlayıcı bir yazılı hukukî belgeyle oluşan uluslararası örgütlerin *sürekli nitelikte organları* bulunur³⁸. Uluslararası örgütlerde, bu niteliğe sahip en az bir organ olmalıdır ve bu organlarda, iki veya daha fazla

³⁴ Sur, s. 149; Ünal, s. 183; Bekyaşev, s. 358.

³⁵ Pazarcı, II. Kitap, s. 114.

³⁶ KEİÖ Şartının tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/documents/LegalDocuments/statutory/charter/Download/CHARTER%20web%20080630.pdf>, (28.01.2009). Ayrıca bkz. **BSEC Handbook of Documents**, V. 4, Permanent International Secretariat, İstanbul 2000, s. 1-15; Ioannis Stribis ve Dimitrios Karabelas, **The BSEC at Fifteen: Key Documents, 1992-2007**, International Black Centre for Black Sea Studies, Athens 2007, s. 17-28. KEİÖ Şartının Türkçe metni için bkz. 15 Ağustos 1999 tarihli ve 23787 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 99/13159 karar sayılı ve 21 Temmuz 1999 tarihli Bakanlar Kurulu Kararnamesi’nin Ek’i. “Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü Şartının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı”nın TBMM Dışişleri Komisyonu’nda görüşülmesi sonucunda kabul edilen Türkçe metine internet üzerinden erişim için bkz. TBMM Resmî İnternet Sayfası, <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem21/yil01/ss5m.htm>, (28.01.2009). Türkçe metin için ayrıca bkz. Hasgüler ve Uludağ, s. 713-723.

³⁷ Bennett ve Oliver, s. 2; Virally, s. 52; Pease, s. 2. Gönüllülük kavramının yalnızca uluslararası örgütler için değil, değişik boyutlardaki diğer uluslararası yapılanmalar için de ne kadar önemli bir etken teşkil ettiğine dair bkz. Hasan Ali Karasar ve Sanat K. Kuşumbayev, **Türkistan Bütünleşmesi-Merkezî Asya’da Birlik Arayışları: 1991-2001**, Ötüken Neşriyat AŞ, İstanbul 2009, s. 242-243.

³⁸ Cassese, s. 137; Bennett ve Oliver, s. 2; Virally, s. 53; Klabbers, s. 12; Pevehouse ve diğerleri, s. 9; Archer, s. 38; Pazarcı, II. Kitap, s. 120; Sur, s. 152; İlyas Doğan, s. 276; Bozkurt, Kütükçü ve Poyraz, s. 160; Ünal, s. 183; Bekyaşev, s. 356

devletin temsilcisi bulunmalıdır. Ayrıca, bu organlar hiçbir devlete bağımlı olmamalıdır³⁹. Uluslararası örgütler, kurucu antlaşmada belirtilen bu organlar aracılığıyla kendi iradelerini açıklarlar ve yetkilerini bu organlar eliyle kullanırlar⁴⁰. Sürekli organlarının var olması, uluslararası örgütlerin kendisini oluşturan devletlerden bağımsız bir varlığa ve dolayısıyla hukukî bir kişiliğe de sahip olduğunu gösterir⁴¹. KEİÖ'nün organları da kurucu antlaşmada yerini almıştır. KEİÖ Şartının "Ana ve Yardımcı Organlar" başlıklı 5. Bölümünü oluşturan 11.-16. maddeleri, çalışmamızın İkinci Bölümünde ayrıntılı olarak değinilecek olan, örgütün daimî nitelikteki organlarına yer vermiştir.

Uluslararası örgütlerin tanımı ile ilgili olarak üzerinde durulması gereken bir diğer nokta, uluslararası örgütlerin *uluslararası hukuk çerçevesi içinde* kurulmuş olmalarıdır. Uluslararası örgütü kuran antlaşma, örgütün uluslararası hukuk çerçevesi içinde kurulmadığını veya uluslararası hukuka bağlı olarak oluşturulmadığını açıkça ifade ediyorsa o örgüt artık, uluslararası bir örgüt olarak kabul edilemez⁴². Uluslararası hukuka uygun olarak kurulmamış ya da faaliyetleri uluslararası hukuka aykırı olan uluslararası örgütün kurucu belgesi önemsiz ve değersiz kabul edilerek faaliyetleri kısa sürede kesilir, kararları etkisiz kalır ve gayrimeşru bir nitelik taşır⁴³. KEİÖ kurucu belgesinde de uluslararası hukuk kurallarının ve ilkelerinin benimsendiği ve KEİÖ'ye temel alındığı, gerek KEİÖ Şartının giriş kısmında gerekse KEİÖ Şartının 3. maddesinin b bendinde, açıkça ifade edilmiştir.

Uluslararası örgütlerin tanımlanmasında kullanılan ve üzerinde mutabakata varılmış olan bu unsurlar dikkate alınarak, uluslararası örgütlerin tanımıyla ilgili bazı açıklamalar getirilebilir. Buna göre uluslararası örgütler, en geniş anlamıyla bağımsız ve egemen devletlerin veya hükümet dışı örgütlerin oluşturduğu, küresel veya bölgesel çapta, genel ya da özel amaçlara ulaşma hedefine sahip ve bu hedefe

---

³⁹ Schermers ve Blokker, s. 29-30.

⁴⁰ Pazarcı, II. Kitap, s. 120; Sur, s. 152; Bekyaşev, s. 359.

⁴¹ Pazarcı, II. Kitap, s. 113; Sur, s. 150; Bozkurt, Kütükçü ve Poyraz, s. 160; Virally, s. 53.

⁴² Schermers ve Blokker, s. 31; Bekyaşev, s. 356-357.

⁴³ Bekyaşev, s. 357.

ulaşabilmek için işbirliğini esas alan yapılar, mekanizmalar ve süreçlerdir⁴⁴. Gözlemlenebilir bir sürekliliğe ve tespit edilebilir belirli ilkelere göre hareket eden uluslararası örgütler, faaliyetlerini birden çok devlet üzerinde devam ettiren kurumsal yapılanmalardır⁴⁵. Uluslararası düzeyde çalışmalar yapan, ticarî bir amaç taşımayan ve birden çok devleti ilgilendiren ancak devlet niteliğine sahip olmayan bu kuruluşlar⁴⁶, devletlerden farklı olarak, uluslararası hukukun türemiş özneleridir; zira aslî özne olan devletlerin iradeleri sonucu varlık kazanmışlardır⁴⁷. Başka bir deyişle, uluslararası örgütler, kendisini var eden aktörlerin beyan ettikleri iradelerin bir bileşkesidir⁴⁸. Bu sebeple uluslararası hukuk açısından ikincil hukuk kişisi olan uluslararası örgütler, devletlerin otoritesinin üzerine çıkamazlar ve devletlerle aynı seviyede tutulamazlar⁴⁹.

Milletlerarası ilişkilerin karmaşık yapısı, ortak ihtiyaçların etkin bir şekilde karşılanması gibi amaçlardan kaynaklanan devletler arasındaki işbirliğinin bir mecburiyet hâline gelmesi, modern dünya düzeninde milletler arasında gelişen ve derinleşen karşılıklı ilişkilerin sonucunda ortaya çıkmaları sebebiyle uluslararası örgütlerin varlık ve etkinliklerinin devamı, bağımsız devletlere bağlıdır. Bu durum aynı zamanda şunu göstermektedir ki uluslararası örgütler, kendi bünyelerinde bir çelişkiyi de barındırmaktadırlar. Zira uluslararası örgütler, bir yandan kendilerini var eden devletlerden ayrı ve yeni bir hukukî kişilik olarak bağımsız bir mekanizmaya sahipken, diğer yandan da varlıklarını devam ettirebilmek için aynı bağımsız devletlerin var olmasına bağlı bir sistem içinde, dolaylı ve örtülü olarak, devletlere bağımlı bir hâlde hayatlarına devam edebilmektedirler.

---

⁴⁴ Hasgüler ve Uludağ, s. 1; Bekyaşev, s. 356-358.

⁴⁵ Archer, s. 37; Çalış, s. 5; Başak, Uluslararası Örgütler, s. 44; Acer ve Kaya, s. 95.

⁴⁶ Archer, s. 38; Pazarcı, II. Kitap, s. 112; İlyas Doğan, s. 276; Karluk, s. 26; Özgöker, s. 4; Bekyaşev, s. 356.

⁴⁷ Bkz. Potter, s. 12, 23-24; Archer, s. 33-37; Edip Çelik, **Milletlerarası Hukuk, Birinci Kitap**, Filiz Kitabevi, İstanbul 1987, s. 378; Malanczuk, s. 91-92; Cassese, s. 135; Pease, s. 2; Bennett ve Oliver, s. 1-3; Pazarcı, II. Kitap, s. 113-114; Sur, s. 145; Bekyaşev, s. 357.

⁴⁸ Hasgüler ve Uludağ, s. 2.

⁴⁹ Bekyaşev, s. 356-357.

C. Ortak Özellikleri

Her ne kadar aralarında farklılıklar olsa da uluslararası örgütlerde ortak özellikler tespit edebilmek mümkündür. Bu ortak özellikler, şu şekilde gruplandırılabilir⁵⁰:

1. Kurucu Antlaşma

Yukarıda da bahsedildiği üzere uluslararası örgütler, kurucu bir antlaşma ile kurulur. Bu metinde örgütün amacı, ilkeleri, üyelik şartları, organları, organların sahip olduğu yetkiler ve bunların işleyiş yöntemi bulunur.

KEİÖ'nün kurucu antlaşması, KEİÖ Şartıdır ve 5 Haziran 1998 tarihinde Yalta'da imzalanmıştır. KEİÖ Şartının 33. ve 34. maddelerine göre KEİÖ Şartı, dokuz kurucu devletin onay, uygun bulma ve kabul belgelerini depoziter olarak belirlenen KEİÖ Daimî Sekreteryası'na tevdi ettikleri tarihi izleyen ayın ilk günü yürürlüğe girecektir. Bu koşulların tamamlanması sonucunda KEİÖ Şartı, uluslararası hukuk açısından 1 Mayıs 1999 tarihinde yürürlüğe girmiştir. KEİÖ'ye sonradan katılma yoluyla üye olmak isteyen bir devlet için ise KEİÖ Şartı, ilgili devletin gerekli belgeleri depozitere tevdi ettiği tarihten itibaren yürürlüğe girecektir.

2. Üyelik

Uluslararası örgütlerde üyelik hakkı genellikle kurucu antlaşmayı imzalayan devletlere tanınan bir haktır. Bazı örgütler diğer devletlerin de katılımına açıktır ki bunun koşulları ve yöntemi kurucu antlaşmada belirtilir. Üyelğe çeşitli sınırlamalar getirilebilir.

KEİÖ, on bir devlet tarafından kurulmuştur. KEİÖ'nün kurucuları Türkiye, Azerbaycan Cumhuriyeti, Arnavutluk Cumhuriyeti, Gürcistan, Ukrayna, Moldova

---

⁵⁰ Meray, Uluslararası Örgütler, s. 264-265; Karluk, s. 30-31.

Cumhuriyeti, Romanya, Bulgaristan Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu, Yunanistan Cumhuriyeti ve Ermenistan Cumhuriyeti devletleridir⁵¹. Bunun dışında, KEİÖ, KEİÖ Şartının 6. maddesinde belirtildiği üzere, üye olmak isteyen ve KEİÖ Şartında yer alan ilke ve amaçları üstlenmeye istekli ve bunları yerine getirmeye muktedir olan devletlerin üyeliğine açık bir örgüttür. Nitekim Sırbistan-Karadağ Devleti, katılma yoluyla sonradan üye olmuştur. Karadağ'ın bağımsızlığını ilân etmesinin ve Sırbistan-Karadağ Devleti'nden ayrılmasının ardından, Sırbistan-Karadağ Devleti'nin halefi olarak KEİÖ üyeliğini Sırbistan Cumhuriyeti⁵² devam ettirmektedir.

3. Faaliyet Alanları

Uluslararası örgütün kapsamı, uğraştığı konulara veya yayıldığı alana göre değişebilmektedir. BMÖ gibi örgütler siyasal, ekonomik, sosyal alanlarda, evrensel çapta ve çok yönlü olarak faaliyet göstermek üzere kurulmuşken, bazı örgütler yalnızca belirli bir konuda etkinlik göstermektedir. Bunun yanında coğrafi bir bölgeyle sınırlanmış, birden çok görev üstlenmiş veya uzmanlaşmış örgütler de mevcuttur.

KEİÖ, KEİÖ Şartının 1. maddesinde belirtildiği üzere, bölgesel bir ekonomik örgüttür. Bu bağlamda, işbirliği alanları, yani örgüt faaliyetlerinin kapsamı da 4. maddede düzenlenmiştir. Buna göre KEİÖ'nün faaliyetleri, ticaret ve ekonomik kalkınma; bankacılık ve finansman; iletişim; enerji; ulaşım; tarım ve tarıma yönelik sanayi; sağlık ve eczacılık; çevrenin korunması; turizm; bilim ve teknoloji; istatistikî veri ve ekonomik bilgi değişimi, gümrükler ve diğer sınır yetkilileri arasında işbirliği; insan ilişkileri; örgütlü suçlarla ve uyuşturucu, silah ve radyoaktif madde kaçakçılığı, her türlü terör hareketi ve yasadışı göçle mücadele alanlarını kapsamaktadır. Bu alanlar dışında, KEİÖ'nün sürekli organları arasında yer alan

---

⁵¹ KEİÖ Şartında resmî adlarıyla yer alan bu devletler, bundan sonra Azerbaycan, Arnavutluk, Gürcistan, Ukrayna, Moldova, Romanya, Bulgaristan, Rusya, Yunanistan ve Ermenistan olarak anılacaktır.

⁵² Bundan sonra Sırbistan olarak anılacaktır.

Dışışleri Bakanları Konseyi'nin alacağı karar doğrultusunda başka alanlar da bu kapsam dâhiline girebilecektir.

4. Sürekli Organlar

Uluslararası örgütler genelde en az üç organa sahiptir. Bunlar genel kurul, yönetim kurulu ve sekretaryadır. Adları örgütten örgüte farklılık gösterebilen bu organların her birinin yapısı ve işleyişi ise genellikle benzer niteliklidir.

KEİÖ'nün sürekli organları, KEİÖ Şartının 5. Bölümünde düzenlenmiştir. Buna göre, İkinci Bölümde ayrıntılı olarak yer verilecek olan örgütün sürekli nitelikteki organları, Dışışleri Bakanları Konseyi (m. 11), Dönem Başkanlığı (m. 13), Troyka (m. 14), Yüksek Düzeyli Memurlar Komitesi (m. 15) ve Uluslararası Daimî Sekretarya (m. 16)'dır.

5. Malî Katkı

Uluslararası örgüt üyeleri, örgütün giderlerini karşılamak üzere örgütün bütçesine, belirlenmiş oranlar ölçüsünde katkı yaparlar.

KEİÖ Şartının 25. maddesine göre örgütün bütçesi, Dışışleri Bakanları Konseyi'nin kararları uyarınca belirlenen ve üye devletler tarafından yerine getirilen malî katkılarla oluşmaktadır.

Ç. Hükümet Dışı Uluslararası Örgütler

Genellikle “uluslararası örgüt” kavramından anlaşılan, yukarıda bahsedilen ve devletler tarafından bir antlaşmayla kurulan “hükümetlerarası uluslararası örgütler”dir⁵³. Herhangi bir ek açıklama ya da özel bir isimlendirme yapılmıyorsa, buradan anlaşılması gereken uluslararası örgüt, hükümetlerarası uluslararası örgüttür.

---

⁵³ Michael Akehurst, **A Modern Introduction to International Law**, Routledge, London and New York 1992, s. 70; Sur, s. 146.

Öte yandan, geniş anlamda ele alındığı takdirde, her çeşit bir araya gelme ve birleşme eylemi uluslararası örgüt kavramına dâhil olabilir. Ancak bu birlikteliklerin statüleri ve ilişkileri ile ilgili hukuk düzeninin tespit edilmesi aşamasında, *hükümetlerarası ve hükümet dışı uluslararası örgütler* şeklinde bir ayrıma gitmek kaçınılmaz olmaktadır⁵⁴.

Hükümet dışı uluslararası örgütler, değişik uyruktan özel ya da kamu hukuku kişilerinin bir araya gelmesi sonucunda ortaya çıkan, devletlerarası bir antlaşma ile oluşturulmayan ve uluslararası düzeyde faaliyet gösteren örgütlenmelerdir⁵⁵. Devletlerden özerk, en azından organik bir bağa sahip olmayan ve bağımsız hareket edebilme kapasitesi olan bu yapılanmalar, belli bir misyona sahiptir ve bu misyonu yerine getirebilmek için kurumsal bir çatı altında örgütlenmişlerdir. Ayrıca, en az iki devlette faaliyette bulunmalıdırlar⁵⁶. Özel ve gönüllü bir yapılanma olan hükümet dışı uluslararası örgütlerin oluşturdukları kurumsal mekanizmada, hükümet temsilcileri yer almaz⁵⁷. Bu örgütlerin önemli bir özelliği de kural olarak kâr amacı gütmemeleridir⁵⁸. Bu itibarla ticarî amaçlı olan çok uluslu şirketlerden ayrılırlar. Yine, uluslararası örgütlerden ayrıldıkları önemli bir nokta da bu örgütlerin uluslararası hukuk çerçevesi içinde kurulmamalarıdır. Hükümet dışı uluslararası örgütler, belirli bir devletin iç hukukuna tâbidir. Birçok alanda faaliyet gösteren bu kuruluşlar, belirli bir konuya odaklanabilecekleri gibi başka birçok amaca da sahip olabilirler. Kamuoyunu bilgilendirme, uzmanlar eliyle görüş bildirme yanında, doğrudan veya dolaylı lobi faaliyetleri ile hükümetler üzerinde baskı grubu oluşturma gibi etkinliklerde de bulunmaktadır⁵⁹.

---

⁵⁴ Pazarcı, II. Kitap, s. 113.

⁵⁵ Pazarcı, II. Kitap, 113; Sur, s. 146; Özgöker, s. 5.

⁵⁶ Şaban H. Çalış, Erdem Özlük ve Önder Kutlu, "INGOs: Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları", **Uluslararası Örgütler ve Türkiye**, Şaban H. Çalış, Birol Akgün ve Önder Kutlu (Ed.), Çizgi Kitabevi, Konya 2006, s. 728; Александр Олегович Наумов, **Международные неправительственные организации в современной мирополитической системе**, Красанд, Москва 2009 (Aleksandr Olegoviç Naumov, **Çağdaş Dünya Politik Sisteminde Hükümetdışı Uluslararası Örgütler**, Krasand, Moskova 2009), s. 10-11.

⁵⁷ Archer, s. 67; Rittberger ve diğerleri, s. 8; Naumov, s. 15.

⁵⁸ Werner J. Feld, Robert S. Jordan ve Leon Hurtwiz, **International Organizations: A Comparative Approach**, Praeger Publishers, Westport 1994, s. 24; Pease, s. 4, 33; Bennett ve Oliver, s. 2; Pazarcı, II. Kitap, s. 112; Sur, s. 146; Çalış, Özlük ve Kutlu, s. 728; Naumov, s. 10.

⁵⁹ Bkz. Schermers ve Blokker, s. 32; Feld, Jordan ve Hurwitz, s. 22-23; Amerasinghe, s. 9-10; Pease, s. 4, 34; Malanczuk, s. 97-100; Karns ve Mingst, s. 12; Kemal Başlar, **Uluslararası Hukukta**

Hükümet dışı uluslararası örgütler, şiddet kullanmamalı veya şiddete dayalı propaganda yapma yöntemlerini benimsememelidir. Bu bağlamda bağımsızlık veya kurtuluş mücadelesi veren silahlı gruplar, isyan edenler, vb. oluşumlar, suç örgütleri uluslararası hükümet dışı kuruluşlar sınıfına girmezler. Aynı şekilde, siyasî partiler ve iktidara muhalif örgütlenmeler gibi iktidarı ele geçirmeye yönelik politik eylemlerde bulunan gruplar da bu tasnifin dışında kalır. Bununla birlikte, Liberal Enternasyonal, Sosyalist Enternasyonal, Uluslararası Demokratlar Birliği gibi siyasî partilerin oluşturdukları birlikler, hükümet dışı uluslararası kuruluşlar kapsamına dâhildir, zira bu yapılanmaların amacı, iktidarı ele geçirmekten ziyade benzer düşünceler taşıyan siyasî partiler arasında dayanışma sağlamaya ve kamuoyu oluşturmaya yöneliktir⁶⁰.

Hükümet dışı uluslararası örgütlerin bağlı olacağı hukukî rejimle ilgili olarak, uluslararası hukukta genel bir düzenleme yoktur. İç hukuka tâbi ve büyük oranda dernek tipinde olan bu kuruluşlar, uluslararası hukukun öznesi değildir⁶¹. Bununla birlikte, bu kuruluşları uluslararası hukukun tamamen dışında görmek de doğru olmaz. Bu bağlamda, BMÖ Antlaşmasında yer alan bir hüküm, en önemli dayanaklardan birini teşkil eder. BMÖ Antlaşmasının 71. maddesine göre BMÖ'nün aslî organlarından olan Ekonomik ve Sosyal Konsey, kendi yetki alanı içinde kalan konularda çalışmalar yapan hükümet dışı uluslararası kuruluşlara danışmak üzere gerekli tedbirleri alır⁶². Bu madde kapsamında günümüzde, Ekonomik ve Sosyal Konsey'e iki binden fazla kuruluş, istişarî statüde katkıda bulunmaktadır⁶³. Bu maddeden ve madde hükmünün bugün işleyen hâlinden, hükümet dışı uluslararası kuruluşların uluslararası hukukta bir özne olduğu sonucu çıkarılamaz ise de

---

Hükümet Dışı Kuruluşlar: Vestfalya-Sonrası Süreçte Küresel Sivil Toplum, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2005, s. 87-136.

⁶⁰ Naumov, s. 11.

⁶¹ Malanczuk, s. 97; Pazarcı, II. Kitap, s. 113, 225; Sur, s. 146; Çalış, Özlük ve Kutlu, s. 729; Naumov, s. 14-15, 22-23.

⁶² Maddenin ve BMÖ Antlaşmasının özgün metni için bkz. BMÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.un.org/aboutun/charter/index.html>, (10.02.2009). Türkçe metin için bkz. Aslan Gündüz, **Milletlerarası Hukuk Temel Belgeler Örnek Kararlar**, Beta Basım, İstanbul 2003, s. 86-105; Enver Bozkurt, **Türkiye'nin Uluslararası Hukuk Mevzuatı**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2003, s. 518-538.

⁶³ Başlar, s. 12; Çalış, Özlük ve Kutlu, s. 729; Naumov, s. 23.

varlığının ve etkisinin kabul gördüğü ve bu kuruluşların bir kısmının göz ardı edilemez bir önem taşıdığı söylenebilir.

Sayıları binlerle ifade edilen hükümet dışı uluslararası örgütler, birçok konuda faaliyet göstermektedir. İnsan hakları, çevre, dünya barışı, göç, kalkınma, yoksulluk, bilim, spor, kitle iletişim gibi konular, bunların içinde en önde gelen faaliyet alanlarıdır. Uluslararası Af Örgütü, Kızılhaç ve Kızılay Örgütleri Federasyonu, Uluslararası Hukuk Enstitüsü, Uluslararası Futbol Federasyonu, Uluslararası İşçi Sendikaları Konfederasyonu, Uluslararası Basın Birliği, Avrupa Televizyon Birliği, ilk akla gelen hükümet dışı örgütlerdir⁶⁴. Pek çok konuyla ve özellikle uluslararası sorunlarla ilgili olarak kurulmuş olan hükümet dışı uluslararası örgütler, bu yönüyle uluslararası kamuoyu tarafından dikkat çekebilmektedir. Bu sebeple hükümet dışı uluslararası örgütler, bir yandan devletleri, diğer yandan da hükümetlerarası uluslararası örgütleri etkileyebilecek bir konuma ulaşmışlardır⁶⁵.

KEİÖ ise hükümet dışı uluslararası örgütler kategorisinde yer almayıp, hükümetlerarası uluslararası örgütler içinde yer alır. Zira KEİÖ'nün üyeleri, bağımsız devletlerdir ve KEİÖ, bu devletlerin ortak iradeleri sonucunda ortaya çıkan uluslararası bir antlaşma ile kurulmuştur. Ortak bir iradeyle ve bağlayıcı bir yazılı belgeyle kurulan KEİÖ'nün sürekli nitelikte organları vardır. Bu organlar, hiçbir devlete bağımlı değildir. Ayrıca, gönüllülük esasına dayalı olarak kurulan KEİÖ, uluslararası hukuk kuralları ve ilkeleri çerçevesi içinde faaliyet göstereceğini de KEİÖ Şartında açıkça taahhüt etmiştir. Bununla birlikte, KEİÖ'nün içinde yer alan ve KEİÖ Şartının 21. maddesinde düzenlenmiş olan KEİ İş Konseyi, hükümet dışı uluslararası bir örgüttür. KEİÖ'nün kurum yapısının inceleneceği İkinci Bölümde ele alınacak olan KEİ İş Konseyi, KEİÖ'nün bağlı kuruluşlarından birisidir.

---

⁶⁴ Bkz. Archer, s. 29-30; Feld, Jordan ve Hurwitz, s. 33-34; Malanczuk, s. 97; Pease, s. 34-35; Karns ve Mingst, s. 10-12; Pazarcı, II. Kitap, s. 224; Ünal, s. 183; Çalış, Özlük ve Kutlu, s. 736; Başlar, s. 87-136. Hükümet dışı uluslararası örgütlerin değişik açılardan sınıflandırılması hakkında bkz. Başlar, s. 34-43.

⁶⁵ Başak, Uluslararası Örgütler, s. 40-41; Naumov, s. 51-52.

II. ULUSLARARASI ÖRGÜTLERİN HUKUKÎ NİTELİĞİ AÇISINDAN KEİÖ'NÜN DURUMU

A. Hukukî Kişiliği

Genel olarak bakıldığında, hukuk kişiliği kavramı, bir hukuk düzeni içinde hak ve yükümlülükler sahip olabilme yeteneğini ifade etmektedir. Hukuk düzeninin hak ve yükümlülükler tanıdığı, aralarındaki ilişkileri belirli bir düzene soktuğu birimler, ilgili hukuk düzeninin kişilerini oluşturmaktadır. Aynı şekilde uluslararası hukuk kişiliği de uluslararası hukuktan kaynaklanan haklara ve yükümlülükler sahip olabilme ve bu doğan hakları uluslararası çapta doğrudan koruyabilme yeteneklerinden oluşur⁶⁶. Bir varlığın uluslararası hukuk açısından kişi statüsüne sahip olabilmesi için söz konusu haklardan yararlanırken herhangi bir varlığın aracılık etmesine ihtiyaç olmaması gerekir⁶⁷. Uluslararası hukuk kişiliğinin diğer bir yönü ise uluslararası sorumluluğun doğabilmesidir⁶⁸.

Genellikle hukukî kişilik, haklara ve yükümlülükler sahip olmakla ilişkilendirilmektedir. VOITOVICH'e göre, bu açıklama ulusal ve uluslararası hukukla uyumludur ancak bu tanımlama, farklı hukuk sistemlerindeki hukuk kişilerinin özelliklerini yansıtmadığı gibi, hukukî kişilik ve hukukî statü kavramlarını birbirinden ayırmamaktadır. Bu sebeple, uluslararası hukuk kişiliği için önemli iki kıstas dikkate alınmalıdır. Bunlardan ilki, uluslararası hukuk kişinin hukuk düzeni içindeki hiyerarşik konumudur. Ulusal hukuktakinin aksine, uluslararası hukuk kişisi herhangi bir üstün güce bağlı değildir. İkinci kıstas ise uluslararası hukuk kişinin hukuk düzenini oluşturan kuralları oluşturabilme yetkisidir. Uluslararası hukukun özneleri yalnızca haklara ve yükümlülükler sahip olmaya yetkili değildirler, aynı zamanda hukuk kuralları yaratabilme yetkisine de sahiptirler. Dolayısıyla uluslararası hukuk kişiliği, hukuk yaratabilmeyi ve bunu uygulayabilmeyi de barındıran

---

⁶⁶ Pazarcı, II. Kitap, s. 1.

⁶⁷ Bülent Algan ve Refik Tiriyaki, "Uluslararası Hukuk Açısından Uluslararası Organizasyonlar ve İnsan Haklarının Korunması: Birleşmiş Milletler Örneği, **Avrasya Dosyası, BM Özel**, İlkbahar 2002, C. 8, S. 1, s. 98; Acer ve Kaya, s. 79-80.

⁶⁸ Sur, s. 1.

uluslararası hukuk etkinliklerini bağımsız bir şekilde yerine getirebilen otonom bir uluslararası aktör olma kapasitesi anlamına gelir⁶⁹.

Hukukî kişilik konusunda, uluslararası örgütler çok önemli bir role sahip olmuşlardır. Uluslararası örgütlerin sayısının artmaya başladığı tarih olan on dokuzuncu yüzyıldan itibaren, bu konu gündeme gelmeye başlamıştır⁷⁰. Yirminci yüzyıl ise bu konunun daha da önemli hâle gelmeye başladığı bir zaman dilimidir. Zira devletlerin mutlak egemenliğine dayalı klasik anlayışın törpülendiği bu süreçte, uluslararası zeminde, uluslararası örgütlerin devletlerden ayrı bir şekilde ve bağımsız olarak faaliyette bulunması gerekliliği baş göstermeye başlamıştır. Ulusal hukuklar için fazla itiraz görmeden kabul edilmiş olan uluslararası örgütlerin hukukî kişiliği, evrensel çaptaki talebin ortaya çıkmasıyla birlikte, uluslararası hukuk açısından da kabul edilebilir bir noktaya gelmiştir⁷¹.

Bu zaman zarfında, uluslararası örgütlerin hukuk kişiliği meselesi ile ilgili olarak, UAD'nin 11 Nisan 1949 tarihli danışma görüşü, büyük bir önem taşımaktadır. Filistin'de görev yapan BMÖ arabulucusu İsveçli Kont Falke BERNADOTTE'nin 17 Eylül 1948 tarihinde, görevi sırasında öldürülmesi üzerine BMÖ, UAD'ye başvurmuş ve bu saldırıdan dolayı BMÖ'nün, kendi adına tazminat isteyip isteyemeyeceğine dair UAD'den görüş istemiştir⁷². İsrail'in olayın önlenmesinde ve katillerin cezalandırılmasında ihmali olduğunu varsayan BMÖ, uluslararası hukuka göre kendisi adına tazminat talep edebilme hakkının varlığının tartışmalı olduğunu düşünüyordu⁷³ zira UAD'den istenen bu görüşe kadar, sadece yaralamaya veya ölüme maruz kalan kişinin vatandaşı olduğu devlet, kendi vatandaşının gördüğü zarar sebebiyle tazminat talep edebiliyordu⁷⁴. Bunun üzerine

---

⁶⁹ Sergei A. Voitovich, **International Economic Organizations in the International Legal Process**, Martinus Nijhoff Publishers, The Netherlands 1995, s. 17.

⁷⁰ Shaw, s. 190-191.

⁷¹ Schermers ve Blokker, s. 979.

⁷² Meray, Uluslararası Örgütler, s. 67. BMÖ Filistin Arabulucusu BERNADOTTE'nin göreviyle ve öldürülmesiyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Fahir Armaoğlu, **Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1994, s. 96-99; Süleyman Özmen, **İsrail ve Etnik Dini Çatışmalar**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 199-202.

⁷³ Akehurst, s. 71.

⁷⁴ Slomanson, s. 107.

UAD, “*BMÖ Hizmetinde Uğranılan Zararların Tazmini*” isimli bir görüş beyan etmiştir⁷⁵. Bu karar, yalnızca BMÖ’nün değil, aynı zamanda bütün uluslararası örgütlerin hukukî kişiliği ile ilgili olarak aydınlatıcı bir niteliğe sahip olması bakımından önemlidir⁷⁶.

Adı geçen danışma görüşü, BMÖ Genel Kurulu’nun 3 Aralık 1948 tarihli kararının UAD’ye bildirilmesi ve kararda cevabı istenen iki soru üzerine verilmiştir. Cevabı istenen ve konumuzla ilgili olan ilk soru, BMÖ görevlilerinin görevlerinin icrası sırasında uğradığı zararlarda, bir örgüt olarak BMÖ’nün, sorumlu devlete karşı uluslararası sorumluluğu ileri sürme yetkisi olup olmadığıyla ilgilidir. Bu soruya karşılık UAD, bu yetkinin devlete ait olduğunu, bir devletin diğer bir devlete karşı böyle bir iddia ileri sürebileceğini, aynı şekilde BMÖ’nün de bir üyesine karşı bu şekilde bir iddia ileri sürebileceğini ancak bu iddianın uluslararası bir zeminde ileri sürülebilmesi için BMÖ’nün hukukî kişiliğinin var olup olmadığının belirlenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu saptamanın kurucu belge olan BMÖ Antlaşmasına bakılarak yapılması gerektiğini ancak ilgili antlaşmada böyle bir nitelemenin açıkça yapılmadığını, bu durumda BMÖ’nün yapısının ve kurum özelliklerinin temel alınarak konunun değerlendirileceği belirtilmiştir. *Kurucu belgede belirtilen hak ve yetkilere bakıldığında da UAD’ye göre BMÖ’nün uluslararası hukuk kişisi ve uluslararası hukukun öznesi olarak kabul edilebileceği, uluslararası hak ve yükümlülüklerle sahip olduğu, dolayısıyla sahip olduğu bu hakları, uluslararası zeminde dile getirebileceği ve BMÖ görevlilerinin görevlerinin icrası sırasında uğradığı zarar sebebiyle BMÖ’nün tazminat talep edebileceği sonucuna varıldığı ancak bu durumun BMÖ’nün bir devlet olduğu anlamına gelmediği, BMÖ’nün bir devletin sahip olduğu hak ve yükümlülüklerin tamamına sahip olmadığı ifade edilmiştir.*

UAD’nin hukukî kişiliğin varlığıyla ilgili gerekçesi büyük önem taşımaktadır; zira uluslararası örgütlerin yetkilerinin sadece açıkça kurucu belgede yer alanlarla

---

⁷⁵ Danışma görüşünün tam metni için bkz. Uluslararası Adalet Divanı Resmî İnternet Sayfası, <http://www.icj-cij.org/docket/files/4/1835.pdf>, (20.02.2009).

⁷⁶ Meray, Uluslararası Örgütler, s. 68.

sınırlı olmadığı, örgütün etkili bir şekilde işlevlerini yerine getirebilmesi için kurucu belgede belirtilen yetkiler dışında da dolaylı olarak başka yetkilere sahip olduğu sonucu, UAD'nin gerekçesinden anlaşılmaktadır⁷⁷. UAD, danışma görüşünde, *üstü kapalı yetkiler kuramını (implied powers)* olaya uygulayarak bu sonuca ulaşmıştır ve UAD'nin bu konudaki dayanağı da “kurumsal etkinliktir”⁷⁸. UAD burada, uluslararası örgütlerin işlevleri açısından hukukî kişiliğe sahip olduğu gerçeğini onaylamış olmaktadır⁷⁹. UAD'nin BMÖ üzerinden vardığı sonuçlar, kıyas yoluyla diğer uluslararası örgütler açısından da geçerli kabul edilmiştir. Dolayısıyla BMÖ'nün hukukî kişiliğe sahip olduğu sonucu, diğer uluslararası örgütler açısından da uygulanabilir bir gerçeklik hâlini almıştır⁸⁰. Bu danışma görüşü, uluslararası örgütlerin hukukî kişiliğinin tespiti yanında, genel anlamda hukukî kişilik meselesi ile ilgili olarak da önemli bir katkı sağlamıştır. Bu katkının uluslararası örgütler üzerinden gerçekleşmiş olması ise ayrıca önem arz etmektedir.

Genel olarak bakıldığında, uluslararası örgütlerde hukuk kişiliği dört unsuru içerir. Bunlardan ilki, hak ve yükümlülüklerle sahip olabilme anlamına gelen “hak ehliyeti”dir. İkincisi, sahip olunan bu hak ve yükümlülükleri kendi eylemleriyle hayata geçirebilme demek olan “fiil ehliyeti”dir. Üçüncü unsur, uluslararası hukukun oluşum sürecine katılma yeteneği ve son unsur ise kendi eylemlerinden dolayı hukukî sorumluluğun tarafı olabilme yeteneğidir⁸¹.

Uluslararası örgütlerde hukukî kişilik, bağımsızlık anlamına gelmektedir. Böyle bir statünün yokluğu, uluslararası örgütlerin bağımsız birimler olarak faaliyette bulunmalarını ve etkinlik göstermelerini engeller⁸². Uluslararası örgütler, üyelerinin gelişigüzel bir şekilde toplandığı, bir araya geldiği yapılar değildir. Faaliyet alanlarında kendi rollerini yerine getirebilmeleri gerekmektedir ki bunun için kendilerini ortaya çıkaran üyelerinden ayrı bir hukukî kişiliğe sahip olmaları

---

⁷⁷ Seha L. Meray, “Birleşmiş Milletler Hizmetinde Uğranılan Cismanî Zararın Tazmini Meselesi”, **AÜSBFD**, 1954, C. IX, S. 1, s. 131; Akehurst, s. 72; Shaw, s. 910.

⁷⁸ Brownlie, s. 657; Sur, s. 151.

⁷⁹ Başlar, s. 244.

⁸⁰ Schermers ve Blokker, s. 980.

⁸¹ Bekyaşev, s. 361.

⁸² Schermers ve Blokker, s. 975.

şarttır⁸³. Hukukî kişilik bulunmadan, bir uluslararası örgütün ulusal veya uluslararası bir düzeyde hukukî süreçler içinde yer alması söz konusu olamaz. Bir uluslararası örgüt için hukukî kişiliğe sahip olmak, kendisini ortaya çıkaran üyelerinden ayrı olarak uluslararası düzlemde haklara, yükümlülöklere, yetkilere ve sorumluluğa sahip olabilmek anlamına gelmektedir. Bir uluslararası örgütün uluslararası hukuk kişiliğinin olmaması, onun eylemlerinin sadece görünürde uluslararası örgüte ait olduğu anlamına gelmektedir. Bu durumda, görünürde uluslararası örgüte ait olan eylemleri gerçekleştirenleri uluslararası örgütün değıl, somut olayın özelliklerine göre üye devletlerin tamamının veya bazılarının görevlisi statüsünde kabul etmek gerekir⁸⁴. Uluslararası örgütlerin hukuk kişisi olarak sahip olduğu, devletlerden ayrı olarak haklara ve yükümlölöklere sahip olma ölçütü, uluslararası toplum nezdinde uluslararası örgütlerin uluslararası düzeyde kabul görmesi anlamına gelmektedir⁸⁵. Uluslararası örgütler açısından “tanınma” anlamına gelen bu ölçüt, uluslararası örgütler için “*Olmazsa olmaz.*” derecesinde, *hayatî* bir öneme sahiptir.

Genel olarak uluslararası örgütlerin hukukî kişiliğine bakıldığında ise uluslararası örgütlenmelerin tamamında uluslararası hukuk kişiliğı olduğunu söylemek mümkün değıldir. Bir örgütün uluslararası hukuk kişiliğine sahip olabilmesi, kendisini oluşturan devletlerden yeterli ölçüde ayrı ve sürekli bir iradeye sahip olmasına bağıdır. Dolayısıyla bir uluslararası örgütün uluslararası hukuk kişiliğı, bahsi geçen iradenin belirlenmesiyle ortaya çıkar⁸⁶. Bu irade, özgür bir iradedir ve üye devletlerin iradelerinin toplamı ve kaynaşmış hâli değıldir. Burada ortaya çıkan irade münferittir, ayrıdır ve uluslararası hukukun diğeri kişilerinin iradelerinden farklıdır⁸⁷. Söz konusu bu irade, örgütün kurucu antlaşmasında açıkça belirtilebilir. Eğer böyle bir açık ibare yoksa kurucu antlaşmada örgüte tanınan görev ve yetkiler aracılığıyla da bu saptama yapılabilir⁸⁸. İster açıkça belirtilsin, ister

---

⁸³ Bekyaşev, s. 360.

⁸⁴ Amerasinghe, s. 68, 78, 412.

⁸⁵ Bekyaşev, s. 362.

⁸⁶ Pazarcı, II. Kitap, s. 3; Algan ve Tiryaki, s. 100; Bekyaşev, s. 361.

⁸⁷ Bekyaşev, s. 361.

⁸⁸ Shaw, s. 909; Pazarcı, II. Kitap, s. 3; İlyas Doğan, s. 276.

dolaylı olarak saptansın her uluslararası örgüt, kurucu belgesinde belirtilmiş olan sınırlar içerisinde hukuk kişiliğine sahiptir ve bu kapsam içinde faaliyette bulunur⁸⁹.

Bunun dışında, bazen bir sürecin sonunda da bir uluslararası örgüt uluslararası hukuk kişiliği kazanabilir. Örneğin, 1975'te başlayan ve AGİK eliyle devam ettirilen çalışmalar, daha sonra AGİT adını almış ve Kosova sorunu⁹⁰, AGİT'in hukukî kişiliğe sahip olduğu kabul edilmiştir⁹¹. Çalışmamızın konusunu oluşturan KEİÖ de benzer bir şekilde, “Karadeniz Ekonomik İşbirliği Zirve Bildirisi” ve “Boğaziçi Bildirisi” ile 25 Haziran 1992 tarihinde başlayan bir sürecin sonunda, 5 Haziran 1998'de kurucu belge olan KEİÖ Şartının imzalanması ve 1 Mayıs 1999 tarihinde de belgenin onay sürecinin tamamlanıp uluslararası hukuk açısından yürürlüğe girmesiyle uluslararası bir örgüte dönüşmüş ve hukukî kişiliğe sahip olmuştur. Nitekim, KEİÖ Şartının 27. maddesi, örgütün hukukî kişiliğe sahip olduğunu ifade etmektedir. Maddeye göre, sahip olunan hukukî kişilik sözleşme akdedebilme, dava açma, menkul ve gayrimenkul mal edinebilme ve bu malları elden çıkarabilme yetkilerini kapsamaktadır. Dolayısıyla, KEİÖ'nün hukukî kişiliği, kurucu belgesinde açık bir şekilde ifade edilmiştir ve bu konuda herhangi bir tereddüde yer bırakmamaktadır.

Uygulamada, bazı yetkilerin varlığı, hukukî kişilik açısından bir ölçü olarak kabul edilmektedir. Bunlardan ilki, gerek devletlerle gerek diğer uluslararası örgütlerle *antlaşma yapma* yetkisidir⁹². Örgütün kurulmuş olması, tek başına bu yetkiyi içermez. Bu yetki, örgütü kuran metnin içeriğine bağlıdır. Metinde, bu yetki açıkça belirtilir. Ancak yer almaması durumunda da bu yetkinin bulunmadığı sonucuna varmak doğru değildir. Antlaşma yapma yetkisi, ilgili belgede yer

---

⁸⁹ Bekyaşev, s. 362.

⁹⁰ Kosova sorunuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Burak Tangör, **Avrupa Güvenlik Yönetişimi Bosna, Kosova ve Makedonya Krizleri**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2008 (Yönetişim), s. 117-139, 198-201; Uğur Samancı, “Uluslararası Adalet Divanının Kosova'nın Bağımsızlık İlanına İlişkin Danışma Görüşü”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 11, Sayı: 2, 2009, s. 123-194.

⁹¹ İlyas Doğan, s. 276.

⁹² Brownlie, s. 651; Cassese, s. 138; Shaw, s. 193, 917; Schermers ve Blokker, s. 986; Slomanson, s. 106; Werner Levi, **Contemporary International Law: A Concise Introduction**, Westview Press, Colorado 1991, s. 46; Meray, Uluslararası Örgütler, s. 68; Pazarcı, II. Kitap, s. 3; Bekyaşev, s. 364.

almıyorsa, belgenin tamamının yorumlanması suretiyle ve UAD'nin yukarıda değindiğimiz danışma görüşüne de gerekçe oluşturan üstü kapalı yetkiler kuramına dayanarak, bu yetkinin varlığına hükmedilebilir⁹³. Antlaşma yapma yetkisinin varlığı, bazı düzenlemeleri yapma yetkisini de doğal olarak içinde barındırır. Uluslararası örgütün örgüt içi işleyişi sağlayabilmesi amacıyla ihtiyaç duyduğu hukukî düzenlemeleri özgürce yapabilmesi⁹⁴ ve değişik coğrafyalarda temsil ilişkileri kurabilmesi gibi yetkiler⁹⁵, hukukî kişiliğin varlığını destekleyici nitelikteki diğer kıstaslardır. Uluslararası hukuk kişiliğinin karakteristik çizgilerinden birini oluşturan antlaşma yapma yetkisi, aynı zamanda uluslararası hukuku oluşturma yeteneğine sahip olma anlamına da gelmektedir⁹⁶.

Ölçü alınan özelliklerden biri de *örgütün ve görevlilerinin, ayrıcalık ve dokunulmazlıklara sahip olmasıdır*. Örgütün işlevlerinin daha etkili bir şekilde yerine getirilebilmesi amacıyla, örgüt yetkilileri ve personeli bazı ayrıcalıklardan ve bağışıklıklardan yararlanırlar⁹⁷. İleride bahsedilecek olan bu statüden yararlanabilme, hukukî kişiliğin varlığına dair başka bir göstergedir.

Uluslararası sorumluluğa sahip olma, bir başka ölçüttür. Uluslararası örgütün hak ve yükümlülöklere sahip olması, yani uluslararası örgütün kendisini kuran devletlerden bağımsız bir kişiliğe sahip olması, örgütün faaliyetlerinden kaynaklanan sorumluluğun da örgüte yüklenebilmesi sonucunu doğurur. Aynı şekilde örgüt, kendisi dışındaki diğer uluslararası hukuk kişilerinin de sorumluluğunu ileri sürebilir⁹⁸. Dolayısıyla uluslararası sorumluluğu yüklenebilme kapasitesi, hukukî kişiliğin belirgin bir izdüşümüdür.

---

⁹³ Brownlie, s. 651; Shaw, s. 917; Başak, Uluslararası Örgütler, s. 77.

⁹⁴ Levi, s. 45-46; Pazarcı, II. Kitap, s. 3.

⁹⁵ Pazarcı, II. Kitap, s. 3.

⁹⁶ Bekyaşev, s. 364.

⁹⁷ Brownlie, s. 652; Cassese, s. 138; Shaw, s. 923-924; Meray, Uluslararası Örgütler, s. 68; Pazarcı, II. Kitap, s. 3; Acer ve Kaya, s. 96.

⁹⁸ Brownlie, s. 655-656; Cassese, s. 139; Shaw, s. 919-921, Schermers ve Blokker, s. 990-991; Pazarcı, II. Kitap, s. 3; Acer ve Kaya, s. 95-96.

Uluslararası örgütlerin hukukî kişiliğiyle ilgili önemli bir cephe de uluslararası örgütlerin üye devletlerle ve üye olmayan diğer devletlerle *doğrudan ilişki kurabilmesidir*. Devletler ile uluslararası düzlemde doğrudan doğruya ilişki kurabilmek, ayrı bir hukukî kişiliğin var olduğuna dair önemli bir göstergedir⁹⁹. Devletlerin yanında uluslararası örgütlerin diğer uluslararası örgütlerle ilişki kurabilmesi de yine bu kapsamdadır ve uluslararası hukuk açısından hukukî kişiliğin bir belirtisi olarak kabul edilmektedir¹⁰⁰.

Görüldüğü üzere, uluslararası örgütlerin sahip olduğu hukukî kişilik, onların uluslararası hukuk düzeni içinde özne olarak yer alabilmelerinin ve bu zeminde etkinlik gösterip bu düzen içinde muhatap olabilmelerinin anahtarı niteliğindedir. UAD'nin danışma görüşüyle ortaya çıkan sonuç, uluslararası örgütlerin hukukî anlamda varlığının kabul edilmesiyle sınırlı değildir. Bunun da ötesinde uluslararası örgütler, bir bütün olarak yapı ve işlevleriyle uluslararası hukuk düzeni içinde kurumsal olarak benimsenmiştir.

B. Kurucu Antlaşma

Uluslararası örgütler kurucu bir antlaşma ile kurulur¹⁰¹. Örgütün yapısı, statüsü ve yetkileri bu kurucu belgeye dayanır¹⁰². Kurucu antlaşma, değişik isimler alabilir¹⁰³. Misak, pakt, statü olarak adlandırılan bu belgelerin tamamı, örgütü kuran çok taraflı antlaşmalardır ve örgütün anayasası gibidirler¹⁰⁴.

Örgüt, kurucu antlaşmanın yürürlüğe girmesiyle tüzel kişilik kazanır ve uluslararası hukuk kişisi olur. Örgütün hangi şartlar altında son bulacağı da yine aynı belgede yer alır¹⁰⁵. Bu antlaşma, karma bir niteliğe sahiptir. Antlaşma ile ortaya

---

⁹⁹ Hillier, s. 91; Shaw, s. 191.

¹⁰⁰ Shaw, s. 191; Bekyaşev, s. 362.

¹⁰¹ Voitovich, s. 21; Meray, Uluslararası Örgütler, s. 264-265; Karluk, s. 29.

¹⁰² Shaw, s. 914; Başak, Değişen Dünya, s. 321.

¹⁰³ Voitovich, s. 21; Sur, s. 149.

¹⁰⁴ Sur, s. 149.

¹⁰⁵ Ünal, s. 181.

çıkan hak ve borçlar, bir yandan üye devletler arasında etkili olurken, aynı zamanda örgütün kendisi ile üye devletler arasında da etki yaratır¹⁰⁶.

Uluslararası örgütler kural olarak, resmî bir kurucu metinle kurulurlar. Ancak kurucu bir hukukî belgeyle ortaya çıkan uluslararası örgütlerin yanında, herhangi bir kurucu belgeye dayanmadan kurulan uluslararası yapılanmalar da mevcuttur¹⁰⁷. G-8 ve D-8 gibi yapılanmaların oluşturulması, bağlayıcı bir hukukî metine dayanmamaktadır¹⁰⁸. Aynı şekilde GATT'nin yapısı da değişik yıllarda alınmış bir dizi karar üzerine oluşturulmuştur¹⁰⁹.

KEİÖ'nün kurucu antlaşması, yukarıda da değinildiği üzere, KEİÖ Şartıdır. Bu kurucu belge, 5 Haziran 1998 tarihinde Yalta'da imzalanmış ve 1 Mayıs 1999 tarihinde uluslararası hukuk açısından yürürlüğe girmiştir¹¹⁰.

C. Yetkileri

Türemiş uluslararası hukuk kişisi olan uluslararası örgütler, aslî hukuk kişisi olan devletlerle karşılaştırıldığında, aynı derecede yetkilere sahip değildir. Genel hukuk kurallarına uymak ve üstlendikleri uluslararası yükümlülükler aykırı olmamak kaydıyla devletler bağımsız hareket edebildikleri hâlde, uluslararası

---

¹⁰⁶ Sur, s. 149.

¹⁰⁷ Voitovich, s. 22; Karluk, s. 29.

¹⁰⁸ Karluk, s. 29. Adı geçen kuruluşlardan G-8, uluslararası örgütlerin bazı özelliklerini taşısa da tam anlamıyla bir uluslararası örgüt olarak nitelendirilmemektedir. Bununla birlikte yapısı, özellikleri ve aldığı kararların etkileri dikkate alındığında, sıradan bir toplantı grubu olmadığı da rahatlıkla söylenebilir. G-8 hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Fatih Savaşan ve Şenol Duman, "G7/G8: Zirve Yoluyla Bir Uluslararası Platform", **Uluslararası Örgütler ve Türkiye**, Şaban H. Çalış, Birol Akgün ve Önder Kutlu (Ed.), Çizgi Kitabevi, Konya 2006, s. 697-721; Ahmet Davutoğlu, **Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu**, Küre Yayınları, İstanbul 2010, s. 282-289. D-8 hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Hasgüler ve Uludağ, s. 411-413; Hamit Ersoy, "D-8'ler: Modern Cumhuriyetin Son Doğu Arayışı", **Uluslararası Örgütler ve Türkiye**, Şaban H. Çalış, Birol Akgün ve Önder Kutlu (Ed.), Çizgi Kitabevi, Konya 2006, s. 671-695; Davutoğlu, s. 281-282.

¹⁰⁹ Voitovich, s. 22. 1947 yılından itibaren geçici statü ile çalışan GATT, daha sonra, DTÖ (WTO) adını almıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Karluk, s. 267-322; Ahmet Ay ve Zeynep Karaçor, "GATT ve DTÖ: Dünya Ticaretinin Düzen Arayışı", **Uluslararası Örgütler ve Türkiye**, Şaban H. Çalış, Birol Akgün ve Önder Kutlu (Ed.), Çizgi Kitabevi, Konya 2006, s. 121-152; Hasgüler ve Uludağ, s. 143-150.

¹¹⁰ KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/Information/Pages/testt.aspx>, (23.02.2009).

örgütler için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Uluslararası örgütler kurucu antlaşmalarında belirtilen yetkilerle sınırlandırılmıştır, bu çerçevenin dışına taşmaları söz konusu değildir¹¹¹. Ancak bu durum, uluslararası örgütlerin tamamen bağımlı olarak hareket ettikleri anlamına gelmez, zira uluslararası örgütler, kurucu belgelerinde sınırları çizilen kendi işlevlerini, kendi iradeleriyle serbestçe yerine getirirler. Burada söz konusu olan, örgütlerin sahip oldukları özerklik iradesidir. Hak ve yükümlülüklerin yerine getirilmesinde, örgütler, kendi yetkileri içinde istediği araçları ve usûlleri seçebilirler¹¹². Dolayısıyla uluslararası örgütler, bir yandan kurucu belge ile sınırlandırılmış bir hareket alanı içinde oldukları için tam bağımsız değildirler ancak diğer taraftan bu alan içinde işlevlerini yerine getirirken bağımsız hareket edebilme hakkına sahiptirler.

Uluslararası örgütlerin yetkileri, örgütün ana görevine ve faaliyet şekline göre farklılık arz etmektedir. BMÖ gibi üyeleri arasında işbirliği sağlama amacı güden örgütlerin yetkileri daha sınırlıyken, bütünleşme amacı taşıyan ve devletlerin egemenlik yetkilerinin bir kısmını veya tamamını üstlenmiş olan AB gibi örgütlerde bu yetki çok daha geniştir. Yine, faaliyetleri açısından bakıldığında, işbirliği öngören örgütlerle bu işbirliğini denetleyen ve gerekli olduğunda yaptırım uygulayan örgütler arasında da çeşitli farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin, AIHS çerçevesi içinde tanınmış yetkiler aracılığıyla yetkileri güçlendirilmiş olan Avrupa Konseyi, denetleme ve yaptırım uygulama yetkileri olan bir örgüttür. Örgütlerin kullandığı bu yetkiler arasındaki farklardan dolayı, her örgüte özgü bir hukuk düzeni ortaya çıkmaktadır¹¹³.

Uluslararası örgütlerin sahip oldukları yetkilerin dayanağı, örgütü kuran resmî belgedir. Kurucu belgede belirtilen yetkilerin yanında, üstü kapalı yetkiler kuramı gereğince, örgütün işlevlerini yerine getirebilmesi amacıyla gerekli olan ve kurucu belgede belirtilmemiş olsa da sınırlandırma veya yasaklama getirilmemiş olan yetkiler de bu kapsamda değerlendirilir. Ayrıca, bazen, örgüt organlarının aldığı

---

¹¹¹ Bkz. Çelik, s. 378; Shaw, s. 915-916; Archer, s. 51; Brownlie, s. 651, 657; Aall ve diğerleri, s. 5; Pazarcı, II. Kitap, s. 125; Sur, s. 149; Ünal, s. 184; Başak, Değişen Dünya, s. 320-321.

¹¹² Bekyaşev, s. 360, 362.

¹¹³ Pazarcı, II. Kitap, s. 124-125.

kararlar da yetkinin dayanağını oluşturabilir¹¹⁴. Ancak gerek üstü kapalı yetkiler gerekse örgüt organlarının aldığı kararlar, temelde kurucu antlaşmada yer alan hükümlere dayandığından, bu yetkilerin de özü itibarıyla örgütü kuran resmî belgeye dayandığı söylenebilir.

Ç. Uluslararası Sorumluluk

Hukukî bir düzenin varlığı, o düzenin kişileri açısından bazı yükümlülükleri de beraberinde getirir. Bu yükümlülüklerin ihlâli, aynı kişiler için bir sorumluluk doğurabilir. Uluslararası hukuk düzeni içinde, aynı mantığın bir sonucu olarak, hukuk kişileri için de yükümlülükler ve bunların ihlâli hâlinde sorumluluk mevcuttur¹¹⁵. Uluslararası hukuka göre uluslararası sorumluluk, bir uluslararası hukuk kişinin sebep olduğu uluslararası hukuka aykırı fiillerin veya aykırı olmasa da bu fiiller sonucunda ortaya çıkan zararların etkilerinin, zarara uğrayan uluslararası hukuk kişisine karşı ortadan kaldırılmasını hedefleyen bir uluslararası hukuk kurumudur. Bu kurum, doğan zararın uluslararası hukuk düzeni içinde giderilmesine aracılık etmektedir¹¹⁶. İç hukukta gerçek kişiler arasındaki bu ilişki, uluslararası hukukta da uluslararası hukuk kişileri arasında söz konusudur¹¹⁷. Ancak uluslararası hukuk çerçevesi içindeki sorumluluk kurumu, uluslararası hukukun genel özelliklerinin bir yansıması olarak kendine özgü bir yapıya ve iç hukuka göre daha farklı özelliklere sahiptir. Bu farklılık yalnızca uygulama bakımından değil, aynı zamanda terminoloji, sistematik ve tarihî gelişim açısından da geçerlidir¹¹⁸.

Uluslararası hukuk düzeni içinde üstün bir otorite bulunmaması sebebiyle uluslararası sorumluluk, *uluslararası hukukun kişileri* arasında ortaya çıkar. Bu sebeple uluslararası topluma karşı, uluslararası sorumluluk kavramı içinde

---

¹¹⁴ Bkz. Çelik, s. 378; Brownlie, s. 651, 657-658; Akehurst, s. 71-72; Shaw, s. 916; Aall ve diğerleri, s. 5-9; Amerasinghe, s. 100-104; Malanczuk, s. 93-94; Klabbbers, s. 10-13; Pazarcı, II. Kitap, s. 125; Sur, s. 149-151; Başak, Değişen Dünya, s. 321-322.

¹¹⁵ Bozkurt, Kütükçü ve Poyraz, s. 246; Elif Uzun, **Milletlerarası Hukuka Aykırı Eylemlerinden Dolayı Devletin Sorumluluğu**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 2007, s. 5.

¹¹⁶ Hüseyin Pazarcı, **Uluslararası Hukuk Dersleri III. Kitap**, Turhan Kitabevi, Ankara 1999 (III. Kitap), s. 151.

¹¹⁷ Bozkurt, Kütükçü ve Poyraz, s. 246.

¹¹⁸ Uzun, s. 6.

değerlendirilebilecek herhangi bir sorumluluk oluşmaz¹¹⁹. Dolayısıyla sorumluluk, sadece *devletler ve uluslararası örgütler* için geçerlidir. Bireylerin işlemiş olduğu savaş suçu, barışa ve insanlığa karşı suç veya soykırım suçu gibi suçlar, uluslararası sorumluluk kavramının kapsamı içinde değerlendirilmez¹²⁰.

Bir uluslararası örgütün kurulması, yeni bir hukuk kişisinin de ortaya çıkması anlamına gelmektedir¹²¹. Bu hukuk kişiliği, yalnızca bazı haklara sahip olabilme anlamına gelmez. Aynı zamanda, bazı yükümlülüklerle katlanma külfetini de bünyesinde barındırır. Uluslararası sorumluluk kurumunun uluslararası örgütler için en önemli dayanağını da bu hukukî kişilik kavramı oluşturur¹²². Kendisini oluşturan üye devletlerden ayrı bir hukukî kişiliğe sahip olan uluslararası örgütler, hukukî kişilik kavramının bir sonucu olan sorumluluk kurumunun da tarafı veya muhatabı olabilirler¹²³. Nitekim yukarıda değindiğimiz UAD'nin danışma görüşünde de uluslararası hukuk kişisi olmanın uluslararası haklara sahip olma yanında, uluslararası yükümlülüklerle katlanma sonucunu da doğurduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla, uluslararası örgütler için öngörülen uluslararası sorumluluk, uluslararası hukuk kişiliğinin ayrılmaz bir parçası olarak nitelendirilebilir.

Uluslararası örgütlerin sorumluluğu, örgütlerin organlarından ya da organları adına hareket eden görevlilerinden kaynaklanır. Bu örgütler adına hareket eden organların fiilleri, organın niteliğine ve işlevine bakılmaksızın, uluslararası sorumluluğun doğmasına yol açabilir. Ayrıca, BMÖ gibi bazı uluslararası örgütlerde bulunan silahlı unsurlar örneğinde olduğu üzere, uluslararası örgütlerin kontrolü altında olan grupların fiillerinden dolayı da uluslararası örgütlerin sorumluluğu söz konusu olabilir. Bu gibi durumlarda BMÖ, silahlı birliklerinin hukuka aykırı eylemlerinden kaynaklanan eylemlerinde, genellikle sorumluluğu kabul etmektedir¹²⁴. Uluslararası sorumluluğun doğması noktasında, olayın kendine özgü

---

¹¹⁹ Bozkurt, Kütükçü ve Poyraz, s. 259.

¹²⁰ Pazarcı, III. Kitap, s. 151-152.

¹²¹ Shaw, s. 919.

¹²² Amerasinghe, s. 390; Pazarcı, III. Kitap, s. 169; Bozkurt, Kütükçü ve Poyraz, s. 273.

¹²³ Shaw, s. 919; Brownlie, s. 655; Amerasinghe, s. 390.

¹²⁴ Bkz. Amerasinghe, s. 401-402; Shaw, s. 919-920; Brownlie, s. 655-656; Pazarcı, III. Kitap, s. 169-171; Bozkurt, Kütükçü ve Poyraz, s. 273.

şartları ve gerektiğinde şartların devletin sorumluluğu kurumu ile benzeştiği oranda kıyas yöntemi de dikkate alınacaktır. Kısacası, uluslararası sorumluluğun temeli uluslararası yükümlülüklerin ihlâlüne, bu yükümlülükler de somut olayın şartlarına bağlıdır ve değerlendirme yapılırken bu hususlar dikkate alınacaktır¹²⁵. Bu yükümlülükler, kimi zaman örgütün kurucu antlaşmasında belirtilirken kimi zaman da örgütlerin faaliyetlerine ilişkin olarak yaptıkları diğer antlaşmalarla da kabul edilmektedir¹²⁶. Öte yandan, çok taraflı uluslararası antlaşmalar yoluyla da bazı yükümlülükler getirilebilmektedir¹²⁷.

Uluslararası örgütlerin sorumluluğu, karşılıklıdır. Bir uluslararası örgüt, doğan bir zarardan dolayı sorumlu olabileceği gibi diğer bir hukuk kişisi, söz gelimi bir devlet de meydana gelen bir zarar sebebiyle uluslararası bir örgüte karşı sorumlu tutulabilir. Bu durumda da yine, olayın özellikleri dikkate alınır ve devletin sorumluluğuyla ilgili genel kurallar, şartlar elverdiği oranda, kıyasen uygulanabilir¹²⁸. Burada, uluslararası örgütün uluslararası sorumluluk iddiasını yönelteceği devletler örgüte üye devletler olabileceği gibi üçüncü taraf sıfatını taşıyan, örgüte üye olmayan diğer devletler de olabilir. Devletler dışında, diğer uluslararası örgütler ve bireyler de sorumluluğa muhatap olabilir¹²⁹. Dolayısıyla, uluslararası örgütler, uluslararası sorumluluk kurumu açısından her iki anlamda da yani, etkin ya da edilgen bir şekilde, taraf veya muhatap sıfatını taşıyabilme kapasitesine sahiptirler.

D. Ayrıcalıklar ve Dokunulmazlıklar

İşlevlerinin etkin bir şekilde yerine getirilebilmesi amacıyla uluslararası örgütlere bazı ayrıcalıklar ve dokunulmazlıklar tanınır. Bu ayrıcalıklar ve dokunulmazlıklar, örgüt temsilcilerini, örgüt merkezini ve örgütün sahip olduğu

---

¹²⁵ Shaw, s. 919.

¹²⁶ Amerasinghe, s. 400-401; Pazarcı, III. Kitap, s. 169.

¹²⁷ Bozkurt, Kütükçü ve Poyraz, s. 273.

¹²⁸ Shaw, s. 920; Amerasinghe, s. 399.

¹²⁹ Amerasinghe, s. 407.

malvarlığını kapsar¹³⁰ ancak tanınan ayrıcalık ve dokunulmazlıklar, örgüt görevlilerinin şahsına değil, yerine getirdiği görev sebebiyle örgüt adına şahıslara tanınmıştır. Bu yüzden görev dışı konularda, bu ayrıcalıklar ve bağışıklıklar söz konusu değildir¹³¹.

Ayrıcalıkların ve dokunulmazlıkların tanınmasının temelinde yer alan düşünce, uluslararası örgüte, faaliyetleri dolayısıyla bir *özgürlük ve hukukî güvenlik* sağlamaktır¹³². Özgürlük ve hukukî güvenlik sağlama düşüncesinin arkasında yatan anlayış, örgütün, bulunduğu ülkede yer alan devlet tarafından faaliyetlerinin engellenmesinin ya da gereği gibi yerine getirilmesinin önünü almak ve örgüte güvence sağlamaktır¹³³. Zaten bu ayrıcalıklar ve dokunulmazlıklar, uluslararası örgütlerin faaliyetlerini kolaylaştırmak ve örgütlerin faaliyetlerini, amaçlarına uygun bir şekilde ve ortamda yapmalarını sağlamak üzere tanınmıştır¹³⁴.

Belirli devletlerde faaliyet gösteren uluslararası örgütlerin işlevlerini daha etkili bir şekilde yerine getirebilmesi amacıyla tanınan ayrıcalıklarla ve dokunulmazlıklarla ilgili olarak, genel nitelikte bir düzenleme mevcut değildir. Uluslararası örf ve adet hukuku da bu konuda tam olarak oluşmamıştır. Uluslararası örgütlere ve personeline tanınan ayrıcalıklar ve dokunulmazlıklar, antlaşmalar yoluyla düzenlenmektedir. Uluslararası örgütlerin yararlanacağı ayrıcalıklar ve bağışıklıklar, genellikle kurucu antlaşmada ve genel ilke hâlinde yer alır¹³⁵. Daha ayrıntılı düzenlemeler ise konuya ilişkin olarak, uluslararası örgütler ile ev sahibi devlet arasında yapılan sözleşmeler yoluyla belirlenir¹³⁶. Örneğin, BMÖ Antlaşmasının 105. maddesindeki düzenleme, ayrıcalıklarla ve bağışıklıklarla ilgili genel bir düzenlemedir. Maddeye göre BMÖ, üye devletlerin sınırları içinde, amaçlarına ulaşabilmek için gerekli olan ayrıcalıklardan ve bağışıklıklardan

---

¹³⁰ Shaw, s. 923-924; Brownlie, s. 652; Amerasinghe, s. 316.

¹³¹ Schermers ve Blokker, s. 235; İlyas Doğan, s. 277.

¹³² Brownlie, s. 652.

¹³³ Shaw, s. 925; Sur, s. 165.

¹³⁴ Ünal, s. 185.

¹³⁵ Bkz. Çelik, s. 379-382; Brownlie, s. 652-654; Shaw, s. 923-929; Amerasinghe, s. 315; Hillier, s. 156; Malanczuk, s. 127-128; Sur, s. 165; Ünal, s. 185.

¹³⁶ Shaw, s. 540; Hillier, s. 156; Malanczuk, s. 127; Sur, s. 165.

yararlanır. BMÖ üyelerinin temsilcileri ve BMÖ görevlileri de görevlerini, tam bağımsız bir şekilde yerine getirebilmek için gerekli olan ayrıcalıklardan ve bağışıklıklardan faydalanır. Maddenin birinci ve ikinci fıkrasında belirtilen bu hükümlerin uygulanabilmesi için BMÖ Genel Kurulu tavsiyeler getirebilir ve üye devletlere antlaşma yapılmasını teklif edebilir. Nitekim bu doğrultuda BMÖ Genel Kurulu, 13 Şubat 1946'da, "*Birleşmiş Milletler Ayrıcalıklar ve Bağışıklıklar Sözleşmesi*"ni¹³⁷ ve 21 Kasım 1947'de de BMÖ bünyesinde yer alan uzmanlık kurumları ile ilgili olarak, "*Uzmanlık Kurumlarının Ayrıcalıkları ve Bağışıklıkları Sözleşmesi*"ni¹³⁸ kabul etmiştir.

Uluslararası örgütlerin temsilcileri ve görevlileri, özü itibarıyla devletler nezdindeki diplomasi temsilcilerine tanınan ayrıcalıklardan ve dokunulmazlıkların hemen hemen tamamından yararlanırlar. Aradaki fark, tanınan ayrıcalıkların ve dokunulmazlıkların uluslararası örgüt nezdinde değil, örgüte ev sahipliği yapan devlet nezdinde kazanılmış olmasıdır¹³⁹. Tanınan ayrıcalıklar ve dokunulmazlıklar, örgütün *işlevleriyle* sınırlıdır¹⁴⁰. Bununla birlikte uluslararası örgütün hukukî statüsü, tanınan ayrıcalıklar ve dokunulmazlıklar, bu konulara ilişkin olarak yapılan genel hukukî düzenlemeler, ev sahibi devlet dışında da yani, bütün üye devlet sınırları içinde de geçerli olur. Yalnızca ev sahibi devlet ile örgüt arasında çıkabilecek sorunlar ise *merkez anlaşmaları* olarak nitelendirilen düzenlemeler çerçevesinde çözülmektedir¹⁴¹.

Uluslararası örgütlere, uluslararası örgütün ve görevlilerinin örgütün en yetkili amirinin onayı alınmaksızın ulusal mahkemeler önünde yargılanamamasını kapsayan *yargı bağımsızlığı*; ilgili devletteki yetkili otoritelerin, yetkili idarî birimlerin izni alınmadan örgütün binalarına girememesini ve arşivlerini inceleyememesini

---

¹³⁷ Sözleşmenin tam metni için bkz. BMÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/032/73/IMG/NR003273.pdf?OpenElement>, (01.03.2009).

¹³⁸ Sözleşmenin tam metni için bkz. BMÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/038/86/IMG/NR003886.pdf?OpenElement>, (01.03.2009).

¹³⁹ Pazarcı, III. Kitap, s. 110.

¹⁴⁰ Malanczuk, s. 127-128; Sur, s. 165.

¹⁴¹ Ünal, s. 185.

kapsayan *binaların ve arşivlerin dokunulmazlığı*; döviz transferi ve gümrük vergileri gibi bazı yükümlülüklerden muaf tutulmayı kapsayan *vergi ayrıcalıkları ve malî ayrıcalıklar*; resmî haberleşme üzerinde müdahaleyi engellemeyi, şifre kullanabilmeyi, kurye ve diplomatik çantadan yararlanabilmeyi kapsayan *iletişim özgürlüğü* gibi belli-başlı ayrıcalıklar ve dokunulmazlıklar tanınmaktadır¹⁴². Devletlerden ayrı bir uluslararası hukuk kişisi olmanın ve bu kişiliğin icaplarının yerine getirilebilmesinin güvencesi niteliğindeki bu hakların sınırı, yukarıda da bahsedildiği üzere, uluslararası örgütün amacı ve işlevidir. Dolayısıyla bu çerçevenin dışında ayrıcalıkların ve dokunulmazlıkların tanınması ve kullanılması söz konusu değildir.

KEİÖ Şartının 28. maddesi, ayrıcalıklarla ve bağışıklıklarla ilgilidir. Maddeye göre KEİÖ görevlileri ve üye devletlerin temsilcileri, BMÖ Genel Kurulu tarafından 13 Şubat 1946 tarihinde kabul edilen ve yukarıda değinilen, “*Birleşmiş Milletler Ayrıcalıklar ve Bağışıklıklar Sözleşmesi*”nde belirtilen ayrıcalıklardan ve bağışıklıklardan faydalanırlar. Bu görevlilere ve temsilcilere tanınan ayrıcalıkların ve bağışıklıkların gerekçesi, “KEİÖ’nün ilkelerine ve amaçlarına uygun bir şekilde görevlerin yerine getirilmesi” olarak maddede yer almaktadır. Maddede ayrıca, ayrıcalıkların ve bağışıklıkların sınırı da çizilmiştir. Buna göre Uluslararası Daimî Sekretarya görevlileri ve üye devlet temsilcileri, yalnızca görevlerini yerine getirirken ve resmî eylemleri sırasında, yargı bağışıklığından ve dokunulmazlığından yararlanabilirler. Bunun dışında, maddede belirtilen diğer bir husus da üye devletlerin, KEİÖ ve Uluslararası Daimî Sekretarya görevlilerinin ayrıcalıkları ve bağışıklıklarıyla ilgili olarak ek bir protokol akdedecek olmalarıdır. KEİÖ Şartında değinilen bu ek protokol¹⁴³, 30 Nisan 1999 tarihinde Tiflis’te imzalanmış ve 1 Mayıs 2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

---

¹⁴² Amerasinghe, s. 320-337; Sur, s. 165.

¹⁴³ Ek protokolün tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/documents/LegalDocuments/statutory/Add/Download/ADDPROT%20IMM%20PRI V%20071126.pdf>, (05.03.2009).

E. Normatif Faaliyetleri

Uluslararası örgütler, kurucu antlaşmalarına dayanarak bazı normatif düzenlemeler yaparlar. Türev nitelikteki bu düzenlemeler, *örgüt içi düzenlemeler* ve *örgüt dışı düzenlemeler* olarak ikiye ayrılmaktadır. Yapılan düzenlemelerin dayanağı, kurucu antlaşmadır ve kesinlikle kurucu antlaşmada yer alan yetki çerçevesinin dışında bir düzenleme yapılması söz konusu olamaz¹⁴⁴. Örgüt içi konularla ilgili olarak önemli ölçüde özerkliğe sahip olan uluslararası örgütlerin usûlî konularla ilgili düzenlemeleri ve kendi personeliyle ilişkileri gibi örgüt içi faaliyetlerini düzenleyen normatif faaliyetleri¹⁴⁵, iç yapılarını ve iç işleyişlerini düzenleme amacı taşır. Hukuken bağlayıcı olan bu düzenlemelerin yanı sıra uluslararası örgütler, kendi personelini korumaya yönelik idarî yargılama mekanizmaları da oluşturabilirler¹⁴⁶. İç tüzük, personel statüsü gibi konuların yanında bütçeleme ve üyelerin malî katkıları gibi daha özel konuları içeren düzenlemeler de bu çerçeveye dâhildir¹⁴⁷.

Uluslararası örgütlerin örgütün dışına yönelik düzenlemeleri ise iki kategoride değerlendirilebilir. İlki, örgütün yetkili organları tarafından yapılan tek taraflı düzenlemelerdir. Tavsiye, karar, bildiri, vb. bu düzenlemeler, uluslararası hukukun bir parçasıdır; bağlayıcılık taşımasalar da uluslararası hukuku açıklayıcı, uluslararası hukuk ilkelerini belirleyici ve örgütün iradesini dışa yönelik olarak beyan edici bir nitelik taşırlar. İkinci kategoride yer alan düzenlemeler ise uluslararası hukukun kodifikasyonu ile ilgili olanlardır. Uluslararası örgütlerden bazıları, bu düzenlemelerin yapılabilmesi amacıyla uzman organlar kurmuşlardır. Bu yönüyle hukuk yaratma işlevini kazanan bu organlar, uluslararası hukukun gelişimine de katkıda bulunmaya çalışmaktadırlar. BMÖ bünyesindeki Uluslararası Hukuk Komisyonu ile Uluslararası Çalışma Örgütü Genel Konferansı ve Avrupa Konseyi çerçevesinde hazırlanan sözleşmeler, bu kategorideki faaliyetlere örnek

---

¹⁴⁴ Schermers ve Blokker, s. 473, 741, 754; Sur, s. 162.

¹⁴⁵ Brownlie, s. 665; Schermers ve Blokker, s. 742; Bekyaşev, s. 362.

¹⁴⁶ Levi, s. 45-46; Schermers ve Blokker, s. 742, 744.

¹⁴⁷ Schermers ve Blokker, s. 743; Sur, s. 162.

teşkil eden en önemli uluslararası örgütlerdir¹⁴⁸. Uluslararası hukukun kodifiye edilmesi sürecinde, uluslararası hukukun aslî kişisi olan devletlerin onayının kilit bir rol oynadığı ve devletler arasında geniş ölçüde mutabakat sağlanmasının önündeki zorluklar dikkate alındığında, kurumlaşmış yapıları olan, üyelerini devletlerin oluşturduğu ve sürekliliğe sahip organları bulunan uluslararası örgütlerin uluslararası hukukun oluşumuna ve gelişimine bu şekilde yaptığı katkılar, göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir. Bu durum, aynı zamanda uluslararası örgütlerin varlığını ve uluslararası hukuk kişiliğini pekiştirici bir etki de yaratmaktadır.

KEİÖ’de, örgüt içi düzenlemelerle ilgili olarak iki temel belge mevcuttur. Bunlardan ilki, “*Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü Usûl Kuralları*”dır¹⁴⁹. 22 Ekim 2007 tarihinde Kiev’de kabul edilen düzenleme, KEİÖ’nün temel karar alma organı olan Dışişleri Bakanları Konseyi’nin ve bu konsey tarafından oluşturulan organların çalışma düzeni ile ilgili kuralları düzenlemektedir. İkinci düzenleme ise “*Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü Daimî Sekretarya Çalışanları Yönetmeliği*”dir¹⁵⁰. 27 Ekim 1999 tarihinde Selanik’te kabul edilen bu yönetmelik, KEİÖ Daimî Sekretaryası’nın görev tanımını, personelinin seçimini ve çalışma şartlarını düzenleyen kuralları, ilkeleri ve usûllerini düzenlemektedir.

III. KEİÖ’NÜN ULUSLARARASI ÖRGÜTLERİN SINIFLANDIRILMASI İÇİNDEKİ YERİ

Uluslararası örgütler, yapılmak istenen tasnifin amacına göre değişen çok sayıda sınıflandırmaya tâbî tutulabilir. Bununla birlikte, uluslararası örgütlerin sınıflandırılması meselesinde, öğretide genellikle örgütün oluşumu, yapısı, amacı,

---

¹⁴⁸ Bkz. Brownlie, s. 663; Levi, s. 46; Sur, s. 162-163.

¹⁴⁹ Belgenin tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/documents/LegalDocuments/statutory/rules/Download/RulesofProcedure080507.pdf>, (05.03.2009).

¹⁵⁰ Yönetmeliğin tam metni için bkz. **BSEC Handbook of Documents**, V. 1, Permanent International Secretariat, İstanbul 1995, s. 535-542. İnternet üzerinden erişim için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/documents/LegalDocuments/statutory/regulations/Download/RegulationsfortheStaff%20090421.pdf>, (06.03.2009).

yetkileri, faaliyetleri gibi bazı ölçütler temel alınır¹⁵¹. Her biri, ayrı ayrı dikkate alınması gereken bu değişik kıstaslara dayanarak aşağıdaki şekilde konuya temas edilecektir.

A. Coğrafi Sınıflandırma

Uluslararası örgütlere üyeliğin önemli bir yönü de üyeliği cazip kılan, coğrafi açıdan üyelerin bir araya geldiği toplanma alanıdır. Üyelerin bir araya geldiği bu toplanma alanına karşılık gelen coğrafi sınıflandırma, kendi içinde ikiye ayrılarak tasnif edilebilir. Bunlar, *evrensel/küresel* ve *bölgesel örgütler* şeklindedir. Evrensel/Küresel örgütler, coğrafi açıdan herhangi bir kayda bağlı olmayan ve bütün devletlere açık olan uluslararası örgütlerdir. Evrensel/Küresel örgütler, uluslararası toplumun tamamını ilgilendiren ya da etkileyen sorunları çözmek için devletleri gruplar hâlinde bir araya getirmek veya en azından bu sorunların çözümünde önemli bir rol almalarını sağlamak üzere, uluslararası toplumun birleşmesini sağlamayı hedefleyen örgütlerdir. Dünya ölçeğinde faaliyet gösterme amacıyla kurulan bu örgütlerin mevcut bütün ulusal aktörleri ya da tamamına yakını, kendi yapısı içerisinde bulundurması gerektirmektedir¹⁵². BMÖ ve onun uzmanlık kurumları, evrensel örgütlere verilen örneklerin en başında yer almaktadır.

Bölgesel örgütler ise belirli bir bölgeyle sınırlı olarak üyelik kabul eden ve o bölgeyle sınırlı faaliyette bulunan örgütlerdir. Bu örgütlerin üyeleri, uluslararası toplumun diğer üyelerinden ayrılan ortak çıkarlar ve özellikler temelinde bir araya gelirler. Ana gayeleri, kendi grupları dışındaki etkilerden korunmak ve kendi içlerinde işbirliği yaparak aralarındaki dayanışmayı güçlendirmektir. Bu şekilde, diğer gruplar ve bütün uluslararası toplum üzerinde etki sağlamayı da amaçlarlar¹⁵³. Avrupa Konseyi ve Afrika Birliği gibi kuruluşlar, bu gruba örnek olarak gösterilmektedir. Evrensel/Küresel ve Bölgesel örgütler dışında, VIRALLY'ye göre, bölgesellik temelinde kurulmamış ancak tam olarak evrensel/küresel bir örgüt olarak

¹⁵¹ Amerasinghe, s. 9; Schermers ve Blokker, s. 33; Virally, s. 37.

¹⁵² Archer, s. 45; Pease, s. 2; Schermers ve Blokker, s. 36; Pazarcı, II. Kitap, s. 114; Amerasinghe, s. 11; Sur, s. 146; Virally, s. 60; Özgöker, s. 4.

¹⁵³ Virally, s. 60-61.

nitelenemeyecek örgütler de söz konusudur. Bu tasnif içinde, üçüncü bir gruptan bahseden yazar, bunlara örnek olarak, OECD ve OPEC gibi örgütleri göstermektedir¹⁵⁴.

ARCHER'a göre, üyelere dayalı olarak yapılan bu coğrafi tasnif, sadece üyelik yapısına ilişkin değil; aynı zamanda, örgütün isteklerine ve arzularına yönelik olarak da bir fikir verir¹⁵⁵. Dolayısıyla örgütün coğrafi genişliği, aslında örgütün hedeflerinin çapı hakkında da ipuçları vermektedir.

Coğrafi tasnifle ilgili olarak ele alınması gereken bir husus da “bölge” kavramının tanımı ile bir bölgeyi diğerinden ayırt etme ve bir bölgenin sınırlarını belirleme sorunudur. “Bölge” kavramının tanımı üzerinde tam bir mutabakat sağlanamadığı, üzerinde yaşadığımız Dünya'nın çok belirgin olarak parçalara bölünemediği, hatta en büyük kara parçaları olan kıtaların hepsinin bile tam olarak birbirinden ayrılamadığı bir zeminde uluslararası örgütlerin coğrafi açıdan tasnifini yapmak çok da kolay olmamaktadır¹⁵⁶. Bunun dışında, “bölge” kavramının

---

¹⁵⁴ Virally, s. 57. Çalış da bu kategoride, “global” ve “bölgesel” örgütler arasında üçüncü bir grup olarak “subglobal” örgütlere yer vermiş ve NATO'yu bu gruba dâhil etmiştir. Çalış'ın tasnifi için bkz. Çalış, s. 9.

¹⁵⁵ Archer, s. 45.

¹⁵⁶ Archer, s. 46-47. Coğrafi tasnifte, “bölge” kavramının belirsizliğiyle ilgili olarak Avrupa Konseyi, iyi bir örnek teşkil edebilir. Birçok kaynakta Avrupa Konseyi, bölgesel bir örgüt olarak nitelendirilmektedir. Bu örgütün adı, coğrafi olarak Avrupa kıtasını akla getirirse de Azerbaycan, Gürcistan, Ermenistan, Güney Kıbrıs Rum Kesimi gibi üyeleri dikkate alındığında, coğrafi olarak Avrupa'nın sınırlarını aştığı görülmektedir. Öte yandan Avrupa kıtası, Amerika veya Afrika kıtası gibi doğal sınırlara sahip değildir. Doğu'da, İstanbul Boğazı ve Çanakkale Boğazı ile Batı'da, Cebelitarık Boğazı ve İngiltere, Avrupa'nın sınırlarının bir bölümü için belirleyici olabilmekte ancak Karadeniz'in kuzeyinde, Asya kıtası ile nereden ayrıldığı noktasında, aynı derecede bir kesinlikten bahsedilememektedir. Bu bölgede, doğal sınır olarak kabul edilen Ural Dağları ise ancak kısmî bir ayrım sağlamaktadır. Öte yandan, “Avrupa” ve “Avrupalılık” tabirlerinin, yalnızca coğrafi bir tasnife karşılık gelmediği de ifade edilmektedir. Bu noktada, uluslarüstü bölgesel bir örgüt olan AB'nin tutumu dikkat çekicidir. AB'nin bu konudaki yaklaşımı, faydacı (pragmatik) bir mantığa dayanmaktadır. AB'ye üyelik başvurusu yapabilmenin ön şartı olan ve ABKA'nın 49. maddesinde belirtilen, “Avrupa Devleti” olma kistası, Fas için coğrafi anlamda kabul edilip başvurunun reddine yol açmıştır ancak Güney Kıbrıs Rum tarafının üyelik müracaatında ise AB Komisyonu, “Avrupa Devleti” tabirini, Avrupa kültürünün ve uygarlığının bir parçası olmak, Avrupaî bir kimliğe sahip olmak ve Avrupa Konseyi'ne üye olmak ile ilişkilendirmiştir. AB Komisyonu'nun AB Konseyi ve AB Parlamentosu tarafından da onaylanan bu yöndeki görüşü için bkz. AB Resmî İnternet Sayfası, http://ec.europa.eu/enlargement/archives/enlargement_process/past_enlargements/eu10/op_06_93_en.htm, (08.03.2009). Bu durumda Avrupa Konseyi'nin bölgesel bir örgüt olarak mı ya da Virally'nin ve Çalış'ın belirttiği üçüncü bir grupta mı değerlendirileceği, ayrı bir tartışma konusu yapılabilir. NATO için de aynı değerlendirmeleri yapmak mümkündür. Bu örgütün adına bakıldığında, “Kuzey Atlantik Bölgesi” tabiri sebebiyle bölgesel bir örgüt olarak değerlendirilebilir. Ancak üyelerine bakıldığında ise

oluşumunu etkileyen “algılama”, “önyargı” ve “arzu” gibi değişik psikolojik etkenler de göz ardı edilemez¹⁵⁷. Ayrıca bu tarz örgütlerde, bölge kavramının oluşturulmasında, politik etkenler de en az coğrafi etkenler kadar rol oynamaktadır¹⁵⁸. Dolayısıyla bu noktada her uluslararası örgütü üyelik yapısına, kuruluş amaçlarına, faaliyetlerine ve etkinlik çapına göre bir tasnife tutmak yani, somut örneğe göre coğrafi bir sınıflandırma yapmak daha doğru olacaktır.

KEİÖ’ye bakıldığında, KEİÖ Şartının 1. maddesine göre KEİÖ, bölgesel bir örgüttür. Şartın, “Tanımlar” başlıklı 2. maddesinin e bendinde, “KEİ Bölgesi”, üye devletlerin ülkeleri olarak tanımlanmıştır. İlk bakışta bu tanımlama, örgütün adına da bakıldığında, doğru gibi görünmektedir. Ancak örgütün üyelerine bakıldığında, Karadeniz’e kıyısı olan devletler dışında yer alan Azerbaycan’ın, Ermenistan’ın, Yunanistan’ın, Arnavutluk’un ve Sırbistan’ın da örgüte üye olduğu görülmektedir. Bu durum değerlendirildiğinde, zincirleme olarak değinilmesi gereken iki husus ortaya çıkmaktadır. İlk olarak, KEİÖ’nün bölgesel bir örgüt olduğu ancak örgütün bölge olarak kabul ettiği “KEİ Bölgesi”nin Karadeniz’e kıyısı olan devletlerle sınırlı olmadığı; ayrıca, Karadeniz’in hinterlandında yer alan devletlerin de bu çerçeveye dâhil olduğu akla gelebilir. Gerçekten de örgütün Karadeniz’e kıyısı olmayan üyelerine bakıldığında, bölgesel olarak bir taraftan Kafkasya’ya, bir taraftan Balkanlara, diğer taraftan da Akdeniz’e uzandığı görülmektedir. Kıta kıstas alındığında ise gerek Avrupa’da gerek Asya’da örgütün üyeleri bulunmaktadır.

Soğuk Savaş döneminde Batı Bloku içinde yer alan devletlerin oluşturduğu bir savunma yapılanması niteliğindedir. NATO, tam anlamıyla bölgesel bir örgüt olarak nitelendirilemez zira aynı bölge içinde yer alan devletlerden bazıları, Doğu Bloku’nun savunma örgütü olan Varşova Paktı içinde yer almıştır. Dolayısıyla NATO daha çok, ideolojinin öne çıktığı bir mekanizma görüntüsü vermiştir ve “Kuzey Atlantik Bölgesi” kavramı da coğrafi değil, siyasî bir kavrama karşılık gelmektedir. Ancak Soğuk Savaş’ın sona ermesinden sonra NATO, Varşova Paktı içinde yer alan bazı Doğu Avrupa ve Balkan devletlerinin de üye olduğu bir örgüt hâline gelmiştir. Kuzey Atlantik Antlaşmasının 10. maddesi, örgütün, “Kuzey Atlantik Bölgesi” güvenliğine katkı yapacak ve antlaşmadaki ilkeleri kabul etmiş her Avrupa devletine açık olduğu hükmünü barındırmaktadır ve örgütün genişlemesinde, bu madde bir dayanak sağlamaktadır. Bugün için yirmi sekiz üyeli yapısına ve daha geniş bir coğrafyayı kapsıyor olmasına rağmen, yine de tam anlamıyla bölgesel bir örgüt olduğu söylenemez. Bu durumda, NATO’nun da bölgesel bir örgüt şeklinde mi veya Virally’nin ve Çalış’ın belirttiği üçüncü bir grupta mı değerlendirileceği, ayrı bir tartışma konusu olarak değerlendirilebilir. NATO’nun üyelik yapısıyla ve genişlemesiyle ilgili olarak bkz. NATO Resmî İnternet Sayfası, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52044.htm, (08.03.2009).

¹⁵⁷ Karns ve Mingst, s. 148.

¹⁵⁸ Schermers ve Blokker, s. 37.

Ancak KEİÖ Şartının “Katılım” başlıklı 6. maddesi ise örgüte üye olma hakkını, KEİÖ Şartında yer alan ilke ve amaçları üstlenmeye muktedir ve istekli olan her devlete tanımıştır. Dolayısıyla her ne kadar örgütün adından ve kurucu antlaşmasından yapılan çıkarım sonucu KEİÖ, bölgesel bir örgüt olarak tanımlansa da gerek üyelerinin coğrafi dağılımı gerek KEİÖ Şartının 6. maddesinin içeriği, KEİÖ’yü bilinen anlamıyla bir bölgesel örgüt olarak tanımlamaya imkân vermemektedir. Öte yandan, aşağıda da sıkça bahsedileceği üzere son yıllarda KEİÖ, “Geniş/Genişletilmiş Karadeniz (Wider Black Sea)”¹⁵⁹ kavramı çerçevesinde değerlendirilen bir uluslararası örgüt hâline gelmiştir. KEİÖ’nün bölgesel bir örgüt olarak kabul edilmesi, “Geniş/Genişletilmiş Karadeniz Bölgesi” çerçevesi içinde düşünüldüğünde mümkün görünmektedir.

KEİÖ’nün coğrafi sınıflandırma içindeki yeriyle ilgili ikinci husus, KEİÖ’nün evrensel/küresel bir örgüt olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği meselesidir. Ancak KEİÖ’yü, evrensel bir örgüt olarak nitelemek de pek mantıklı değildir. Zira yukarıda da değinildiği üzere evrensel örgüt vasfının oluşabilmesi, dünya ölçeğinde faaliyet göstermeye ve ulusal aktörlerin tamamının veya büyük çoğunluğunun örgüt bünyesinde yer almasına bağlıdır. KEİÖ’nün, bu şartları karşılamadığı açıktır. Bu durumda, yukarıda bahsi geçen ve VIRALLY ile ÇALIŞ tarafından ortaya atılan, bölgesellik temelinde kurulmamış ancak tam olarak evrensel/küresel bir örgüt olarak kabul edilemeyecek örgütler sınıfına KEİÖ’yü de dâhil etmek düşünülebilir. Ancak yukarıda bahsedildiği üzere, “Geniş/Genişletilmiş Karadeniz” kavramı esas alındığında, VIRALLY ve ÇALIŞ tarafından belirtilen üçüncü grup örgütler sınıfına KEİÖ’yü dâhil etmek çok da isabetli olmayacaktır. Öte yandan, bütün bu tartışılabilir hususların diğer bir sonucu da KEİÖ örneğinin aynı zamanda, yukarıda değinilen, “bölge” kavramının belirsizliğine ve bu kavramın oluşumunda yer alan politik ve psikolojik etkenlerin örgütler üzerindeki etkinliğine güzel bir örnek teşkil etmesidir.

---

¹⁵⁹ Karadeniz kıyılarını, Kafkasya’yı ve Doğu Avrupa’yı kapsayan Geniş/Genişletilmiş Karadeniz Bölgesi, kısaca KEİÖ üyesi olan devletlerin bulunduğu coğrafya olarak da kabul edilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. **The Wider Black Sea Region in the 21st Century: Strategic, Economic and Energy Perspectives**, Daniel Hamilton ve Gerhard Mangott, (Ed.), Center for Transatlantic Relations, Washington 2008.

B. Amaçlarına ve Faaliyet Alanlarına Göre Sınıflandırma

Uluslararası örgütlerin sınıflandırılmasına temel teşkil eden kıstaslardan biri de uluslararası örgütlerin faaliyet alanlarıdır. Örgütlerin sınıflandırılması meselesinde en çok tercih edilen tür olan bu sınıflandırmada, amaç ve faaliyet alanı ölçütü, örgüt davranışları açısından iç içe geçmiş iki kavramdır ve örgüt varlığının kalbini oluşturur¹⁶⁰. Bu sınıflandırma kendi içinde, *genel konulu örgütler* ve *uzman örgütler* olarak iki ayrı ana gruba ayrılabilir¹⁶¹. Bu ayrımın dışında, bu gruba girebilecek değişik tasnifler de vardır ve bu tasniflere de başvurulmaktadır. Ancak yapılan çalışmalarda tercih edilen sınıflandırmanın diğerlerine göre hangi gerekçeyle tercih edildiği belli değildir ve kullanılan sınıflandırmalar, bir ölçüde kişisel tercihleri yansıtır¹⁶². Aşağıda, bu sınıflandırmalar dikkate alınarak bir tasnif yapılmıştır.

1. Genel Konulu Örgütler

Genel konulu örgütler, amaçları bakımından belirli bir sınırlandırmaya tâbi tutulmayan ya da amaçları, “uluslararası barışın sağlanması ya da uluslararası dostluğun ve işbirliğinin sağlanması gibi” çok geniş kapsamlı uluslararası örgütlerdir¹⁶³. Bu örgütler, üyeleri arasında işbirliğinin kullanışlı ve yararlı olabileceği bütün alanları kapsayacak ya da sadece, belirli alanları açıkça hariç tutacak şekilde etkinlik gösterirler¹⁶⁴. Faaliyet alanları, geneldir ve siyasîdir. Bu sebeple çeşitli konuları ele alırlar. BMÖ, AGİT ve Avrupa Konseyi gibi örgütler, bu gruba örnek teşkil eder¹⁶⁵.

2. Uzman Örgütler

Uzman örgütler, belirli bir alanda etkinlik göstermek üzere kurulmuş olan uluslararası örgütlerdir. Bu örgütler, çeşitli alt gruplara ayrılarak tasnif

---

¹⁶⁰ Archer, s. 51.

¹⁶¹ Archer, s. 54; Amerasinghe, s. 9; Pazarcı, II. Kitap, s. 114; Sur, s. 147.

¹⁶² Virally, s. 57-58.

¹⁶³ Pazarcı, II. Kitap, s. 114.

¹⁶⁴ Virally, s. 61; Schermers ve Blokker, s. 43.

¹⁶⁵ Sur, s. 147.

edilebilmektedirler¹⁶⁶. Bu alt gruplandırmada, herhangi bir sınırlama yoktur ve çok çeşitli alt gruplar oluşturulabilmektedir¹⁶⁷. Temel özellikleri, sınırlandırılmış bir amaç ve faaliyet alanı çerçevesinde varlık göstermeleri ve teknik işlevlere sahip olmalarıdır. Bu sebeple üye devletler, örgüt çalışmalarına katılacak olan görevlileri seçerken diplomatları değil, uzmanları görevlendirirler¹⁶⁸. Bu gruptaki örgütler, Dünya Meteoroloji Örgütü ve Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü gibi “*teknik hizmetler konulu örgütler*”; Uluslararası Çalışma Örgütü ve Dünya Sağlık Örgütü gibi “*sosyal ve insanî amaçlı örgütler*”; NATO, BAB ve bugün için ortadan kalkmış olan Varşova Paktı gibi “*askerî örgütler*”; UNESCO ve ESA gibi “*bilimsel ve kültürel konulu örgütler*” ve OECD, DTÖ (WTO), IMF gibi “*ekonomik konulu örgütler*” şeklinde tasnif edilebilir¹⁶⁹. Ancak bu grup içinde yapılan tasnifler, mutlak anlamda sınırlayıcı değildir. Zira örgütlerin faaliyet alanları, birden fazla kategoriye ilgilendirebilir. Söz gelimi FAO sosyal, insanî ve teknik yönlü bir örgüttür¹⁷⁰.

Bu kategori içinde, ekonomik konulu örgütlere, çalışmamızın konusuyla ilgili olması sebebiyle, ayrıca değinmek faydalı olacaktır. Uluslararası ekonomik örgütler, de bir anlaşma ile kurulurlar. Bununla birlikte, anlaşmanın şekli değişebilmektedir. Bu örgütlerin büyük çoğunluğu, bir uluslararası antlaşma ile kurulurlar. Bunun dışında, genel kurul kararı ya da konsey kararı veya bildiri ile yani antlaşmadan başka bir hukukî belge ile kurulan örgütler de vardır. Birleşmiş Milletler Kalkınma ve Ticaret Konferansı ile UNIDO, buna örnek gösterilebilir. Üçüncü bir yol da GATT gibi belirli bir kurucu belgeye dayanmayan ve bir dizi karar sonucu hayata geçen ekonomik kuruluşlardır¹⁷¹.

Uluslararası ekonomik örgütler, değişik gruplar halinde sınıflandırılabilir. Her grup ekonomik, politik ve tarihî, vb. değişik nitelikteki etkenlerin bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Bu örgütler, genellikle alınan sistematik kararlar sonucunda

---

¹⁶⁶ Pease, s. 3; Pazarcı, II. Kitap, s. 114-115; Özgöker, s. 4.

¹⁶⁷ Virally, s. 58.

¹⁶⁸ Schermers ve Blokker, s. 43.

¹⁶⁹ Değişik sınıflandırmalar için bkz. Archer, s. 54-57; Cassese, s. 136-137; Virally, s. 57-58; Slomanson, s. 113; Pazarcı, II. Kitap, s. 115; Sur, s. 147; Çalış, s. 9; Özgöker, s. 3.

¹⁷⁰ Sur, s. 147; Başak, Değişen Dünya, s. 325.

¹⁷¹ Voitovich, s. 21-22.

değil, devletler arasında kendiliğinden meydana gelen uzlaşmalar ve anlaşmalar sonucu ortaya çıkmıştır¹⁷². Temelde iki ana gruba ayrılan bu kuruluşlar içinde ilk grubu, BMÖ çatısı altında faaliyet gösteren ekonomik kuruluşlar oluşturmaktadır. BMÖ'ye üye devletlere açık olan bu kuruluşlarda, üyelik için coğrafi bir sınırlama yoktur. IMF ve UNDP ile Birleşmiş Milletler Kalkınma ve Ticaret Konferansı gibi kuruluşların örnek olarak gösterilebileceği bu örgütler, evrensel bir niteliğe sahiptirler. İkinci grubu oluşturan kuruluşlara üyelik ise belirli özelliklere sahip olma şartına bağlıdır. “Belirli bir dine mensup olmak” (İKB-IDB), “belirli bir ürünü üretip ihraç etmek” (OPEC), “belirli bir ırktan olmak” (Arap Ligi), “belirli bir ekonomik gruptan olmak” (OECD, sosyalist blok içinde yer alan devletlerin oluşturduğu ve şu an mevcut olmayan COMECON), “belirli bir bölgeden olmak” (NAFTA) gibi bazı kıstasların kullanıldığı bu örgütler, dışı kapalı bir nitelik taşırlar¹⁷³.

Uluslararası ekonomik örgütleri, coğrafi anlamda tasnif etmek de mümkündür. Bu tasnif de temelde, “evrensel” ve “bölgesel örgüt” kıstasına dayanmaktadır. “Evrensel ekonomik örgüt” tabiri, hem bütün ana coğrafi bölgeleri hem de uluslararası toplumu oluşturan devletlerin çoğunluğunu kapsar nitelikte bir yapılanmayı ifade etmektedir. Yukarıda da bahsedildiği üzere, BMÖ bünyesindeki ekonomik örgütler, “evrensel ekonomik örgütler”e örnek olarak gösterilmektedir. Uluslararası ekonomik örgütlerin büyük çoğunluğu ise “bölgesel (regional)” niteliktedir. Evrensel ekonomik örgütlere göre daha türdeş bir yapıya sahip olan bu örgütler kendi içlerinde, bir bölgenin sınırlarını aşan ancak bütün coğrafi bölgeleri kapsamayan “bölgeler arası ekonomik örgütler (interregional)” (OPEC, OECD) ve bir bölgenin sadece belli bir bölümünde faaliyet gösteren “alt bölgesel/bölge altı örgütler (subregional)” (Latin Amerika Entegrasyonu Birliği) şeklinde alt gruplara ayrılabilir¹⁷⁴.

Uluslararası ekonomik örgütleri, yönedikleri amaç bakımından ikiye ayırmak mümkündür. İlk grupta yer alan örgütler “işbirliği” amacı taşır, üyeleri arasında

---

¹⁷² Voitovich, s. 30.

¹⁷³ Karluk, s. 32-33. Voitovich, ikinci grubu oluşturan örgütleri benzer şekilde ancak ayrı alt başlıklar halinde ele almıştır. Bu gruplandırmalar için bkz. Voitovich, s. 31-32.

¹⁷⁴ Voitovich, s. 28-29.

işbirliğini ve ekonomik dayanışmayı sağlamayı ve geliştirmeyi hedeflerler. Özellikle IMF, IBRD ve DTÖ gibi evrensel düzeyde faaliyet gösteren bu örgütler, uluslararası ekonomik ilişkiler açısından belirleyici ve yön verici nitelik taşırlar¹⁷⁵. Uluslararası ekonomik örgütlerin çok büyük bir çoğunluğu, VOITOVICH'in "sıradan" veya "tipik" olarak nitelendirdiği, bu işbirliği örgütleridir¹⁷⁶. Amaçları bakımından yapılan tasnifte ikinci gruba, "*birleşme*" amaçlı uluslararası ekonomik örgütler oluşturur. Aynı bölgede bulunan devletler arasındaki ticareti serbestleştirmeyi, üyeleri arasındaki ekonomik seviye farklılıklarını bütünleştirme yoluyla aşmayı, işbirliği örgütlerine nazaran daha sıkı ekonomik ve politik ilişkileri kurmayı hedefleyen bu örgütlerin en ayırıcı vasfı, egemenlik yetkilerinin bir kısmının örgüte devredilmesidir. Uluslararası örgütün organları eliyle kullandığı bu yetki, örgütün uluslarüstü (supranational) bir yapıya sahip olduğunu gösterir. Bu organların aldığı kararlar, üye devletler tarafından uyulması gerekli olan kararlardır. Aksi hâlde, üye devletler için yaptırımlar devreye girer¹⁷⁷. AB'nin tipik örneği olduğu bu örgütlerde, devralınan egemenlik yetkisine dayanarak alınan bağlayıcı nitelikteki kararlar, işbirliği örgütlerindeki gibi ikincil derecede değildir ve üye devlet vatandaşlarını doğrudan doğruya bağlar. Aynı bir ulusal cehrî icra mekanizmasına ihtiyaç göstermez¹⁷⁸.

Uluslararası ekonomik örgütler, faaliyet alanları bakımından iki gruba ayrılarak değerlendirilebilir. İlk gruba, "*malî nitelikli ekonomik örgütler*" oluşturur. Belirli bir sermayeye sahip olan ve bu sermaye yapısına birden çok devletin katıldığı bu örgütlerde, sermayeye yapılan katkı oranında yönetimde söz hakkı vardır. Üyelerinin dış ödemede yaşadığı güçlükleri, dış finansman sağlayarak çözmeye çalışan bu örgütlere örnek olarak, IBRD ve IMF gösterilebilir. İkinci grup ise "*malî nitelik taşımayan ekonomik örgütler*"dir. Malî nitelik taşımayan kalkınma, ticaret, para-banka, gıda, enerji ve istihdam gibi alanlardaki ekonomik kuruluşlar ile

---

¹⁷⁵ Karluk, s. 33.

¹⁷⁶ Voitovich, s. 23.

¹⁷⁷ Karluk, s. 34.

¹⁷⁸ Voitovich, s. 23.

uluslararası ticareti, bölgesel seviyede serbestleştirmeyi amaçlayanlar ve ekonomik ve parasal birliği gerçekleştirmeyi hedefleyen örgütlerin tamamı bu gruba dâhildir¹⁷⁹.

KEİÖ, “*ekonomik konulu örgütler*” kategorisine girmektedir zira KEİÖ Şartının 1. maddesinde yapılan niteleme, “bölgesel bir ekonomik örgüt” şeklindedir ve “İşbirliği Alanları” başlıklı 4. maddede sayılan alanlar, ekonomik nitelikli alanlarla sınırlandırılmıştır. 4. maddede bahsi geçen alanlar incelendiğinde çıkarılabilecek bir diğer sonuç, KEİÖ’nün, “*malî nitelik taşımayan bir ekonomik örgüt*” olduğudur. 4. maddeye göre KEİÖ’ye üye devletler, kendi halklarının sosyal refahını, ulusal ekonomilerinde sürdürülebilir kalkınmayı amaçlamakta; beşerî, tabîi ve diğer kaynakları daha etkin bir şekilde kullanmayı hedeflemektedirler. Bu amaçları gerçekleştirebilmek için ticaret ve ekonomik kalkınma, bankacılık ve finansman, iletişim, enerji, ulaşım, tarım ve tarımsal sanayi, sağlık ve eczacılık, çevrenin korunması, turizm, bilim ve teknoloji, istatistikî veri ve ekonomik bilgi değişimi, gümrükler ve diğer sınır yetkilileri arasında işbirliği, insan ilişkileri, örgütlü suçlar ve uyuşturucu, silah ve radyoaktif madde kaçakçılığı, her türlü terör hareketi ve yasadışı göçle mücadele alanlarında işbirliği hedeflenmektedir. Her ne kadar sayılan alanlar içinde bankacılık ve finansman yer alsa da KEİÖ’ye bağlı kuruluşlar arasında KEİÖ Şartının 22. maddesinde düzenlenmiş olan KTKB, bu amaca yönelik olarak faaliyet gösterse de bu durum, KEİÖ’yü malî nitelikli bir ekonomik örgüt hâline getirmez. Zira KEİÖ, bankacılık ve finansman alanlarıyla sınırlı bir faaliyet göstermemektedir. Bu alanlar ve KTKB, örgütün amaçlarına ulaşmada bir araç rolü üstlenmenin ötesine geçmemektedir.

KEİÖ’nün bir özelliği de ekonomik ve bölgesel niteliğinin oluşumundaki tarihî, coğrafi ve kültürel alt yapısıdır. Tarihî ve coğrafi olarak, Osmanlı İmparatorluğu ve Çarlık Rusyası İmparatorluğu toprakları üzerine oturan KEİÖ, doğal olarak, aynı etkenlerin ortaya çıkardığı kültürel bir havzanın da özelliklerini yansıtmaktadır¹⁸⁰.

---

¹⁷⁹ Karluk, s. 34-35.

¹⁸⁰ Başak, Değişen Dünya, s. 324.

C. Yetkiye Dayalı Sınıflandırma

Uluslararası örgütlerin yetkileri dikkate alınarak yapılan sınıflandırmada örgütler, iki ayrı grupta ele alınmaktadır. Bu gruplandırma, “işbirliği” örgütleri ve “uluslarüstü” örgütler şeklindedir¹⁸¹.

1. İşbirliği Örgütleri

İşbirliği örgütleri temelde, eşgüdümü amaç edinmiş olan ve devletlere ait olan egemenlik yetkisine dokunmayan örgütlerdir. Bu örgütlerde son söz hakkı veya egemenlik, kural olarak üyelere aittir. Dolayısıyla devletler, geleneksel olarak kendilerine ait olan egemenlik yetkisini kendileri kullanmakta ve ortak çıkarları ekseninde işbirliği yapmaktadırlar¹⁸². İşbirliği temelindeki bu örgütlerde, bir üst otoriteye yetki devri, söz konusu değildir¹⁸³. Uluslararası örgütlerin tanımı ve ortak özellikleri ile ilgili olarak yukarıda yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, aşağıda değinilecek olan “uluslarüstü örgütler” dışındaki örgütler, bu kategoriye girmektedir. BMÖ, OECD, IMF ve Uluslararası Çalışma Örgütü gibi örgütler bu gruba örnek olarak verilebilir.

KEİÖ, adından da anlaşılacağı üzere, bu grupta yer almaktadır. KEİÖ Şartının pek çok yerinde de sürekli olarak “işbirliği” kelimesi kullanılarak yetkilendirme açısından, örgütün niteliği vurgulanmıştır. KEİÖ Şartının hiçbir maddesinde, aşağıda değinilecek olan ve uluslarüstü örgütlere has, devletlere ait egemenlik yetkisinin kısmen veya tamamen devrine ilişkin açık veya örtülü, doğrudan veya dolaylı herhangi bir ibareye rastlanmamaktadır.

---

¹⁸¹ Amerasinghe, s. 9; Slomanson, s. 113; Pazarcı, II. Kitap, s. 115; Sur, s. 147; Çalış, s. 9; Karluk, s. 30; Başak, Değişen Dünya, s. 322; Özgöker, s. 4-6. Bu gruplandırma, “uluslararası-uluslarüstü”, “uluslarüstü-uluslarüstü olmayan”, “işbirliği-birleşme” şeklinde de yapılabilmektedir. Değişik isimlendirmelerde esas alınan kıtas “yetki” olduğu için burada, yetkiye dayalı bir ayrıma yer verilmiştir.

¹⁸² Sur, s. 147; Çalış, s. 7; Schermers ve Blokker, s. 40; Başak, Değişen Dünya, s. 323.

¹⁸³ Karluk, s. 30.

2. Uluslarüstü Örgütler

Uluslarüstü örgütler, son sözü söyleme hakkının ya da egemenlik yetkisinden kaynaklanan hakların kısmen veya tamamen örgüte devredildiği mekanizmalardır. Diğer uluslararası örgüt tipleriyle aralarındaki temel fark da bu noktada yani, egemenlik yetkisinde düğümlenmektedir. Bütünleşme amacı taşıyan bu örgüt kararlarının bir kısmı, üye devletlerin vatandaşları için doğrudan etkili hâle gelerek onlar için de doğrudan doğruya hak ve yükümlülükler doğururlar. Dolayısıyla uluslarüstü örgütler, diğer örgütlere göre daha baskın bir nitelikte bağlayıcı karar alabilme yetkisine sahip kuruluşlardır. Bu yetkinin yanında, uluslarüstü örgütlerin aldığı kararların üyeler tarafından uygulanabilmesi amacıyla ve gerektiğinde kullanılmak üzere, zorlama yetkisi de mevcuttur. Devletler, kendi tercihlerine aykırı olan kararlara uymak durumundadır. Bunun bir sonucu olarak, üye devletlerin mevzuatı ile örgüt kararlarının çatışması durumunda da örgüt kararları, üstün kabul edilir. Kararların alınışında “çoğunluk” ilkesinin esas olduğu bu yapılanmalarda, “oybirliği şartı” da aranabilir ancak “oybirliği” şartının azlığı ile örgütün “uluslarüstülük” karakteri, birbiriyle ters orantılı bir görünüm arz etmektedir. “Oybirliği” şartı ne kadar az ise örgüt de o derecede, uluslarüstü bir görünüme bürünecektir¹⁸⁴.

Uluslarüstü örgütlerin en bilineni ve en ileri seviyedeki örneği, AB’dir. Bu yapının en tipik ve en yerleşmiş örneği olan AB, ortaya çıktığı andan itibaren ve geçirdiği bütün aşamalarda, kendine has ve yeni bir hukuk düzeni yaratmıştır. Bu

---

¹⁸⁴ Bkz. özellikle İzzettin Doğan, **Türk Anayasa Düzeninin Avrupa Toplulukları Hukuk Düzeniyle Bütünleşmesi Sorunu**, İstanbul Hukuk Fakültesi Yayını, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1979; Ayşe Füsun Arsava, **Avrupa Toplulukları Hukuku ve Bu Hukukun Ulusal Alanda Uygulanmasından Doğan Sorunlar**, Ankara 1985; Ayşe Işıl Karakaş, **Avrupa Topluluğu Hukuk Düzeni ve Ulus Devlet Egemenliği**, DER Yayınevi, İstanbul 1993; Işıl Özkan, “Avrupa Topluluğu (Birliği) Hukuku İle Üye Devletler Ulusal Hukukları Arasındaki İlişkiler”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Prof. Dr. Aslan Gündüz’ün Anısına Armağan, S. 1-2/2005-2006, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 2007. Ayrıca bkz. Gülören Tekinalp, Ünal Tekinalp, Yeşim M. Atamer, Bertil Emrah Oder, Burak Oder ve Gül Okutan, **Avrupa Birliği Hukuku**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 2000, s. 66-67, 119-150; Hüseyin Pazarcı, **Uluslararası Hukuk Dersleri I. Kitap**, Turhan Kitabevi, Ankara 2004, s. 289; Pazarcı, II. Kitap, s. 124; Sur, s. 148; Schermers ve Blokker, s. 41; Haluk Günuğur, **Avrupa Birliği’nin Hukuk Düzeni**, Avrupa Ekonomik Danışma Merkezi Yayını, Ankara 2007, s. 13-20; Enver Bozkurt, Mehmet Özcan ve Arif Köktaş, **Avrupa Birliği Hukuku**, Asil Yayın Dağıtım, Ankara 2004, s. 160-170; Çalış, s. 6-7; Karluk, s. 33-34.

hukuk düzeni, üye devletlerin egemenlik yetkilerinin bir bölümünün ilgili organlara devredilmesi ve egemenlik yetkisinin kullanılmasından vazgeçilmesi yoluyla ortaya çıkmıştır. Uluslarüstü bir yapı olan AB'nin kurum yapısının işlevselliğinin ve bütünlüğünün sağlanabilmesi için yasamaya, yürütmeye ve yargıya ilişkin belirli konularda devir, bir zorunluluktur. Üye devletler, kıskançlıkla korudukları bu konulardaki egemenlik yetkilerinin bir bölümünden, Topluluk (AB) kurumları lehine feragat etmişlerdir. Topluluğun münhasıran yetkili olduğu bu alanlarda tasarrufta bulunma yetkisi, sadece ilgili kurumlarda olup üye devletlerin yetkisi bulunmamaktadır. İç egemenliğin belirlediği bu alanlarda, ulus devletin egemenliğinde bir daralma meydana gelir. Dolayısıyla üye devletler, geleneksel bir devletin ayrırcı özelliklerinden olan bazı yetkilerini devretmişlerdir. Yapılan bu yetki devrinin sonucunda, bir yandan devredilen alanlarda yapılan düzenlemeler bağlayıcı bir niteliğe kavuşurken diğer yandan da devletlere ait egemenlik yetkisinden kaynaklanan hukuk yaratma ve uygulama işlevinin bir kısmı, merkezîleşmektedir¹⁸⁵.

Bunun dışında, Topluluk (AB) ile üye devletler arasında paylaşılan yetkiler de mevcuttur. Münhasır yetki alanları dışında kalan alanlarda geçerli olan bu yetki, ilgili organlar ve devletler arasında paylaşılmıştır. Yarışan yetki alanları olarak da adlandırılan bu alanlarda, Topluluk (AB) bir tasarrufta bulunmadığı sürece, üye devletler yetkilidir. Ancak Topluluk (AB), bağlayıcı bir işlem tesis ederse o takdirde,

---

¹⁸⁵ Bkz. özellikle İzzettin Doğan, **Türk Anayasa Düzeninin Avrupa Toplulukları Hukuk Düzeniyle Bütünleşmesi Sorunu**, İstanbul Hukuk Fakültesi Yayını, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1979; Ayşe Füsün Arsava, **Avrupa Toplulukları Hukuku ve Bu Hukukun Ulusal Alanda Uygulanmasından Doğan Sorunlar**, Ankara 1985; Ayşe Işıl Karakaş, **Avrupa Topluluğu Hukuk Düzeni ve Ulus Devlet Egemenliği**, DER Yayınevi, İstanbul 1993; Işıl Özkan, "Avrupa Topluluğu (Birliği) Hukuku İle Üye Devletler Ulusal Hukukları Arasındaki İlişkiler", **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Prof. Dr. Aslan Gündüz'ün Anısına Armağan**, S. 1-2/2005-2006, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 2007. Ayrıca bkz. Tuğrul Ansay, "Avrupa Ekonomik Topluluğu'na Tam Üyeliğimiz ile İlgili Bazı Hukuki Sorunlar", **Prof. Dr. Yaşar Karayalçın'a 65.Yaş Armağanı**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Olguç Matbaası, Ankara 1988, s. 19-21; Bumin Anal ve M. Bülent Tokunoğlu, "Avrupa Topluluğu Hukuku ve 1982 Anayasası'nda Egemenlik", **İzmir Barosu Dergisi**, S. 2, Nisan 1989, s. 53-56; Gürsel Özkan, "Avrupa Birliği Hukuku ve Milli Egemenliğin Devri", **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 10, S. 1-2, 2002, s. 67-73; Mehmet Merdan Hekimoğlu, "Avrupa Topluluğu Hukuku ve 1982 Anayasası'na Göre Egemenlik", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S. 51, Mart-Nisan 2004, s. 31-34; Numan Dalyancı, "Avrupa Birliğinin Türkiye'nin Egemenliğine Olan Etkileri ve Bu Konuda Anayasada Yapılması Gereken Değişiklikler", **Kara Harp Okulu Bilim Dergisi**, C. 14, 2004, S. 2, s. 4-8.

üye devletlerin yetkisi son bulur ve üye devletler, bu tasarrufa uygun olarak hareket ederler¹⁸⁶.

IV. ULUSLARARASI ÖRGÜTLERİN ORGANİK YAPISI ÇERÇEVESİNDE KEİÖ'NÜN ORGANLARI

Uluslararası örgütlerin iç yapıları ve işleyişi, üye devletlerin iç hukukunda yer alan dernek, vakıf, şirket, sendika, siyasi parti, meslek odası gibi tüzel kişiliklerin iç yapısına ve işleyişine benzemektedir. Kurumsal bir yapıya sahip olan uluslararası örgütler, sahip oldukları yetkileri, iç hukuk tüzel kişiliklerinde olduğu gibi sürekli organları aracılığıyla kullanırlar. Üyelerinden ayrı bir iradeye sahip olan uluslararası örgütler, bu iradelerini de sürekli organları eliyle dış dünyaya duyururlar. Bu sebeple her uluslararası örgüt, az veya çok ama belli bir sayıda organa sahiptir. Uluslararası örgütlerde organlar son derece önemlidir ve gereklidir zira örgütler, bu organlar aracılığıyla etkin bir şekilde işlevlerini yerine getirirler¹⁸⁷.

Uluslararası örgütler içinde, sürekli nitelikte organlara sahip olmayan bir örneğe rastlamak mümkün değildir zira sürekli nitelikteki bir kurum mekanizması, yukarıda da değinildiği üzere, uluslararası örgüt olabilmenin şartlarından biridir. Aksi hâlde, uluslararası bir örgütün varlığından bahsetmek mümkün olmaz¹⁸⁸. Uluslararası hukukta, organların sayısı konusunda herhangi bir sınırlama yoktur. Organların sayısını, her örgüt kendi ihtiyaçları doğrultusunda belirler¹⁸⁹.

Uluslararası örgütlerin on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren ortaya çıkışı, artan ağırlığı ve önemi, örgütlerin kurum yapısını da etkilemiştir. Bu gelişmelere paralel olarak, örgütlerin kurum yapısı da giderek çeşitlenmiş ve örgütlerin kurum yapıları, bir yandan yeni şekillere bürünürken diğer yandan da karmaşık bir hâl almaya başlamıştır¹⁹⁰. Bu sebeple organlar arasında çeşitli ayrımlara

---

¹⁸⁶ I. Özkan, s. 278.

¹⁸⁷ Schermers ve Blokker, s. 139; Pazarcı, II. Kitap, s. 120; Sur, s. 152; Hasgüler ve Uludağ, s. 8.

¹⁸⁸ Virally, s. 53.

¹⁸⁹ Pazarcı, II. Kitap, s. 120; Bozkurt, Kütükçü ve Poyraz, s. 160; Başak, Değişen Dünya, s. 329.

¹⁹⁰ Archer, s. 59-60.

gidilmektedir¹⁹¹. Bu ayrımlar dikkate alınarak aşağıda, uluslararası örgütlerin organları tasnife tutulacak ve KEİÖ'nün organlarının özellikleri belirtilecektir.

A. Ana Organlar ve Yardımcı Organlar

Uluslararası örgütlerin kurucu antlaşmasında yer alan organlar, örgütün *ana organlarıdır*¹⁹². Ana organlar, örgütlerin kurucu üyeleri tarafından örgütün amaçlarına ulaşabilmesi için uygun bulunan araçlardır ve örgütlerde temel kurum yapısını oluştururlar¹⁹³. Her uluslararası örgütün bünyesinde en az bir ana organ bulunur ve genellikle bu organların sayısı, birden fazladır¹⁹⁴. Kurucu antlaşmada yer alan ana organlara yeni organlar ilave etmek gerektiğinde veya mevcut ana organlara yönelik temel değişiklikler yapılmak istendiğinde, örgütlere üye devletler, örgüt statüsünü (kurucu antlaşmayı) değiştirmek suretiyle yeni bir antlaşma veya gerekiyorsa birden çok antlaşma yaparak bu değişiklikleri hayata geçirmektedirler¹⁹⁵. Ana organlar, uluslararası örgütlerin amaçlarının hayata geçirilmesinde asıl yürütücü güçtür ve örgütlerin varlığının işareti olan faaliyetlerinin hayata geçirilmesinde başrolü oynarlar. Örgütlerin beyni sayılan kurmay kadroları da ana organlarda yer alırlar.

KEİÖ'nün ana organları, KEİÖ Şartının V. Bölümünde belirtilmiştir. Buna göre, ana organlardan ilki ve temel karar alma organı, 11. maddede belirtilen *Dışişleri Bakanları Konseyi*'dir. İkinci ana organ, 13. maddede düzenlenmiş olan ve altı ayda bir İngiliz alfabesi esas alınarak rotasyona tâbi olan *Dönem Başkanlığı*'dır. Ana organlardan üçüncüsü, Dönem Başkanı'nın talebi ile toplanan ve 14. maddede belirtilen *Troyka*'dır. Dördüncü ana organ, 15. maddede bahsi geçen, üye devletlerin dışişleri bakanlarını temsil edip onlar adına hareket eden *Yüksek Düzeyli Memurlar Komitesi*'dir. Beşinci ana organ ise İstanbul'da yerleşik olan ve 16. maddede

---

¹⁹¹ Sur, s. 152.

¹⁹² Schermers ve Blokker, s. 139; Pazarcı, II. Kitap, s. 120; Sur, s. 152; Bozkurt, Kütükçü ve Poyraz, s. 160; Başak, Değişen Dünya, s. 330.

¹⁹³ Schermers ve Blokker, s. 139.

¹⁹⁴ Amerasinghe, s. 131.

¹⁹⁵ Pazarcı, II. Kitap, s. 120; Başak, Değişen Dünya, s. 330.

düzenlenen *Uluslararası Daimî Sekreteryâ*'dır. Ana organlar, İkinci Bölümde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Uluslararası örgütlerde, ikincil nitelikte *yardımcı organlar* da yer alabilir. Örgütlerin ihtiyaçlarının bir sonucu olarak kurulan bu organların oluşturulmasında, ana organlar yetkili kabul edilmektedir¹⁹⁶. Bu organların yetkileri, örgütlerin kurucu antlaşmasında yer almaz. Yardımcı organların yetkileri, ana organlar tarafından belirlenir¹⁹⁷. Uluslararası örgütlerin kurucu antlaşmasında, yardımcı organların oluşturulabilmesine dair bir hüküm yer almasa bile üstü kapalı yetkiler kuramına dayanarak örgütlerin amaçlarını gerçekleştirebilmesini sağlamak üzere, yardımcı organlar oluşturabilme yetkisine sahip olduğu kabul edilmektedir¹⁹⁸. Yardımcı organlar, örgütlerin amaçlarını hayata geçirmeye yönelik olarak çalışan ana organlara lojistik destek sağladıkları gibi örgütlerin doğrudan amaçları dışında kalan ancak göz ardı edemeyeceği birtakım faaliyetleri yerine getirmekte ve ana organların iş yükünü hafifleterek örgütlerin daha etkin çalışabilmesine destek olmaktadır.

KEİÖ Şartının 12. maddesi, yardımcı organlarla ilgilidir. “Alt Organlar” başlıklı bu madde, KEİÖ’nün yardımcı organlar oluşturabilmesine dayanak teşkil eden hükümler barındırmaktadır. Maddeye göre alt organlar oluşturma yetkisi, Dışişleri Bakanları Konseyi’ne aittir. Konsey tarafından oluşturulan bu alt organlar, İkinci Bölümde ele alınacaktır.

B. Üyelerin Temsil Derecesine Göre Organlar

Temsil derecesine göre tasnif edildiğinde, uluslararası örgütlerin organları ikiye ayrılmaktadır. İlk grubu, *bütün üyelerin temsil edildiği organlar* oluşturur. Uluslararası örgüt üyelerinin tamamının temsil edildiği bu organlara örnek olarak BMÖ Genel Kurulu, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi ve Uluslararası Çalışma Örgütü Genel Konferansı gösterilebilir. KEİÖ’nün ana organları içinde, Dışişleri

---

¹⁹⁶ Amerasinghe, s. 139-140; Schermers ve Blokker, s. 139; Pazarcı, II. Kitap, s. 121; Bozkurt, Kütükçü ve Poyraz, s. 160; Başak, Değişen Dünya, s. 330.

¹⁹⁷ Amerasinghe, s. 139; Sur, s. 152; Başak, Değişen Dünya, s. 330.

¹⁹⁸ Amerasinghe, s. 139; Pazarcı, II. Kitap, s. 121.

Bakanları Konseyi ve Yüksek Düzeyli Memurlar Komitesi bütün üyelerin temsil edildiği organlardır.

İkinci grupta yer alan organlar ise *sınırlı sayıda üyenin temsil edildiği organlardır*. BMÖ Güvelik Konseyi, Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü Konseyi ve Dünya Denizcilik Örgütü Deniz Güvenliği Komitesi gibi organları örnek verebileceğimiz bu gruptaki organlarda temsil edilen devletler ve üye sayısı, genellikle kurucu antlaşma ile belirlenir. Bu üyeler de çoğu kez, ilgili örgütün üyelerinin tamamının temsil edildiği organ tarafından seçilir. Üye sayısının sınırlı oluşu, bu grupta yer alan organların daha sık toplanabilmesi ve ilgili örgütün işleyişinde sürekliliğin sağlanabilmesi sonucunu doğurmaktadır¹⁹⁹. KEİÖ’de sınırlı sayıda üyenin temsil edildiği bir organ yoktur. Zira örgütün üye sayısı düşüktür ve bu durum da her üyenin temsiline imkân tanımaktadır.

C. Görevlerine ve Yetkilerine Göre Organlar

Bu grupta yer alan organlar, çeşitli alt gruplara ayrılmaktadır. BMÖ Güvelik Konseyi’nin ve AB Konseyi’nin örnek verilebileceği *karar organları*, BMÖ Genel Kurulu’nun ve AB Konseyi’nin örnek gösterilebileceği *genel siyaseti belirleyen organlar*, BMÖ Genel Sekreterliği ve AB Komisyonu örneklerinde olduğu gibi *yürütme organları*, UAD’nin ve ATAD’nin örneklerini oluşturduğu *denetim organları*, görevlerine ve yetkilerine göre oluşan organların en bilinen alt grup örnekleridir²⁰⁰.

KEİÖ’de temel karar organı ve genel siyaseti belirleyen organ, Dışişleri Bakanları Konseyi’dir. Yürütme organı niteliğindeki organ ise Yüksek Düzeyli Memurlar Komitesi’dir. KEİÖ’de denetim işlevi de Yüksek Düzeyli Memurlar Komitesi’nin sorumluluğu altındadır. KEİÖ bünyesinde kurulan alt organların, bağlı kuruluşların ve KEİÖ bütçesinin denetimi bu komite tarafından yerine getirilmektedir.

---

¹⁹⁹ Amerasinghe, s. 137-138; Sur, s. 152.

²⁰⁰ Pazarcı, II. Kitap, s. 121.

Ç. Üyelerinin Statüsüne Göre Organlar

Uluslararası örgütlerin organları, kuruluş amaçları doğrultusunda ortaya çıkan görevlerini yerine getirebilmek için değişik seviyelerdeki görevlilerden faydalanmak durumundadırlar. Bu görevliler, değişik özelliklere sahiptir ve uluslararası örgütlerin organları bu açıdan da bir tasnife tâbi tutulmaktadır. Organlarla ilgili olarak yapılan tasnif içinde en anlamlı olanını teşkil eden bu sınıflandırmada temel alınan ölçüt, organlarda yer alan üyelerin statüleridir. Bu ölçüt temel alınarak yapılan tasnif, ilgili organın işlevleriyle ve genel tavrıyla ilgili olarak da bir fikir vermektedir. Bu tasnife göre *hükümet temsilcilerinden oluşan organlar, uluslararası örgüt ajanlarından oluşan organlar* ve *siyasî nitelikli üyelerden oluşan organlar* olmak üzere üç ayrı organ tipinden söz edilebilir²⁰¹.

1. Hükümet Temsilcilerinden Oluşan Organlar

Hükümet temsilcilerinden oluşan organların üyeleri, ilgili devlet tarafından gönderilen ve o devleti temsil etmek üzere görevlendirilen kişilerdir²⁰². Bu tip organların üyeleri devlet veya hükümet başkanı, dışişleri bakanı ya da konuyla ilgili bakan ve çoğunlukla da diplomatik bir temsilcidir. Diplomatik yapıdaki bu organlar, bütün hükümetler arası örgütlerde mevcut olup *en önemli özellikleri, hükümetlerin verdiği talimat doğrultusunda hareket etmeleridir*. NATO Bakanlar Konseyi, BMÖ Güvenlik Konseyi, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi gibi organlar, bu gruba örnek olarak verilebilir²⁰³. KEİÖ’de hükümet temsilcilerinden oluşan organ, adından da anlaşılacağı üzere, Dışişleri Bakanları Konseyi’dir.

2. Uluslararası Örgüt Görevlilerinden Oluşan Organlar

Uluslararası örgütlerin tamamında, örgüt görevlilerinden oluşan ve ilgili örgütün işleyişinde devamlılığı sağlayan birimler bulunur. Genellikle “Sekretarya”

---

²⁰¹ Sur, s. 153.

²⁰² Çelik, s. 383; Bozkurt, Kütükçü ve Poyraz, s. 160.

²⁰³ Sur, s. 153.

adı verilen bu birimler, örgütlerin diğer organlarının çalışmalarını hazırlarlar. Kendi hükümetlerinden bağımsız olarak çalışmak durumunda olan bu görevliler, örgüt içinde hiyerarşik olarak “Genel Sekreter” veya “Genel Direktör” adı verilen amirlerine bağlı olarak çalışmalarını yaparlar²⁰⁴. KEİÖ’de, uluslararası örgüt görevlilerinin oluşturduğu organ, Uluslararası Daimî Sekretarya’dır ve bu organın başında Genel Sekreter yer almaktadır.

Uluslararası örgüt görevlileri kavramı içinde, “uluslararası memur”lara ayrıca değinmek gerekmektedir. Uluslararası örgütler tarafından atanan ve örgütlerin görevlerini yerine getirmek üzere yetkilendirdiği uluslararası memurlar, vatandaşı olduğu devleti değil, bağlı bulunduğu uluslararası örgütü temsil ederler²⁰⁵. Sürekli olarak ve sadece, ilgili örgüte bağlı olarak hizmet gören ve belirli şartlarla ayrıcalıklara ve bağışıklıklara sahip olan uluslararası memurlar sadece kendi devletlerinden değil, diğer hiçbir devletten ya da hükümetten de talimat almazlar. Uluslararası örf ve âdet niteliğindeki bu kurallar, birçok örgütün kurucu antlaşmasında da yer almaktadır²⁰⁶. Aynı doğrultuda, uluslararası örgütler adına yerine getirdiği faaliyetlerden dolayı da uluslararası memurlar, vatandaşı oldukları devlete karşı hesap vermek durumunda değildirler²⁰⁷.

Uluslararası memurlarla ilgili diğer bir örf-âdet kuralı da bu kişilerin yerine getirdiği hizmetlerin niteliğiyle ilgilidir. Uluslararası örgütler ile uluslararası memurlar arasındaki iş ilişkisi bir sözleşmeye dayansa da bu durum, basit bir sözleşme ilişkisi değildir. Uluslararası memurlar, *süreklilik* ve *genellik* içeren bir statüye sahiptirler. Nitekim UAD’nin 23 Ekim 1956 tarihli, “*UNESCO Başvuruları Üzerine Uluslararası Çalışma Örgütü İdarî Mahkemesi Kararları*” başlıklı danışma görüşü, bu örf ve âdet niteliğindeki kuralı yansıtmaktadır. Ayrıca, uluslararası memurların hizmet sözleşmelerinden veya üye devletlerden, bağımsızlıklarından ya da çalışma koşullarından doğacak her çeşit hukukî sorun, bu amaçla kurulmuş özel başvuru komisyonlarına veya varsa örgütlerin özel idarî mahkemelerine

---

²⁰⁴ Sur, s. 154.

²⁰⁵ Sur, s. 155; Bozkurt, Kütükçü ve Poyraz, s. 160; Başak, Değişen Dünya, s. 331.

²⁰⁶ Pazarcı, II. Kitap, s. 123-124; Sur, s. 155.

²⁰⁷ Bozkurt, Kütükçü ve Poyraz, s. 175.

taşınabilmektedir. Bu organların aldığı kararlar da bağlayıcı kabul edilmektedir. Nitekim bahsi geçen danışma görüşünde de Uluslararası Çalışma Örgütü İdarî Mahkemesi kararlarının bağlayıcılığı konusunda herhangi bir tereddüt olmadığı ifade edilmiştir²⁰⁸. Danışma görüşünde varılan sonuç ile birlikte, uluslararası memurların daimî nitelikteki statüsü ve çalışmakta oldukları uluslararası örgütlerin özel idarî komisyonlarının veya idarî mahkemelerinin varlığı ve aldıkları kararlar, uluslararası hukuk zemininde güvence altına alınmıştır.

KEİÖ'de Uluslararası Daimî Sekretarya personeli, KEİÖ Şartının 16. maddesine göre uluslararası memur olarak görevlerini yerine getirir. KEİÖ'nün ilkelerine ve amaçlarına riayet yükümlülüğü altında olan bu personel aynı zamanda, tarafsızlık ilkesine uygun olarak da faaliyet göstermek durumundadır. Bunun dışında KEİÖ Daimî Sekretarya personeli, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü Daimî Sekretarya Personeli Yönetmeliği'ne tâbidir.

3. Siyasî ve Sosyal Nitelikli Üyelerden Oluşan Organlar

Uluslararası örgütlerin bazılarının bünyesinde, hükümet temsilcileri dışında üyelerin yer aldığı organlar da bulunmaktadır. Bu tip organlarda, siyasî parti temsilcileri veya halk temsilcileri ya da bazı çıkar gruplarına mensup üyeler yer alır. Avrupa Konseyi bünyesindeki ulusal parlamento temsilcilerinden oluşan AKPM, Uluslararası Çalışma Örgütü Genel Konferansı ve Yönetim Kurulu'nda yer alan işçi, işveren ve hükümet temsilcileri, AB Parlamentosu'nda yer alan ve doğrudan AB üyesi devletlerdeki vatandaşlar tarafından seçilen siyasî parti temsilcileri bu tip organlara örnek teşkil etmektedir²⁰⁹. Üyelik yapısı itibarıyla değişik sosyal gruplara dayanan bu tip örgütler, kendilerini doğrudan veya dolaylı olarak ilgilendiren sorunlar karşısında, sadece devlet temsilcilerinden oluşan örgütlere nazaran daha etkin olabilmekte ve daha iyi çözümler üretebilmektedirler²¹⁰.

---

²⁰⁸ Bkz. Pazarcı, II. Kitap, s. 123-124. UAD'nin danışma görüşü için bkz. BM Resmî İnternet Sayfası, <http://www.icj-cij.org/docket/files/30/2187.pdf>, (10.07.2009).

²⁰⁹ Sur, s. 155-156; Başak, Değişen Dünya, s. 331.

²¹⁰ Virally, s. 52.

KEİÖ’de, siyasî ve sosyal nitelikteki üyelerden oluşan bir organ bulunmamakla birlikte, KEİÖ Şartının, “KEİÖ’ye Bağlı Kuruluşlar” başlıklı VII. Bölümü içinde yer alan KEİPA ve KEİ İş Konseyi, siyasî ve sosyal nitelikli üyelerden müteşekkildir. İkinci Bölüm içinde bu kuruluşlara ayrıntılı olarak yer verilecektir.

V. ULUSLARARASI ÖRGÜTLERDE ÜYELİK KAPSAMINDA KEİÖ ÜYELİĞİNİN ÖZELLİKLERİ

Uluslararası örgütlerde üyelik temelde, uluslararası örgütlerin kurucu belgesine ve her örgütün konuyla ilgili uygulamasına dayanmaktadır²¹¹. Hukukî olarak üyeliğin gerçekleşebilmesi için uluslararası örgütün kurucu antlaşmasına taraf olmak gerekmektedir²¹². Uluslararası örgütün kurucu antlaşmasına taraf olmak ise iki değişik şekilde gerçekleşmektedir. İlkinde, ilgili uluslararası örgütün kurulması aşamasında üyeler, kurucu antlaşmayı kabul ederek imzalamaktadır ki bu üyeler “*aslî üyeler*” veya “*kurucu üyeler*” olarak adlandırılır. Diğer bir taraf olma yöntemi ise uluslararası örgüte sonradan üye olma yoludur. Kuruluş aşamasında yer almayan ancak ilgili örgüte daha sonra üye olmak isteyen hukuk kişileri, kurucu antlaşmayı daha sonra imzalayarak kabul ederler ve böylece söz konusu uluslararası örgüte üye olarak katılmış olurlar. Bu işleme de *üyeliğe katılma (accession to membership)* denir²¹³. Bazı uluslararası örgütlerin kurucu antlaşmalarında, iki grup arasında bir ayrım yapılmış olsa da bu ayrım, her iki üye grubu arasında haklar ve yükümlülükler açısından bir fark yaratmadığı müddetçe, hukuken çok önemli sayılmaz²¹⁴.

Uluslararası örgütlerde kural olarak bütün üyeler birbirleriyle eşit statüdedirler. Yani, kurucu üyeler ile sonradan katılan üyeler arasında bir farklılık yoktur. Bu üyelerin birbirlerine karşı bir üstünlükleri söz konusu olmadığı gibi aralarında hiyerarşik bir mekanizma da bulunmaz. Ancak eşitlik ilkesi, her üyenin her organda yer alması anlamına gelmez ve yine her üyenin her organda eşit oy

---

²¹¹ Amerasinghe, s. 105.

²¹² Sur, s. 157.

²¹³ Pazarcı, II. Kitap, s. 117; Özgöker, s. 7.

²¹⁴ Schermers ve Blokker, s. 59.

hakkına sahip olması demek de değildir. Uygulamada, özellikle örgütlerin yürütme organlarında, işin doğası gereği sınırlı sayıda üye bulunmakta ve her devlet bu organlarda temsil edilememektedir. Yine, BMÖ Güvenlik Konseyi örneğinde olduğu gibi oylamalarda beş daimî üyenin veto hakkının bulunması ve Dünya Bankası, IMF gibi malî kuruluşlarda, üyelerin oy hakkının yaptıkları malî katkı oranında olması da eşitlik ilkesinin mutlak anlamda gerçekleşmediğini göstermektedir²¹⁵. Eşitlik ilkesi, hukuken zaman zaman mutlak, zaman zaman nisbî bir içeriğe sahip olsa da uygulamada, uluslararası ilişkilerin doğasında var olan çıkar merkezli yaklaşım ve güç odaklı etki, uluslararası örgütler üzerinde de etkisini hissettirmektedir. Uluslararası örgütlerin üyeleri arasında yer alan güçlü devletlerin zaman zaman fiilî olarak bu güçlerini yansıttığı ve ilgili örgütte daha başat rol oynadığı durumlar, hiç de azımsanacak oranda değildir. Bu durum, uluslararası örgütlerin bazen sorgulanmasına yol açabildiği gibi uluslararası hukuka olan güvenin zarar görmesine sebep olabilmekte ve güvenilirliğini de etkileyebilmektedir²¹⁶.

KEİÖ'ye bakıldığında KEİÖ'nün kurucu üyeleri, 25 Haziran 1992 tarihinde İstanbul'da "*Karadeniz Ekonomik İşbirliği Zirve Bildirisi*" ile "*Boğaziçi Bildirisi*"ne ve 1 Mayıs 1999 tarihinde yürürlüğe giren KEİÖ Şartına imza koyan Türkiye, Azerbaycan, Arnavutluk, Gürcistan, Ukrayna, Moldova, Romanya, Bulgaristan, Rusya, Yunanistan ve Ermenistan devletleridir. Sırbistan-Karadağ ise KEİÖ'ye katılma yolu ile üye olmuştur. Sırbistan-Karadağ için KEİÖ Şartı, 14 Nisan 2004'te yürürlüğe girmiştir²¹⁷. 21 Mayıs 2006'da yapılan referandumun ardından bağımsızlığını ilan eden Karadağ'ın Sırbistan-Karadağ devletinden ayrılması

²¹⁵ Bkz. Pazarcı, II. Kitap, s. 118; Karluk, s. 31; Özgöker, s. 7.

²¹⁶ NATO, IMF ve Dünya Bankası içinde ABD'nin; BMÖ içinde beş daimî üye ABD'nin, Rusya'nın, İngiltere'nin, Fransa'nın ve Çin'in; AB içinde Almanya'nın, Fransa'nın, İngiltere'nin ve İtalya'nın diğer üyeler karşısındaki bariz üstünlüğü ve karar alma sürecinde zaman zaman bu gücü hissettirmeleri ya da açıkça kullanmaları, uluslararası ilişkiler zemininde reddedilemeyecek kadar açık bir gerçektir. Bütün bu fiilî durumlar, yalnızca teorideki eşitlik ilkesine olan inancı değil, aynı zamanda uluslararası örgütlere ve daha da önemlisi uluslararası hukuka olan inanca da zarar vermektedir. Üstelik bu zarar, yalnızca bu gibi fiilî durumlara muhatap olanların nezdinde değil, diğer uluslararası toplum üyeleri nazarında da etkili olmaktadır. Dolayısıyla zararın boyutları, daha yaygın bir çevreye ve hatta evrensel bir zemine yayılmaktadır.

²¹⁷ KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/Information/Pages/testt.aspx>, (12.07.2009).

sonucunda, Sırbistan-Karadağ devletinin halefi olarak KEİÖ üyeliğini bugün için Sırbistan devam ettirmektedir²¹⁸.

KEİÖ’de, kurucu üyeler ile katılma yoluyla üye olanlar arasında herhangi bir ayırım yoktur. Kurucu antlaşma olan KEİÖ Şartında, bu hususa ilişkin herhangi bir açık veya örtülü ifade bulunmamaktadır. Şartın çeşitli yerlerinde, değişik vesilelerle uluslararası hukuk kurallarının ve ilkelerinin esas alındığının tekrarlanması, üyeler arasındaki “*eşitlik ilkesi*”nin kabul edildiği sonucunu doğurmaktadır.

A. Üyeliğe Kabul

1. Üyelik Ehliyeti

Uluslararası örgütlere, uluslararası hukuk kişileri üye olabilmektedir ki kural olarak bu kişiler, egemen devletlerdir²¹⁹. Uluslararası örgütlerin en önde gelen üyeleri, devletlerdir. Hatta egemen devlet olma niteliği, bazı uluslararası örgütlerin kurucu antlaşmalarında üyelik şartı olarak açıkça aranabilmektedir²²⁰. Ancak devletler dışında bazı uluslararası örgütler de uluslararası örgütlere üye olabilmektedir. AB, bu duruma en tipik örnektir zira AB, birçok uluslararası örgütün üyesi durumundadır²²¹. Bununla birlikte, uluslararası örgütlerin başka bir uluslararası örgüt içindeki varlığı, üyelikten ziyade, genellikle aşağıda değinilecek olan gözlemcilik statüsüdür²²².

---

²¹⁸ Bkz. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Resmî İnternet Sayfası, <http://www.mfa.gov.tr/karadeniz-ekonomik-isbirligi-orgutu-kei.tr.mfa>, (12.07.2009). Referandumla ve sonuçlarıyla ilgili olarak bkz. Osman Karatay, “Karadağ’daki Siyasi Gelişmeler”, **Balkanlar El Kitabı, Cilt II: Çağdaş Balkanlar**, Osman Karatay ve Bilgehan A. Gökdağ (Der.), KaraM&Vadi, Ankara 2007, s. 76-77; Mirzet Mujezinoviç, “Sırp larla Yaşamak İsteyen Kalmadı: Karadağ Ayrıldı”, <http://www.usakgundem.com/yorum/72/sirplar-la-yasamak-isteyen-kalmadi-karadag-ayrildi.html>, (12.07.2009).

²¹⁹ Amerasinghe, s. 105; Pazarcı, II. Kitap, s. 115; Sur, s. 157; Ünal, s. 181; Karluk, s. 31; Başak, Uluslararası Örgütler, s. 114; Özgöker, s. 7.

²²⁰ Schermers ve Blokker, s. 48.

²²¹ Sur, s. 157.

²²² Schermers ve Blokker, s. 55.

Devletler ve uluslararası örgütler dışında, devlet niteliği kazanamamış ve/veya bağımsızlığını tam olarak elde edememiş bazı topluluklar da zaman zaman uluslararası örgütlere üye olabilmektedir. SSCB'den ayrılmadan önce, bağımsızlığını kazanana dek geçen süre içinde Ukrayna ve Beyaz Rusya, BMÖ'ye üye olmuşlardır. Yine, yakın geçmişte bir kurtuluş hareketi vasfındaki FKÖ de devlet niteliği taşımasına rağmen, Arap Devletleri Birliği'nin ve Arap Para Fonu gibi uluslararası örgütlerin üyesi olmuştur²²³.

KEİÖ'nün üyeleri, yukarıda sayılan devletlerdir. Devletler dışında, herhangi bir uluslararası hukuk kişisi KEİÖ'ye üye değildir. Devletler dışındaki hukuk kişilerinin üye olabilmesiyle ilgili açık bir yasak yoktur. Bununla birlikte, KEİÖ Şartının “Üyelik” başlıklı 5. maddesine göre, KEİÖ'nün üyeleri, Şarta taraf olan devletlerdir. Bu durumda, Şarta göre KEİÖ'nün bölgesel nitelikli bir örgüt olarak tanımlanması ve 5. maddedeki hüküm birlikte değerlendirildiğinde, devletler dışındaki KEİÖ üyeliği için bir sınırlandırma getirildiği söylenebilir.

2. Üyelik Statüsünün Kazanılması

Bir uluslararası örgüte üye olma, her iki tarafın da yani, üye olmak isteyen devletin ve ilgili uluslararası örgütün isteğine bağlıdır²²⁴. Ancak bu noktada, uluslararası örgütler arasında tavır farklılığı söz konusu olabilmektedir. Bu tavır farklılığı da uluslararası örgütler arasında yeni bir tasnif doğurmuştur. Buna göre örgütler, “açık uluslararası örgütler” ve “kapalı uluslararası örgütler” olarak ikiye ayrılmaktadır. Açık uluslararası örgütler, bazı koşulların sağlanması hâlinde, her devletin üye olabileceği örgütlerdir²²⁵. Açık örgütler, üyelik müracaatı üzerine, bir

---

²²³ Schermers ve Blokker, s. 50-51; Pazarcı, II. Kitap, s. 115-116; Özgöker, s. 7. FKÖ, 15 Kasım 1988 tarihli toplantıda silah bırakma kararı almış ve sorunları diplomasi yoluyla çözmeye karar verdiğini bildirmiştir. FKÖ'nün parlamentosu niteliğindeki Filistin Millî Konseyi de aynı gün, bağımsız bir Filistin Devleti kurulduğunu ilân etmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Armaoğlu, s. 568-569; Türel Yılmaz, **Uluslararası Politikada Ortadoğu**, Akçağ Yayınları, Ankara 2004, s. 268-269; Çağrı Erhan ve Ömer Kürkçüoğlu, “1980-1990 Orta Doğu'yla İlişkiler”, **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (Cilt II: 1980-2001)**, Baskın Oran (Ed.), İletişim Yayınları, İstanbul 2005, s. 128-129, 151-152.

²²⁴ Pazarcı, II. Kitap, s. 117.

²²⁵ Amerasinghe, s. 105; Sur, s. 158; Başak, Uluslararası Örgütler, s. 116.

inceleme yaparlar. Bu inceleme, ilgili örgütün aradığı koşullarla ilgilidir ancak inceleme ayrıntılı bir şekilde yapılmaz ve yapılan inceleme, aranan koşulların genel olarak gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğiyle sınırlıdır. BMÖ, bu gruba örnek olarak verilebilir. Kapalı uluslararası örgütler ise sadece, belirli durumdaki ve konumdaki devletlerin üyeliğinin kabul gördüğü örgütlerdir²²⁶. AB ve NATO gibi kuruluşların örnek olarak gösterilebileceği bu örgütler, katılma yoluyla sonradan üyeliğin kabul edilmediği örgütler olabileceği gibi üye olma şartlarının sıkı bir şekilde denetlendiği örgütler de olabilir²²⁷.

Açık uluslararası örgütler ile kapalı uluslararası örgütler arasındaki ortak yön, üyeliğe kabulün yetkili organın kararına bağlı olmasıdır. Kapalı uluslararası örgütlere göre daha yüzeysel bir incelemenin yapıldığı açık uluslararası örgütlerde bile bir veya birkaç yetkili organın onayı olmadan, ilgili uluslararası örgüte üyelik gerçekleşmez²²⁸.

Uluslararası örgütlerin üye olabilmek için aradığı özellikler, örgütlere göre farklılık arz etmektedir ve üyeliğin gerçekleşmesi ise genellikle üye devletler arasında yapılacak bir oylama aracılığıyla olmaktadır. Açık uluslararası örgütlerde yeni üyelik için yetkili organda gerçekleşecek oylamada, genellikle oy çokluğu aranırken kapalı uluslararası örgütlerde ise genelde oybirliği aranmaktadır. Üyelik başvurularının oylama gerçekleşmeden ve otomatik olarak gerçekleşmesi ise istisnâî bir durumdur²²⁹.

Üyelik statüsünün kazanılmasında değişik bir durum da başka bir örgüte üyelik şartının aranmasıdır. Bu gibi durumlarda, bir uluslararası örgüte üye olabilmek için başka bir örgüte üye olmak gerekmektedir ya da belirli bir örgüte üye olmak, başka bir örgüte üye olmayı sağlayabilmektedir. Söz gelimi IMF'ye üye

---

²²⁶ Pazarcı, II. Kitap, s. 117.

²²⁷ Sur, s. 158; Başak, Uluslararası Örgütler, s. 118.

²²⁸ Amerasinghe, s. 105.

²²⁹ Pazarcı, II. Kitap, s. 117-118.

olabilmek için Dünya Bankası'na üye olmak gerekmektedir. BMÖ'ye üye olmak ise BMÖ'nün uzman kuruluşlarına üye olmayı kolaylaştırmaktadır²³⁰.

KEİÖ, açık uluslararası örgütler kategorisine girmektedir zira KEİÖ Şartının, “Katılım” başlıklı 6. maddesine göre KEİÖ'nün kapısı, Şartta yer alan ilkeleri ve amaçları üstlenebilmeye istekli ve muktedir her devlete açıktır. Maddeye göre, bu koşulu kabul eden devletlerin başvuruları, Dışişleri Bakanları Konseyi tarafından incelenir ve karara bağlanır. Üyelik başvuruları ile ilgili karar alınırken Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü Usûl Kuralları dikkate alınacaktır. Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü Usûl Kurallarının 20. maddesinin 2. fıkrasına göre üyelik başvurusu yapan devlet, KEİÖ Şartında yer alan ilkelere ve amaçlara uyum sağlamaya ve Konsey tarafından alınacak kararlara uymaya hazır olduğunu beyan etmelidir. Bu beyanın ardından maddenin 1. fıkrasına göre KEİÖ Dönem Başkanı, yeni üyelik başvurusunun bir örneğini üye devletlere gönderir. Bu bildirimde, yeni üyeliğin örgüt için doğuracağı malî sonuçları içeren bir belge de bulunur. 3. fıkraya göre de bu başvuru, yapılacak ilk Konsey toplantısının gündeminde yer alır. Konsey'in üyelik başvurusuna olumlu cevap verebilmesi, Usûl Kurallarının 11. maddesinin 2. fıkrasının a bendine göre, oydaşma (konsensüs) yoluyla karar alması şartına bağlıdır.

3. Gözlemcilik ve Ortak Üyelik Statüsü

Uluslararası örgütlerin üyeleri, işin doğası gereği, uluslararası örgütün çalışmalarına katılma hakkına sahiptir. Bununla birlikte birçok uluslararası örgüt, bazı koşulları yerine getirmek şartıyla üye olmayan devletleri ve bazı uluslararası birimleri, çalışmalarına dâhil etmektedir²³¹. Bu yollardan ilki, “gözlemcilik” statüsüdür. Üye olmayan devletlere ve diğer uluslararası birimlere tanınan bu statüde, oy hakkı yoktur ve bu statünün kabulü, ilgili uluslararası örgütün yetkili organının kabulüne bağlıdır. Gözlemci statüsüne sahip olan devletler ve diğer birimler, kendilerini ilgilendiren faaliyetlere katılma hakkına sahip olurlar. Uygulamada, örgüte üye olmayan devletlere; KKTC gibi İslam Konferansı Örgütü'nün ve

---

²³⁰ Sur, s. 158-159.

²³¹ Pazarcı, II. Kitap, s. 116; Karluk, s. 31; Özgöker, s. 7-8.

Ekonomik İşbirliği Örgütü (EİÖ)'nün Türkiye dışındaki üyeleri tarafından devlet olarak tanınmamış ancak devlet iddiasındaki birimlere; BMÖ'nün gözlemci statüsü verdiği FKÖ gibi bazı ulusal bağımsızlık hareketlerine ve uluslararası örgütlere gözlemcilik statüsü verildiği görülmektedir²³².

Hukukî durum açısından gözlemcilik statüsü, örgütler arasında değişkenlik göstermektedir. Bu değişkenlik, yalnızca örgütlerle sınırlı değildir. Gözlemcilerin kendi aralarında bile farklılıklar mevcut olabilmektedir. Bununla birlikte, genel olarak iki noktada örgütler arasında ortak özellikler mevcuttur. Gözlemci statüsüne sahip birimler, bazı toplantılara katılırlar ve hiçbir şekilde oy hakları yoktur²³³.

Oy hakkının bulunmaması ve “gözlemci” kelimesinin çağrıştırdığı anlam sebebiyle bu müessesenin edilgen bir statü anlamına geldiği düşünülebilir. Ancak uygulamada, daha çok tersi söz konusu olmakta ve gözlemci statüsüne sahip birimler, etkin bir şekilde çalışmalara katılarak fikirlerini beyan etmektedirler. Örgüt toplantılarının resmî oturumlarına katılan ve sınırlı bir etkileri olan gözlemciler, zaman zaman bu toplantılarda, çok önemli rol oynayabilirler²³⁴.

Gözlemcilik statüsü, ilgili örgütün faaliyetlerine katılma fırsatı sağlamasının yanında, bazen de gözlemci devlet için tam üyeliğe hazırlık aşaması anlamına da gelebilir. Nitekim Meksika önce OECD’de gözlemci olmuş, daha sonra da OECD’ye üye olarak katılmıştır²³⁵.

KEİÖ’de gözlemcilik statüsüne bakıldığında, KEİÖ Şartının 8. maddesinin gözlemcilik statüsüyle ilgili olduğu görülmektedir. Maddeye göre gözlemcilik statüsü, örgütün çalışmalarına gönüllü olarak fiilî ve değerli katkılarda bulunmaya hazır olduğunu beyan eden her devlete ve uluslararası kuruluşa açıktır. KEİÖ’de Mısır, Avusturya, Beyaz Rusya, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Fransa, Almanya,

---

²³² Pazarıcı, II. Kitap, s. 116; Sur, s. 157; Karluk, s. 31.

²³³ Schermers ve Blokker, s. 121; Başak, Uluslararası Örgütler, s. 116.

²³⁴ Schermers ve Blokker, s. 119, 122; Başak, Uluslararası Örgütler, s. 116.

²³⁵ Karluk, s. 31, 54. 18 Mayıs 1994 tarihinde OECD’ye üye olan Meksika ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. OECD Resmî İnternet Sayfası, http://www.oecd.org/about/0,3347,en_33873108_33873610_1_1_1_1_1,00.html, (25.08.2009).

İtalya, İsrail, Polonya, Slovakya, Tunus, ABD, AB Komisyonu, Uluslararası Karadeniz Kulübü, Kirliliğin Önlenmesi ve Karadeniz'in Korunması Komisyonu²³⁶ ve Enerji Şartı Sekretaryası gözlemcilik statüsüne sahiptir²³⁷.

KEİÖ'de gözlemcilik statüsüyle ilgili yetki, Dışişleri Bakanları Konseyi'ne aittir. Gözlemcilik statüsünün verilmesi, askıya alınması veya sona erdirilmesiyle ilgili olarak Konsey, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü Usûl Kuralları çerçevesinde hareket edecektir. Usûl Kurallarının 21. maddesi, gözlemcilik statüsüyle ilgilidir. KEİÖ Dönem Başkanı, gözlemcilik statüsü başvurusunun bir örneğini, kendi görüşüyle beraber üye devletlere gönderir. Bu başvuru, ilk Konsey toplantısının gündeminde yer alır. Başvurular, ayrı ayrı ve eşit bir değerlendirmeye tâbi tutulur. Bu değerlendirmede, gözlemcilik statüsü talep eden birimin örgüt çalışmalarına değerli ve fiilî katkı yapmaya hazır olup olmadığı dikkate alınır. Usûl Kurallarının 11. maddesinin 2. fıkrasının b bendine göre gözlemcilik statüsü verilmesiyle veya statünün yenilenmesiyle ilgili olarak Konsey, oydaşma yoluyla karar verecektir.

KEİÖ'de devletlere tanınan gözlemcilik statüsü sürelidir. Usûl Kurallarının 20. maddesinin 4. fıkrasına göre, devletlere tanınan gözlemcilik statüsü, iki yıl sürelidir ve yenilenebilmektedir. İki yılın sonunda, statünün yenilenmesi için oydaşma sağlanamazsa o takdirde, 11. fıkraya göre ilgili devlet için gözlemcilik statüsü sona erer. Aynı maddenin 5. fıkrasına göre ise uluslararası örgütlere tanınan gözlemcilik statüsü, süre sınırlamasına tâbi değildir. 9. fıkraya göre gözlemcilik statüsüne sahip olan birim, kendi isteğiyle bu statüden ayrılabilir. Ayrıca, 10. maddeye göre gözlemcilik statüsünün askıya alınması veya sona erdirilmesi de mümkündür. Bunun için Konsey kararı gereklidir.

---

²³⁶ Bu kuruluş, bundan sonra Karadeniz Komisyonu olarak anılacaktır. Nitekim KEİÖ Resmî İnternet Sayfası'nın gözlemcilerle ilgili bölümünde de bu kuruluşun adı, Karadeniz Komisyonu olarak geçmektedir. Bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/partners/Pages/Observers.aspx>, (25.08.2009).

²³⁷ KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/partners/Pages/Observe.aspx>, (25.08.2009).

Usûl Kurallarının 20. maddesinin 6. fıkrasına göre gözlemcilik statüsü, KEİÖ'nün bütün faaliyetleri için geçerli olabilirken bu statü, Konsey kararı ile belirli faaliyetlerle sınırlandırılabilir. 7. fıkraya göre sınırlandırılmış hallerde, gözlemci statüsüne sahip olan birim, yasaklanmış bir çalışma alanındaki ya da bir bölümü, yasaklanmış alanı da kapsayan toplantılara, KEİÖ Dönem Başkanı'nın izniyle katılabilir. Gözlemcilik statüsüne sahip olan birimler, 8. fıkraya göre KEİÖ Dönem Başkanı'nın onayıyla KEİÖ toplantılarında konuşabilirler, teknik veya uzmanlık gerektiren toplantılara katılabilirler, resmî KEİÖ belgelerini edinebilirler ve toplantıların gündeminde yer alan konularla ilgili olarak yazılı teklifler yapabilirler.

Uluslararası örgütlere üyelik dışında, örgütlerin faaliyetlerine katılmanın ikinci şekli, “*ortak üyelik*” statüsüdür. Sınırları kesin olarak belirli olmayan ortak üyelik statüsü, yeknesak bir uygulamaya da sahip değildir ve içeriği ilgili örgüte göre değişkenlik arz etmektedir²³⁸. İlgili örgüt ile devlet arasında ayrıcalıklı bir konum yaratan bu statü²³⁹, örgüt organlarında oy hakkı sağlamaz. Kimi zaman tam üyelik için hazırlık aşaması, kimi zaman da sürekli bir durum arz eder²⁴⁰. Örneğin Yunanistan AB'ye önce ortak üye olmuş, daha sonra da tam üye olmuştur. Türkiye de 1963 tarihli Ankara Antlaşması ile ortaklık statüsü kazanmıştır. Tam üyeliğe hazırlık aşaması olarak devam eden bu süreçte, karşılıklı olarak çeşitli taahhütlerde bulunulmuş ve bazı ortaklık organları kurulmuştur. Türkiye ile AB arasındaki bu sürekli ilişki, hâlen devam etmektedir. KEİÖ'de ise ortak üyelik statüsüyle ilgili bir düzenleme bulunmamaktadır.

B. Üyeliğin Sona Ermesi

“Üyeliğin sona ermesi” kavramı, iki anlamda ele alınmaktadır. İlki, uluslararası örgütlerin faaliyetlerine son vermesiyle ilgilidir. İlgili uluslararası örgütün tüzel kişiliğinin sona ermesi ve hukuk âleminden çıkışı ile birlikte, örgüte bağlı üyelik de doğal olarak kendiliğinden sona erer. İkinci anlamı ise uluslararası

---

²³⁸ Pazarcı, II. Kitap, s. 116; Sur, s. 157; Başak, Uluslararası Örgütler, s. 116.

²³⁹ Karluk, s. 31.

²⁴⁰ Sur, s. 157.

örgütlerin varlığını koruduğu durumlarda söz konusu olmaktadır. Bu aşamada, çeşitli ihtimaller söz konusudur. Bunlardan ilki, ilgili devletin adaylıktan *çekilmesi*dir (*withdrawal*). İkincisi, üye devletin örgüt tarafından üyelikten *ihraç edilmesi*dir (*expulsion*). Üçüncü bir seçenek, üye devletin örgütün kurucu antlaşmasında yer alan hükümlerdeki değişikliğe, uyum sağlayamayıp hayata geçirememesi sebebiyle üyeliğinin son bulmasıdır. Bir diğer durum da üye devletin devlet olma vasfını kaybetmesi sebebiyle örgüt üyeliğinin sona ermesidir²⁴¹. Son bir ihtimal de örgütün varlığına, kendisinin son vermesi yani, *örgütün feshidir*²⁴². Aşağıda, sırasıyla bu ihtimaller ele alınacaktır. Ayrıca, bu başlık altında, üyelik statüsünün kaybına benzer bir durum olan, *üyeliğin askıya alınması (suspension)* hâli de incelenecektir.

1. Çekilme

Devletlerin egemenliği ilkesinin bir yansıması olan ve teknik olarak, söz konusu örgüte üye olan devletin örgütün kurucu antlaşmasını kendisi bakımından feshetmesi anlamına gelen bu hak²⁴³, aynı zamanda devletin egemenliği ve bunun bir sonucu olarak kendi kaderini tayin (self determinasyon), eşitlik, çıkar ve hukukun genel ilkeleri kavramlarına da dayanmaktadır²⁴⁴. Çekilme hakkı, genellikle uluslararası örgütlerin kurucu antlaşmalarında düzenlenmektedir. Kurucu antlaşmada bir hüküm yer almıyorsa antlaşmalar hukukunun genel kuralları devreye girecektir²⁴⁵. Bu durumda, 1969 tarihli Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesinin 54. ve 56. maddeleri dikkate alınacaktır²⁴⁶. 54. madde, antlaşma hükümlerine göre veya tarafların rızasıyla sona erdirme veya ondan çekilmeyi düzenler. 54. maddeye göre bir antlaşmanın sona erdirilmesi veya bir tarafın antlaşmadan çekilmesi, antlaşma hükümlerine göre gerçekleşir. Bunun için diğer taraflarla istişare etmek ve diğer tarafların rızasını almak gerekir. Antlaşmada hüküm olmaması hâlinde, 56.

---

²⁴¹ Amerasinghe, s. 117.

²⁴² Schermers ve Blokker, s. 118.

²⁴³ Sur, s. 160.

²⁴⁴ Amerasinghe, s. 119-120; Schermers ve Blokker, s. 92-93.

²⁴⁵ Schermers ve Blokker, s. 83, 91-92; Pazarcı, II. Kitap, s. 119; Sur, s. 160.

²⁴⁶ Maddelerin ve Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesinin özgün metninin tamamı için bkz. BMÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201155/volume-1155-I-18232-English.pdf>, (03.09.2009). Türkçe metin için bkz. Aslan Gündüz, **Milletlerarası Hukuk Temel Belgeler Örnek Kararlar**, Beta Basım, İstanbul 2003, s. 183-208; Bozkurt, s. 554-578.

madde dikkate alınır. Sona erme, fesih veya çekilme konularında herhangi bir hükmün yer almadığı bir antlaşmanın feshinin veya antlaşmadan çekilmenin düzenlendiği 56. maddeye göre antlaşmaya taraf olanların fesih veya çekilmeyi kabul etme niyeti tespit edilebiliyorsa ya da fesih veya çekilme hakkı, antlaşmanın niteliğinden zımnen çıkarılabiliyorsa o antlaşmayı feshetmek veya o antlaşmadan çekilmek mümkündür. Feshi veya çekilmeyi isteyen taraf, bu niyetini en az on iki ay önceden bildirmek zorundadır. Nitekim Endonezya, BMÖ Antlaşmasında herhangi bir hüküm bulunmamasına rağmen 1965 yılında, BMÖ'den çekilebilmiştir²⁴⁷. Aynı şekilde ABD de 1977'de Uluslararası Çalışma Örgütü'nden ve 1984'te UNESCO'dan bir süre için çekilmiştir²⁴⁸. Uluslararası örgütlerde üyelikten çekilme ile ilgili düzenlemenin yokluğu, bu hakkın kullanılamayacağı şeklinde bir yoruma yol açmamalıdır zira örgütlere üyelikte geçerli olan gönüllülük esası, uluslararası hukukta esas olan egemen devlet ilkesi gereği, üyelikten ayrılabilme konusunda da geçerli olmalıdır. Aksi bir düşüncenin, ayrılmak isteyen devlet açısından olduğu kadar ilgili örgütün bütünlüğü ve devamlılığı açısından da zararlı olabileceği gözden uzak tutulmamalıdır.

Uluslararası örgüt üyeliğinden kısmen çekilme imkânının var olup olmadığı da akla gelebilir. Bir uluslararası örgütün kurucu antlaşmasının bir kısmından çekilme anlamına gelen belirli organlardan çekilme hakkı, antlaşmaların bütünlüğü ilkesinden hareketle mümkün görünmemektedir. Ancak örgüt kararıyla sonradan oluşturulan kurumlardan ve organlardan çekilmek, uygulamada gerçekleşen bir durumdur. Nitekim 1966'da Fransa ve 1974'te Yunanistan, NATO'nun askeri kurumlarından çekilebilmişlerdir²⁴⁹.

---

²⁴⁷ Amerasinghe, s. 120; Pazarcı, II. Kitap, s. 119. 28 Eylül 1966 tarihinde BMÖ üyeliğine geri dönen Endonezya'nın BMÖ üyeliğinden çekilmesiyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Seha L. Meray, "Birleşmiş Milletler Üyeliğinden Çekilme ve Endonezya Örneği", *AÜSBFD*, C. 20 (1965), S. 2, s. 419-440.

²⁴⁸ Sur, s. 160; Başak, *Uluslararası Örgütler*, s. 125.

²⁴⁹ Schermers ve Blokker, s. 94-95; Pazarcı, II. Kitap, s. 119-120. Fransa, 1990'lı yılların başından itibaren, 1966 yılında aldığı kararı yumuşatmış ve 1994'ten itibaren de NATO Savunma Bakanları Toplantısına katılmaya başlamıştır. Nisan 2009'daki NATO toplantısında da NATO'nun askeri kanadına katılma kararını resmen açıklamıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. NATO Resmî İnternet Sayfası, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52044.htm, (03.09.2009). Fransa'nın NATO'nun askeri kanadına dönüşüyle ilgili olarak ayrıca bkz. Mireille Sadege, "Fransa'nın NATO Entegre Sistemine Geri Dönüşü", *21. Yüzyıl*, Ocak-Haziran 2009, C. 3, S. 8-9, s. 255-264. Yunanistan ise Fransa'dan

2. İhraç

Üyelikten ihraç, çok az başvurulmuş bir uygulamadır²⁵⁰. İhraçla ilgili temel kural, ihraç mekanizmasına kurucu antlaşmada yer verilmesidir. Örneğin BMÖ Antlaşmasının 6. maddesi, BMÖ’den ihracı düzenlemiştir. Buna göre antlaşmada yer alan temel ilkeleri sürekli bir şekilde ve ısrarla ihlâl eden üye devlet, BMÖ Güvenlik Konseyi’nin tavsiyesi ve BMÖ Genel Kurulu’nun kararıyla ihraç edilebilir. Kurucu antlaşmada hüküm yer almaması hâlinde, antlaşmalar hukukuna dayanarak Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesinin 60. maddesi çerçevesinde, diğer tarafların antlaşma hükümlerini esaslı bir şekilde ihlâl eden devlete karşı fesih hakkına sahip olması gerekçe gösterilerek ihraç işlemi gerçekleştirilebilir²⁵¹. Kurucu antlaşmada hüküm olmaması ve örgüte üye devletlerin bir üyeyi ihraç etmek istemesi durumunda uygulamada, örgüte üye devletler ihraç etmek istedikleri üyeyi, üyenin kendi iradesiyle yani, “gönüllü” olarak üyelikten çekilmeye zorlayabilmekte ve bazen de Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü’nün 1947’de İspanya’yı ve Uluslararası Çalışma Örgütü’nün 1964’te Güney Afrika Cumhuriyeti’ni ihraç etmek amacıyla yaptığı gibi kurucu antlaşmayı değiştirerek ihraçla ilgili düzenlemeler yapmakla tehdit edebilmektedirler. Nitekim gerek İspanya gerek Güney Afrika Cumhuriyeti, yapılan değişikliğin yürürlüğe girmesinden önce üyelikten çekilmişlerdir²⁵².

AMERASINGHE, kurucu antlaşmada hüküm olmaması hâlinde, ihraç mekanizmasına ilişkin genel hükümlerin uygulanıp uygulanamayacağı konusunda bazı şüpheleri ortaya koymuştur. Açık nitelikteki örgütlerde, bir yandan evrensellik amacı sebebiyle ihraca izin veren hükümlerin engellenmesi gerektiği ancak diğer yandan da üyeliğe kabul edilmeye ilgili şartları içeren hükümlerin aynı zamanda bu hükümleri yerine getirmeyen üyelerle ilgili olarak, üyelikten ihraç edilebilmeyi sağlaması gerektiği yönündeki düşünceleri dile getirmiştir. Güney Afrika

---

çok daha önce 20 Ekim 1980 tarihinde, Türkiye’nin ikna edilmesi sonucunda yeniden NATO’nun askerî kanadına geri dönmüştür. Ayrıntılı bilgi için bkz. İlhan Uzgöl, “1980-1990 ABD ve NATO’yla İlişkiler”, **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (Cilt II: 1980-2001)**, Baskın Oran (Ed.), İletişim Yayınları, İstanbul 2005, s. 40-43.

²⁵⁰ Schermers ve Blokker, s. 95; SUR, s. 159.

²⁵¹ Amerasinghe, s. 121; Pazarcı, II. Kitap, s. 120; Sur, s. 159.

²⁵² Schermers ve Blokker, s. 100-101.

Cumhuriyeti ve İsrail ile ilgili uygulamadaki örneklerden, herhangi bir hüküm yer almasa bile ihraç işleminin hukukî olduğu ve bu mekanizmanın işletilebileceği sonucuna varmıştır. Kapalı uluslararası örgütlerde de benzer kaygıların akla gelebileceğini düşünen AMERASINGHE, 1962 yılında Küba'nın Amerikan Devletleri Örgütü'nden çıkarılması örneğinden ve üye devletlerin yükümlülüklerini yerine getirmesi zorunluluğundan hareketle özel bir düzenleme olmasa bile üyelikten ihracın meşru olduğunu belirterek ihraç mekanizmasının işletilmesinin ihraç edilen devlet için bir fırsat yarattığını, bu sayede aksattığı yükümlülüklerini yerine getirebileceğini ifade etmektedir. Özellikle örgüt bütçesine yönelik malî yükümlülüklerin yerine getirilmesi noktasında, ihraç mekanizmasını genel olarak uygulanabilir bir nitelikte kabul etmektedir²⁵³. Gerçekten de herhangi bir hükmün yer almaması, üyelikten ihraç mekanizmasının yokluğuna karine teşkil etmemelidir zira bu durum, örgüt üyeleri açısından ve özellikle de güçlü devletler bakımından birçok konuda keyfî tutumların ve tavırların takınılmasına yol açabilir. Bu keyfî davranışlar ise örgütlerde kurum yapısının zayıflamasına, meşruiyetin zedelenmesine, örgütlerin amaçlarının ve faaliyetlerinin zarar görmesine, örgüt üyeleri arasındaki dayanışmanın ve işbirliğinin baltalanmasına ve genel olarak uluslararası örgütlerle ilgili imaja gölge düşmesine sebep olabilecektir.

3. Kurucu Antlaşmadaki Değişikliğin Onaylanmaması

Ortaya çıkabilecek ihtimallerden biri de uluslararası örgütün kurucu antlaşmasında değişiklik yapılması ve bu değişikliğin üye devlet tarafından onaylanmaması durumunda, ilgili devletin üyelik statüsüne son verebilecek bir yetkinin bulunup bulunmadığı ya da böyle bir durumda, üye devletin adaylıktan çekilme hakkının olup olmadığıdır. Öncelikle dikkat edilmesi gereken husus, yapılan değişikliğin uluslararası örgütü bağlayıcı bir nitelik taşımasıdır. Ancak üyelik statüsünün devam etmesiyle ilgili olarak uygulamalar farklı olabilir. Değişikliğe karşı olan üyelere, örgüt üyeliğinden çekilme hakkı tanınmış olabilir. Bu şekilde bir düzenleme bulunmuyorsa üyelerin çekilme hakkının bulunup bulunmadığı ya da

---

²⁵³ Amerasinghe, s. 122-124.

değişikliğe karşı çıkıp üyeliğini devam ettirme hakkının bulunup bulunmadığı akla gelebilir. Bu gibi bir durumda, Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesinin antlaşmaların tadiliyle ve değiştirilmesiyle ilgili 40. maddesinin 4. fıkrası göz ardı edilerek üyelikten çekilme hakkının kendiliğinden var olduğu sonucuna varılamaz. Aynı şekilde, değişikliğin gerçekleşmemesi hâlinde, örgütün ilgili üyeyi ihraç etme hakkının var olup olmadığı da başka bir soru olarak akla gelebilir. Bütün bu ihtimallerle ilgili tartışmalar, uygulamadaki bir gerçeği değiştirmemektedir. Üyeler genellikle yapılan değişiklikleri er ya da geç kabul ederek hayata geçirmektedirler; değişiklik kararının alınmasına muhalefet edenler de dâhil olma üzere örgüt üyeleri, genellikle bu konuda kalıcı bir direnç göstermemektedirler²⁵⁴. Dolayısıyla teorik olarak ortaya çıkabilecek bazı soru(n)lar, uluslararası ilişkilerin kendi doğal işleyişi ve cârî düzen karşısında, kendi seyri içinde bazen oluşmadan, bazen de zaman içinde çözüme ulaşabilmektedir.

4. Devlet Olma Vafının Kaybı

Bir üye devlet, üye olabilmenin önemli bir şartı olan devlet olma vafını kaybederse üyelik statüsü de doğal olarak sona erer. Bu duruma ilişkin olarak değişik örnekler mevcuttur. 1958’de Suriye ve Mısır, Birleşik Arap Cumhuriyeti adı altında birleşmiştir ve her iki devletin üye olduğu uluslararası örgütlerdeki üyelikleri sona ererek Birleşik Arap Cumhuriyeti yeni üye olarak yerini almıştır. Benzer bir durum, Birleşik Tanzanya Cumhuriyeti adı altında birleşen Tanganika ve Zanzibar için de geçerli olmuştur. Diğer bir örnek, Yugoslavya’da yaşanmıştır. Birkaç devlete ayrılan Yugoslavya’nın üye olduğu uluslararası örgütlerde, Yugoslavya’nın üyelik statüsü sona ermiş ve ortaya çıkan yeni devletler, üyelik için yeniden müracaat etmişlerdir. 1993’te Çek Cumhuriyeti ve Slovak Cumhuriyeti olarak ikiye ayrılan Çekoslovakya da üye olduğu örgütlerde, üyelik statüsünü kaybetmiş ve onun yerine diğer iki devlet, ayrı ayrı üye olmuşlardır²⁵⁵.

---

²⁵⁴ Amerasinghe, s. 124, 457-459.

²⁵⁵ Amerasinghe, s. 124-125; Schermers ve Blokker, s. 105-106.

1990 yılında, Irak tarafından işgal edilen Kuveyt'in durumu ise yukarıdaki örneklerden farklı olmuştur. Kuveyt'in üye olduğu örgütler, Kuveyt'in devlet olma vasfının kaybolmadığını düşünerek Kuveyt'in üyelik statüsünü sona erdirmemişlerdir. Bu durumun oluşmasında, Irak'ın işgalci ve düşman bir güç olarak nitelendirilmesi ve BMÖ Antlaşmasını ihlâl ederek Kuveyt topraklarına yerleştiğinin kabul edilmesi etken olmuştur. BMÖ tarafından yapılan askerî harekât sonuçlanana ve işgal bitene kadar Kuveyt'in geçici bir süre üyelikten kaynaklanan haklarını kullanamadığı kabul edilmiş ve bu durumun üyeliğin sona ermesini gerektirmediği sonucuna varılmıştır²⁵⁶. Görüldüğü üzere devlet olma vasfının kaybında, somut olayın özelliklerine göre hareket etmek daha tutarlı bir yoldur. Zira bu niteliğin kaybindan kaynaklanan üyelik statüsünün sona ermesi, değişkenlik arz edebilmektedir.

5. Örgütün Feshi

Uluslararası örgütlerde üyeliğin sona ermesiyle ilgili son bir ihtimal de ilgili örgütün kendini feshetmesidir. Hedeflediği amaçlarına ulaşmış olması veya bu ihtimâlin ortadan kalkması ya da başka bir örgütün bu hedefleri üstlenmesi gibi sebeplerle bir uluslararası örgüt, faaliyetlerine son vererek fesih müessesesini işletebilir. Uygulamada nadiren başvurulmuş bu yola örnek olarak 1946'da Milletler Cemiyeti'nin, 1991'de Varşova Paktı'nın ve 1952'de Uluslararası Mülteciler Örgütü'nün feshedilmesi gösterilebilir. Bu durumda, örgütle birlikte üyelik statüsü de sona erer²⁵⁷. Bu başlık altında verilebilecek diğer bir örnek de COMECON'un sona ermesidir. Soğuk Savaş'ın sona ermesine yol açan SSCB'nin dağılması üzerine, 28 Temmuz 1991'de Budapeşte'de 46. Konsey toplantısında, örgütün varlığına son verme kararı alınmış ve örgüt feshedilmiştir²⁵⁸.

---

²⁵⁶ Amerasinghe, s. 125.

²⁵⁷ Schermers ve Blokker, s. 107, 115.

²⁵⁸ Bkz. Karluk, s. 512-514; Hasgüler ve Uludağ, s. 354-357.

6. Askıya Alma

Üyelik statüsünün kaybına nazaran daha hafif bir yaptırım olan askıya alma, üyelik statüsünden kaynaklanan bazı hakların ve ayrıcalıkların kullanılmasının askıya alınmasıdır²⁵⁹. Her uluslararası örgütte mevcut bir durum olmayan üyelik statüsünün askıya alınması hâli, değişkenlik göstermektedir. Askıya alma genellikle zorunlu olmayan, ihtiyarî bir uygulamadır. Uluslararası örgütlerde yetkili organ tarafından karara bağlanan ve tedbirî mahiyette bir uygulamanın sonucu olan askıya almanın usûlü de yine değişkendir ve genel olarak örgütlerde bu yetkiye, genel kurul sahiptir²⁶⁰. BMÖ, Uluslararası Çalışma Örgütü ve Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü örneklerinde olduğu gibi üye devlet tarafından örgüte yapılması gereken malî katkı payının ödenmemesi, askıya alma gerekçesi olabileceği gibi Avrupa Konseyi'ndeki “*insan hakları ve temel özgürlüklere saygı*” ilkesinin ihlâli de askıya alma sebebi olabilir²⁶¹. Askıya alma tedbiri, askıya almayı gerektiren durumun değişmesiyle ya da askıya almaya yol açan eksikliklerin tamamlanmasıyla son bulur²⁶².

Askıya alma tedbiri sadece, hakları ve ayrıcalıkları etkiler. Bu tedbirin uygulanması ve üyelik statüsünün askıya alınması, üyelik statüsünden kaynaklanan yükümlülüklerin sona ermesi anlamına gelmez. Dolayısıyla üyelik statüsü askıya alınan devlet, üyelik statüsünden doğan yükümlülükleri yerine getirmek zorundadır²⁶³.

Uluslararası örgütlerde üyeliğin son bulmasıyla ilgili olarak yukarıda ele alınan durumlar KEİÖ açısından değerlendirildiğinde, KEİÖ Şartının 7. maddesi dikkat çekmektedir. Bu madde, örgüt üyeliğinden çekilmeyle ilgilidir. “Çekilme” başlıklı 7. maddenin 1. fıkrasına göre üye devlet, KEİÖ Genel Sekreteri'ni resmen bilgilendirmek suretiyle KEİÖ üyeliğinden çekilebilir. 2. fıkraya göre çekilme kararı,

---

²⁵⁹ Pazarcı, II. Kitap, s. 120; Sur, s. 159.

²⁶⁰ Amerasinghe, s. 114-116.

²⁶¹ Sur, s. 159.

²⁶² Schermers ve Blokker, s. 96.

²⁶³ Amerasinghe, s. 117; Schermers ve Blokker, s. 96.

KEİÖ Genel Sekreteri'ne yapılan resmî bildirimde belirtilen tarihte yürürlüğe girer. Bununla birlikte, örgüt üyeliğinden çekilmenin yürürlüğe girmesi, ilgili devletin malî yükümlülüklerini hemen sona erdirmez. 2. fıkradaki hükme göre malî yükümlülükler, çekilme kararının bildirildiği tarihin içinde bulunduğu malî yılın sonunda geçerlilik kazanır. KEİÖ'de malî yıl ise KEİÖ Şartının 25. maddesinin 2. fıkrasına göre, 1 Ocak'ta başlar ve 31 Aralık'ta son bulur. Dolayısıyla örgütten çekilme kararını bildiren üye devletin malî sorumlulukları, içinde bulunulan yılın 31 Aralık gününe kadar devam eder.

KEİÖ'de bu hükümler dışında, üyeliğin son bulmasıyla ilgili bir düzenleme yoktur. Gözlemcilik statüsünün askıya alınmasıyla veya sona erdirilmesiyle ilgili olarak Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü Usûl Kurallarının 21. maddesinin 10. fıkrasında bir düzenleme mevcuttur ve bu yetki, Dışişleri Bakanları Konseyi'ne aittir ancak bu konuya ilişkin olarak, bahsi geçen hüküm dışında ayrıntılı bir düzenleme bulunmamaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

KEİÖ'NÜN TARİHİ GELİŞİMİ ve KURUM YAPISI

Bu bölümde, KEİÖ'nün uluslararası örgüt statüsüne sahip olmasına kadar geçirdiği aşamalar ve bir uluslararası örgüt olarak KEİÖ'nün kurum yapısı üzerinde durulacaktır. İlk ana alt başlığın konusu, KEİÖ'nün geçirdiği tarihî gelişim sürecidir. Bu süreçten önce, kısaca o dönemdeki uluslararası ilişkilerin durumuna da değinilecektir. Daha sonra KEİÖ'ye giden süreçte, gerçekleştirilen toplantılar ve bu toplantılar sonucunda ortaya çıkan metinler ele alınacaktır. İkinci ana alt başlığın konusu ise KEİÖ'nün kurum yapısı ve iç işleyişidir. Uluslararası örgüt niteliği kazanan KEİÖ'nün organları ve KEİÖ'ye bağlı kuruluşların inceleneceği bu kısımda, organları ve bağlı kuruluşları ortaya çıkaran hukukî belgeler değerlendirilecek ve bu mekanizmaların iç işleyişiyle ilgili düzenlemeler ele alınacaktır.

I. KEİ Öncesi Siyasî Durum

KEİ fikrinin ortaya atıldığı zaman dilimi, uluslararası ilişkilerde önemli siyasî gelişmelerin ortaya çıktığı bir dönemdir. İki kutuplu dünya düzeninden tek kutupluluğa doğru geçişin başladığı, küreselleşme olgusunun yeryüzünün her köşesini etki altına aldığı, geçerli siyasî, ekonomik ve sosyo-kültürel tanımlarda anlam kaymalarının veya değişikliklerin yaşandığı bu dönemde, eski Doğu Bloku'na bağlı Doğu Avrupa devletlerinde komünist sistem çökmüş ve SSCB'nin dağılma süreci başlamıştır. Bu gelişmelere bağlı olarak Batı Bloku'nun eski Doğu Bloku içindeki devletleri, özellikle coğrafi ve sosyo-kültürel açıdan kendi etki alanı içinde yer alan Merkezî ve Doğu Avrupa devletlerini kendisiyle bütünleştirme çabaları da belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır²⁶⁴.

---

²⁶⁴ Bkz. E. G. Кутовой, **Черноморское Экономическое Сотрудничество: Вчера, Сегодня, а Завтра?**, Кубанский государственный университет, Краснодар 2004 (Ye. G. Kutovoy, **Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü: Dün, Bugün, ya Yarın?**, Kubanskiy Devlet Üniversitesi, Krasnodar 2004), s. 6-10; Çağrı Erhan, "Türkiye ve Bölgesel Örgütler", **Beş Deniz Havzasında Türkiye**, Mustafa Aydın ve Çağrı Erhan (Der.), Siyasal Kitabevi, Ankara 2006, s. 407; Alâeddin Yalçınkaya, **Kafkasya'da Siyasi Gelişmeler: Etnik Düğümünden Küresel Kördüğümüne**, Lalezar Kitabevi, Ankara 2006 (Kafkasya), s. 253; Özgöker, s. 143; Emel G. Oktay, "Türkiye'nin Avrasya'da Çok Taraflı

Değişim sürecinin hızlı olduğu bu dönemde, Karadeniz havzasındaki devletler de çeşitli arayışlara girmiştir. Bölgenin iki büyük devletinden biri olan SSCB, ham madde ve enerji kaynakları açısından sahip olduğu zenginliği, savunma ve uzay sanayisi alanlarına yöneltmiş ancak özellikle tüketim mallarına yönelik yatırımları göz ardı etmiştir. Diğer büyük devlet Türkiye ise SSCB'nin ihtiyaç duyduğu gıda ve tüketim mallarına sahiptir. Sanayi alanında atılım yapmak için ise ham madde ve enerji kaynaklarına ihtiyaç duymaktadır. Bölgenin diğer devletleri için de benzer durumlar söz konusudur. Bu şartlar, Karadeniz havzasındaki devletler arasında ekonomik bir işbirliği için elverişli bir ortam oluşturmaktadır²⁶⁵. Ayrıca, Doğu Avrupa devletlerinin Doğu Bloku'ndan ayrılmalarının ardından, bu devletlerin ihtiyaçlarında ve algılamalarında yeni alternatifler ortaya çıkmış; çoğulcu demokratik hayata, insan haklarına, temel özgürlüklere ver serbest piyasa ekonomisine dayalı bir ilerleme kaydetme arzusu doğmuştur. Ekonominin bu devletler için daha çok ön plâna çıkması, kendi geleceklerini özgürce belirleyerek birbirleriyle ve komşularıyla olan ilişkilerini yeniden düzenleme ve yeni çok taraflı ortaklıklar ve işbirlikleri içinde yer alma isteği, Batı Bloku'na kayma eğilimi gibi hususlar da bu elverişli ortamın başka önemli dayanaklarını teşkil etmiştir²⁶⁶.

Girişimlerine Bir Örnek: Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü", **Türkiye'nin Avrasya Macerası 1989-2006 (Avrasya Üçlemesi II)**, Mustafa Aydın (Der.), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2007 (Avrasya), s. 217; Göknil Erbaş, "Karadeniz'in Artan Önemi ve Türk Dış Politikasına Etkileri", **21. Yüzyılda Çağdaş Türk Dış Politikası ve Diplomasisi**, Hasret Çomak (Ed.), Umuttepe Yayınları, Kocaeli 2010, s. 161.

²⁶⁵ Bkz. Canan Balkır, **Karadeniz Ekonomik İşbirliği Bölgesi (KEİB) Ekonomik Bir Değerlendirme**, Türk Sanayici ve İşadamları Derneği, Yayın No. TÜSİAD-T/93, 5-159, İstanbul 1993, (KEİB), s. 19; Fikriye Akoğlu, **Karadeniz Ekonomik İşbirliği Üyesi Ülkeler Arasındaki Başlıca Siyasî Anlaşmazlıklar ve Bu Anlaşmazlıklar Çerçevesinde Karadeniz Ekonomik İşbirliği'nin Geleceği**, Türkiye Büyük Millet Meclisi Dış İlişkiler ve Protokol Müdürlüğü, Ankara 1994, s. 10; Meltem Duran, **Karadeniz Ekonomik İşbirliği Ülkeleri Arasındaki Ticaretin Gelişmemesinin Nedenleri ve Çözüm Önerileri**, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No: 2004-61, İstanbul 2004, s. 9; Bilge Buttanrı, **Bölgesel Güç Karadeniz**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2004, s. 189; Hakan Altıntaş, "KEİB: Karadeniz Ekonomik İşbirliği", **Uluslararası Örgütler ve Türkiye**, Şaban H. Çalış, Birol Akgün ve Önder Kutlu (Ed.), Çizgi Kitabevi, Konya 2006, s. 639-640; Kemal Olçar, **Karadeniz Politikaları ve Türkiye-Ukrayna Stratejik İlişkileri**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2007, s. 248; Özcan Yeniçeri, **Bugünden Yarına Türk Dünyasına Stratejik Bakış**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2008, s. 374-375; Mehmet Karagül, **Uluslararası İktisadi Örgütler ve Az Gelişmiş Ülkeler**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2010, s. 133-134.

²⁶⁶ Bkz. Tanış Bleda, "Black Sea Economic Cooperation", **Turkish Review Quarterly Digest**, Spring 1991, Vol. 5, No. 23, s. 17-18; Levent Bilman, "The Regional Cooperation Initiatives in Southeast Europe and the Turkish Foreign Policy", **Perceptions**, Volume III, Number 3, September-November 1998, s. 68-69; Oleksandr Pavliuk, "The Black Sea Economic Cooperation: Will Hopes

II. KEİ Fikrinin Ortaya Çıkışı

Soğuk Savaş'ın sona ereceğine dair güçlü sinyallerin hissedildiği 1980'li yılların sonunda, Karadeniz Havzası'nda ekonomik bir işbirliği oluşturma fikri, ilk olarak Türkiye tarafından tasarlanmıştır. Uluslararası politik sistemdeki değişikliklerin sadece genel olarak dünya düzenini değil, aynı zamanda Avrupa, Balkanlar, Doğu Akdeniz, Karadeniz, Ortadoğu ve Türkistan gibi Türkiye ile yakından ilgili bölgeleri de ayrı ayrı etkilemesi, Türkiye'ye bu bölgelerde öncü bir rol oynama fırsatı yaratmıştır. Bu bağlamda, KEİ fikri ortaya atılmıştır. Ocak 1990'da Türkiye'nin Washington eski büyükelçisi Şükrü ELEKDAĞ tarafından geliştirilen KEİ projesi, Türk bürokrasisi tarafından başlangıçta ihtiyatla karşılanmış ve mesafeli bir tavır takınılmıştır. Ancak dönemin Cumhurbaşkanı Turgut ÖZAL'ın bu projeyi benimsemesi ve sahiplenmesi üzerine, bu yönde ilk adımlar atılmıştır²⁶⁷.

Become Reality?", **Subregional Cooperation in the New Europe: Building Security, Prosperity and Solidarity from the Barents to the Black Sea**, Andrew Cottey (Ed.), MacMillan Pres Ltd., London 1999 (BSEC), s. 129; Serdar Sayan, "The Contribution of the Black Sea Economic Cooperation Organisation to Regional Development", **South-East Europe Review for Labour and Social Affairs**, Issue: 02/2002 (Contribution), s. 25; Emin Ertürk, **Uluslararası İktisadi Birleşmeler: Teori ve Türkiye'nin İçinde Bulunduğu İktisadi Birleşme Hareketleri (GATT-1947, GATT-1994, WTO, AB, ECO, KEİB, ICO)**, VİPAŞ AŞ, Bursa 2002, s. 321; Oleksandr Pavliuk, "Introduction", **The Black Sea Region: Cooperation and Security Building**, Oleksandr Pavliuk ve Ivanna Klymush-Tsintsadze (Ed.), EastWest Institute (EWI), New York 2004 (Introduction), s. 3-4; Kutovoy, s. 11, 110-119; Kemal Çiftçi, "Karadeniz'in Değişen Stratejik Konumu ve Türkiye", **Uluslararası Mücadelenin Yeni Odağı Karadeniz**, Osman Metin Öztürk ve Yalçın Sarıkaya (Der.), BRC Basım, Ankara 2005, s. 167; Hasan Kanbolat, "Pax Ottomana'dan Pax Americana'ya Mı? Karadeniz'in Değişen Jeopolitiği", **Stratejik Analiz**, Nisan 2006, S. 72 (Pax Ottomana), s. 25; Karluk, s. 549; Davutoğlu, s. 277-278.

²⁶⁷ Bkz. Ömer Faruk Gençkaya, "The Black Sea Economic Co-Operation Project: A Regional Challenge to European Integration", **International Social Science Journal**, Vol: XLV, No: 4, 138, November 1993, s. 550; Faruk Şen, **The Black Sea Economic Cooperation: A Supplement to the European Community?**, Türkiye Araştırmaları Merkezi, Essen 1993, s. 1; Nazif K. Özdağdeviren ve Orhan Ertunç, **Karadeniz Ekonomik İşbirliği ve Türkiye**, Harp Akademileri Basım Evi, İstanbul 1995, s. 3-4; Tunç Aybak, "Black Sea Economic Cooperation (BSEC) and Turkey: Extending European Integration to the East?", **Politics of the Black Sea: Dynamics of Cooperation and Conflict**, Tunç Aybak (Ed.), I. B. Tauris & Co. Ltd., London 2001 (BSEC and Turkey), s. 31; Ali Başaran, "10'uncu Yılında Karadeniz Ekonomik İşbirliği Girişimi: Beklentiler, Gerçekleşenler, Sorunlar, Umutlar", **Avrasya Etüdleri**, S. 23, Yaz-Sonbahar 2002, s. 89; Gamze Güngörmüş Kona, "The Black Sea Economic Cooperation Organization (The BSECO) and Turkey", **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi** (5), 2003/1, s. 42-43; Emel Osmançavuşoğlu Oktay, "Karadeniz Bölgesi'nde İşbirliği ve Avrupa Birliği'nin Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü'ne Yaklaşımı", **Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C. 21, S. 1, 2003 (İşbirliği), s. 245; Kutovoy, s. 108; İlhan Uzgel, "1990-2001 Balkanlarla İlişkiler", **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (Cilt II: 1980-2001)**, Baskın ORAN (Ed.), İletişim Yayınları, İstanbul 2005 (Balkanlar), s. 519; Oleg A. Kolobov, Aleksandr A. Kornilov ve Fatih Özbay, **Çağdaş Türk-Rus İlişkileri: Sorunlar ve İşbirliği Alanları**

KEİ fikrinin ortaya çıkmasında etkili olan önemli bir diğer etken de AGİK/AGİT'tir. Bölgesel örgütlenme çalışmalarında, ilkeleriyle örnek teşkil eden AGİK/AGİT, KEİ projesinde de önemli bir rol oynamış ve aşağıda da değinileceği üzere, KEİ ile ilgili belgelerde bu ilkeler yer almıştır²⁶⁸.

KEİ ile ilgili olarak atılan ilk adım, Türkiye'nin girişimi sonucunda 19 Aralık 1990 tarihinde Ankara'da gerçekleşen toplantı olmuştur. Türkiye'yi, SSCB'yi, Romanya'yı ve Bulgaristan'ı temsil eden delegelerin dışında, SSCB heyeti içinde bulunan Azerbaycan, Gürcistan, Moldova ve Ermenistan Dışişleri Bakan Yardımcıları da bu toplantıya katılmıştır. Bu toplantıda, "Karadeniz Ekonomik İşbirliği Bölgesi" kurulması konusunda mutabakat sağlanmıştır. Bu ilk toplantıyı, 12-13 Mart 1991 tarihlerinde Bükreş'te ve 23-24 Nisan 1991 tarihinde Sofya'da uzmanlardan oluşan heyetler hâlinde yapılan toplantılar takip etmiştir. Bükreş ve Sofya toplantıları sonucunda, KEİ'nin amaçları ve ilkeleri üzerinde anlaşma sağlanmıştır. 11-12 Temmuz 1991'de Moskova'da yapılan toplantı ile de KEİ Anlaşma metni üzerinde mutabakata varılarak anlaşma, imzaya hazır hâle getirilmiştir. Toplantıya katılan taraflar, anlaşmanın kısa bir süre içinde Türkiye'de yapılacak bir toplantıda imzalanması konusunda görüş birliğine varmışlardır²⁶⁹. Bu

---

(1992-2005), TASAM Yayınları, İstanbul 2006 (Çev. Elnur Osmanov, Vügar İmanov ve Ramil Memedov); Altıntaş, s. 640-641; Hasan Kanbolat, "Türkiye, Karadeniz'de Yeni Ufuklara Yelken Açmak İstiyor", **Avrasya Dosyası**, "Karadeniz'in Yeni Jeopolitiği", Ocak-Şubat-Mart-Nisan 2007, Cilt: 13, Sayı: 1 (Yeni Ufuklar), s. 81-82; Oktay, Avrasya, s. 220-222; Gökhan Koçer, "Karadeniz'in Güvenliği: Uluslararası Yapılanmalar ve Türkiye", **Gazi Akademik Bakış**, C. 1, S. 1, Kış 2007 (Güvenlik), s. 208-209; Eyyub Kandemir, **Uluslararası Sistemin Yeni Düzen Arayışında Karadeniz'in Değişen Jeopolitiği**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2008, s. 129-130.

²⁶⁸ Bkz. Bleda, s. 20-22; Gençkaya, s. 550; Alexander Chikvaidze, "Karadeniz Ekonomik İşbirliği", **Avrasya Etüdleri**, C. 1, S. 3, Sonbahar 1994, s. 109; Ioannis Stribis, "The Evolving Security Concern in the Black Sea Economic Cooperation", **Southeast European and Black Sea Studies**, Vol. 3, Nu. 3, September 2003 (Security), s. 132-134; Ertürk, s. 324; Kamer Kasım, "AGİT: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı", **Uluslararası Örgütler ve Türkiye**, Şaban H. Çalış, Birol Akgün ve Önder Kutlu (Ed.), Çizgi Kitabevi, Konya 2006, s. 328, (23 numaralı dipnot).

²⁶⁹ Bkz. Balkır, KEİB, s. 21; Hasibe Çınar, **Karadeniz Ekonomik İşbirliği**, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Koordinasyon Genel Müdürlüğü Mali ve Hukuki Tedbirler Dairesi, Ankara 1993, s. 6-12; Akoğlu, s. 11; Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Entegrasyonlar (AT, NAFTA, PASİFİK) ve Türkiye (AT, EFTA, KEİ, TÜRK CUMHURİYETLERİ, EKİT (ECO), İSLAM ÜLKELERİ) İlişkileri Özel İhtisas Komisyonu, **Türkiye-Karadeniz Ekonomik İşbirliği İlişkileri Alt Komisyon Raporu, Kitap 4**, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Yayın No: DPT: 2379 – ÖİK: 443, Ankara 1995, s. 2; Muzaffer Dartan, "Black Sea Economic Co-Operation (BSEC): Proposals and Possibilities with Particular Reference to the EU", **Marmara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Enstitüsü Avrupa Araştırmaları Dergisi**, Volume: 7, Sayı/No: 1-2, 1999, s. 9; Pavliuk, BSEC, s. 128-129; Aybak, BSEC and Turkey, s. 32; Sayan, Contribution, S. 25-

mutabakatla birlikte tarihte ilk kez, askerî veya ticarî yol dışında Karadeniz kıyılarında deniz merkezli bir işbirliği yaratma arzusu hayata geçmiş olmaktadır²⁷⁰. Bu girişim, özellikle Türkiye'nin ve Rusya'nın Soğuk Savaş sonrasındaki dönemde, sonu gelmeyen sorunları hafifletmeye yönelik olarak vardıkları genel mutabakatın ilk sonucu olarak değerlendirilebilir²⁷¹.

KEİ ile ilgili temel belge üzerinde varılan mutabakatın hayata geçirilmesi amacıyla 3 Şubat 1992'de İstanbul'da bir araya gelen Türkiye, Azerbaycan, Rusya Federasyonu²⁷², Romanya, Gürcistan, Moldova, Ukrayna, Bulgaristan ve Ermenistan temsilcileri, KEİ temel belgesini parafe etmişlerdir. Bu toplantının ardından, 25 Haziran 1992'de yine İstanbul'da yapılan toplantıyla yukarıda belirtilen dokuz devletin yanında Arnavutluk ve Yunanistan da kurucu üye olarak “*KEİ Zirve Bildirisi (Summit Declaration on Black Sea Economic Cooperation)*”ni ve “*Boğaziçi Bildirisi (The Bosphorus Statement)*”ni imzalayarak KEİ'ye resmî işlerlik kazandırmışlardır²⁷³. Aşağıda, her iki metin de sırasıyla değerlendirilecektir.

26; Buttanrı, s. 190; Kutovoy, s. 120-121; Kolobov ve diğerleri, s. 156-157; Altıntaş, s. 641; Özgöker, s. 143; Karluk, s. 550; Oktay, Avrasya, s. 224; Kandemir, s. 130-131; Сергей Рафаилович Гриневецкий, Сергей Сергеевич Жильцов ve Игорь Сергеевич Зонн, **Геополитическое Казино Причерноморья**, Восток-Запад, Москва 2009 (Sergey Rafailovich Grinyevetskiy, Sergey Sergeyevich Jiltsov ve Igor Sergeyevich Zonn, **Karadeniz'de Jeopolitik Kumarhane**, Vostok-Zapad, Moskova 2009), (Jeopolitik), s. 205.

²⁷⁰ Charles King, **Karadeniz**, Kitap Yayınevi, İstanbul 2008 (Çev. Zülal Kılıç), s. 291. Benzer yönde bkz. Davutoğlu, s. 280.

²⁷¹ Yalçın Sarıkaya, “21. Yüzyılın İlk On Yılında Türkiye-Rusya İlişkileri”, **III. Karadeniz Uluslararası Sempozyumu “Karadeniz Yararlanıcıları” Sempozyum Bildirileri** (Yayına Hazırlayanlar: Yalçın Sarıkaya, Fatma Çoban ve Gül Sarıkaya), Giresun Üniversitesi Karadeniz Stratejik Araştırma ve Uygulama Merkezi, Giresun 2010, (Türkiye), s. 37.

²⁷² SSCB dağıldığı için yeni adıyla Rusya Federasyonu, kurucu üye olarak yer almıştır.

²⁷³ Bkz. Balkır, KEİB, s. 21; Çınar, s. 13-20; Akoğlu, s. 13; Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Entegrasyonlar (AT, NAFTA, PASİFİK) ve Türkiye (AT, EFTA, KEİ, TÜRK CUMHURİYETLERİ, EKİT (ECO), İSLAM ÜLKELERİ) İlişkileri Özel İhtisas Komisyonu, s. 3-4; DARTAN, s. 10; PAVLIUK, BSEC, s. 129; E. N. Борисенко, И. В. Шевченко ve С. М. Евдокимов, **Черноморское Экономическое Сотрудничество: Состояние и Перспективы**, Советская Кубань, Краснодар 2000 (E. N. Borisenko, İ. V. Şevçenko ve S. M. Yevdokimov, **Karadeniz Ekonomik İşbirliği: Mevcut Durum ve Perspektifler**, Sovyetskaya Kuban, Krasnodar 2000), s. 3, 10; Sayan, Contribution, s. 26; Oktay, İşbirliği, s. 245-246; Buttanrı, s. 191; Kutovoy, s. 11, 121; Burak Tangör, “Avrupa Entegrasyonu ve Karadeniz”, **Uluslararası Mücadelenin Yeni Odağı Karadeniz**, Osman Metin Öztürk ve Yalçın Sarıkaya (Der.), BRC Basım, Ankara 2005 (Karadeniz), s. 63; Kona, s. 43; Altıntaş, s. 642; Özgöker, s. 143-144; Сергей Николаевич Гончаренко, “Организация Черноморского экономического сотрудничества: проблемы и перспективы”, **Средиземноморье-Черноморье-Каспий: Между Большой Европой и Большим Ближним Востоком**, Н. П. Шмелева, Б. А. Гусейнова ve А. А. Язьковой (Под. Ред.), Издательский дом, “Граница”, Москва 2006, s. 115 (Sergey Nikolayevich Gonçarenko, “Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü: Sorunlar ve

A. KEİ Zirve Bildirisi

1. İçeriği

25 Haziran 1992’de İstanbul’da, iki ayrı belge imzalanmıştır. Bunlardan ilki, “*KEİ Zirve Bildirisi*” adıyla imzalanan belgedir ve “*İstanbul Bildirisi*” adıyla anılmaktadır. On sekiz maddeden oluşan bu bildirinin içeriği şöyledir²⁷⁴:

- Bildirinin başlangıcında, KEİ’nin dayandığı ilkeler yer almaktadır. Buna göre KEİ Helsinki Nihaî Senedinde, AGİK belgelerinde ve Paris Şartında yer alan ilkeler temel alınarak insan haklarına ve temel özgürlüklere dayalı demokrasinin, sosyal adaletin ve ekonomik özgürlüklerin sağlandığı refah ve bütün devletler için güvenlik ilkelerini benimsemektedir (m. 1 ve 2).

- Bildiriye imza atan devletlerin ekonomik potansiyelini ve coğrafî yakınlık ile reform sürecinden ve yapısal uyumdan kaynaklanan karşılıklı ekonomik işbirliğini arttırma fırsatlarını dikkate alan KEİ, Karadeniz’deki çevre sorunlarının ekonomik gelişim için hayatî önemde olduğunun bilincindedir. (m. 3-4). Bu amaçla imzacı devletler çevrenin korunması, özellikle de Karadeniz çevresinin korunması ve geliştirilmesi, bio-verimlilik potansiyelinin korunması, geliştirilmesi ve bundan faydalanılması yönünde ortak projelerin üretilmesi amacıyla uygun adımlar atacaklardır (m. 15).

- Ekonomik işbirliğini geliştirmek amacıyla AGİK sürecine, genişletilmiş Avrupa ekonomik alanına ve imza atan devletlerin dünya ekonomisiyle daha iyi

---

Perspektifler”, **Akdeniz-Karadeniz-Hazar: Büyük Avrupa ile Büyük Yakın Doğu Arası**, N. İ. Şmyelyeva, B. A. Guseynova ve A. A. Yazkovoy (Redaktörler), İzdatelskiy Dom, “Granitsa”, Moskova 2006); Karluk, s. 550; Oktay, Avrasya, s. 224-225; Kandemir, s. 131. “Boğaziçi Bildirisi” olarak anılan belgenin İngilizce aslı, “The Bosphorus Statement” şeklindedir. Ancak hukukî nitelik olarak “bildiri (declaration)” mahiyetinde olduğu için bu belge Türkçe’de, “Boğaziçi Bildirisi” şeklinde kullanılmaktadır. Bu çalışmada da bu kullanım esas alınmıştır.

²⁷⁴ İstanbul Bildirisinin tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/documents/declaration/summit/Reports/Istanbul1992.pdf>, (24.04.2011). Ayrıca bkz. **BSEC Handbook of Documents**, V. 1, Permanent International Secretariat, İstanbul 1995, s. 3-7; Stribis ve Karabelas, s. 50-53.

bütünleşmesine katkı sağlama niyetini teyit eden KEİ ekonomik, teknolojik, sosyal gelişimi sağlamak ve serbest teşebbüsü cesaretlendirmek amacıyla devletlerin kendi aralarında ya da diğer devletlerle ikili veya çok taraflı işbirliğini çeşitlendirmesini ve geliştirmesini desteklemektedir. Bu destek, KEİ Anlaşmasındaki yükümlülüklerle uymak ve imzacı devletlerin bölgesel girişimler, uluslararası kuruluşlar ve AT gibi üçüncü taraflarla ilişkisini geliştirmesini engellemek kaydına bağlanmıştır (m.5-7). Ayrıca bu belgede yer alan hükümleri kabul etmek şartıyla imzacı devletler arasındaki ekonomik işbirliği diğer ilgili devletlere, devletlerin ekonomik ve malî kurumlarına, ülkelerin firmalarına, bölgesel ve uluslararası ekonomik ve malî kurumlara da açıktır (m. 11).

- Karadeniz'i barış, istikrar ve refah denizi haline getirmeyi ve bölgede dostluk ve iyi komşuluk ilişkilerini geliştirmeyi hedefleyen KEİ, imzacı devletler arasında ekonomik işbirliğinin gelişmesinde Helsinki Nihaî Senedi ilkelerinin, AGİK belgelerinin ve evrensel olarak kabul görmüş diğer uluslararası hukuk ilkelerinin temel alınacağını ilân etmiştir (m. 8-9).

- Ekonomik işbirliğinin kademeli bir şekilde geliştirileceği ve bu süreçte, önceliklerin belirlenmesi noktasında üye devletlerin kendine has şartlarının, çıkarlarının, ilgi alanlarının ve özellikle de pazar ekonomisine geçiş aşamasında karşılaşılabilecek sorunların dikkate alınacağı ifade edilmiştir (m. 10).

- İmzacı devletler, ticarî ve sınaî işbirliği de dâhil olmak üzere ekonomi, bilim, teknoloji ve çevre alanlarında işbirliğini genişletmek ve arttırmak için bütün imkânları ve fırsatları tespit edeceklerdir. Bu süreçte imzacı devletler, ortak çıkarları ilgilendiren projeler doğrultusunda yetkili kurumlarının, girişimcilerinin ve firmalarının katılımıyla somut adımlar atacıklarını ilân etmişlerdir. İki taraflı ve çok taraflı kapsamlı ekonomik işbirliğinin geliştirileceği alanlar ise şöyle sıralanmıştır: Alt yapıyı da kapsamak üzere ulaşım ve haberleşme, bilişim, istatistik de dâhil olmak üzere ekonomik ve ticarî bilgi değişimi, enerji, madencilik ve mineral ham maddelerin işlenmesi, turizm, tarım ve tarıma dayalı sanayiler, veterinerlik ve sıhhi koruma, sağlık ve eczacılık, bilim ve teknoloji (m. 12-13).

- İmzacı devletler işbirliğini geliştirmek, iş ortamını iyileştirmek, şirketlerin ve işletmelerin bireysel ve toplu girişimlerini teşvik etmek amacıyla ikili müzakereler aracılığıyla birbirlerinin ülkelerine giriş yapabilmeyi, kalmayı, serbestçe dolaşabilmeyi, şirketler ve işletmeler arasında doğrudan ilişki kurmayı teşvik edeceklerdir. Ayrıca küçük ve orta boy işletmeleri destekleyecekler, karşılıklı mal ve hizmet ticaretinin arttırılmasına katkı sağlayacaklar, üçüncü taraflara yönelik yükümlülüklerini çiğnememek kaydıyla çıkabilecek her türlü engeli azaltmaya veya kaldırmaya yönelik şartların oluşmasını sağlayacaklardır. Bunun dışında, yakın bir gelecekte çifte vergilendirmenin önlenmesine, yatırımların arttırılmasına ve korunmasına yönelik anlaşmaları yürürlüğe sokarak yatırımlara, sermaye hareketlerine ve sınaî işbirliğinin değişik türlerine ilişkin uygun şartların oluşmasını sağlayacaklardır. Serbest ekonomik bölgelerde işbirliğini teşvik edecek olan imzacı devletler, ulusal kurallara ve uygulamalara uygun olarak şirketlere ve işletmelere fırsat yaratılması amacıyla imzacı devletlerdeki uluslararası ihalelere ilişkin bilgi değişiminin gerçekleşmesine de destek olacaklardır (m. 14).

- İmzacı devletler, karşılıklı ekonomik ve ticarî işbirliğini arttırmak ve Karadeniz Bölgesi'ndeki ortak çıkarlarına yönelik belirli projeleri hayata geçirmek amacıyla uluslararası kurumlar ve üçüncü taraflar da dâhil olmak üzere hükümetlerarası ve hükümet dışı kuruluşlar düzeyinde uygun kredi ve malî anlaşmalarının sonuçlandırılmasını teşvik edecekler ve kaynakların harekete geçirilmesinin yollarını arayacaklardır. Bu kapsamda, "Karadeniz Dış Ticaret ve Yatırım Bankası"nın kurulmasının yolları ve bu yönde imkânlar araştırılacaktır (m. 16).

- İmzacı devletlerin Dışişleri Bakanları, rotasyon usûlüyle ve düzenli olarak yılda en az bir defa, gelişmeleri gözden geçirmek ve yeni hedefler belirlemek amacıyla toplanacaklardır. Ortak anlayış çerçevesinde, değişik alanlarda işbirliğiyle ilgili gerekli düzenlemelerin yapılması amacıyla geçici veya sürekli çalışma grupları teşkil edilecektir. İmzacı devletler, işbirliğinin bu aşamasında kurumsal esnekliğin gerekli olduğunu düşünmektedirler. Uygulamadaki tecrübelerinden yararlanmak amacıyla ticarî tüzel kişiliklerin temsilcileri, bu sürece dâhil edilecektir (m. 17).

- Bu belgede yer alan koşullara riayet etme yükümlülüğünü kabul eden her devlet, imzacı devletlerin onayıyla işbirliği sürecine katılabilir. Örgütlere, işletmelere ve üçüncü tarafların şirketlerine de ayrıca ortak çıkarlarla ilgili projelerde, kendi çıkarlarını belirtme ve anlaşma hâlinde, uygulamasında yer alma imkânı verilebilir. Bölgesel ve uluslararası ekonomik ve malî kurumlar da bu projelerin uygulanmasında katkı sağlayabilirler (m. 18).

2. Değerlendirme

İmza atan devletlerin irade beyanını yansıtan 25 Haziran 1992 tarihli İstanbul Bildirisi incelendiğinde, bazı hususlar dikkat çekmektedir. Bunlardan ilki, KEİ'nin dayandığı ilkeler ve öne çıkardığı bazı kavramlardır. Bildirinin ilk iki maddesinde yer verilen bu hususlara, ilerleyen maddelerde de rastlamak mümkündür. Bahsi geçen ilkeler Helsinki Nihaî Senedinde, Paris Şartında ve AGİK belgelerinde yer alan ilkeler ile uluslararası hukukun genel ilkeleridir. Ayrıca insan hakları, temel özgürlükler, sosyal adalet, barış, iyi komşuluk gibi diğer kavramlar da sık sık kullanılmıştır. Barışa ve insan haklarına dayalı bir zeminde hareket etme niyeti anlamına gelen bu ifadelerin amacı, öncelikle devletler arasındaki siyasî yumuşamayı sağlamaktır²⁷⁵. Bildiride bu ilkelere ve kavramlara atıf yapılması, KEİ'nin, meşruiyetinin temelini uluslararası toplum tarafından kabul görmüş metinlere ve kavramlara bağlamak istemesinden de kaynaklanmaktadır. KEİ'nin SSCB'nin dağılmasının ardından ortaya çıkan bir oluşum olması, gerek bölge gerekse SSCB coğrafyası ve eski Doğu Bloku devletleri üzerinde uluslararası toplumun kuşkuvarlığının varlığı, bildiride bu ilkelere ve kavramlara birkaç defa değinilmesinin diğer gerekçesini teşkil edebilir.

---

²⁷⁵ Ertürk, s. 321-322. Benzer yönde bkz. Serdar Sayan, **The Black Sea Economic Cooperation Project: A Substitute for or a Complement to Globalization Efforts in the Middle East and the Balkans?**, Working Paper No: 9806, Economic Research Forum, Cairo-Egypt 1998 (Project), s. 5-6; Berdal Aral, "The Black Sea Economic Co-Operation after Ten Years: What Went Wrong?", **Alternatives**, V. 1, N. 4, Winter 2002, s. 1; Kutovoy, s. 123.

Dikkat çeken ikinci nokta, KEİ'nin bölgeyle sınırlı ya da bölge dışı dünya ile kapalı bir görüntü vermemeye çalışmasıdır. KEİ devletleri arasında bölgede gerçekleştirilmesi hedeflenen sıkı işbirliği, gerek Avrupa ile gerekse bütün dünya ile bütünleşmeye yönelik açık nitelikli bir yapılanmadır²⁷⁶. KEİ'ye taraf olan devletlerin kendi aralarında veya üçüncü taraflarla ilişkilerinin kısıtlanmadığı, daha önceki yükümlülüklerinin göz ardı edilmediği bir metin ortaya çıkmıştır. Bu titizliğin gösterilmesinde muhtemelen, SSCB sonrası bağımsızlığına kazanan eski Doğu Bloku devletlerinin içinde bulunduğu ruh hâli dikkate alınmıştır. Kapalı ve bağımlı bir yapıdan yeni kurtulmuş olan bu devletler, yeni bir başlangıç yapma isteğinde ve arayışındadır. Tam bu aşamada, kendilerini fazlasıyla bağlayacak ya da sınırlandıracak yeni oluşumlara sıcak bakmamaları da gayet normaldir. Bu ifadeler, yalnızca imzacı devletlere yönelik olmayıp bu yapılanmaya katılmak isteyen diğer devletlere de bir çağrı niteliğindedir. Bildiride yer alan bu anlayış, bu hassasiyetin göz önünde bulundurulduğunu göstermektedir. Ancak bu ruh hâlinin ortaya çıkardığı başka bir sonuç daha vardır ki o da ortaya çıkan metnin hukukî niteliğiyle ilgilidir. KEİ'nin dikkat çeken taraflarından biri de serbest ticaret bölgesi oluşturma fikridir. Türkiye'nin üzerinde durduğu bu konu, diğer devletler tarafından sıcak karşılanmamıştır. İmzalanan belgenin anlaşma veya sözleşme değil de bildiri niteliğinde olmasının altında yatan sebep, bu itirazdan kaynaklanmaktadır²⁷⁷.

Bir diğer önemli husus, bildiride yine sıklıkla belirtilen “serbest piyasa ekonomisine ya da dünya ekonomik sistemi”ne uyumun sağlanması yönündeki ifadelerdir. KEİ oluşumu, ilk bakışta Karadeniz'e kıyısı olan devletler ile Karadeniz'in hinterlandı içinde yer alan devletlerin bir araya geldiği bir yapılanma görünümündedir. Ancak bildiride kullanılan bu tarz ifadeler, KEİ'nin yalnızca bölgesel bir saikle hareket etmeyeceğini, özellikle eski Doğu Bloku kökenli devletlerin serbest pazar ekonomisiyle bütünleşmeyi hedefleyerek bölgeler üstü bir amaca da odaklandığını göstermektedir²⁷⁸. Bildiri bu yönüyle bölgesel bir girişim olan KEİ'nin dünyada devam eden ekonomik süreçlere açık olduğunun, üçüncü

---

²⁷⁶ Chikvaidze, s. 110; Borisenko, Şevçenko ve Yevdokimov, s. 10-11; Davutoğlu, s. 274-275.

²⁷⁷ Uzgel, Balkanlar, s. 520.

²⁷⁸ Aynı yönde bkz. Çiftçi, s. 170.

devletlerle ve uluslararası örgütlerle ilişkilerin gelişmesi konusunda KEİ devletleri arasında uzlaşmaya varıldığının bir göstergesidir²⁷⁹. Bu ifadeler, siyasî yumuşama sağlayarak huzurlu bir coğrafya yaratma amacını taşıyan KEİ girişiminin, bu amaçlarını birey ve toplum nezdinde de hissettirebilmek için iktisadî refahı nirengi noktası yapmak istediği anlamına da gelmektedir²⁸⁰. Öte yandan imzacı devletler, AB gibi uluslarüstü bir yapılanma veya gümrük birliği ya da ulusal ekonomilerin süratle birbiriyle bütünleşmesi yönünde, daha ileri sayılabilecek bir adım atmaktan çekinerek daha temkinli davranmayı tercih etmişlerdir. Karadeniz Bölgesi'ndeki eski Doğu Bloku kökenli devletlerin serbest pazar ekonomisiyle uyumlu olmayan millî paraların konvertibilitesinin olmaması, ticarî mallarda fiyatların korunması, üretim maliyetlerinin belirsizliği, üretilen mallarda standardın olmaması, üretim yapanların ve devletlerin pazarlarla ilgili gerekli bilgilere sahip olmaması gibi cârî şartları sebebiyle imzacı devletler, daha faydacı (pragmatik) bir yaklaşım sergilemişler ya da sergilemek zorunda kalmışlardır²⁸¹.

İstanbul Bildirisinde öne çıkan bir diğer başlık, çevre ve çevrenin korunması konusunda gösterilen hassasiyettir. KEİ'nin ekonomik işbirliği temelinde, bölgesel ölçekte hayata geçirilmiş bir yapılanma olduğu açıktır. Bölgesel işbirliği, bir deniz merkez alınarak yapıldığına göre bu işbirliğinin en önemli araçlarından biri de yine deniz olacaktır. Denizin ve kıyıların yanı sıra, devletlerin coğrafyalarındaki çevre şartları da sağlıklı bir işbirliğini geliştirmenin ön şartlarından biridir. Metinde bu konuya ayrıca yer verilmesi, işbirliğinin oluşabilmesi ve gelişebilmesi için fizikî çevre şartlarının da ihmal edilmemesi gerektiği noktasındaki mutabakatı göstermektedir.

Bildirinin odak noktasını, ekonomik işbirliğinin sağlanması ve geliştirilmesi oluşturmaktadır. Burada temel alınan özne, özel sektördür. Dolayısıyla KEİ'nin, özel sektörün motor görevini üstleneceği bir yapı olması hedeflenmiştir. Bu hedefin

---

²⁷⁹ Yevgeniy Nikitich Borisenko, Andrey Petrovich Kononenko ve Igor Vladimirovich Semenenko, **Karadeniz Ekonomik İşbirliği: Bölgesel Girişimden Uluslararası Örgüte**, Uzman Yayıncılık AŞ, İstanbul 1998 (Çev. Yaşar Abasova ve Ali Çağlayan), s. 9.

²⁸⁰ Ertürk, s. 322.

²⁸¹ Kutovoy, s. 121-122.

gerçekleşebilmesi için de özel sektörün faaliyet göstereceği alanlarda, imzacı devletler eliyle desteklenmesi ve çeşitli kolaylıklar sağlanması üzerinde görüş birliği oluşturulmuştur. Bildirinin 13. maddesinde sayılan alanlarda, özel sektörün karşılaşılabileceği engellerin azaltılması veya kaldırılması yönünde açık bir mutabakat vardır. Bu bağlamda, Karadeniz Ticaret ve Yatırım Bankası'nın kurulması hedefinin konulmuş olması, özel sektörün desteklenmesi yönündeki iradenin kurumlaşmasına ve kalıcı olmasına yöneliktir²⁸². Küçük ve orta ölçekli işletmelerin teşvik edilmesi konusunda yapılan vurgu ise UZGEL'e göre Türkiye'nin etkisini göstermektedir zira bu hükümlerden yararlanma potansiyeli itibarıyla Türkiye, diğer devletlere göre daha avantajlıdır²⁸³. Bu bildiri, bölgede oluşan yeni bir anlayışa da işaret etmektedir. Bu tarihe kadar devlet merkezli ve iki taraflı işleyen ekonomik ilişkiler, ekonomik gelişim ve çeşitlilik açısından özel sektöre dayanan yeni bir model ortaya çıkarmıştır. Üstelik bu model, uluslararası toplum tarafından kabul görmüş ve uluslararası hukuk metinlerine konu olmuş siyasî ilkeleri de içinde barındırmaktadır²⁸⁴.

KEİ'nin ekonomik ve ticarî çerçevesini tanımlayan İstanbul Bildirisinde²⁸⁵, ekonomik işbirliğinin tedricen geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Devletlerin önemli bir kısmının geçiş sürecinde olması, bunda etkili olmuştur. Ayrıca imzacı devletler, işbirliği konusunda, üçüncü devletlerle olan ilişkilerinin zarar görmemesi ve yükümlülüklerine halel gelmemesi üzerinde anlaşmışlardır. Bunun dışında, üçüncü taraflarla olan ilişkilerinin geliştirilmesine de engel olunmaması yönünde mutabık kalmışlardır²⁸⁶.

İstanbul Bildirisinde, KEİ'nin gelecekte alabileceği şekle dair ipuçlarını da bulmak mümkündür. 17. maddede belirtilen, dışişleri bakanlarının katılacağı düzenli toplantı, yalnızca işbirliğinde kat edilen mesafenin kontrolüne yönelik bir mekanizma değildir. Geçici veya sürekli çalışma grupları oluşturulması kararıyla

---

²⁸² Kutovoy, s. 122, 124.

²⁸³ Uzgel, Balkanlar, s. 520.

²⁸⁴ Bilman, s. 69-70.

²⁸⁵ Ines Hartwig, **The Black Sea Economic Cooperation Process**, European Institute of Public Administration, No. 1, 1997, s. 3.

²⁸⁶ Çınar, s. 17; Borisenko, Kononenko ve Semenenko, s. 9.

birlikte değerlendirildiğinde, bu toplantıların daha büyük çapta bir kurumlaşma isteğinin bir yansıması olduğu sonucuna ulaşılabilir²⁸⁷.

İstanbul Bildirisi ile ortaya çıkan KEİ'nin önemli bir özelliği de Soğuk Savaş'tan sonra, NATO'ya ve Varşova Paktı'na bağlı devletlerin ilk defa eşit ve egemen bir devlet olarak kurdukları ve ekonomik işbirliğini geliştirmeye yönelik ilk bölgesel kuruluşlardan biri olmasıdır²⁸⁸. Bu da bildirinin önemini daha da arttırmaktadır. Zira İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başlayan Soğuk Savaş yılları, bütün dünya üzerinde keskin bir kamplaşmaya ve kutuplaşmaya yol açmıştır. Bu kamplaşmanın ve kutuplaşmanın yarattığı olumsuz psikoloji ise özellikle Doğu ve Batı Bloku devletlerinde daha da etkili olmuştur. KEİ çatısı altında atılan böyle bir adım, insanlık tarihi açısından da önemli ve olumlu bir kırılma teşkil etmektedir.

KEİ'ye taraf olan devletlerden Türkiye ve Yunanistan dışındaki dokuzu, uzun süren bir totaliter rejimle idare edilmiştir. Yeniden yapılanma ve serbest piyasa ekonomisine geçiş hazırlığı yapan bu devletlerin KEİ'ye taraf olması, bu tarz bir işbirliğinden çıkacak potansiyelin farkında olmalarından kaynaklanmaktadır²⁸⁹. Bu sebeple İstanbul Bildirisi, devletlerin birbirine yakın hedeflerinin bir özeti şeklindedir. Ekonomik işbirliğini ve hükümetlerarası ilişkileri geliştirmenin yanı sıra bölgesel ve uluslararası sistem arasındaki etkileşimi ilerletme arzusu da dikkat çekmektedir. Bildiri, bölge devletleri arasında hedeflenen ekonomik işbirliğinin gelişmesine yönelik algılamının ve yaklaşımın temellerinin belirtildiği bir metin niteliğindedir²⁹⁰.

---

²⁸⁷ Kutovoy, İstanbul Bildirisinde öne çıkan üç husustan ikisinin dışişleri bakanlarının düzenli toplanması ve çalışma gruplarının oluşturulması olduğunu ifade eder. Diğeri ise bir bankanın kurulması kararıdır. Bkz. Kutovoy, s. 124-125.

²⁸⁸ KEİ'den hemen önce kurulan Baltık Devletleri Konseyi de aynı amaçla oluşturulmuş bölgesel bir yapılanmadır. Bkz. Nikolai Kovalsky, "Russia and the Black Sea Realities", **Politics of the Black Sea: Dynamics of Cooperation and Conflict**, Tunç Aybak (Ed.), I. B. Tauris & Co. Ltd., London 2001, s. 173; Sayan, Contribution, s. 26; Tunç Aybak, "Interregional Cooperation Between The EU and BSEC", **Black Sea Politics, Political Culture and Civil Society in an Unstable Region**, Ayşe Güneş-Ayata, Ayça Ergun ve Işıl Çelimli (Ed.), I. B. Tauris & Co. Ltd., London 2005, (The EU and BSEC), s. 28; Kandemir, s. 131.

²⁸⁹ Nicolae Micu, "Black Sea Economic Co-Operation (BSEC) as a Confidence-Building Measure", **Perceptions**, Volume I, Number 4, December-February 1996/97, s. 68.

²⁹⁰ Ivanna Klympush-Tsintsadze, "Cooperative Efforts in the Black Sea Region", **The Black Sea Region: Cooperation and Security Building**, Oleksandr Pavliuk ve Ivanna Klympush-Tsintsadze

B. Boğaziçi Bildirisi

1. İçeriği

25 Haziran 1992 tarihinde imzalanan ikinci belge ise “*Boğaziçi Bildirisi*”dir. Bildirinin içeriği, şu şekildedir²⁹¹:

- İmzacı devletler, iyi dostluk ve komşuluk ilişkisi içinde hareket etme ve birbirleriyle karşılıklı güven, çıkar, işbirliği ve diyalog içinde ilişkilerini geliştirme arzusunu tekrar etmişlerdir. Bu çerçevede, BMÖ Antlaşmasında ve AGİK belgelerinde yer alan ilkeler temelinde, karşılıklı refahı sağlayacak uygun şartların yaratılması amacıyla halkları arasında barışçıl ve yapıcı bir ilişkinin hayata geçirilmesindeki tarihî ihtiyacı göz önünde bulundurmaktadırlar. Özgürlüğün serbest pazar ekonomisi çerçevesinde, haklar ve kurallar alanlarına da genişletilmesi yönündeki temel yaklaşımı paylaşan imzacı devletler, işbirliğinin daha üst düzeyde gerçekleşmesi için somut ve etkili mekanizmalar kurulmasına yönelik çabaların artırılması gerektiğinin bilincindedirler. Bu bildirinin imzalanmasının demokrasi, hukuk devleti ve insan haklarına saygı gibi değerlerden ilham alan yeni bir ortaklığa işaret ettiğinin farkındadırlar. Bu durumun bölgede gelişme, istikrar ve barış döneminin öncüsü olduğunu bilen imzacı devletler, bu amaçlara erişmek için iyi niyetle çaba göstermeyi kabul etmişlerdir.

- İmzacı devletler, halklarının ve bölgelerinin refahına ve mutluluğuna doğrudan katkı sağlayacak işbirliğinin somutlaştığını, hayata geçirilen bu Karadeniz girişimiyle daha iyi görebildiklerini ifade etmektedirler. Taraflar, bildiride belirtilen bütün alanlardaki yapılabilir ve uygulanabilir işbirliğinin teşvik edilmesi ve etkin bir şekilde takip edilmesi konusunda mutabakat sağlamışlardır. Bölgenin ciddi

---

(Ed.), EastWest Institute (EWI), New York 2004, s. 28. Aynı yönde bkz. Borisenko, Kononenko ve Semenenko, s. 8-9.

²⁹¹ Boğaziçi Bildirisinin tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/documents/declaration/summit/Reports/Bosphorus%201992.pdf>, (27.04.2011). Ayrıca bkz. **BSEC Handbook of Documents**, V. 1, Permanent International Secretariat, İstanbul 1995, s. 9-10; Stribis ve Karabelas, s. 54-55.

çatışmalarla ve yükselen yeni gerginliklerle²⁹² karşı karşıya olduğunu kabul eden taraflar, bütün devletlerin üye olduğu AGİK belgelerindeki temel ilkelere uygun olarak ve bu ilkeler yardımıyla mevcut bütün anlaşmazlıkların barışçıl bir şekilde çözümlenmesi gerekliliğini vurgulamışlardır.

- Ortak gelecek vizyonu ve karşılıklı işbirliği yoluyla imzacı devletler, Karadeniz'in barış, özgürlük, istikrar ve refah denizine dönüşmesini ümit etmektedirler. Yeni bir Avrupa'nın inşasında, devletlerinin ve halklarının önemli ve yaratıcı bir katkı yapacağını ve KEİ'nin Avrupa'nın bütünleşmesi sürecini kolaylaştırıcı bir çaba oluşturacağını da vurgulamaktadırlar.

2. Değerlendirme

KEİ'nin politik çerçevesini tanımlayan²⁹³ ve İstanbul Bildirisinin takdimi niteliğindeki²⁹⁴ 25 Haziran 1992 tarihli Boğaziçi Bildirisi incelendiğinde, dikkat çeken hususlardan ilki, KEİ'nin dayandığı ilkelerin bir kez de bu bildiride yer almasıdır. Hukuk devleti ve insan hakları gibi kavramların verdiği ilhamla BMÖ Antlaşmasında ve AGİK belgelerinde yer alan ilkelerin temel alındığı, iyi dostluk ve komşuluk ilişkisinin yöntem olarak kabul edildiği bu bildiride, karşılıklı refahı sağlayacak işbirliğinin amaçlandığı ve bunun için de yapıcı ve barışçıl bir ilişki kurulmasının tarihî bir ihtiyaç olduğu belirtilmiştir. Bildirinin odağına yerleştirilen kavramlar, barış ve istikrardır. Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra ortaya çıkan ve her iki blok mensuplarının katıldığı bir yapılanma olması sebebiyle KEİ'nin yeni bir sayfa açmak istediği anlaşılmaktadır. Bu amaçla geçmişe ait olumsuz hatıraların izlerini kaldırmak için evrensel kabul görmüş hukukî ve ahlakî ilkeler kullanılmıştır.

---

²⁹² Burada kastedilen çatışmalar, “dondurulmuş çatışmalar (frozen conflicts)” olarak bilinen Karabağ, Çeçenistan, Abhazya, Osetya, Acaristan, Transdinyester gibi coğrafyalarla ilgili sorunlardır. Bunun dışında Türkiye ile Yunanistan arasında devam eden tarihî sorunlar (Ege Denizi, Batı Trakya ve Kıbrıs), Rusya ile Ukrayna arasındaki Kırım'ın ve Azak Denizi'nin statüsü, Karadeniz Donanması gibi meseleler de diğer anlaşmazlık konularıdır. Ayrıca Yugoslavya da parçalanma sürecine girmiştir. Boğaziçi Bildirisinin yayımlandığı tarihte, bütün bu konularda KEİ üyesi devletler arasındaki sorunlar devam etmektedir. Bildirinin yayımlandığı tarihten bugüne kadar, bu meselelerle ilgili pek çok gelişme olmuştur ancak Gürcistan toprakları içindeki Acaristan meselesi dışında, hiçbir konuda nihai çözüme ulaşılamamıştır.

²⁹³ Hartwig, s. 3.

²⁹⁴ Yalçınkaya, Kafkasya, s. 257.

Bu anlayışın bir yansıması olarak, KEİ bölgesinde mevcut olan anlaşmazlıkların ve yeni oluşabilecek gerginliklerin çözümünde de yöntem olarak yine barışçıl bir yol izlenmesinin gerekliliğine işaret edilmiştir.

Belgede işaret edilen diğer bir husus da yine İstanbul Bildirisinde olduğu gibi serbest piyasa ekonomisine yapılan vurgudur. Ortaya çıkması istenen ekonomik işbirliğinin gerekliliğine dair çevre şartlarına işaret eden bildiride, serbest piyasa ekonomisi kurallarının güvence altına alınması talebi de vardır. Bu çerçevede imzacı devletler, ekonomik işbirliğinin geliştirilebilmesi için özgürlük anlayışının haklara ve oluşturulacak mevzuata uyarlanmasının ve bunun için gerekli mekanizmaların kurulmasının bilincinde olduklarını kayıt altına alarak iyi niyetle hareket etmeyi taahhüt etmişlerdir. Bu geçişin siyaset, etnisite, güvenlik, vb. alanlarda maliyeti olduğunu bilen imzacı devletler, çözüm için ekonomik işbirliğini öne çıkarmaktadırlar²⁹⁵.

Metnin son kısmında yer alan önemli bir konu da KEİ'nin işleviyle ilgilidir. Karadeniz'i barış, istikrar ve refah denizi hâline getirmeyi isteyen imzacı devletler, bu durumun aynı zamanda yeni bir Avrupa'nın oluşmasında önemli bir katkı yapacağına ve Avrupa bütünleşmesini kolaylaştırıcı bir etki yaratacağına inanmaktadırlar. Bu ifadelerden de anlaşıldığı üzere KEİ yapılanması, kendi içine kapalı bir mekanizma oluşturmak üzerine kurulmamaktadır²⁹⁶. İstanbul Bildirisi paralelindeki bu ifadelerin, uluslararası ilişkiler düzlemindeki büyük güçleri tedirgin etmeme kaygısı ile yer almış olabileceği de akla gelmektedir. Avrupa vurgusunun yapılması ise Yunanistan'ın AB (o tarihteki adıyla AT²⁹⁷) üyesi olmasına ve Türkiye ile diğer eski Doğu Bloku devletlerinin bir kısmının da böyle bir perspektifte irade sergilemesine bağlanabilir.

---

²⁹⁵ Yalçınkaya, Kafkasya, s. 257-258.

²⁹⁶ Borisenko, Şevçenko ve Yevdokimov, s. 10-11.

²⁹⁷ İstanbul Bildirisinin ve Boğaziçi Bildirisinin imzalandığı 25 Haziran 1992 tarihi itibarıyla AB'yi kuran Maastricht Antlaşması imzalanmış ancak bu antlaşma, henüz yürürlüğe girmemiştir.

III. KEİ’NİN KEİÖ’YE Dönüşme Süreci

KEİ’nin kurulmasından sonra, kurumlaşma yönünde atılan adımlar 1998’e kadar devam etmiştir. 5 Haziran 1998’de Yalta’da imzalanan KEİÖ Şartına kadar geçen süre zarfında, devletler arasında kurulan ilişkiler devam etmiş ve çeşitli toplantılar gerçekleştirilmiştir. Bunlardan ilki, 30 Haziran 1994’te Gürcistan’ın başkenti Tiflis’te yapılan toplantıdır. Bu toplantı sonucunda, ileride bahsedilecek olan “Karadeniz Ticaret ve Kalkınma Bankası”nın kurulmasına karar verilmiştir²⁹⁸.

Kurumlaşma sürecinde yapılan diğer önemli toplantılar ise 30 Haziran 1995 tarihli Bükreş, 25 Ekim 1996 tarihli Moskova ve 7 Şubat 1997 tarihli İstanbul toplantılarıdır²⁹⁹. Bükreş’te yapılan toplantı sonrasında, “*KEİ’ye Katılan Devletler Üst Düzey Toplantısı Bildirisi (Statement of the High Level Meeting of the BSEC Participating States)*”³⁰⁰, Moskova’da gerçekleştirilen toplantının ardından “*KEİ’ye Katılan Devletler Devlet veya Hükümet Başkanlarının Moskova Bildirisi (Moscow Declaration of the Heads of State or Government of the Participating States of the Black Sea Economic Cooperation)*”³⁰¹ ve İstanbul’da yapılan toplantının akabinde de “*KEİ Serbest Ticaret Bölgesi Kurulması Yönünde Niyet Bildirisi (Declaration of Intent for the Establishment of BSEC Free Trade Area)*”³⁰² adlarıyla üç adet metin ortaya çıkmıştır. Aşağıda, bu üç belge sırasıyla değerlendirilecektir.

---

²⁹⁸ Yalçinkaya, Kafkasya, s. 259.

²⁹⁹ Borisenko, Kononenko ve Semenenko, s. 3-6; Yalçinkaya, Kafkasya, s. 259-260.

³⁰⁰ Bildirinin tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/documents/declaration/summit/Reports/Bucharest1995.pdf>, (03.06.2009). Ayrıca bkz. **BSEC Handbook of Documents**, V. 1, Permanent International Secretariat, İstanbul 1995, s. 15-17; Stribis ve Karabelas, s. 47-49. “KEİ’ye Katılan Devletler Üst Düzey Toplantısı Bildirisi” olarak anılan belgenin İngilizce aslı, “Statement of the High Level Meeting of the BSEC Participating States” şeklindedir. Ancak hukukî nitelik olarak “bildiri (declaration)” mahiyetinde olduğu için bu belge Türkçe’ye, “KEİ’ye Katılan Devletler Üst Düzey Toplantısı Bildirisi” şeklinde çevrilmiştir. Bu çalışmada da bu kullanım esas alınmıştır.

³⁰¹ Bildirinin tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/documents/declaration/summit/Reports/Moscow%201996.pdf>, (29.04.2011). Ayrıca bkz. **BSEC Handbook of Documents**, V. 2, Permanent International Secretariat, İstanbul 1996, s. IX-XIV; Stribis ve Karabelas, s. 42-46.

³⁰² Bildirinin tam metni için bkz. UKÇM Resmî İnternet Sayfası, <http://icbss.org/index.php?option=content&task=view&id=133>, (29.04.2011). Ayrıca bkz. **BSEC Handbook of Documents**, V. 3, Permanent International Secretariat, İstanbul 1998, s. 114-116.

A. KEİ'YE Katılan Devletler Üst Düzey Toplantısı Bildirisi

1. İçeriği

30 Haziran 1995 tarihinde Bükreş'te yapılan toplantı sonucunda ortaya çıkan bu belge, "*Bükreş Bildirisi*" olarak adlandırılmaktadır. Bu metin, devlet veya hükümet başkanları ile devletlerin üst düzey temsilcilerinin katıldığı toplantıda imzalanmıştır. Katılan devletlerin kendi aralarındaki ekonomik işbirliğini geliştirme ve pekiştirme yönünde önceliklerinin değerlendirildiği bildiride imzacı devletler, 25 Haziran 1992 tarihli İstanbul Bildirisinde yer alan amaçlara ve ilkelere bağlı olduklarını tekrarlamışlardır. KEİ'nin amaçlarını gerçekleştirmek üzere faaliyet gösteren resmî ve özel kurumların çabalarını takdirle karşılayan devletler, serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecinde karşılaşılan sorunları daha çabuk aşmak için ekonomik işbirliğine yönelik hedeflerin hayata geçirilmesinin gerekliliğini bir kez daha teyit etmişlerdir. Bükreş Bildirisinde dikkat çeken bir diğer husus da imzacı devletlerin Karadeniz Bölgesi'nde ekonomik bir işbirliği gerçekleştirilmesi ve bu işbirliğinde, özel sektörün önemine ve merkezî rolüne işaret edilmesi yönündeki politik niyetlerin bir kez daha vurgulanmasıdır. Bildiride ayrıca, KEİ'nin amaçlarına ulaşabilmesi için somut projelerin ve araçların kullanılması, ticarî işbirliğini arttırmaya yönelik anlaşmaların yapılması, KTKB'nin bir an önce faaliyete başlaması, Karadeniz Bölgesi'nde ulaşım ve iletişim güvenliğinin sağlanarak Trans-Avrupa Ulaşım Sistemi'ne bağlanması, enerji kaynaklarının üretimi ve dağıtımı konusunda uzun süreli işbirliği programlarının hazırlanması, küçük ve orta boy işletmeler, yatırımcılar ve sanayiciler arasında işbirliğinin teşvik edilmesi, Karadeniz'in korunması ve kirlenmesinin engellenmesi amacıyla uluslararası hukuk tarafından kabul edilmiş belgelerden yararlanılması, örgütlü suçlarla uyuşturucu ve silah kaçakçılığıyla her çeşit terörist faaliyetle ve yasal olmayan sınır ihlalleriyle mücadele edilmesi konuları da öne çıkartılmıştır. İmzacı devletler, KEİ projelerinin ve KEİ kapsamında alınan kararların uygulanması için kendi devletlerinde uygun yapılanmalar oluşturulmasının önemine de değinmişlerdir.

2. Değerlendirme

Bükreş Bildirisi, somut projelerin hayata geçirilerek tam anlamıyla bölgesel bir işbirliğini tesis etme kararının hayata geçirilmesinde ikinci aşamayı oluşturmaktadır³⁰³. KEİÖ'nün doğuşu anlamına gelen İstanbul ve Boğaziçi Bildirilerinin ardından Bükreş Bildirisi, işbirliği alanlarıyla ilgili önceliklerin belirlendiği bir belge niteliğindedir. Bir yandan KEİ'nin ekonomik odaklı bir işbirliği oluşuna dikkat çeken devletler, diğer yandan işbirliği alanlarını terörle mücadele, kaçakçılık, sınır ihlalleri gibi alanlara da teşmil ettiklerini beyan etmişlerdir³⁰⁴. Bu yönüyle Bükreş Bildirisi, KEİ'ye katılan devletlerin çok yönlü işbirliğini gerçekleştirmek hususunda kararlılığına işaret eden bir bildiri mahiyetindedir. KEİ'nin somut adımlar yoluyla amacına ulaşabileceğini vurgulayan devletler, KEİ yapılanmasının kurumlaşarak hukukî bir statüye kavuşmasından yana tavır almışlardır. Somut adımlarının yolunun ise işbirliği alanlarıyla ilgili olarak hukukî düzenlemeler yapılmasından geçtiğini bilen imzacı devletler, çok taraflı anlaşmaların hayata geçirilmesi yönünde irade beyanında bulunmuşlardır. Bu ifadeler, devletlerin, işbirliğinin soyut ve sözde kalmasının önüne geçilmesini ve hukuken bağlayıcı hâle gelmesini istediğini göstermektedir.

B. KEİ'YE Katılan Devletler Devlet veya Hükümet Başkanlarının Moskova Bildirisi

1. İçeriği

25 Ekim 1996 tarihinde Moskova'da yapılan toplantı, KEİ yapılanmasına katılan devletlerin hükümet ve devlet başkanlarının katıldığı bir toplantıdır. Bu toplantı sonucunda, "*Moskova Bildirisi*" adıyla bilinen metin ortaya çıkmıştır. Moskova Bildirisinin giriş kısmında, Karadeniz'in barış, istikrar ve refah bölgesi olması yönündeki arzu ve bu amaçla işbirliği yapılması yönündeki istek tekrar

---

³⁰³ Borisenko, Şevçenko ve Yevdokimov, s. 3.

³⁰⁴ Nicolae Ecobescu, "Prospects for the Future Development of the BSEC", *Southeast European and Black Sea Studies*, Vol. 1, Nu. 3, September 2001, s. 165-166.

edilmiştir. 25 Haziran 1992 tarihli İstanbul Bildirisi ve Boğaziçi Bildirisi ile 30 Haziran 1995 tarihli Bükreş Bildirisinde yer alan amaçlara ve ilkelere, ayrıca yürürlükteki uluslararası anlaşmalara ve uluslararası hukuka bağlı bulunduğu vurgulanmıştır. KEİ'nin insan haklarına, temel özgürlüklere, teşebbüs hürriyetine, sosyal adalete dayalı olarak diğer devletlere, bölgesel girişimlere, uluslararası örgütlere ve malî kurumlara açık olan Avrupa mimarîsinin bir parçası olması yönündeki ortak anlayışa bağlı olduğunun belirtildiği bildiride, çağdaş uluslararası ilişkilerde bölgesel girişimlerin artan rolüne dikkat çekilmiştir.

Bildirinin “İşbirliği ve Ortaklık, İstikrar ve Ekonomik Refah” başlıklı ilk bölümünde, KEİ devletlerinde bulunan resmî ve özel, politik ve ticarî kurumların işbirliğine yönelik çabalarının desteklendiği ifade edilerek bu çabaların uluslararası işbirliğinin ve ortaklığın, demokrasinin ve serbest piyasa ekonomisinin hâkim olduğu bir alan olarak Karadeniz Bölgesi'nin gelişmesinde rol oynayacağı ve bu sayede Karadeniz Bölgesi'nin oluşan yeni Avrupa'da uygun bir yere sahip olacağı belirtilmiştir. Bildiriye imza atan hükümet ve devlet başkanları, ortak çıkarların bulunduğu alanlarda AB, AGİT, Avrupa Konseyi, Arap Ligi, OECD, BMÖ Avrupa Ekonomik Komisyonu gibi kurumlarla işbirliğini geliştirme niyetini ifade etmişlerdir. Bölgede huzurun, istikrarın ve ekonomik refahın sağlanmasına yönelik işbirliğinin yanı sıra doğal afetler ve teknolojik kazalar sonucunda ortaya çıkan olumsuzlukların önlenmesi, deniz ve kara taşımacılığıyla birlikte ekolojik ve nükleer güvenliğin tesisi konularında fikir birliği içinde olduklarını ortaya koymuşlardır. İşbirliği ve ortaklık konusunda en önemli hedeflerinin çevrenin korunması, doğal kaynakların akılcı bir şekilde kullanılması, uzun soluklu bir kalkınma temelinde hayat ve çalışma şartlarında sürekli bir gelişmenin sağlanması olduğuna işaret edilmiştir. Ayrıca Akdeniz Bölgesi, Balkanlar, Güneydoğu Avrupa, Trans-Kafkasya gibi bölgelerde meydana gelen gelişmelerin takip edildiğinin belirtildiği bildiride barışın tesisine, istikrarın sağlanmasına ve ekonomik işbirliğine yönelik faaliyetlerin desteklendiği de vurgulanmıştır.

“KEİ'nin Hukukî ve Kurumsal Çerçevesinin Güçlendirilmesi” başlıklı ikinci bölümde, hukukî ve kurumsal temelin önemi üzerinde durulmuştur. KEİ

yapılanmasında oluşturulacak sağlam bir hukukî çerçevenin her zeminde işbirliğinin önünü açacağı belirtilmiş; bu bağlamda KEİPA, KTKB, İş Konseyi ve KEİ ile ilgili araştırma merkezlerinin ve bağlı kuruluşların faaliyetlerinin çok önemli olduğuna dikkat çekilmiştir. Örgütlü suçların, silah, radyoaktif maddeler ve uyuşturucu kaçakçılığının, yasadışı göçün, her türlü terörist faaliyetin önlenmesi amacıyla üye devletlerin yasama organları arasında başlayan etkileşimin Karadeniz Bölgesi'ndeki ekonomik ve ticarî işbirliğinin gelişmesi açısından önem arz ettiği ifade edilmiş ve yasama organları arasındaki bu karşılıklı etkileşim takdirle karşılanmıştır.

Bildirinin üçüncü bölümünün başlığı, “Bölgesel İstikrar”dır. Devlet ve hükümet başkanları, bölgede oluşacak sürekli istikrarın ekonomik işbirliğinin ve ortaklığın köşe taşı olduğuna ve istikrarsızlığın engellenmesi, politik risklerin azaltılması noktasında işe yarayan bir mekanizma olduğuna işaret etmişlerdir. Bu bağlamda örgütlü suçlar, şiddet, terörizm, kaçakçılık ve göç ile mücadele konularında alınacak acil ve somut önlemlerin yasalaştırılması konusunda mutabık olduklarını beyan etmişlerdir. Bu amaçla Dışişleri Bakanlarının yanı sıra yasama organları, sınır ve gümrük, arama ve kurtarma birimleri arasındaki karşılıklı ilişkinin geliştirilmesinin gerekli olduğunu da ifade etmişlerdir.

“Eylem Programları” başlıklı dördüncü bölümde, bölgesel işbirliğinin geliştirilmesi ve ulusal programların kabul edilmesi, resmî kurumların ve özel kuruluşların işbirliği alanlarında harekete geçmesi konusunda hemfikir olan hükümet ve devlet başkanları, somut projeler üzerinde işbirliği yapılması kararı almışlardır. Somut işbirliği yapılacak konular ise bölgesel ve bölgesel sınırları aşan fiber optik iletişim hatlarının döşenmesi, KEİ devletlerindeki güç sistemlerinin birbirine bağlanması projesinde komşu bölgelere ve devletlere de açık olacak şekilde gelişme sağlanması, enerji ulaşımıyla ilgili büyük projelerin uygulanması ve Avrupa ağlarına bağlanan ulaşım altyapısının KEİ bölgesinde geliştirilmesi şeklinde sıralanmıştır. Ayrıca, özellikle özel sektör temsilcilerine de çağrıda bulunularak işbirliği ve ekonomik büyüme temelinde atılacak adımlarda mevcut potansiyelin daha etkin bir şekilde kullanılması istenmiş ve yapılan politik reformların ve yapısal dönüşümlerin sonuçlarının potansiyelin daha etkin kullanımına yol açacağına da işaret edilmiştir.

Bu konuda üzerinde mutabık kalınan bir husus da bireysel temelde, çeşitli vesilelerle geliştirilen ilişkilerin ekonomik olarak taraflara olumlu yansıtacağına olan inançtır.

2. Değerlendirme

Moskova Bildirisi, 25 Haziran 1992 tarihli İstanbul Bildirisi ve Boğaziçi Bildirisi ile başlayan sürecin devam ettiğini göstermektedir. Devam eden bu süreçte, bir süreklilik sağlanmak istendiği açıktır ve bu sürekliliğin yalnızca söylemde değil, eylemde de istikrarlı bir biçimde devamı arzulanmaktadır. Gerek KEİ'nin kuruluşunda yer alan anlayış ve ilkeler gerekse KEİ'nin dayanmak istediği özel sektör odaklı yapılanma ve dünya ekonomik ve politik sistemine uyum sağlama niyeti, bu bildiride de açıkça ifade edilmiştir. Kendisini Avrupa'nın bir parçası kabul eden KEİ yapılanması, gerek komşusu olduğu bölgelerdeki ve etki alanı içindeki gelişmelerle gerekse diğer kıtalardaki önemli politik oyuncularla ilgisini ve ilişkisini göz önüne sererek başına buyruk bir görüntü vermeyeceği imajını pekiştirmektedir.

Bildiri, AB ile işbirliğine özellikle vurgu yapmaktadır. Çok yönlü olarak ilişkilerin geliştirilmesi öngörülerek AB'den, ilişkilerin güçlendirilmesine yönelik bir yaklaşım beklentisi ifade edilmiştir. İşbirliğinin her iki tarafın çıkarlarını ilgilendirmesi sebebiyle ortak zeminlerin geliştirilebilmesi için bildiride adeta, AB'ye hitap edilmekte ve yoğun temas isteği dile getirilmektedir. Bildiride açık bir uluslararası işbirliği ve ortaklık, demokrasi ve serbest piyasa ekonomisi gibi ilkelerin hâkim olduğu yeni Avrupa mimarîsinde KEİ'nin yer alma isteğinin belirtilmesi de aynı anlayışın bir başka yansımasıdır³⁰⁵.

Moskova Bildirisi, bölgenin güvenliği ve istikrarı için KEİ'nin bir araç olarak değerlendirildiği bir metindir. Bu amaçla tarafların ayrıştığı değil, yakınlaştığı konuların ön plâna çıkarıldığı ve böylece, birlikte hareket etme eğiliminin güçlendirilmek istendiği anlaşılmaktadır. Devletlerin çıkarlarının dengelenerek istikrarlı bir siyasî ortama dayanan ekonomik ilişkilerin kurulması temeline dayalı bir

---

³⁰⁵ Borisenko, Kononenko ve Semenenko, s. 4, 10. Benzer yönde bir değerlendirme için bkz. Borisenko, Şevçenko ve Yevdokimov, s. 12-13.

anlayış göze çarpmaktadır³⁰⁶. Bildiri bu yönüyle bölge güvenliğinde silahlı gücün değil, ekonomik işbirliği araçlarının kullanılarak devletlerin çıkarlarının dengelenmesini ve bölgedeki siyasî iklimin ve istikrarın güvence altına alınmasını amaçlamaktadır. Bölge içindeki anlaşmazlıkların ve çatışmaların çözümünün de ekonomik işbirliğinden geçtiği, ekonominin sorunların ortadan kalkmasında elverişli bir araç olduğuna dikkat çekilmiştir³⁰⁷.

Moskova Bildirisindeki önemli bir husus da kurumlaşma yönünde yapılan vurgudur. KEİ'nin hukukî temelinin sağlamlaştırılmasına ve bunun işbirliğini arttıracığına yönelik ifadeler, bildiriye imza atan devletlerin niyetlerinin ciddiyetini göstermektedir. Zira bu durum, bir yandan kurum yapısının ortaya çıkmasına yol açacak, diğer yandan da geliştirilmek istenen işbirliğini sağlam bir çerçeveye oturtacaktır. Devletler, kendilerini hukuken bağlayacak bir kurumsal mekanizmanın alacağı kararları, kendi iç hukuklarına daha kolay aktarabileceklerdir. Bu durum da KEİ devletleri arasındaki uyumu tesis edecek ve ortak hareket edebilme kapasitesini arttıracaktır. Bu bağlamda örgütlü suçlar, şiddet, terörizm, kaçakçılık ve yasadışı göç alanlarında mücadele edilmesi amacıyla alınacak önlemlerin hukukî metinlerle kayıt altına alınması, devletler arasındaki ilişkinin gelişmesine ve ilgili devlet kurumlarının birbiriyle daha çok temas ederek yakınlaşmasına yol açacaktır. Belirtilen alanlarda hukukî tedbirler alınması yönündeki karar, imzacı devletlerin, Karadeniz'de ekonomik bir işbirliğini gerçekleştirmenin yolunun güvenliğin sağlanmasından geçtiği konusundaki farkındalığını göstermektedir. Zira ekonomik faaliyetlerin ortaya çıkmasında ve gelişmesinde temel ilke, sermayenin güvenliğini sağlamak ve bu güvenliği, hukukî bir zemine oturtmaktır. Bölgesel bir güvenlik alanı yaratmanın ilk aşaması ise bölge devletlerinin iç hukukunun bu güvenceyi sağlamasıdır. İç hukuklar arasında ortaya çıkan bu uyum, KEİ'nin kurumlaşmasına da hizmet edecektir. Sonuç olarak, kurumlaşma yönündeki adımların ve gerçekleşmesi yönündeki kuvvetli isteğin bu bildiride daha da açık bir şekilde vurgulanması, İstanbul Bildirisi ve Boğaziçi Bildirisi ile ilk sinyalleri alınan KEİ'nin bir uluslararası örgüte dönüşme arzusunun güçlü yansımaları olarak nitelendirilebilir.

---

³⁰⁶ Borisenko, Kononenko ve Semenenko, s. 10-11.

³⁰⁷ Borisenko, Şevçenko ve Yevdokimov, s. 13.

C. KEİ Serbest Ticaret Bölgesi Kurulması Yönünde Niyet Bildirisi

1. İçeriği

7 Şubat 1997 tarihli “*KEİ Serbest Ticaret Bölgesi Kurulması Yönünde Niyet Bildirisi*” İstanbul’da imzalanmıştır ve bu belge, “*İstanbul Bildirisi*” olarak anılmaktadır. İlgili on bir devletin dışişleri bakanları ile ekonomiden sorumlu bakanları tarafından imzalanan bu metnin giriş kısmında, yukarıda bahsedilen diğer bildirilerde olduğu gibi dünya ekonomik sistemiyle bütünleşmeye ve genişletilmiş Avrupa ekonomik alanına katkı sağlamaya yönelik niyet yer almıştır. Ayrıca, 30 Haziran 1992 tarihli İstanbul Bildirisine, 30 Haziran 1995 tarihli Bükreş Bildirisine ve 25 Ekim 1996 tarihli Moskova Bildirisine atıf yapılmıştır. Bu belgelere yapılan atıflarda, ekonomik işbirliğine ve bu işbirliğinin geliştirilmesine yönelik ifadeler öne çıkarılmıştır.

İstanbul Bildirisinin asıl ortaya koyduğu mesele, serbest ticaret bölgesi oluşturulmasıyla ilgilidir. Üst düzeyde bir ekonomik işbirliği ve bütünleşme sağlanabilmesi için etkili mekanizmaların kurulması gerektiğine işaret edilen bildiride, imzacı devletlerin durumu da tespit edilmiştir. Buna göre bir devlet AB üyesidir, bir devlet Gümrük Birliği’nin ortak üyesidir ve devletlerden ikisi AB ile Avrupa Anlaşmalarını imzalamıştır. Altı devlet AB ile Ortaklık ve İşbirliği Anlaşmasına, bir devlet Ticarî ve Ekonomik İşbirliği Anlaşmasına taraftır. Bunun dışında, imzacı devletlerden üçü AB ile serbest ticaret bölgesi kurulması için görüşmeyi öngörmektedir. Ayrıca, altı devlet de BDT üyesidir ve serbest ticaret bölgesi anlaşmalarına taraftır. Bu devletler, üçüncü devletlere karşı bir gümrük birliği oluşturmuşlardır ve birbirlerine karşı da tarife önceliğine sahiplerdir. Bildiride belirtilen bir başka husus da imzacı devletlerin üye olduğu veya ortaklık ilişkisi içine girdiği uluslararası ve bölgesel örgütlerin varlığı ve bunlardan kaynaklanan, gümrük birliği de dâhil olmak üzere iki taraflı veya çok taraflı anlaşmaların yürürlükte olmasıdır.

Bildiride, KEİ Bölgesi'nde ortaya çıkaracak bir serbest ticaret bölgesinin KEİ'nin temel amaçlarından biri olan serbest piyasa ekonomisine geçişi sağlayacak reform sürecini tamamlayacağı ve hızlandıracağı belirtilmiştir. Bu bağlamda, Avrupa mimarîsinin bir parçası olarak KEİ Serbest Ticaret Bölgesi'nin kurulması için gerekli çalışmalara başlanacağı, aynı zamanda KEİ devletleri ile AB arasında anlaşmaların yapılması ve bağların kurulması gerektiği, bu çalışmalar yapılırken Avrupa Anlaşmaları ile Ortaklık ve İşbirliği Anlaşmalarının AB ve DTÖ ile diğer uluslararası örgütlerden ve anlaşmalardan doğan yükümlülüklerin göz önüne alınacağı ifade edilmiştir. İmzacı devletler, bütün bu yükümlülüklerle uygun olmak üzere, uygulanabilir adımlar atılması yönünde mutabık olduklarını da beyan etmişlerdir.

2. Değerlendirme

İstanbul Bildirisi, başlığında da belirtildiği üzere, bir niyet ifadesidir. KEİ Bölgesi'nde serbest ticaret bölgesi oluşturulması yönündeki iradelerin dış dünyaya duyurulduğu bir metindir. Metinde dikkat çeken husus, oldukça ihtiyatlı bir dil kullanılmış olmasıdır. Zira KEİ'yi oluşturan devletlerin kendilerini kayıt altına aldıkları çeşitli ekonomik yapılanmalar mevcuttur ve bu yapılanmalar, KEİ devletlerinin çerçevesini kendilerinin çizecekleri bir serbest ticaret bölgesi oluşturulmasına izin vermemektedir. Bildiride de belirtildiği üzere Yunanistan, AB üyesidir. Türkiye ise AB ile Gümrük Birliği ilişkisi içindedir. Bulgaristan ve Romanya, AB ile Avrupa Anlaşmalarını imzalamıştır. Azerbaycan, Gürcistan, Moldova, Ukrayna, Ermenistan ve Rusya, AB ile Ortaklık ve İşbirliği Anlaşmasına taraftırlar. Ayrıca bu altı devlet, BDT üyesidirler. Nitekim bildiride de bu karmaşık durum dikkate alınmış ve serbest ticaret bölgesi oluşturmaya yönelik niyet tekrarlanırken, imzacı devletlerin üyesi veya ortağı olduğu uluslararası örgütlerin, bölgesel oluşumların ve bütün bunlardan kaynaklanan anlaşmaların ve yükümlülüklerin göz ardı edilmediği vurgulanmıştır. Bu sebeple de bildirinin sonunda, serbest ticaret bölgesi oluşturulması yönündeki araçların ve imkânların araştırılacağı yönünde ifadeler mevcuttur. Dolayısıyla KEİ'de serbest ticaret bölgesi oluşturulabilmesi, imzacı devletlerin her birinin çeşitli yükümlülüklerine hâlel

getirmeme şartına bağlıdır ve teknik olarak da üstesinden kolay gelinebilecek bir mesele değildir. Bu sebeple bildiride yalnızca niyet ifade edilmiş ve gerekli araştırmanın yapılması yönünde görüş bildirilmiştir. Bildiride, bir taraftan hukukî zorunlulukların dikkate alınacağı belirtilirken diğer yandan da uluslararası ekonomik ve politik sistemin dışına çıkılmayacağı mesajı verilmek istenmiştir.

IV. KEİÖ'NÜN Kuruluşu ve KEİÖ Şartı

A. Yalta Zirvesi

Bir dizi bildiri ile devam eden KEİ sürecinin sonunda, bildirilere imza atan devletler amaçlanan hedefleri gerçekleştirebilmek için KEİ'nin bir uluslararası örgüte dönüşerek hukukî kişilik kazanması konusunda mutabık olmuşlardır. KEİ'nin daimî kurumlara sahip olarak tam bir uluslararası örgüt gibi hareket etmesine yönelik olarak oluşan bu mutabakat çerçevesinde, 5 Haziran 1998'de Yalta'da atılan imzalar sonucunda KEİÖ Şartı kabul edilmiştir. Yalta Zirvesi'nde alınan kararlara³⁰⁸ bakıldığında, KEİ'nin gelişim sürecinin değerlendirildiği; işbirliğinin gelişmesinde önemli mesafelerin kat edildiği; bölgede barışın, istikrarın ve refahın sağlanması yönünde ciddi katkıların gerçekleştiği belirtilmiş ve bölgede gerek işbirliğinin gelişmesi gerekse bahsi geçen diğer amaçlara ulaşılabilmesi için KEİÖ Şartının imzalanarak KEİ'nin uluslararası bir örgüte dönüştürüldüğü ifade edilmiştir. Karadeniz Bölgesi'nin 21. yüzyılda pek çok yönden artan öneminin ve KEİ devletlerinin dünyadaki dönüşüm sürecini dikkate alarak uyum sağlama gayretlerinin vurgulandığı metinde, DTÖ sistemiyle bütünleşerek özellikle AB ile ekonomik ilişkilerin geliştirilmek istendiği belirtilmiştir. Bu yapıyla uyumlu bir KEİ Serbest Ticaret Bölgesi kurulması arzusunun ifade edildiği kararlarda, KEİ sürecinin gelişimi açısından özel sektörün asıl güç olarak kabul edildiğine ve Selanik'te kurulan KTKB'nin bu amaca hizmet eden bir kuruluş olduğuna dikkat çekilmiştir. Başta AB, AGİT, BMÖ olmak üzere diğer pek çok uluslararası örgüt ve bölgesel kuruluşla

---

³⁰⁸ Yalta Zirvesi'nde alınan kararların tam metni için bkz. **BSEC Handbook of Documents**, V. 4, Permanent International Secretariat, İstanbul 2000, s. 19-21; Stribis ve Karabelas, s. 39-41. İnternet üzerinden erişim için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/documents/declaration/summit/Reports/YALTA%201998.pdf>, (05.05.2011).

işbirliği hedefinin ilan edildiği Zirve kararlarında, gözlemcilik statüsüne sahip devletlerle gerçekleşen işbirliğinin yanında, bu statüye sahip olmak isteyen devletlerle ve uluslararası hükümet dışı kuruluşlarla da işbirliğinin gerçekleştirilmek istendiği dile edilmiştir. Birden çok amaca hizmet etme amacındaki KEİ'nin özellikle Avrupa ile bütünleşmede önemli bir zemin teşkil edeceği belirtilmiştir. Zirve'de alınan kararlar, KEİ sürecinin başından itibaren resmî belgelerde vurgulanan amaçların ve hedeflerin bir özeti şeklindedir. Batı Bloku tarafından belirlenmiş uluslararası düzene uyum anlamına gelen bu ifadelerden, KEİÖ'nün bu sistemin bir parçası olma arzusu taşıdığı anlaşılmaktadır. Bu sebeple Avrupa ve AB vurgusu, her fırsatta tekrarlanmaktadır.

KEİÖ Şartının uluslararası hukuk açısından 1 Mayıs 1999 tarihinde yürürlüğe girmesi sonucunda da KEİ, KEİÖ'ye dönüşerek hukukî kişilik kazanmış ve resmen bir uluslararası örgüte dönüşmüştür. Böylece, bu tarihe kadar “işbirliği” temelinde devam eden devletler arası ilişkiler, Şartın kabul edilip yürürlüğe girmesiyle birlikte, uluslararası bir örgüt olan KEİÖ şemsiyesi altında devam etmeye başlamıştır³⁰⁹. Yalta'da imzalanan Zirve Bildirisi ile mevcut olan mekanizmanın yerini, çok taraflı ekonomik işbirliği temel alınarak üye devletlere fayda sağlamak üzere kurulmuş bir uluslararası örgütün aldığı ilân edilmiştir³¹⁰. Şartın imzalanması ve ardından yürürlüğe girmesi, KEİ'nin kurumlaşması çabalarının tamamlandığı ve bu oluşum için yeni bir evrenin başladığı anlamına gelmektedir. İmzalarıyla hukuken bağlı olan

---

³⁰⁹ Bkz. Stribis, *Security*, s. 130; Klympush-Tsintsadze, s. 29; Emin Çarıkçı, **Türk Dünyasında Ekonomik Gelişmeler ve Türkiye-AB İlişkileri**, AKÇAĞ Yayınları, Ankara 2004, s. 211-214; Başaran, s. 91-95; Ali Şen, “Uluslararası Güvenlikte Ekonomik Faktörler: Türkiye'nin Bölgesel Ekonomik Entegrasyonlardaki Etkinliği ve Bölge Barışına Katkısı”, **Polis Bilimleri Dergisi**, C. 5 (2), s. 121; Mustafa Aydın, “Europe's New Region: The Black Sea in the Wider Europe Neighbourhood”, **Southeast European and Black Sea Studies**, V. 5, N. 2, May 2005, s. 267; Uzel, *Balkanlar*, s. 519-520; Tangör, *Karadeniz*, s. 63; Erhan, s. 414-415; Yalçınkaya, *Kafkasya*, s. 256-261; Altıntaş, s. 641-643; Sergiu Celac ve Panagiota Manoli, “Towards a New Model of Comprehensive Regionalism in the Black Sea Area”, **Southeast European and Black Sea Studies**, V. 6, N. 2, June 2006, s. 193-194; Kanbolat, *Yeni Ufuklar*, s. 81-84; Oktay, *Avrasya*, s. 213-214.

³¹⁰ Bkz. Alâeddin Yalçınkaya, “Karadeniz Ekonomik İşbirliği'nin Türkiye ve Bölge Potansiyeline Gerçekçi Adaptasyonu”, **Küreselleşme ve Türkiye'nin Dış Ekonomik İlişkileri, 2004 Türkiye İktisat Kongresi Tebliğ Sunuşları**, DPT Yayınları, Ankara 2004, s. 12; Kutovoy, s. 129; Mustafa Aydın, “Regional Cooperation in the Black Sea and the Role of Institutions”, **Perceptions**, Autumn 2005, s. 62; Uzel, *Balkanlar*, s. 520-521; Altıntaş, s. 643.

devletler için artık işbirliği süreci, Şartın yürürlüğe girmesiyle birlikte KEİÖ çatısı altında yani, kurumsal bir zeminde devam edecektir³¹¹.

25 Haziran 1992 tarihli İstanbul Bildirisi ile 5 Haziran 1998 tarihli Yalta Zirvesi arasında geçen süre zarfında KEİ girişi, KEİÖ'ye dönüşme sürecini tamamlamıştır. Yalta Zirvesinde ortaya çıkan ve imzalanan metinle birlikte, KEİ'nin bir uluslararası örgüte dönüşmesi için gerekli hukukî alt yapı hazırlanmış olmaktadır. Yaklaşık olarak altı yıllık bir sürede gerçekleşen bu dönüşümün uzamasına sebep olarak KUTOVOY, değişik gerekçeler ileri sürmektedir. KUTOVOY'a göre her şeyden önce KEİ devletleri, farklı sosyo-ekonomik şartlara ve yapıya sahiptir. Bu bölgede yaşayan insanlar, farklı hayat tarzlarına ve değişik dinlere mensupturlar. Tarihî ve kültürel sebeplere bağlı olarak aralarında çekişmeler ve çatışmalar yaşamışlardır. Bu süre zarfında bazı devletler, bu projeyi gerçekçi ve stratejik bir yapılanma olarak görmemişlerdir. Bu engelleri aşmak için doğal olarak geniş zamana ihtiyaç duyulmuştur. Bu zaman aralığındaki çalışmalar yoluyla KEİ, hukuken KEİÖ'ye dönüşme sürecinin alt yapısını tamamlayabilmiştir³¹². Bu etkenlere rağmen KEİÖ'nün kurulması, aralarında uyumsuzluklar olan sınır komşusu veya aynı coğrafi havzada yer alan devletler arasında, işbirliğine yönelik bir kuruluşun ortaya çıkmasına engel teşkil etmediğini göstermiştir. Üstelik bu işbirliğinin pek çok alana yayılması da karşılıklardan ziyade, ortaklıkların ortaya çıkarılabilmesinin mümkün olduğunu ispat etmiştir³¹³.

5 Haziran 1998'de Yalta'da toplanan Devlet veya Hükümet Başkanları Zirvesi sonucunda imzalanan KEİÖ Şartı, KEİ'yi uluslararası örgüt statüsüne kavuşturan belge niteliğindedir. KEİ'nin uluslararası bir örgüte dönüşerek hukukî kişilik kazanmasına yol açan bu belge, Türkiye tarafından aynı gün imzalanmıştır. 4392 sayılı "Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü Şartının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun" başlıklı yasayla TBMM tarafından 23 Haziran 1999'da kabul edilen Şart, 25 Haziran 1999 tarihli ve 23736 sayılı Resmî Gazete'de

---

³¹¹ Ecobescu, s. 166.

³¹² Kutovoy, s. 129.

³¹³ Aral, s. 1 ve 6.

yayımlanmıştır. Şartın onaylanarak iç hukuk açısından yürürlüğe girmesi ise 21 Temmuz 1999 tarihli ve 99/13159 karar sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi'nin 15 Ağustos 1999 tarihli ve 23787 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmasıyla gerçekleşmiştir. Otuz dört maddeden oluşan bu belgenin içeriği, aşağıda ele alınmıştır. Belgenin içeriği ele alınırken, KEİÖ'nün ana ve yardımcı organları ile KEİÖ'ye bağlı kuruluşlarla ilgili maddeler ve bu kurumlarla ilgili diğer düzenlemeler ele alınmayacak; bu düzenlemelere, KEİÖ'nün kurum yapısının inceleneceği kısımlarda yer verilecektir.

B. KEİÖ Şartının İçeriği ve Değerlendirilmesi

1. Giriş Kısmı

a. İçeriği

KEİÖ Şartının giriş kısmında kurucu üyeler Arnavutluk, Ermenistan, Azerbaycan, Bulgaristan, Gürcistan, Yunanistan, Moldova, Romanya, Rusya, Türkiye ve Ukrayna İngilizce esas alınarak alfabetik sırayla zikredilmiş ve bu üye devletlerin 25 Haziran 1992 tarihli İstanbul ve Boğaziçi Bildirilerini, 30 Haziran 1995 tarihli Bükreş Bildirisini, 25 Ekim 1996 tarihli Moskova Bildirisini imzaladıkları ve bu metinlerde yer alan ilkeleri ve amaçları benimsedikleri ifade edilmiştir. Ayrıca, bahsi geçen bildirilerde de belirtildiği üzere BMÖ Antlaşmasında, Helsinki Nihaî Senedinde ve Paris Şartında yer alan ilkeler ile uluslararası hukukun genel kabul gören ilkelerinin ve kurallarının benimsendiği tekraren beyan edilmiştir.

KEİÖ Şartının giriş kısmında, yukarıda belirtilmiş olan ilkelerin sonrasında devam eden ifadelerde, KEİ'nin amaçlarına yönelik beyanlar bulunmaktadır. Buna göre, belgeye imza atan devletler, öncelikle KEİ bölgesinde yer alan devletler arasında kalıcı ve yakın bir işbirliğini teşvik etmeye kararlı olduklarını zikretmişlerdir. Bölgesel girişimlerin, ilerlemenin teşvikinde ve çağdaş uluslararası yaşamın şekillendirilmesinde artan rolünün ve öneminin bilincinde olduklarını; imzacı devletlerde yaşayan toplumların durumlarının ortak çabalar aracılığıyla

sürekli geliştirilmesini sağlamak konusunda kararlı olduklarını; karşılıklı çıkarlara dayalı ekonomik işbirliğini geliştirmenin yolunun kurucu üyelerin mevcut ekonomik potansiyelini harekete geçirmekten geçtiğinin farkında olduklarını ifade etmişlerdir. KEİ'nin Avrupa'daki bütünleşme sürecinin bir parçası olduğu; insan haklarına ve temel özgürlüklere dayalı, ekonomik özgürlük, sosyal adalet, eşit güvenlik ve istikrar yoluyla refaha ulaşmayı amaçladığı; bu amaçlara ulaşma yolunda diğer ülkelerle, bölgesel girişimlerle, uluslararası örgütlerle ve malî kuruluşlarla açık bir etkileşimden yana olan ortak bir bakış açısına sahip olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca, gerçekleştirilen bu ekonomik işbirliği girişiminin kurucu devletlerin dünya ekonomisiyle daha ileri bir seviyede bütünleşmesini sağlamaya yönelik bir katkı oluşturması hususunda kararlılıklarını ifade etmişler ve KEİ bölgesinin bir barış, istikrar ve refah bölgesi hâline dönüşebilmesi amacıyla ekonomik faaliyetlerin yapıcı ve verimli bir işbirliği şeklinde ilerlemesi arzusunda olduklarını dile getirmişlerdir. Bu amaçlara yönelik olarak da KEİ girişiminin başladığı günden bu yana kat edilen mesafenin KEİ'nin uluslararası hukuk kişiliğini sağlamlaştırma ihtiyacı doğurduğunu belirterek KEİ'yi bölgesel bir ekonomik örgüte dönüştürmeye karar verdiklerini ilân etmişlerdir.

b. Değerlendirme

KEİÖ Şartının giriş kısmı, KEİÖ'nün oturduğu zemin ve bu zemin üzerinde inşa edilecek işbirliğinin amaçları bakımından KEİÖ'yü oluşturan üye devletlerin ortaya koyduğu mutabakatı göstermektedir. Buna göre KEİÖ, uluslararası hukukun genel kabul görmüş olan ilkelerini, uluslararası toplumun kabul ettiği kurumların kurucu belgelerinde ya da üzerinde uzlaşma sağlanmış uluslararası belgelerde yer alan esasları kendisine referans olarak alacağını ilân etmiştir. Bu noktada ortaya bir hassasiyet konmuştur ve ortaya çıkan bu duyarlılık, uluslararası toplumun yeni bir üyesi olan KEİÖ'nün dayanağının uluslararası hukuk ve onun dayandığı temel ilkeler ve belgeler olacağını göstermektedir.

Giriş kısmında dikkat çeken ikinci husus, ortaya çıkan uluslararası örgütün adından da anlaşılacağı üzere ekonomik işbirliğine yönelik bir yapılanma olacaktır.

Bu yapının vermek istediği imaj, bir yandan KEİ Bölgesi'ne yönelik ekonomik bir oluşum görüntüsüdür; diğer yandan da dünya ekonomisinin bir parçası olmaya yönelik olarak atılmış bir adım niteliğidir. Buradaki amaç da KEİÖ'nün başına buyruk bir görüntü vermek istemediğinin vurgulanmak istenmesidir. Soğuk Savaş sonrası yeniden şekillenen uluslararası politikada, üyelerinin önemli bir kısmı eski Doğu Bloku'na mensup olan KEİÖ'nün bu yönde verdiği mesaj, KEİÖ'nün yeni bir çatışmanın ve/veya çekişmenin aracı olmayacağına yöneliktir. Bu doğrultuda KEİÖ, diğer devletlerle ve diğer uluslararası örgütlerle işbirliği gerçekleştirmek istediğini beyan etmektedir. Uluslararası toplumun, kendisi dışındaki diğer üyeleriyle ve bölgesel girişimlerle işbirliğine yönelik olarak atılması hedeflenen adımlar, KEİÖ'nün yalnızca meşruiyet kazanmasına değil, aynı zamanda uluslararası toplum nezdinde yaygın bir şekilde kabul edilebilmesine ve gerçekleştirmeyi hedeflediği faaliyetleri kolaylaştırmasına yol açacaktır.

Ekonomik temelli bir örgüt olan KEİÖ, bu yöndeki amaçlarını çok açık bir şekilde ortaya koymuştur. KEİ Bölgesi'nde yer alan devletlerin ekonomik anlamda atılım yapmasının, bölgedeki ekonomik potansiyelden üye devletlerin karşılıklılık temelinde faydalanmasının ve bu gelişmelere bağlı olarak ilgili devlet vatandaşlarının refah seviyesinin yükselmesinin doğuracağı bir diğer sonuç, KEİ Bölgesi'nin bir barış ve istikrar bölgesi hâline gelmesidir. Bu bağlamda KEİÖ Şartının giriş kısmında yer alan bir diğer önemli nokta, üye devletlerin bölgeyi sorunsuz bir coğrafya olarak görmek istemesidir. Zira bu bölgede gerçekleştirilecek yapıcı ve verimli bir işbirliği yalnızca KEİ Bölgesi'nin değil, uluslararası toplumun da barış ve istikrar içinde yaşamasına katkı yapıcı bir rol üstlenecektir. Bu rolün gereklerini layıkıyla yerine getirmek ise kalıcı kurumsal yapılar aracılığıyla mümkündür. Bu bağlamda KEİÖ Şartında altı çizilen husus, KEİ'nin geçirdiği aşamaların neticesinde artık, uluslararası hukuk kişiliğine olan ihtiyaçtır. Bunun anlamı da işbirliğinin kalıcı olabilmesi, sürekli ve sağlam adımların atılabilmesi için uluslararası bir örgütün varlığıdır. KEİ Bölgesi'nin ekonomik anlamda gelişmesinin ve istikrarlı bir yapıya kavuşmasının somut ve gerçekçi olabilmesi, uluslararası toplumun yeni bir üye kazanmasıyla daha da güçlenecektir. Bu sebeple üye devletler, kurumsal bir yapılanma ihtiyacına binaen, uluslararası hukuk kişiliğine sahip bir

yapılanma aracılığıyla hedeflerini gerçekleştirmeyi tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Atılan bu adım, üye devletlerin samimiyetlerini uluslararası topluma göstermeleri ve bunu yaparken de hukuku kendilerine esas aldıklarını taahhüt etmeleri anlamına gelmektedir.

2. Genel Hükümler (Bölüm I) ve İşbirliğinin İlkeleri ve Alanları (Bölüm II)

a. İçeriği

“Genel Hükümler” başlıklı Birinci Bölüm, iki maddeden oluşmaktadır. KEİÖ Şartının 1. maddesine göre KEİÖ, kurucu üyeler tarafından bölgesel bir ekonomik örgüt olarak kurulmuştur. 2. maddede ise alt başlıklar altında, KEİÖ Şartında yer alan tanımlardan bahsedilmiştir. Bu alt başlıklarda, KEİÖ Şartında yer alan kısaltılmış ifadelerin, hangi tabirlere karşılık olarak kullanıldığı belirtilmiştir.

“İşbirliğinin İlkeleri ve Alanları” başlıklı İkinci Bölüm de yine, iki ayrı maddeden oluşmaktadır. 3. maddede, KEİÖ faaliyetlerinde izlenecek olan ilkeler ve amaçlar belirlenmiştir. Buna göre, benimsenen ilkeler ve ortaya konan amaçlar şöyledir:

- Dostluk ve iyi komşuluk ruhuyla hareket ederek üye devletler arasında karşılıklı saygıyı, güveni, diyalogu ve işbirliğini sağlam bir hâle getirmek;
- Uluslararası hukuk kuralları ve ilkeleri temel alınarak ikili ve çok taraflı işbirliğini geliştirmek ve çeşitlendirmek;
- İş yaşamını geliştirerek ekonomik işbirliği sürecine doğrudan katılan şirketlerin ve diğer kuruluşların bireysel ve kolektif girişimlerini teşvik etmek;
- Hedeflenen ekonomik işbirliğini, üye devletlerin uluslararası kuruluşlara tam üyeliğinden veya diğer nitelikteki üyeliklerinden kaynaklanan uluslararası

yükümlülükleriyle çelişmeyecek ve üçüncü taraflarla ilişkilerini geliştirmelerini engellemeyecek bir şekilde geliştirmek;

- Üye devletlerin özel ekonomik koşullarını ve menfaatlerini dikkate almak;
- KEİÖ sürecine diğer devletlerin, uluslararası ekonomik ve malî kuruluşların, şirketlerin ve teşebbüslerin katılımlarını teşvik etmek.

KEİÖ Şartının 4. maddesi, gerçekleştirilmek istenen işbirliği alanlarıyla ilgilidir. Maddeye göre üye devletler, KEİÖ tarafından kabul edilen ilkelere uygun olarak, üyelerinin millî ekonomilerinde sürdürülebilir kalkınmayı ve üye devletlerde yaşayan vatandaşların sosyal refahını sağlamayı amaçlamakta ve bu doğrultuda beşerî, tabiî ve diğer kaynakların daha etkin bir biçimde kullanılmasını hedeflemektedirler. Bu amaçlar ve hedefler doğrultusunda ticaret ve ekonomik kalkınma; bankacılık ve finansman; iletişim; enerji; ulaşım; tarım ve tarıma yönelik sanayi; sağlık ve eczacılık; çevrenin korunması; turizm; bilim ve teknoloji; istatistikî veri ve ekonomik bilgi değişimi, gümrükler ve diğer sınır yetkilileri arasında işbirliği; insan ilişkileri; örgütlü suçlarla ve uyuşturucu, silah ve radyoaktif madde kaçakçılığıyla, her türlü terör hareketiyle ve yasadışı göçle mücadele alanlarında veya KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi'nin alacağı kararlar doğrultusunda ilgili diğer herhangi bir alanda işbirliğinin gerçekleştirileceği ifade edilmiştir.

b. Değerlendirme

“Örgütün Kuruluşu” başlıklı KEİÖ Şartının 1. maddesi ile bölgesel bir ekonomik örgüt olarak KEİÖ'nün kurulduğu ifade edilerek, uluslararası toplum nezdinde bir irade beyanında bulunulmuştur. Ayrıca bu maddeyle KEİÖ'nün özellikleri de vurgulanmıştır ki buna göre coğrafi tasnif açısından KEİÖ, bölgesel bir uluslararası örgüttür. Ancak yukarıda da değinildiği üzere buradaki “bölge” tabiri, yeterince açık değildir ve “bölge”nin sınırları net bir şekilde çizilmemiştir. Bu sebeple de KEİÖ'nün üyeleri arasında, Karadeniz'e kıyısı olmayan devletler de mevcuttur. Öte yandan KEİÖ, amaçları ve faaliyetleri açısından yapılan tasnifte,

uzman örgütler sınıfı içinde ve “ekonomik konulu örgütler” alt kategorisinde yer almaktadır. Dolayısıyla 1. madde, yalnızca KEİÖ’nün kuruluşunu beyan eden bir irade açıklaması olmayıp aynı zamanda, örgütün coğrafi açıdan tasnifi ile amaçları ve faaliyetleri yönünden dâhil olduğu grubu da ifade eden bir maddedir.

KEİÖ Şartının 2. maddesinde ise bazı tabirlere yer verilmiştir. “Tanımlar” başlığı altında açıklama getirilen bu tabirler, belgede yer alan ifadelerden neyin kast edildiğini gösteren ve kullanım kolaylığı sağlamak amacıyla kısaltılmış olan ibarelerdir. Bu açıklamalar, bu tarz yapılanmaların kurucu belgelerinde rastlanan alışılmış ifadelerden oluşmaktadır.

Şartın 3. ve 4. maddeleri, “İşbirliğinin İlkeleri ve Alanları” başlığını taşımakta ve belgenin “İkinci Bölümü”nü oluşturmaktadır. 3. maddede, ilkelerden ve amaçlardan bahsedilirken 4. maddede işbirliği alanları konu edilmiştir. Dolayısıyla bu bölümün başlığı, bölümün içeriğini tam olarak yansıtmamaktadır. Bu bölümün başlığı, sadece 3. maddenin içeriğini tam olarak karşılamaktadır. Bu sebeple üst başlığa, “işbirliğinin amaçları” ibaresinin eklenmesi yerinde olacaktır. 3. maddede sayılan ilkelere ve amaçlara bakıldığında ise 25 Haziran 1992 tarihinde başlayan bildiriler dizisinde yer alan ve KEİÖ Şartının giriş kısmında da tekraren belirtilen ifadelerle rastlanmaktadır. Buna göre KEİÖ, uluslararası hukukun kurallarını ve temel ilkelerini kendisine şiar edinmiştir. İşbirliğinin geliştirilmesinde, çeşitlendirilmesinde ve yaygınlaştırılmasında bu çerçeve içinde hareket edecektir. Dostluk ve iyi komşuluk ruhundan, devletler arasında karşılıklı saygıdan ve güvenden, diyalogdan ve işbirliğinden, üye devletlerin özel ekonomik koşullarından ve menfaatlerinin dikkate alınacağından bahsedilerek uluslararası hukukta karşılığı bulunan ilkelere atıfta bulunulmuştur. Ayrıca, 3. maddede ısrarla vurgulanan işbirliğine yönelik olarak “geliştirmek”, “kuvvetlendirmek”, “cesaretlendirmek”, “çeşitlendirmek” gibi olumlu ifadeler kullanılması ve üye devletlerin diğer örgütlerle veya kuruluşlarla olan çeşitli nitelikteki ilişkilerinden kaynaklanan yükümlülüklerle çelişki yaratılmaması, üçüncü taraflarla olan ilişkilerin gelişmesine engel teşkil edilmemesi konularında gösterilen hassasiyet ile diğer devletlerin, uluslararası kuruluşların, şirketlerin ve teşebbüslerin KEİÖ sürecine katılımının teşviki dikkat çekicidir. Bu

ifadelerle işbirliğinin gerçekleşebilmesi için bir yandan olumlu ve iyimser bir hava yaratılmak istenmekte, diğer yandan da imzacı devletlerin üçüncü taraflarla olan çeşitli düzeylerdeki ilişkilerinin engellenmek istenmediği beyan edilmektedir³¹⁴. Tedirgin edecek veya şüphe yaratacak herhangi bir düşünceyi engellemeye yönelik bir mantığın yansıması olan bu ifadeler yoluyla daha önce de bahsedildiği üzere, KEİÖ'nün dayanağı ve gerçekleştireceği faaliyetlerin meşruluğu ile örgütün esnek ve üçüncü taraflara açık niteliği bir kez daha kayda geçirilmiş olmaktadır.

Belgenin 4. maddesinin başlığı, “İşbirliği Alanları”dır. Bu maddede, işbirliği alanları sayma yoluyla tek tek belirlenmiştir. İşbirliği alanları belirtilmeden önce, üye devletlerin kabul etmiş oldukları ilkelere tekrar atıf yapılarak ilgili devletlerde yaşayan halkların sosyal refahını sağlamayı ve kendi millî ekonomik yapılarında sürdürülebilir kalkınmayı amaçladıkları belirtilmiştir. Bu amaçları gerçekleştirme noktasında beşerî, tabiî ve diğer kaynakları daha etkin bir şekilde kullanmayı hedefledikleri de ifade edilmiştir. Gerek ilkeleri gerekse amaçlanan hedefleri bu madde içinde de tekrar etmek, yukarıda belirtilen esaslar çerçevesinde ortaya konmuş olan KEİÖ'nün kuruluş felsefesini bir kez daha vurgulayarak uluslararası toplumu tedirginliğe ya da endişeye sevk etmeme, olumsuz bir intiba uyandırmama isteğinden kaynaklanmaktadır. Nitekim akabinde belirtilen ve yukarıda tek tek sıralanmış olan işbirliği alanlarına bakıldığında, genel olarak doğrudan ve/veya dolaylı olarak ekonomik nitelikli faaliyet alanları olduğu görülmektedir. Ancak bunların yanında, KEİÖ Bölgesi'ne yönelik olarak, uluslararası politikada Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkmış yeni yapının yansımalarına yönelik alanların da kapsam içine alındığı görülmektedir. Her ne kadar KEİÖ'nün amaçları arasında, KEİÖ Bölgesi'nde barışı ve istikrarı sağlamak varsa da “*örgütlü suçlarla ve uyuşturucu, silah ve radyoaktif madde kaçakçılığıyla, her türlü terör hareketiyle ve yasadışı göçle mücadele*” gibi oldukça geniş çaplı ve ekonomiden ziyade “*güvenlik*” öncelikli bir alan yaratılmış olması dikkat çekicidir. Ayrıca KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi'nin kararları doğrultusunda başka işbirliği alanları yaratabilme yetkisinin varlığı, KEİÖ'yü

---

³¹⁴ Panayotis Gavras, “The Black Sea and the European Union: Developing Relations and Expanding Institutional Links”, **Southeast European and Black Sea Studies**, Vol. 4, Nu. 1, January 2004, s. 25-26.

yalnızca ekonomik işbirliği temelli bir örgüt olmanın ötesine taşımaktadır. Aslında bu yaklaşım, şaşırtıcı olmaktan uzaktır. Zira Soğuk Savaş sonrası yeryüzünde ortaya çıkan ekonomik yapı, işbirliği alanları arasına kalın çizgiler çekebilmeyi çok da mümkün kılmamaktadır. İletişim teknolojisinin tahmin kalıplarını yerle bir edecek derecedeki ilerleyişi ve buna bağlı olarak ortaya çıkan gelişmeler, gerek teorik olarak gerekse uygulamada “disiplinler arasılığı” yaygın bir hâle getirmiştir. KEİÖ’de sayılan işbirliği alanlarındaki çeşitlilik ve yaygınlık, bu gözle bakıldığında daha anlaşılır olabilmektedir.

3. Katılım (Bölüm III)

a. İçeriği

KEİÖ Şartının “Katılım” başlıklı Üçüncü Bölümü, 5.-9. maddeleri kapsamaktadır. “Üyelik” başlıklı 5. maddeye göre KEİÖ’nün üyeleri, Şarta taraf olan devletlerdir. 6. maddede ise KEİÖ’ye üye olarak katılımı düzenlemektedir. “Katılım” başlıklı bu maddeye göre üyelik, üye olmak isteyen ve Şartta yer alan ilkeleri ve amaçları üstlenmeye muktedir her devlete açıktır. Maddede, üyelik başvurularının muhatabının KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi olduğu belirtilmiştir. Başvurunun Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü Usûl Kurallarına uygun olarak incelenebilmesi ve onaylanabilmesi için yeni üyelik müracaatları, KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi’ne sunulacaktır.

Şartın “Çekilme” başlıklı 7. maddesi, üyelikten çekilmeyi düzenlemektedir. KEİÖ üyesi bir devlet, üyelikten ayrılmak isterse KEİÖ Daimî Sekretaryası’na resmî bildirimde bulunmak zorundadır. Bu bildirim, KEİÖ Daimî Sekretaryası’ndaki Genel Sekreter’e yapılacaktır ve üyelikten çekilme kararı, resmî bildirimde belirtilen tarihte yürürlüğe girecektir. Maddede, yürürlük tarihiyle ilgili başka bir düzenleme daha vardır ki bu da üyelikten ayrılmak isteyen devletin malî yükümlülüklerine ilişkindir. Buna göre, üyelikten ayrılmak isteyen devlet için malî yükümlülükler, bildirimde belirtilen çekilme tarihinin içinde bulunduğu malî yılın sonuna kadar geçerlidir.

Çekilmek isteyen devlet açısından malî yükümlülükler, ancak ilgili malî yılın bitiminde son erer.

8. madde, KEİÖ'deki gözlemcilik statüsünü düzenlemektedir. “Gözlemci Statüsü” başlıklı bu maddeye göre gözlemci statüsü, gözlemci olmak isteyeninin isteği doğrultusunda, örgütün çalışmalarına fiilen ve değerli katkılarda bulunmaya hazır olduğunu beyan eden her devlete ve uluslararası kuruluşa açıktır. Gözlemcilik statüsü, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü Usûl Kurallarına uygun olmak kaydıyla KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi tarafından verilir. Aynı şekilde Konsey, bu statünün askıya alınmasında veya sona erdirilmesinde de yetki sahibi olan organdır.

“Üçüncü Taraflarla İlişkiler” başlıklı 9. maddede, KEİÖ'nün üçüncü kişilerle olan ilişkilerinde izleyeceği araçlardan bahsedilmiştir. Üçüncü kişi sınıfına dâhil olan devletler ile uluslararası örgütler ve kuruluşlar, KEİÖ ile karşılıklı ilgi alanına giren çeşitli konularda işbirliği yapabilecektir. Üçüncü kişilerle olan işbirliği, üç şekilde gerçekleşebilecektir. Bunlar, periyodik değişimler ve istişareler çerçevesinde “diyalog ortaklığı”; belirli konularda düzenlenen toplantılara katılma imkânı tanıyan “sektörel diyalog ortaklığı” ve KEİÖ Dönem Başkanı'nın daveti ve bütün üye devletlerin rızasıyla KEİÖ'nün toplantılarına katılma imkânı tanıyan “misafir katılımı” şeklindedir. Maddeye göre “diyalog ortaklığı” ve “sektörel diyalog ortaklığı”, KEİÖ Dışişleri Bakanlığı Konseyi'nin kararı uyarınca tanınabilir.

b. Değerlendirme

KEİÖ Şartının Üçüncü Bölümü, KEİÖ üyeliğini ve KEİÖ üyeliğinden çekilmeyi, gözlemcilik statüsünü ve üçüncü kişilerle KEİÖ'nün ilişki biçimlerini düzenleyen bir bölümdür. 5. maddeye göre KEİÖ üyeleri, Şarta taraf olan devletlerdir. Bu durumda üyelik, kurucu üyelikle yani, yalnızca Şarta imza atan kurucu üye statüsündeki devletlerle sınırlandırılmamıştır. Dolayısıyla sonradan katılma yoluyla da KEİÖ üyeliği mümkündür. Nitekim 6. maddede, 5. maddedeki mantığın bir gereği olarak, sonradan katılma yoluyla üyelik düzenlenmiştir. Yukarıda

da belirtildiği üzere KEİÖ'ye üyelik, sınırlandırıcı bir nitelikte değildir. Bu bağlamda, 6. maddeden çıkarılabilecek bir başka sonuç ise kurucu üyelik ile katılma yoluyla sonradan üyelik arasında herhangi bir fark bulunmadığıdır. Yani, ister kurucu sıfatıyla olsun, ister sonradan katılma yoluyla olsun KEİÖ üyelerinin tamamı aynı statüdedir ve birbirleriyle eşittir.

Şartın 6. maddesiyle ilgili dikkat çeken diğer bir husus, KEİÖ Şartının Türkçe metnindeki başlık ile İngilizce özgün metnindeki başlık arasında bulunan uyumsuzluktur. “Katılım” olarak Türkçe’ye çevrilen başlığın İngilizce metnindeki karşılığı “Admission” şeklindedir. Bu kelimenin anlam bakımından Türkçe’ye uyarlanarak “Üyeliğe Giriş” şeklinde çevrilmesi daha uygun olur. Zira Üçüncü Bölümün üst başlığının İngilizce metnindeki karşılığı “Participation” ve 6. maddenin başlığı ise “Admission” şeklindedir. Türkçe metinde ise her iki kelime “Katılım” olarak çevrilmiştir. Her iki kavramın anlamları yakın olmakla birlikte, arada bir fark vardır. “Katılım” şeklindeki bir çeviri, yalnızca üyeliği değil gözlemcilik statüsü ya da üçüncü kişilerle ilişkiler gibi durumları da kapsarken “Üyeliğe Giriş” gibi bir çeviri, sadece üyelikle ilgili durumları içinde barındırır. Dolayısıyla her iki madde için aynı ifadelerle yapılan bu tarz bir çeviri, maddelerin meramını anlatmakta yetersiz kalmaktadır.

Şartın 7. maddesinde, üyelikten çekilme hâli düzenlenmiştir. Buna göre üyelikten çekilmek isteyen bir devlet, bu talebini resmî bir bildirimle gerçekleştirecektir. Bildirimin yapılacağı makam ise KEİÖ Daimî Sekreteryası’nın başı olan Genel Sekreterlik’tir. Burada dikkat çeken husus, çekilme talebinin herhangi bir onaya ihtiyaç göstermemesidir. Resmî bildirim yapılmış olması yeterlidir. Buradaki bildirim, Genel Sekreterliğe yapılan tebligat ile kabul edilmektedir. Çekilme kararının yürürlüğe giriş tarihi de yine, çekilme talebinde bulunan devletin iradesine bağlı hâle getirilmiştir. İlgili devlet, bildirimde belirttiği tarihte örgüt üyeliğinden çekilmiş olacaktır. Ancak malî yükümlülükler açısından getirilen bir düzenleme mevcuttur ki buna göre, üyelikten ayrılmak isteyen devletin malî yükümlülükleri, bildirimde belirtilen tarihten bağımsız olarak, üyelikten ayrılmak istenen yılın sonuna kadar yani, ilgili malî yılın sonuna kadar devam

edecektir. Getirilen bu hüküm normal karşılanmalıdır zira KEİÖ üyeliğinden ayrılma talebi için herhangi bir sınırlandırmama getirilmemiştir ve bu talep, yürürlük tarihinin belirlenmesi meselesi de dâhil olmak üzere ilgili devletin iradesine terk edilmiştir. Hakkın kötüye kullanılmaması ilkesi çerçevesinde, örgüt üyeliğinden ayrılma açısından tanınan bu serbestiyet, üyelikten çekilmeyi talep eden devletin malî yükümlülüklerini göz ardı etmesine veya bu durumu istismar etmesine yol açmamalıdır. Ayrıca, ani gelişebilecek böyle bir durum karşısında, örgütün malî dengesinin korunması da icap etmektedir. Dolayısıyla üyelikten çekilmeyle ilgili olarak malî yükümlülükler açısından getirilen bu düzenlemenin hukukun genel ilkelerine aykırı bir durum yaratmadığı söylenebilir.

8. maddede, KEİÖ’de gözlemcilik statüsü düzenlenmiştir. Gözlemcilik statüsü, her devlete ve uluslararası kuruluşa açıktır ancak bu statüyü elde etmek “katkı yapmak” şartına bağlıdır. Bu katkı da Şarttaki ifadeyle “değerli ve fiilî” bir katkı olmalıdır. Böyle bir katkı yapmaya hazır olduğunu beyan eden her devlet ve uluslararası kuruluş için başvuru yapma hakkı vardır. Gözlemcilik statüsü için karar vermeye yetkili makam KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi’dir. Bu statünün askıya alınmasında veya sona erdirilmesinde de yetkili merci yine aynıdır. Çalışmanın Birinci Bölümünde ayrıntılı olarak değinildiği üzere gözlemcilik statüsünün kazanılmasında, askıya alınmasında veya sona erdirilmesinde dikkate alınacak düzenleme, Şartın 8. maddesinin yaptığı göndermeye dayanarak Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü Usûl Kurallarıdır. Usûl Kurallarında da sadece “fiilî ve değerli” bir katkıdan bahsedilmekte, bu katkının içeriği tam olarak belirtilmemektedir. Bu da gözlemcilik statüsüyle ilgili olarak KEİÖ’nün daha rahat hareket etmek istemesinden kaynaklanmaktadır ki bunu da doğal karşılamak gerekir. Zira gözlemcilik statüsü, örgütün iç işlerinin belirli bir oranda parçası olmak anlamına gelmektedir. Bu durumda takdir hakkının örgüte ait olması kadar; bu hakkın gerektiğinde esnek, gerektiğinde de katı kullanabilmesine imkân tanımak aynı derecede doğal ve olağan karşılanmalıdır. Devletlerin sahip olduğu egemenlik yetkisine benzetilebilecek bu ve benzeri konulardaki yetki ve hareket serbestisi, uluslararası hukuk kişiliğine sahip bir uluslararası toplum üyesi için normal niteliktedir.

Şartın 9. maddesi, KEİÖ'nün üçüncü kişilerle olan ilişkilerini düzenlemektedir. Buna göre, üçüncü kişi niteliğindeki devletler, uluslararası örgütler ve kuruluşlar ile her iki tarafın karşılıklı ilgi alanına giren konularda “diyalog ortaklığı”, “sektörel diyalog ortaklığı” ve “misafir katılımı” yollarıyla işbirliği yapmak mümkündür. “Diyalog ortaklığı” şeklindeki işbirliği, düzenli değişim ve istişare neticesinde gerçekleşebilirken; “sektörel diyalog ortaklığı” aracılığıyla işbirliği, belirlenmiş bazı konulardaki toplantılara katılma imkânının yaratılmasıyla yapılabilecektir. Her iki ortaklık modelinde de yetkili merci, KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi'dir. “Misafir katılımı” modelindeyse KEİÖ Dönem Başkanı'nın daveti ve üye devletlerin tamamının rızası gerekmektedir. Bu şartların gerçekleşmesi durumunda, KEİÖ'nün toplantılarına katılma mümkün hâle gelebilecektir. Bu ortaklık modellerinde dikkat çeken nokta, ortaklık modellerinin süreklilik arz etmesi veya ihtisas konuları üzerine olmasıdır. Dolayısıyla üçüncü kişilerle olan ortaklık ilişkisinde, istikrar ve yarar Saikleri ön plânda tutulmak istenmiştir ki bu da örgütün kuruluş gayesiyle ve hedefiyle uyumlu bir çerçeveye karşılık gelmektedir.

4. Kurum Yapısıyla İlgili Hükümler

KEİÖ Şartının 10.-24. maddeleri, KEİÖ'nün kurum yapısıyla ilgili düzenlemeleri barındırmaktadır. Bu düzenlemeler, örgütün kurum yapısının inceleneceği kısımlarda ele alınacak ve ayrıntılı bir şekilde değerlendirilecektir.

5. Malî Hükümler (Bölüm VIII)

a. İçeriği

“Malî Hükümler” başlıklı Sekizinci Bölüm, iki maddeden oluşmaktadır. 25. madde, KEİÖ'nün bütçesiyle ilgili bir düzenlemedir. “Örgütün Bütçesi” başlıklı bu maddeye göre bütçe, üye devletlerin malî katkılarından oluşmaktadır. Bu katkının miktarı ise KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi'nin konuyla ilgili kararlarına göre belirlenir. Örgüt bütçesi, yıllık olarak belirlenir ve denetlemeye tâbi tutulur. Malî yıl

ise 1 Ocak-31 Aralık arası dönemi kapsar. Maddede, malî yükümlülüklerin yerine getirilmemesi hâlinde, değerlendirmek üzere bu durumun Dışişleri Bakanları Konseyi'nin incelemesine sunulacağı belirtilmiştir.

Sekizinci Bölümdeki ikinci madde, “Örgüte Gönüllü Katkılar” başlıklı 26. maddedir. Maddeye göre Dışişleri Bakanları Konseyi, alacağı kararlar ile özel fonlar oluşturabilir. Bu amaçla KEİÖ üyesi devletlerin, devlet gruplarının, gözlemcilerin, üçüncü kişi statüsündeki bağış yapmak isteyen tarafların yapmak istediği katkılar kabul edilecektir. Ancak bunun kabul edilebilmesi, katkı yapmak isteyen tarafın ortaya koyacağı şartlar ile KEİÖ'nün amaçlarının ve ilkelerinin uyumlu olmasına bağlıdır. Her özel fonun ise Konsey tarafından ilgili fon için belirlenecek özel kurallara ve düzenlemelere bağlı olacağı da 26. maddede ifade edilmiştir.

b. Değerlendirme

Her uluslararası örgütün, faaliyetlerini yapabilmek üzere gerekli olan malî kaynağı sağlamasında en temel yol, üyelerinin yapacağı malî katkıdır. KEİÖ'de de bu yol esas alınmıştır. Katkının miktarını belirleme yetkisi, KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi'ne bırakılmıştır ki en yetkili organ olması münasebetiyle bu da olağan bir durumdur. Örgütün gelir-gider tablosu anlamına gelen bütçenin de yine alışılmış bir şekilde, bir yıllık dönem için belirleneceği kayıt altına alınmıştır. 1 Ocak-31 Aralık arasındaki tarihleri kapsayan yıllık bütçenin denetiminin de doğal olarak yıllık olarak yerine getirileceği belirtilmiştir. 25. maddede dikkat çeken husus, üye devletlerin malî yükümlülüklerini yerine getirmemeleri hâlinde, izlenecek yolla ilgilidir. Buna göre, üye devletlerin bu anlamda malî ihmalinin ortaya çıkması hâlinde bu durum, Konsey'e sunulur. Maddede malî yükümlülüklerin yerine getirilmemesi hâlinde üyeliğin askıya alınması veya sona erdirilmesi gibi bağlayıcı tedbirlere yer verilmemiş, bu konuyla ilgili herhangi başka bir mekanizma düzenlenmemiştir. Burada, yetkili kılınan Konsey'e geniş bir yetki alanı bırakılmıştır. Bundan amaçlanan, üyeliğin askıya alınması ya da sona erdirilmesi gibi yaptırımların hayata geçirilmesini katı kurallara bağlamayarak üye yapısını korumak ve üye devletlerin içinde bulunduğu veya öngöremeyeceği özel durumları da göz önünde bulundurmak

olabilir. Bu anlayışın akla getirdiği bir başka sonuç da KEİÖ'nün bütünlüğünü korumak ve geliştirmek konusunda ortaya konmak istenen hassasiyettir.

Şartın 26. maddesinde, örgüte yapılmak istenen gönüllü katkılardan bahsedilmiştir. Bu amaçla özel fonlar oluşturabilmeye imkân tanınmış ve yetki, KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi'ne verilmiştir. Katkı yapmak isteyen KEİÖ üyesi devletlerin, devletler grubunun, gözlemcilerin ve üçüncü kişilerin yapacağı bağışların şarta bağlanabileceği de kabul edilmiştir. Bağış yapmak isteyen tarafların ileri süreceği şartların yerine getirilmesi ise bu şartların KEİÖ'nün ilkelerine ve amaçlarına aykırı olmamasıdır. Dolayısıyla KEİÖ'nün ilkeleri ve amaçları ile bağış yapmak isteyen tarafların ileri süreceği şartların uyumlu olması gereklidir. Bu uyumluluğun varlığı hâlinde, yapılacak katkıların memnuniyetle kabul edileceği ifade edilmiş olup oluşturulacak her özel fon için özel kuralların ve düzenlemelerin Konsey tarafından kabul edileceği de belirtilmiştir. Burada, değişik saiklerden yola çıkılmış olabilir. Birincisi, KEİÖ'nün amaçlarının ve ilkelerinin malî sebeplerle bile olsa aşındırılmamasıdır. İkincisi, yapılacak malî katkıların KEİÖ'nün hür iradesini baltalamaması, bağış sahiplerinin örgütü etkileme gücünün engellenmesi ve kurum iradesinin bağımlı olmasının önüne geçilmek istenmesidir. Bir diğeri ise yapılacak katkıların, fonlar oluşturmak yoluyla belli bir hukukî temel üzerinden yapılması ve bir düzene oturtulması arzusudur.

6. Hukukî Hükümler (Bölüm IX)

a. İçeriği

KEİÖ Şartının 27.-30. maddelerini kapsayan bu bölümde bazı hukukî konular ele alınmıştır. “Hukukî Yetki” başlıklı 27. maddede, KEİÖ'nün hukukî kişiliğe sahip olacağı ifade edilmiş ve bu yetkinin sınırları, “sözleşme akdetme”, “taşınır ve taşınmaz mal edinme ve elden çıkarma” ve “dava açma” şeklinde sayma yoluyla çizilmiştir.

“Ayrıcalıklar ve Bağışıklıklar” başlıklı 28. maddede ise KEİÖ’nün, resmî görevlilerinin ve üye devlet temsilcilerinin üye devlet topraklarında, BMÖ Genel Kurulu tarafından 13 Şubat 1946’da kabul edilmiş “Birleşmiş Milletler Ayrıcalıklar ve Bağışıklıklar Sözleşmesi”nde belirtilen ayrıcalıklardan ve bağışıklıklardan faydalanacakları belirtilmiştir. Bu ayrıcalıkların ve bağışıklıkların, KEİÖ’nün ilkelerine ve amaçlarına uygun olarak görevlerini bağımsız olarak yerine getirmeleri için ilgili kişilere tanındığı da ifade edilmiştir. Maddeye göre ev sahibi ülkenin vatandaşları ya da bu ülkede sürekli ikamet eden KEİÖ Daimî Sekreteryası’nın görevlileri ve üye devlet temsilcileri, görevlerinin yerine getirilmesi sırasında resmî eylemleri bakımından yargı bağışıklığından ve dokunulmazlığından faydalanacaklardır. Ayrıca maddede, KEİÖ ve Daimî Sekreteryası görevlilerinin ayrıcalıklarıyla ve bağışıklıklarıyla ilgili olarak KEİÖ üyeleri tarafından ek bir protokol hazırlanacağı da zikredilmiştir.

Metnin 29. maddesi, “Anlaşmazlıkların Halli” başlığını taşımaktadır. Maddeye göre iki veya daha fazla üye devlet arasında, KEİÖ Şartının yorumlanmasıyla veya uygulanmasıyla ilgili bir anlaşmazlık olması durumunda, ilgili taraflar istişarede bulunacaklar ve gerekirse de anlaşmazlığı, incelemek ve sonuçlandırmak üzere KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi’ne sunacaklardır.

30. madde ise “Değişiklikler” başlığı altında, KEİÖ Şartında değişiklik yapılması durumunu düzenlemektedir. Maddeye göre her üye devlet, Şartın değiştirilmesiyle ilgili olarak bir teklifte bulunabilir. Böyle bir teklif olması durumunda, önerilen değişikliğin metni, KEİÖ Daimî Sekreteryası aracılığıyla üyelere dağıtılır. Bu metin, incelenmek ve gerekirse onaylanmak üzere Dışişleri Bakanları Konseyi’ne de sunulur. Şartta yapılacak ve kabul edilecek değişiklikler, üye devletlerin onayına, kabulüne ve uygun bulmasına tâbi olacaktır ve aşağıda değinilecek olan 33. maddedeki usûle uygun olarak yürürlüğe girecektir.

b. Değerlendirme

Bu bölümdeki ilk madde olan 27. madde değerlendirildiğinde, dikkat çeken ilk husus, maddenin başlığıdır. 27. maddenin Türkçe metnindeki başlığı, “Hukukî Yetki” şeklindedir. İngilizce metin ise “Legal Capacity” ifadesinden oluşmaktadır. Türkçe çevirisinin “Hukukî Ehliyet” şeklinde bir çeviri olması daha uygun olabilir. Zira maddenin içeriği de KEİÖ’nün hukukî kişiliğine yöneliktir. Maddeye göre KEİÖ, hukukî kişiliğe sahip olacaktır. Bu hukukî kişilik ise “sözleşme yapma”, “taşınır ve taşınmaz mal edinme ve elden çıkarma”, “dava açma” ehliyetine sahip olma şeklinde sayma yoluyla belirtilmiştir. Uluslararası örgütlerin uluslararası toplum içindeki varlığının bir göstergesi olan hukukî kişilik, Birinci Bölümde de ayrıntılı bir şekilde değinildiği üzere, uluslararası hukuktan doğan haklara ve yükümlülüklerle sahip olmak anlamına gelmektedir. Nitekim maddede de hukukî kişiliğin açıkça belirtilmesi ve bundan kaynaklanan hakların sayma yoluyla sıralanması, KEİÖ’nün uluslararası toplum nezdindeki varlığının ve taraf olabilme ehliyetinin en açık göstergesidir. 27. maddenin varlığı, aksi bir düşüncenin ortaya atılmasının önündeki en büyük engel niteliğinde olup bu konuda oluşabilecek bir duraksamaya ya da tereddüde de izin vermez.

Uluslararası örgütlerin hukukî kişiliğe sahip olduğunu gösteren işaretlerden biri de örgütün ve örgüt görevlilerinin sahip olduğu ayrıcalıklar ve bağışıklıklardır. Bu durum da Şartın 28. maddesinde kendisini göstermektedir. Maddeyle örgüte, görevlilerine, üye devlet temsilcilerine ayrıcalıklar ve bağışıklıklar tanınmıştır. Görevlerini KEİÖ’nün amaçlarına ve ilkelerine uygun bir şekilde ve bağımsız olarak yerine getirebilme amacına yönelik olarak tanınmış olan bu ayrıcalıklar ve bağışıklıklar, BMÖ Ayrıcalıklar ve Bağışıklıklar Sözleşmesinde belirtilmiş olanlardır. Ayrıca, KEİÖ ve Daimi Sekretarya görevlilerinin ayrıcalıklarıyla ve bağışıklıklarıyla ilgili bir ek protokol de yapılacağı belirtilmiştir ki bu protokol, 30 Nisan 1999 tarihinde Tiflis’te imzalanmış ve 1 Mayıs 2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Maddede ayrıca, yargı bağışıklığından ve dokunulmazlığından da bahsedilmiştir. Buna göre ev sahibi ülkenin vatandaşı veya bu ülkede sürekli ikamet eden Daimî Sekretarya görevlileri ve üye devlet temsilcileri, bu bağışıklıktan ve

dokunulmazlıktan da faydalanacaktır ki bunun çerçevesi, evrensel olarak kabul edilmiş olan “görevin ifası” ve “resmî eylemler” ile sınırlıdır. Maddeyle tanınan imtiyazlar, keyfiliğin önüne geçilmesi ve hakkın kötüye kullanımının engellenmesi amacıyla sınırlandırılmıştır. Aksine bir düşünce yalnızca KEİÖ’yü değil, ilgili kişinin vatandaşı olduğu üye devleti de sorumluluk altına sokacağından, sınırlandırıcı ifadelerin tekraren belirtilmesi yerinde bir düzenlemedir.

29. maddeyle getirilen düzenleme, KEİÖ Şartının yorumuyla veya uygulamasıyla ilgili olarak ortaya çıkabilecek anlaşmazlıklarla ilgilidir. Maddeye göre bu gibi hâllerde, kademeli bir çözüm yolu izlenecektir. Öncelikle anlaşmazlığın tarafları olan üye devletler, kendi aralarında meseleyi görüşecekler ve çözüm arayacaklardır. Eğer bu aşamada sonuç alınamazsa, nihaî çözüm için anlaşmazlık, KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi’ne sunulacaktır. Getirilen bu düzenlemede, önceliğin taraflar arasındaki uzlaşmaya bırakılması yerindedir zira bu yöntem, tarafların kendi tezlerini doğrudan birbirine anlatması ve birbirlerini karşılıklı olarak daha da iyi anlaması açısından daha elverişlidir. Ayrıca bu usûl, örgüt üyeleri arasındaki ilişkilerin gelişmesi ve örgütün bütünlüğü bakımından da faydalıdır. İkinci aşamada, sorunun incelenmesi ve çözümü için KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi’nin yetkilendirilmesi ise önemlidir. Zira örgütün en yetkili organı Konsey’dir. KEİÖ Şartı ise örgütün anayasası niteliğindedir ve hiyerarşik olarak en üstte yer alan hukukî düzenlemedir. Bu sebeple anlaşmazlığın sürüncemede kalması ve taraflar arasında çözüm getirilememesi, örgüt açısından sakıncalar doğurabilir. Dolayısıyla anlaşmazlığın çözümü için bir üst mercinin belirlenmiş olması yeterlidir. Bu düzenlemeye getirilebilecek eleştiri ise ilk aşamada taraflar arasında aranan uzlaşma için açık veya örtülü bir zaman sınırının bulunmamasıdır. Getirilecek bir sınırlama, anlaşmazlığın çözümünün süre açısından kısılmasına yol açacağı gibi uzun süre sürüncemede kalmasını engelleyecek, belirsizliği giderebilecektir.

30. madde, Şartta yapılmak istenen değişikliklerin usûlüyle ilgilidir. Buna göre Şartta değişiklik talep etme hakkı, her üye devlete tanınmıştır. Değişiklik talebi öncelikle, üye devletlere KEİÖ Daimî Sekretaryası aracılığıyla dağıtılır. Aynı şekilde yine, incelenmek üzere KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi’ne de Daimî Sekretarya

aracılığıyla sunulur. Konsey, değişikliklerin uygun bulunup bulunmadığını belirleyen makamdır ve nihai kararın sahibidir. Değişikliklerin Konsey tarafından uygun bulunmasından sonra üye devletler de iç hukukları açısından onay, kabul ve uygun bulma sürecini işletecekler ve değişiklikler, aşağıda değinilecek olan 33. maddeye uygun olarak yürürlüğe girecektir. Bu maddede belirtilen değişiklik süreci, yazım tekniği açısından değerlendirildiğinde yeterince açık değildir. Daha itinalı bir şekilde kaleme alınması, isabetli olacaktır. Ayrıca, değişikliklerle ilgili olarak değişiklik teklifinin sahibine, diğer üye devletlere ve Konsey'e getirilmiş bir zaman sınırlaması bu maddede de söz konusu değildir. 29. maddede belirtilmiş olan eleştiriler, bu madde için de geçerlidir ve bu anlamda, maddedeki eksikliğin giderilmesi yerinde olacaktır.

KEİÖ Şartının 30. maddesi kapsamında, Şartta yapılmak istenen bir değişiklik vardır. Henüz yürürlüğe girmemiş bu madde, UKÇM ile ilgilidir. KEİÖ Şartının 24. maddesi, genel olarak KEİÖ'ye bağlı kuruluşları düzenlemektedir. Yeni 24. madde ise doğrudan doğruya UKÇM başlıklıdır ve UKÇM'nin KEİÖ içindeki yeriyle ve kuruluş amacıyla ilgili hükümleri barındırmaktadır. Bu bağlamda, yukarıda ele alınan 29. ve 30. maddelerdeki zaman sınırlamasının yokluğu, bazı aksaklıklara yol açmaktadır. UKÇM ile ilgili değişikliğin yürürlüğe girmemesi dışında, aşağıda da ele alınacağı üzere, bazı KEİÖ üyeleri, yapılan anlaşmaları veya değişik nitelikteki belgeleri iç hukuk sürecinden geçirirken yavaş davranmaktadır. Bu da genel örgüt yapısı içinde aksamalara yol açmaktadır. Bu sebeple KEİÖ Şartında sınırlandırıcı vadelerin bulunması, imzalanan belgelerin sürüncemede kalmasını engellemek ve genel olarak KEİÖ zeminindeki işbirliğini sekteye uğratmamak için gereklidir.

7. Son Hükümler (Bölüm X)

a. İçeriği

KEİÖ Şartının son bölümü olan Onuncu Bölümde dört madde yer almaktadır. İlk madde olan 31. madde, “İmzalama, Onaylama, Kabul, Uygun Bulma ve Katılım”

başlıklıdır. Maddeye göre bu Şart, bütün kurucu üyelerin imzasına açık ve kurucu üyelerin onayına, uygun bulmasına ve kabulüne tâbi olacaktır. Bu belge, belgede imzası bulunmayan bir devletin katılımına da bu belgede yer alan hükümlere uygun olarak açıktır. Son olarak maddede onay, uygun bulma, kabul etme veya katılım belgelerinin depozitere verileceği de belirtilmiştir. “Çekinceler” başlıklı 32. maddeye göre ise Şarta çekince konulamaz.

“Yürürlüğe Giriş” başlıklı 33. madde ise adından da anlaşılacağı üzere, yürürlükle ilgili hükümleri düzenlemektedir. Buna göre bu Şart, kurucu devletlerden dokuzunun onay, kabul ve uygun bulma belgelerini tevdi ettikleri tarihi izleyen ayın ilk günü yürürlüğe girecektir. Şart yürürlüğe girdikten sonra bu Şartı onaylayan, kabul eden, uygun bulan veya Şarta katılan bir devlet için yürürlük tarihi ise ilgili belgelerin tevdi edildiği tarih olacaktır. “Depoziter” başlıklı 34. maddeye göre ise Şartın tevdi mercii, KEİÖ Daimî Sekretaryası’dır. Bu Şartın aslı, İngilizce tek bir nüsha olarak Daimî Sekretarya’ya tevdi edilir.

b. Değerlendirme

KEİÖ Şartının son bölümü olan Onuncu Bölümdeki düzenlemeler, bu tip belgelerde klasik olarak son kısımda yer alan usûli hükümleri barındırmaktadır. 31. maddede Şartın, kurucu üyelerin ve sonradan katılma yoluyla üye olmak isteyen devletlerin imzasına açık olacağı belirtilmiş ve ilgili devletlerin iç hukuku açısından işleteceği süreçten de bahsedilerek ilgili belgelerin tevdi makamına verileceği ifade edilmiştir. 32. maddeyle çekince yasağı getirilerek sınırlayıcı bir düzenleme yapılmış ve Şartın bütünüyle kabul edilmesi gerektiği ifade edilerek, Şart ve dolayısıyla KEİÖ’nün yapısıyla ilgili herhangi bir esnekliğe izin verilmemiştir. Bu hâliyle belge, “*genel işlem şartlarını ihtiva eden*” bir nitelik kazanmıştır.

33. madde, yürürlüğe giriş sürecini düzenlemektedir. Yürürlüğe giriş açısından kurucu üyeler ve sonradan katılma yoluyla üye olanlar arasında bir ayrıma gidilmiştir. Kurucu üyeler için en az dokuz kurucu üyenin belgelerini tevdi etmesi ve tevdi edilen tarihi izleyen ayın ilk günü, yürürlüğe giriş şekli olarak belirlenmiştir.

Buna göre KEİÖ Şartı, 1 Mayıs 1999 tarihinde uluslararası hukuk açısından yürürlüğe girmiştir. Sonradan katılma yoluyla üye olacaklar için ise ilgili devletin belgeleri depozitere tevdi ettiği tarih, yürürlüğe giriş biçimi olarak saptanmıştır. Şartın tevdi mercii ise 34. madde uyarınca depoziter sıfatıyla KEİÖ Daimî Sekreteryası'dır. Şartın İngilizce nüshasından bir adedi, depozitere verilecektir. Üyeliğe sonradan kabul edilen devletler için getirilen bu ayırım, üye olarak kabul gören devletin üyeliğini geciktirmemek açısından olumlu olarak değerlendirilebilir.

34. maddeyle ilgili olarak değinilmesi gereken bir husus da KEİÖ Şartının özgün dilinin İngilizce olmasıdır. Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü Usûl Kurallarının 8. maddesine göre de KEİÖ'nün belgelerinde resmî dil, İngilizce'dir. KEİÖ'nün üye yapısı incelendiğinde, İngilizce'nin resmî dil olduğu bir devlet bulunmamaktadır. Uluslararası ilişkilerde İngilizce'nin en yaygın dil olarak kullanıldığı ve KEİÖ'ye üye devletlerin resmî dil açısından çeşitlilik arz ettiği de bilinmektedir. Bu bağlamda, ortak bir dil üzerinde anlaşabilme saikiyle hareket edilerek İngilizce esas alınmış olabilir ancak KEİÖ'de belgeler için yalnızca İngilizce'nin resmî dil olarak kabul edilmesi, uygun olmamıştır. Zira örgütün kuruluşunda Türkiye etkin bir rol oynamıştır ve Rusya ile birlikte en büyük iki üyeden biridir. Üye devletlerin önemli bir bölümü, SSCB ve Varşova Paktı içinde yer almış eski Doğu Bloku devletleridir. Bu ülkelerde Rusça, hâlâ yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Nitekim, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü Usûl Kurallarının 8. maddesinde, örgütün resmî toplantı dili olarak İngilizce ve Rusça kabul edilmiştir. Toplantı dili için İngilizce dışında Rusça'nın kabul edilmiş olması, hem Türkçe'nin yer almamış olması sebebiyle eksiklik yaratırken hem de bir yandan resmî belge dilinin ortak bir dil bulmak saikiyle sadece İngilizce ile sınırlandırılmış olması ancak diğer yandan toplantı dilinde böyle bir sınırlandırmaya gidilmemiş olması dolayısıyla bir çelişki yaratmaktadır. KEİÖ fikrini devletlerin gündemine sokan, örgütün ortaya çıkmasında “motor gücü” olan ve KEİÖ Daimî Sekreteryası'na ev sahipliği yapan Türkiye için resmî diller içinde Türkçe'nin de yer alması, hem bir yanlışlığın giderilmesi hem de Türkiye için saygınlık yaratması bakımından önem arz etmektedir. Nitekim üyeleri arasında Rusya ve Çin Halk Cumhuriyeti gibi iki büyük devletin bulunduğu ve bu iki devletin “motor gücü” teşkil ettiği Şangay İşbirliği

Örgütü'nde, Şangay İşbirliği Örgütü Şartının 26. maddesine göre resmî diller Rusça ve Çince olup her iki dil de geçerlilik açısından eşit kabul edilmiştir. İngilizce'ye ise uluslararası ilişkilerdeki geçerliliğine rağmen, resmî diller arasında yer verilmemiştir³¹⁵. Türkiye'nin öncülüğünde kurulan bir diğer uluslararası örgüt olan Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nin çalışma dilleri olarak ise Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nin Kurulmasına Dair Nahçıvan Anlaşmasının³¹⁶ 17. maddesine göre örgüte üye devletlerin devlet dilleri ve İngilizce belirlenmiştir. Türkiye'nin, Azerbaycan'ın, Kırgızistan'ın ve Kazakistan'ın üye olduğu bu örgütün çalışma dilleri Türkçe, Azerice, Kırgızca, Kazakça ve İngilizce'dir. Azerice'nin, Kırgızca'nın ve Kazakça'nın temelde, Türkçe'nin farklı lehçeleri olduğu göz önünde bulundurulursa örgütün resmî dillerinin Türkçe, Türkçe'nin üç farklı lehçesi ve İngilizce olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca bu örgütte Rusça, resmî örgüt dilleri arasına alınmamıştır. Dolayısıyla KEİÖ'de bu eksikliğin giderilmesi amacıyla İngilizce'nin dışında, Türkçe'nin örgüt belgelerinde ve toplantılarında, Rusça'nın ise örgüt belgelerinde resmî dil olarak kabul edilmesi yerinde bir değişiklik olur. Zira KEİÖ'nün iki büyük devletinin resmî dilinin ve nüfus itibarıyla en çok konuşulan iki dilinin örgütün resmî dilleri arasında yer almaması normal değildir. Ayrıca 34. maddede belirtilen, Şartın yalnızca İngilizce nüshasının teslimi ise yine benzer gerekçeler açısından eksik bir düzenlemedir ve bu eksiklik, aynı şekilde giderilmelidir.

Dil meselesiyle ilgili olarak değinilmesi gereken bir diğer konu da yine aynı paralelde, örgütün resmî internet sayfasının diliyle ilgilidir. Örgütün resmî internet sayfası, sadece İngilizce yayın yapmaktadır. Bu bağlamda, yukarıda bahsi geçen uluslararası örgütlerin uygulamalarına bakıldığında Şangay İşbirliği Örgütü'nün resmî dilleri arasında İngilizce yoktur ancak örgütün resmî internet sayfası Rusça, Çince ve İngilizce olmak üzere üç dilde yayın yapmaktadır. Yine, Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nin resmî internet sayfası ise sadece Türkçe ve İngilizce

---

³¹⁵ Şangay İşbirliği Örgütü'nün diğer üyeleri Özbekistan, Kırgızistan, Kazakistan ve Tacikistan'dır. Şangay İşbirliği Örgütü Şartının tam metni için bkz. Şangay İşbirliği Örgütü Resmî İnternet Sayfası, <http://www.sectesco.org/EN/show.asp?id=69>, (01.06.2011).

³¹⁶ Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nin Kurulmasına Dair Nahçıvan Anlaşmasının tam metni için bkz. Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi Resmî İnternet Sayfası, http://www.turkkon.org/docs/02_a_NahcivanAnlasmasi_Turkce.pdf, (01.06.2011).

hizmet vermektedir. Dolayısıyla KEİÖ'nün resmî diline ilişkin yaptığımız eleştirilerin bir izdüşümü olarak resmî internet sayfasında İngilizce'nin yanında, Türkçe'nin ve Rusça'nın da yer alması isabetli bir yenilik olur.

V. KEİÖ'nün Organları

KEİÖ'nün organları, KEİÖ Şartının Beşinci Bölümünde düzenlenmiştir. Şartın 11.-16. maddeleri arasında Dışışleri Bakanları Konseyi, Dönem Başkanlığı, Troyka Sistemi, Yüksek Düzeyli Memurlar Komitesi, Uluslararası Daimî Sekreteryaya ve Alt Organlar başlıkları altında belirtilen bu organlar aşağıda sırayla ele alınacaktır. Özellikle KEİÖ'nün temel karar alma organı olması sıfatı sebebiyle Dışışleri Bakanları Konseyi kararları ile KEİÖ'nün resmen kuruluşundan önce gerçekleşen Dışışleri Bakanları toplantılarında alınan kararlar, ayrıntılı bir şekilde değerlendirilecektir.

A. Dışışleri Bakanları Konseyi

KEİÖ Dışışleri Bakanları Konseyi, KEİÖ Şartının 11. maddesinde düzenlenmiştir. Maddeye göre düzenli olarak toplanan Dışışleri Bakanları Konseyi, KEİÖ'nün temel karar alma organıdır. Aşağıda öncelikle KEİÖ Dışışleri Bakanları Konseyi'nin yetkileri ve karar alma süreci ele alınacaktır. Ardından, gerçekleştirilen toplantılardan bahsedilecek ve bu toplantılar sonucunda alınan kararların kurum yapısıyla ilgili olanları değerlendirilecektir.

1. Yetkileri

Düzenli olarak toplanan Dışışleri Bakanları Konseyi'nin yetkileri de yine 11. maddede düzenlenmiştir. Buna göre Konsey'in yetkileri, KEİÖ'nün amaçları çerçevesinde sırasıyla aşağıdaki gibidir:

- KEİÖ'nün faaliyetlerine ilişkin bütün konularda karar almak,

- Alt organlar tarafından sunulan konuları incelemek ve bunlara göre gereken kararları almak,
- Üyelik ve gözlemcilik statüsüyle ilgili kararlar almak,
- Usûl hükümlerine ilişkin kararlar almak ve değiştirmek,
- Alt organlar kurmak; bu organlara görevler vermek; bu görevleri tanımlamak, değiştirmek veya sona erdirmek,
- Uygun gördüğü diğer konuları incelemek.

KEİÖ Şartının 11. maddesinde altı bent hâlinde belirtilen yetkiler ele alındığında dikkat çeken ilk husus, Konsey'in yetkilerinin "KEİÖ'nün amaçları çerçevesi" içine alınmış olmasıdır. Bu ifade, Konsey için bir sınırlandırmadan daha çok, sahip olduğu yetkilerin kullanımında KEİÖ'nün amaçlarıyla uyumlu hareket etme mükellefiyeti anlamına gelmektedir ve bu mükellefiyet, KEİÖ Şartının "ilkeler, amaçlar ve işbirliği alanları"nı düzenleyen 3. ve 4. maddelerinde belirtilen amaçlarla Konsey tarafından alınan kararlar arasında bir uyumsuzluğu önlemeye yöneliktir. Örgütün işleyişinde hedeflerin gerçekleştirilebilmesi açısından bakıldığında da maddede geçen kayıt, işin doğasına uygundur.

11. maddede sayılan yetkilere bakıldığında, Konsey'in temel karar organı olmasından kaynaklanan geniş bir yetkilendirme yapıldığı görülmektedir. İlk bentte sayılan "faaliyetlere ilişkin bütün konularda karar almak" ve son bentte sayılan "uygun gördüğü bütün konuları incelemek" ibareleri, ucu açık ifadelerdir. KEİÖ Şartının 3. ve 4. maddelerinde belirtilen amaçların ve hedeflerin de genel nitelikli ifadelerle sahip olması, Konsey'in bu konuda oldukça rahat hareket etme yeteneğine sahip olduğunu göstermektedir. Öte yandan yeni üyelerin ve gözlemcilerin kabul edilmesi, alt organların kurulması ve bu organların faaliyet sahalarının belirlenmesi gibi yetkilere bakıldığında da Konsey'in KEİÖ'nün kurum yapısıyla ilgili önemli değişiklikler yapabilme yetkilerine sahip olduğu görülmektedir. Usûl hükümleriyle ilgili olarak tanınan yeni kararlar alabilme ve değişiklikler yapabilme yetkileri de KEİÖ'nün işleyiş tarzının belirlenmesiyle ilgili olarak Konsey'in geniş yetkilerle donatıldığını göstermektedir.

Konsey'in yetkilerinin geniş bir alana yayılmış olması, en yetkili karar organı olması bakımından normaldir. Uluslararası örgütlerde en yetkili karar organlarının da benzer yetkilere sahip olduğu bilinmektedir. Ancak en yetkili karar organları, son karar merciidir ve daha alt seviyedeki organların iç işleyişinin çok da içinde olmazlar. KEİÖ Dışışleri Bakanları Konseyi'nin yetkileri arasında sayılan, "alt organlar kurmak, bu organlara görevler vermek, bu görevleri tanımlamak, değiştirmek veya sona erdirmek" yetkisi, oldukça geniş bir yetkidir. Belirli bir görevi yerine getirmek üzere alt organların kurulması yetkisi olağan bir yetki olmakla birlikte, alt organların işleyişinde de tek belirleyici organ olma özelliği, Konsey'in sahip olduğu genel nitelikli yetkilerin ötesine geçmektedir. Yatay düzlemde, alt organ içinde düzenlenebilecek meselelerde de dikey bir yetkilendirme yapılmıştır. Bu madde aynı zamanda, Konsey'in hiyerarşik düzlemdeki ağırlığını da göz önüne sermektedir.

Konsey'in yetkileriyle ilgili değinilmesi gereken son husus, 11. maddedeki yazım tekniğiyle ilgilidir. Konsey'in yetkilerinin kaleme alındığı bu maddede, sistematik bir sıralama yapılmamıştır. 11. maddenin ikinci bendinde, Konsey'in alt organların sunduğu bütün konuları inceleme ve buna uygun kararlar alma yetkilerinden bahsedilmiştir. Konsey'in alt organlar kurma yetkisi ise daha aşağıda, beşinci bentte belirtilmiştir. Hâlbuki öncelikle Konsey'in alt organlar kurabilme yetkisine, daha sonra alt organların sunduğu konularla ilgili yetkilerine yer verilmesi gerekirdi. Yine üçüncü bentte, Konsey'in üyelik ve gözlemcilik statüsüyle ilgili kararları alma yetkisinden bahsedilmiştir. Birinci ve ikinci bentte ise Konsey'in KEİÖ'nün faaliyetleriyle ilgili bütün konularda ve alt organlar tarafından sunulan konularla ilgili kararlar alabilme yetkisinden bahsedilmiştir. Maddenin yazımında, öncelikle kurum yapısının dikkate alınarak üyeliğe ve gözlemciliğe kabul ile alt organların kurulması yetkileri ilk sıralara alınmalıydı. Bu yönüyle madde, sistematik olmaktan uzak ve dağınık bir görüntü vermektedir.

2. Karar Alma Süreci

KEİÖ’de karar alma süreci, iki ayrı yöntem yoluyla işletilmektedir. Genel karar alma yöntemi, KEİÖ Şartının 17. ve 18. maddelerinde düzenlenmiştir. Bu genel yöntem dışında, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü Usûl Kurallarının 16. ve 16 bis maddelerinde ise diğer karar alma yöntemleri yer almaktadır. Aşağıda sırasıyla karar alma yöntemleri ele alınarak değerlendirmeye tâbi tutulacaktır.

a. Genel Karar Alma Yöntemi

(1) Hukukî Dayanakları, Toplantı ve Karar Yeter Sayısı

KEİÖ Dışışleri Bakanları Konseyi’nin karar alma süreci, KEİÖ Şartında ve Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü Usûl Kurallarında düzenlenmiştir. KEİÖ Şartının 17. ve 18. maddeleri, “ Bölüm VI-Nisap ve Karar Alma” başlığı altında KEİÖ’nün karar alma sürecinin hukukî dayanaklarını oluşturmaktadır. Buna göre, KEİÖ Dışışleri Bakanları Konseyi’nin toplantı yeter sayısı, üye devletlerin üçte iki çoğunluğu olarak 17. maddede belirlenmiştir. Bu maddede dikkat çeken nokta, KEİÖ Şartının Türkçe tercümesindeki eksikliktir. 17. ve 18. maddelerin de içinde bulunduğu “Bölüm VI”nın İngilizce özgün metnindeki başlığı, “Quorum and Decision Making” şeklindedir. 17. maddenin kenar başlığı ise “Quorum”dur. “Quorum” kelimesinin Türkçe’deki tam karşılığı, “toplantı yeter sayısı”dır. KEİÖ Şartının Türkçe çevirisinde ise maddede ve bölümün başlığında, “nisap” tabiri kullanılmıştır. Bilindiği gibi, toplantı yeter sayısı/nisabı ve karar yeter sayısı/nisabı olmak üzere iki ayrı yeter sayı/nisap vardır ve Türkçe metinde bu husus açık değildir. Oysa burada İngilizce özgün metinde kastedilen, toplantı yeter sayısıdır. Dolayısıyla çevirideki bu eksikliğin, “Toplantı Yeter Sayısı ve Karar Alma” şeklinde bir başlık kullanılarak giderilmesi gerekmektedir.

Toplantı yeter sayısının üçte iki olarak belirlendiği Konsey toplantılarında, karar alma süreci ise KEİÖ Şartının 18. maddesinde düzenlenmiştir. Maddeye göre karar alma mekanizması, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü Usûl Kurallarında

belirlenmiştir. Maddede, Konsey'in bütün konularda oydaşma sağlanması yönünde gayret göstereceği belirtilmiştir. 18. maddede belirtilen bir diğer husus ise Usûl Kurallarında belirlenen bazı konularda, oydaşmanın zorunlu olmasıdır. Görüldüğü üzere Konsey'in karar alma sürecinin dayanağı olan 18. maddede, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü Usûl Kurallarına gönderme yapılmıştır. Bununla birlikte Konsey'e, bütün konularda oydaşma sağlanması yönünde bir sorumluluk yüklenmiştir. 18. maddenin ifade ediliş tarzından, KEİÖ içindeki karar alma mekanizmasının mümkün olduğunca tabana yayılması arzusunun var olduğu anlaşılmaktadır. Örgütün işleyişi açısından bakıldığında, maddede geçen "oydaşma sağlanması yönündeki gayret"ın gerek devamlılık gerekse verimlilik açısından yerinde olduğu söylenebilir. Öte yandan oydaşmanın bütün konular için zorunluluk taşımaması, örgütün işleyişinde yaşanabilecek aksaklıkların aşılması bakımından isabetli bir tercihtir.

Konsey'in karar alma sürecinin ikincil hukukî dayanağı, KEİÖ Şartının 18. maddesinin yaptığı yollamadan da anlaşıldığı üzere Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü Usûl Kurallarıdır. Usûl Kurallarının 1. maddesinin 1. fıkrasında Konsey'in temel ve düzenli karar alma organı olduğu bir kez daha tekrarlanmıştır. Aynı maddenin 3. fıkrasında da Konsey'in belirli bir sorunla ilgili olarak karar vermek ve Konsey'i bilgilendirmek üzere bir alt organı görevlendirebileceği de belirtilmiştir. Usûl Kurallarında tekrarlanan bir başka husus da Konsey'in toplantı yeter sayısıdır. 10. maddenin ilk fıkrasında, toplantı yeter sayısının KEİÖ Şartının 17. maddesinde belirtildiği üzere, üye devletlerin üçte iki çoğunluğu olduğu yinelenmiştir.

2. Oydaşma (Konsensüs)

Usûl Kurallarının 11. maddesinde, oydaşma yoluyla karar alınması gereken konular, tek tek sayma yoluyla belirlenmiştir. Ancak maddede öncelikle oydaşmadan ne anlaşılması gerektiği belirtilmiştir. 11. maddenin 1. fıkrasına göre oydaşma, alınacak kararlar ilgili olarak bir üye devletin herhangi bir itirazının olmaması ve üye devletin ilgili kararın alınmasında bir engel çıkarmaması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla bir devlet, ilgili karara herhangi bir muhalefet iradesi beyan etmedikçe

oydaşma sağlanmış kabul edilmektedir. 11. maddenin 2. fıkrasında ise oydaşma sağlanması gereken konular sıralanmıştır. Bu konular şunlardır:

- KEİÖ'ye yeni üye kabulü,
- Devletlere ve uluslararası örgütlere gözlemcilik statüsü verilmesi ve bu statünün uzatılması,
- Üçüncü kişilerle diyalog ortaklığı ve sektörel diyalog ortaklığı kurulması,
- KEİÖ'de yeni organlar kurulması; bu organların tanımlanması, görevlerinin ve yapısal mekanizmalarının değiştirilmesi ve kaldırılması,
- Usûl Kurallarının kabulü ve değiştirilmesi,
- Oydaşma gereken konulara yönelik KEİÖ toplantılarının gündeminin belirlenmesi,
- İşbirliği projelerinin onaylanması (ilgili devletlerin oydaşmasıyla)
- Bütün üye devletleri etkileyen malî taahhütler.

Oydaşma gerektiren konulara bakıldığında, KEİÖ'nün kurum yapısını ilgilendiren konuların ön plâna çıktığı görülmektedir. Yeni üyelik, gözlemcilik, diyalog ve sektörel diyalog ortaklığı başvuruları ile yeni organlar kurulması konuları bu kapsama girmektedir. Bunun dışında Usûl Kurallarıyla ilgili düzenlemeler de dolaylı olarak bu çerçeveye dâhil edilebilir. Öte yandan işbirliği projelerinin onaylanması meselesinde sadece projeyle ilgili olan devletlerin oydaşmasının aranması, kurum yapısında esnekliği sağlamaya ve aksaklıkların önüne geçmeye yönelik bir düzenleme olarak nitelendirilebilir. Yine, sadece oydaşma sağlanması gereken konuların gündemi teşkil ettiği KEİÖ toplantılarında oydaşma aranması da örgütün işleyişini hızlandırmaya yönelik olarak düşünülmüş olmalıdır. Üye devletleri ilgilendiren malî taahhütler hususunda oydaşma aranması ise ileride doğabilecek kurum sorumluluğunun önüne geçme saikinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

3. Oylama Türleri ve Usûlleri

Karar alma süreciyle ilgili bir diğer önemli husus, oylama türleri ve usûlleridir. Usûl Kurallarının 12.-15. maddeleri arasında bulunan düzenlemeler, bu konuya ilişkindir. 12. maddeye göre oydaşmaya tâbi olmayan konularda oydaşma

sağlanamaması durumunda, bu konularda oylama yapılır. Bu konularda kararın alınabilmesi için oylamaya katılan ve oy kullanan devletlerin üçte ikisinin oyu gereklidir. Tavsiye kararlarında ise bu oran, oylamaya katılan ve oy kullanan devletlerin basit çoğunluğudur. Herhangi bir konuda, karar yeter sayısına ulaşamaması hâlinde, teklif reddedilmiş sayılır. 13. madde ise çekimser oy ile oylamaya katılmama durumunu düzenlemektedir. Buna göre bir üye devletin çekimser olması hâlinde, o üyenin seçime katılmadığı kabul edilir ve bu durum, oylama sonucunu etkilemez. Yine aynı maddeye göre oylamaya katılmayan bir üyenin tercihi, seçim sonucuna etki etmez.

14. ve 15. maddeler ise oylama şekline ve usûlüne ilişkindir. 14. maddeye göre oylamalar, el ile işaret etmek suretiyle yapılır. Bir üye devletin talebi üzerine oylama, isim okuma suretiyle de yapılabilir. Talebin kabulü hâlinde iki yoldan biri tercih edilir. Ya İngilizce alfabetik sıra gözetilir ya da Dönem Başkanı tarafından çekilecek kura sonucunda devletler sırayla oylarını ilân ederler. Bu şekilde yapılan oylamalarda, üye devlet temsilcileri “kabul”, “red” ve “çekimser” olmak üzere oylarını beyan ederler. 15. maddede, oylama yapılırken gözetilecek esaslar düzenlenmiştir. Maddenin ilk fıkrasına göre Dönem Başkanı tarafından oylamanın başladığı ilân edildiği takdirde oylama, sonuçlar açıklanana kadar kesintiye uğramadan devam eder. Dönem Başkanı’nın sonuçları ilân etmesinin ardından, oylamanın bittiği ve sonuçlarının belli olduğu kabul edilir. Maddenin 2. fıkrasında ise üyelerin oylarıyla ilgili olarak yapmak istedikleri açıklamalara yer verilmiştir. Buna göre herhangi bir devlet, oylama başlamadan önce veya tamamlandıktan sonra kendi oyuyla ilgili açıklamada bulunabilir veya resmî çekince koyabilir ya da yorum beyanında bulunabilir ve bu beyanlarının kayda geçirilerek KEİÖ Daimî Sekretaryası tarafından diğer üyelere de bildirilmesini talep edebilir.

b. Diğer Karar Alma Yöntemleri

KEİÖ’nün genel karar alma yöntemi dışında, Usûl Kurallarının 16. ve 16 bis maddelerinde diğer karar alma yöntemleri düzenlenmiştir. Bu yöntemlerden ilki, 16. maddede düzenlenen “sessizlik yöntemi”dir. KEİÖ karar alma organlarının toplantı

hâlinde olmadığı durumlarda, taslak niteliğindeki kararların kabul edilmesinde uygulanan bu yöntemle göre taslak kararlar, Dönem Başkanlığı tarafından KEİÖ Daimî Sekreteryası eliyle üye devletlere ulaştırılır. Otuz iş günü içinde taslak kararlara herhangi bir itiraz söz konusu olmazsa bu kararların onaylandığı kabul edilir. Maddeye göre otuz iş günü süresi, taslak kararların bütün üye devletlere ulaştığına dair bilgi notunun KEİÖ Daimî Sekreteryası tarafından beyan edilmesiyle başlar.

Genel karar alma yöntemi dışındaki yöntemlerden ikincisi ise acil durumlarda söz konusu olmaktadır. 16 bis maddesinde yer alan bu yöntemle göre, Yüksek Düzeyli Memurlar Komitesi acil durumlarda bağlayıcı kararlar alabilmektedir. Maddeye göre bu kararların, gerçekleşecek ilk KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi toplantısında onaylanması gerekmektedir. Aksi takdirde alınan kararlar, hükümsüz kalacaktır.

c. Karar Çeşitleri

KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi'nin aldığı kararlar, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü Usûl Kurallarının 17.-19. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Maddelerde belirtilen üç tip karardan ilki, 17. maddede belirtilmiştir. Buna göre Usûl Kurallarının 11. maddesinde düzenlenmiş olan ve oydaşma yoluyla alınan bu kararlar (resolutions), KEİÖ'nün yapısına ve/veya işleyişine ilişkin olan kararlardır ve bütün üye devletleri bağlayıcı bir niteliğe sahiptir.

Konsey'in aldığı kararlar içinde ikinci çeşidi, belirli bir konuda KEİÖ'nün teknik işleriyle ve/veya işleyişiyle ilgili kararlar (decisions) oluşturmaktadır. Usûl Kurallarının 18. maddesinde düzenlenen bu kararlar, oyların üçte iki çoğunluğuyla alınır. Nitelik açısından bakıldığında ise bu kararlar, yalnızca oylamada lehte oy kullanan üye devletleri bağlayıcı bir özelliğe sahiptir. Görüldüğü üzere oydaşma yoluyla alınan kararlar (resolutions) ile üçte iki çoğunluk aranan kararlar (decisions) arasındaki en temel nitelik farkı, ilkinin bütün üye devletleri bağlaması, ikincisinin ise yalnızca olumlu oy veren üyeleri bağlamasıdır. Dolayısıyla üçte iki çoğunluk

gerektiren kararlar (decisions) üye devletler açısından kısmen bağlayıcı bir niteliğe sahiptir. Uygulamada ise aşağıda da ayrıntılı olarak ele alınacağı üzere, Konsey kararlarında bir ayrıma gidilmiş olmasına rağmen gerek resolution gerekse decision niteliğindeki kararlarda, oydaşma yoluyla karar alındığı görülmektedir. Decision niteliğindeki kararların hiçbirinde, alınan karara katılmayan herhangi bir üye devletten bahsedilmemiştir. Decision niteliğindeki kararların üçte iki oy çokluğuyla alındığına dair herhangi bir kayıt da bulunmamaktadır.

Usûl Kurallarının 19. maddesi ise son karar çeşidi olan tavsiye kararlarını (recommendations) düzenlemektedir. Konsey veya alt organlar tarafından alınan bu kararların üye devletleri bağlayıcı özelliği yoktur. Maddeye göre alt organlar tarafından alınan tavsiye kararları, Konsey'in onayı gerçekleşmeden etki doğurmaz ve bu kararların onaylanıp onaylanmaması noktasında, Konsey'in takdir hakkı söz konusudur.

Aşağıda da belirtileceği üzere uygulamada, Konsey toplantılarında alınan kararlarda, kararların oydaşma yolu ile mi yoksa üçte iki çoğunlukla mı alındığına dair herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu durumda, Usûl Kurallarının 12. maddesinde belirtilen ve oydaşma gerektirmeyen konularda da Konsey'in karar alma aşamasında öncelikle oydaşma sağlanması yönündeki örtülü tavsiyesine riayet edildiği anlaşılmaktadır.

ç. Değerlendirme

Karar alma sürecine genel olarak bakıldığında, KEİÖ'nün karar alma mekanizmasının sıkı kurallara bağlı olmadığı görülmektedir. AYBAK'a göre bu düzenlemeler yapılırken üye devletlerin bürokratik kırtasiyeciliğe ve kuralların katılığına izin vermedikleri anlaşılmaktadır. Bu yönüyle KEİÖ'nün karar alma süreci, esnek/açık uçlu bir süreç olarak değerlendirilebilir. Özellikle düşük profilli siyasî meselelerle ve teknik işlerle ilgili kararların alınmasında, katı olmayan karar

alma süreci KEİÖ açısından kullanışlı bir araç işlevi görmektedir³¹⁷. Uygulamadaki durum, AYBAK'ın görüşlerini doğrulamaktadır. Zira uygulamada, KEİÖ Dışışleri Bakanları Konseyi tarafından alınan kararlarda, herhangi bir muhalefet şerhine rastlanmamaktadır. Alınan kararlar da oy çokluğuyla değil, oydaşma yoluyla alınmaktadır. Bu durumun bir başka sonucu da Konsey toplantılarının gündeminin hazırlanması esnasında, mutabakat sağlanan konuların gündeme alınıyor olmasıdır. Ancak cârî durum, yapılması gereken bir değişikliği gözden kaçırmamalıdır ki bu da “decisions” niteliğindeki kararların üçte iki çoğunlukla alınabilmesi ve bu kararların sadece olumlu oy verenleri bağlamasıdır. Bu hüküm, “decisions” niteliğindeki kararlara bakışı olumsuz etkilemeye müsaittir. Zira bu kararların sadece olumlu oy verenleri bağlaması, KEİÖ içindeki dengelerin bozulmasına yol açabilir. Bu sebeple “decisions” niteliğindeki kararların, her üyeyi bağlayacak şekilde düzenlenmesi isabetli olacaktır.

Genel karar alma süreci dışında işletilen diğer karar alma yöntemleri de yine AYBAK'ın işaret ettiği gibi esnek ve kullanışlı bir görüntü sergilemektedir. Usûl Kurallarının 16. maddesindeki “sessizlik yöntemi”, karar alma sürecinin hızlanmasında önemli bir rol oynama niteliğine sahiptir. Aynı şekilde Usûl Kurallarının 16 bis maddesindeki acil durumlara yönelik karar alma yöntemi de gecikmesinde sakınca doğabilecek konularla ilgili süratli karar almayı sağlamaya yönelik bir araç görünümündedir. Ancak acil durumlara ilgili herhangi bir açıklama getirilmemiş olması, bir eksiklik olarak dikkat çekmektedir. Usûl Kurallarına yapılacak bir eklemeye acil durumlara açıklık getirilmesi veya en azından bir çerçeve belirlenmesi, isabetli bir yenilik olur.

3. Dışışleri Bakanları Toplantıları

25 Haziran 1992 tarihli İstanbul Bildirisi ve Boğaziçi Bildirisi ile birlikte resmen başlayan KEİ süreci, uygulamaya yönelik ilk adımın atılması sonucunda 10 Aralık 1992 tarihinde Antalya'da yapılan Dışışleri Bakanları toplantısı ile yeni bir

---

³¹⁷ Aybak, BSEC and Turkey, s. 35.

boyuta taşınmıştır. 25 Haziran 1992’de imzalanan İstanbul Bildirisinin 17. maddesi, bu toplantıların hukukî dayanağını oluşturmaktadır. Maddeye göre Dışışleri Bakanları, yılda en az bir kez toplantı yaparak gelişmeleri gözden geçirecek ve yeni hedefler belirleyecektir. Rotasyon usûlüyle ve düzenli olarak yapılacağı ifade edilen bu toplantılarda, işbirliği için gerekli olan düzenlemelerin yapılabilmesi amacıyla geçici veya sürekli çalışma grupları oluşturulacağı da ifade edilmiştir. 17. maddede bahsi geçen bu düzenlemelerin ışığında yapılan ilk toplantı, Türkiye’de gerçekleştirilmiştir. 10 Aralık 1992 tarihinde Antalya’da yapılmış olan bu toplantıdan sonra, ilerleyen yıllarda yılda iki kez olmak üzere toplam on üç toplantı gerçekleştirilmiştir. Aşağıda, bu toplantılar sonucunda alınan kararlar içinde, kurum yapısıyla ve bu yapının örgüt içi ve örgüt dışı işleyişiyle ilgili olanlar, değişik başlıklar altında ele alınacaktır.

a. Alınan Kararlar

Dışışleri Bakanları toplantılarının karar metnlerinin giriş kısımlarının tamamında, 25 Haziran 1992 tarihli İstanbul Bildirisinde belirtilen temel esasların dikkate alındığı ifade edilmiş ve KEİ sürecine katılan devletlerin ekonomik işbirliğinin gelişmesi yönündeki niyetleri vurgulanmıştır. Her toplantıda alınan kararların giriş kısmında ayrıca, bir önceki Dışışleri Bakanları Toplantısı kararlarına atıf yapılarak toplantılar arasında devamlılık sağlandığına yönelik irade beyanı ortaya konmuştur. Bunun dışında yine giriş kısımlarında, toplantılarda alınan kararların hayata geçirilmesi yönünde atılan adımlara dikkat çekilerek bu yöndeki hızlı ve verimli çabaların önemi vurgulanmıştır.

Değişik başlıklar altında gruplandırılan KEİ Dışışleri Bakanları toplantılarının kararları, şu şekildedir:

(1) Kurumlaşma ve Hukukî Yapı

İlk toplantı olan 10 Aralık 1992 tarihli Antalya Toplantısında kurum yapısıyla ve işleyişiyle ilgili önemli kararlar alınmıştır³¹⁸. Bunlardan ilki, KEİ devletlerinin belli konularla ilgili kararları oydaşma yoluyla almasına ilişkin olarak varılan mutabakattır. 3. maddeye göre KEİ'ye yeni devletlerin katılması, üçüncü ülkelere ve uluslararası örgütlere gözlemcilik statüsü verilmesi, KEİ'de yeni organların oluşturulması, Usûl Kurallarının yürürlüğe sokulması ve yenilenmesi konularında KEİ devletleri oydaşma yoluyla karar vereceklerdir. İkinci dikkat çekici karar, KEİ belgelerinde ve toplantılarında kullanılacak resmî dillerle ilgilidir. 4. maddeye göre KEİ toplantılarının resmî dili, İngilizce ve Rusça'dır. Toplantılar esnasında, ev sahipliği yapan ülke tarafından İngilizce, Rusça ve Fransızca olmak üzere çeviri hizmeti verilecektir. Bu diller dışında da çeviri yapılması imkânı vardır ancak bu hizmet için gereken masraflar, talep eden devlet tarafından karşılanacaktır. Resmî dil meselesiyle ilgili alınan son karar ise KEİ belgelerinin diline ilişkindir. 5. maddeye göre KEİ belgelerinin resmî dili, İngilizce olacaktır. Bir diğer önemli karar ise KEİ Dönem Başkanlığı ile ilgilidir. Bu konuda uygulanacak rotasyon usûlü, 8. maddede belirlenmiştir. Buna göre KEİ Dönem Başkanlığı, altı ayda bir değişecektir ve bu değişiklik, İngilizce alfabe esas alınarak yapılacaktır. KEİ Dönem Başkanlığı'nı yürüten devlet, aynı zamanda Dışişleri Bakanları Toplantısının da başkanlığını yürütecektir. Bu bağlamda, 11. maddeye göre Türkiye, bu toplantıdan sonraki altı ay boyunca Dönem Başkanlığı'nı sürdürecektir. Son olarak bu toplantıda, 9. maddede alınan karar uyarınca, KEİ için bir Daimî Sekretarya kurulması konusunda katılımcı devletler ilke olarak anlaşmışlardır. Türk heyetinin teklifi üzerine İstanbul'da kurulması kararlaştırılan bu sekretarya, Dönem Başkanı'na bağlı olarak çalışmalarını sürdürecektir.

KEİ'nin kurum yapısıyla ilgili olarak alınan önemli kararlardan biri de Dışişleri Bakanları toplantılarının takvimidir. Bu konu, 9 Aralık 1993 tarihli Sofya

---

³¹⁸ 10 Aralık 1992 tarihli Dışişleri Bakanları Toplantısında alınan kararların tam metni için bkz. **BSEC Handbook of Documents**, V. 1, Permanent International Secretariat, İstanbul 1995, s. 21-31.

Toplantısında³¹⁹ çözüme kavuşturulmuştur. Toplantıda alınan kararların 11. maddesine göre Örgüt İşleri Çalışma Grubu'na verilen “Dışışleri Bakanları toplantıları için belirli/sabit tarihlerin belirlenmesi” görevi üzerine, bu çalışma grubu tarafından hazırlanan rapor kabul edilmiştir. Buna göre İlkbahar dönemi toplantıları, Nisan ayının ikinci yarısında ve Güz dönemi toplantıları ise Ekim ayının ikinci yarısında gerçekleştirilecektir. Dönem Başkanlığı da yılda iki kez rotasyona tâbi olacaktır.

KEİ'deki “Troyka Sistemi”, 14 Nisan 1995 tarihli Atina Toplantısında³²⁰ alınan kararla hayata geçirilmiştir. Daha önceki 17 Haziran 1993 tarihli İstanbul Toplantısında³²¹ 26. maddeyle tavsiye edilen bu sistem, Atina Toplantısında uygun bulunarak onaylanmıştır. Atina Toplantısında alınan kararların 56. maddesine göre, Yunanistan heyetinin teklifi üzerine, bir bütün olarak KEİ çalışmalarının daha etkin bir şekilde gerçekleştirilmesinde faydalı olacağı düşünülen bu mekanizmanın KEİ'nin önümüzdeki dönemde gerçekleştireceği faaliyetlerde uygulanmasına karar verilmiştir.

KEİ'nin hukukî yapısının ve kurum temelini güçlendirilmesi, Dışışleri Bakanları toplantılarında dile getirilen en önemli hususlardan biridir. 1 Kasım 1995 tarihli Kişinev Toplantısı kararlarının 23. maddesi ile Örgüt İşleri Çalışma Grubu, hukuk uzmanlarının da katılacağı özel oturumlar düzenlemekle görevlendirilmiştir. Bu oturumlara azamî oranda katılım çağrısının yapıldığı bu kararın ardından gerçekleşen diğer Dışışleri Bakanları toplantılarında, bu konunun takibi yapılmıştır. KEİ'yi bir uluslararası örgüte dönüştürecek kurucu belge olan KEİÖ Şartı, Dışışleri Bakanları toplantılarındaki bu anlayış neticesinde ortaya çıkmıştır. 25 Ekim 1996 tarihli Moskova Toplantısı kararlarının³²² 7. maddesiyle Yüksek Düzeyli Memurlar

---

³¹⁹ 9 Aralık 1993 tarihli Dışışleri Bakanları Toplantısında alınan kararların tam metni için bkz. **BSEC Handbook of Documents**, V. 1, Permanent International Secretariat, İstanbul 1995, s. 51-80.

³²⁰ 14 Nisan 1995 tarihli Dışışleri Bakanları Toplantısında alınan kararların tam metni için bkz. **BSEC Handbook of Documents**, V. 1, Permanent International Secretariat, İstanbul 1995, s. 105-133.

³²¹ 17 Haziran 1993 tarihli Dışışleri Bakanları Toplantısında alınan kararların tam metni için bkz. **BSEC Handbook of Documents**, V. 1, Permanent International Secretariat, İstanbul 1995, s. 33-50.

³²² 25 Ekim 1996 tarihli Dışışleri Bakanları Toplantısında alınan kararların tam metni için bkz. **BSEC Handbook of Documents**, V. 3, Permanent International Secretariat, İstanbul 1998, s. 3-30.

Komitesi, KEİ'yi uluslararası bir ekonomik örgüte dönüştürmek amacıyla ileri boyutta çalışmalar yapmak, malî boyutu da dâhil olmak üzere konuyu her yönüyle incelemek ve gerekli hukukî belgelerin taslaklarını hazırlayıp sunmakla görevlendirilmiştir. Yapılan bu görevlendirme sonucunda, 22 Ekim 1997 tarihli Kiev Toplantısında³²³ KEİÖ Şartının taslağı tamamlanmış ve 30 Nisan 1998 tarihli Erivan Toplantısında alınan kararların³²⁴ 1. maddesinde, 4-5 Haziran 1998 tarihinde Ukrayna'da yapılacak Zirve Toplantısında KEİÖ Şartının imzalanacağı belirtilmiş ve süreç tamamlanmıştır. Yalta'da gerçekleşecek imza töreninde, kurucu belgenin imzalanmasıyla birlikte yeni bir evreye geçen KEİ girişiminin yeni konumuyla yakından ilgili olan ve Dışişleri Bakanları tarafından onaylanan KEİÖ Bayrağı'nın da ilk defa kullanılmasına ve toplantı boyunca gönderde kalmasına karar verilmiştir.

(2) İç İşleyiş

KEİ'nin iç işleyişiyle ilgili bazı önemli adımlar, 17 Haziran 1993 tarihli İstanbul Toplantısı ile atılmıştır. 1. maddeyle KEİ Usûl Kuralları, 6. maddeyle de KEİ Daimî Sekretaryası'nın çalışma usûlleri Dışişleri Bakanları tarafından kabul edilmiştir. Bunun dışında Dışişleri Bakanları, Türkiye'nin Daimî Sekretarya ile ilgili olarak yerine getirdiği yükümlülükleri, Daimî Sekreter atanana kadar üstlenmeye devam etmesini rica etmişlerdir (m. 9). KEİ Daimî Sekretaryası'nın işleyişiyle ilgili önemli kararların bir kısmı da 9 Aralık 1993 tarihli Sofya Toplantısında ve 30 Nisan 1997 tarihli İstanbul Toplantısında alınmıştır. Sofya Toplantısında, KEİ Daimî Sekretaryası'nın Genel Sekreteri ve üç yardımcısı atanmış (m. 5); KEİ Daimî Sekretarya personelinin adaylık, atanma ve çalışma usûllerine yönelik düzenlemeler kabul edilmiştir (m. 2). İstanbul Toplantısı kararlarının³²⁵ 25. maddesinde Genel Sekreter'in asistanı sıfatıyla "Proje Koordinatörü" atanmış; 27. maddesinde ise KEİ Daimî Sekretaryası çalışanları, "idarî, profesyonel ve destek" başlıklı gruplandırmalara tâbi tutulmuştur.

³²³ 22 Ekim 1997 tarihli Dışişleri Bakanları Toplantısında alınan kararların tam metni için bkz. **BSEC Handbook of Documents**, V. 3, Permanent International Secretariat, İstanbul 1998, s. 58-106.

³²⁴ 30 Nisan 1998 tarihli Dışişleri Bakanları Toplantısında alınan kararların tam metni için bkz. **BSEC Handbook of Documents**, V. 4, Permanent International Secretariat, İstanbul 2000, s. 27-54.

³²⁵ 30 Nisan 1997 tarihli Dışişleri Bakanları Toplantısında alınan kararların tam metni için bkz. **BSEC Handbook of Documents**, V. 3, Permanent International Secretariat, İstanbul 1998, s. 31-57.

(3) İlgili Kuruluşlar

İlgili kuruluşlar içinde en çok KEİPA ile ilişkiler dikkat çekmektedir. KEİ ile KEİPA arasındaki ilişkiler, Dışişleri Bakanları toplantılarının gündeminde sıklıkla yer almıştır. KEİ devletlerinin parlamento temsilcilerinden oluşan KEİPA, Dışişleri Bakanları toplantılarında alınan kararların hayata geçirilmesine yönelik olarak yararlanılan araçlardan biri olmuştur. Söz gelimi, 27 Nisan 1996 tarihli Bükreş Toplantısı kararlarının³²⁶ 16. maddesinde Ticarî ve Sınaî İşbirliği Çalışma Grubu'nun tavsiyeleri dikkate alınarak KEİ Bölgesi'ndeki ticarî işbirliğinin aşama aşama hayata geçirilmesine karar verilmiştir. Bu amaç doğrultusunda öncelikle KEİ devletlerinin kendi yasal düzenlemelerini gözden geçirmeleri gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca toplantıda, DTÖ Anlaşması hükümlerinin dikkate alınarak KEİ devletleri arasında dış ticaret alanında uyum sağlanması üzerinde durulmuş ve bu amaçla ek tedbirler alınması benimsenmiştir. 17. maddede belirtilen bu tedbirler DTÖ, OECD ve/veya ilgili diğer uluslararası örgütlerin yardımıyla ve ilgili uzmanların katılımıyla özel kurslar, çalıştaylar ve seminerler düzenlemektir. 18. maddede ise ticaret ve sanayi alanındaki işbirliğinin hukukî temelini oluşturulması amacıyla KEİPA'nın işlevine değinilerek KEİ Bölgesi'ndeki ticarî işbirliğinin gelişmesine yönelik yasal bir temel yaratma amacıyla KEİPA'nın imkânlarından daha çok yararlanılması gerektiği ifade edilmiştir. Yine, 7 Şubat 1997'de yapılan Dışişleri Bakanları Özel Toplantısında da KEİPA'nın desteğine duyulan ihtiyaç dile getirilmiştir. Yılda iki defa yapılan olağan toplantılardan ayrı olarak gerçekleştirilen bu toplantı sonucunda bazı kararlar³²⁷ alınmış ve ayrıca yukarıda değinilen “KEİ Serbest Ticaret Bölgesi Kurulması Yönünde Niyet Bildirisi (İstanbul Bildirisi)” imzalanmıştır. Dışişleri Bakanları, KEİ devletleri parlamentolarının dikkatini çekmeye yönelik olarak KEİPA'nın bu konuyu kendi ilgili komisyonlarında görüşmesini talep etmiştir (m. 11). Bunun dışında, 22 Ekim 1997 tarihli Kiev Toplantısında da hazırlanmış olan KEİÖ Şartı taslağıyla ilgili olarak, KEİPA'nın bu süreçte rol alması ve millî parlamentolardaki kabul, onay ve

---

³²⁶ 27 Nisan 1996 tarihli Dışişleri Bakanları Toplantısında alınan kararların tam metni için bkz. **BSEC Handbook of Documents**, V. 2, Permanent International Secretariat, İstanbul 1996, s. 33-64.

³²⁷ 7 Şubat 1997 tarihli Dışişleri Bakanları Özel Toplantısında alınan kararların tam metni için bkz. **BSEC Handbook of Documents**, V. 3, Permanent International Secretariat, İstanbul 1998, s. 107-116.

yürürlük aşamalarının hızlandırılması konusunda çaba göstermesi talebinde bulunulmuştur.

KEİ Bölgesi'ndeki akademik çalışmalar da Dışişleri Bakanları toplantılarında ele alınmıştır. KEİ devletleri bünyesindeki akademik oluşumlar arasında işbirliğini tesis etmek üzere, 14 Nisan 1995 tarihli Atina Toplantısında UKÇM'nin kurulmasına yönelik bir karar alınmıştır. Yunanistan'ın teklif ettiği bu kuruluş özellikle ekonomi, sanayi ve teknoloji alanlarında KEİ'nin amaçlarına yönelik olarak politika üretmek ve uygulamaya dönük araştırmalar gerçekleştirmek üzere tasarlanmıştır. Bu tasarı, 25 Ekim 1996 tarihli Moskova Toplantısında hayata geçirilmiştir. Moskova Toplantısında alınan kararların 47. maddesinde UKÇM'nin Atina'da kurulmasına karar verilmiş ve UKÇM'nin ilgili bütün KEİ devletleri için açık bir uluslararası organ olarak faaliyette bulunabilmesinin hedeflendiği, toplantı kararlarına yansımıştır.

(4) KEİ Bütçesi

KEİ'nin bütçesiyle ilgili esaslar ise 30 Haziran 1994 tarihli Tiflis Toplantısında³²⁸ belirlenmiştir. Alınan kararların 7. maddesinde, KEİ devletlerinin KEİ bütçesine yapacakları katkı belirlenmiştir. KEİ devletleri, GSYİH ve kişi başına düşen GSYİH esas alınarak üç gruba ayrılmıştır. İlk grubu oluşturan Türkiye'nin, Ukrayna'nın, Rusya'nın ve Yunanistan'ın her birinin bütçeye yapacağı katkı % 16 olarak belirlenmiştir. İkinci gruptaki devletler Bulgaristan ve Romanya, % 8'er; son grubu oluşturan Azerbaycan, Moldova, Arnavutluk, Gürcistan ve Ermenistan ise % 4'er katkı yapacaklardır. 8. maddeye göre 1998 yılı bütçesinden başlamak üzere, bu oranlar ve gruplandırmalar, son beş yılın verileri esas alınarak her yıl gözden geçirilecektir. 9. maddede, Türkiye'yi doğrudan ilgilendiren bir hüküm vardır. Buna göre Türkiye, Daimî Sekretarya bütçesinin 1996 yılında 2/3'ünü ve 1997 yılında 1/3'ünü karşılayacağı için Türkiye'nin 1998 yılında üstlenmek durumunda olduğu %

---

³²⁸ 30 Haziran 1994 tarihli Dışişleri Bakanları Toplantısında alınan kararların tam metni için bkz. **BSEC Handbook of Documents**, V. 1, Permanent International Secretariat, İstanbul 1995, s. 81-103.

16'lık pay, diğer devletler arasında paylaştırılacak ve kendi yükümlülüklerine düşen paya eklenecektir.

(5) Uluslararası Örgütlerle ve Kuruluşlarla İlişkiler

Dışişleri Bakanları toplantılarında gündemde yer alan bir başka konu da KEİ'nin uluslararası kuruluşlarla ilişkileridir. 1 Kasım 1995 tarihli Kişinev Toplantısında³²⁹ ilk kez gündeme gelen bu konu, diğer toplantılarda da gündemde yer almıştır. Kişinev Toplantısında alınan kararların 38. maddesinde, KEİ Daimî Sekreteryası tarafından uluslararası örgütlerle ve kurumlarla geliştirilen ilişkiden duyulan memnuniyet dile getirilmiştir. 40. maddede ise KEİ'nin hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla uluslararası örgütlerin ve kurumların önemli organlarında yer alan KEİ devletlerinin KEİ ile bu kuruluşlar arasındaki ilişkileri geliştirmesi yönünde tavsiye kararı alınmıştır. Dışişleri Bakanları, KEİ devletlerinin ilgili örgütlerdeki konumlarından faydalanmalarını ve kendi ülkelerinde gerçekleştirilecek önemli uluslararası etkinliklerle ilgili olarak KEİ Daimî Sekreteryası'nın haberdar edilmesini talep etmiştir. Kişinev Toplantısında ortaya konan bu bakış açısı, devam eden diğer Dışişleri Bakanları toplantıları kararlarına yansımıştır. Bu bağlamda KEİ ile AGİT, OECD, BMÖ, UNIDO, UN/ECE, MEGG³³⁰, EiÖ³³¹, Arap Ligi³³², Baltık Devletleri Konseyi³³³, MAG³³⁴, Avrupa-Akdeniz Girişimi³³⁵ gibi uluslararası

³²⁹ 1 Kasım 1995 tarihli Dışişleri Bakanları Toplantısında alınan kararların tam metni için bkz. **BSEC Handbook of Documents**, V. 2, Permanent International Secretariat, İstanbul 1996, s. 3-31.

³³⁰ İngilizce kısaltması FATF olan, kara para ve terörizme yönelik finansmanla mücadele ederek bunların engellenmesi amacıyla uluslararası bir standart sağlamaya dönük çalışmalarda bulunan Mali Eylem Görev Gücü ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. MEGG Resmî İnternet Sayfası, http://www.fatf-gafi.org/pages/0,2987,en_32250379_32235720_1_1_1_1_00.html, (01.07.2011).

³³¹ 1985 yılında Türkiye, İran ve Pakistan tarafından kurulan; 1992 yılında Azerbaycan'ın, Özbekistan'ın, Türkmenistan'ın, Kırgızistan'ın, Kazakistan'ın ve Tacikistan'ın dâhil olduğu EiÖ, hükümetler arası uluslararası bir örgüttür. EiÖ, 1964-1979 yılları arasında faaliyet göstermiş Bölgesel İşbirliği Teşkilatı'nın devamı niteliğindedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. EiÖ Sekreteryası Resmî İnternet Sayfası, <http://www.ecosecretariat.org/>, (01.07.2011).

³³² Arap Ligi (Arap Birliği) Mısır, Irak, Ürdün, Lübnan, Suudi Arabistan ve Suriye tarafından 22 Mart 1945 tarihinde kurulmuştur. Merkezi Kahire'de olan bu oluşum, yirmi iki üyelidir. Arap devletleri arasında sosyal, ekonomik ve kültürel ilişkileri geliştirme amacındaki bu örgütte Türkiye, gözlemci statüsündedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Şahin, "Arap Birliği Örgütü", **Uluslararası Örgütler ve Türkiye**, Şaban H. Çalış, Birol Akgün ve Önder Kutlu (Ed.), Çizgi Kitabevi, Konya 2006, s. 535-554; Hasgüler ve Uludağ, s. 380-387.

³³³ Soğuk Savaş'ın bitişiyle birlikte bölgedeki yeni jeopolitik duruma karşısında 1992 yılında Kopenhag'da kurulmuş olan ve bölgedeki hükümetler arasında işbirliğini geliştirmeyi esas alan siyasi

örgütlerle ve kuruluşlarla değişik zeminlerde ilişkiler kurulmasına karar verilmiş ve bu ilişkilerin uygulamaya yönelik projelere ve çok yönlü işbirliğine dayalı olarak ilerlemesi gerektiği belirtilmiştir. KEİ ile ilgilenen uluslararası kuruluşlarla tecrübe ve bilgi alışverişinin geliştirilmesi ve bu kuruluşlarla işbirliğinin güçlendirilmesi amacıyla KEİ Daimî Sekreteryası, aslî görevli olarak belirlenmiştir. Ayrıca Yüksek Düzeyli Memurlar Komitesi de kurulacak işbirliğini ve ilişki biçimini belirlemekle ve güçlendirmekle görevlendirilmiştir.

(6) AB ile İlişkiler

KEİ'nin uluslararası ilişkileri bağlamında, AB ayrı bir yer tutmaktadır. KEİ girişiminin ortaya çıktığı günden itibaren, üzerinde mutabakata varılmış temel belgelerde yer alan “AB perspektifi”, KEİ'nin AB ile ilişkilere ayrı bir önem vermesine yol açmıştır. Dışişleri Bakanları toplantılarının uluslararası ilişkilerle ilgili maddelerinde AB ile ilişkiler, ayrıca ele alınmıştır. Örneğin, 27 Nisan 1996 tarihli Bükreş Toplantısı kararlarının 46. maddesinde AB ve AB Komisyonu ile ilişkilerin geliştirilmesi için daha çok çaba sarf edilmesi gerektiği ifade edilerek KEİ devletleri için öncelik taşıyan enerji, ulaşım, iletişim, çevre, bilim ve teknoloji alanlarında işbirliğine gidilmesi yoluyla ilişkilerin geliştirilebileceği belirtilmiştir. Yine, 7 Şubat 1997 tarihli İstanbul Özel Toplantısı kararlarının 12. maddesinde, “KEİ Serbest Ticaret Bölgesi Kurulması Yönünde Niyet Bildirisi”yle ilgili olarak AB ve AB Komisyonu ile istişarede bulunulmasına karar verilmiştir. Avrupa mimarîsinin bir parçası olarak düşünülen KEİ Serbest Ticaret Bölgesi'nin AB ve DTÖ ile diğer uluslararası örgütlerin düzenlemelerine uygun bir yapıda gerçekleşeceği ifade edilmiştir. KEİ ile AB arasındaki ilişkiler açısından alınan önemli bir karar da KEİ ile AB arasında kurulan işbirliği platformudur. 4-5 Haziran 1998 tarihli Yalta

---

bir forum niteliğindeki Baltık Devletleri Konseyi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Baltık Devletleri Konseyi Daimî Sekreteryası Resmî İnternet Sayfası, <http://www.cbss.org/CBSS-The-Council/history>, (01.07.2011).

³³⁴ 11 Kasım 1989'da kurulan, Orta ve Doğu Avrupa devletleri arasındaki bölgesel işbirliğini geliştirmeyi amaçlayan MAG ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. MAG Resmî İnternet Sayfası, <http://www.ceinet.org/content/cei-glance>, (01.07.2011).

³³⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. M. Fatih Tayfur, “Turkish Foreign Policy towards the Euro-Mediterranean Partnership and the Black Sea Economic Cooperation: A Comparative Analysis”, **Foreign Policy (Dış Politika)**, Issue: 1-4/1999, s. 48-63.

Zirvesi'nde bu yönde yapılan tavsiye, 30 Nisan 1998 tarihli Tiflis Toplantısı kararlarının 8. maddesinde hayata geçirilmiştir. Kurulan bu platformun KEİÖ'nün Avrupa ile daha yakın bir bütünleşme amacını uygulamaya geçirmesinde uygun bir çerçeve oluşturacağının ifade edildiği 9. maddede, KEİ-AB ekonomik alanının şekillenmesinde aynı yapının yararlı olacağı belirtilmiştir. 10. maddeyle KEİ ile AB arasındaki siyasî diyalogun ekonomik işbirliğini geliştireceği yönündeki bakışı zikreden Dışişleri Bakanları, bölgede KEİ ile AB arasında dengeli, her iki taraf için de kazançlı ve uygulamaya geçirilmiş bir işbirliğine öncelik verilmesi gerektiğini de vurgulamışlardır.

(7) Uluslararası Hükümet Dışı Kuruluşlarla İlişkiler

KEİ, yalnızca hükümetler arası uluslararası kuruluşlarla değil hükümet dışı uluslararası kuruluşlarla da ilişki kurmuştur. 9 Aralık 1993 tarihli Sofya Toplantısında, KEİ'nin hükümet dışı kuruluşlarla ilişki kurma ölçütleriyle ve yöntemleriyle ilgili belge kabul edilmiştir. Örgüt İşleri Çalışma Grubu tarafından hazırlanan “Hükümet Dışı Kuruluşlarla İlişki Kurma Ölçütleri ve Yöntemleri” başlıklı belgenin 1. maddesine göre ilgili hükümet dışı kuruluş, 25 Haziran 1992 tarihli İstanbul Bildirisinde belirtilen ilkeleri ve hükümleri benimseyerek bu ilkelere ve hükümlere uymayı kabul etmelidir. Ayrıca, KEİ'nin amaçlarının gerçekleştirilmesi ve faaliyetlerine katkı yapma niyetiyle hareket etmelidir. Söz konusu hükümet dışı kuruluş, bir veya daha fazla KEİ devletinde yerleşik veya faal olmalıdır. Bunun dışında, resmî bir açıklama yaparak KEİ ile ilişkilerinde malî kazanç sağlama kastıyla hareket etmeyeceğini ve KEİ devletlerinin menfaatlerine aykırı herhangi bir siyasî faaliyette bulunmayacağını taahhüt etmelidir. Söz konusu belgede, ilgili hükümet dışı kuruluşun siyasî nitelikte olmaması gerektiği de özellikle ifade edilmiştir. Bu belgede, KEİ ile hükümet dışı kuruluşlar arasında kurulacak ilişkinin yöntemi de 2. maddeyle belirlenmiştir. Maddeye göre KEİ ile ilişki kurmak isteyen hükümet dışı kuruluş, yazılı olarak Dönem Başkanlığı'na müracaat edecektir. Bu müracaat, karar için Dışişleri Bakanları Toplantısına sunulmadan önce Yüksek Düzeyli Memurlar Komitesi tarafından değerlendirilecektir. Dışişleri Bakanlarının karar alabilmesi için Örgüt İşleri Çalışma Grubu, mümkün olan ilişki şekliyle ilgili

ayrıntılı bir çalışma yapacaktır. Dışışleri Bakanları Toplantısında her müracaat ayrı ayrı ele alınacaktır. Eğer bir hükümet dışı kuruluş, gözlemci statüsüne sahip olmak istiyorsa o takdirde, çalışmamızın Birinci Bölümünde “Gözlemci ve Ortak Üyelik Statüsü” başlığı altında değinilen Karadeniz Ekonomik İşbirliği Usûl Kuralları esas alınacaktır.

(8) Gözlemcilik

KEİ Dışışleri Bakanları toplantılarında KEİ’de gözlemci olmak isteyen tarafların müracaatları da değerdendirilerek karara bağlanmıştır. Buna göre 10 Aralık 1992 Antalya Toplantısında Polonya ve KEİ İş Konseyi; 17 Haziran 1993 tarihli İstanbul Toplantısında Tunus; 9 Aralık 1993 tarihli Sofya Toplantısında Slovakya, İsrail, Mısır ve Uluslararası Karadeniz Kulübü; 14 Nisan 1995 tarihli Atina Toplantısında Avusturya ve İtalya; 30 Nisan 1999 tarihli Tiflis Toplantısında da Almanya, Fransa ve Enerji Şartı Konferansı gözlemci olarak kabul edilmiştir. İki yıllık bir süre için gözlemciliğe kabul edilen gözlemcilerin bu statüsü, sürenin bitiminde kendi talepleri doğrultusunda, iki yıllık süreler hâlinde uzatılmıştır. 10 Aralık 1992 Antalya Toplantısında KEİ gözlemcisi olarak kabul edilen KEİ İş Konseyi, diğer gözlemcilerden farklı olarak açık bir destek almıştır. Antalya Toplantısı kararlarının 27. maddesinde yatırım projelerinin belirlenmesinde, geliştirilmesinde, uygulanmasında ve bu projelere finansman sağlanmasında KEİ İş Konseyi’nin desteklenmesine ve teşvik edilmesine karar verilmiştir. Bu açık desteğin ortaya çıkmasında, KEİ İş Konseyi’nin ileride KEİ’nin ilgili kuruluşu olarak tasarlanmış olmasının etkili olduğu anlaşılmaktadır. Gözlemcilikle ilgili son olarak belirtilmesi gereken husus, KEİ’nin uluslararası kuruluşlardaki gözlemciliğidir. 14 Nisan 1995 tarihli Atina Toplantısında Rusya tarafından, Tuna İşbirliği Konferansı Hazırlık Komitesi’nde KEİ’nin gözlemci olarak yer alması teklifi getirilmiş ve bu teklif Dışışleri Bakanları tarafından kabul edilmiştir.

b. Değerlendirme

KEİ girişiminin en önemli karar alma mekanizması olan Dışışleri Bakanları toplantılarında alınan kararlar, şu şekilde tahlil edilebilir:

1. KEİ Dışışleri Bakanları toplantılarında alınan kararların giriş kısmında, 25 Haziran 1992 tarihli İstanbul Bildirisinde belirtilen temel ilkelere atıf yapılmıştır. Helsinki Nihaî Senedinde, AGİK/AGİT belgelerinde ve Paris Şartında yer alan ilkeler temelinde insan haklarına ve temel özgürlüklere dayalı demokrasi, hukuk devleti, sosyal adalet ve ekonomik özgürlüklerin sağlandığı refah ve bütün devletler için güvenlik ilkelerinin yanı sıra iyi dostluk ve komşuluk ilişkisi içinde hareket etme şeklinde sıralanabilecek ilkeler, bahsi geçen bildiride altı çizilen hususlardır. Bunların yanı sıra KEİ devletlerinin birbirleriyle karşılıklı güven, çıkar, işbirliği ve diyalog içinde ilişkilerini geliştirme arzusu ve KEİ Bölgesi'nde işleyen, sağlıklı bir serbest piyasa ekonomisinin şartlarının oluşturulması gibi meseleler de aynı bildirinin önemli köşe taşlarını oluşturmaktadır. Antalya'daki ilk Dışışleri Bakanları toplantısından itibaren, söz konusu İstanbul Bildirisinde belirtilen ilkelerin tekrarlanması ve KEİ devletlerinin bu konudaki hassasiyetinin vurgulanması, uluslararası hukukun temel ilkelerine yapılan kararlı bir vurgu anlamına gelmektedir ki bu mesaj aslında, uluslararası topluma verilen bir mesaj niteliğindedir. Bu mesajlar, yeni başlayan ve henüz emekleme aşamasındaki KEİ girişiminin uluslararası toplum nezdindeki meşruiyetini sağlamaya yönelik adımlar atma gayreti içinde olduğunu göstermektedir.

2. 10 Aralık 1992 tarihli Antalya Toplantısında, KEİ Dışışleri Bakanları toplantıları bünyesinde karar alınırken bazı konularda oydaşma yönteminin geçerli olması yönündeki mutabakat, KEİ üyesi devletlerin KEİ girişiminin işlerliğini sağlama yönündeki anlayışını yansıtmaktadır. Oydaşma yönteminin geçerli olduğu konulara bakıldığında, bir uluslararası örgüt için önem arz eden meseleler olduğu görülmektedir. KEİ girişiminin henüz bir uluslararası örgüt olmamasına rağmen bu konuları ön plâna alması, girişimin uluslararası bir örgüte dönüşmesi yönündeki işaretler olarak değerlendirilebilir. Öte yandan, bahsi geçen meselelerde oybirliği

yerine oydaşma yönteminin belirlenmesi, katı bir yapının arzu edilmediğini ve girişimin işlerliğinin sağlanmasına önem verildiğini göstermektedir.

3. İlk toplantı olan Antalya Toplantısında dikkat çeken bir başka konu, KEİ belgeleri ve toplantıları için geçerli olacak resmî dillerle ilgilidir. KEİ belgelerinin dili İngilizce, toplantılarının dili ise İngilizce ve Rusça olacaktır. Toplantılar esnasında İngilizce ve Rusça yanında, Fransızca çeviri de yapılacaktır. Resmî dille ilgili olarak alınan bu kararlar, oldukça düşündürücüdür. Her şeyden önce KEİ devletleri içinde resmî dili İngilizce olan bir devlet yoktur. KEİ girişi fikrinin Türkiye tarafından ortaya atıldığı dikkate alındığında, Rusça ile birlikte Türkçe'nin de gerek belgeler gerekse toplantılar açısından resmî diller arasında kabul edilmesi, yerinde olurdu. Toplantılarda yapılacak çeviri hizmetinde de yine Türkçe'nin yer almaması bir eksiklik olduğu gibi Fransızca çeviri hizmeti verilmesi de çok anlaşılabilir değildir. Zira uluslararası geçerlilik açısından düşünüldüğünde belgelerde, toplantılarda ve çevirilerde İngilizce'nin kullanılması yeterlidir. KEİ devletleri içinde Fransızca'nın yaygın olarak kullanıldığı bir devlet olmadığı gibi Fransızca'nın diplomasideki önemi de eskiye nazaran oldukça azalmıştır. Bu yönüyle KEİ girişi, daha ilk toplantıdan itibaren kötü bir imtihan vermiştir.

4. KEİ Dışişleri Bakanları toplantılarının başlamasından itibaren öne çıkan en önemli mesele, KEİ'nin kurum yapısının ve hukukî temelini güçlendirilmesidir. KEİ Dönem Başkanlığı'nın rotasyona bağlanması, Dışişleri Bakanları toplantıları için belirli/sabit tarihlerin belirlenmesi, Yüksek Düzeyli Memurlar Komitesi'nin kurulması ve faâl hâle gelmesi, Daimî Sekretarya oluşturulmasına karar verilmesi, Daimî Sekretarya çalışanlarıyla ve çalışma usûlleriyle ilgili düzenlemeler yapılması, Troyka Sistemi'nin hayata geçirilmesi, KEİPA ile ilişkilerin geliştirilmesi, KEİ İş Konseyi'ne gözlemci statüsü verilmesi, KEİPA ile KEİ İş Konseyi'ne ilgili kuruluş statüsü tanınması, KEİ bütçesi ile ilgili esasların belirlenmesi, değişik konularla ilgili çalışma gruplarının oluşturulması, çeşitli devletlere ve uluslararası kuruluşlara gözlemcilik tanınması, uluslararası kuruluşlarla geliştirilmek istenen işbirliği gibi konular ele alındığında KEİ girişimine katılan devletlerin yılın belirli dönemlerinde bir araya gelmekten ziyade kendi aralarındaki işbirliğini sağlam bir zemine ve

kurumsal bir çatıya dayandırma arzusu içinde olduklarını göstermektedir. Bütün bu adımlar, üye devletler arasındaki kopukluğu engellemeye ve birbirini tamamlayıcı nitelikte sürekli bir yapılanma oluşmasını sağlamaya yönelik amaçlar taşıdığını göstermektedir. Bahsi geçen yapılar eliyle toplantılarda düzenlilik ve devamlılık sağlanmış olacak, toplantıların ciddiyeti artacaktır. İş plânlamasının hayata geçirilmesi, yapılan ve yapılması plânlanan faaliyetlerin koordine edilmesi ve denetlenmesi, gelecekte yapılması plânlanan faaliyetlerin istişare yoluyla ortak bir irade sonucunda belirlenmesi gibi değişik gerekçeler, oluşturulan bu mekanizmaların doğru bir tercih olduğunu göstermektedir. KEİ'nin sağlam bir kurumsal nitelik kazanması yönünde atılan bu adımlar, bu girişimin bir uluslararası hukuk kişisine dönüşmesinde önemli köşe taşları oluşturmuştur ki bu da alınan kararların isabetli olduğunu göstermektedir. Ayrıca, KEİ genişlemesinde, gözlemcilik statüsünde ve uluslararası kuruluşlarla işbirliğinde bir takım ölçütler getirilmek istenmesi, KEİ'nin sağlıklı bir iç ve dış işleyişle birlikte yeknesak uygulamalar gerçekleştirmek için hukukî düzenlemelere duyduğu ihtiyaca işaret etmektedir. Bu ihtiyacın ve arzunun aşama aşama hayata geçirilmesi neticesinde KEİÖ Şartı ortaya çıkmış ve KEİ girişimi, uluslararası bir örgüte evrilmiştir. KEİÖ Şartının hazırlanması sürecinde sürekli olarak, KEİ'nin uluslararası örgüte dönüşmesinin kurumlaşmayı ve hukukî temeli güçlendireceği vurgusu yapılmıştır. Bilinen bir gerçeğin her fırsatta tekrar edilmesi, verilen mesajın hem KEİ iç kamuoyuna hem de uluslararası topluma yönelik olduğunu akla getirmektedir. KEİ'nin üye yapısı, gerek üyelerin coğrafi dağılımı ve iç dinamikleri gerekse Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan gelişmeler karşısındaki duruşları sebebiyle çok renkli bir görüntüye sahiptir. Bu durum aynı zamanda, Soğuk Savaş'ın farklı bloklarına mensup devletlerinin oluşturduğu bir yapılanma olması sebebiyle uluslararası toplum için ilgiyle ve belki biraz da önyargıdan kaynaklanan kuşkulu bir bakışla değerlendirilmektedir. KEİ'nin sıkça bu konunun altını çizmesi, bu zihniyete yönelik bir cevap olarak düşünülebileceği gibi üçüncü taraflarla hedeflenen işbirliğini daha da geliştirmeye dönük bir ruh hâlinin de yansıması olabilir.

5. KEİ'nin hukukî yapının güçlendirilmesi noktasında dikkat çektiği hususlardan biri de KEİ devletlerinin iç hukuklarının uyumlu hâle getirilmesidir.

Ekonomik işbirliğini hedefleyen KEİ, özellikle KEİ devletlerinin dış ticaret rejimlerinin uyumlulaştırılması üzerinde durmaktadır. Gerek KEİ'nin kurum yapısının hukuken tesis edilmesine yönelik gerekse KEİ Bölgesi içindeki ticarî işbirliğini arttırma amacıyla KEİ devletlerinin dış ticaret rejimlerinin uyumlulaştırılması yönünde alınmış kararlar, KEİ girişiminin genel olarak kurum düzeyinde ve özelde de ticarî işbirliği alanında bağlayıcı hukuk kuralları oluşturulmasını arzuladığını göstermektedir. KEİ devletleri arasında dış ticaret rejimlerinin uyumlulaştırılmasında dikkat çeken bir diğer husus, DTÖ sisteminin dikkate alınmasıdır. KEİ'nin uluslararası ekonomi sistemiyle uyumlu hareket etme ve bu sistemle bütünleşme hedefleri dikkate alındığında, DTÖ sisteminin ölçü alınması, KEİ'nin doğrultusuyla tutarlı bir yaklaşımdır. Öte yandan, bu uyumlulaştırma faaliyetleri için çalıştaylar, seminerler, vb. etkinlikler düzenlenmesi ve DTÖ, OECD gibi örgütlerle uzman kişilerin fikirlerinin alınması tavsiyeleri, KEİ'nin bu konuda titiz davrandığını göstermektedir. KEİ Bölgesi'nde ticarî işbirliğini arttırma arzusuyla bu yönde atılacak acele ve hukukî alt yapıdan yoksun adımların fayda sağlamayacağını öngörüldüğü anlaşılmaktadır. Bu sebeple konunun tarafları ile konunun uzmanlarının bir araya getirilmesi tavsiyesi, yerinde bir tespittir. Bu bağlamda 7 Şubat 1997 tarihli İstanbul Özel Toplantısının ana teması, KEİ Bölgesi'nde bir serbest ticaret bölgesi oluşturulmasıdır. İşbirliğini ekonomik zeminde gerçekleştirmek üzere oluşturulan KEİ'nin ileri bir aşamaya geçmek istediği anlaşılmaktadır. Ancak KEİ devletleri içindeki coğrafi çeşitlilik ve hedef farklılıkları, mevzuat açısından karmaşık bir durum yaratmaktadır. AB üyesi Yunanistan, Gümrük Birliği içindeki Türkiye, AB ile anlaşmalar imzalamış olan BDT devletleri göz önünde bulundurulduğunda her üyenin değişik taahhütleri bulunmaktadır. Bu sebeple toplantıda alınan kararlar ve bildiri metni, niyet ifadesinden öteye geçmemektedir. Ayrıca dikkat çeken bir diğer husus da KEİ'nin Avrupa mimarîsinin bir parçası olarak nitelendirilmesidir. Bu sebeple alınan kararlar, bir yandan AB'nin bir çıpa işlevi görmesi, diğer yandan da DTÖ sistemine uyumlu bir ekonomik alan yaratma isteklerinin bir ifadesi şeklinde değerlendirilebilir. Bütün bu değişkenlerin bilinmesi sebebiyle ihtiyatlı bir dil kullanılmış ve yalnızca ilk adımın atıldığı beyan edilerek bağlayıcı ifadelerden kaçınılmıştır.

6. KEİ ile KEİ'nin ilgili kuruluşları arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi konusu da üzerinde durulması gereken bir husustur. KEİ girişiminin uluslararası hukuk kişisine dönüşmesi sürecinde, ilgili kuruluşlar olarak KEİPA ve KEİ İş Konseyi belirlenmiştir. UKÇM'nin ise kuruluşu tamamlanmıştır. Her biri farklı bir alana yönelik olarak tasarlanan bu kuruluşlardan KEİPA, siyasî nitelikli bir yapıdır ve katılımcı devletlerin parlamenterlerinden oluşan bir kuruluştur. Parlamentoların ilgili devletlerdeki önemi dikkate alındığında, gerek ilgili devlet içinde gerekse KEİ devletleri arasında gündem oluşturmak bakımından KEİPA ile KEİ arasında sağlıklı bir ilişki kurulması gereklidir. Ayrıca, KEİ girişimi bünyesinde anlaşmaya varılan hususların iç hukuka süratle aktarılması noktasında KEİ devletleri parlamentolarının oynadığı kilit rol, son derece önem arz etmektedir. Bu sebeple KEİPA'nın kendisinden beklenen işlevi yerine getirmesi ve bunu KEİ ile doğru bir ilişki düzlemine oturtması, kurulacak ilişki modelinin uygunluğuna bağlıdır. Dolayısıyla KEİ'nin bu konudaki hassasiyeti ve ilişkilerin geliştirilmesine verdiği önem, yerinde bir tavidir. Diğer ilgili kuruluş KEİ İş Konseyi ise iş çevrelerinin temsilcilerinden oluşan bir yapıdır. KEİ girişiminin ekonomik nitelikli bir girişim olması ve bu girişim içinde de özel sektörün önemli bir yer tutması, KEİ İş Konseyi'nin önemini arttırmaktadır. Alınacak kararlarla ilgili yapılan hazırlık çalışmalarına KEİ İş Konseyi'nin etkin bir şekilde katılmasının istenmesi, KEİ gibi özel sektör odaklı bir ekonomik girişimin işlerliğini sağlamak açısından doğru bir tutumdur. UKÇM ise akademik niteliği öne çıkan bir yapılanmadır ve KEİ'nin düşünce kuruluşu (think-tank) olarak tasarlanmıştır. Bilim alanında gerçekleşecek işbirliğinin diğer alanları da olumlu etkileyeceğini bilen KEİ Dışişleri Bakanları, UKÇM'nin kurulması yönünde aldıkları kararlar somut projelerin ve işbirliği stratejisinin ortaya çıkması için gerekli olan kurum yapısının öneminin farkında olduklarını göstermişlerdir. Akademik çevrelerde yapılan bilimsel çalışmalarda, KEİ Bölgesi'ndeki ekonomik, teknolojik ve sınaî işbirliğinin göz önüne alınması topyekûn KEİ işbirliği sürecini olumlu yönde tetikleyebilecek bir durum yaratabileceğinden, akademik işbirliğinin bir kurum çatısı altında devam ettirilmesi anlamına gelen UKÇM'nin kurulması, politika geliştirmek ve uygulamaya yönelik somut çalışmalar yapmak açısından olumlu bir gelişmedir.

7. KEİ bütçesiyle ilgili olarak 30 Haziran 1994 tarihli Tiflis Toplantısında alınan kararlara bakıldığında, öncelikle KEİ bütçesine yapılacak katkıda her devletin yükümlü tutulması ve bu yükümlülükte de GYİH'nin esas alınması olumlu bir tutumdur. Zira uluslararası örgütlerin faaliyetlerini yerine getirebilmelerinin koşullarından biri de malî yapısının sağlıklı olmasıdır. Her devletin gücü oranında katkıda bulunma yükümlülüğü, bir yandan malî yükün her katılımcı devlet tarafından üstlenilmesi (eşitlik), diğer yandan da malî yükün makul bir dağılımla katlanılabilir bir boyutta olması (adalet) sonucunu doğurmaktadır. Eşitlik-adalet dengesinin sağlanması da faaliyetlerin yerine getirilmesini olumlu yönde etkilemektedir. Bu sebeple uluslararası örgüt olma yolunda ilerleyen KEİ'nin de beklenen işlevleri yerine getirebilmesi için bütçesinin belirlenmesi ve bu belirlemenin de eşitlik-adalet dengesi gözetilerek gerçekleştirilmesi gerekir. Her katılımcının katkı yapması ve bu katkıların da devletlerin malî imkânları göz önünde bulundurularak belirlenmesi, KEİ'nin sağlıklı işlemesi açısından önemli bir karardır. Ayrıca katkıların belirli bir orana bağlanması, KEİ bütçesinin şeffaf ve bütçe disiplinine sahip olduğu anlamına gelmektedir. Bunun dışında bu karar Türkiye açısından, uzun süredir tek başına maliyetine katlandığı Daimî Sekretarya giderlerini üstlenme yükümlülüğünün 1998 yılından itibaren sona erdiği anlamına da gelmektedir.

8. KEİ Dışişleri Bakanları toplantılarının önemli bir gündem maddesi de KEİ'nin dış ilişkileridir. AGİT, OECD, BMÖ, UNIDO, BMÖ Avrupa Ekonomik Komisyonu, MEGG, EİÖ, Arap Ligi, Baltık Devletleri Konseyi, Merkezî Avrupa Girişimi, Avrupa-Akdeniz Girişimi gibi uluslararası örgütlerle ve kuruluşlarla değişik zeminlerde ilişkiler kurulmasına karar verilmiş ve bu ilişkilerin uygulamaya yönelik projelere, somut işbirliğine yönelik olması hedeflenmiştir. Bu kuruluşlara tek tek bakıldığında, KEİ'nin bazı gayeler güttüğü anlaşılmaktadır. Söz gelimi, kara parayla ve rüşvetle mücadele eden MEGG ile olan ilişkilerin geliştirilmesi, KEİ'nin ekonomik işbirliğinin yasal zeminde ve meşru bir şekilde gerçekleştirilmesi tercihinin göstermektedir. Öte yandan AGİT ile ilişkilerin geliştirilmesi de KEİ'yi ortaya çıkaran belgelerde atıf yapılan AGİT ilkelerine verilen önemi ortaya koymaktadır. Uluslararası kuruluşlarla ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla BMÖ'den ve OECD'den bahsedilmesi, uluslararası toplumda saygınlık kazanma isteğinin bir yansımasıdır.

Arap Ligi, EİÖ, Baltık Devletleri Konseyi, Merkezî Avrupa Girişimi, Avrupa-Akdeniz Girişimi gibi uluslararası örgütlerle ve bölgesel yapılanmalarla ilişkilerin kurulması, KEİ'nin sadece kendi bölgesiyle ve çevresiyle değil, uzak coğrafyalardaki oluşumlarla da irtibatla olmak istediğini göstermektedir. Bahsi geçen kuruluşların yayıldığı coğrafyaya bakıldığında KEİ'nin Türk Dünyası, Arap Âlemi, Ortadoğu, Kuzey Afrika ve Baltık bölgelerinde yer alan kuruluşlarla işbirliği yapmak istediğini göstermektedir. Bu bakış açısı, KEİ Bölgesi'nin bahsi geçen coğrafyalar açısından merkezî konumda olmasından kaynaklanmakla birlikte, KEİ'nin sadece Batı odaklı bir ilişki modeli kurmak istemediğini de göstermektedir. Kuruluşundan itibaren “herhangi bir alternatif oluşturmama” eğilimindeki KEİ'nin, KEİ Bölgesi'nin uluslararası hukukun ve ekonomik sistemin bir parçası olması ve Soğuk Savaş sonrası Karadeniz'in barış ve refah denizi hâline gelmesi amaçlarını Dışişleri Bakanları toplantılarında alınan kararlara yansıttığı düşünülebilir. KEİ Dışişleri Bakanları toplantılarında dikkat çeken bir diğer husus da KEİ'nin dış ilişkilerini geliştirmek konusundaki kararlılığının resmî ifadelere yansımış olmasıdır. Gözlemcilere yapılan KEİ sürecine katkı çağrısı ve KEİ'nin uluslararası örgütlerle ve kurumlarla ilişkilerini geliştirmek üzere KEİ devletlerine tavsiyelerde bulunulması, bu konudaki açık işaretlerdir. Kurumlaşma ve bir uluslararası örgüt olma yolunda ilerleyen KEİ, uluslararası toplum nezdinde kabul edilebilirliğini arttırmanın yolunun üçüncü kişilerle ilişki kurmaktan ve işbirliği yapmaktan geçtiğinin farkındadır. Bu sebeple gerek KEİ Daimî Sekreteryası gerekse KEİ devletleri, bu yönde teşvik edilmekte ve mümkün olan her meşru yolun denenmesi istenmektedir. Dış ilişkilerin geliştirilmesi maksatlı bu ifadeler, bu yönüyle önemlidir ve KEİ sürecinin gelişmesi açısından yerindedir.

9. KEİ'nin dış ilişkilerinde ayrıca ele alınması gereken konu, AB ile olan ilişkileridir. KEİ'yi ortaya çıkaran belgelerden de anlaşılabacağı üzere AB merkezli bir anlayışa sahip olan KEİ, AB ile işbirliğini gerçekleştirmek için özel bir çaba sarf etmiş ve bu konuya ayrı bir önem vermiştir. KEİ Dışişleri Bakanları toplantılarına yansıyan “Avrupa süreci içinde yer alma isteği”, yalnızca KEİ Bölgesi içinde bir işbirliğini değil aynı zamanda, AB ile de çok boyutlu bir işbirliği geliştirme arzusunun bir işaretidir. Bu tarz ifadeler, KEİ girişiminin başından beri sahip olduğu

Avrupa yönlü bakış açısının değişmediğini, diğer coğrafyalarda faaliyet gösteren uluslararası kuruluşlarla geliştirilen ilişkilerin bu istikameti etkilemeyeceğini yansıtan ifadelerdir. Bu bağlamda, KEİ sürecinin başından beri vurgulanan “Avrupa mimarîsinin bir parçası olmak” hedefinin somut bir yansıması olarak 30 Nisan 1999 tarihli Tiflis Toplantısında, AB ile bir platform oluşturulduğu görülmektedir. Siyasî diyalog kuracağını beyan eden KEİ, bu yolla işbirliğini geliştirerek AB ile arasında ekonomik bir alan yaratmayı ve karşılıklı çıkarlar temelinde dengeli bir işbirliği gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. Öte yandan KEİ, diğer uluslararası ve bölgesel örgütlerle de işbirliğinin kapılarını açık bırakmıştır. Bir yandan Soğuk Savaş sonrası gözde olan “Batı odaklı değerler” eksenli bir işbirliği için AB ile işbirliğini öne çıkaran KEİ, diğer yandan da dengeli bir yaklaşım sergileyerek işbirliğine açık diğer uluslararası örgütlerle de temas edeceğini beyan etmektedir. Bu dengeli yaklaşımın ardında yatan bir diğer sebep de üyeleri arasındaki farklı eğilimlerin tamamını kucaklama görüntüsü vermek olabilir. Bu sebeple toplantılarda, ihtiyatlı bir dil kullanılmıştır.

10. KEİ’nin uluslararası kuruluşlarla ilişkileri kapsamında temas ettiği kuruluşlardan biri de hükümet dışı uluslararası kuruluşlardır. Bu temasların başlamasıyla birlikte KEİ, ilişki kurma ölçütleri ve yöntemleri belirlemiştir. 9 Aralık 1993 tarihli Sofya Toplantısında kabul edilen ve iki maddeden oluşan “Hükümet Dışı Kuruluşlarla İlişki Kurma Ölçütleri ve Yöntemleri” başlıklı bu belgenin ilk maddesi, aranan ölçütleri düzenlerken ikinci maddesi, ilişki kurabilmenin yöntemini belirlemektedir. İlk maddede dikkat çeken husus, KEİ’nin aradığı temel ilkenin, 25 Haziran 1992 tarihli İstanbul Bildirisinin esasına ve ruhuna uygunluk olmasıdır. KEİ ile ilgili her belgede vurgulanan bu husus, hükümet dışı kuruluşlar için de aranan bir ön koşul yapılmıştır. Bunun dışında, ilgili hükümet dışı kuruluşun KEİ devletlerinin en az birinde bulunması veya faal olması şartı vardır. Bu maddeyle KEİ girişimi, kâğıt üstünde faaliyet gösteren bir kuruluşla işbirliği yapmak istemediğini ortaya koymaktadır. KEİ’nin aradığı bir başka husus da bu kuruluşların siyasî faaliyetlerde bulunmaması, KEİ devletlerinin çıkarlarına ters düşen siyasî tavırlar takınmaması ve kâr amacı gütmeyen hareket etmesidir. KEİ devletlerinin iç işlerine karışılmasını arzu etmeyen KEİ girişimi, politik faaliyetlerden ziyade, ilgili kuruluşlarla o

kuruluşların amacına yönelik işbirliği içine girmeyi tercih etmektedir. Ekonomik beklentilerin ve KEİ ismi/markası üzerinden malî çıkar sağlanmasının önüne geçmek isteyen KEİ girişimi, bütün bu şartların resmî bir şekilde taahhüt edilmesini talep ederek ilgili kuruluşu hukuken bağlayacak bir teminat aramaktadır. Bu ifadeler, KEİ'nin bu konudaki hassasiyetini açıkça yansıtmaktadır.

Hükümet dışı kuruluşlarla KEİ arasında kurulacak ilişkinin yöntemi ise belgenin 2. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre KEİ, öncelikle yazılı bir başvuru aramaktadır. Bu başvuruda karar mercii Dışişleri Bakanları Toplantısıdır ancak başvuruyu inceleyecek iki merci daha vardır. Toplantı öncesinde, Yüksek Düzeyli Memurlar Komitesi eliyle başvuru değerlendirilir. Başvurunun özüne yönelik bu değerlendirmenin olumlu olması durumunda, Örgüt İşleri Çalışma Grubu tarafından kurulacak ilişkinin şekli belirlenir ve Dışişleri Bakanları, bu çerçevede ilişki kurulmasına karar verirler. 1. maddede gösterilen hassasiyet, ilişkinin usûlü ve yöntemi hakkında getirilen iki kademeli bir denetim mekanizmasından da anlaşılacağı üzere 2. maddede de devam ettirilmiştir. Bu düzenlemeler, KEİ'nin hükümet dışı kuruluşlarla yapılacak işbirliğinde işlevselliğe önem verdiğini ve seçici davranmak istediğini göstermektedir. Sayıları binlerle ifade edilen ve çok değişik alanlarda faaliyet gösteren hükümet dışı kuruluşlarla ilgili ihtiyatlı bir tavır takınılması, bir yandan KEİ girişiminin uluslararası hukuk temelinde faaliyet göstermek istediğinin işaretiyken öte yandan da KEİ girişiminin sadece KEİ devletlerinin kendi aralarında geliştirmek istediği işbirliğiyle sınırlı olmadığını, bu niyetin uluslararası toplumun diğer üyelerine de teşmil edilmek istendiğini göstermektedir.

11. KEİ girişimi, henüz bir uluslararası örgüt olmamasına rağmen gözlemcilik taleplerine muhatap olmuştur. Sırasıyla Polonya, KEİ İş Konseyi, Tunus, Slovakya, İsrail, Mısır, Uluslararası Karadeniz Kulübü, Avusturya, İtalya, Almanya, Fransa ve Enerji Şartı Konferansı tarafından yapılan gözlemci olma talepleri kabul edilmiştir. Gözlemcilere ayrı ayrı bakıldığında Avrupa ağırlıklı bir tablo ortaya çıkmaktadır. Öte yandan gerek nicelik olarak gerekse nitelik olarak oldukça renkli bir gözlemci tablosu bulunmaktadır. Polonya'nın KEİ Bölgesi ile sınır komşusu olması ve KEİ

üyeleri bazı devletler gibi eski Doğu Bloku devletleri içinde yer alması; Tunus'un ve Mısır'ın Kuzey Afrika'da yer alması, Akdeniz'e kıyısı olması ve Avrupa kıtasıyla olan coğrafi ve tarihî yakınlığı; Ortadoğu'nun ve uluslararası ilişkilerin etkin devleti İsrail'in KEİ içinde var olma isteği; Almanya, Fransa, İtalya gibi üç büyük AB üyesi devletin KEİ sürecini yakından izlemeleri; Enerji Şartı Konferansı ve Uluslararası Karadeniz Kulübü gibi uluslararası kuruluşların KEİ'yi takip etmeleri, KEİ'ye verilen önemi göstermektedir. KEİ'nin henüz uluslararası hukuk kişiliği kazanmadığı düşünüldüğünde, gösterilen ilgi hiç de azımsanacak ölçüde değildir ve KEİ'nin imajı açısından olumlu gelişmelerdir. KEİ'nin gözlemci sayısının artması, KEİ'nin uluslararası toplum nezdindeki kabul edilirliliğini pekiştirmektedir. Ayrıca, Tuna İşbirliği Konferansı Hazırlık Komitesi'nde KEİ'nin gözlemci olarak yer alması da dikkat çekici bir gelişmedir. KEİ'de uluslararası toplum üyelerinin gözlemci olarak yer alması, daha çok KEİ'nin iç dinamiklerindeki gelişmeye işaret ederken KEİ'nin kendisinin gözlemci olma talebi, iç dinamiklerindeki gelişmelerin yanında dış ilişkilerini geliştirecek boyuta erişmiş olması inancından dolayı KEİ'nin dış ilişkilerindeki ilerlemeyi de göstermektedir. Başka bir kuruluştaki gözlemcilik talep etme iradesi, KEİ'nin kurumsal kimlik kazanması yönünde kat ettiği mesafeyi göstermesi bakımından önemli bir aşamadır.

4. Dışışleri Bakanları Konseyi Toplantıları

KEİÖ Şartının imzalanıp yürürlüğe girmesinin ardından, KEİ devletlerinin dışışleri bakanları, yılda iki defa gerçekleştirdikleri toplantıları Dışışleri Bakanları Konseyi Toplantısı adıyla devam ettirmişlerdir. Yukarıda da değinildiği üzere KEİÖ'nün temel karar alma organı olan Konsey de yılda iki defa düzenli olarak toplanmaktadır. Dışışleri Bakanları Konseyi'nin yaptığı toplantıların hukukî dayanağı, KEİÖ Şartının 11. maddesidir. KEİÖ Dışışleri Bakanları Konseyi ilk toplantısını, 27 Ekim 1999 tarihinde Selanik'te yapmıştır. Bundan önce ise yukarıda da bahsedildiği üzere KEİ sürecinin başlamasıyla birlikte Dışışleri Bakanları, düzenli olarak toplantılar gerçekleştirmiştir. İlk Dışışleri Bakanları toplantısı, 10 Aralık 1992 tarihinde Antalya'da yapılmış olup, ilerleyen yıllarda yılda iki kez olmak üzere toplam on üç toplantı gerçekleştirilmiştir. On üçüncü toplantı, 30 Nisan 1999

tarikhinde Tiflis'te yapılmıştır. Tiflis'teki bu toplantı, ilk KEİÖ Dışışleri Bakanları Konseyi toplantısından önceki son toplantıdır. KEİ girişiminin tüzeli kişiliğe kavuşmasıyla birlikte Dışışleri Bakanlarının yaptıkları toplantılar sona ermiş ve bu toplantılar, kurumsal bir kimlik çatısı altında ve KEİÖ'nün en yetkili organı olarak Dışışleri Bakanları Konseyi adıyla devam etmiştir.

KEİÖ Dışışleri Bakanları Konseyi'nin toplantıları, "Düzenli Toplantılar" ve "Özel Toplantılar" olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Düzenli toplantılar, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü Usûl Kurallarının 2. maddesinde, özel toplantılar ise 3. maddesinde düzenlenmiştir. 2. maddenin 1. fıkrasına göre Konsey, kural olarak yılda en az iki defa toplantı yapacaktır. Bunun dışında Konsey, bir veya daha fazla üye devletin talebi üzerine de toplantı gerçekleştirebilir. 2. maddenin 2. fıkrasına göre bu toplantıyla ilgili belgeler, KEİÖ Daimî Sekretaryası aracılığıyla üye devletlere dağıtılır. Bu toplantıyla ilgili kanaatlerin oluşabilmesi için makul bir süre tanınır. Olağan toplantılar dışındaki bu toplantıların yapılabilmesi, üye devletler arasında oluşacak oydaşma şartına bağlıdır. 2. maddede bahsedilen bir diğer husus, Konsey toplantılarının yeri ve zamanıdır. 5. fıkraya göre Konsey toplantılarının yerine ve zamanına, kural olarak her toplantının sonunda karar verilir. Her toplantının sonunda, bir sonraki toplantının yeri ve zamanı belirlenir. Bunun mümkün olmadığı hâllerde, bir sonraki Dönem Başkanı üye devletlerle fikir alışverişi yaparak yer ve zaman konusunu çözüme kavuşturmak durumundadır. 2. maddede dikkat çeken son husus, Konsey toplantılarının görüntülü ve sesli olarak kaydedilmesidir. 2. maddenin 4. fıkrasına göre aksi kararlaştırılmadıkça, bütün Konsey toplantıları kameraya kaydedilir.

Olağan toplantıların gündemiyle ilgili düzenleme, 6. maddededir. Maddenin 1. fıkrasına göre KEİÖ Daimî Sekretaryası, toplantıdan otuz gün önce, hazırladığı bir taslak gündemi üye devletlere gönderir. Bu taslakta, daha önceki toplantıda alınan kararlar, alt organlar tarafından alınan tavsiye kararları ve üye devletlerin önerileri yer alır. 2. fıkraya göre üye devletler, bu tebligatı aldıktan sonraki on gün içinde gündemle ilgili tekliflerini, gerekçesiyle ve ilgili belgelerle birlikte Dönem Başkanlığı'na sunar. Bu teklif, toplantıdan en az on beş gün önce üye devletlere

bildirilir. Bunun dışında üye devletler, önemli ve acil gelişmelerin ortaya çıkması durumunda, toplantı esnasında da yeni konuların gündeme dâhil edilmesini veya gündemde değişiklik yapılmasını teklif edebilirler.

KEİÖ Dışışleri Bakanları Konseyi'nin özel toplantıları ise bir veya daha fazla üye devletin teklifiyle olur. 3. maddenin 1. fıkrasına göre bu teklif, gerekçeleriyle birlikte Dönem Başkanlığı'na, en az yirmi gün önce sunulur. İlgili belgelerle birlikte yapılan bu önerinin, aciliyet taşıması ve şartların elvermesi hâlinde daha önce de gerçekleşmesi teklif edilebilir. Yapılan bu teklif, Dönem Başkanlığı tarafından üye devletlere bildirilir. Maddenin 3. fıkrasına göre tebligatı alan devlet, beş gün içinde itirazda bulunmazsa toplantı gerçekleştirilir. Bu toplantı, 4. fıkraya göre talepte bulunan devletin ev sahipliğinde ve Dönem Başkanı'nın başkanlığında yapılır. Bu toplantının gündemi ise 4. maddede düzenlenmiştir. Buna göre özel toplantıların gündemi, KEİÖ Daimî Sekreteryası tarafından üye devletlere bildirilir. Toplantının tarihinin de belirtildiği bu bildirimde kural olarak gündem, teklifin gerekçesinde belirtilen hususlardan oluşur. Bununla birlikte bu toplantıda, üye devletlerin kabul etmesi hâlinde diğer konular da görüşülebilir.

KEİ girişiminin KEİÖ'ye dönüşme sürecine paralel olarak Dışışleri Bakanları toplantılarının Dışışleri Bakanları Konseyi adıyla bir organa dönüşmesiyle sonuçlanan bu toplantılarda alınan kararlar içinde, kurum yapısıyla ve bu yapının örgüt içi ve örgüt dışı işleyişiyle ilgili olanlar, değişik başlıklar altında aşağıda ele alınacaktır. Alınan kararların yanı sıra, KEİÖ Dışışleri Bakanları Konseyi tarafından yayımlanmış olan bildiriler de ayrıca değerlendirmeye tâbi tutulacaktır.

a. Alınan Kararlar

27 Ekim 1999 tarihinde Selanik'te yapılan toplantı, Dışışleri Bakanları Konseyi'nin ilk toplantısıdır. Toplantıda alınan kararların³³⁶ giriş kısmında 25

---

³³⁶ 27 Ekim 1999 tarihli Selanik Toplantısında alınan kararların tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/COMOFA/Reports/Council%201.pdf>, (21.07.2011).

Haziran 1992 tarihli İstanbul Bildirisine, 30 Haziran 1995 tarihli Bükreş Bildirisine, 25 Ekim 1996 tarihli Moskova Bildirisine, 5 Haziran 1998 tarihli Yalta Zirvesi Bildirisine ve Dışışleri Bakanlarının bir önceki toplantısında alınan kararlara atıf yapılmıştır. Bu uygulama, devam eden KEİÖ Dışışleri Bakanları Konseyi'nin toplantılarında alınan kararların giriş kısmının tamamında da görülmektedir. İlk toplantı olması münasebetiyle Selanik Toplantısında alınan kararların giriş kısmında ayrıca, 1 Mayıs 1999 tarihi itibarıyla KEİÖ Şartının yürürlüğe girmesi için gereken şartların sağlandığı ve KEİÖ'nün tam anlamıyla ekonomik bir uluslararası örgüt olarak faaliyete başladığı vurgulanmış ve bu vurgu, ilk birkaç yılda zaman zaman tekrar edilmiştir. Bunun dışında, sıklıkla atıf yapılan bir diğer belge grubu, KEİÖ'nün Zirve toplantılarıdır. 17 Ekim 1999, 25 Haziran 2002 ve 25 Haziran 2007 tarihlerinde İstanbul'da gerçekleştirilen ve aşağıda detaylı olarak ele alınacak olan bu toplantılar sonucunda ortaya çıkan bildirilerin içeriği, her vesileyle KEİÖ Dışışleri Bakanları Konseyi toplantılarında vurgulanmıştır.

Değişik başlıklar altında gruplandırılan KEİÖ Dışışleri Bakanları Konseyi kararları, şu şekildedir:

(1) Kurumlaşma

KEİÖ Dışışleri Bakanları Konseyi kararlarında sıklıkla vurgulanan hususlardan ilki, KEİÖ'nün kurum yapısının güçlendirilmesidir. Toplantılarda alınan kararlarda, kurumlaşma yönünde bazı adımlar atıldığı görülmektedir. Söz gelimi, 22 Ekim 2009 tarihli Bakü Toplantısı kararlarının³³⁷ 1. maddesinde, KEİÖ Dönem Başkanlığı ile ilgili kararlar alınmıştır. Daha önce, ilk Dışışleri Bakanları toplantısı olan 10 Aralık 1992 tarihli Antalya Toplantısında kabul edilen sistem değiştirilmiştir. Buna göre, KEİÖ Dönem Başkanlığı yılda iki dönem olacak ve ilk dönem Ocak, ikinci dönem ise Temmuz ayından başlayacaktır. 2. maddeye göre 2010 yılının ilk Dönem Başkanlığı, 31 Mayıs'ta sona erecek ve ikinci dönem 1 Haziran-31 Aralık

---

³³⁷ 22 Ekim 2009 tarihli Bakü Toplantısında alınan kararların tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/COMOFA/Reports/CMFA%20REPORTwebsite.pdf>, (21.07.2011).

tarikhleri arasında olacaktır. Dönem Başkanlığı ile ilgili bu kararın uyarlanması ise 28 Mayıs 2010 tarihli Sofya Toplantısında³³⁸ gerçekleştirilmiştir. 2., 3. ve 4. maddelerde alınan karar uyarınca, KEİÖ nezdinde gözlemcilik ve sektörel diyalog ortaklığı statüsüne sahip olan devletler ve kuruluşlar ile çalışma grupları tek tek sayılarak bu statülerinin son bulacağı tarihler ve çalışma gruplarının eylem plânlarının sona ereceği tarihler iki ay uzatılmıştır. Bakü Toplantısında belirlenen yeni Dönem Başkanlığı sürelerine uyum sağlama gerekçesiyle yapılan bu değişiklikle birlikte, bu statülerin ve çalışma sürelerinin bitiş tarihleri 30 Haziran ve 31 Aralık olmak üzere belirlenmiştir.

KEİÖ'nün kurumlaşmasıyla ilgili bir başka örnek, KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi toplantılarında alınan kararların uygulamasının izlenmesine/denetlenmesine ilişkin 1 Kasım 2006 tarihli Moskova Toplantısında alınan kararlardır³³⁹. Toplantıda alınan kararların 1. maddesine göre Konsey, kararların uygulamasını sürekli olarak takip edecektir. Bu takip bütün KEİÖ organlarını, ilgili kuruluşları, gözlemcileri ve diyalog ortaklarını kapsayacaktır. 3. maddede ise Konsey'in her toplantısında, KEİÖ üyesi devletler arasındaki işbirliğiyle ve kararların uygulamasıyla ilgili hususların gözden geçirilmesine karar verilmiştir. Bu gözden geçirme, işbirliği alanlarında gelinen seviyenin değerlendirilmesini ve uygulamadaki durumun tespitini kapsayacaktır. Aynı şekilde Yüksek Düzeyli Memurlar Komitesi de her toplantısında benzer bir değerlendirme yaparak KEİÖ organlarının, alt organlarının, ilgili kuruluşlarının, Daimî Sekretarya'nın, gözlemcilerin ve diyalog ortaklarının faaliyetlerini gözden geçirecektir (m. 4). 5. maddede, Konsey kararlarının uygulamadaki durumuyla ilgili denetlemenin Dönem Başkanlığı eliyle düzenli olarak yapılmasına karar verilmiştir. 6. maddeye göre Dönem Başkanı, süresinin sonunda Konsey'e bir rapor hazırlayacaktır. Bu rapor, Konsey tarafından alınan kararların ve işbirliği alanlarındaki ilgili bakanların yaptıkları toplantılardaki bildirimlerin ve ortak açıklamaların uygulamaya sokulup sokulmadığıyla ilgili olacaktır. Ayrıca 8.

---

³³⁸ 28 Mayıs 2010 tarihli Sofya Toplantısında alınan kararların tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/COMOFA/Reports/CMFA%20REPORT%20website%20sofia.pdf>, (21.07.2011).

³³⁹ 1 Kasım 2006 tarihli Moskova Toplantısında alınan kararların tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/COMOFA/Reports/Council%2015.pdf>, (21.07.2011).

maddede, değişik işbirliği alanlarıyla ilgili olarak KEİÖ üyesi devletlerin bakanlarının gerçekleştirdiği toplantılara bir kez daha yer verilmiş ve her toplantıda, bir önceki toplantıda alınan kararların uygulamadaki durumunun gözden geçirilmesine karar verilmiştir. 7. madde ise KEİÖ Daimî Sekreteryası'nın durumunu düzenlemektedir. Daimî Sekreter hazırlayacağı raporda, KEİÖ üyesi devletler arasındaki işbirliğinin mevcut durumuna ve alınan kararların yürürlüğe girip girmediğine odaklanacaktır. Bu rapor, Yüksek Düzeyli Memurlar Komitesi'nin değerlendirmesiyle birlikte Konsey'e sunulacaktır. Moskova Toplantısında alınan kararların 9.-14. maddeleri, çalışma gruplarına ayrılmıştır. Buna göre her çalışma grubunun toplantısında, alınan kararların yürürlüğüyle ilgili konular gündemde yer alacaktır. Bu toplantılar sonunda hazırlanan raporlarda alınması gereken tedbirlere ilişkin önerilerin, yerine getirilmesi gereken faaliyetlerin ve kararların uygulamaya geçirilmesinde sürat kazanılması maksadıyla vadeler belirlenecektir. Bu çalışmalar, KEİÖ Daimî Sekreteryası ile koordinasyon içinde gerçekleştirilecektir.

Konsey kararları içerisinde kurumlaşmayla ilgili bir diğer örnek, geçici çalışma gruplarının statüsüyle ilgili olarak alınan kararlardır. 17 Nisan 2008 tarihli Kiev Toplantısında alınan kararların³⁴⁰ 16.-18. maddeleri, bu konuyla alakalıdır. Buna göre geçici çalışma gruplarının statüsü, temel ilkeler dikkate alınarak ayrı ayrı belirlenecektir. İlgili sektörün alt bölümüyle ilgili geçici çalışma grubu, çalışma grubunun tavsiyesiyle ve eşgüdümünde kurulacaktır. İşbirliğinin yeni bir boyutuna ilişkin ya da birkaç sektörü ilgilendiren ve hiçbir çalışma grubunun konusu içine girmeyen geçici çalışma grubu ise doğrudan doğruya Yüksek Düzeyli Memurlar Komitesi'ne tâbi olacaktır.

KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi'nin aldığı tavsiye kararları içinde kurumlaşmayla ilgili örneklere, 29 Ekim 2004 tarihli Tiflis Toplantısında³⁴¹ rastlamak mümkündür. KEİÖ'nün Dünya Bankası, FAO ve DTÖ ile ilişkilerinin

---

³⁴⁰ 17 Nisan 2008 tarihli Kiev Toplantısında alınan kararların tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/COMOFA/Reports/Council%2018.pdf>, (21.07.2011).

³⁴¹ 29 Ekim 2004 tarihli Tiflis Toplantısında alınan kararların tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/COMOFA/Reports/Council%2011.pdf>, (21.07.2011).

değerlendirildiği bu toplantıda, gerçekleştirilen faaliyetlerden ve kurulan yakın ilişkilerden duyulan memnuniyet dile getirilmiş ve 48. maddede de bir tavsiye kararı almıştır. Buna göre Konsey, New York'ta bir koordinasyon toplantısı yapılmasını, bu toplantının kurumsal/geleneksel bir yapıya büründürülmesini ve bu toplantıya, BMÖ Genel Kurulu'na katılmış olan KEİÖ üyesi devletlerin temsilcilerinin katılmasını önermiştir. Bu tavsiye kararının hayata geçirilmesi için Konsey, bütün üye devletleri azamî çaba göstermeye davet etmiştir. Yine aynı toplantıda Konsey, 4-5 Eylül 2004 tarihinde yapılan gayriresmî ilk Yüksek Düzeyli Memurlar Komitesi toplantısını takdirle karşıladığını ifade etmiştir. Bu toplantıda, KEİÖ sürecinin gelişmesi yönünde yapılan gayriresmî beyin fırtınasının olumlu sonuçlar doğurduğunun altını çizen Konsey, bir sonraki Dönem Başkanlığı'na, kendi süresi içinde benzeri bir uygulamayı hayata geçirmesi konusunda öneride bulunmuştur.

(2) KEİÖ Genişlemesi

KEİÖ üyeliği için ilk başvurular, 27 Ekim 1999 tarihli Selanik Toplantısında yapılmıştır. 14. maddede Özbekistan, Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya³⁴² ve İran İslam Cumhuriyeti³⁴³ tarafından yapılan başvurularla ilgili olarak Moldova Dönem Başkanlığı tarafından üç devletle ilgili ayrı ayrı çalışma yapılmasına karar verilmiştir. KEİÖ'nün genişleme sürecine uygun olarak yumuşak/dengeli bir yaklaşım benimsenmesi ve KEİÖ'nün kendi içinde devam eden bütünleşme çalışmalarını sekteye uğratacak bir tutumdan kaçınılması yönünde bir tavır üzerinde mutabık kalınan bu toplantının ardından yapılan 27 Nisan 2000 tarihli Kişinev Toplantısında³⁴⁴ da benzeri bir karar alınmıştır. Bu toplantıda, konuyla ilgili olarak yapılan çalışmalar değerlendirilmiş ve bu çalışmalara devam edilmesi kararı alınarak bu hususta, “yumuşak bir yaklaşım”ın benimsenmesi tavsiye edilmiştir (m. 4 ve 5).

---

³⁴² Bu devlet, bundan sonra Makedonya olarak anılacaktır.

³⁴³ Bu devlet, bundan sonra İran olarak anılacaktır.

³⁴⁴ 27 Nisan 2000 tarihli Kişinev Toplantısında alınan kararların tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/COMOFA/Reports/Council%202.pdf>, (24.07.2011).

KEİÖ'nün genişlemesi sürecinde ilk önemli dönemeç, Makedonya'nın ve Yugoslavya Federasyonu Cumhuriyeti'nin³⁴⁵ KEİÖ üyeliği için ehil olduğu kararının alınmasıdır³⁴⁶. Bu kararın alındığı 25 Ekim 2002 tarihli Tiran Toplantısında³⁴⁷, bahsi geçen devletlerle üyelik müzakerelerine başlanmasına karar verilmiştir. 16. maddede alınan bu kararda ayrıca, katılım için gerekli sürecin Dönem Başkanlığı eliyle yürütülmesine karar verilmiştir. Bu maddeyle ilgili olarak Türkiye, Ukrayna ve Yunanistan beyanda bulunmuşlardır. Türkiye ve Ukrayna, Makedonya Cumhuriyeti'ni kendi anayasal ismi ile tanıdıklarını beyan ederken Yunanistan ise "Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya" isminin bu devletin BMÖ üyeliğine kabulünde kullanıldığını beyan etmiştir. BMÖ Güvenlik Konseyi'nin 817/1993 sayılı kararına³⁴⁸ göre isimlendirmeye ilgili sorunun iyi komşuluk ilişkileri ve barışçıl yollar temel alınarak çözülmesi gerektiğini belirten Yunanistan Heyeti, siyasî saikle yapılan açıklamaların KEİÖ'de yapıcı/olumlu bir ruhun ortaya çıkmasına imkân tanımayacağını ifade etmiştir³⁴⁹.

18 Nisan 2003 tarihli Erivan Toplantısında³⁵⁰, KEİÖ genişlemesiyle ilgili olarak KEİÖ Dönem Başkanlığı tarafından bilgilendirme yapılmış ve KEİÖ ile Makedonya ve Sırbistan-Karadağ arasında yapılan müzakerelerin tamamlandığı

---

³⁴⁵ Bu devlet, bundan sonra Yugoslavya şeklinde anılacaktır.

³⁴⁶ 25 Haziran 1991'de Slovenya'nın ve Hırvatistan'ın bağımsızlıklarını ilân etmeleriyle başlayan süreç sonunda, 8 Eylül 1991'de Makedonya ve 15 Ekim 1991'de de Bosna-Hersek bağımsızlığını ilân etti. Bütün bu gelişmelerin sonucunda, Yugoslavya Federasyonu çözülmüş oldu. Yugoslavya, Nisan 1992'den itibaren Sırbistan'ın denetimi altında, Sırbistan-Karadağ'dan oluşan bir federasyon hâline geldi. Ayrıntılı bilgi için bkz. Necmettin Alkan, "Yugoslavya'nın Dağılması", **Balkanlar El Kitabı, Cilt II: Çağdaş Balkanlar**, Osman Karatay ve Bilgehan A. Gökdağ (Der.), KaraM&Vadi, Ankara 2007, s. 31-41; Mehmet Seyfettin Erol, "Makedonya Sorunu'nun Temel Dinamikleri", **Balkanlar El Kitabı, Cilt II: Çağdaş Balkanlar**, Osman Karatay ve Bilgehan A. Gökdağ (Der.), KaraM&Vadi, Ankara 2007, s. 251-253; Nesrin Kenar, "Bosna-Hersek Savaşı", **Balkanlar El Kitabı, Cilt II: Çağdaş Balkanlar**, Osman Karatay ve Bilgehan A. Gökdağ (Der.), KaraM&Vadi, Ankara 2007, s. 169-175; Uzel, Balkanlar, s. 491.

³⁴⁷ 25 Ekim 2002 tarihli Tiran Toplantısında alınan kararların tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/COMOFA/Reports/Council%207.pdf>, (24.07.2011).

³⁴⁸ 7 Nisan 1993 tarihli bu kararın tam metni için bkz. BMÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/203/74/IMG/N9320374.pdf?OpenElement>, (24.07.2011).

³⁴⁹ Türkiye, Ukrayna ve Yunanistan tarafından düşülen bu şerhler, Makedonya'nın isminin geçtiği bundan sonraki KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi kararlarında da mevcuttur. Bu durum, her seferinde tekrar edilmeyecektir.

³⁵⁰ 18 Nisan 2003 tarihli Erivan Toplantısında alınan kararların tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/COMOFA/Reports/Council%208.pdf>, (24.07.2011).

belirtilmiştir. 29. maddede ayrıca Konsey, her iki devleti de en kısa sürede KEİÖ Şartını imzalamaya davet etmiştir. 30 Nisan 2004 tarihinde yapılan Bakü Toplantısında³⁵¹ ise 1. maddede, Sırbistan-Karadağ'ın KEİÖ üyeliğine kabul edildiği bildirilmiştir. Konsey, bu üyelikten duyduğu memnuniyeti dile getirmiş ve KEİÖ çerçevesinde Sırbistan-Karadağ'ın işbirliğine etkin katkı yapacağına olan inancını ifade etmiştir. KEİÖ genişlemesine ilişkin olarak 2. maddede, Makedonya'nın başvurusuna değinilmiş ve Makedonya'nın KEİÖ üyesi olabilmesi için kendi iç mevzuatından kaynaklanan süreci en kısa sürede tamamlayacağını ümit edildiği belirtilmiştir. Bu konuyla ilgili olarak Konsey, süreci takip etmek üzere KEİÖ Daimî Sekreteryası'nı görevlendirmiştir. Maddede Makedonya ile ilgili olarak değinilmesi gereken bir diğer husus da daha önce Türkiye ve Ukrayna tarafından yapılan "Makedonya Cumhuriyeti'ni, kendi anayasal ismi ile tanıdıkları" beyanına, bu kararlarda Rusya'nın da katılmış olmasıdır.

(3) İlgili Kuruluşlar

KEİÖ Dışışleri Bakanları Konseyi toplantılarında, KEİÖ'nün ilgili kuruluşları olan KEİPA, KTKB, UKÇM ve KEİ İş Konseyi de gündeme gelmiştir. KEİÖ'nün iç işleyişini verimli kılmak ve bu sayede KEİÖ'nün sağlam bir temelde işbirliğini gerçekleştirmesine katkı yapmak amacıyla oluşturulan bu kuruluşların işlevlerini yerine getirmeleri KEİÖ açısından önem arz etmektedir. Ancak alınan kararlarda, bu konuya yeterince önem verildiğini söylemek mümkün değildir. KEİÖ Dışışleri Bakanları Konseyi, aldığı kararlarda genellikle bu kuruluşlara olan desteğini ifade etmiştir. Bu bağlamda Konsey, KEİPA'ya diplomatik ayrıcalıklardan ve bağışıklıklardan yararlanma hakkı tanımıştır. 27 Nisan 2001 tarihinde Moskova'da yapılan toplantıda alınan kararların³⁵² 12.-15. maddesi, bu konuyla ilgilidir. KEİPA tarafından KEİPA Genel Kurulu, Genel Kurul üyeleri ve Uluslararası Sekreteryaya için talep edilen ayrıcalıkların ve bağışıklıkların kullanılması yetkisi, Konsey tarafından

---

³⁵¹ 30 Nisan 2004 tarihli Bakü Toplantısında alınan kararların tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/COMOFA/Reports/Council%2010.pdf>, (24.07.2011).

³⁵² 27 Nisan 2001 tarihli Moskova Toplantısında alınan kararların tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/COMOFA/Reports/Council%204.pdf>, (25.07.2011).

kabul edilmiştir. Konsey bu yetkinin, KEİÖ Şartı ve özellikle Şartın 20. maddesi kapsamında kullanılmasına karar vermiştir. Konunun teknik detaylarını belirleme görevi de Yüksek Düzeyli Memurlar Komitesi'ne verilmiştir.

KEİÖ'nün bankası niteliğindeki KTKB ile ilgili olarak Konsey, yapılan çalışmalardan duyduğu memnuniyeti sıklıkla dile getirmiştir. Söz gelimi, 16 Nisan 2009 tarihli Erivan Toplantısında alınan kararların³⁵³ 23.-27. maddeleri, KTKB ile ilgilidir. KTKB'nin kuruluşunun onuncu yıldönümüne atıf yapılarak bankanın yaptığı çalışmaların bölgesel işbirliğine önemli katkılar yaptığı dile getirilmiştir. KTKB'nin gerek kurumsal gerekse operasyonel faaliyetlerinin takdirle karşılandığı, üye devletlerin ekonomik gelişimine ve bölgesel işbirliğine yönelik çabalarının memnuniyet verici olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca bankanın diğer uluslararası kuruluşlarla ve uluslararası yatırımcılarla hızla gelişen ilişkilerinin KEİÖ Bölgesi'nin malî gelişimine katkı sağladığı belirtilmiştir. Yine, 26 Ekim 2010 tarihli Selanik Toplantısında³⁵⁴ da KTKB'nin faaliyetleri ele alınmış ve küresel ekonomik krize rağmen KTKB'nin devam eden işlerdeki performansı ile önde gelen uluslararası malî kuruluşlarla ilişkilerinin önemine vurgu yapılmıştır.

Doğası itibarıyla KTKB ile birlikte faaliyet gösteren KEİ İş Konseyi, gerek üye devletler arasında gerekse diğer uluslararası kuruluşlar yoluyla KEİÖ Bölgesi dışında ticarî ilişkilerin geliştirilmesi noktasında önem taşıyan bir kuruluştur. 22 Ekim 2009 tarihli Bakü Toplantısı kararlarının 40.-44. maddeleri, KEİÖ zemininde ticarî işbirliğinin geliştirilmesine yöneliktir. Bu bağlamda, KEİ İş Konseyi'nin ilgili çalışma gruplarında etkin katılımı için gerekli tedbirlerin alınması, bu yönde desteklenmesi ve cesaretlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. KEİ İş Konseyi'nin bu yöndeki girişimlerinin ve çabalarının beğeniyle takip edildiğine, özellikle üye devletlerin özel sektör düzeyindeki ticarî işbirliği çabalarının sonuca ulaşabilmesi için KTKB ile arasındaki işbirliğinin arttırılması gerektiğine işaret edilmiştir. 28

---

³⁵³ 16 Nisan 2009 tarihli Erivan Toplantısında alınan kararların tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/COMOFA/Reports/Reportwebsite.pdf>, (25.07.2011).

³⁵⁴ 26 Ekim 2010 tarihli Selanik Toplantısında alınan kararların tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/COMOFA/Reports/Reportwebsite26112010.pdf>, (25.07.2011).

Mayıs 2010 tarihli Sofya Toplantısında da KEİ İş Konseyi'nin faaliyetlerine değinilmiş ve 43.-45. maddeler arasında alınan kararlarda, KEİ İş Konseyi'nin olumlu yönde seyreden faaliyetlerinin önemli olduğu belirtilerek bu faaliyetlerin desteklendiği ifade edilmiştir. Bu bağlamda KEİÖ Dışışleri Bakanları Konseyi, KEİÖ üyesi devletlerin resmî makamlarına ve özel sektör temsilcilerine, KEİ İş Konseyi Uluslararası Sekretaryası'nın faaliyetlerine ve 2010 yılı bütçesine katkı yapma çağrısında bulunmuştur. KEİ İş Konseyi ile ilgili dikkat çekici son karar, 26 Ekim 2010 tarihli Selanik Toplantısında alınmıştır. Kadın girişimcilerle ilgili olarak KEİ İş Konseyi tarafından yapılan çalışmalar takdir edilmiş ve KEİ İş Konseyi'nin üye devletlerdeki iş çevreleriyle etkin temas etmesi yönünde tavsiyede bulunulmuştur.

UKÇM ile ilgili olarak KEİÖ Dışışleri Bakanları Konseyi, 25 Nisan 2002 tarihli Kiev Toplantısında önemli bir karar almıştır. 19. maddeye göre Konsey, çalışmalarını takdirle karşıladığı ve bağlı merkez statüsünde bulunan UKÇM'nin fiilen (de facto) ilgili kuruluş olarak kabul edildiğini ifade etmiş ve ayrıca KEİÖ'nün düşünce kuruluşu (think-tank) gibi hareket ettiğini, KEİÖ Şartının 23. maddesinde belirtilen akademik işbirliğinin yürütücüsü olarak benimsendiğini belirtmiştir. 23 Ekim 2008 tarihli Tiran Toplantısında³⁵⁵ ise 87.-91. maddeler arasında, UKÇM'nin faaliyetlerine değinilmiştir. Kuruluşunun onuncu yılını tamamlayan UKÇM'nin bölgedeki işbirliğinin gelişmesindeki önemli katkısı belirtilmiş ve gerek üye devletler gerekse AB ile KEİÖ arasındaki işbirliğinin artırılmasındaki rolünün takdirle karşılandığı ifade edilmiştir. Bilim ve teknoloji, enerji, çevre, parlamentolar arası diyalog gibi alanlardaki etkin çabalarını devam ettirerek KEİÖ Bölgesi'nde işbirliğini güçlendirmesi yönündeki faaliyetlerini sürdürmesi tavsiyesinde bulunulmuştur. KEİÖ Dışışleri Bakanları Konseyi'nin Gürcistan'ın başkenti Tiflis'te gerçekleştirilen 29 Ekim 2004 tarihli on birinci toplantısında ise KEİÖ Şartında değişiklik yapılarak UKÇM'nin KEİÖ Şartına dâhil edilmesi gündeme gelmiştir. Alınan kararların 1. maddesinde, KEİÖ Şartının 24. maddesinde yapılacak

---

³⁵⁵ 23 Ekim 2008 tarihli Tiran Toplantısında alınan kararların tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/COMOFA/Reports/ReportCMFA%20final30oct.pdf>, (25.07.2011).

değişiklikle ilgili olarak Konsey, sürecin hızlandırılmasıyla ilgili arzusunu güçlü bir şekilde ifade etmiş ve KEİÖ üyesi devletlerin parlamentolarını, değişikliğin onaylanmasıyla ilgili iç hukuk sürecini hızlandırmaya davet etmiştir.

(4) Yeni İşbirliği Alanları ve İşbirliği Alanlarında Öncelikler

KEİÖ'deki işbirliği alanları, KEİÖ Şartında sayma yoluyla belirtilmiştir. Bunun dışında, KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi kararlarında, yeni işbirliği alanları da ele alınmıştır. 23 Nisan 2005 tarihli Gümülcine Toplantısında³⁵⁶ Konsey tarafından eğitim ve gümrük hizmetleri alanında çalışma grupları, kurum yenilenmesi ve iyi yönetim alanına ise geçici bir uzmanlar grubu kurulması kararı alınmıştır. Bir başka yeni işbirliği alanı ise Yunanistan tarafından 26 Nisan 2006 tarihli Bükreş Toplantısında³⁵⁷ teklif edilmiştir. 25. maddede, kültür alanında işbirliği yapılmasına ilişkin olarak getirilen teklifin memnuniyetle karşılandığı belirtilmiş ve konuyla ilgili çalışma yaparak yeni bir çalışma grubu kurmak üzere Yüksek Düzeyli Memurlar Komitesi ve KEİÖ Daimî Sekreteryası görevlendirilmiştir.

KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi tarafından öngörülen bir diğer yeni işbirliği alanı, güvenlik ve istikrardır. 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'de gerçekleşen saldırılar sonrasında Konsey, güvenlik konusunu gündemine taşımaya başlamıştır. Bunun sonucu olarak 25 Ekim 2002 tarihli Tiran Toplantısı kararlarının 5. maddesinde Konsey, KEİÖ Bölgesi'nde güvenliğin ve istikrarın güçlendirilmesi üzerinde durulacağını bildirmiştir. 6. maddede ise Türkiye'nin önerisiyle bütün üye devletler ve KEİÖ'nün ilgili kuruluşları, KEİÖ Daimî Sekreteryası aracılığıyla bu konudaki düşüncelerini bildirmekle yükümlü tutulmuştur. Ayrıca Konsey, UKÇM'nin teklifi üzerine üye devletlerin ve ilgili uluslararası örgütlerin temsilcilerinden oluşan bir çalışma grubu kurulmasına ve bu çalışma grubunun bir rapor hazırlamasına karar vermiştir (m. 7). 8. maddede de 31 Aralık 2002 tarihine

---

³⁵⁶ 23 Nisan 2005 tarihli Gümülcine Toplantısında alınan kararların tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/COMOFA/Reports/Council%2012.pdf>, (27.07.2011).

³⁵⁷ 26 Nisan 2006 tarihli Bükreş Toplantısında alınan kararların tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/COMOFA/Reports/Council%2014.pdf>, (27.07.2011).

kadar, üye devletlerin bu grupta yer alacak temsilcilerini belirleyerek KEİÖ Daimî Sekreteryası aracılığıyla UKÇM'ye bildirmesine karar vermiştir. UKÇM'nin organizasyonu ile 26-27 Mart 2003'te Atina'da konuyla ilgili bir toplantı yapılmış ve çalışma grubu tarafından hazırlanan rapor masaya yatırılmıştır. Bu rapor ve diğer çalışmalar, 18 Nisan 2003 tarihli Erivan Toplantısında devam etmiş ve 30 Nisan 2004 tarihli Bakü Toplantısında, konuyla ilgili Yüksek Düzeyli Memurlar Komitesi özel toplantısı yapılarak bir bildiri hazırlanması kararı alınmıştır. 25 Haziran 2004 tarihli bu bildiri, 29 Ekim 2004 tarihli Tiflis Toplantısında yayımlanmıştır. Bu bildiriye, çalışmamızın Üçüncü Bölümünde ayrıntılı olarak yer verilecektir.

Yeni işbirliği alanı yaratmamakla birlikte Konsey tarafından alınan bazı kararlar, değişik bazı araçlar yoluyla işbirliğini arttırmayı hedeflemektedir. Bunlardan ilki, 31 Ekim 2003 tarihli Bakü Toplantısında³⁵⁸ alınan “Karadeniz Şampiyonlar Kupası” düzenlenmesi kararıdır. 22. maddede alınan bu karar, 15 Mayıs 2003 tarihinde İstanbul'da gerçekleşen “Üye Devletler Millî Futbol Federasyonları Temsilcileri Toplantısı”nda alınan karara dayanmaktadır. Konuyla ilgili olarak KEİÖ Daimî Sekreteryası görevlendirilmiştir. Yine 25 Ekim 2007 tarihli Ankara Toplantısında³⁵⁹, 2-8 Temmuz 2007 tarihlerinde Trabzon'da, Rize'de ve Giresun'da gerçekleştirilen “1. Karadeniz Oyunları”ndan duyulan memnuniyet 96. maddede ifade edilmiştir. 97. maddede ise bu oyunların 2010 yılında Romanya'da yapılması kararı alınmış ve Konsey, oyunların önemine vurgu yaparak özellikle gençler arasında dayanışma ruhunun ve bölge kimliğinin gelişmesi yönünde önemli bir katkı sağlandığına dikkat çekmiştir.

KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi, 28 Ekim 2005 tarihli Kişinev Toplantısında³⁶⁰, işbirliği alanlarında öncelikler yaratılması konusunda bazı tavsiye

---

³⁵⁸ 31 Ekim 2003 tarihli Bakü Toplantısında alınan kararların tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/COMOFA/Reports/Council%209.pdf>, (27.07.2011).

³⁵⁹ 25 Ekim 2007 tarihli Ankara Toplantısında alınan kararların tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/COMOFA/Reports/Council%2017.pdf>, (27.07.2011).

³⁶⁰ 28 Ekim 2005 tarihli Kişinev Toplantısında alınan kararların tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/COMOFA/Reports/Council%2013.pdf>, (27.07.2011).

kararları almıştır. 58.-61. maddeler arasındaki bu kararlarda üye devletlere, işbirliği alanlarında önceliklerin belirlenmesi sürecini başlatma çağrısı yapılmıştır. Konsey, çalışma gruplarının kapsamlı değerlendirmeler yaparak raporlar hazırlamasını; zayıf ve güçlü yönlerin bu raporlarda belirlenmesini tavsiye etmiştir. Bu raporların bir sonraki Yüksek Düzeyli Memurlar Komitesi'nde bütünüyle tahlil edileceği ve KEİÖ'nün gelecekte yoğunlaşacağı öncelikli alanların belirlenmesinde anahtar rol oynayacağı belirtilmiştir. Belirlenen önceliklerle ilgili somut kararların ve tavsiyelerin alınabilmesi için varılan sonuçların bir sonraki Konsey toplantısına sunulacağı da ifade edilmiştir. Bir diğer tavsiye kararı ise yine, 28 Ekim 2005 tarihli Kişinev Toplantısına aittir. 57. maddedeki tavsiye kararına göre Konsey, KEİÖ üyesi devletlere bir çağrı yapmıştır. Üye devletlerin gümrük hizmetleriyle ilgili olarak oluşturulan ve işbirliği imkânlarını araştırmak üzere kurulan geçici uzmanlar grubunun etkinlikleri hakkında, üye devletlerin düşüncelerini birbirleriyle paylaşımları önerilmiştir. Rusya'nın talebi doğrultusunda ortaya çıkan bu kararda ayrıca, bir sonraki Dönem Başkanlığı'na, söz konusu grubun ilk toplantısının yapılması tavsiyesinde de bulunulmuştur.

(5) Uluslararası Örgütlerle ve Kuruluşlarla İlişkiler

KEİ girişiyle başlayan uluslararası örgütlerle ve kuruluşlarla ilişkiler, KEİÖ'nün resmen kurulmasından sonra da devam etmiştir. Bu kapsamda BMÖ, UN/ECE, FAO, OECD, DTÖ, Dünya Bankası, BDT, Güneydoğu Avrupa İstikrar Pakti³⁶¹, MAG, TRACECA³⁶², Bölgesel Çalışmalar Koordinasyonu, Karadeniz-Pan Avrupa Ulaşım Alanı Yürütme Kurulu ve Friedrich Ebert Vakfı gibi uluslararası örgütlerle ve kuruluşlarla ilişkiler, Konsey kararlarına yansımıştır. Genel olarak, bu

---

³⁶¹ Güneydoğu Avrupa İstikrar Pakti, Güneydoğu Avrupa'da barışın, demokrasinin, insan haklarının ve ekonomik refahın gelişmesine yönelik hedefleri olan ve çatışmaları engelleme stratejisine dayalı olarak 1999 yılında başlatılan bir girişimdir. Avrupa ve Avro-Atlantik yapılarıyla bütünleştirmeyi ve bölgesel işbirliğini teşvik etmeyi amaçlayan bir çerçeve içeren Pakt'a bölgedeki devletler, KEİÖ'nün de içinde bulunduğu uluslararası örgütler ve bölgesel girişimler dâhil olmuştur. Türkiye'nin de ortakları arasında yer aldığı Pakt ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Güneydoğu Avrupa İstikrar Pakti Resmî İnternet Sayfası, <http://www.stabilitypact.org/>, (28.07.2011); Tangör, Yönetişim, s. 191-192.

³⁶² Avrupa-Kafkasya-Asya arasındaki uluslararası ulaşımı ve bu yolla uluslararası ticareti geliştirmeyi amaçlayan hükümetler arası bir komisyondur. Türkiye'nin de dâhil olduğu bu oluşumla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. TRACECA Resmî İnternet Sayfası, <http://www.traceca-org.org/en/traceca/>, (28.07.2011).

yapılanmalarla yürütülen ilişkiler değerlendirilmiş ve ilişkilerin gelişmesinden duyulan memnuniyet ifade edilmiştir. Ayrıca, ikili ve çok taraflı işbirliğinin artırılmasına yönelik irade beyanı sürekli olarak tekrarlanmış ve somut projelere dayalı işbirliği vurgusu yapılmıştır. Bazı kuruluşlarla ilişkiler, KEİÖ Dışışleri Bakanları Konseyi kararlarında öne çıkmıştır. Bunlardan ilki, BMÖ'dür. KEİÖ, BMÖ Genel Kurulu'nda gözlemci olma talebinde bulunmuş ve bu talep, BMÖ Genel Kurulu'nun 8 Ekim 1999 tarihli ve 54/5 sayılı kararıyla³⁶³ kabul edilmiştir. 20 Ekim 2000 tarihli Bükreş Toplantısı kararlarının³⁶⁴ 9.-11. maddeleri, bu statüyle ilgilidir. Bu statünün BMÖ ve BMÖ uzman kurumları ile işbirliği gerçekleştirme açısından daha büyük fırsatlar doğuracağını ve işbirliğini daha işlevsel kılacağını ifade eden Konsey, Türkiye'nin ve KEİÖ Dönem Başkanı Romanya'nın bu konudaki çabalarını takdirle karşıladığını belirtmiştir. BMÖ ile ilişkilerde ikinci önemli konu, 18 Nisan 2003 tarihli Erivan Toplantısında gündeme gelmiştir. BMÖ ile ilişkilerin düzenlendiği 38. ve 39. maddelerin konusu, BMÖ Genel Kurulu'nun aldığı bir karardır. 38. maddede, BMÖ Genel Kurulu'nun 57/34 sayılı ve "BMÖ ve KEİÖ Arasında İşbirliği" konulu kararının³⁶⁵ memnuniyetle karşılandığı ifade edilmiş ve BMÖ Genel Sekreteri'ne, iki Genel Sekreterlik arasında koordinasyonu sağlaması ve işbirliğini geliştirmesi yönünde adımlar atması çağrısında bulunulmuştur. Aynı çağrı, BMÖ'nün uzman kuruluşlarına, BMÖ sistemi içinde yer alan diğer kuruluşlara ve programlara da yapılarak KEİÖ ve bağlı kuruluşlarıyla işbirliğini geliştirme yönünde görüşmeleri devam ettirme ve programları hayata geçirme davetinde bulunulmuştur. Aynı yöndeki 39. maddede de KEİÖ Dışışleri Bakanları Konseyi, BMÖ ve bahsi geçen kuruluşlarla olan ilişkilerini güçlendirerek devam ettirme yönündeki iradesini beyan etmiş ve BMÖ Genel Sekreteri'nden, 57/34 sayılı BMÖ Genel Kurulu kararının hayata geçirilmesi için gerekli çabayı göstermesi talebinde bulunulmuştur. Bu maddede aynı talep, KEİÖ bünyesindeki değişik çalışma gruplarına da iletilmiştir.

---

³⁶³ BMÖ Genel Kurulu kararının tam metni için bkz. BMÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/774/79/PDF/N9977479.pdf?OpenElement>, (28.07.2011).

³⁶⁴ 20 Ekim 2000 tarihli Bükreş Toplantısında alınan kararların tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/COMOFA/Reports/Council%203.pdf>, (28.07.2011).

³⁶⁵ 21 Kasım 2002 tarihli kararın tam metni için bkz. BMÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/539/96/PDF/N0253996.pdf?OpenElement>, (28.07.2011).

KEİÖ'nün Güneydoğu Avrupa İstikrar Paktı ile ilişkileri, KEİÖ'nün uluslararası ilişkilerindeki ikinci dikkat çekici meseledir. 27 Ekim 1999 tarihinde Selanik'te yapılan ilk KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi toplantısıyla ilişkilerin kurulmaya başlandığı ilan edilmiştir. 6. maddede, Güneydoğu Avrupa İstikrar Paktı tarafından KEİÖ'ye yapılan Pakt'a katılma davetinin uluslararası toplum tarafından bölgede KEİÖ'nün öneminin kabul edildiğini gösteren politik bir mesaj olduğu belirtilmiştir. Pakt'ın kurucu belgesinin 1. maddesinde KEİÖ'den ve bölgedeki öneminden bahsedilmiş olmasına dikkat çekilerek³⁶⁶ Konsey kararının 7. maddesinde, Güneydoğu Avrupa'da istikrar ve büyüme stratejisinin şekil almaya başladığı, KEİÖ'nün de bölge ve kendi menfaatleri açısından somut olarak bu sürece katkı yapması gerektiği ifade edilmiştir. KEİÖ Şartında belirtilen ilkelere ve amaçlara uygun olarak Güneydoğu Avrupa İstikrar Paktı'nın 16. maddesi doğrultusunda, KEİÖ'nün ekonomik yeniden yapılanmayla, gelişmeyle ve işbirliğiyle ilgili 2 Numaralı Çalışma Masası ile adalet ve içişleriyle ilgili 3 Numaralı Çalışma Masası'nda yer almaya hazır olduğu taahhüdünde bulunulmuştur (m. 8). Bu noktada, KEİÖ Daimî Sekreteryası tarafından KEİÖ'nün amacına uygun olan faaliyetlerde Pakt'taki çalışma masalarının çalışmalarına katılma arzusu Konsey tarafından olumlu karşılanmıştır (m. 10). Ayrıca 10. maddede, KEİÖ'nün Pakt'a katılması hususunda KEİÖ ve KTKB projeleri temel alınarak bir belge hazırlanmasına karar verilmiştir. KEİÖ Dönem Başkanlığı, Daimî Sekreteryası ve KTKB tarafından hazırlanacak olan bu belgeye, KEİPA'nın ve KEİÖ İş Konseyi'nin de katkı yapması beklentisi vurgulanmıştır. Son olarak 13. maddede, KEİÖ ve diğer uluslararası örgütler arasında Güneydoğu Avrupa İstikrar Paktı ile ilgili olarak koordinasyon sağlanması hususundaki ihtiyaca dikkat çekilmiştir.

Güneydoğu Avrupa İstikrar Paktı ile ilgili olarak Konsey, diğer toplantılarında da bazı kararlar almıştır. 27 Nisan 2000 tarihli Kişinev Toplantısı kararlarının 18.-24. maddeleri, KEİÖ-Güneydoğu Avrupa İstikrar Paktı ilişkilerine

---

³⁶⁶ 10 Haziran 1999 tarihinde, Almanya'nın Köln şehrinde imzalanan belgenin 1. maddesinde KEİÖ de Pakt'ın tarafları arasında sayılmaktadır. Belgenin tam metni için bkz. Güneydoğu Avrupa İstikrar Paktı Resmî İnternet Sayfası, <http://www.stabilitypact.org/constituent/990610-cologne.asp>, (28.07.2011).

dairdir. Buna göre KEİÖ Daimî Sekreteryası'nın Pakt'ın çalışmalarına yaptığı katkı ve KEİÖ'nün ilgili kuruluşlarının bu çalışmalarda yer alması, olumlu karşılanmıştır. Konsey, Pakt'ın aldığı kararların hayata geçirilmesinin KEİÖ Bölgesi'ni de olumlu bir şekilde etkileyeceğine dikkat çekerek KEİÖ'nün katkıları ile ilgili olarak yeni bir belge hazırlanmasına karar vermiştir. Hazırlanacak bu belgenin KEİÖ devletlerinin, KEİÖ Daimî Sekreteryası'nın ve Pakt Özel Koordinatörlüğü Bürosu'nun yaklaşımları esas alınarak hazırlanmasını tavsiye etmiştir. Ayrıca Konsey, Moldova'nın ve Ukrayna'nın Pakt'a katılmasından duyduğu memnuniyeti de ifade etmiştir. Yine, 20 Ekim 2000 tarihli Bükreş Toplantısında da Güneydoğu Avrupa İstikrar Paktı ile olan ilişkiler, gündemde yer almıştır. 25. maddede Konsey, 27 Nisan 2000 tarihli Kişinev Toplantısında alınan karar doğrultusunda KEİÖ Daimî Sekreteryası'nın Güneydoğu Avrupa İstikrar Paktı Bölge ve Çalışma Masalarında yer almasına dikkat çekmiştir. Ayrıca 26. maddede de KEİPA'nın, KEİÖ İş Konseyi'nin, KTKB'nin ve UKÇM'nin Güneydoğu Avrupa İstikrar Paktı ile ilgili KEİÖ faaliyetlerine katkı yapması memnuniyetle karşılanmıştır. Bütün bu çabalar sonucunda, programların ve projelerin geliştirilmesi yoluyla KEİ Bölgesi'ne geniş bir katkı ve önemli avantajlar sağlanacağı da 27. maddede özellikle vurgulanmıştır.

(6) AB ile İlişkiler

Yukarıda da bahsedildiği üzere, KEİÖ için AB'nin ayrı bir yeri ve önemi vardır. Bu durum doğal olarak, KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi kararlarına da yansımaktadır. İlk Konsey toplantısından itibaren AB ile ilişkiler, toplantı gündeminde sıklıkla yer almıştır. KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi'nin AB ile kurduğu ilişkilerde kullandığı zemin, “Geniş/Genişletilmiş Karadeniz (Wider Black Sea) ve “Geniş/Genişletilmiş Avrupa (Wider Europe)” kavramlarıdır. Özü itibarıyla birbirinin muadili olan bu kavramlar, Konsey kararlarında da görülmektedir. Örneğin 25 Ekim 2002 tarihli Tiran Toplantısında 9. maddede, KEİ Bölgesi'nin Geniş/Genişletilmiş Avrupa vizyonu içindeki önemi vurgulanmış; 26 Nisan 2006 tarihli Bükreş Toplantısında 20. maddede, Geniş/Genişletilmiş Karadeniz anlayışı çerçevesindeki AB'nin yeni bölgesel yönelimine uygun olarak KEİÖ üyesi devletleri ve ilgili organları, kendi faaliyetlerini buna göre düzenlemeye davet etmiştir. Bundan

amaçlanan hususun sadece KEİÖ'nün etkinliğini sağlamak olmadığı, aynı zamanda AB'nin de KEİÖ çalışmaları içinde etkin kurum katkısının sağlanmasının hedeflendiği ifade edilmiştir. 19 Nisan 2007 tarihli Belgrad Toplantısında³⁶⁷ ise UKÇM tarafından hazırlanan “Geniş/Genişletilmiş Karadeniz Bölgesi’nde Gelecekteki İşbirliği” başlıklı taslak bildirinin Yüksek Düzeyli Memurlar Komitesi tarafından ele alınmasına ve son şeklinin verilmesine karar verilmiştir. Geniş/Genişletilmiş Karadeniz ve Geniş/Genişletilmiş Avrupa kavramlarına güzel bir örnek teşkil eden durum ise Tuna Nehri Komisyonu’nun KEİÖ’de sektörel diyalog ortağı olması ve KEİÖ’nün de Tuna Nehri Komisyonu’nda gözlemci olmasıdır. Tuna Nehri’nin doğduğu ve suya döküldüğü coğrafya izlendiğinde³⁶⁸, KEİÖ’nün Geniş/Genişletilmiş Karadeniz ve Geniş/Genişletilmiş Avrupa perspektifiyle uyumlu bir durumun ortaya çıktığı görülmektedir.

KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi’nin AB ile ilişki kurma biçiminde, KEİÖ’nün kurum yapısı bir bütün olarak düşünülmektedir. Sadece ana organların değil, KEİÖ üyesi devletlerin ve KEİÖ’nün ilgili kuruluşlarının da işbirliğinin geliştirilmesinde rol alması sağlanmaya çalışılmaktadır. Söz gelimi, 27 Ekim 1999 tarihli Selanik Toplantısında 3. maddede, iki örgüt arasındaki ilişkilerin gelişmesi için UKÇM’ye bazı görevler verilmiştir. UKÇM, KEİÖ projeleriyle AB programları arasındaki ortaklıklar üzerinde ayrıntılı sektörel çalışmalar yapmakla ve özellikle ulaşım, enerji, iletişim, ticaret ve yabancı yatırım, adalet ve içişleri gibi ortak çıkar alanları üzerinde çalışmalarını yoğunlaştırmakla görevlendirilmiştir³⁶⁹. Bahsi geçen konularla ilgili projelerin maliyeti ve AB programlarına dâhil edilebilmesi amacıyla AB Komisyonu’nun bilgilendirilmesine ve KEİÖ üyesi devletlerin, KTKB’nin ve KEİ İş Konseyi’nin de görüşlerinin alınmasına da karar verilmiştir. 27 Nisan 2000 tarihli Kişinev Toplantısında ve 20 Ekim 2000 tarihli Bükreş Toplantısında da yine,

---

³⁶⁷ 19 Nisan 2007 tarihli Belgrad Toplantısında alınan kararların tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/COMOFA/Reports/Council%2016.pdf>, (01.08.2011).

³⁶⁸ Almanya’dan doğan ve Orta Avrupa-Doğu Avrupa-Balkanlar güzergâhını izleyen Tuna Nehri, Karadeniz’e dökülmektedir.

³⁶⁹ 26 Ekim 2001 tarihli Antalya Toplantısı kararlarının 24. maddesiyle öncelikli işbirliği alanları içine, “örgütlü terörle mücadele”nin de girmesi gerektiği KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi tarafından dile getirilmiştir.

bir başka ilgili kuruluş olan KEİPA'dan, AB Parlamentosu ile ilişkilerini daha da geliştirme beklentisi dile getirilmiş ve KEİPA'nın bu yöndeki faaliyetlerinin desteklendiği ifade edilmiştir. 26 Ekim 2001 tarihli Antalya Toplantısı³⁷⁰, bu konuyla ilgili bir başka örneği teşkil etmektedir. 28. maddede alınan karar uyarınca AB ile ilişkilerin geliştirilmesine yönelik olarak Yunanistan tarafından hazırlanan eylem plânını memnuniyetle karşılanmış ve KEİÖ üyesi devletlerin, KEİÖ Daimî Sekreteryası'nın, UKÇM'nin ve KEİÖ'nün ilgili kuruluşlarının bu plâna katkı yapmaları istenmiştir.

KEİÖ'nün AB ile ilişkilerine değinilen kararlarda Konsey sürekli olarak “somut adımlar atılması”, “eylem odaklı bir anlayışın hâkim olması”, “alınan kararların hayata geçirilmesi”, “projeler oluşturulması” gibi çağrılarda bulunmaktadır. Bu bağlamda, 27 Nisan 2000 tarihli Kışinev Toplantısında AB-KEİÖ Ekonomik Alanı oluşturulmasına yönelik işbirliği çağrısı; 20 Ekim 2000 tarihli Bükreş Toplantısında PHARE³⁷¹, TACIS³⁷² ve MEDA³⁷³ gibi programlar aracılığıyla AB'nin yardımcı olması talebi ve böylece KEİÖ-AB arasında sinerji yaratılması beklentisi; 26 Ekim 2001 Antalya Toplantısında AB'nin, Proje Geliştirme Fonu'nun kuruluşuna katkı yapması talebi örnek olarak gösterilebilir.

---

³⁷⁰ 26 Ekim 2001 tarihli Antalya Toplantısında alınan kararların tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/COMOFA/Reports/Council%205.pdf>, (01.08.2011).

³⁷¹ AB'ye adaylık başvurusu yapan Orta ve Doğu Avrupa devletlerine yönelik olarak hazırlanmış olan AB'ye katılım öncesi temel malî yardım programıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. AB Resmî İnternet Sayfası, http://europa.eu/legislation_summaries/enlargement/2004_and_2007_enlargement/e50004_en.htm, (01.08.2011).

³⁷² Doğu Avrupa ve Türkistan devletlerinin serbest pazar ekonomisine, demokrasiye ve hukuk devletine geçişini kolaylaştırmayı hedefleyen TACIS programıyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. AB Resmî İnternet Sayfası, http://europa.eu/legislation_summaries/external_relations/relations_with_third_countries/eastern_europe_and_central_asia/r17003_en.htm, (01.08.2011).

³⁷³ MEDA, Akdeniz'e kıyısı olan ancak AB üyesi olmayan devletlerin ekonomik ve sosyal yapılarında reform yapmalarına yardımcı olmak, ekonomik gelişimin toplumla ve çevreyle ilgili doğuracağı sonuçları hafifletmek üzere oluşturulmuştur. Avrupa-Akdeniz ekonomik işbirliği ortaklığına yönelik MEDA programıyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. AB Resmî İnternet Sayfası, http://europa.eu/legislation_summaries/external_relations/relations_with_third_countries/mediterranean_partner_countries/r15006_en.htm, (01.08.2011).

18 Nisan 2003 tarihli Erivan Toplantısında, AB ile işbirliğinde öncelikli alanlar belirlenmiştir. 9. maddede, AB'nin KEİÖ üyesi devletlerle olan bağları ile enerji, ulaşım, çevre ve örgütlü suçlarla mücadele gibi alanlarda AB ile KEİ Bölgesi arasındaki ortak menfaatler vurgulanarak geniş bir alana yayılmış ortaklıklarıyla AB'nin KEİÖ ile yeni bir ilişki modeli kurması gerektiği belirtilmiştir. Bu noktada, kaynakların daha iyi kullanılması ve gelişmeyi sağlayacak resmî toplantıların gerçekleştirilmesi tavsiye edilmiştir.

KEİÖ'nün AB ile ilişkilerinin gelişmesinde, AB Komisyonu'na çok önem verdiği görülmektedir. Konsey kararlarında, AB Komisyonu ile geliştirilen ilişkilerden duyulan memnuniyete yapılan atıflar bulunmaktadır. Ayrıca AB Komisyonu, KEİÖ organlarının ve çalışma gruplarının toplantılarına davet edilmektedir. Örneğin 27 Ekim 1999 tarihli Selanik Toplantısı kararlarının 1. maddesinde AB Komisyonu ile yakın işbirliği içinde olma arzusu ifade edilmiş ve 4. maddede de AB Komisyonu'na sektörel önceliklerin gelişmesi için katkı yapma çağrısı yapılmıştır. 27 Nisan 2000 tarihli Kişinev, 20 Ekim 2000 tarihli Bükreş, 26 Ekim 2001 tarihli Antalya, 18 Nisan 2003 tarihli Erivan, 23 Nisan 2005 tarihli Gümölcine ve 17 Nisan 2008 tarihli Kiev toplantıları da AB Komisyonu'na verilen önemin diğer örnekleridir. Bu toplantılarda, AB Komisyonu ile gelişen ilişkilerden duyulan memnuniyet ifade edilmiş ve AB Komisyonu, değişik KEİÖ toplantılarına katılmaya davet edilmiştir.

AB ile ilişkilerin gelişmesi ve işbirliğinin artması için başvurulanan taraflardan biri de AB üyesi olan KEİÖ devletleri ve KEİÖ gözlemcisi olan AB üyesi devletlerdir. AB üyesi olan KEİÖ devletleri içinde özellikle Yunanistan, ön plânda yer almaktadır. Romanya'nın ve Bulgaristan'ın daha geç bir tarihte AB üyesi olması³⁷⁴ ve eski Doğu Bloku devleti olması sebebiyle tecrübesiz olmaları, bu durumun ortaya çıkmasında en büyük etkidir. 27 Ekim 1999 tarihli Selanik, 27 Ekim 2000 tarihli Kişinev, 25 Nisan 2002 tarihli Kiev, 25 Ekim 2002 tarihli Tiran,

---

³⁷⁴ Bulgaristan ve Romanya, 1 Ocak 2007 tarihi itibarıyla AB üyesi olmuşlardır. AB'nin genişleme süreciyle ilgili olarak bkz. AB Resmî İnternet Sayfası, http://ec.europa.eu/enlargement/the-policy/from-6-to-27-members/index_en.htm, (01.08.2011).

26 Nisan 2006 tarihli Bükreş, 23 Ekim 2008 tarihli Tiran, 16 Nisan 2009 tarihli Erivan toplantılarında Yunanistan, Romanya ve Bulgaristan ile ilgili bu yönde değişik ifadelere rastlanmaktadır. Özellikle, yalnızca Yunanistan'ın AB üyesi olduğu ve AB Dönem Başkanı olduğu dönemlerdeki toplantılarda, Yunanistan'dan etkin çaba sarf etmesi talebinde bulunulmuş ve yaptığı çalışmalarla ilgili memnuniyet ifade edilmiştir. Romanya ve Bulgaristan ile KEİÖ'de gözlemci olan AB üyesi devletlerin AB'de Dönem Başkanlığı yaptıkları süre zarfında, aynı talepler ilgili devletlere de yapılmış ve KEİÖ'nün beklentileri ifade edilmiştir.

AB ile ilişkilerin geliştirilmesi ve işbirliğinin artırılması amacıyla KEİÖ, zaman zaman uzmanlar grubu oluşturmaktadır. Değişik konularda oluşturulan bu gruplar, kimi zaman KEİÖ'nün kendi oluşturduğu gruplar olduğu gibi kimi zaman da KEİÖ ile AB'nin beraber oluşturdukları yapılardır. Söz gelimi, 23 Nisan 2005 tarihli Gümölcine Toplantısında, KEİÖ ile AB arasındaki diyalogun gelişmesi ve tarafların bakış açılarının yakınlaşması amacıyla uzmanlar grubu kurulmuştur. Avrupa'daki ve Karadeniz'deki son gelişmeleri de göz önünde bulundurarak bir rapor hazırlamakla görevlendirilen bu grup, KEİÖ tarafından oluşturulacak ve AB Komisyonu da bu gruba dâhil edilecektir. Yine 19 Nisan 2007 tarihli Belgrad Toplantısında, KEİÖ tarafından oluşturulmuş olan uzmanlar grubuna, KEİÖ-AB ilişkilerinin gelecekteki durumunu düzenleyecek olan kavram zeminini oluşturma görevi verilmiştir. Aynı şekilde 17 Nisan 2008 tarihli Kiev Toplantısında da 4 Nisan 2008'de Atina'da gerçekleştirilen toplantıda oluşturulan uzmanlar grubuna, KEİÖ-AB ilişkilerinin geleceğini belirleyecek adımların atılmasıyla ilgili kılavuz niteliğinde belgeler hazırlama görevi verilmiştir.

KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi toplantılarıyla ilgili olarak son dönemde dikkat çeken husus, KEİÖ-AB ilişkilerinin gündemdeki yeri ve ağırlığıdır. 23 Ekim 2008 tarihli Tiran Toplantısından itibaren toplantıların gündeminde AB ile ilişkiler bölümü, daha az yer tutmaya başlamıştır. Bu bölümlerde de memnuniyet belirten, destek talep eden, gelişmelerin takip edildiğini dile getiren, değişik konularla ilgili çağrılar yapıldığı genel-geçer ve soyut ifadelerle rastlanmaktadır. 22 Ekim 2009

tarıhli Bakü ve 28 Mayıs 2010 tarıhli Sofya toplantılarının gündeminde ise AB ile ilişkiler yer almamıştır.

(7) Gözlemcilik ve Sektörel Diyalog Ortaklığı

İlk toplantısını 27 Ekim 1999'da Selanik'te yapan KEİÖ Dışışleri Bakanları Konseyi, KEİ sürecinde kabul edilen daha önceki gözlemciler dışında yeni gözlemciler de kabul etmiştir. 26 Ekim 2001 tarıhli Antalya Toplantısında alınan karar uyarınca KEİÖ Daimî Sekretaryası'nın resmî mektubuyla gözlemcilik davetinde bulunulan Karadeniz Komisyonu, 25 Nisan 2002 tarıhli Kiev Toplantısında iki yıllık bir süre için gözlemci olarak kabul edilmiştir. 23. maddede alınan bu kararda, Karadeniz Komisyonu'nun KEİÖ'de gözlemci olarak kabul edildiğı ve karşılıklılık ilkesinin göz önünde bulundurulduğı da ifade edilmiştir. 28 Ekim 2005 tarıhli Kişinev Toplantısında ise Hırvatistan, Beyaz Rusya, Çek Cumhuriyeti ve ABD, iki yıl için gözlemciliğe kabul edilmiştir. Bahsi geçen bu gözlemcilerin tamamı, sürelerinin bitiminde yenileme talebinde bulunmuşlar ve bu talepleri, olumlu karşılanarak süreleri yenilenmiştir.

Gözlemcilikle ilgili olarak dikkat çeken dört husus vardır. Bunlardan ilki, Litvanya'nın gözlemcilik başvurusunun sonuçsuz kalmasıdır. 31 Ekim 2003 tarıhli Bakü Toplantısı kararlarının 10. maddesinde, Litvanya'nın yaptığı başvurunun not edildiğı belirtilmiş ancak ne Bakü Toplantısında ne de daha sonraki toplantılarda başvuruyla ilgili herhangi bir karar alınmamıştır. İkinci dikkat çekici husus, KEİÖ Dışışleri Bakanları Konseyi'nin zaman zaman gözlemcilere yaptığı çağrıdır. 18 Nisan 2003 tarıhli Erivan, 31 Ekim 2003 tarıhli Bakü ve 23 Nisan 2005 tarıhli Gümülcine toplantılarında Konsey, gözlemci devletlere, KEİÖ'nün faaliyetlerine etkin katılım sağlama ve işbirliği kapasitesinin artırılması çağrısında bulunmuştur. Gözlemcilikle ilgili olarak belirtilmesi gereken üçüncü mesele ise gözlemcilik süresi dolan Fransa'nın ve Tunus'un herhangi bir süre uzatma talebinde bulunmamış olmasıdır. Bu konuya, 19 Nisan 2007 tarıhli Belgrad Toplantısı kararlarının 41. maddesinde değinilmiş ve bu durumun Konsey tarafından not edildiğı ifade edilmiştir. Ancak daha sonra Tunus, 16 Nisan 2009 tarıhli Erivan Toplantısında

gözlemcilik süresinin yenilenmesi talebinde bulunmuş ve bu talebi, iki yıllık bir süre için kabul görmüştür. Gözlemciliğe ilişkin belirtilmesi gereken son husus ise 23 Ekim 2008 tarihli Tiran Toplantısında Konsey'in aldığı tavsiye kararıdır. 80. maddede alınan karar uyarınca gözlemcilerin gözlemcilik statüsünün uzatılmasıyla ilgili taleplerini, usûlüne uygun ve zamanında bildirmeleri tavsiye edilmiştir.

KEİÖ Dışışleri Bakanları Konseyi toplantıları kararlarına bakıldığında, KEİÖ'nün de gözlemcilik başvurusunda bulunduğu görülmektedir. 16 Nisan 2009 tarihli Erivan Toplantısı kararlarının 4. maddesinde Konsey, Tuna Komisyonu'na gözlemcilik başvurusunda bulunma kararı almıştır. Kararda KEİÖ Daimî Sekreteryası, gözlemcilik başvurusunu içeren resmî mektubu sunmakla görevlendirilmiştir. KEİÖ'nün bu talebi olumlu karşılanmış ve KEİÖ, Tuna Komisyonu'nda gözlemci olmuştur.

KEİÖ Dışışleri Bakanları Konseyi, yoğun bir şekilde sektörel diyalog ortaklığı başvurularına muhatap olmuştur. Bu başvurular sonucunda, 27 Nisan 2000 tarihli Kişinev Toplantısında Merkezi Varna'da bulunan Karadeniz Bölgesi Gemi Yapımcıları ve Tamircileri Derneği, Odessa'da bulunan Karadeniz Uluslararası Gemi Sahipleri Derneği, Ankara'da bulunan Karadeniz Bölgesi ve Orta Asya Ülkeleri Enerji İşbirliği Bölgesel Çalışma Grubu, Köstence'de bulunan Karadeniz Üniversiteler Ağı; 26 Ekim 2001 tarihli Antalya Toplantısında Karadeniz ve Azak Denizi Limanları Derneği ile Karadeniz Ekonomik İşbirliği Bölgesi Yol Ulaşım Dernekleri Birliği; 29 Ekim 2004 tarihli Tiflis Toplantısında Karadeniz Bölgesi Gemi Yapımcıları ve Tamircileri Derneği ile BDT Üyesi Devletler Ulaşım Koordinasyonu Toplantısı ve İletişim Alanında Bölge Topluluğu; 1 Kasım 2006 tarihli Moskova Toplantısında Uluslararası Küçük ve Orta Ölçekli Girişimciler Ağı; 25 Ekim 2007 tarihli Ankara Toplantısında KEİÖ Şartının 9. maddesi uyarınca Macaristan; 23 Ekim 2008 tarihli Tiran Toplantısında Karadağ; 16 Nisan 2009 tarihli Erivan Toplantısında Ürdün, İran ve Tuna Komisyonu; 22 Ekim 2009 tarihli Bakü Toplantısında Avrupa Çevresi Deniz Alanları Konferansı; 28 Mayıs 2010 tarihli Sofya Toplantısında Japonya ve Slovenya; 26 Ekim 2010 tarihli Selanik

Toplantısında ise Güney Kore³⁷⁵ sektörel diyalog ortağı olarak kabul edilmiştir. İki yıllık bir süre için bu statüye sahip olan taraflar, dördü dışında süre bitiminde yenileme talebinde bulunmuşlar ve bu talepleri, kabul edilmiştir. Zamanında yenileme talebinde bulunmayan Karadeniz ve Azak Denizi Limanları Derneği, Karadeniz Üniversiteler Ağı, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Bölgesi Yol Ulaşım Dernekleri Birliği ve İletişim Alanında Bölge Topluluğu isimli kuruluşlar, tekrar başvuru yapmışlardır. 30 Nisan 2004 tarihli Bakü Toplantısında Karadeniz ve Azak Denizi Limanları Derneği, 22 Ekim 2009 tarihli Bakü Toplantısında Karadeniz Ekonomik İşbirliği Bölgesi Yol Ulaşım Dernekleri Birliği ve İletişim Alanında Bölge Topluluğu, 28 Mayıs 2010 tarihli Sofya Toplantısında ise Karadeniz Üniversiteler Ağı isimli kuruluşlar sektörel diyalog ortağı olarak ikinci kez kabul edilmişlerdir.

Sektörel diyalog ortaklığıyla ilgili üzerinde durulması gereken iki husus bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, 16 Nisan 2009 tarihli Erivan Toplantısında alınan kararlarla ilgilidir. Bu toplantıda Ürdün, İran ve Tuna Komisyonu tarafından yapılan sektörel diyalog ortaklığı başvuruları değerlendirilirken İran'ın ve Tuna Komisyonu'nun sektörel diyalog ortağı olarak kabulüyle ilgili dikkat çeken bir husus vardır. Her iki başvuruya verilen cevapta, bu statünün geçerli olacağı işbirliği alanları sıralanmıştır. İlk kez gerçekleşen bu uygulamada İran ticaret, bankacılık ve finans, enerji, ulaşım, tarım, sağlık, çevrenin korunması ve turizm alanlarında; Tuna Komisyonu ise ulaşım, ticaret ve çevrenin korunması alanlarında sektörel diyalog ortağı olarak kabul edilmişlerdir. Sektörel diyalog ortağı olarak kabul edilen Ürdün için alınan kararda ise herhangi bir sınırlandırma veya kayıt bulunmamaktadır. İkinci husus ise 26 Ekim 2010 tarihli Selanik Toplantısında Güney Kore'nin yaptığı sektörel diyalog ortaklığı başvurusuna ilişkindir. 1 Ocak 2011 tarihinden itibaren iki yıl için bu statüye sahip olacak olan Kore'ye, sektörel diyalog ortağı sıfatıyla gerçekleştireceği faaliyetleri sunma çağrısında bulunulmuştur ki bu da ilk defa gerçekleşen bir durumdur.

---

³⁷⁵ Resmî adı Kore Cumhuriyeti (Republic of Korea) olan bu devlet, yaygın ismiyle Güney Kore olarak bilinmektedir. Bu devlet, bundan sonra Güney Kore olarak anılacaktır.

b. Değerlendirme

KEİ girişiminin uluslararası bir örgüte dönüşmesi sonrasında KEİÖ'nün temel karar alma organı hâline gelen Dışışleri Bakanları Konseyi toplantılarında alınan kararlar, şöyle bir değerlendirmeye tâbi tutulabilir:

1. KEİÖ Dışışleri Bakanları Konseyi toplantılarında alınan kararların giriş kısmında 25 Haziran 1992 tarihli İstanbul Bildirisine, 30 Haziran 1995 tarihli Bükreş Bildirisine, 25 Ekim 1996 tarihli Moskova Bildirisine, 5 Haziran 1998 tarihli Yalta Zirvesi Bildirisine ve 17 Ekim 1999, 25 Haziran 2002 ve 25 Haziran 2007 tarihlerinde İstanbul'da gerçekleştirilen Zirve toplantıları sonrasında ortaya çıkan metinlere atıf yapılmıştır. KEİ girişiminin ilk Dışışleri Bakanları toplantısından itibaren söz konusu bildirilerdeki ilkelerin tekrarlanması, üye devletlerin uluslararası hukukun temel ilkelerini kendilerine temel almaları anlamına gelmektedir. Böylece uluslararası topluma bir mesaj verilmiş olmaktadır. Bu mesaj, Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan bir uluslararası örgüt olan KEİÖ'nün uluslararası toplumdaki yerini sağlamlaştırmaya ve meşruiyetini tanıtmaya yönelik bir irade beyanı niteliğindedir. Zirve toplantılarından sonra gerçekleşen toplantılarda ise KEİÖ'nün ilkeleri ve amaçları tekraren vurgulanmıştır. AB ve diğer uluslararası örgütlerle işbirliğine dayanan hedeflerin yinelenildiği bu metinlere yapılan atıf, KEİÖ'nün hukukî kişiliğe sahip bir uluslararası örgüt olarak varlığını kabul ettirme arzusunu göstermektedir. 17 Ekim 1999 tarihli Zirve, KEİÖ'nün kuruluşundan sonraki ilk Zirve toplantısıdır. 25 Haziran 2002 tarihli toplantı, KEİ girişiminin onuncu yıldönümü sebebiyle yapılmış, 25 Haziran 2007 tarihli Zirve ise KEİ'nin on beşinci yıldönümü münasebetiyle toplanmıştır. Her üç Zirve de Türkiye'nin teklifiyle yapılmıştır. Burada dikkat çeken üç husus vardır. Bunlardan ilki, KEİÖ'nün başlangıcının resmen kurulduğu 1999 yılı olarak değil, KEİ girişiminde ilk toplantıların yapıldığı 1992 yılına kadar uzandığına işaret edilmesidir. Tarihî süreç içinde devamlılığa vurgu yapan bu mantık, aynı zamanda KEİÖ'nün geçmişe yönelik bir muhasebe yapması ve geleceğe dönük bir perspektif ortaya koyması bakımından da olumlu bir adımdır. İkinci husus ise Zirvelerin Türkiye'nin önerisi üzerine toplanmasıdır. Bu önerilerden, Türkiye'nin KEİÖ'yü sahiplenme iradesinin devam ettiği anlaşılmaktadır. Bu mantığın Türkiye

tarafından ortaya atılmasının ve KEİÖ nezdinde kabul görmesinin Türkiye'ye ayrı bir saygınlık ve itibar sağladığı da söylenebilir. Son dikkat çekici mesele ise 2002'de ve 2007'de yapılan Zirvelerin beşer yıllık aralıklarla ve yıldönümlerinde gerçekleşmiş olmasıdır. Bu tekliflerin benimsenmesinin sebebi, yıldönümü toplantılarının gelenekselleşmesinin temenni edilmesi olabilir. Zira her beş yılda bir böyle bir toplantının gerçekleşecek olması, düzenli bir takvimi olmayan Zirve toplantılarını belirli süreli hâle getirir ve bu da KEİÖ'de kurum geleneklerinin oluşmasına katkı sağlayabilir. Ayrıca, KEİÖ'nün geldiği mevcut durumu ve gelecekteki hedefleri değerlendirmek anlamında en üst düzeyde resmî temsilcilerin yer alması, alınan kararların hayata geçirilmesi noktasında kuvvetli bir taahhüdü de bünyesinde barındırır.

2. Kurumlaşmayla ilgili olarak özellikle ilk toplantı olan 27 Ekim 1999 tarihli Selanik Toplantısında ve devam eden ilk birkaç toplantıda, KEİÖ'nün tam anlamıyla bir uluslararası örgüte dönüştüğü, en yetkili organ olan Dışişleri Bakanları Konseyi'nin yılda iki defa toplandığı, diğer organların da düzenli toplantılar gerçekleştirdiği, ilgili kuruluşların da kurum bütünlüğü içerisinde çalışmalarını devam ettirdiği vurgulanmıştır. Bu bağlamda Konsey, kurum yapısının güçlendirilmesi üzerinde sıklıkla durmuştur. Bir uluslararası örgütün amaçlarını gerçekleştirebilmesinin ve etkin olabilmesinin yolu, güçlü ve işleyen bir kurum yapısıdır. Her ne kadar 1992 yılından itibaren devam eden bir süreç olsa da KEİÖ, yeni sayılabilecek bir örgüttür. Üstelik üyelerinin çoğu, Soğuk Savaş'ta Doğu Bloku'na mensuptur. Rusya dışındaki bu üyeler, kendi iç devlet bünyelerinde bir kurumlaşma sürecinden geçmektedirler. Ayrıca belirledikleri yeni rotaya uygun, yeniden düzenlemekte durumunda oldukları uluslararası ilişkileri vardır. Bu sebeple bu devletler açısından uluslararası örgütlere üyelik, bu üyelikten kaynaklanan yükümlülüklerin yerine getirilmesi, uluslararası örgütlerin iç işleyişi gibi konularda tecrübe eksikliği söz konusudur. Bunun dışında, genel olarak KEİÖ üyesi devletler açısından bakıldığında da Konsey kararlarına yansıdığı üzere, alınan kararların hayata geçirilmesi ve somut işbirliği projelerinin işleyişindeki düşük sürat, KEİÖ'nün genel performansını etkilemektedir. Bütün bu engellerin aşılmasında,

KEİÖ'nün kurum yapısının ve iç işleyişinin güçlendirilmesi önemli bir araçtır. Bu sebeple Konsey'in yaptığı bu vurgu, isabetlidir.

22 Ekim 2009 tarihli Bakü Toplantısında, KEİÖ Dönem Başkanlığı ile ilgili yeni düzenlemeler kabul edilerek kurumlaşma yolunda bir başka adım daha atılmıştır. Bu toplantıda alınan karar uyarınca Dönem Başkanlığı, 1 Ocak-30 Haziran ve 1 Temmuz-31 Aralık tarihlerini kapsamak üzere yılda iki dönemi kapsayacaktır. Bu karar, takip eden ilk yıl olan 2010 yılı için geçerli olmayacaktır. Bu kararla birlikte, Dönem Başkanlığı'nı düzenleyen KEİÖ Şartının 13. maddesindeki hüküm, somutlaşmış olmaktadır. KEİÖ Şartının 13. maddesinde, Dönem Başkanlığı'nın tarihleri açıkça belirtilmemiştir. Yalnızca, altı ayda bir rotasyona tâbi olduğu ifade edilmiştir. Böylece, KEİÖ Şartının 13. maddesindeki hükümde bulunan boşluk doldurulmuştur. 2010 yılının ilk toplantısı olan 28 Mayıs 2010 tarihli Sofya Toplantısında ise 2009 yılının son toplantısında Dönem Başkanlığı'nın yeni takvimlendirmesiyle ilgili alınan kararlarla uyumlaştırmalar yapılmıştır. Dönem Başkanlığı takvimiyle gözlemcilik ve sektörel diyalog ortaklığı statüleri ile çalışma gruplarının eylem plânlarının sona erme tarihleri uyumlu hâle getirilmiştir. Bu uygulamanın yapılmasındaki amaç süreler arasında boşluk bırakmamak, yukarıda örnekleri verilen ve ortaya çıkması muhtemel aksaklıklara müdahale edebilecek merci konusunda yetki sorununun doğmasına engel olmaktır. Bu yönüyle yapılan uyumlaştırma isabetlidir.

Kurumlaşmayla ilgili bir diğer örnek, 29 Ekim 2004 tarihli Tiflis Toplantısında alınan tavsiye kararıdır. Bu toplantıda, ilk kez gerçekleştirilmiş olan gayriresmî Yüksek Düzeyli Memurlar Komitesi toplantısının devam ettirilmesi önerilmiştir. İlk toplantıda gerçekleştirilen beyin fırtınasının olumlu sonuçlar doğurması üzerine Konsey, yeni Dönem Başkanı'ndan bu toplantının tekrarlanmasını istemiştir. Bilindiği üzere gayriresmî toplantılar, daha rahat bir ortamda gerçekleştirilmekte ve gündemin dışına çıkılabilmektedir. Öte yandan, bu toplantılara resmî devlet temsilcileri katılsa da devletlerin resmî politikalarının esneyebilen yönleri, bu tarz toplantılarda daha bariz olarak gözlemlenebilmektedir. Bu sebeple KEİÖ sürecinin gelişmesine olumlu katkı sağlayabilecek gayriresmî toplantıların üst

düzeydeki resmî görevliler aracılığıyla gerçekleştirilmesi ve bu toplantıların devam ettirilmesi tavsiyesi, yerinde bir tutumdur.

Kurumlaşmayla ilgili değerlendirilmesi gereken son mesele 1 Kasım 2006 tarihli Moskova Toplantısında alınan, KEİÖ Dışışleri Bakanları Konseyi toplantılarında alınan kararların uygulamadaki durumunun takip edilmesi kararıdır. Bu hususta, KEİÖ yapılanması içindeki birimlere ayrı ayrı görevler verilmesi yönünde kararlar alınmıştır. Herşeyden önce bu konuda birincil sorumluluk Dönem Başkanlığı'na verilmiştir. Dönem Başkanı, görev süresinin sonunda hazırlayacağı raporda, alınan kararların yürürlük durumunu belirtecektir. Dışışleri Bakanları Konseyi ise genel anlamda bu meselenin sürekli takipçisi olacaktır. Her organın bu hususta görevlendirilmesi ve kurum olarak bakıldığında her birimin kendi ölçeğinde takipçi olması, alınan kararların hayata geçirilmesinde ortaya çıkabilecek savsamanın önüne geçilmesi açısından olumlu bir gelişmedir. Oluşturulan bu takip mekanizmasıyla KEİÖ'nün genel olarak daha işlevselleşmesi ve verimlilik kazanması mümkün olabilecektir. Ancak bu mekanizmada ve genel olarak Konsey kararlarında görülen eksiklik, alınan kararların hayata geçirilmesi için gerekli vadelerin öngörülmemiş olmasıdır. Takip mekanizması, KEİÖ'nün genel olarak disipline edilmesinde faydalı olabilir ancak zaman açısından kısıtlayıcı vadelerin belirlenmemesi, bu mekanizmanın ve genel olarak KEİÖ'nün işlerliği açısından istenilen neticenin elde edilememesine yol açabilir. Konsey kararlarına sürekli olarak yansıyan, “alınan kararların hayata geçirilmesi, somut adımların atılması, vb.” ifadeler, KEİÖ'nün uygulamadaki eksikliklerine işaret etmektedir. Nitekim bu takip mekanizmasının kurulması, KEİÖ'nün gerek iç yapısında gerekse dış ilişkilerinde görülen sıkıntıların bir yansımasıdır. KEİÖ'nün amaçladığı hedeflere ulaşabilmesi açısından doğru bir adım olarak görülebilecek bu takip mekanizması, her aşamada gerekli olan sınırlandırıcı sürelerin eksikliği sebebiyle istenilen etkiyi doğurmayabilir.

3. KEİ sürecinin KEİÖ ile sonuçlanmasının üye yapısıyla ilgili somut ilk yansıması, yeni üyelik başvurularıdır. Özbekistan, Makedonya ve İran tarafından yapılan başvurular, KEİÖ'nün imajı bakımından olumlu işaretlerdir. Bir taraftan

Basra Körfezi'ne diğer taraftan Türkistan coğrafyasının içine kadar uzanan bu başvuru talepleri aynı zamanda, KEİÖ Bölgesi'nde ortaya çıkmaya başlayan sinerjinin bir göstergesidir. Dışişleri Bakanları Konseyi ise bu başvurulara karşı, başlangıç itibarıyla ihtiyatlı bir tavır takınmıştır. Başvurularla ilgili memnuniyet ifade edilmiştir ancak KEİÖ'nün içindeki bütünleşme çabalarının daha ön plânda olduğu ve öncelikle KEİÖ yapısının pekiştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. İhtiyatlı ve dengeli bir dil kullanılması yerinde olmakla birlikte, KEİÖ için yeni coğrafyalara açılma fırsatı anlamına gelen başvurularla ilgili çekingen bir tavrın metne yansımaları ise uygun bir hareket tarzı olarak değerlendirmek mümkün değildir zira bir uluslararası örgütün güçlenmesinde, yeni üyelerin katılımı önemli bir etkidir. Bu durumun ortaya çıkması, KEİÖ üyeleri arasındaki farklı eğilimlerin varlığını bir kez daha ortaya sermektedir. Ayrıca, Soğuk Savaş sonrasında Karadeniz'de ortaya çıkan yeni jeopolitiğin tam anlamıyla kavranamaması da üye ülkeleri, bağlayıcı düzenleme yapmaktan alıkoymaktadır.

KEİÖ'nün genişleme süreciyle ilgili dikkat çekici meseleler bulunmaktadır. KEİ girişiminin bir uluslararası örgüte dönüşüp KEİÖ adıyla faaliyet göstermesiyle birlikte, üç devlet tarafından üyelik başvurusu yapılmıştır. Bu devletlerden Özbekistan'ın başvurusu sonuçsuz kalmıştır. Başvurunun yapıldığı 27 Ekim 1999 tarihli Selanik Toplantısından sonra, Özbekistan'ın üyeliğiyle ilgili herhangi bir karar alınmamıştır. İran ile ilgili de benzer bir durum yaşanmış olup ilerleyen süre zarfında İran, aşağıda da belirtileceği üzere 16 Nisan 2009 tarihli Erivan Toplantısında sektörel diyalog ortağı olarak kabul edilmiştir. Üçüncü başvuru Yugoslavya ise yaşanan iç gelişmeler sebebiyle iki yeni başvuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan Makedonya'nın üyeliğe ehil olduğu kabul edilmiş ve üyelik müzakereleri yapılmıştır. 18 Nisan 2003 tarihli Erivan Toplantısı kararlarının 29. maddesinde Makedonya, KEİÖ Şartını imzalayarak üye olmaya davet edilmiş ancak daha sonra 30 Nisan 2004 tarihinde yapılan Bakü Toplantısı kararlarının 2. maddesinde, Makedonya'nın iç mevzuatından kaynaklanan engeller gerekçe gösterilerek imza töreni gerçekleştirilmemiştir. Makedonya'nın KEİÖ'ye uyum sürecinin takip edileceği, konuyla KEİÖ Daimî Sekreteryası'nın ilgileneceği belirtilmiştir. Ancak bugüne kadar Makedonya'nın KEİÖ üyeliği gerçekleşmemiştir. Aynı süreci

Makedonya ile beraber devam ettiren Sırbistan-Karadağ ise KEİÖ üyeliğine kabul edilmiş ancak daha sonra yaşanan iç gelişmeler sonucunda Karadağ'ın ayrılmasıyla üyeliği tek başına devam ettirmiştir. Karadağ ise 23 Ekim 2008 tarihli Tiran Toplantısında sektörel diyalog ortağı olmuştur. Dolayısıyla Sırbistan, KEİÖ'ye katılma yoluyla üye olan ilk devlet sıfatını kazanmıştır. Bu üyelikle KEİÖ de Balkan coğrafyasına doğru ikinci bir yayılma/genişleme gerçekleştirmiştir ki bu durum aynı zamanda, Geniş/Genişletilmiş Karadeniz anlayışının bir yansımasıdır. Soğuk Savaş sonrasında Balkanların kazandığı önem dikkate alındığında, bu kararlar birlikte KEİÖ'nün bu coğrafyada da etkin olabilmesinin önü açılmış bulunmaktadır.

KEİÖ'nün genişleme sürecinde Türkiye'nin, Ukrayna'nın ve Yunanistan'ın Makedonya ile ilgili beyanları ele alındığında ise burada Yunanistan'ın Makedonya ile ilgili hassasiyetleri ön plâna çıkmaktadır. Makedonya'nın kendi toprakları içinde bir bölgenin ismi olduğunu iddia eden Yunanistan, Makedonya isminin kabulü hâlinde, Makedonya'nın toprak talebinde bulunma ihtimaline binaen isim konusunda itiraz etmektedir³⁷⁶. KEİÖ üyeliği başvurusunda da aynı itirazı tekrar etmiş ve BMÖ Güvenlik Konseyi kararına atıf yaparak Makedonya'nın BMÖ üyeliğine “Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya” adıyla kabul edildiğini hatırlatmıştır. Yunanistan'ın bu konuyla ilgili izlediği genel politikayla uyumlu olan beyanı, KEİÖ içinde de aynı hassasiyetin ifade edilmesi amacıyla özellikle tekrarlanmıştır. Bu çerçevede Yunanistan, kendi dış politika stratejisinin KEİÖ genişlemesinde de dikkate alınması talebinde bulunmuş olmaktadır. Öte yandan Türkiye'nin ve Ukrayna'nın beyanları ise yine, kendi dış politika stratejilerinden kaynaklanmaktadır. Türkiye'nin isimlendirmeye ilgili beyanı, Yugoslavya'nın dağılmasından sonra komşularıyla değişik sorunlar yaşayan Makedonya'nın Türkiye ile yakınlaşması ve birçok alanda işbirliği içine girmesinin bir izdüşümü olarak görülebilir³⁷⁷. Ayrıca Makedonya ismi üzerindeki bu tartışma aynı zamanda, bir meseleyle ilgili olarak KEİÖ üyeleri arasındaki fikir uyuşmazlığının KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi kararlarına ilk

---

³⁷⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Bestami S. Bilgiç, “Soğuk Savaş Sonrası Yunanistan”, **Balkanlar El Kitabı, Cilt II: Çağdaş Balkanlar**, Osman Karatay ve Bilgehan A. Gökdağ (Der.), KaraM&Vadi, Ankara 2007, s. 413-414.

³⁷⁷ Türkiye ile Makedonya arasındaki yakınlaşmayla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Uzel, Balkanlar, s. 504-507; Nazif Mandacı, “Balkanlar ile İlişkiler”, **Türk Dış Politikası (1919-2008)**, Haydar Çakmak (Ed.), Barış Platin Kitap, Ankara 2008, s. 821-833.

yansımasıdır. Sürecin devamında, Rusya'nın da "Makedonya Cumhuriyeti"ni kendi anayasal ismi ile tanıdığı" yönündeki beyanı dikkat çekicidir. Türkiye'nin ve Ukrayna'nın dışında Rusya'nın da aynı yönde şerh düşmesi, Rus dış politikasının bir yansımasıdır ve KEİÖ üyeleri arasındaki fikir uyuşmazlığının ilk defa Konsey kararlarında görüldüğü bu meselede Rusya, Türkiye ve Ukrayna ile aynı safta yer almış olmaktadır.

4. KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi toplantılarında, KEİÖ'nün ilgili kuruluşları da gündeme gelmiştir. Bu kararlara bakıldığında ilk dikkat çeken husus, 27 Nisan 2001 tarihli Moskova Toplantısında KEİPA'ya verilen diplomatik ayrıcalıklar ve bağışıklıklardır. Çalışmamızın Birinci Bölümünde de belirtildiği üzere bu ayrıcalıklar ve bağışıklıklar, ilgili organın ve görevlilerinin yerine getirdiği görevleri daha sağlıklı ve daha hızlı bir şekilde yapabilmesine yöneliktir. Siyasî nitelikli olması ve uluslararası zeminde, diğer ilgili kuruluşlara nazaran daha etkin bir rol oynama kapasitesine sahip olması dolayısıyla KEİPA'ya tanınan bu imkân yerindedir.

KEİÖ'nün ilgili kuruluşları içinde UKÇM, diğerlerine göre daha fazla ön plâna çıkmıştır. KEİÖ'ye bağlı bir merkez konumundaki UKÇM'nin çalışmalarından duyulan memnuniyet, sıklıkla tekrarlanmıştır ve UKÇM'nin akademik işbirliğini tesis etmenin yanında, düşünce kuruluşu olma işlevine de atıf yapılmıştır. Gerek KEİÖ üyesi devletler gerekse KEİÖ-AB arasındaki işbirliğinin geliştirilmesi noktasında da UKÇM'nin çalışmaları takdir edilmektedir. Bu ifadelerden, UKÇM'nin "KEİÖ'nün beyni" olarak kabul gördüğü anlaşılmaktadır. Nitekim 29 Ekim 2004 tarihli Tiflis Toplantısında, KEİÖ Şartının 24. maddesinde değişiklik yapılması istenmiş ve "KEİÖ'nün Bağlı Merkezleri" başlıklı bu madde, "Uluslararası Karadeniz Çalışmaları Merkezi" başlığı altında, sadece UKÇM ile ilgili bir yapıya büründürülmüştür. Yürürlüğe henüz girmemiş olan bu maddenin yeni hâlinde, UKÇM'nin KEİÖ içindeki yeni konumu, yapısı, işlevi ve amaçları belirlenmiştir. UKÇM'ye verilen bu önem, gerek UKÇM'nin KEİÖ'nün kurum yapısı içinde güçlenmesi gerek KEİÖ üyelerinin ve kurum yapısının UKÇM'nin çalışmalarına yapması gereken katkıya işaret etmesi gerekse KEİÖ ile işbirliğini geliştirmek isteyen kurumların ve kuruluşların UKÇM'yi dikkate almalarını sağlamak

bakımından yerindedir. Öte yandan UKÇM'nin proje temelli faaliyet gösteren bir kuruluş olması ve KEİÖ'nün de proje temelli somut işbirliğini her fırsatta vurguladığı dikkate alındığında, yapılan değişikliğin KEİÖ'nün ruhuna uygun olduğu söylenebilir.

Diğer ilgili kuruluşlar olan KTKB ve KEİ İş Konseyi, UKÇM'ye göre gündemde daha az yer almıştır. 16 Nisan 2009 tarihli Erivan Toplantısında, genel olarak KTKB'nin faaliyetleri değerlendirilmiştir. KEİÖ'nün kurum yapısı içinde ilgili kuruluş statüsüne sahip olan KTKB, aşağıda ayrıntılı bir şekilde değerlendirileceği üzere, projeleri finanse etmek ve desteklemek, kamu ve özel sektör projeleri ve ticarî faaliyetleri için gerekli bankacılık hizmetlerini sunmak üzere kurulmuştur. Konsey kararında KTKB ile ilgili memnuniyet taşıyan ifadeler, soyut bir içeriğe sahiptir. Genel-geçer ifadeler yoluyla KTKB'nin başarılı bulunduğu yönündeki hükümler, KTKB'nin somut başarılarından ziyade, KEİÖ'nün kurum yapısı içindeki önemini vurgulamaya yönelik bir amacın olduğu düşüncesini uyandırmaktadır. 22 Ekim 2009 tarihli Bakü Toplantısında da genel olarak KEİ İş Konseyi'nin faaliyetleri değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmede her ne kadar olumlu ibareler yer alsın da “KEİ İş Konseyi'nin cesaretlendirilmesi” ve “ilgili çalışma gruplarında etkin katılım sağlaması” yönündeki ifadeler, KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi'nin, KEİ İş Konseyi'nin daha üretken olmasını ve verimli çalışmalar yapmasını arzuladığını göstermektedir. 28 Mayıs 2010 tarihli Sofya Toplantısında ise KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi, KEİÖ üyesi devletlerin resmî makamlarını ve özel sektör temsilcilerini KEİ İş Konseyi'ne destek olmaya çağırmıştır. 26 Ekim 2010 tarihli Selanik Toplantısında da alınan tavsiye kararları içinde, bir yandan her iki kuruluşun çalışmalarının başarılı bulunduğu belirtilmiş; diğer yandan da daha ileri adımlar atmaları yönünde cesaretlendirilmeleri gerektiği belirtilmiştir. Her ikisi de KEİÖ'nün ilgili kuruluşu olan ve aralarında doğal bir ilişki bulunan KEİ İş Konseyi ile KTKB hakkındaki bu çelişkili ibareler, bu iki kuruluş arasındaki işbirliğinin yetersiz kaldığı izlenimini uyandırmaktadır. Gerek bu kuruluşların etkin işbirliği gerekse KEİÖ'nün ilgili kuruluşlarının genel olarak kurum yapısı içindeki yerinin ve faaliyetlerinin önemi dolayısıyla KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi'nin bu kuruluşları dolaylı olarak ikaz ettiği anlaşılmaktadır.

5. KEİÖ Dışışleri Bakanları Konseyi toplantılarına yansıyan bir diğler konu, KEİÖ’de yeni işbirliğı alanları yaratılmasıdır. KEİÖ’deki işbirliğı alanları, KEİÖ Şartının 4. maddesinde sayılmıştır. Bu alanların dışında 23 Nisan 2005 tarihli Gümölcine Toplantısında eğitim, gümrük hizmetleri, kurum yenilenmesi ve iyi yönetişim alanlarında da işbirliğinin yapılmasına yönelik olarak çalışma grupları ve uzmanlar grubu oluşturulması kararı alınmıştır. 26 Nisan 2006 tarihli Bükreş Toplantısında ise Yunanistan, költür alanında da işbirliğine gidilmesi gerektiğini belirtmiş ve bu teklif kabul görmüştür. İşbirliğı alanlarının genişletilmesi kapsamında költür alanının da işbirliğı çerçevesi içine sokulması, KEİÖ üyesi devletler ve KEİÖ coğrafyası göz önüne alındığında olumlu bir adımdır. Bu coğrafyadaki milletler, değışik költürel alanlara mensupturlar. Yalnızca ekonomik boyutlu bir işbirliğini hedeflemek, devletler arasındaki ilişkilerin manevî ve psikolojik boyutunu göz ardı etmek, gerçekleştirilmek istenen atılımın ve ilerlemenin güdük kalmasına yol açabilir. İkili ve çok taraflı ilişkilerin geliştirilmesinde merak uyandıran költürel farklılıkların yakından gözlemlenmesi, ilişkilerin güçlenmesini sağlayabilir. Bu sebeple Yunanistan’ın teklifi isabetlidir ve Konsey de muhtemelen aynı saikle bu öneriyi destekleyerek Yüksek Düzeyli Memurlar Komitesi’ni ve KEİÖ Daimî Sekreteryası’nı konuyla ilgili olarak görevlendirmiştir.

Konsey’in yeni işbirliğı alanları yaratılması kararları arasında güvenlik ve istikrar konuları da yer almaktadır. 11 Eylül 2001 tarihinde ABD’de gerçekleşen saldırılar sonrasında gündeme gelen bu konu, Konsey tarafından uygun bulunmuştur. 26 Ekim 2001 tarihli Antalya, 18 Nisan 2003 tarihli Erivan ve 30 Nisan 2004 tarihli Bakü toplantıları kararlarında bu mesele üzerinde durulmuştur. ABD’de gerçekleşen saldırılar sonrasında yeni güvenlik algısı ve oluşan psikolojik iklim, Konsey’in kararlarına da yansımıştır. Öte yandan güvenlik konusunun ekonomik sonuçlarının olması, terörizmle mücadelenin ekonomik boyutunun da bulunması ve devletler arası ilişkilerde belirli alanlarda yaşanan olumsuzlukların genel olarak ilişkileri etkilediğı göz önünde bulundurulduğunda, KEİÖ’nün bu konudaki ilgisi normal karşılanmalıdır. Konsey aldığı kararlarla KEİÖ Bölgesi’nde huzurun ve gelişimin sağlanmasında güvenlik meselesini önemsediniğini göstermiştir. Ekonomik zeminde

gelişen ilişkilerin diğer alanlara da olumlu yansıdığını gören Konsey, değişen jeopolitik karşısında Karadeniz'in ve Karadeniz güvenliğinin daha da önem kazandığının farkında olduğunu hissettirmektedir. Bu noktada Konsey'in bölge güvenliğinin dış müdahalelere açık bir hâl almasının önüne geçmeyi de hedeflediği söylenebilir. Bu ilgiden çıkarılabilecek bir başka sonuç ise KEİÖ'nün sadece ekonomi alanında bir işbirliği örgütü olmanın ötesinde, başka bazı gelecek projeksiyonlarına sahip olmasıdır.

Konsey toplantılarında alınan işbirliği alanlarına yönelik bir diğer karar ise KEİÖ'deki işbirliği alanları arasında önceliklerin belirlenmesine yönelik kararlardır. Başlangıç itibarıyla ekonomik işbirliği temeline dayanan ancak zaman içinde işbirliği alanlarının genişlemesiyle ve derinleşmesiyle devam eden KEİ sürecinde, işbirliğinin somut ve uygulanabilir olması esas alınmıştır. Somut sonuçlar doğurmayan, hayata geçmeyen ve kâğıt üstünde kalan kararların alınması, bir uluslararası örgütün gelişmesine katkı sağlamaz. Çalışma gruplarının ve uzman grupların sayısının artması, çeşitli toplantıların yapılması ve pek çok kararın alınması, KEİÖ açısından olumlu olmakla birlikte uygulamada somut ilerlemelerin sınırlı kalması, örgütün bürokratik bir görünüme bürünmesine ve hantallaşmasına yol açmaktadır. KEİÖ'nün sağlıklı belirlenmiş hedeflere ulaşmasının yolu, üyeler arasında daha hızlı gerçekleştirilebilecek işbirliği alanlarının öne çıkarılmasıyla mümkün olacaktır. Böylece, zaman ve sermaye açısından bakıldığında asgarî maliyetle azamî fayda temin edilebilecektir. Bu sebeple üye devletler arasında öncelikli işbirliği alanlarının belirlenmesi, akılcı bir politikadır. Nitekim bu yönde KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi'nin aldığı bir tavsiye kararı, güzel bir örnek teşkil etmektedir. 28 Ekim 2005 tarihli Kişinev Toplantısında, gümrük hizmetleri alanında yapılacak işbirliğine yönelik olarak oluşturulan geçici uzmanlar grubunun faaliyetlerinde, üye devletlerin fikir alışverişinde bulunması önerilmiştir. Bilindiği üzere gümrük hizmetleri, dış ticaret açısından son derece önem arz etmektedir. Dış ticarete konu olan malların ilgili pazarlarla buluşmasında, her devletin gümrük mevzuatı belirleyici olmaktadır. Bu sebeple ekonomik işbirliği temeline dayanan KEİÖ'de de bu konu, üzerinde durulması gereken önemli bir meseledir. Dolayısıyla gümrük hizmetleriyle ilgili olarak üye devletler arasında yapılacak işbirliği, üye devletler arasında dış

ticaret hacminin artmasında önemli bir rol oynayacağından, alınan tavsiye kararı yerindedir.

Yeni bir işbirliği alanı yaratmamakla birlikte Konsey, değişik araçlar yoluyla da işbirliğini geliştirmeyi düşünmüştür. Buna ilişkin iki tipik örnek spor alanındadır. 31 Ekim 2003 tarihli Bakü Toplantısında “Karadeniz Şampiyonlar Kupası” tertip edilmesi kararını alan Konsey, 25 Ekim 2007 tarihli Ankara Toplantısında ise Türkiye’nin Karadeniz sahillerindeki illerinde gerçekleştirilen “1. Karadeniz Oyunları”ndan duyduğu memnuniyeti dile getirmiş ve bu oyunların ikincisinin yapılması kararını almıştır. Sporun bireyler ve kültürler arasındaki mesafeyi kaldırdığının bilincinde olan Konsey, KEİÖ Bölgesi’nde dayanışma ruhunu ve bölge kimliğini güçlendirmeye yönelik bu tarz organizasyonları destekleyerek KEİÖ’nün amaçlarını gerçekleştirmeye yönelik bütün meşru araçlardan faydalanacağını göstermiş olmaktadır. Spor gibi evrensel cazibeye sahip, coğrafi ve siyasî sınırları aşan bir ilgi ve beğeni odağı bir aracın uluslararası ilişkilerin gelişmesine katkı yaptığı, bilinen ve gözlemlenen bir gerçektir. KEİÖ’nün de aynı mantıkla hareket ederek örgütün üyeleri arasındaki ilişkileri geliştirmek ve çeşitlendirmek istemesi, yerinde bir politikadır. Öte yandan, bu tip organizasyonların KEİÖ’nün kurum kimliğini pekiştirici bir rol oynayabileceği düşünüldüğünde, Konsey’in bu projeleri desteklemesi isabetli bir karardır.

6. Konsey’in uluslararası örgütlerle ve kuruluşlarla ilgili aldığı kararlar incelendiğinde, bazı konular göze çarpmaktadır. Bunlardan ilki, KEİÖ’nün Güneydoğu Avrupa İstikrar Pakti içinde yer alması ve katkıda bulunma arzusudur. Güneydoğu Avrupa Bölgesi’nde barış, demokrasi, insan hakları ve ekonomik refah gibi kavramların gelişmesine ve çatışmalara engel olma hedeflerine dönük bir girişim olan Pakt temelde, eski Doğu Bloku üyelerinin uluslararası sisteme dâhil edilmesini amaçlamaktadır. KEİÖ’nün üye yapısı ve amaçları göz önüne alındığında, kesişen menfaatlerin var olduğu görülmektedir. Bu sebeple KEİÖ, bu girişimle olan ilişkilerini geliştirmeyi önemsemektedir. Pakt’ın amaçları arasında ekonomik nitelikli amaçların ve hedeflerin varlığı, KEİÖ’nün bu girişimle ilişkilerini geliştirmek istemesinde diğer önemli bir etkidir. Öte yandan KEİÖ’deki işbirliği

alanlarının çeşitliliği dikkate alındığında, bir çok açıdan istikrarlı bir düzen kurulmak istendiğini göstermektedir. Çıkış noktası ve faaliyet alanları açısından ekonomik merkezli olan ancak gerek siyasî gerek sosyal açılardan gerekse güvenlik boyutu bakımından KEİÖ'nün istikrar yaratmaya çalıştığı düşünüldüğünde, Güneydoğu Avrupa İstikrar Pakti içinde etkin olma çalışmalarının aslında örgüt dışı olduğu kadar örgüt içi faaliyetler kapsamında değerlendirilmesi de mümkündür. Ayrıca KEİÖ'nün Avrupa kıtasının tamamında etkin olmak istemesi ve bu coğrafyayla bütünleşme arzusu, Karadeniz Bölgesi ve çevresini Avrupa'nın bir parçası hâline getirme hedefiyle uyumluluk göstermektedir. Bu sebeple Konsey, Pakt'a katkı yapmayı önemsemektedir.

KEİÖ'nün uluslararası ilişkilerinde BMÖ ile de ilişkilerini geliştirmeye büyük önem verdiği görülmektedir. BMÖ Genel Kurulu'nda gözlemci statüsünün elde edilmesi yönünde sarf edilen çabalara değinilmiş olması, bu statünün kazanılmasıyla KEİÖ'nün BMÖ ve BMÖ uzman kurumları ile daha ileri düzeyde işbirliği fırsatını yakalama şansından bahsedilmesi, BMÖ'nün diğer organlarıyla geliştirilen ilişkilerin dile getirilmesi, Konsey kararları içinde oldukça önemsenmektedir. Bu konudaki bir diğer önemli mesele, BMÖ Genel Kurulu'nun aldığı karardır. 21 Eylül 2002 tarihli ve 57/34 sayılı kararda, BMÖ ile KEİÖ arasında işbirliğinin geliştirilmesi yönünde bir irade beyanında bulunulmuştur. BMÖ'nün uluslararası örgütler içindeki yeri ve niteliği dikkate alındığında, alınan karar KEİÖ açısından önem taşımaktadır. Daha önce BMÖ'de gözlemci statüsünü elde etmiş olan KEİÖ açısından bu karar, BMÖ ile ilişkilerde yeni ve ileri bir aşamayı temsil etmektedir. BMÖ ile ilgili belirtilmesi gereken son husus, 29 Ekim 2004 tarihli Tiflis Toplantısında alınan tavsiye kararıdır. Konsey'in aldığı bu tavsiye kararı, New York'ta bir toplantı düzenlenmesine yöneliktir. Bu toplantıya, BMÖ Genel Kurulu'na katılan üye devlet temsilcilerinin katılmasının, toplantının BMÖ'nün merkezi New York'ta tertiplenmesinin ve bu toplantının kurumsallaşmasının/gelenekselleşmesinin tavsiye edilmesi, KEİÖ'nün BMÖ nezdinde daha dikkat çeken bir pozisyon kazanmak istediğini göstermektedir. BMÖ'nün yapısı, uluslararası ilişkilerdeki gücü ve saygınlığı dikkate alındığında yeryüzündeki en itibarlı uluslararası örgüt olduğu bilinmektedir. Konsey'in bu

tavsiye kararının, KEİÖ'nün BMÖ'deki etkinliğini arttırmak üzere üye devletlerin dikkatini bu konuya yöneltmeye ve bir "KEİÖ lobisi" oluşturmaya dönük olduğu akla gelmektedir.

Yukarıda sayılan örgütler dışında Konsey, değişik örgütlerle ve kuruluşlarla da işbirliğinin geliştirilmesine yönelik kararlar almıştır. Konsey, önemli kuruluşlarla işbirliğini teşvik ederek gerek sayı gerekse konu bakımından da çeşitliliği sağlama gayreti içindedir. Konsey coğrafi olarak da yalnızca Batılı kuruluşlarla değil, her coğrafyadan kuruluşla ilgilenme gayreti içindedir. Bu coğrafi çeşitliliğin ortaya çıkmasında, KEİÖ'nün üye yapısının dikkate alındığı görülmektedir. Genel olarak bütün uluslararası kuruluşlarla ilişkilerde, uygulamaya dönük ve proje temelli işbirliğini esas alan Konsey'in tutumu, KEİÖ'nün gelişmesi ve uluslararası toplum içinde cazibe merkezlerinden biri olabilmesi bakımından isabetli bir eğilim olarak değerlendirilebilir. Bu adımlar aynı zamanda, KEİÖ'nün uluslararası meşruiyetini sağlamlaştırma yolunda adımlar atması ve KEİÖ'nün uluslararası tanınırlığını ve saygınlığını arttırması anlamına gelmektedir.

7. KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi'nin uluslararası kuruluşlarla ilgili aldığı kararlarda, AB ile ilişkileri ayrıca değerlendirilmek durumundadır. KEİÖ'yü ortaya çıkaran süreçte, resmî belgelerde sürekli olarak "Avrupa", "Avrupa mimarîsi", "Avrupa süreci" gibi kavramların ve kurum olarak da AB'nin vurgulanması, kurumlaşmasını tamamlamış olan KEİÖ ve en yetkili karar organı olan Dışişleri Bakanları Konseyi için artık bu yapıyla daha ileri düzeyde somut işbirliği anlamına gelmektedir. Karadeniz'de bölgesel işbirliğinin AB'nin etkinliğine dayalı olduğu, Konsey kararlarına yansıtılmıştır. Bu sebeple uluslararası hukuk kişiliği kazanıldıktan sonra Konsey'in asıl odaklandığı mesele, AB ile işbirliğini somut olarak geliştirmek olmuştur. Somut işbirliği için de örgütün temel uğraşı alanı olan ekonomi ön plâna çıkarılmaktadır. Bu noktada, AB Komisyonu ile ekonomik işbirliğinin geliştirilmesi ve ortak ekonomik alan yaratılması konusunda mesafe kat edilmesi, başlıca hedeftir. AB içinde özellikle AB Komisyonu ile yakın ilişkiler kurma isteği ise AB Komisyonu'nun AB kurumları içindeki uygulamaya dönük merkezî rolünden kaynaklanmaktadır. Buna yönelik olarak AB Komisyonu ile

diyalog kurulması yerinde bir stratejidir zira AB Komisyonu, AB'nin yürütme organı gibi hareket etmektedir. KEİÖ'nün "somut adımlar atılması" anlayışının AB nezdindeki muhatabı AB Komisyonu'dur.

Konsey, AB ile ilişkilerin geliştirilmesi için sadece KEİÖ'nün ana organlarının değil, alt organlarının ve ilgili kuruluşlarının da katkı yapmasını kararlarında açıkça belirtmiştir. Değişik konularla ilgili çalışma grupları ve uzmanlar gruplarının oluşturulması, bu talebin bir izdüşümüdür. KEİÖ'nün kurum içi yapısının bu konuda işlerlik kazanması ve atıl kalmaması açısından Konsey'in bu yaklaşımı yerindedir.

AB üyesi olan Yunanistan'ın konumundan yararlanma isteği ve Yunanistan'dan beklenen yardım, Konsey kararlarında açıkça dile getirilmiştir. Kararlarda, her iki örgütün üyesi olan Yunanistan'dan katalizör olması beklenmektedir. AB'ye daha sonraki yıllarda üye olan Bulgaristan ile Romanya'dan ve AB'ye aday ülke sıfatını taşıyan Türkiye'den beklentiler de Konsey kararlarında görülmektedir ancak uzun süredir AB üyesi olması ve AB ile güçlü kültürel bağları olması sebebiyle Yunanistan'ın daha çok rol alması talep edilmiştir. Yunanistan, AB ile ilişkilerde "akıl adam" kabul edilmiş ve bir kılavuz gibi görülmüştür. Söz gelimi, 27 Ekim 1999 tarihli Selanik Toplantısı kararlarının 5. maddesinde, AB ile KEİÖ arasındaki diyalogun daha etkin hâle getirilmesi için KEİÖ Troykası tarafından bir AB üyesi olan Yunanistan'a danışılması kararı alınmıştır. Yine 23 Nisan 2005 tarihli Gümölcine Toplantısında, KEİÖ Dönem Başkanı ve AB üyesi sıfatıyla Yunanistan'ın düzenlediği Yüksek Düzeyli Memurlar Komitesi Olağanüstü Toplantısının Brüksel'de yapılmasının ve AB Dönem Başkanı Lüksemburg ile AB Komisyonu temsilcilerinin toplantıya katılarak ilgi göstermelerinin Konsey tarafından memnuniyetle karşılanması da KEİÖ'nün Yunanistan'dan beklentilerine güzel bir örnek teşkil etmektedir. Bu toplantıların düzenli hâle getirilmesi temennisi, KEİÖ-Yunanistan-AB üçgeninde bir ilişki modelinin arzulandığını göstermektedir. Bu durumun farkında olan Yunanistan ise bir yandan Konsey'in bu beklentilerini karşılarken diğer yandan da bu yolla KEİÖ içindeki ağırlığını arttırma çabası içinde olarak KEİ girişiminin başından beri Türkiye'nin ve Rusya'nın ekseninde gelişen

KEİÖ’de, üçüncü bir güç olma yolunda ilerlemeye çalışmaktadır. Dolayısıyla Yunanistan için AB, KEİÖ’de yeni dengeler oluşturma aracı vazifesi de görmüştür.

Konsey, AB ile ilişkilere özel bir önem verdiğini her fırsatta vurgulamıştır. Bu vurgu yapılırken de aynı karşılığın AB’den de beklendiğinin altı çizilmiştir. AB’den sürekli olarak “alınan kararların hayata geçirilmesi” beklentisi dile getirilmektedir. Gerek üye yapısının çeşitlilik arz etmesi gerekse kurumlarının ve kuruluşlarının gelişme evresi içinde olması, KEİÖ’nün AB ile işbirliğini geliştirmede daha istekli olmasına yol açmaktadır. Olağan karşılanması gereken bu hususun AB açısından ne kadar karşılık bulduğu ise şüphelidir. Konsey kararlarının diline bakıldığında, AB’de aynı derecede karşılık oluşmadığı izlenimi doğmaktadır.

Konsey’in AB ile somut işbirliğine yönelik çabalarında kullandığı kavramlar arasında “Geniş/Genişletilmiş Karadeniz” ve “Geniş/Genişletilmiş Avrupa” tabirleri dikkat çekicidir. Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan bu kavramlar, AB ile ilişkilerde hareket noktalarından biri olmuştur. Romanya’nın ve Bulgaristan’ın AB üyesi olmasıyla AB’nin sınırlarının Batı Karadeniz sahillerine kadar genişlemesi, bu kavramların somutlaşmasına yol açmıştır. Bu kavramların kullanılması, KEİÖ’nün izlemek istediği rotayı gösterdiği gibi bu amaca yönelik olarak elverişli olabilecek her türlü aracın kullanılabileceğine de işaret etmektedir.

2008 yılının son çeyreğinden itibaren, Konsey kararları içinde AB ile ilişkilerin ele alındığı bölümlerde bir azalma görülmektedir. Bu hususta “işbirliğinin olumlu bir şekilde devam ettiği”, “projelerin ve programların hayata geçirilmesin umut edildiği”, “AB üyesi KEİÖ devletlerinin çabalarından memnuniyet duyulduğu” gibi genel-geçer ve soyut ifadeler kullanılmaya başlanmıştır. 26 Ekim 2010 tarihli Selanik Toplantısında oldukça kısa, içeriği belirsiz ifadelerden oluşan tek bir madde yer almıştır. Bu durumda akla, iki seçenek gelmektedir: Ya KEİÖ-AB ilişkileri olağan bir şekilde ve takvimine uygun olarak devam etmektedir ya da bu ilişkiler irtifa kaybetmekte, işbirliğinin çapı ve etkinliği daralmaktadır. Son yıllarda AB’nin bir iç buhran yaşadığı düşünüldüğünde, ikinci seçeneğin güçlü olma ihtimâli daha yüksektir.

8. KEİ döneminde gözlemcilik statüsüne sahip olan devletler ve kuruluşlar, KEİÖ'nün kurulmasından sonra da bu statülerini muhafaza etmişlerdir. KEİÖ'nün kuruluşuyla birlikte bu statünün dışında, daha sınırlı bir statü olan sektörel diyalog ortaklığı da KEİÖ'nün gündemine girmiştir. Bu statülerle ilgili başvuruların değerlendirilmesinde KEİÖ Dışışleri Bakanları Konseyi, zaman zaman *karşılıklılık* ilkesine atıf yapmıştır. Uluslararası hukukta önemli bir ilke olan karşılıklılık ilkesinin ifade edilmesi, KEİÖ ile işbirliği yapmak isteyen devletler ve kuruluşlar için bir pusula niteliğindedir. Ayrıca bu durum, KEİÖ'nün kendi muhataplarında da meşruiyet aradığını göstermektedir.

KEİÖ Dışışleri Bakanları Konseyi, KEİÖ'deki gözlemcilere aralıklarla yaptığı çağrılarda, etkin katılım ve somut işbirliği beklentisini dile getirmiştir. Bu beklentinin ifade edilmesi, gözlemciliğin edilgen ve izleyici bir niteliği olmadığını hatırlatmaya yöneliktir. Bu ihtiyacın ortaya çıkmasında, gözlemcilerden beklenen performansın beklentilerin altında kalması da etkili olmuştur.

KEİÖ'deki gözlemcilere ve sektörel diyalog ortaklarına bakıldığında, Avrupa ve Asya kıtasındaki tarafların ağırlıklı olduğu görülmektedir. AB'nin büyük ve güçlü devletlerinin yanı sıra, ABD'nin de gözlemci olması dikkat çekicidir. ABD'nin gözlemci olması, Amerika kıtasından da bir devletin KEİÖ'de gözlemci olması anlamına gelmektedir. Ayrıca bunun çok ötesinde, uluslararası ilişkilerdeki yeri ve özellikle Soğuk Savaş sonrası konumu ve stratejisi dikkate alındığında, ABD'nin gözlemci olması, KEİÖ'nün bu devlet tarafından dikkate alındığını göstermektedir. Özellikle İkinci Körfez Savaşı sonrasında ABD'nin Soğuk Savaş sırasında nüfuz edemediği coğrafyalarda yer alma isteğinin bir yansıması olarak Karadeniz'de de boy göstermek istemesi ancak Üçüncü Bölümde ayrıntılı olarak bahsedileceği üzere bu hedefine ulaşamaması, ABD'yi alternatif arayışlara yöneltmiştir. KEİÖ'de gözlemci olma talebi, bu arayışın bir sonucudur. Bu sebeple ABD'nin gözlemci olması, sadece “süper güç” olmasından kaynaklanan bir durum olmayıp bunun daha ötesinde, Karadeniz'in değişen jeopolitiğinde etkin bir rol oynama isteğinin izdüşümüdür.

İki yıllık sürelerle tanınan gözlemcilik ve sektörel diyalog ortaklığı, sürenin bitiminden önceki ilk Konsey toplantısında, bu statüye sahip olan tarafların talebi üzerine, yine iki yıllık süreler hâlinde yenilenmiştir. Ancak Fransa ve Tunus, 19 Nisan 2007 tarihli Belgrad Toplantısında böyle bir yenileme talebinde bulunmamıştır. Bu durum, Konsey’in dikkatini çekmiş ve kararlarda, bu durumun not edildiği ifade edilmiştir. Kararda kullanılan dil, Konsey’in bu konudan rahatsız olduğunu göstermektedir. Fransa’nın AB içinde büyük ve önemli bir devlet olması, G-8 devletleri içinde yer alması ve gözlemci olarak kalmak istememesi, KEİÖ’nün AB nezdindeki itibarı açısından olumsuz bir hava yaratacağından, Konsey’in konuyu kararlarına yansıtması ve rahatsızlığını hissettirmesi normal karşılanabilir. Öte yandan Tunus, 16 Nisan 2009 tarihli Erivan Toplantısında yenileme talebinde bulunmuş ve bu talebi kabul edilmiştir. Bu başvuruyla ilgili üzerinde durulması gereken asıl mesele, yapılan başvurunun “yenileme” başvurusu olmasıdır. 19 Nisan 2007 Tarihli Belgrad Toplantısında yenileme talebinde bulunmayan Tunus’un gözlemciliği sona ermiştir. Bu durumda Tunus’un başvurusu, “yenileme” değil, “yeni bir gözlemcilik başvurusu” niteliğindedir ancak bu durum, Konsey tarafından dikkate alınmamış ve rutin bir yenileme başvurusu olarak değerlendirilmiştir. Oysa ki Konsey’in bu başvuruyu yeni bir başvuru olarak kabul etmesi ve çalışmamızın Birinci Bölümünde gözlemcilik statüsüyle ilgili kısımda bahsettiğimiz Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü Usûl Kurallarının 21. maddesi çerçevesinde karar vermesi gerekirdi. Aslında Konsey, 23 Ekim 2005 tarihli Tiran Toplantısında aldığı tavsiye kararında gözlemcilere bir çağrı yaparak zamanında ve kurallara uygun yenileme talebinde bulunulması yönünde bir irade sergilemiştir. Ancak anlaşıldığı üzere, Konsey de bu konuda yeterince titiz davranmamıştır.

Geniş bir coğrafyaya yayılan ve değişik alanlarda faaliyet gösteren gözlemcilere sahip olan ve bu yolla yeni zeminlerde de faaliyetlerde bulunarak örgütün çapını ve işlevini genişletme arzusu taşıyan KEİÖ, 31 Ekim 2003 tarihli Bakü Toplantısında gözlemcilik başvurusu yapan Litvanya’nın talebini karşılıksız bırakmıştır. Daha önce gözlemciliğe kabul edilen devletlerin başvuruları, Konsey kararlarına yansımamış ve başvuru yapmış olan ilgili devletin gözlemciliğe kabul

edilmesi yönünde kararlar alınmıştır. Litvanya'nın başvurusunun kabul edilmemesi, Rusya ile Baltık Devletleri arasında tarih boyunca devam eden sorunlardan kaynaklanmış olabilir³⁷⁸ ancak bu özel sorunların Konsey kararlarına yansımaları, doğru değildir. Kaldı ki bu ihtimal geçerli olmasa bile böyle bir hususun Konsey kararları içinde yer alması, bir yandan KEİÖ'nün kurum yapısındaki eksikliği gösterirken diğer yandan Litvanya'nın KEİÖ ile ilgili bakışını olumsuz anlamda etkileyebilir.

KEİÖ'de gözlemci olmak istemeyen ancak KEİÖ ile belirli alanlarda işbirliği gerçekleştirmek isteyen devletler için sektörel diyalog ortağı olma imkânı da vardır. Buna ilişkin ilk örnek, 25 Ekim 2007 tarihli Ankara Toplantısında görülmüş ve Macaristan, sektörel diyalog ortağı olarak kabul edilmiştir. Karar alınırken KEİÖ Şartının 9. maddesine atıf yapılması da daha önce bir devletin böyle bir talepte bulunmamasına bağlanabilir. 9. maddenin de kısıtlayıcı bir hüküm içermemesi, talebin dayanaksız olmadığını göstermektedir. Konsey, maddenin içeriğine bu yönüyle dikkat çekerek gözlemci olmak istemeyen diğer devletlerin sektörel diyalog ortağı olabilmesinin mümkün olduğunu göstermiştir. Nitekim bu kararın ardından İran, Ürdün ve Güney Kore sektörel diyalog ortağı olmuştur. Sektörel diyalog ortaklığıyla ilgili alınan kararlarda, 16 Nisan 2009 tarihli Erivan Toplantısına kadar, bu statüye sahip olmak isteyen taraflar için herhangi bir kısıtlama getirilmemiştir. Bahsi geçen Erivan Toplantısında, İran'ın ve Tuna Komisyonu'nun yaptığı başvurular kabul edilirken sınırlandırıcı şekilde işbirliği alanları belirtilmiştir. İşbirliği alanlarıyla ilgili sınırlandırma, ilk defa yapılmıştır. Tuna Komisyonu'nun niteliği dikkate alındığında, başvuru alanlarının sınırlı olması anlaşılabilir bir durumdur ancak İran için yapılan sınırlandırmanın İran'ın talebinden mi yoksa KEİÖ'nün kendi iradesinden mi kaynaklandığı anlaşılmamaktadır. Daha önce yapılan başvurularda, başvuru sahibinin devlet veya uluslararası bir kuruluş olmasına bakılmaksızın herhangi bir sınırlandırma yapılmamıştır. Öte yandan, Erivan

---

³⁷⁸ SSCB bünyesinde bulunduğu süre zarfında bile değişik etkenlerden dolayı Batı'ya daha yakın bir duruş sergileyen Baltık Devletleri (Litvanya, Letonya ve Estonya) ile Rusya arasındaki sorunlarla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Sevinç A. Özcan, **Bir Sovyet Mirası: Rus Azınlıklar**, Küre Yayınları, İstanbul 2005, s. 117-151; Asem Nauşabay Hekimoğlu, **Rusya'nın Dış Politikası I**, Vadi Yayınları, Ankara 2007, s. 186-194; Merve İrem Yapıcı, **Rus Dış Politikasını Oluşturan İç Etkenler: Yeltsin ve Putin Dönemleri**, USAK Yayınları, Ankara 2010, s. 304-308.

Toplantısında Ürdün'ün yaptığı başvuruda ise herhangi bir sınırlandırma yapılmadan bu statünün verilmiş olması, bir belirsizlik yaratmaktadır. Bu statüye sahip olmak isteyen tarafın başvurusunda işbirliği alanları, başvuru sahibi tarafından belirtilmiş olabilir. Eğer böyle bir durum söz konusuysa o takdirde, Konsey kararında bu durumun ayrıca belirtilmesi ve belirsizliğin giderilmesi gerekirdi. Sektörel diyalog ortaklığıyla ilgili bir başka yeni uygulama ise 26 Ekim 2010 tarihli Selanik Toplantısında yaşanmıştır. Sektörel diyalog ortağı olmak isteyen Güney Kore'nin başvurusunu kabul eden Konsey, Güney Kore'ye bir çağrıda bulunarak yapmayı tasarladığı faaliyetleri bildirmesini istemiştir. Sektörel diyalog ortaklığı başvurusu yapan ve/veya bu statüye sahip olup da yenileme müracaatında bulunan hiçbir devlete veya kuruluşa bugüne kadar böyle bir çağrı yapılmamıştır. Bu yönüyle bu karar, oldukça dikkat çekicidir.

Sektörel diyalog ortaklığı statüsünün yenilenmesiyle ilgili olarak Konsey kararlarında, dikkat çekici bir durum yaşanmıştır. Bunlardan ilki, 30 Nisan 2004 tarihli Bakü Toplantısında Karadeniz ve Azak Denizi Limanları Derneği'nin sektörel diyalog ortaklığı başvurusu yapması ve bu başvurunun kabul edilmesidir. Burada üzerinde dikkat edilmesi gereken husus, bu kuruluşun daha önce 26 Ekim 2001 Tarihli Antalya Toplantısında da aynı statü için başvuru yapmış ve bu başvurusunun kabul edilmiş olmasıdır. Bu kuruluş, süresi dolmasına rağmen yenileme talebinde bulunmamıştır ve 30 Nisan 2004 tarihli Bakü Toplantısında yaptığı başvuru, “yenileme” başvurusu değildir çünkü süresi dolduğu hâlde yenileme başvurusu yapmayan bu kuruluş, sektörel diyalog ortaklığı statüsünü kaybetmiştir. Dolayısıyla yaptığı başvuru, “yeni” bir başvurudur. Diğer dikkat çekici gelişme ise 22 Ekim 2009 tarihli Bakü Toplantısında yaşanmıştır. Bu toplantıda, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Bölgesi Yol Ulaşım Dernekleri Birliği'nin yaptığı başvuru kabul edilmiş ve bu kuruluş, sektörel diyalog ortağı olmuştur. Burada üzerinde durulması gereken mesele, bu kuruluşun daha önce 28 Ekim 2005 Tarihli Kışinev Toplantısında da aynı statü için müracaat etmiş ve bu müracaatının kabul edilmiş olmasıdır. 25 Ekim 2007 tarihli Ankara Toplantısında ise süresi dolmasına rağmen yenileme talebinde bulunmamıştır. Doğal olarak bu toplantıda yaptığı başvuru, “yenileme” başvurusu değildir. Zira süresi dolduğu hâlde yenileme başvurusu yapmayan bu kuruluş

sektörel diyalog ortaklığı statüsünü kaybetmiştir ve Bakü Toplantısında yaptığı başvuru da bu sebeple “yeni” bir başvurudur. Aynı durum, İletişim Alanında Bölge Topluluğu isimli kuruluş için de geçerlidir. Bu kuruluş da 29 Ekim 2004 tarihli Tiflis Toplantısında elde ettiği ve bir defa yenilediği (1 Kasım 2006 tarihli Moskova Toplantısı) bu statüyü, süresi içinde yenileme talebinde bulunmadığı için kaybetmiştir. Dolayısıyla bu kuruluşun başvurusu da nitelik olarak “ilk başvuru” niteliğindedir. Aynı şekilde, 28 Mayıs 2010 tarihli Sofya Toplantısında da Karadeniz Üniversiteler Ağı isimli kuruluş, sektörel diyalog ortaklığı başvurusunda bulunmuştur. Bu statü için başvuru yapan Karadeniz Üniversiteler Ağı, 27 Nisan 2000 tarihli Kışinev Toplantısında da başvuruda bulunmuş ve bu başvurusu kabul edilmiştir. 25 Nisan 2002 tarihli Kiev Toplantısında yenileme talebinde bulunan bu kuruluş, 30 Nisan 2004 tarihli Bakü Toplantısında yenileme başvurusu yapmamıştır. Sektörel diyalog ortaklığı statüsünü kaybeden Karadeniz Üniversiteler Ağı, Sofya Toplantısında yeniden bu statü için başvuru yapmıştır. Bu başvuru, KEİÖ Dışışleri Bakanları Konseyi tarafından “ilk başvuru” olarak kabul edilmiştir. Konsey’in bu yaklaşımı doğrudur ve yukarıda verilen Tunus örneğindeki hatalı uygulamadan vazgeçildiğini gösteren bir başka örnektir. Bu örneklerden de anlaşıldığı üzere Konsey, Tunus örneğinde yaptığı usûl hatasını tekrarlamayarak kararlarında yeknesaklık ve istikrar sağlama anlamında yerinde bir karar almıştır.

c. Toplantılarda Yayınlanan Bildiriler

Dışışleri Bakanları Konseyi toplantılarında, toplantı gündemi dışında yer alan konularla ilgili olarak bazı bildiriler yayımlanmıştır. Konusu güvenlik ve istikrar olan ilk bildiri, 29 Ekim 2004 tarihli Tiflis Toplantısında kaleme alınmış ve bu bildiriden sonra gerçekleşen Konsey toplantılarında da altı adet bildiri daha yayımlanmıştır. Aşağıda, sırasıyla bu bildiriler ele alınacaktır. İlk bildiri ile 28 Ekim 2005 tarihli bildiri bu başlıkta ele alınmayacak, içeriği itibarıyla çalışmanın Üçüncü Bölümünde değerlendirilecektir.

(1) 23 Nisan 2005 Tarihli Gümülcine Bildirisi

(i) İçeriği

Gümülcine’de yapılan toplantıda, KEİÖ Dışışleri Bakanları Konseyi tarafından yayımlanan bildirinin³⁷⁹ giriş kısmında, KEİÖ’nün önemi vurgulanarak yirmi birinci yüzyılda ortaya çıkan yeni Avrupa mimarîsi içinde barışa, istikrara ekonomik refaha yaptığı katkıya dikkat çekilmiş; KEİÖ’nün bölgesel bir ekonomik örgüt olarak Avrupa kıtası içinde çeşitli alanlarda faaliyet gösterdiği belirtilmiş; KEİÖ üyesi devletlerde demokrasinin, serbest piyasa ekonomisinin ve açık toplum anlayışının gelişmekte olduğuna işaret edilmiştir. Bildiride ele alınan konulardan ilki, AB ile ilişkilerdir. Yunanistan’ın KEİÖ Dönem Başkanı sıfatıyla gerçekleştirdiği ve “KEİÖ’yü AB’ye yakınlaştırma” sloganıyla gerçekleştirilen altı adet toplantıdan duyulan memnuniyet dile getirilmiştir. Bakanlar düzeyinde gerçekleştirilen bu toplantılar dışında, değişik seviyelerde ve organlar düzeyinde yapılan etkinliklerin AB ile ilişkilerde yeni bir ivme yarattığı belirtilmiştir (m. 1). Aynı şekilde 11. maddede, 11 Nisan 2005 tarihinde Brüksel’de gerçekleştirilen KEİÖ Yüksek Düzeyli Memurlar Komitesi Olağanüstü Toplantısından bahsedilmiştir. AB Komisyonu temsilcilerinin ve AB Konseyi Genel Sekreteri’nin de katıldığı bu toplantıda, KEİÖ ile AB arasında eylem-odaklı ve karşılıklı çıkarlara dayanan bir ilişki modeli için gerekli olan tedbirlerin alınması yönündeki kararların memnuniyetle karşılandığı ifade edilmiştir.

Gümülcine Toplantısı sonrası yayımlanan bildirinin 2. maddesinde, KEİÖ üyesi devletler kurum yenilenmesi, iyi yönetim ve bölgesel düzeyde uygun programların ve girişimlerin koordinasyonu için gerekli olan ekonomik, hukukî ve idarî reformları hayata geçirme yönündeki siyasî iradelerini tekrar etmişlerdir. Ayrıca, KEİÖ ile diğer bölgesel ve uluslararası örgütler ile gruplar arasındaki doğal

---

³⁷⁹ 23 Nisan 2005 tarihli bildirinin tam metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 67-69. İnternet üzerinden erişim için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/COMOFA/Reports/Council%2012.pdf>, (24.08.2011).

işbirliği sürecinin devam etmesi konusundaki kararlılıklarını bir kez daha beyan etmişlerdir (m. 9).

Gümölcine Bildirisinde ulaşım ve enerji konularında işbirliğiyle ilgili somut bazı projelerin hayata geçirilmesine ilişkin beyanda bulunulmuş (m. 5-7) ve 8. maddede de adalet, içişleri, insan kaçakçılığının önlenmesi, terörizmle mücadele, bölgesel güvenliğe ve istikrara yönelik diğer tehditler, bilimin ve teknolojinin geliştirilmesi, eğitim, kültür, turizm ve diğer alanlarda bağlayıcı hukukî düzenlemeler yapılması konusundaki yükümlölüklerin yerine getirilmesi taahhüdü tekrarlanmıştır.

(ii) Değerlendirme

Bildirinin giriş kısmı, KEİÖ'nün mevcut durumunun, amaçlarının ve hedeflerinin konu edildiği alışılmış bir bölümdür. Yine bildiride, KEİÖ'nün resmî belgelerinde sıklıkla görölen AB ile ilişkiler bahsi de vardır. Yunanistan'ın KEİÖ Dönem Başkanlığı esnasında ve AB üyesi olması dolayısıyla kendi girişimleriyle gerçekleştirilen üst düzey toplantılara değinilerek bir kez daha KEİÖ'nün AB'den beklentileri dile getirilmiştir. Bildirinin giriş kısmı ve AB ile ilişkilerin konu edildiği maddeler dikkate alındığında, KEİÖ bir defa daha işbirliğinin merkezine AB'yi yerleştirmek istediğini beyan etmiş olmaktadır.

Bildiride dikkat çeken bir diğer husus, KEİÖ'nün kurum yapısına ve bağlayıcı hukukî düzenlemeler yapılmasına ilişkin ibarelerdir. KEİÖ'nün iç işleyişinin ve dış ilişkilerinin sağlıklı ve verimli bir şekilde işleminin yolunun kurum yapısından geçtiğini fark eden Konsey, bu konuya dikkat çekmiştir. Aynı şekilde, zikredilen alanlarda işbirliğinin arttırılabilmesinin ve somut olarak hayata geçirilmesinin yolunun bağlayıcı hukukî düzenlemelere bağlı olduğu açıktır. Bu sebeple Konsey, her fırsatta ifade edilen “proje odaklı somut işbirliği” anlayışının kâğıt üzerinde kalmasının önüne geçmek amacıyla özellikle hukukî adımların atılması beklentisini yineleme ihtiyacı hissetmiştir.

(2) 26 Nisan 2006 Tarihli Bükreş Bildirisi

(i) İçeriği

Bükreş Toplantısı sonrasında, “15. Yılına Doğru KEİÖ” başlıklı bir bildiri³⁸⁰ yayımlanmıştır. Bildirinin girişinde, KEİÖ’nün on dört yıllık dinamik bir varlık ve bölgesel bir ekonomik işbirliği örgütü olarak değerini ispatladığı; on beşinci yıldönümünün amaçlarını gerçekleştirebilmek, kaynaklarını ve yeteneklerini harekete geçirebilmek için önemli bir aşama içinde olduğu belirtilmiştir. Karadeniz Bölgesi’nin pek çok yönden artan bir öneme sahip olduğu, KEİÖ ile birlikte bölgede istikrarın ve güvenliğin güçlendiği ifade edilmiştir. KEİÖ üyesi devletlerin iletişim, ulaşım ve enerji alt yapısı ile ticarî faaliyetlerinin bölge kaynaklarının önemini ortaya koyduğu dile getirilerek KEİÖ tarafından kısa sürede ortaya çıkarılan zeminin daha da başarılı olabilmesi için siyasî desteğin daha da güçlendirilmesi gerektiğine işaret edilmiştir (m. 1-3).

Bildirinin 4. maddesinde, proje odaklı bir örgüt olan KEİÖ’nün işbirliği alanlarını zenginleştirebilmesi için KEİÖ’nün ilgili kuruluşlarının da daha etkin katılım ve katkı yapmasının önemi vurgulanmıştır. 6. maddede ise KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi kararlarının takibine, KEİÖ’nün etkinliğinin artırılmasına ve gözlemcilerin KEİÖ etkinliklerine olan katkısının çoğaltılmasına yönelik kararlar alınmıştır. Bu bağlamda, 7. maddede bir çağrı yapılmıştır. Buna göre üye devletler, KEİÖ’nün ilgili kuruluşları, gözlemciler, sektörel diyalog ortakları, diğer uluslararası örgütler ve ilgili kuruluşlar KEİÖ’nün on beşinci yılı münasebetiyle ulaşım, enerji, ticaret, tarım, küçük ve orta ölçekli işletmeler, turizm, çevrenin korunması, sağlık, örgütlü suçlarla mücadele, iyi yönetim, bilim ve teknoloji, eğitim gibi öncelikli alanlarda çaba sarf etmeye ve projeler hazırlamaya davet edilmiştir.

---

³⁸⁰ 26 Nisan 2006 tarihli bildirinin tam metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 63-66. İnternet üzerinden erişim için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/COMOFA/Reports/Council%2014.pdf>, (24.08.2011).

(ii) Değerlendirme

Romanya'nın başkenti Bükreş'te yapılan toplantı sonrasında yayımlanan bildiri, KEİ girişiminin yaklaşan on beşinci yıldönümüne ilişkin olarak hazırlanmış bir metindir. KEİ girişiminin hayata geçmesinden itibaren başlayan ve KEİÖ'nün resmen kurulmasıyla devam eden süreçte gelinen noktada, KEİÖ'nün kendi varlığını kanıtladığı belirtilmiştir. Kısa bir sürede kat edilen mesafenin önemli bir başarı olduğuna ve bu yapılanmanın Karadeniz Bölgesi'nde olumlu değerler yarattığına işaret edilmiş olması, KEİÖ'ye yöneltilen eleştirilere cevap anlamını taşımaktadır. Değişik etkenlerden kaynaklanan eleştirilerin azaltılabilmesi için KEİ'nin on beşinci yılı bir fırsat olarak kabul edilmiş ve 2007 yılı içinde buna uygun atılımlar yapılması hedeflenmiştir. Bu atılımların somut projelere dayanması noktasındaki ifadeler, öncelikli alanlar sayılmak suretiyle işbirliği konularına ilişkin bir yön tayin etme niyeti de taşımaktadır. Bildirinin beklentilerle dolu ibarelerinin muhatapları da tek tek sayılma suretiyle belirtilmiş ve KEİÖ'nün kurum yapısının aslî ve talî unsurlarının yanı sıra, işbirliği ilişkisi kurulabilecek bütün taraflara ucu oldukça açık bir davet de yapılmıştır. Bütün bu ifadeler, KEİÖ'nün örgüt içi etkinliğini geliştirerek varlığını daha fazla kabul ettirme ve uluslararası toplum içinde ağırlığını arttırma saikinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

(3) 1 Kasım 2006 Tarihli Moskova Bildirisi

(i) İçeriği

KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi tarafından Moskova Toplantısı sonrasında yayımlanan bildirinin³⁸¹ giriş kısmında, üye devletler arasında bölge kimliğinin fark edilmeye başlandığı; bölge içindeki çatışmaların uluslararası hukuk kuralları ve ilkeleri çerçevesinde çözümünün bölgedeki iki ve çok taraflı ekonomik ilişkileri geliştireceği; KEİÖ'nün güvenlik, istikrar ve refah temelinde demokrasiyi, ekonomik

---

³⁸¹ 1 Kasım 2006 tarihli bildirinin tam metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 60-62. İnternet üzerinden erişim için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/COMOFA/Reports/Council%2015.pdf>, (24.08.2011).

gelişmeyi ve sosyal adaleti güçlendirerek birleşik bir Avrupa'nın gelişmesine katkı yaptığı ifade edilmiş ve bu bağlamda KEİÖ ile AB arasındaki işbirliği mekanizmasının özellikle ekonomik düzeyde kurulmasının bir ihtiyaç olduğu belirtilmiştir. Bildirinin değişik maddelerinde ana işbirliği alanlarına işaret edilmiş ve ulaşım, enerji, örgütlü suçlarla mücadele, bilgi teknolojileri ve iletişim gibi alanlarda devam eden faaliyetlere yoğunlaşılması gerektiğine dikkat çekilmiştir (m. 3-6). Bu bağlamda 5. maddede, çalışma grupları tarafından yapılan çalışmalardan bahsedilmiş ve KEİÖ Bölgesi'ne yönelik olarak yapılan bu çalışmaların etkinliğinin artırılması gerektiği ifade edilmiştir. Çalışma grupları tarafından geliştirilecek somut projelerin barışı, istikrarı ve bölgedeki genel refahı sağlamaya yönelik olarak hazırlanmasının önemine vurgu yapılmıştır. 7. ve 8. maddelerde ise AB ile ilişkilere değinilerek KEİÖ-AB işbirliğinin her seviyede ve her yönde artarak devam etmesi gerektiğine olan inanç tekrar edilmiştir.

(ii) Değerlendirme

Moskova Toplantısında yayımlanan bildiriye bakıldığında güvenlik, istikrar, refah, demokrasi gibi kavramların sıklıkla vurgulandığı görülmektedir. Gerek KEİÖ'nün kendi iç yapısında gerekse diğer taraflarla olan ilişkilerinde, özellikle de AB'nin konu olduğu maddelerde vurgulanan bu hususlar, işbirliğinin temelini oluşturan unsurlar olarak değerlendirilmektedir. Bu kavramların bölgedeki öneminin artmasının işbirliği fırsatlarını arttıracaklarını düşünen Konsey, bir yandan da ekonomik işbirliğini doğrudan ilgilendirmeyen bölge içi anlaşmazlıklar sebebiyle sekteye uğrayan işbirliğinin gelişme hızının düşmesine engel olmak istemektedir. Çözüm yolu olarak da uluslararası hukukun işaret edilmesi, sorunların barışçıl bir şekilde çözülmesinden yana olan tercihi göstermektedir. Bildiride bazı işbirliği alanlarının sayma yoluyla belirtilmesi ise bir süredir devam eden “öncelikli işbirliği alanları üzerinde yoğunlaşma” yönündeki kanaatin pekiştiğinin bir işaretidir. Çalışma grupları tarafından hazırlanan somut projelerle ilgili ifadeler de alt düzeyde yapılan bu toplantıların önemine dikkat çekerek yapılan çalışmalarda titiz davranılması ve somut teklifler ortaya konması yönünde yapılmış bir uyarı niteliğindedir. Bu yönüyle bildiri, gerek alt gerekse üst düzeyde verimli çalışmalar yapılması ve işbirliğinin hem

KEİÖ Bölgesi'nde hem de AB ile ilişkilerde arttırılmasının esas alınması gerektiğini bir kez daha vurgulamış olmaktadır.

(4) 19 Nisan 2007 Tarihli Belgrad Bildirisi

(i) İçeriği

KEİÖ Dışışleri Bakanları Konseyi tarafından Belgrad Toplantısında yayımlanan bildirinin³⁸² giriş kısmında, KEİÖ'nün dayandığı ilkelere, amaçlarına ve hedeflerine yer verilmiştir. Diğer uluslararası örgütlerle işbirliğini devam ettirmeye ve derinleştirmeye yönelik ifadelerin bulunduğu bu bölümde, Karadeniz sahillerine dek uzanan AB'ye ayrıca önem atfedilmiştir. Bildiride KEİÖ'nün proje temelli bir örgüt olduğu (m. 1); AB ile kurumsal ilişkilerin geliştirilmesinin ve işbirliğinin mümkün olduğu alanlarda olumlu sonuçların alınmasının hedeflendiği (m. 3); ulaşım, enerji, çevre, örgütlü suçlarla mücadele, eğitim ve kültür gibi alanlarda işbirliği gerçekleştirmek için büyük bir potansiyel olduğu (m. 4) ifade edilmiştir. Ayrıca, KEİÖ'nün ve AB'nin ortak üyeleri olan Yunanistan, Bulgaristan ve Romanya ile KEİÖ'de gözlemci olarak bulunan AB üyesi devletlere, KEİÖ-AB işbirliğini geliştirme çağrısı yapılmıştır (m. 4). 9. maddede ise Geniş/Genişletilmiş Karadeniz Bölgesi'nin istikrarını, güvenliğini ve refahını arttırmak üzere KEİÖ'nün organlarından ve ilgili kuruluşlarından çalışmalarına devam etmeleri ve çabalarını arttırmaları talebinde bulunulmuştur.

(ii) Değerlendirme

Belgrad Toplantısında yayımlanan bildiride, KEİÖ'nün bilinen ilkeleri ve amaçları yer almış ve AB ile ilişkiler ön plâna çıkarılmıştır. AB içindeki KEİÖ temsilcilerinin sayısının üçe çıkması ve AB'nin sınırlarının Batı Karadeniz kıyılarına ulaşması, Geniş/Genişletilmiş Karadeniz tabirinin daha da anlam kazanmasına yol

---

³⁸² 19 Nisan 2007 tarihli bildirinin tam metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 57-59. İnternet üzerinden erişim için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/COMOFA/Reports/Council%2016.pdf>, (25.08.2011).

açmıştır. Bu durumu dikkate alan Konsey, gerek Belgrad Toplantısı kararlarında gerekse bu bildiride, bu tabiri öne çıkarmıştır. Bulgaristan'ın ve Romanya'nın AB üyesi olmasıyla birlikte tabir, fiilen de bir anlam kazanmıştır. AB ile ilişkilerde, KEİÖ'nün AB'ye göre Konsey kararlarına da yansıyan daha istekli tavrını karşılıklı bir hâle dönüştürmek açısından, bu tabirin KEİÖ için elverişli bir araç olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Bu durumun da KEİÖ-AB ilişkilerinde belirleyici bir zemin olarak anlaşıldığı görülmektedir.

(5) 25 Ekim 2007 Tarihli Ankara Bildirisi

(i) İçeriği

Ankara Toplantısında yayımlanan bildiride³⁸³, 25 Haziran 2007 tarihinde İstanbul'da yapılan Zirve Toplantısı sonrasında yayımlanan bildirinin rehber kabul edildiği ifade edilmiştir. KEİÖ'nün proje temelli ve somut sonuçlar elde etmeye yönelik anlayışı tekrarlanmış (m. 1); özellikle enerji, ticaret ve ulaşım alanlarında çok taraflı işbirliğini sağlamaya yönelik bağlayıcı hukukî düzenlemeler yapılması konusunda Yüksek Düzeyli Memurlar Komitesi, KEİÖ Daimî Sekreteryası ve KEİÖ'nün ilgili kuruluşları görevlendirilmiştir (m. 2). 5. maddede ise KEİÖ Bölgesi'nde ticarî faaliyetlerin gelişmesinin önünde duran engellerin tespit edilmesi ve ortadan kaldırılması yönündeki ihtiyaca dikkat çekilmiş ve bu bağlamda bölge içinde, gerek kara gerekse deniz ulaşımının geliştirilmesi yönünde adımlar atılmasının gerekliliği vurgulanmıştır (m. 6-9). Bildiride bir diğer öne çıkan başlık ise bölge devletleri arasında mevcut olan anlaşmazlıklar ve çatışmalardır. 14. maddede, uluslararası hukukun temel ilkeleri ve kuralları çerçevesinde sorunlara barışçıl çözümler bulunması gerektiği ifade edilerek bu sorunların işbirliğini sekteye uğrattığına dikkat çekilmiştir. Son olarak bildiride, KEİÖ-AB ilişkilerine değinilerek KEİÖ ile AB arasında işbirliğinin geliştirilmesine yönelik, resmî belge hâline getirilmiş irade beyanlarından duyulan memnuniyet ifade edilmiştir. 15. maddede ise Bulgaristan'ın, Romanya'nın ve Yunanistan'ın hem AB hem KEİÖ üyesi olmasına

---

³⁸³ 25 Ekim 2007 tarihli bildirinin tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/COMOFA/Reports/Council%2017.pdf>, (25.08.2011).

ve Türkiye'nin ise müzakerelere devam eden AB üyesi adayı olmasına dikkat çekilerek bu devletler, AB kurumlarıyla ilişkilerinde, KEİÖ-AB işbirliğinin arttırılmasına yönelik faaliyetlerde bulunmaya çağırılmıştır.

(ii) Değerlendirme

Konsey'in yayımladığı bildiride dikkat çeken ilk husus, aşağıda ele alınacak olan “On Beşinci Yıl Zirve Toplantısı Bildirisi”ne yapılan atıftır. Giriş kısmında, bu bildirinin rehber olarak benimsendiği ifade edilmiştir. Bu ifadeler de Konsey ve genel olarak KEİÖ için bu bildirinin taşıdığı anlamı ve değeri göstermektedir. KEİ girişiminin başından beri her fırsatta tekrarlanan proje temelli somut işbirliği anlayışı tekrarlanmıştır. Ancak bildiride, işbirliğiyle ilgili üç alan öne çıkarılmıştır. İşbirliği alanlarını genişletmenin, somut olarak işbirliğini arttırmadığını fark eden üye devletler, mukayeseli olarak daha çok ilerleme sağlanabilecek alanları tespit etmiş olmaktadır. Enerji, ticaret ve ulaşım alanlarının öne çıkarılması, üye devletlerin karşılıklı ihtiyaçları çerçevesinde seçim yapıldığını göstermektedir. Bu alanlarda bağlayıcı hukukî düzenlemelerin gerekliliğinden bahsedilmiş olması ise bu alanlardaki işbirliğinin arttırılması yönündeki kararlılığı ve ciddiyeti ortaya koyma isteğinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Öte yandan, işbirliğini arttırmak için bölge içi anlaşmazlıkların ve çatışmaların asgariye indirilmesi gerekli olduğundan, bildiride bu konuya da değinilmiştir. Burada aynı zamanda, bölge içi güvenliğin tesis edilmesi ve dış müdahalelere açık bir görüntü yaratılmaması da amaçlanmış olabilir.

Ankara Toplantısında yayımlanan bildiride değerlendirilmesi gereken bir diğer husus, KEİÖ-AB ilişkileridir. AB ile işbirliğini arttırma yönünde, kurumsal ve bağlayıcı düzenlemeler yapmak isteyen KEİÖ, AB'nin resmî belgelere yansıyan aynı yöndeki iradesinden memnuniyet duymaktadır. Bu adımların, Bulgaristan'ın ve Romanya'nın AB üyeliği sonrası atıldığını fark eden Konsey, AB ile KEİÖ arasında artan ortaklıklara atıf yapmaktadır. Hatta ilk kez, Türkiye'nin de AB üyeliğine aday olduğunu ve üyelik müzakereleri yaptığını hatırlatmaktadır. Bu mesajlar sadece AB'ye verilen mesajlar değildir. Aynı zamanda Türkiye'den, Yunanistan'dan,

Romanya'dan ve Bulgaristan'dan KEİÖ-AB ilişkilerinin geliştirilmesi noktasında, daha çok çaba sarf etmesi beklenmektedir. Nitekim bu beklenti, bildiride açık bir çağrıya dönüşmüştür.

(6) 17 Nisan 2008 Tarihli Kiev Bildirisi

(i) İçeriği

KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi tarafından Ukrayna'nın başkenti Kiev'de yapılan toplantıda yayımlanan bildirinin³⁸⁴ giriş kısmında, KEİÖ'ye ve KEİÖ Şartına olan bağlılık ifade edilerek barış, istikrar ve refah kavramlarının Geniş/Genişletilmiş Karadeniz Bölgesi için vazgeçilmezliği tekrar edilmiştir. Aynı paralelde, Geniş/Genişletilmiş Karadeniz Bölgesi'nin artan önemi ve bu kapsamda, bölgedeki en önemli kuruluş olan KEİÖ'nün taşıdığı sorumluluğa dikkat çekilmiştir. Bölgede KEİÖ yoluyla artan işbirliğinin sadece ekonomik menfaatlere değil aynı zamanda, güven ortamının ve yapıcı diyalogun tesisine katkı yaptığı belirtilmiştir. Bölgesel ve uluslararası kuruluşlarla ya da girişimlerle artan işbirliği çabalarının önemi vurgulanmış ve bu noktada, özellikle AB öne çıkarılmıştır.

Bildiri metninde KEİÖ'nün faydacı, proje temelli ve somut sonuç almaya yönelik anlayışı (m. 1); AB ile ilişkilerde KEİÖ üyesi devletler ile KEİÖ organlarının ve ilgili kuruluşlarının göstermesi gereken çaba (m. 3); enerji, ulaşım, ticaret gibi işbirliği alanlarının öne çıkarılması (m. 4, 5, 8, 9); bölge içinde yaşanan sorunların ve çatışmaların barışçıl yollardan çözümü (m. 14) gibi meseleler bir kez daha tekrar edilmiştir. Bildiride dikkat çeken konulardan biri, kültür ve turizm alanlarında işbirliğinin derinleştirilmesi gerektiğinin ifade edilmiş olmasıdır. 10. maddede bu konunun önemi vurgulanmış ve dünyadaki en önemli kültürel mirası barındıran alanlardan biri olan Karadeniz Bölgesi'nin bu yolla turizm potansiyelinin arttırılabileceğine dikkat çekilmiştir. Bu noktada, Kış Olimpiyat Oyunlarının 2014

---

³⁸⁴ 17 Nisan 2008 tarihli bildirinin tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/COMOFA/Reports/Council%2018.pdf>, (25.08.2011).

yılında Rusya'nın Karadeniz kıyısındaki şehri Soçi'de yapılacak olması da hatırlatılmıştır. KEİÖ'nün kurum yapısıyla ilgili olarak ise bu bildiride, KEİPA'nın ve KTKB'nin önemine atıf yapılmıştır. 15. maddede, KEİÖ ile KEİPA arasındaki eşgüdümün sıklaştırılması tavsiye edilirken 16. maddede, KTKB'nin son yıllarda geçirdiği evrim sonucu gelişme kaydetmesinden duyulan memnuniyet ifade edilmiştir.

(ii) Değerlendirme

Kiev Bildirisinde dikkat çeken ilk husus, Geniş/Genişletilmiş Karadeniz Bölgesi kavramının birkaç defa tekrarlanması ve önemine vurgu yapılmasıdır. Bu eğilimin ortaya çıkmasında en önemli etken, KEİÖ'nün uluslararası toplumun diğer üyeleriyle ama özellikle AB ile ilişkilerinde geniş bir zeminde hareket etmek istemesidir. Kavrama verilen önem, Karadeniz tabirinin yerleşik anlamının sınırlarını genişleterek KEİÖ'nün işbirliği imkânlarını ve örgütün etkinliğini arttırmak amacının bir yansımasıdır.

Bildiride dikkat çeken bir diğer konu, kültür ve turizm gibi yeni işbirliği alanlarına değinilmesi ve KEİÖ Bölgesi'ne bu zeminler üzerinden de ilginin arttırılmak istenmesidir. Zengin bir kültürel mirasa sahip bölgenin tanıtılmasının olumlu yansımaları olabileceği düşünülerek bu alanlara dikkat çekilmiştir. Bu bağlamda 2012 Kış Olimpiyat Oyunlarının Soçi'de yapılacak olması, bir başka elverişli araç olarak görülmüştür. Turizm ve spor gibi konulara değinilmiş olması, kitlelerin ilgisinin daha evrensel niteliğe sahip olduğu alanlar yoluyla KEİÖ Bölgesi'nin tanınırlığının sağlanabileceği ve böylece işbirliği zeminlerinin genişleyebileceği düşüncesinden kaynaklanmaktadır.

Bildiriyle ilgili ele alınması gereken son husus, KEİÖ'nün kurum yapısıyla ilgilidir. Kurum yapısıyla ilgili olarak bu bildiride, KEİPA'nın ve KTKB'nin adı zikredilmiştir. Bilindiği üzere KEİPA, üye ülkelerin parlamenterlerinden oluşan siyasî nitelikli bir yapıdır. KTKB ise KEİÖ'nün bankası niteliğindedir. Uluslararası örgütlerin izleyeceği politikaların belirlenmesinde siyasî saiklerin belirleyici olduğu

ve KEİÖ'nün sürekli olarak proje temelli bir ekonomik işbirliği örgütü olduğunun tekrarlanması göz önüne alındığında, bu iki kuruluş arasındaki eşgüdümün artırılması yönündeki ifadeler normal karşılanmalıdır. KEİÖ'nün ilgili kuruluşları olan bu iki yapı, KEİÖ'nün amaçlarının gerçekleştirilmesi noktasında işlevleri açısından önemli bir yere sahiptir. Bildiride bu iki kuruluşun öne çıkarılması, aynı zamanda üye devletlerin siyasî otoritelerine ve özel sektör temsilcilerine verilmiş bir mesaj niteliğindedir.

B. Dönem Başkanlığı

Dönem Başkanlığı, KEİÖ Şartının 13. maddesinde düzenlenmiştir. Maddeye göre Dönem Başkanı, KEİÖ çerçevesinde yürütülmekte olan bütün faaliyetlerin koordinasyonunu yapmakla ve kabul edilmiş olan kararların uygulanmasını sağlamakla yükümlüdür. İngilizce alfabetik sıra esas alınarak altı ayda bir rotasyona tâbi olan Dönem Başkanlığı makamı, ilgili üye devlet tarafından üstlenilmediği veya bu haktan feragat edildiği takdirde, sıradaki ilk üye devlet tarafından üstlenilir.

KEİÖ Şartının 13. maddesinde, Dönem Başkanlığı'nın görevleri genel bir ifadeyle belirlenmiştir. Madde incelendiğinde, Dönem Başkanlığı görev süresi içinde Dönem Başkanı'nın oldukça geniş bir görev alanına sahip olduğu görülmektedir. Devam eden faaliyetlerin yürütülmesini ve alınmış olan kararların hayata geçirilmesini sağlama görevi, Dönem Başkanı'nın KEİÖ'nün bütün faaliyetlerinde yürütme yetkisine ve sorumluluğuna sahip olduğunu göstermektedir. Bu durumda, Dönem Başkanı ve KEİÖ Daimî Sekreteryası'nın uyumlu olması gereği/zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Nitekim aşağıda da bahsedileceği üzere, KEİÖ Şartının 16. maddesine göre KEİÖ Daimî Sekreteryası, KEİÖ Dönem Başkanı'na bağlı olarak çalışır. Dolayısıyla KEİÖ Dönem Başkanı, KEİÖ Daimî Sekreteryası'nın amiri niteliğindedir.

KEİÖ Dönem Başkanlığı, altı aylık süre zarfında ve İngilizce alfabetik sıra esas alınarak yerine getirilmektedir. Bu uygulama ile KEİÖ üyesi bütün devletler yürütmenin başı sıfatıyla hareket etme imkânına sahip olmaktadır ki böylece

KEİÖ'yü sahiplenme ve KEİÖ ile birlikte oluşan bölge kimliğini temsil etme durumu, bütün üyelere teşmil edilmektedir. Maddede, herhangi bir üyenin bu görevi üstlenmek istememesi durumunun da göz önüne alındığı dikkat çekmektedir. Üyelere bir mecburiyet getirilmemesi ve üyelerin herhangi bir sebep sunma zorunluluğunun bulunmaması gibi etkenler düşünüldüğünde, Dönem Başkanlığı uygulamasının esnek bir düzenlemeye tâbi olduğu ortaya çıkmaktadır. Zorunlu ve olağan dışı şartlar dışında, yapılan bu düzenlemenin KEİÖ'yü sahiplenme ve temsil etme amacını zedeleyeceği düşünülebilir. Ayrıca Dönem Başkanlığı'nı üstlenmemek, bir yönüyle üyelikten kaynaklanan yükümlülükleri yerine getirmemek anlamına da gelmektedir. Bu sebeple maddedeki bu hükmün çıkarılması, uygun olacaktır.

Dönem Başkanlığı ile ilgili bir diğer mesele, görev süresine ilişkindir. Altı ay olarak belirlenen Dönem Başkanlığı makamının süresi, kısa tutulmuştur. Sürenin altı ayla sınırlandırılmasında, KEİÖ'nün üye sayısının on iki olması dolayısıyla Dönem Başkanlığı makamının sıkça üstlenilmesi düşünülmüş olabilir. Ancak Dönem Başkanlığı makamını daha verimli hâle getirmek ve coğrafi dağılımı aşan hedeflere ve amaçlara sahip olan KEİÖ'nün daha etkin olabilmesini sağlamak için altı aylık sürenin uzatılarak en az bir yıllık süreye çıkarılması, yerinde bir değişiklik olabilir. Nitekim KEİÖ ile benzer özellikler taşıyan Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nin³⁸⁵ kurucu belgesi olan 3 Ekim 2009 tarihli Nahçıvan Anlaşmasına bakıldığında, bu uluslararası örgütte Dönem Başkanlığı'nın süresi, kısa tutulmamıştır. Anlaşmanın 8. maddesinin yaptığı yollama uyarınca, İngilizce alfabetik sıra esas alınarak üstlenilecek Dönem Başkanlığı 5. maddede bir yıl olarak belirlenmiştir.

---

³⁸⁵ KEİÖ'nün resmî belgelerine bakıldığında KEİÖ'nün coğrafi olarak Karadeniz Bölgesi, kimlik olarak da Karadenizlilik üzerine inşa edildiği görülmektedir. Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi de coğrafi olarak Türk Dünyası, kimlik olarak da Türklük esas alınarak kurulmuştur. Karadeniz Bölgesi, Geniş/Genişletilmiş Karadeniz Bölgesi olarak anlaşılmaktadır. Türk Dünyası kavramı da geniş bir anlam içeriğine sahip olmasına rağmen, ilk olarak bağımsız Türk devletlerinin bulunduğu coğrafyayı akla getirmektedir. Karadenizlilik daha çok coğrafi, Türklük ise kültürel bir çağrışım yapsa da her iki kavram da hem coğrafi hem de kültürel kimliği bünyesinde barındırmaktadır.

KEİÖ Şartında, Dönem Başkanlığı'nın üstlenileceği tarihler belirtilmemiştir. Bu belirsizlik, iki aşamada giderilmiştir. Yukarıda ele alınan 9 Aralık 1993 tarihli KEİ Dışışleri Bakanları Sofya Toplantısında, Dışışleri Bakanlarının yapacağı toplantıların takvimi belirlenirken paralel bir düzenleme Dönem Başkanlığı için de kabul edilmiştir. Buna göre İlkbahar dönemi toplantıları, Nisan ayının ikinci yarısında ve Güz dönemi toplantıları ise Ekim ayının ikinci yarısında gerçekleştirilecektir. Dönem Başkanlığı da bu takvime uygun olarak yılda iki kez rotasyona tâbi olacaktır. Bu toplantıda, belirli tarih aralıkları tespit edilmemiştir. Dönem Başkanlığı ile ilgili bu uygulama, yukarıda bahsedilen 22 Ekim 2009 tarihli KEİÖ Dışışleri Bakanları Konseyi Bakü Toplantısına kadar devam etmiştir. Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de gerçekleştirilen toplantıda ise süre aralıkları netleştirilmiştir. Buna göre altı aylık Dönem Başkanlığı süreleri, 1 Ocak-30 Haziran ve 1 Temmuz-31 Aralık şeklinde belirlenmiş ve böylece KEİÖ Şartının 13. maddesinin içeriği somutlaştırılmıştır. Dönem Başkanlığı ile ilgili olarak alınan bu karar hâlihazırda uygulanmaktadır ancak bu uygulama henüz KEİÖ Şartına yansıtılmamıştır. KEİÖ'nün kurumlaşmasının güçlendirilmesi açısından, bu tarihlerin KEİÖ Şartının 13. maddesine eklenerek maddenin değiştirilmesi, yeni bir adım olarak düşünülmelidir.

C. Troyka Sistemi

Troyka sistemi, KEİÖ Şartının 14. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre Troyka, Dönem Başkanı'nın talebi üzerine toplanır. Troyka'nın toplanma amacı, KEİÖ'nün mevcut ve sonraki dönem faaliyetleri ile uluslararası kurumlarla ve örgütlerle ilişkileri hakkında fikir alışverişinde bulunmaktır. Bu toplantı, uygun görülen bir düzeyde gerçekleştirilir.

KEİÖ'deki Troyka toplantıları, üç Dönem Başkanı'nın bir araya geldiği toplantılardır. Mevcut başkanla birlikte, bir önceki ve bir sonraki başkan toplanarak KEİÖ'nün işleyişiyle ilgili fikir alışverişinde bulunurlar. Maddeden anlaşıldığı üzere KEİÖ Troykası'nın belirli bir takvime bağlı olarak toplanma zorunluluğu yoktur. Uygulamada da Troyka toplantılarının düzenli olarak gerçekleştirilmediği

görülmektedir. Uluslararası örgütlerde görülen bu uygulamanın amacı, örgüt faaliyetlerinin sürekliliğini sağlamak ve örgüt faaliyetleri içinde odak noktasını oluşturan hususlarda, üst düzeyde istişare gerçekleştirerek gelecek plânlaması yapmaktır. KEİÖ Şartındaki ifadeler de bu mantığı yansıtmaktadır. KEİÖ Şartının 14. maddesinde getirilen esnek düzenleme, Troyka toplantısının düzeyi için de muhafaza edilmiş ve bu toplantının uygun görülen seviyede gerçekleştirileceği ifade edilmiştir. Bu durumda, Troyka toplantılarında Dönem Başkanlarının bulunma zorunluluğu yoktur. Uygulamada, Dönem Başkanlarının katıldığı bu toplantılar için böyle bir zorunluluk öngörülmemiş olması, toplantıların etkisi açısından bir zaaf yaratabilir. Bu sebeple KEİÖ Şartının 14. maddesine yapılacak bir eklemeye Dönem Başkanlarına, toplantılara katılma ve toplantıları idare etme zorunluluğunun getirilmesi yerinde bir değişiklik olur.

KEİÖ'deki Troyka sisteminin bir diğer özelliği de bu yapının KEİÖ Şartında düzenlenmiş olmasıdır. Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nde, Şangay İşbirliği Örgütü'nde ve EİÖ'de bu sistem, kurucu belgelerde yer almamaktadır. Uluslarüstü bir örgüt olan AB'ye bakıldığında ise başlangıçta, bu toplantıların mevcut Dönem Başkanı ile bir önceki ve bir sonraki Dönem Başkanı'nın bir araya gelmesiyle gerçekleştirildiği görülmektedir. Ancak Amsterdam Anlaşmasıyla birlikte bu yapı değişerek mevcut Dönem Başkanı'nın, bir sonraki Dönem Başkanı'nın ve Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi'nin katıldığı bir toplantı hâline dönüşmüştür³⁸⁶. Görüldüğü üzere, AB Troykası'nda Dönem Başkanları mutlak surette yer almaktadır. KEİÖ'de ise yukarıda da bahsedildiği üzere, böyle bir zorunluluk yoktur.

Ç. Yüksek Düzeyli Memurlar Komitesi

Yüksek Düzeyli Memurlar Komitesi, KEİÖ'ye üye olan devletlerin Dışişleri Bakanlarını temsil eden bir yapılanmadır. KEİÖ Şartının 15. maddesine göre bu

---

³⁸⁶ İrfan Kaya Ülger, *Avrupa Birliği El Kitabı (Kavramlar-Kurumlar-Kişiler)*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2003, s. 285.

komite aynı zamanda, onlar adına da hareket edebilmektedir. Maddede, bu komiteye verilen yetkilerden bahsedilmektedir. Buna göre Komite, aşağıdaki yetkilere sahiptir:

- Alt organların faaliyetlerini gözden geçirme;
- Dışişleri Bakanları Konseyi'nin aldığı kararların ve tavsiyelerin uygulanmasını değerlendirme, Konsey'e sunulacak tavsiyeleri ve önerileri inceleyerek düzenleme;
- KEİÖ'nün bağlı kuruluşlarıyla işbirliğine ve koordinasyonuna dair konuları inceleme, Konsey'e bu konularla ilgili bilgi verme ve gerektiğinde bunlarla ilgili tavsiyelerde ve önerilerde bulunma;
- KEİÖ faaliyetlerinin örgütün kurumsal yapılanması doğrultusunda gerçekleştirilebilmesi üzerinde çalışma, faaliyet takvimi hazırlığına katılma, Konsey'in ve Dönem Başkanı'nın yetkileri dışındaki konularda kararlar alma;
- KEİÖ'nün yıllık bütçesini Konsey'in onayına sunma;
- KEİÖ bütçesinin denetimi için uzmanlardan oluşan özel bir alt grup oluşturma.

Görüldüğü üzere Yüksek Düzeyli Memurlar Komitesi, birçok konuda geniş yetkilere sahiptir. Herşeyden önce Komite, KEİÖ'nün en yetkili karar alma organı olan KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi'ni temsil etmekte ve Konsey adına hareket edebilmektedir. Komite'nin sahip olduğu bu ana yetki, KEİÖ Şartının 15. maddesinde belirtilen diğer yetkilerin dışında genel olarak Komite'nin hemen hemen her konuda müdahil olabildiğini göstermektedir. Nitekim 15. maddede belirtilen “... *Konsey'in ve Dönem Başkanı'nın yetkileri dâhilindeki konular dışında kalan hususlarda kararlar almak...*” şeklindeki yetki, Komite'nin geniş bir karar alma yetkisine de sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca, Komite'nin sahip olduğu yetkilere bakıldığında, Konsey tarafından alınan kararlarda da oldukça etkili olduğu görülmektedir. Zira bu kararların hazırlanması ve son şeklinin verilmesi, 15. maddeden de anlaşıldığı üzere Komite eliyle gerçekleştirilmektedir. Konsey, önüne gelen konularda genellikle bir onay makamı işlevi görmektedir. Uygulamada da Komite tarafından hazırlanan kararlar genellikle değişikliğe uğramadan Konsey tarafından kabul edilmektedir.

Mukayeseli olarak bakıldığında da Yüksek Düzeyli Memurlar Komitesi'nin geniş yetkilere sahip olduğunu söylemek mümkündür. Yüksek Düzeyli Memurlar

Komitesi'ne benzer nitelikte organlar, diğ er uluslararası örgütlerde de yer almaktadır. Söz gelimi E  'de, Daimî Temsilciler Konseyi isimli organ da Yüksek Düzeyli Memurlar Komitesi'nin KE  'n n kurum yapısı içindeki konumuna benzer bir rol oynamaktadır. E  'n n kurucu belgesi olan İzmir Anlařmasının³⁸⁷ 7. maddesinde düzenlenmiş olan Daimî Temsilciler Konseyi de yine E  'n n en üst karar alma organı olan Bakanlar Konseyi'ni temsil eden ve onun adına faaliyet gösteren bir yapılanmadır. Ancak Daimî Temsilciler Konseyi'nin yetkileri, Yüksek Düzeyli Memurlar Komitesi'ne göre daha genel çerçevede ve daha kısa bir şekilde düzenlenmiştir. Türk Dili Konuşan  lkeler  şbirliğı Konseyi'nde bulunan Kıdemli Memurlar Komitesi ise aynı derecede yetkilere sahip değıldir. Nahçıvan Anlaşmasının 7. maddesine göre Kıdemli Memurlar Komitesi, Türk Dili Konuşan  lkeler  şbirliğı Konseyi Sekretaryası'nın faaliyetlerini koordine etmekle ve Sekretarya tarafından hazırlanan taslak belgeleri, üst düzeydeki organlara sunulmadan önce değıerlendirmekle ve onaylamakla görevlendirilmiştir. Yine şangay  şbirliğı  rg t 'nün kurum yapısına bakıldığıında, benzer nitelikteki Ulusal Koordinatörler Konseyi isimli organın yetkilerinin çok geniş tutulmadığı görülmektedir. şangay  şbirliğı  rg t 'nün şartının 9. maddesine göre Ulusal Koordinatörler Konseyi sadece, örgütün gündelik işlerini organize etmekle ve üst düzey organların toplantıları için gerekli olan hazırlıkları yapmakla mükelleftir.

KE   şartının 15. maddesine bakıldığıında Yüksek Düzeyli Memurlar Komitesi, KE  'n n kurum yapısının işlerliğinin sağlanması başat bir rol oynamaktadır. Alt organların faaliyetlerinin denetlenmesi, ilgili kuruluşlarla işbirliğinin ve koordinasyonun sağlanması, alt organların ve ilgili kuruluşların faaliyetleriyle ilgili tavsiyelerin ve önerilerin hazırlanması gibi yetkiler, Komite'nin KE  'n n kurum yapısı içinde kilit bir konumda olduğunu göstermektedir. En yetkili organ olan Dışışleri Bakanları Konseyi ile diğ er organlar ve ilgili kuruluşlar arasındaki iletişim ve koordinasyon, Komite tarafından sağlanmaktadır. Bu yönüyle Komite, KE  'n n yürütme organı gibi çalışmaktadır.

---

³⁸⁷ İzmir Anlaşmasının tam metni için bkz. E   Sekretaryası Resmî İnternet Sayfası, <http://www.ecosecretariat.org>, (27.08.2011).

D. Uluslararası Daimî Sekretarya

KEİÖ'nün sekretarya hizmetleri, bu amaçla kurulmuş olan Uluslararası Daimî Sekretarya eliyle yerine getirilmektedir. İstanbul'da yerleşik olan Daimî Sekretarya, KEİÖ Şartının 16. maddesinde düzenlenmiştir. Maddeye göre Daimî Sekretarya, KEİÖ Dönem Başkanı'nın yetkisi altında görev yapar ve bu yetki, KEİÖ Genel Sekreteri tarafından kullanılır.

16. maddeye göre Daimî Sekretarya'da görev yapan personel, uluslararası memur statüsündedir. Bu görevi yaparken KEİÖ'nün ilkelerine ve amaçlarına tam olarak riayet etmek durumundadır. KEİÖ çalışanları, görevleri esnasında her zaman için dürüstlük ve tarafsızlık ilkeleriyle uyumlu hareket etmek zorundadırlar. Örgüt çalışanları, görevlerini yerine getirirken hiçbir hükümetten veya KEİÖ dışındaki hiçbir makamdan talimat isteyemez veya alamaz. Sadece KEİÖ'ye karşı sorumlu olan çalışanlar, uluslararası memur sıfatıyla bağdaşmayan her türlü tavırdan ve davranıştan kaçınmakla yükümlüdürler. Daimî Sekretarya personeliyle ilgili bir diğer bağlayıcı düzenleme, “Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü Daimî Sekretarya Personeli Yönetmeliği”dir. Personel yönetmeliği, 16. maddede yer alan hususların ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiş hâlidir. Bu yönetmelikte Daimî Sekretarya personelinin görevleri, yetkileri, sorumlulukları ve özlük hakları düzenleme konusu yapılmıştır.

KEİÖ Şartında düzenlenen Daimî Sekretarya ile diğer uluslararası örgütlerin sekretaryaları karşılaştırıldığında, KEİÖ Şartındaki ifadelerin daha genel nitelikte olduğu görülmektedir. KEİÖ Şartının 16. maddesi, ayrıntıların yer almadığı bir çerçeve düzenleme niteliğindedir. Öte yandan Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'ne, Şangay İşbirliği Örgütü'ne ve EİÖ'ye bakıldığında bu örgütlerin kurucu belgelerinde ayrıntılı düzenlemeler yer almaktadır. Örneğin bu örgütlerin Sekretaryalarını düzenleyen Nahçıvan Anlaşmasının 10., İzmir Anlaşmasının 9. ve Şangay İşbirliği Örgütü Şartının 11. maddelerinde Genel Sekreter ve Genel Sekreter Yardımcılarının seçimi, atanması, görevleri, yetkileri ayrı ayrı düzenlenmiştir. Yine Sekretarya'nın yerine getirmesi gereken görevleri ve sorumlulukları açısından

mukayese yapıldığında da bahsi geçen uluslararası örgütlerin aksine, KEİÖ Şartında ayrıntılı ifadeler bulunmamaktadır.

İstanbul’da faaliyet gösteren KEİÖ Daimî Sekreteryası, “KEİÖ’nün mutfağı” niteliğindedir. KEİÖ’nün bütün resmî ve bürokratik işleri, Daimî Sekreteryaya aracılığıyla yerine getirilmektedir. Daimî Sekreteryaya personelinin uluslararası memur sıfatına sahip olması, personelin bazı ayrıcalıklardan ve bağımsızlıklardan yararlanması anlamına gelmektedir. KEİÖ Şartının 28. maddesinde düzenlenen bu konudaki sınır, yukarıda da bahsedildiği üzere bu ayrıcalıkların ve bağımsızlıkların yerine getirilen görevle sınırlı olmasıdır. Konumları gereği, vatandaşı oldukları devletten bağımsız hareket etmek durumunda olan bu memurlar, doğal olarak tarafsız olmak zorundadırlar ve KEİÖ hiyerarşisi dışında emir ya da talimat alamazlar. Bu yönüyle personelin sahip olduğu bağımsızlık, onların en önemli ve en değerli niteliği olarak görülebileceği gibi, tarafsız olma mükellefiyeti de KEİÖ personelinin sadece KEİÖ’nün amaçlarına hizmet etmesi ve KEİÖ’nün çıkarlarını gözetmesi anlamına gelmektedir.

E. Alt Organlar

KEİÖ Şartının 12. maddesine göre KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi, alt organlar kurma yetkisine sahiptir. Konsey tarafından belirlenen görevleri yerine getiren alt organlar, ortak projeler hazırlayabilirler ve bu projelerin ilgili alanlardaki uygulamalarını izleyebilirler. Bunun dışında alt organlar, Konsey’e faaliyetleriyle ilgili raporlar sunarlar ve tavsiyelerde bulunabilirler.

KEİÖ Şartında verilen bu yetki, uygulamada değişik konularda *çalışma grupları* kurulmasına yol açmıştır. KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi toplantılarında alınan kararlar incelendiğinde, işbirliği alanlarına yönelik özel konularda kurulan bu grupların geçici ve daimî olmak üzere iki şekilde oluşturulduğu görülmektedir. Bu çalışma grupları, kendilerine verilen görevi yerine getirmek üzere konunun uzmanlarından oluşturulur. Geçici çalışma gruplarının görev süresi, KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi tarafından verilen görevi tamamlayıp raporlarını sunduktan sonra

kendiliğinden sona erer. Uygulamada, görev süresine sınırlamalar getirilmekte ve hazırlanması istenen raporun Konsey toplantılarına sunulması istenmektedir. Belirlenen süreler, görevin niteliğine göre değişkenlik göstermektedir. Hâlihazırda kurulmuş olan daimî çalışma grupları ise aşağıdakilerden oluşmaktadır: *Tarım ve Tarım Endüstrisi, Bankacılık ve Finans, Bütçe ve Malî Konular, Suçla Mücadelede İşbirliği, Kültür, Gümrük Meseleleri, Eğitim, Elektrik Şebekeleri, Enerji, Çevrenin Korunması, Acil Yardım, Hidrokarbon Kaynaklarının Keşfi ve Çıkarılması, Sağlık ve Eczacılık, Kurum Yenilenmesi ve İyi Yönetişim, Bilgi ve İletişim Teknolojisi, Bilim ve Teknoloji, KOBİ, Turizm, Ticaret ve Ekonomik Gelişme, Ulaşım*³⁸⁸.

Daimî çalışma gruplarının her biri için bir ülke koordinatörü belirlenmiştir. İki yıllık bir süre için belirlenen bu koordinatörler, iki yıllık bir eylem plânı sunarlar. Yılda en az bir kere, çalışma grubunun toplantısını gerçekleştirme sorumluluğu bulunan ülke koordinatörleri KEİÖ Dönem Başkanıyla, KEİÖ Daimî Sekreteryasıyla ve üye devletlerle irtibat kurmak üzere bir konu, bir kişi veya bir hizmet kolu belirlerler. Ülke koordinatörleri her Dönem Başkanı ile istişare etmekle yükümlüdür. Hazırlayacakları raporla faaliyet plânlarını Dönem Başkanı'na sunarak Dönem Başkanı tarafından hazırlanan faaliyet takviminde bu önceliklerin yer almasını sağlarlar. Ülke koordinatörlerinin faaliyetlerine yönelik olarak bir de denetim mekanizması öngörülmüştür. Buna göre Yüksek Düzeyli Memurlar Komitesi, çalışma gruplarının eylem plânlarının uygulanırlığını düzenli olarak gözden geçirir ve uygun gördüğü tavsiyeleri KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi'ne bildirir³⁸⁹. Görüldüğü üzere, uzmanlık alanlarına göre kurulmuş olan bu çalışma grupları, işbirliği alanlarına yönelik olarak faaliyet göstermek ve derinlemesine çalışmalar yapmak üzere tasarlanmıştır. Teorik olarak oldukça sıkı bir mekanizmayla örgütlenmiş olan bu grupların uygulamada aynı derecede verimli çalıştığını söylemek mümkün görünmemektedir. Birçok konuda bu gruplar tarafından yapılan çalışmalar ya yetersiz kalmakta ya da üye devletler tarafından hayata geçirilme aşamasına

---

³⁸⁸ Çalışma gruplarıyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/aoc/countrycoord/Pages/information.aspx>, (28.08.2011).

³⁸⁹ Ülke koordinatörleriyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/aoc/countrycoord/Pages/Terms%20of%20Ref%20.aspx>, (28.08.2011).

taşınamamaktadır. Bu durumun ortaya çıkmasında en önemli etkenin üye devletler arasındaki yaklaşım farklılıkları olduğunu söylemek mümkündür.

Alt organlar içinde elen alınması gereken bir diğer yapı ise Proje Geliştirme Fonu'dur. 25 Ekim 2002 tarihinde Tiran'da gerçekleştirilen KEİÖ Dışışleri Bakanları Konseyi toplantısında alınan kararla resmen kurulan Proje Geliştirme Fonu, ilgili çalışma gruplarının rehberliğinde bölgesel işbirliğinin somut olarak hayata geçirilmesine yönelik olarak tasarlanmıştır. Proje hazırlanmasının teşviki ve hazırlanan projelere malî kaynak aktarımı da bir başka kuruluş amacını oluşturmaktadır. Bu fonun bir başka önemi de KEİÖ bünyesi içinde ilk defa, projelerin malî olarak desteklenmesi için "ortak bir kaynak havuzu" oluşturulmuş olmasıdır³⁹⁰. Bu fon KEİÖ üyesi devletlerin ve KEİÖ ilgili kuruluşlarının yanı sıra, diğer devletlerin, malî kuruluşların, uluslararası çapta bağış yapan gerçek ve tüzel kişilerin katkılarıyla mütevazı bütçesini oluşturmaktadır³⁹¹.

VI. Zirve Toplantıları

KEİÖ Şartının Dördüncü Bölümünde 10. maddeyle düzenlenmiş olan Zirve toplantıları, üye devletlerin devlet veya hükümet başkanlarının gerçekleştirdiği bir toplantıdır. Maddeye göre, üye devletlerin devlet veya hükümet başkanları gerektiğinde bir araya gelebilirler. Bu toplantılar, üye devletlerin en üst düzeyde temsil edildiği ve siyasî niteliği ağır basan toplantılardır. Zirve toplantılarında, KEİÖ'nün genel politikaları ve bu politikaların hayata geçirilebilmesi için uygulanacak stratejiler tespit edilir. Yapılan toplantılar sonucunda yayımlanan bildiriler, hukukî nitelik itibarıyla tek taraflı irade beyanı niteliğindedir. Bağlayıcılık açısından bakıldığında, Zirve toplantıları sonrasında yayımlanan bildirilerle ilgili KEİÖ Şartında herhangi bir hüküm yer almamaktadır. Ancak toplantıların düzeyi dikkate alındığında bildiriler, KEİÖ tarafından fiilen bağlayıcı olmaktadır.

---

³⁹⁰ George Bonas ve Dimitrios Filippidis, **Science and Technology in the BSEC Region: Proposals for Enhanced Cooperation**, International Black Centre for Black Sea Studies, Athens 2007, s. 6.

³⁹¹ Celac ve Manoli, s. 194, 199-200.

Zirve toplantıları, KEİÖ'nün kurum yapısı içinde daha alt birimlerde görüşülen fakat uzlaşma sağlanamayan konularda en üst düzeyde çözüm bulma işlevini de üstlenmiştir. KEİÖ Şartında bu işlevi açıkça belirtilmese de uygulamada, diğer uluslararası örgütlerin benzeri toplantılarında da olduğu üzere, adeta bir “uzlaştırma kurulu” ya da “üst kurul” gibi hareket etmektedir. Bu toplantılarda alınan kararlar, KEİÖ organları ve kuruluşları tarafından hayata geçirilmektedir.

Uygulamada, Zirve toplantılarının düzensiz aralıklarla gerçekleştirildiği görülmektedir. Yukarıda bahsedilen Zirve toplantılarından da anlaşıldığı üzere, bu toplantılar KEİÖ'nün kuruluş sürecinde çok önemli bir yere sahiptir. KEİÖ'nün hukukî temellerinin atıldığı bu toplantılar dışında, KEİÖ hukukî kişilik kazandıktan sonra da önemli Zirve toplantıları gerçekleştirilmiştir. KEİÖ'nün uluslararası örgüt statüsüne kavuşmasının ardından yapılan bu toplantılar, aşağıda sırasıyla ele alınacaktır.

A. 17 Ekim 1999 Tarihli İstanbul Zirve Toplantısı

1. Zirve Bildirisinin İçeriği

KEİÖ'nün uluslararası örgüt niteliği kazanmasının ardından gerçekleşen bu ilk toplantı sonrasında yayımlanan bildiriye³⁹² bakıldığında, ilk maddelerde yine KEİÖ'nün amacına ve dayandığı temel uluslararası hukuk ilkelerine ve belgelere yapılan atıflar görülmektedir. Bunun dışında, KEİÖ'nün Avrupa kıtası içinde barışa ve istikrara katkı yapma arzusu; KEİÖ Bölgesi'nin ekonomik işbirliği ve güven artırıcı tedbirler yoluyla barış ve istikrar içinde kalkınması; ekonomik, sosyal ve demokratik reformlar yoluyla serbest piyasa ekonomisinin kurulması ve sivil toplum kuruluşlarının geliştirilmesi gibi doğrudan veya dolaylı hedeflere vurgu yapılmıştır.

---

³⁹² 17 Ekim 1999 tarihli bildirinin tam metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 37-38. İnternet üzerinden erişim için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/documents/declaration/summit/Reports/Istanbul1999.pdf>, (30.08.2011).

9. maddede, KEİÖ'nün BMÖ'de gözlemci olarak kabul edilmesinden duyulan memnuniyet ifade edilmiştir. Bu gelişmenin KEİÖ'nün uluslararası örgütler ailesine eşit bir ortak olarak katılmasını ve KEİÖ Bölgesi'nin küreselleşme süreciyle daha rekabetçi bir şekilde bütünleşmesini sağladığı belirtilmiştir.

Bildirinin 6. maddesinde, AB ile devam eden diyalog sürecinden duyulan memnuniyet ifade edilmiş ve AB'den, somut bölgesel projelerin hayata geçirilmesi için KEİÖ Bölgesi'ne yönelik kapsamlı bir strateji geliştirmesi talep edilmiştir.

8. ve 10. maddeler, KEİÖ'nün ilgili kuruluşları olan KTKB'nin ve KEİPA'nın konu edildiği maddelerdir. 8. maddede, KEİÖ'nün faaliyetlerinin temelini somut ortak projelerin hayata geçirilmesine dayandığı belirtilmiştir. Bu kapsamda, KTKB'nin KEİÖ'nün kurum yapısı içindeki rolüne işaret edilerek KEİÖ Bölgesi'nde ekonomik işbirliğinin gelişmesi için bankanın desteklenmesi gerektiğine ve bankanın KEİÖ'nün malî payandası olduğuna dikkat çekilmiştir. 10. maddede ise KEİPA'nın önemine vurgu yapılmış ve bu kuruluşun KEİÖ işbirliği sürecinde ulusal parlamentolar arasında yakın ve etkin bir etkileşim yaratması beklentisi dile getirilmiştir.

2. Değerlendirme

17 Ekim 1999 tarihli İstanbul Zirve Bildirisi, bahsedildiği üzere KEİÖ kurulduktan sonraki ilk toplantıda yayımlanmıştır. İlk olması sebebiyle KEİÖ'nün kuruluş amaçları ve hedefleri ile kendisine esas aldığı uluslararası hukuk metinleri ve ilkeleri, bildiride bir kez daha tekrarlanmıştır. Burada dikkat çeken husus, ekonomik işbirliği yanında KEİÖ Bölgesi'nde ve Avrupa kıtasında barışa ve istikrara katkı yapma arzusu ile KEİÖ Bölgesi'nde serbest piyasa ekonomisinin, demokrasinin ve sivil toplum kuruluşlarının geliştirilmesi hedeflerine vurgu yapılmış olmasıdır. Bildiride bu hususlara özellikle değinilmiş olması, KEİÖ'nün sadece ekonomik ilişkileri ve işbirliğini geliştirme amacı taşımadığını, aynı zamanda bölgede her yönüyle bir “atılım projesi” olduğu iddiasını taşıdığını göstermektedir.

Bildiride dikkat çeken bir başka nokta da KEİÖ'nün uluslararası toplum içinde, özellikle de uluslararası örgütler arasında eşit ve etkin bir hukuk kişisi olma gayesini taşıdığını gösteren ifadelerdir. Uluslararası hukuka yapılan atıflar ile BMÖ nezdinde gözlemci olma ve AB iyi ilişkiler kurma çabaları, bu anlayışın bir yansımasıdır. KEİ girişimi ile başlayan ve resmen uluslararası örgüt statüsüne kavuşan KEİÖ, kazandığı hukukî kişiliğiyle uluslararası toplum içinde kabul gören bir üye olma arzusundadır. Bunun için de bu bildiride, BMÖ ve AB gibi iki etkin ve önemli örgütle ilişkilere vurgu yapılmıştır. AB ile ilişkilerin öne çıkarılmasının bir diğer sebebi de KEİÖ'nün doğrultusunun başından itibaren AB yönlü olmasıdır. Somut işbirliği temelinde ilişkilerin güçlenmesini isteyen KEİÖ, AB'den proje odaklı taleplerde bulunmaktadır ve bu ifadelerle AB'den beklentilerini resmen bir kez daha belirtmiş olmaktadır.

Bildiride ele alınması gereken son husus, KEİÖ'nün kurum yapısıyla ilgilidir. KEİÖ'nün kurum yapısına genel olarak değinilmiş ancak iki ilgili kuruluştan ayrıca bahsedilmiştir. KEİPA'nın ve KTKB'nin iki ayrı maddeye konu olması, bu kuruluşların özelliklerinden kaynaklanmaktadır. KEİPA, üye devletlerin parlamenterlerinden oluşan siyasî bir yapılanmadır. KTKB ise KEİÖ'nün bankası niteliğindedir. KEİÖ üyesi devletlerin işbirliği yapma iradesi siyasîdir, işbirliği konuları ise ekonomik niteliklidir. Dolayısıyla KEİPA ve KTKB, KEİÖ'nün ilgili kuruluşları arasında birbirini tamamlayan bir yapıya sahiptir. Bu iki kuruluşun üzerinde durulmasının sebebi, gerek üye devletlere gerekse üçüncü kişilere, bu kuruluşların birbirini tamamlayan niteliklerinin hatırlatılmak ve KEİÖ kurum yapısı içinde ana organlar dışında ilgili kuruluşların da öneminin vurgulanmak istenmesidir.

B. 25 Haziran 2002 Tarihli İstanbul Zirve Toplantısı

1. Zirve Bildirisinin İçeriği

İstanbul'da yapılan toplantı, KEİ girişiminin onuncu yılı münasebetiyle gerçekleştirilmiş bir toplantıdır. Türkiye'nin önerisi üzerine yapılan bu toplantı

sonucunda ortaya çıkan bildiride³⁹³, KEİ girişimiyle başlayan ve KEİÖ'nün ortaya çıkmasıyla devam eden sürecin bir muhasebesi yapılmış ve örgütün gelecek vizyonu ortaya konmuştur. Bildirinin ilk maddelerinde KEİÖ Bölgesi içinde gelişen ve güçlenen komşuluk ilişkileri, bölgesel işbirliği, barış, istikrar, güvenlik, demokrasi, serbest piyasa ekonomisi, açık toplum gibi konulara değinilmiş ve Avrasya'nın kalbinde yer alan KEİÖ'nün öneminin arttığı ifade edilmiştir. Örgüte üye devletlerin doğal kaynakları, zengin kültürleri, iyi yetişmiş ve yaratıcı insan tipi, bilimsel ve teknolojik alt yapısı gibi etkenlere dikkat çekilerek KEİÖ'nün gelecekte daha da önemli bir rol oynama potansiyeline sahip olduğu vurgulanmıştır (m. 1-3).

Bildiride öne çıkan diğer bir konu, KEİÖ'nün Avrupa kıtası içindeki konumudur. Avrupa'da siyaset, ekonomi ve güvenlik alanlarında meydana gelen gelişmelerin dikkate alındığı ve kıtada barışın yolunun bölgenin istikrarından ve refahından geçtiği sonucuna varıldığına işaret edilerek bu bağlamda Karadeniz Bölgesi'nin de güvenliğe ve istikrara daha fazla ihtiyaç hissettiği belirtilmiştir. Yeni Avrupa mimarısının KEİÖ için iyi bir ortaklık fırsatı yarattığı, KEİÖ üyesi devletlerin AB ile ilişkilerin geliştirilmesine önem atfettiği, AB ile işbirliğinin arttırılması gerektiği ifade edilmiştir. Bu kapsamda KEİÖ Dışışleri Bakanları Konseyi'ne, AB ile işbirliğini geliştirmek için gerekli somut adımları atması çağırısı da yapılmıştır (m. 4-7).

KEİÖ Bölgesi ile ilgili ele alınan bir diğer konu, bölge içi anlaşmazlıklar ve çatışmalardır. 8. maddede, anlaşmazlıkların ve çatışmaların KEİÖ Bölgesi'nde işbirliğini engellediğine dikkat çekilmiş ve ilgili çözüm zemininin uluslararası hukuk kuralları ve ilkeleri olduğuna vurgu yapılmıştır. Aynı paralelde, terörizm konusuna da bildiride yer verilmiştir. 9. maddede her çeşit terörizm şiddetle kınanmış; devletlerin ve uluslararası toplumun siyasî, ekonomik ve sosyal istikrarı için bunun çok ciddi bir tehdit olduğu belirtilmiş; bu meseleyle ilgili gereken her türlü tedbirin alınması ve alınacak tedbirlerin insan haklarına ve temel haklara sıkı sıkıya bağlı bir

---

³⁹³ 25 Haziran 2002 tarihli bildirinin tam metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 34-36. İnternet üzerinden erişim için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/documents/declaration/summit/Reports/Istanbul2002.pdf>, (30.08.2011).

mantıkla hazırlanması gerektiği ifade edilmiştir. Terörizmin serbest piyasa ekonomisine, iki ve çok taraflı işbirliğinin gelişmesine engel teşkil ettiğine işaret edilerek ilgili KEİÖ organlarının ve üye devletlerin yetkili makamlarının “Suçla Mücadelede İşbirliği Anlaşması”nın hayata geçirilmesinde hassasiyet göstermesinin gerekli olduğu belirtilmiştir.

2. Değerlendirme

KEİ girişiminin onuncu yılı sebebiyle yapılan toplantı sonrası yayımlanan bildirinin ilk maddelerinde, KEİ girişimi ile başlayan ve KEİÖ’nün kurulmasıyla neticelenen sürecin o gün için geldiği nokta ele alınmış ve bir durum değerlendirmesi yapılmıştır. Ekonomik işbirliğini hedefleyen bir örgütün aynı zamanda, gerek KEİÖ Bölgesi içindeki devletler arasında gerekse Avrupa kıtasında Soğuk Savaş sonrası yükselen değerlerin yerleşmesini ve gelişmesini amaçladığı, bu bildiriyle bir kez daha ve en üst düzeyde kayda geçirilmiş olmaktadır. Bu vurguların sürekli olarak tekrarlanmasının sebebi, KEİÖ üyelerinin büyük bir kısmının eski Doğu Bloku devletleri olması ve Batı’da bu bölgeye ilişkin çekincelerin devam ediyor olmasından kaynaklanmaktadır. Batı kaynaklı çekincelerin ve tedirginliğin sona ermesi veya asgariye indirilmesi maksadıyla bildiride, KEİÖ Bölgesi’ndeki devletlerin doğal kaynakları, zengin kültürleri, iyi yetişmiş ve yaratıcı insan tipi, bilimsel ve teknolojik alt yapısı gibi etkenlerin sıralanmış olması dikkat çekmektedir.

Bildiride ikinci önemli mesele, güvenlik alanının öne çıkarılmış olmasıdır. Gerek KEİÖ’nün AB ile ilişkilerinin gerekse genel olarak işaret ettiği işbirliği hedefinin işlendiği maddelerde, barış ve istikrar vurgulanmıştır. Yeryüzündeki gelişmelere atıf yapılarak öne çıkarılan güvenlik konusu, işbirliğinin ön şartı olarak kabul edilmiştir. Bu bağlamda, terörizmle mücadele konusunun da özel olarak altı çizilmiştir. Terörizmin birçok konuya olumsuz tesiri olduğu belirtilerek ekonomik işbirliğini arttırmanın yolunun da yine terörle mücadeleden geçtiği ifade edilmiştir. Bu kapsamda, KEİÖ devletleri tarafından imzalanan ve aşağıda detaylı olarak ele alınacak olan “Suçla Mücadelede İşbirliği Anlaşması”nın zikredilmesi, KEİÖ’nün bu konuya verdiği önemi göstermektedir. Bu konunun öne çıkarılması, 11 Eylül 2001

tarhinde ABD’de gerekleŖen saldırılar sonrasında KEİÖ’nün bir örgüt olarak uluslararası toplum içinde yer almak istediği cenahı gösterme ve örgütün barıŖıl niteliğini vurgulama saikinden kaynaklanmaktadır. KEİÖ Bölgesi içindeki anlaŖmazlıklarda ve atıŖmalarda da uluslararası hukuk kurallarının ve ilkelerinin çözüm aracı olarak iŖaret edilmesi, bu saikin varlığını destekleyen önemli bir göstergedir. Genel olarak bakıldığında bu bildiri, güvenlik meselelerinin öne çıkarıldığı ve ekonomik iŖbirliėine ise satır aralarında yer verilen bir irade beyanı niteliğindedir. Güvenlik konusunda çözüm zemininin uluslararası hukuk kuralları, uluslararası hukukun ilkeleri ve insan hakları olarak belirlenmesi ise ayrıca önem taŖımaktadır.

C. 25 Haziran 2007 Tarihli İstanbul Zirve Toplantısı

1. Zirve Bildirisinin İçeriği

25 Haziran 2007 tarihli İstanbul Zirve Toplantısı, yine Türkiye’nin isteği üzerine ve KEİ giriŖiminin on beŖinci yıldıönümü sebebiyle yapılmıŖtır. Toplantı sonrasında yayımlanan bildirinin³⁹⁴ giriŖ kısmında ve ilk maddelerinde, önemi sürekli olarak artan GeniŖ/GeniŖletilmiş Karadeniz Bölgesi erevesi içinde KEİÖ’nün on beŖ yılda kat ettiği mesafe deėerlendirilmiŖtir. Bölgesel bir ekonomik iŖbirliėi örgütü olarak anlaŖmalara dayanan; olgunlaŖmıŖ bir kurum yapısına sahip; barıŖa, istikrara ve güvenliğe katkı yapan bir kuruluŖ olarak tarif edilen KEİÖ’nün aynı zamanda bölgeyi ve bölge kimliğini sahiplenlen bir karaktere de sahip olduğu belirtilmiŖtir. Hızla deėiŖen dünyaya KEİÖ’nün uyum sağlayabilmesi için ticaret, turizm, enerji, iletiŖim, bilim ve teknoloji, terörizmle ve her eŖit suçla mücadele, çevrenin korunması gibi öncelikli alanlarda iŖbirliėinin geliŖtirilmesi ve derinleŖtirilmesi hedefine iŖaret edilmiŖ ve özellikle enerji, ulaŖım ve ticaret alanlarına özel önem verildiği vurgulanmıŖtır. Proje odaklı bir örgüt olan KEİÖ’nün iŖbirliėini daha da geliŖtirebilmesi için KEİÖ DıŖıŖleri Bakanları Konseyi’ne ağrı

---

³⁹⁴ 25 Haziran 2007 tarihli bildirinin tam metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 29-33. İnternet üzerinden eriŖim için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/documents/declaration/summit/Reports/Istanbul%202007.pdf>, (30.08.2011).

yapılmış ve özellikle belirlenmiş öncelikli alanlarda, üye devletler arasında anlaşmalar yapılabilmesi için somut adımlar atılması talebinde bulunulmuştur (m. 1-3).

Bildiride, bazı belirlenmiş alanlara değişik maddelerde ayrıca yer verilmiştir. Çevrenin korunması (m. 5), ulaşım (m. 6), enerji (m. 10) ve iletişim (m. 11) alanlarında, gerek KEİÖ Bölgesi içindeki gerekse diğer bölgelerdeki devletlerle ve uluslararası örgütlerle ilişkilerin geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. 9. maddede de ticaret alanında, DTÖ çerçevesi içinde gerekli yasal düzenlemelerin hayata geçirilerek ticarî engellerin kaldırılması ve KEİÖ Bölgesi içinde ticaret ve gümrük alanlarında hukukî uyumun sağlanması konusuna işaret edilmiştir. KEİÖ üyesi devletlerin DTÖ'ye katılımının süreci olumlu bir şekilde etkileyeceği de ifade edilmiştir.

İstanbul Bildirisinde, KEİÖ'nün kurum yapısı içinde ilgili kuruluşlar kategorisine giren kuruluşlara ayrı maddelerde yer verilmiştir. KTKB'nin (m. 4), KEİPA'nın (m. 13), KEİ İş Konseyi'nin (m. 16) ve UKÇM'nin (m. 17) KEİÖ kurum yapısı içindeki yerine, önemine, o güne kadar kat ettikleri mesafeye ve başarılarına işaret edilmiştir. KTKB ve KEİ İş Konseyi ile ilgili maddelerde, KEİÖ'nün ticarî işbirliğinde özel sektör odaklı anlayışı vurgulanarak küçük ve orta ölçekli işletmeler ile kamu-özel sektör arasındaki işbirliğinin geliştirilmesinin önemi ifade edilmiştir. KEİÖ'nün menfaatleri açısından, özellikle özel girişimcilerin projelerde rol alması gerektiği belirtilmiştir. KEİÖ Bölgesi'nde ticarî engellerin kaldırılması ve yatırımların artması için gerekli iklimin yaratılması noktasında, KEİ İş Konseyi'nin ve ulusal parlamento temsilcilerinden oluşan KEİPA'nın oynayacağı rolün ağırlığının altı çizilmiştir. KEİPA'nın üye devlet parlamentoları arasındaki ilişkilerin gelişmesi yönündeki etkinliğinin KEİÖ işbirliği sürecini de olumlu etkileyeceğine işaret edilmiştir. Öte yandan, KEİÖ'nün izleyeceği politikaların ve gerçekleştireceği faaliyetlerin belirlenmesi hususunda UKÇM'nin önemi de atlanmamış ve KEİÖ'nün düşünce kuruluşu niteliğindeki UKÇM'nin bölgesel işbirliğinin geliştirilmesindeki katkısının çok değerli olduğu belirtilmiştir.

İstanbul’da yapılan toplantı sonrası yayımlanan bildiride, 25 Haziran 2002 tarihli Zirve Bildirisinde de olduğu gibi güvenlik meselesi de yer almıştır. 7. ve 8. maddelerde terörizmle ve örgütlü suçlarla mücadele, bölge içi anlaşmazlıklar ve çatışmalar ele alınmıştır. Yerel ve bölgesel güvenlik için tehlike oluşturan bu konularda bir kez daha uluslararası hukuk kurallarına, uluslararası hukuk ilkelerine ve barışçıl çözüm yollarına atıf yapılmıştır. Ayrıca, BMÖ Güvenlik Konseyi’nin ilgili kararları ile KEİÖ’nün uluslararası yükümlülüklerinin de dikkate alınması gerektiği belirtilmiştir.

İstanbul Bildirisinde, uluslararası örgütlerle ilişkilere de değişik maddelerde yer verilmiştir. Yukarıda bahsedilen öncelikli işbirliği alanlarında AB ile ilişkilere özel önem verildiği görülmektedir. Bu maddeler dışında 21. maddede, iki örgüt arasında stratejik ilişkiler kurulmasının önemine işaret edilerek bunun gerçekleşebilmesi için AB’nin kılavuzluğunda belirlenecek ilişki modellerine hazır olduğu ifade edilmiştir. Bu bağlamda, KEİÖ üyesi devletlerin AB tarafından başlatılan bazı girişimlerde yer aldığına dikkat çekilmiş ve 11 Nisan 2007 tarihinde AB Komisyonu tarafından kabul edilen “Karadeniz Sinerjisi-Yeni Bir Bölgesel İşbirliği Girişimi” başlıklı belgeden duyulan memnuniyet ifade edilmiştir. 22. maddede ise bu toplantıda KEİÖ tarafından AB Komisyonu’na tanınan gözlemcilik statüsü hatırlatılmış ve bu gelişmenin KEİÖ ile AB arasında yeni bir ortaklık yaratacağı, üzerinde uzlaşmış projelerin ve etkinliklerin hayata geçirilmesi için uygun araçlar yaratacağı belirtilmiştir. Aynı şekilde 18. maddede, KEİÖ’nün BMÖ Genel Kurulu’nda gözlemci olarak kabul edilmesinin BMÖ ile KEİÖ arasındaki işbirliğini arttıracacağı ve bu sayede KEİÖ’nün proje odaklı olarak çalışan diğer uluslararası ve hükümet dışı kuruluşlarla ilişkilerini geliştireceği dile getirilmiştir. Uluslararası kuruluşlarla ilgili olarak bildiride yer alan son husus, 20. maddedeki açık davettir. Maddede, KEİÖ’nün bölgedeki hayatî önemini kavramış olan bütün uluslararası kuruluşlarla, girişimlerle ve benzeri yapılanmalarla karşılıklılık temelinde diyaloga açık olduğu beyan edilmiştir.

2. Değerlendirme

KEİ girişiminin on beşinci yıldönümü dolayısıyla yapılan İstanbul Toplantısı, bir önceki toplantıda olduğu üzere Türkiye'nin girişimiyle gerçekleştirilmiştir. Toplantı sonrasında yayımlanan bildiride dikkat çeken ilk husus, bildiride sıklıkla tekrar edilen Geniş/Genişletilmiş Karadeniz Bölgesi kavramıdır. Yukarıda da bahsedildiği üzere bu kavram, KEİÖ Dışışleri Bakanları Konseyi toplantılarında alınan kararlarda ve diğer belgelerde kullanılmıştır ancak Zirve toplantıları akabinde yayımlanan bildirilerde ilk defa yer almaktadır. KEİÖ'nün işbirliği sınırlarını genişleten ve AB ile ilişkilerinde önemli bir yer tutan bu kavram, Soğuk Savaş sonrasında Avrupa kıtası içinde karşılıklı olarak değişik açılımlar yapabilmenin araçlarından biridir. Bu sebeple KEİÖ resmî belgelerinde de kullanılmaktadır.

İstanbul Toplantısında dikkat çeken ikinci husus, KEİÖ'nün işbirliği alanları içinde öncelikler yaratılmış olması ve bu alanlarda işbirliğinin somut olarak gelişmesi için bağlayıcı hukukî düzenlemeler yapılması talebidir. Bu düzenlemelerin bir kısmı, üye ülkelerin ulusal mevzuatı arasında uyum sağlamaya dönük “iç hukuk ve örgüt içi hukuk” düzenlemeleri iken diğerleri ise DTÖ örneğinde olduğu gibi uluslararası uyumu sağlamaya yönelik düzenlemelerdir. Bildiride yer alan bu talep, üye devletleri bağlayıcı düzenlemeler yapmaya zorlamak ve işbirliğini somut olarak ilerletmek saikiyle yapılmıştır.

Bildirideki bir diğer dikkat çekici mesele, KEİÖ'nün ilgili kuruluşlarının ayrı ayrı birkaç maddeye konu olmasıdır. KEİÖ'nün kurum yapısı içindeki ana organlarla ve işleyişiyle ilgili herhangi bir ifade yer almamaktadır. Bazı maddelerde, herhangi bir meseleyle ilgili olarak KEİÖ Dışışleri Bakanları Konseyi'ne yapılan çağrılar bulunmaktadır. KEİÖ'nün oturmuş bir kurum yapısına sahip olduğu düşüncesiyle maddelerde ana organlarla ilgili bir ifade yer almamış olabilir. Bu durumda ilgili kuruluşların etkinliğini sağlamak, kurum yapısı içinde önemli işlevlere sahip olduklarını ilgili kuruluşlara hatırlatarak motivasyonlarını arttırmak ve böylece KEİÖ mekanizmasını bir bütün olarak harekete geçirme saiki güdülmüş olabilir.

25 Haziran 2007 tarihli bildiri, bir önceki bildiride olduğu gibi güvenlik meselesinin ele alındığı bir bildiridir. Terörizmle ve örgütlü suçlarla mücadele konusu ile bölge içindeki anlaşmazlıkların ve çatışmaların uluslararası hukuk zemininde çözülmesi talebi, KEİÖ'nün hedeflerini gerçekleştirmesi yolunda önüne çıkabilecek siyasî engelleri kaldırmak istediğini göstermektedir. Uluslararası hukukun yanında, BMÖ Güvenlik Konseyi kararlarının ve KEİÖ'nün uluslararası yükümlülüklerinin de çözüm araçları olarak zikredilmesi mevcut veya potansiyel sorunların çözümünde ileri boyutta çatışmaların önüne geçme isteğini göstermektedir. Öte yandan bu sorunların büyümesinin yalnızca siyasî sonuçlar doğurmayacağı, aynı zamanda KEİÖ'nün temel hedefi olan ekonomik işbirliğini dolaylı olarak sekteye uğratmasına da yol açacağı bilinmektedir. Bu sebeple bu metinde de güvenlik meselesiyle ilgili ibareler yer almıştır.

İstanbul Bildirisinde diğer uluslararası kuruluşlara, girişimlere ve benzeri yapılanmalara yönelik açık bir davet söz konusudur. AB ile kurulan ve ilerletilmek istenen işbirliği modelinden sıklıkla bahsedilmesi, KEİÖ'nün hedefleri ve doğrultusu dikkate alındığında normaldir. İstanbul Bildirisinde AB ile ilgili önemli bir husus da AB Komsiyonu'na bu toplantıda tanınan gözlemcilik statüsüdür. Böylece KEİÖ ile AB arasındaki kurumsal ilişkilerde, yeni bir aşama gerçekleşmiştir. KEİÖ açısından bu durum, bir saygınlık artışı anlamına gelmektedir. Öte yandan BMÖ ile ilişkilerin gelişmiş olması da uluslararası toplum içinde KEİÖ'nün kabul edilirliliğini arttırmakta ve KEİÖ için yeni fırsatlar yaratmaktadır. Bu sebeple bildiride, ayrı bir maddeyle KEİÖ'nün karşılıklılık temelinde her türlü diyaloga ve işbirliğine açık olduğu ilân edilmiştir. Ayrıca bu açık davetle sadece AB eksenli işbirliğinin tercih edildiği imajının önüne geçilmek istenmiş de olabilir.

VII. KEİÖ'nün İlgili Kuruluşları

KEİÖ'nün ilgili kuruluşları, KEİÖ Şartının Yedinci Bölümünde yer almaktadır. KEİÖ Şartının 19.-24. maddeleri arasında düzenlenmiş olan ilgili kuruluşlara dair genel hüküm, 19. maddede yer almaktadır. 19. maddeye göre kendi bütçeleri olan ilgili kuruluşlar, görevlerini yerine getirirken kendi temel belgelerine,

25 Haziran 1992 tarihli Karadeniz Ekonomik İşbirliği Zirve Bildirisinde ve KEİÖ Şartında belirtilen ilkelere bağlılık içinde faaliyet gösterirler. Aşağıda sırasıyla KEİÖ'nün ilgili kuruluşları olan KEİPA, KEİ İş Konseyi, KTKB, UKÇM ve KEİ İstatistikî Veri ve Ekonomik Bilgi Değişim Koordinasyon Merkezi ele alınacaktır.

A. Karadeniz Ekonomik İşbirliği Parlamenter Asamblesi (KEİPA)

KEİÖ Şartının 20. maddesinde düzenlenmiş olan KEİPA, üye devletlerin ulusal parlamentolarını temsil eden bir kuruluştur. Maddeye göre KEİPA, KEİ sürecini istişarî nitelikte destekleyen bir yapılandır ve bu bağlamda KEİÖ de amaçlarını gerçekleştirmek üzere KEİPA ile yakın işbirliği içinde bulunur.

KEİÖ-KEİPA ilişkileri, 25 Haziran 1992 tarihli Karadeniz Ekonomik İşbirliği Zirve Bildirisinde ve takip eden Zirve toplantılarında belirtilen ilkeler ile 26 Şubat 1993'te İstanbul'da kabul edilen "Karadeniz Ekonomik İşbirliği Parlamenter Asamblesi'nin Kurulmasına Dair Bildiri"de yer alan ilkelere dayalı olarak kurulmuştur. Bu bildiride³⁹⁵, bahsi geçen diğer bildirilerde olduğu gibi insan haklarına ve temel özgürlüklere dayalı çoğulcu demokrasiden, hukuk devletinden, ekonomik özgürlük yoluyla sağlanacak refahtan ve sosyal adaletten bahsedilerek bu ilkelere olan bağlılık yinelenmiştir. Bu ilkeler temel alınarak gerçekleştirilecek işbirliğinin ve dostça ilişkilerin geliştirilmesine yönelik çabaların artarak devam edeceği de ifade edilmiştir. KEİPA'nun kuruluşunu ilân eden bu bildiri de yine aynı şekilde "Batı menşeli ve evrensel kabul görmüş değerler" odaklı bir bakış açısının kabul edildiği bir belge niteliğindedir. Ortaya konan bu tek taraflı irade beyanıyla KEİPA, uluslararası toplumda meşruiyetini sağlama yönünde ilk adımı atmış olmaktadır.

KEİPA'nın kuruluşunda Bulgaristan ve Yunanistan yer almamış, gözlemci olmuşlardır. Daha sonra Haziran 1995'te Yunanistan ve Haziran 1997'de de

---

³⁹⁵ 26 Şubat 1993 tarihli bildirinin tam metni için bkz. KEİPA Resmî İnternet Sayfası, <http://www.pabsec.org/pabsec/aksisnet/file/01%20Decl%20establishment%20PABSEC%20Ist%201993.pdf>, (01.09.2011).

Bulgaristan, KEİPA üyesi olmuşlardır. Sırbistan-Karadağ ise Kasım 2004'te KEİPA'ya katılmıştır. Bu devletin 2006 yılında ikiye ayrılmasından sonra Sırbistan, halef devlet olarak KEİPA üyeliğini devam ettirmektedir³⁹⁶.

26 Şubat 1993'te İstanbul'da kabul edilen Karadeniz Ekonomik İşbirliği Parlamenter Asamblesi'nin Kurulmasına Dair Bildiri ile beraber, KEİPA İç Tüzüğü taslağı da kabul edilmiş ve bu taslağın ilk KEİPA Genel Kurulu Toplantısının yapılacağı İstanbul'da onaylanmasına karar verilmiştir. Nitekim KEİPA İç Tüzüğü, 17 Haziran 1993 tarihli İstanbul Genel Kurul Toplantısı'nda kabul edilmiştir. Daha sonra bu metin 29 Kasım 1995 tarihinde Ankara'da yapılan Altıncı Genel Kurul'da, 12 Haziran 1996 tarihinde Bakü'de yapılan Yedinci Genel Kurul'da, 19 Haziran 1997 tarihinde Atina'da yapılan Dokuzuncu Genel Kurul'da, 11 Aralık 1997 tarihinde Kişinev'de yapılan Onuncu Genel Kurul'da, 10 Aralık 1998 tarihinde St. Petersburg'da yapılan On İkinci Genel Kurul'da, 29 Kasım 2000 tarihinde Erivan'da yapılan On Altıncı Genel Kurul'da, 25 Kasım 2004 tarihinde Antalya'da yapılan Yirmi Dördüncü Genel Kurul'da, 8 Haziran 2005 tarihinde Kiev'de yapılan Yirmi Beşinci Genel Kurul'da, 23 Kasım 2005 tarihinde Tiran'da yapılan Yirmi Altıncı Genel Kurul'da çeşitli değişikliklere uğramıştır. Metin son hâline, 1 Haziran 2010 tarihinde Belgrad'da yapılan Otuz Beşinci Genel Kurul'da kavuşmuştur³⁹⁷.

KEİPA'yı ortaya çıkaran temel saik, üye devletlerin yasama organları arasında iletişim kurarak ve işbirliğini sağlayarak üye devletler arasındaki işbirliğinin iç hukukta hayata geçirilmesi ve işbirliğinin geliştirilmesidir. Üye devletlerin işbirliğinin önündeki engelleri ortadan kaldırmada, yasama organlarının da bu sürece katkı yapması hedeflenmiştir³⁹⁸.

---

³⁹⁶ Bkz. KEİPA Resmî İnternet Sayfası, <http://www.pabsec.org/Introduction.asp>, (01.09.2011); Kutovoy, s. 151.

³⁹⁷ Bkz. KEİPA Resmî İnternet Sayfası, <http://www.pabsec.org/pabsec/aksisnet/file/PABSEC%20Rules%20of%20Procedure%20as%20of%2025%20June%202010%20ENG%20last.pdf>, (01.09.2011).

³⁹⁸ Bkz. Kutovoy, s. 151; A. Ф. Кудрявцев, “Опыт парламентской ассамблеи организации черноморского экономического сотрудничества в развитии парламентской дипломатии и регионального сотрудничества в евразии”, **Евразийская интеграция: Экономика, Право, Политика** 2008, No. 3, s. 31 (A. F. Kudryavtsev, “Avrasya'da Parlamenter Diplomasiyi ve

1. KEİPA’NIN Amaçları ve Hedefleri

KEİPA’nın amaçları ve hedefleri, KEİPA İç Tüzüğü’nün³⁹⁹ 1. maddesinde belirlenmiştir. Buna göre KEİPA, üye devletlerin tarihe dayanan ortak değerlerinden hareketle KEİPA’nın hedeflerinin ve amaçlarının üye devlet vatandaşları tarafından anlaşılması ve benimsenmesi doğrultusunda hareket eder. Üye devletler arasında ticarî, sosyal, kültürel ve siyasî işbirliği için hukukî bir temel oluşturmaya gayret eden KEİPA, üye devletlerin kabul ettiği bildirilerde yer alan ilkelere ve hedeflere bağlı olduğunu teyit eder. Bu bağlamda KEİPA İç Tüzüğü’nde bir de çağrı yapılmış ve KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi tarafından alınan kararların icrası için üye devlet parlamentolarında gerekli yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi talep edilmiştir. KEİPA’nın diğer amaçları ve hedefi ise üye devletlerde parlamenter demokrasiyi ve ulusal parlamentolarla hükümetler arasındaki koordinasyonu güçlendirmek, KEİÖ ve bağlı kuruluşlarıyla ilişkileri ve işbirliğini geliştirmek, KEİ’nin Avrupa bütünleşmesinin bir parçası olduğu görüşüne sahip diğer uluslararası veya bölgesel kuruluşlarla özellikle de AB Parlamentosu ile işbirliğini ilerletmek olarak belirtilmiştir.

KEİ sürecinin başlamasına paralel olarak kurulan KEİPA, bahsi geçen amaçları ve hedefleri dikkate alındığında, KEİÖ’nün ilgili kuruluşu olmaktan ziyade KEİÖ’nün bir organının sahip olduğu amaçlara ve hedeflere sahiptir. KEİÖ toplantılarında kabul edilen bildirilere bağlılık ifadesi ve KEİPA üyesi devletlerde parlamenter demokrasinin güçlendirilmesi hedefi, bu anlayışın bir yansımasıdır. Bu durumun ortaya çıkmasında, KEİPA’nın siyasî kişiliklerden oluşan bir kuruluş olmasının etkisi düşünülebilir. Öte yandan “Avrupa bütünleşmesi” vurgusu da KEİÖ ile KEİPA’nın dış ilişkiler bakımından aynı perspektife sahip olduğunu gösteren açık

---

Bölgesel İşbirliğini Geliştirmede Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü Parlamenter Asamblesi Tecrübesi”, **Avrasya Entegrasyonu: Ekonomi, Hukuk, Politika 2008**, S. 3).

³⁹⁹ KEİPA İç Tüzüğü’nün tam metni için bkz. KEİPA Resmî İnternet Sayfası, <http://www.pabsec.org/pabsec/aksisnet/file/PABSEC%20Rules%20of%20Procedure%20as%20of%2025%20June%202010%20ENG%20last.pdf>, (01.09.2011). İç Tüzüğü’nün Türkçe metni için bkz. TBMM Resmî İnternet Sayfası, http://www.tbmm.gov.tr/ul_kom/keipa/tuzuk.htm, (01.09.2011).

bir delildir. Bu bağlamda KEİPA, özellikle AB Parlamentosu, AB Komisyonu, AKPM ve AGİT ile ilişkilerini geliştirmeye çalışmıştır⁴⁰⁰.

2. KEİPA'DA Kullanılan Diller

KEİPA'nın çalışma dilleri dört adettir. KEİPA İç Tüzüğü'nün 17. maddesine göre bu diller Türkçe, Rusça, Fransızca ve İngilizce'dir. KEİPA'nın resmî yazışmalarında ve belgelerinde ise İngilizce kullanılacaktır. Çalışma dilleri dışında bir dil kullanmak isteyen üye devlet, resmî çalışma dillerinden birinde tercüme sağlamakla ve maliyeti karşılamakla mükelleftir.

KEİÖ Şartında görülen ve yukarıda eleştirdiğimiz husus, çalışma dilleri açısından KEİPA İç Tüzüğü'ne yansımamıştır. İç Tüzükte İngilizce'nin yanında, Türkçe'nin ve Rusça'nın da çalışma dili olarak kabul edilmesi, yerinde bir tercihtir. Bu noktada, Fransızca'nın da çalışma dilleri arasında yer alması, çok anlaşılır bir durum değildir. Zira KEİPA üyeleri arasında, Fransızca konuşulan bir devlet yoktur. Öte yandan, KEİPA İç Tüzüğü'nde de yine KEİÖ Şartında olduğu gibi resmî yazışma ve belge dilinin sadece İngilizce ile sınırlı olması, doğru bir uygulama değildir. Yukarıda bahsettiğimiz gerekçeler KEİPA için de geçerli olduğu için resmî yazışma ve belge dili olarak Türkçe'nin ve Rusça'nın da kabul edilmesi ve Fransızca'nın çalışma dilleri arasından çıkarılması, isabetli bir yenilik olarak düşünülmelidir. Öte yandan KEİPA'nın resmî internet sayfası ise İngilizce ve Rusça olarak hizmet vermektedir. KEİÖ'nün resmî internet sayfasıyla ilgili eleştirilerimiz paralelinde, KEİPA'nın resmî internet sayfasının da Türkçe hizmet verir hâle getirilmesi, yerinde bir yenilik olarak hayata geçirilmelidir.

3. KEİPA Üyeliği

KEİPA'ya üyelikle ilgili düzenlemelere, KEİPA İç Tüzüğü'nün 2. ve 3. maddelerinde yer verilmiştir. 3. maddeye göre KEİPA, üye devletlerin ulusal

---

⁴⁰⁰ KEİPA'nın bu kuruluşlarla geliştirdiği ilişkiler için bkz. Borisenko, Şevçenko ve Yevdokimov, s. 45-49; Kudryavtsev, s. 33-34.

parlamentolarındaki üyeler tarafından teşkil edilen ulusal delegasyonlardan oluşur. Ulusal parlamentoların başkanları tarafından gönderilen ulusal delegasyon listeleri, KEİPA Uluslararası Sekretaryası'na gönderilir ve böylece KEİPA'ya üye devletlerin temsilcileri belirlenmiş olur. Seçim, istifa, ölüm, vb. herhangi bir sebeple üyeliği sona eren milletvekilinin KEİPA üyeliği de kendiliğinden sona erer. Bu durumda ilgili parlamento, mümkün olan en kısa sürede ancak en geç altı ay içinde, yeni bir üye tayin eder.

KEİPA üyelerinin görev süresi, 3. maddede en az bir yıl olarak belirlenmiştir ve her üye, temsil ettiği ülkenin ulusal parlamentosunun üyesi olmak zorundadır. Ancak bu üyeler, kesinlikle ilgili devletin hükümetinde yer alamazlar. Herhangi bir üye, KEİPA Genel Kuruluna veya komite toplantılarına katılamayacaksa ilgili parlamento başkanı, sadece o toplantıya katılmak üzere bir vekil tayin edebilir. Bu gibi durumlarda o toplantıya katılan vekil, temsil ettiği üyenin bütün haklarına sahip olur.

KEİPA İç Tüzüğü'nün 2. maddesi uyarınca KEİPA'da her üye devlet, en az dört üyeyle temsil edilir. Bu asgarî sayının üzerindeki temsilci sayısı, ilgili üye devletlerin nüfusları esas alınarak belirlenmiştir. İç Tüzüğü'nü I. Ek'inde belirtildiği üzere Moldova, Arnavutluk ve Ermenistan dört (nüfusu, bir ilâ beş milyon arasındaki devletler); Azerbaycan, Gürcistan ve Bulgaristan beş (nüfusu, beş ilâ on milyon arasındaki devletler); Sırbistan ve Yunanistan altı (nüfusu, on ilâ yirmi milyon arasındaki devletler); Romanya yedi (nüfusu, yirmi ilâ elli milyon arasındaki devletler); Türkiye ve Ukrayna dokuz (nüfusu, elli ilâ yüz milyon arasındaki devletler)⁴⁰¹; Rusya ise 12 üyeyle (nüfusu, yüz milyon ve üzerindeki devletler) KEİPA'da temsil edilmektedir. İç Tüzüğü'nün 2. maddesine göre bu sayılar, Daimî Komite'nin teklifiyle ve Genel Kurul'un kararıyla değiştirilebilir.

---

⁴⁰¹ 12 Haziran 2011 tarihinde yapılan genel seçimler sonrasında oluşan TBMM aritmetiğine göre, Türkiye'nin KEİPA'daki dokuz milletvekilinden beşi AKP'li, ikisi CHP'li, biri MHP'li ve biri de BDP'lidir. Bkz. KEİPA Resmî İnternet Sayfası, <http://www.pabsec.org/Assembly.asp?id=37>, (20.11.2011).

4. KEİPA ’NIN Organları

KEİPA’nın organları Genel Kurul, Daimî Komite, Başkanlık Divanı, Komiteler ve Uluslararası Sekretarya’dan oluşur. Bu organlar, aşağıda sırasıyla ele alınacaktır.

a. Genel Kurul

KEİPA Genel Kurulu ile ilgili düzenlemeler, KEİPA İç Tüzüğü’nün 11.-24. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Genel Kurul, ilkbahar ve sonbahar oturumları adıyla yılda iki defa toplanır. Genel Kurul toplantıları, yılda bir defadan az yapılamaz. Bu toplantılar, KEİPA Başkanı’nın ülkesinde gerçekleştirilir. Kamuya açık olan bu toplantılara, aksine bir karar alınmadıkça ulusal delegasyonlar iştirak ederler. Bunun dışında, ulusal delegasyon üyesi olmayan ulusal parlamento başkanları da toplantılara katılabilirler; söz alıp konuşma yapabilirler. Özel konuk statüsündeki ulusal parlamento başkanlarının oy kullanma hakkı bulunmaz. Genel Kurul toplantıları, Genel Kurul oturumlarıyla birlikte, Başkanlık Divanı ve Daimî Komite toplantılarından oluşur. Olağan toplantıları dışında Genel Kurul, Daimî Komite’nin teklifi üzerine KEİPA Başkanı tarafından olağanüstü oturumda toplanabilir.

KEİPA Genel Kurulu’nun gündemi, takvimi ve yeri Daimî Komite tarafından belirlenir. Genel Kurul’dan altı ay önce yapılan bu belirlemeler, en az üç ay önce Sekretarya tarafından üye devletlere bildirilir. Her oturum, Daimî Komite tarafından onaylanan bir gündeme sahiptir. Asamble, gündemde değişiklik yapabilir zira nihai gündem, Asamble tarafından kabul edilir. Gündemde yer alan her ana konu, KEİPA’nın faaliyetleriyle ilgili olmak zorundadır. Genel Kurul gündemine, Daimî Komite’nin teklifi üzerine aciliyet gerektiren konular eklenebilir. Bu tarz teklifler, ulusal delegasyonların üçte biri veya KEİPA üyelerinin üçte ikisi tarafından yazılı olarak Daimî Komite önüne getirilirse o takdirde Daimî Komite, teklifi değerlendirmeye alır. Bu değerlendirme olumlu sonuçlanırsa teklif, Daimî Komite tarafından Genel Kurul’a sunulur. Teklif, Daimî Komite tarafından tasvip edilmezse

teklif sahipleri, ulusal delegasyonların üçte iki çoğunluğuyla teklifi Genel Kurul gündemine sunabilirler.

Genel Kurul'da toplantı yeter sayısı, İç Tüzüğün 24. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre toplantı yeter sayısı, ulusal delegasyonların üye tam sayısının en az üçte ikisidir. Genel Kurul kararları için gerekli olan karar yeter sayısı ise alınacak kararın niteliğine göre değişkenlik göstermektedir. 23. maddeye göre iç tüzük değişikliğine, yeni üye kabulüne ilişkin kararlarda ve bütçeyle ilgili kararlarda ulusal delegasyonların üye tam sayısının üçte ikisi, diğer kararlarda ise kullanılan oyların salt çoğunluğu gereklidir. Siyasî kararların (bildiri, rapor ve tavsiye kararı dâhil olmak üzere) alınmasında ise herhangi bir ulusal delegasyonun teklifi üzerine, çifte çoğunluk aranabilir. Çifte çoğunluk, ulusal delegasyonların en az yarısından ve Genel Kurul üyelerinin üye tam sayısının salt çoğunluğundan oluşmaktadır.

b. Daimî Komite

Daimî Komite, KEİPA İç Tüzüğünün 7. maddesinde düzenlenmiştir. Maddeye göre Daimî Komite, ulusal delegasyonların başkanlarından oluşmaktadır. Başkanlardan herhangi biri toplantıya katılmazsa ilgili parlamento başkanı, aynı delegasyondan bir diğer üyeyi usûlüne uygun olarak görevlendirir. KEİPA Başkanı, KEİPA Başkan Yardımcıları, Sayman ve Komite Başkanları Daimî Komite'nin doğal üyesi olarak kabul edilmiştir. Genel Kurul'da olduğu üzere, kendi ulusal delegasyonlarının üyesi olmayan parlamento başkanları, Daimî Komite toplantılarına katılıp söz alabilirler ancak özel konuk statüsündeki bu şahısların oy hakkı bulunmamaktadır.

Faaliyetleriyle ilgili kararları oybirliğiyle alan Daimî Komite, yılda iki kez ve Genel Kurul toplantılarından bir gün önce, Genel Kurul gündemiyle ilgili olarak toplanır. Daimî Komite'nin toplantı yeter sayısı, ulusal delegasyonların üye tam sayısının üçte ikisidir (m. 24). KEİPA'daki ulusal delegasyonlarının en az yarısının yazılı talebi üzerine Daimî Komite, KEİPA Başkanı tarafından olağanüstü toplantıya çağrılabilir. Daimî Komite toplantılarında KEİPA Başkanı'nın, KEİPA Başkan

Yardımcılarının, Sayman'ın ve Komite Başkanlarının kendi ulusal delegasyonları adına hareket etmedikçe, oy hakları bulunmamaktadır.

Daimi Komite, Asamble'nin verdiği yetkiler çerçevesinde Asamble kararlarının uygulanmasını takip etmek; Asamble toplantılarının gündemini, takvimini ve yerini tespit etmek; Daimî Komite'nin çalışmalarını kolaylaştırmak üzere çalışma grupları oluşturmak; yeni komiteler kurulması hususunda Asamble'ye tavsiyelerde bulunmak üzere ön çalışmalar yapmak; komitelerin faaliyetlerini koordine etmek, komitelere öneriler sunmak ve komitelere rehberlik etmek; özel amaçlar doğrultusunda özel komiteler teşkil etmek; Taslak Bütçe ve Denetleme Komitesi tarafından hazırlanan Asamble bütçe taslağı ile denetim raporunu kabul etmek ve Genel Kurul'un onayına sunmak; KEİÖ ile KEİPA arasında koordinasyon sağlamak; KEİPA ile diğer uluslararası kuruluşlar arasında işbirliğini gerçekleştirmek gibi görevlere sahiptir. Görüldüğü üzere Daimî Komite, bir yürütme organı gibi çalışmakla görevlendirilmiştir.

Daimî Komite'nin bir diğer görevi de İç Tüzük değişiklikleri konusunda karar vermektir. İç Tüzüğün 35. maddesine göre değişiklik teklifleri, en az üç ayrı ülkenin ulusal delegasyonu tarafından teklif edilmelidir. Bu tekliflerle ilgili olarak Başkan, gerekirse bir alt komite de kurabilir. Bu teklifler, Daimî Komite'ye sunulur ve Daimî Komite kararı verir. Değişiklik lehinde bir karar verilirse bu durum, Daimî Komite tarafından Asamble'ye rapor edilerek bildirilir.

c. Başkanlık Divanı

KEİPA İç Tüzüğünün 4.-6. maddeleri, Başkanlık Divanı ile ilgilidir. Buna göre Başkanlık Divanı Başkan'dan, dört Başkan Yardımcısı'ndan ve Sayman'dan oluşur. Başkan, Başkanlık Divanı toplantılarında başkanlık yapar. Üye devletlerden birinin parlamento başkanı, rotasyon usûlü çerçevesinde altı aylık bir dönem için Asamble Başkanı olur. Bu rotasyonda, İngilizce alfabetik sıra esas alınır. Herhangi bir sebeple görevini yerine getiremeyecek durumda olan Başkan'ın yerine Başkan Yardımcılarından biri, Başkan tarafından vekil tayin edilebilir. Başkan'ın görevine

başlamasıyla birlikte, vekilin görevi kendiliğinden sona erer. Başkan Yardımcıları ve Sayman ise Asamble üyeleri arasından iki yıllık bir süre için seçilirler. Başkan, yetkileri üstlendiği Genel Kurul'dan bir sonraki Genel Kurul'un kapanışına kadar; Başkan Yardımcıları ve Sayman ise seçtikleri Genel Kurul'dan sürelerinin sona erdiği Genel Kurul çalışmalarının sonuna kadar görev yaparlar. Başkan Yardımcıları ve Sayman, Genel Kurul tarafından gizli oyla seçilirler ve iki dönem üst üste görev yapamazlar.

Başkanlık Divanı toplantılarında toplantı yeter sayısı, Başkanlık Divanı üyelerinin tam sayısının üçte ikisidir (m. 24). Kararlar ise 6. maddeye göre salt çoğunlukla alınır. Eşitlik hâlinde, Başkan'ın oyu belirleyici olur. Başkanlık Divanı toplantıları, Genel Kurul toplantılarından bir gün önce ve yılda iki kez gerçekleştirilir. Bunun dışında, Başkan'ın veya en az dört ulusal delegasyonun teklifi üzerine, Başkanlık Divanı olağanüstü toplantıya da çağrılabilir. Başkan'ın çağrısı üzerine toplanan Başkanlık Divanı, kural olarak toplantılarını Asamble Başkanı'nın ülkesinde gerçekleştirir. Aksine bir karar alınmadıkça da bütün toplantılar, gizli oturumla yapılır.

Asamble Başkanlık Divanı, Daimî Komite'nin gündemini ve toplantı yerini tespit eder; Daimî Komite'yi toplantıya çağırır. Daimî Komite kararlarının uygulanmasını ve Asamble'nin Daimî Komite toplantıları arasındaki dönemde etkin bir şekilde çalışmasını temin eder. Bunun dışında Başkanlık Divanı, KEİPA adına uluslararası toplantılara temsilci veya gözlemci olarak katılacak kişileri belirler.

Asamble Başkanı'nın görevleri ve yetkileri, İç Tüzüğü'nün 8. maddesinde düzenlenmiştir. Asamble'yi toplantıya çağırın ve toplantıları idare eden Başkan, İç Tüzüğe uyulmasını ve düzeni sağlar. Asamble'nin en yüksek temsilcisi olan Başkan, aynı görevleri Daimî Komite ve Başkanlık Divanı toplantılarında da yerine getirir. Asamble'yi yönetirken tartışmalara katılamayan Başkan, belli bir konuda tartışmalara katılırsa o toplantıya başkanlık edemez. Bu takdirde yerini, Başkan Yardımcılarından birine bırakır. Bunun dışında Başkan, Asamble amaçlarını ve politikalarını teşvik etmeye yönelik toplantılara ve forumlara katılır, temas ve

diyalog tesis eder. Bu ve benzeri hususlarda, kendisine yardımcı olmak veya adına hareket etmek üzere temsilci tayin edebilir.

ç. Komiteler

İç Tüzüğün 25.-27. maddeleri, KEİPA komitelerine ayrılmıştır. 25. maddeye göre KEİPA bünyesinde, üç adet komite görev yapmaktadır. Bunlar Ekonomi, Ticaret, Teknoloji ve Çevre İşleri Komitesi; Hukuk ve Siyasî İşler Komitesi; Kültür, Eğitim ve Sosyal İşler Komitesi'dir. Bu komiteler dışında yeni komiteler kurulmasına ve/veya adı geçen mevcut komitelerin yeniden düzenlenmesine, Daimî Komite'nin teklifi üzerine Genel Kurul tarafından karar verilir.

Üç komitedeki üye sayısı, on beş ilâ yirmi yedi arasında belirlenmiştir. Her üye devlet en az bir, en çok dört üyeyle temsil edilmektedir. İç Tüzük Ek-II'deki düzenlemeye göre Ekonomi, Ticaret, Teknoloji ve Çevre İşleri Komitesi yirmi yedi üyeden; Hukuk ve Siyasî İşler Komitesi yirmi yedi üyeden ve Kültür, Eğitim ve Sosyal İşler Komitesi ise yirmi iki üyeden müteşekkildir. Bu komitelerde Rusya dört üyeyle; Türkiye, Ukrayna ve Romanya üçer üyeyle; Azerbaycan, Moldova, Bulgaristan, Gürcistan, Sırbistan ve Yunanistan ikişer üyeyle ve Arnavutluk ile Ermenistan ise birer üyeyle temsil edilmektedir⁴⁰². Komite üyeleri, kendi ulusal delegasyonları tarafından asgarî bir yıl için tayin edilirler. Bir üye, kendi ulusal delegasyonu adına birden fazla komitede üye olarak yer alabilir.

Her komitede, bir Başkan ve iki Başkan Yardımcısı seçilir. Bu seçimlerde, her biri ayrı ulusal delegasyondan olma ve her devletten bir temsilci olma şartları aranır. Bu seçimler, gizli oylamayla yapılır. Seçime katılanların salt çoğunluğuyla iki yıllık bir süre için seçilen bu görevliler, yeniden aynı görevlere seçilebilirler. Salt çoğunluk sağlanamazsa en çok oy alan iki aday arasında yeniden seçim yapılır ve eşitlik hâlinde kura çekilir. Eğer bir görev için tek bir aday varsa o takdirde, oylama

---

⁴⁰² Komitelerde görev yapan üyelerin devletlere göre dağılımında, İç Tüzük hükümlerinin dışında uygulamada bazı farklılıklar olabilmektedir. Bu durum da İç Tüzük hükümlerinin ihlâlüne yol açmaktadır. Komitelerin üye sayısı ve yapısıyla ilgili son durum için bkz. KEİPA Resmî İnternet Sayfası, <http://www.pabsec.org/page.asp?id=15>, (20.11.2011).

yapılmadan ilgili aday, seçilmiş kabul edilmektedir. Bir üyeliğin boşalması hâlinde ise ilgili üye devlet, en geç üç ay içinde yeni bir üye tayin etmekle mükelleftir. Bunun dışında her komite, her farklı konu için ayrı bir raportör tayin eder.

İç Tüzüğün 26. maddesine göre her komite, kendi yetki alanı içindeki konuları KEİÖ çerçevesinde inceleyecektir. Komiteler Asamble'nin, Daimî Komite'nin, Başkanlık Divanı'nın veya Başkan'ın aldığı kararlarla ilgili belgeleri değerlendirirler ve kendilerine sunulan önerileri ve sorunları incelerler. Ayrıca komiteler, raportörler tarafından Genel Kurul'a sunulmak üzere hazırlanan taslak raporları ve tavsiyeleri de kabul ederler. 27. madde uyarınca, komitelerin beraber çalışma imkânı da söz konusudur. Ortak ilgi alanına giren müşterek konularda, iki ayrı komite birlikte toplantı yapabilirler. Bunun dışında, aksi kararlaştırılmadıkça, komite toplantıları halka kapalıdır ve her bir toplantı için tutulan görüşme tutanakları saklanır.

Komite toplantılarında toplantı yeter sayısı, ulusal delegasyon üye tam sayısının yarısıdır (m. 24). Karar yeter sayısı ise salt çoğunluktur. 27. maddeye göre komiteler, Daimî Komite'nin yapacağı Asamble çalışma programına göre, kendi başkanlarının isteğiyle toplanır. Her komite, kendi toplantılarının gündemini ve yerini kendisi belirler. Komite toplantılarının yeri, İngilizce alfabetik sıra esasına göre rotasyon usûlüyle tespit edilir. Toplantılara, Komite Başkanı başkanlık eder. Başkan'ın bulunmadığı durumlarda, iki Başkan Yardımcısı rotasyonla başkanlık ederler.

Komiteler, belirli konularda çalışma yapmak üzere alt komiteler kurabilirler. Alt komitelerin üye sayısı, organizasyonu ve çalışma yöntemleri alt komiteleri kuran komite tarafından belirlenir. Alt komiteler, ilgili komiteye nihaî raporlarını sunmakla yükümlüdürler.

d. Uluslararası Sekretarya

Uluslararası Sekretarya, KEİPA'ya üye devletlerin ulusal parlamentoları arasındaki bağı tesis eden ve KEİPA toplantılarının organizasyonunu yapan teknik nitelikli bir organdır. Genel Sekreter tarafından yönetilen Uluslararası Sekretarya, İstanbul'da bulunmaktadır⁴⁰³. Uluslararası Sekretarya'nın düzenlendiği İç Tüzüğün 28. maddesine göre her Genel Kurul oturumunun kapanışından sonra, kabul edilen kararlar, bildiriler, görüşler ve raporlar KEİPA Uluslararası Sekretaryası tarafından üye devletlerin ulusal parlamento başkanlarına, dışişleri bakanlarına, ilgili diğer bakanlıklara ve KEİÖ Daimî Sekretaryası'na mümkün olan en kısa sürede gönderilir.

İç Tüzüğün 28. maddesi uyarınca uluslararası memur statüsündeki Genel Sekreter, üç yıllık bir süre için seçilir. Başkanlık Divanı'nın teklifi üzerine, Genel Kurul tarafından yapılan seçimde çifte çoğunluk aranır. Genel Sekreter seçilebilmek için ulusal delegasyonların yarısının ve Asamble üye tamsayısının salt çoğunluğunun olumlu oyu gerekmektedir. Genel Sekreter Yardımcılarının seçimi de Başkanlık Divanı'nın teklifiyle Genel Kurul tarafından yapılmaktadır. Uluslararası memur statüsündeki Genel Sekreter Yardımcılarının seçiminde, Asamble'de seçime katılan üyelerin salt çoğunluğu yeterli olmaktadır. İç Tüzükte, Genel Sekreter Yardımcılarının sayısı ile ilgili herhangi bir ibare bulunmamaktadır. Şu an için KEİPA Uluslararası Sekretaryası'nda üç Genel Sekreter Yardımcısı görev yapmaktadır⁴⁰⁴.

Uluslararası Sekretarya bünyesinde, her komite için bir de sekreter görev yapmaktadır. 28. maddeye göre Komite sekreterleri, Genel Sekreter'in teklifiyle Başkanlık Divanı tarafından üç yıllık bir süre için atanırlar. Bu atama, bir defaya mahsus olmayıp gerektiğinde yeniden uzatılabilir.

---

⁴⁰³ Bkz. KEİPA Resmî İnternet Sayfası, <http://www.pabsec.org/Introduction.asp>, (09.09.2011).

⁴⁰⁴ Bkz. KEİPA Resmî İnternet Sayfası, <http://www.pabsec.org/Secretariat.asp>, (09.09.2011).

5. KEİPA-KEİÖ İlişkileri

KEİPA ile KEİÖ arasındaki ilişkiler, İç Tüzüğün 30. maddesinde düzenlenmiştir. Maddeye göre bu ilişkilerin dayanağı, 25 Haziran 1992 tarihli KEİ Zirve Bildirisi ve KEİÖ Şartıdır. Her iki kuruluş da bu çerçevede içinde, gerek Karadeniz Bölgesi'nde gerekse bu bölge dışında KEİÖ'nün amaçlarına ulaşabilmesine yönelik olarak sıkı bir işbirliği yaparlar. Bu bağlamda, ortak hedeflere hizmet edebilecek toplantılar ve faaliyetler düzenleyebilirler; her iki kuruluşun temsilcileri davet üzerine, birbirlerinin toplantılarına katılabilirler ve bilgi alışverişi yapabilirler. Ayrıca her iki kuruluşun Daimî Sekretaryası, bilgi alışverişinde bulunarak ileride yapacakları faaliyetler ve alacakları tedbirler hususunda koordinasyonu sağlamaya yönelik fikir teatisinde bulunurlar.

İç Tüzükteki bu hükümlerin uygulamadaki durumuna bakıldığında, KEİPA'nın kuruluşuyla birlikte KEİÖ ile düzenli ve üst düzey işbirliği gerçekleştirmeye yönelik bir tutum takındığı görülmektedir. KEİPA, KEİÖ'nün bütün üst düzey resmî toplantılarında temsilci bulundurmuş; KEİPA Daimî Sekretaryası da KEİÖ Daimî Sekretaryası ile yakın bir ilişki kurmaya gayret etmiştir⁴⁰⁵. Kurulduğu günden itibaren KEİPA, gerek hükümetler gerekse KEİÖ'nün organları arasında sıkı ve etkili işbirliğinden ve bölgesel işbirliği sürecinden yana bir tavır almıştır⁴⁰⁶. KEİPA'nın KEİÖ ile ilişkilerinde görülen en büyük sorun, ekonomik işbirliğinin sağlanmasında çok taraflılıktan kaynaklanan sıkıntılardır. Ulaşım, enerji, turizm, tarım, gümrük ve yatırımların korunması gibi pek çok alanda ve konuda, Karadeniz Bölgesi devletlerinde yaşanan sorunlar vardır. KEİPA da bu ve benzeri konularda yaptığı çalışmalarda, değişik tekliflerde ve tavsiyelerde bulunmaktadır⁴⁰⁷. Ancak ilişkilerin uygulamadaki durumuna bakıldığında, bu gayretlerin üye devletlerin siyasî karar alma mekanizmalarına etki etme kapasitesi açısından umulanın altında olduğu görülmektedir.

⁴⁰⁵ Bkz. KEİPA Resmî İnternet Sayfası, <http://www.pabsec.org/Introduction.asp>, (10.09.2011).

⁴⁰⁶ Borisenko, Kononenko ve Semenenko, s. 32.

⁴⁰⁷ Kudryavtsev, s. 32-33.

6. KEİPA-Ulusal Parlamentolar İlişkisi

KEİPA İç Tüzüğünde ulusal parlamentolarla ilişkiler, 31. maddede yer almaktadır. Maddeye göre ulusal delegasyonlar, delegasyon sekterlerini tayin ederler. Bu sekreterlerin Asamble ve komite toplantılarına katılma, bu toplantıların yapıldığı salonlara girme yetkisi vardır. Delegasyon sekreterlerinin aslî görevi, Asamble ve parlamentolar arasında etkin bir idarî bağ kurulmasına yönelik olarak Genel Sekreter'e yardımcı olmaktır. Bunun dışında ulusal delegasyonlar, Asamble kararlarının uygulanması sağlamak için ulusal seviyede tedbirler alırlar. Alınan tedbirlerle ve ulaşılan sonuçlarla ilgili olarak Asamble'ye yıllık raporlar sunarlar.

Görüldüğü üzere KEİPA üyesi parlamentolarla KEİPA arasındaki ilişkiler, ulusal delegasyonlar eliyle yürütülmektedir. Bu noktada, ulusal delegasyonların sekreterleri çok hayatî bir işleve sahiptir. KEİPA'nın KEİÖ sistemi içindeki siyasî yönünün sağlıklı işlemesi, ulusal delegasyon sekreterlerinin göstereceği performansla yakından ilgilidir. Bu performansın yükselmesi, biraz da ulusal delegasyonların ama özellikle delegasyon sekreterlerinin KEİÖ sistemine olan bakışıyla yakından ilgilidir.

KEİPA, ulusal parlamentolarla ilişkileri geliştirmeye yönelik bazı seminerler ve konferanslar düzenlemiştir. Karadeniz Bölgesi'ndeki sorunlara yönelik olarak yapılan bu faaliyetlerde, parlamentolar ve uzmanlar bir araya getirilmiştir. Bunlardan bazıları şunlardır:

- Demokratik Kurumların Gelişimi-1994,
- Karadeniz Bölgesi'nde Barış ve İstikrar-1995,
- Ulaşım Teknolojisi ve Avrupa Bütünleşmesi-1998,
- Karadeniz Bölgesi'nde Küçük ve Orta Boy İşletmelerin ve Hukukî Temellerinin Geliştirilmesine Yönelik İşbirliğinin Desteklenmesi-1998,
- Yirmi Birinci Yüzyılda İstikrarın Gelişmesinin Siyasî Yönleri-2004
- Enerji ve Çevre Semineri-2005⁴⁰⁸.

---

⁴⁰⁸ Bkz. KEİPA Resmî İnternet Sayfası, <http://www.pabsec.org/Introduction.asp>, (10.09.2011); Kudryavtsev, s. 32.

KEİPA-KEİÖ ilişkilerinde, KEİPA'nın dikkat çeken bir diğer yönü de KEİÖ üyesi devletler arasında, KEİÖ zemini dışında düzenli olarak yapılan toplantıların oluşturduğu olumlu atmosferdir. KEİPA zemininde ve parlamentolar arası düzeyde gerçekleştirilen düzenli toplantılarda, üye devletler arasında diplomatik bir ilişkiden kaynaklanan resmîyet yoktur. Bu da ilişkilerin derinleşmesini sağlamaktadır. KEİPA'nın yarattığı demokratik forum, bölge halkıyla KEİÖ ve devletler arasındaki ilişkilerin yakınlaşmasına vesile olmaktadır⁴⁰⁹.

KEİPA, yukarıda bahsi geçen alanlar dışında da bazı tavsiye kararları almıştır. Özellikle geçiş döneminde olan eski Doğu Bloku devletleriyle ilgili olarak hayat standartlarının yükseltilmesine, işsizliğe, göçmenlere, göçmen işçilere, çocuklara, kadınlara, emeklilere ve nüfus hareketlerine yönelik bazı sosyal politika önerilerinde bulunmuştur. Ayrıca kültür alanında da işbirliğinin geliştirilmesine, bu amaçla kültürel diyalogun tesis edilmesine ilişkin teklifler yapmış; küreselleşmenin kültürler üzerindeki aşındırıcı tehdidine dikkat çekmiştir⁴¹⁰.

7. KEİPA'DA Gözlemcilik ve Misafirler

KEİPA'da gözlemcilik statüsü, KEİÖ'deki gözlemciler esas alınarak düzenlenmiştir. KEİPA toplantılarında konuşma yapma ve müzakerelere katılma yetkisi olan ancak oy hakkı bulunmayan gözlemcilikle ilgili düzenleme, İç Tüzüğü'nün 32. maddesinde yer almaktadır. Buna göre KEİÖ'de gözlemci olan devletlerin parlamentolarına, Genel Kurul'un kabulüyle ve Daimî Komite'nin onayıyla gözlemci statüsü tanınabilir. Aynı şekilde, gözlemcilik statüsünün sona ermesi de o devletin KEİÖ'deki statüsüne göre veya ulusal parlamentonun kendi talebi üzerine sona erecek veya askıya alınacaktır. Bunlar dışındaki başvurularda ise yine Daimî Komite'nin rızasına ve Genel Kurul'un kabulüne ihtiyaç vardır. Başvuruların değerlendirilmesinde, Asamble'nin faaliyetlerine somut ve faydalı katkı sağlama hususu ele alınacak ve her başvuru, ayrı ayrı değerlendirilecektir. Bu statüye sahip olan kuruluşun kendi talebi doğrultusunda statüsü sona erecek veya askıya alınacaktır.

---

⁴⁰⁹ Kudryavtsev, s. 31-32.

⁴¹⁰ Kudryavtsev, s. 33.

İç Tüzüğün 33. maddesinde, “Misafirler” başlıklı bir düzenleme bulunmaktadır. Maddeye göre komite başkanlarının ve Asamble Başkanı’nın davetiyle parlamentolardan, hükümetlerden, hükümet dışı kuruluşlardan ve iş dünyasından seçkin kişiler veya temsilciler, komite veya Genel Kurul toplantılarına katılabilirler. Bu kişiler arzu ettikleri takdirde, oturum başkanının onayıyla konuşma da yapabilirler. Bu maddenin İç Tüzükte yer alması, KEİPA’nın ilişkilerini çok yönlü olarak ve resmî sıfatlara ya da makamlara bağlı olmadan geliştirmek istemesinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

8. KEİPA’DA Yeni Üyelik

KEİPA İç Tüzüğünün 34. maddesine göre KEİPA, yeni üyelere açık bir kuruluştur. Böyle bir talebi olan parlamento için bir ön şart getirilerek bu parlamentonun devletinin KEİÖ’ye üye olması gerektiği belirtilmiştir. Bu ön şartı yerine getiren devletin ulusal parlamentosu, yazılı olarak KEİPA Başkanlık Divanı’na başvuru yapmalıdır. Başvuru, Daimî Komite tarafından Genel Kurul’a havale edilir. Bu konuda karar mercii, Genel Kurul’dur.

İç Tüzükte KEİPA üyeliğiyle ilgili bir ön şart getirilmiş olduğu görülmektedir. İlgili parlamentonun bağlı olduğu devletin KEİÖ üyesi olması koşulu, KEİPA’nın KEİÖ’nün ilgili kuruluşu olması münasebetiyle işin doğasına uygundur. Ancak İç Tüzükte ifade ediliş biçimi, çok da iyi değildir. Bu sebeple maddenin “*KEİPA, KEİÖ üyesi devletlerin parlamentolarına açık bir kuruluştur.*” şeklinde düzeltilmesi yerinde bir değişiklik olur.

B. Karadeniz Ekonomik İşbirliği İş Konseyi (KEİ İş Konseyi)

KEİ İş Konseyi, üye devletlerin iş çevrelerinin temsilcilerinden oluşan hükümet dışı uluslararası bir örgüttür. KEİÖ Şartının 21. maddesinde düzenlenmiş olan İş Konseyi, faaliyetleriyle ilgili raporlar hazırlar. Bu raporlar, bilgi vermek ve

gerekirse bunlara uygun faaliyetlerde bulunmak maksadıyla KEİÖ Dışışleri Bakanları Konseyi'ne sunulur.

KEİ girişiminin başından itibaren üye devletler, Karadeniz Bölgesi'nde hukukî, malî, ekonomik ve ticarî şartları elverişli hâle getirip devletler arası ilişkileri ve temasları geliştirmeyi başlıca hedef olarak benimsemişlerdir. Çok taraflı işbirliğini geliştirerek serbest piyasa ekonomisine geçişi kolaylaştırmak ve geçiş aşamasındaki devletlere yardımcı olmak amacıyla özel sektör, lokomotif olarak kabul edilmiştir. KEİ İş Konseyi'nin kurulmasının arkasında yatan saik, temelde bu anlayışa dayanır⁴¹¹. Bu doğrultuda KEİ İş Konseyi, üye devletlerdeki işadamları grupları ile KEİÖ'nün organları arasında düzenli bir etkileşim sağlamayı ve iş kanallarını açık tutmaya yönelik çalışmalar yapmayı hedeflemiştir⁴¹². Öte yandan KEİ İş Konseyi, uluslararası iş çevrelerinin dikkatini Karadeniz Bölgesi'ne ve bölgedeki iş potansiyeline çekmeyi de amaçları içine almıştır. Böylece bir yandan bölgedeki yatırımlarda artış sağlanacak, diğer yandan da bölgedeki devletlerin ve iş çevrelerinin kendi aralarında birlikte hareket etme kültürü gelişecektir⁴¹³.

KEİ Bölgesi'ndeki özel sektör temsilcileri arasında işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla düşünülen KEİ İş Konseyi, 6-7 Aralık 1992 tarihli geçici çalışma grubu toplantısında alınan karar üzerine kurulmuştur. KEİÖ üyesi devletlerin ticaret ve sanayi odalarının çatı kuruluşlarının temsilcisi olan işadamlarından oluşan bir kurul tarafından yönetilen İş Konseyi'nin sekreteryası İstanbul'dadır. Her devleti temsilen bir üyenin bulunduğu bu kurulda, çalışma grupları ihdas edilmiştir. Yılda iki kez toplanan Yönetim Kurulu, genellikle KEİÖ Dışışleri Bakanları Konseyi toplantılarından bir gün önce bir araya gelir⁴¹⁴.

---

⁴¹¹ Kutovoy, s. 157; Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Entegrasyonlar (AT, NAFTA, PASİFİK) ve Türkiye (AT, EFTA, KEİ, TÜRK CUMHURİYETLERİ, EKİT (ECO), İSLAM ÜLKELERİ) İlişkileri Özel İhtisas Komisyonu, s. 15; Çınar, s. 22-23.

⁴¹² Sayan, Project, s. 11.

⁴¹³ Borisenko, Şevçenko ve Yevdokimov, s. 49. Benzer yönde bkz. Yannis Vallinakis, **The Black Sea Region: Challenges and Opportunities for Europe**, Chaillot Paper 36, Institute for Security Studies of WEU, 1999, s. 19.

⁴¹⁴ Borisenko, Kononenko ve Semenenko, s. 45-46; Kutovoy, s. 157; Altıntaş, s. 648-649.

KEİÖ'nün özel sektör merkezli bir anlayışla kurulmuş olmasından hareketle KEİ İş Konseyi, KEİÖ üyesi devletlerdeki iş çevreleri arasındaki bağları ve işbirliğini güçlendirerek ticarî ortaklıklar kurmayı amaçlamaktadır. Bu amaçla uluslararası iş toplantıları gerçekleştiren KEİ İş Konseyi, kişiler ve firmalar düzeyinde dostluk ilişkilerini geliştirerek ticarî yatırımları hayata geçirmeyi hedeflemektedir⁴¹⁵. Türkiye'nin öncülüğünde kurulmuş olan KEİ İş Konseyi, KEİ Bölgesi'ne doğrudan yabancı yatırımı çekme konusunda projeler geliştirmekte, bölgenin tanıtımını yaparak yatırım imkânlarının artması ve ticaret ve yatırımın önündeki engellerin kaldırılması yönünde çalışmalar yapmaktadır⁴¹⁶. Bu kapsamda Nisan 1996'da Bükreş'teki, 1999 ve 2000 yıllarında Yalta'daki işadamları forumu; Nisan 1997'de İstanbul'daki ve Ekim 1997'de Kiev'deki uluslararası konferanslar; Haziran 2002'de İstanbul'da yapılan enerjiyle ilgili konferans ve Kasım 2002'de Atina'da yapılan KEİ İş Konseyi'nin kuruluşunun onuncu yılı münasebetiyle yapılan toplantı örnek olarak gösterilebilir⁴¹⁷. Bu ve benzeri çalışmalar, KEİ İş Konseyi'nin uygulamada yerine getirdiği faaliyetlerdir. Bu faaliyetler, zaman zaman KEİ İş Konseyi Uluslararası Sekretaryası tarafından hazırlanan raporlarla desteklenmektedir.

KEİ İş Konseyi, kurulduktan sonra bazı sıkıntılar yaşamıştır. Öncelikle KEİ İş Konseyi, uzun süre hukukî temelden mahrum bir şekilde faaliyetlerine devam etmiştir. İstanbul'daki sekretaryası, Türkiye tarafından özel hukuk kişisi olarak tanınmamış ve bu konuda bir boşluk oluşmuştur. Nitekim “Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü İş Konseyi Uluslararası Sekretaryasının Türkiye’de Yararlanacağı Ayrıcalıklar, Bağışlıklar ve Kolaylıklara Dair Kanun Tasarısı”⁴¹⁸’nin genel gerekçesinde bu duruma yer verilmiş ve KEİÖ Daimî Sekretarya binasında faaliyet gösteren KEİ İş Konseyi’nin aslında, farklı bir tüzel kişiliği olduğu vurgulanmıştır.

---

⁴¹⁵ Bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/Relatedbodies/Pages/businesscouncil.aspx>, (15.09.2011); Borisenko, Şevçenko ve Yevdokimov, s. 50.

⁴¹⁶ Türkiye Cumhuriyeti Devleti Dışişleri Bakanlığı Resmî İnternet Sayfası, <http://www.mfa.gov.tr/karadeniz-ekonomik-isbirligi-orgutu-kei.tr.mfa>, (15.09.2011); Altıntaş, s. 648-649. Bu çalışmalarla ilgili olarak bkz. Borisenko, Kononenko ve Semenenko, s. 45-46.

⁴¹⁷ Borisenko, Şevçenko ve Yevdokimov, s. 50; Kutovoy, s. 157-158.

⁴¹⁸ Tasarının tam metni için bkz. TBMM Resmî İnternet Sayfası, <http://www2.tbmm.gov.tr/d22/1/1-1306.pdf>, (15.09.2011).

Tasarının hazırlanmasındaki asıl gayenin KEİ İş Konseyi'nin statüsüyle ilgili boşluğu doldurarak İş Konseyi'nin tüzel kişiliğinin tanınması olduğu ifade edilmiştir. Bir başka sıkıntı, KEİ İş Konseyi Uluslararası Sekretaryası'nın bütçesiyle ilgilidir. KEİ İş Konseyi'nin Uluslararası Sekretaryası'nın giderleri, 2000 yılına kadar sadece Türkiye tarafından karşılanmış, diğer devletlerin bütçeye herhangi bir katkısı olmamıştır. Bu durum da İş Konseyi'nin, amaçlarının ve hedeflerinin gerçekleşmesi açısından elverişsiz bir araç olarak görülmesine yol açmıştır. Bu olumsuzluklara rağmen KEİ İş Konseyi, faaliyete geçtiği günden bu yana özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelere destek vermeye çalışmakta ve kısmen de olsa faydalı olmaktadır⁴¹⁹.

C. Karadeniz Ticaret ve Kalkınma Bankası (KTKB)

30 Haziran 1994'te, Gürcistan'ın başkenti Tiflis'te imzalanan "Karadeniz Ticaret ve Kalkınma Bankası'nın Kuruluşuna Dair Anlaşma"⁴²⁰ ile kurulan KTKB, KEİÖ Şartının 22. maddesinde düzenlenmiştir. Maddeye göre bankanın amacı, bankanın kuruluş anlaşmasında yer alan hükümler çerçevesinde, Karadeniz Bölgesi'nde yer alan halkların ekonomik refahına yönelik olarak üye devletlerin geçiş sürecine etkin biçimde katkıda bulunmak; bölgeyle ilgili projeleri finanse etmek ve desteklemek; üye devletlerin kamu ve özel sektör projeleri ile ticarî faaliyetleri için gerekli bankacılık hizmetlerini sunmaktır.

KTKB'nin kurulmasıyla ilgili ilk girişim, Türkiye eliyle yapılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı ile Eximbank tarafından bir anlaşma taslağı hazırlanmıştır. Bu taslak, 16-18 Ekim 1992 tarihinde İstanbul'da gerçekleştirilen Bankacılık ve Finans Çalışma Grubu toplantısında ilke olarak kabul edilmiştir. Bu taslak metin üzerinde yapılan değişikliklerin ardından 30 Haziran 1994 tarihli KEİ Dışişleri Bakanları Toplantısında anlaşma imzalanmıştır. Üye devletlerin iç hukuk süreçlerinin tamamlanmasının ardından KTKB, 21 Haziran

---

⁴¹⁹ Kutovoy, s. 158.

⁴²⁰ Anlaşmanın tam metni için bkz. KTKB Resmî İnternet Sayfası, http://www.bstadb.org/about-us/key-documents/Establishing_Agreement_of_the_BSTDB.pdf, (19.09.2011).

1999 tarihinde Selanik'te faaliyetlerine başlamıştır⁴²¹. Bankanın kurucuları, o tarihte KEİ üyesi olan devletlerdir ancak banka, bağımsız bir uluslararası malî kuruluştur. Kendi tüzüğü, sermayesi ve organları vardır. Meslekî bir temelde faaliyet gösteren banka, KEİÖ'nün emri altında değildir. Bankanın hissedarları devletlerdir. KEİÖ, banka hissedarları arasında yer almaz⁴²².

KTKB'nin kuruluşunda yatan saik, bölgesel bir güç yaratılması noktasında etkin bir bankaya olan ihtiyacın KEİ devletleri tarafından fark edilmiş olmasıdır. Karadeniz Bölgesi'nde beraber yürütülecek projelere bölge içinden kaynak sağlanması amacıyla kurulan KTKB, oluşacak etkinliklerle diğer yabancı malî kuruluşların ve yatırımcıların desteğini almayı da gaye edinmiştir⁴²³. Malî açıdan yeni kaynak sağlamayı öncelikli hedef kabul eden KTKB, bir paydaşın diğer paydaşa destek olduğu bir yardımlaşma sandığı mantığıyla hareket etmiş ve 2004 yılına kadar bu yolla sermaye sağlamayı başarmıştır. Ancak başlangıç sermayesi tükenince, dünyaca ünlü kredi izleme kuruluşu Moody's Investors'a başvurmuştur. Mart 2004'te bu kuruluş, yatırım yapılabilecek seviyede izleme notu anlamına gelen bir puan vermiştir. Kendi ölçeğinde bir başarı sayılabilecek bu gelişme, KTKB'nin bankacılık ilkelerine bağlılıkta gösterdiği titizliğin bir sonucudur. Böylece KTKB, amaçlarına uygun olarak uluslararası malî desteği elde etme imkânı bulmuştur⁴²⁴.

KTKB'nin Güneydoğu Avrupa'daki diğer gelişen uluslararası kurumlardan farkı, sermayesini aldığı devletlerden bağımsız olmasıdır. Bankanın yönetiminde devletler değil, bankanın kendisi belirleyici olmaktadır⁴²⁵. Bu anlamda KTKB, Karadeniz Bölgesi'nde türünün ilk örneğidir. Bölgedeki sınırlı kaynaklara rağmen, üye devletler tarafından finansmanı sağlanan KTKB, KEİÖ'nün malî dayanağı

---

⁴²¹ Karluk, s. 470-471; Altıntaş, s. 649-650.

⁴²² Андрей Владимирович Верников, "Черноморский банк торговли и развития и его роль в регионе", **Средиземноморье-Черноморье-Каспий: Между Большой Европой и Большим Ближним Востоком**, Н. П. Шмелева, Б. А. Гусейнова ve А. А. Язьковой (Под. Ред.), Издательский дом, "Граница", Москва 2006, s. 119 (Andrey Vladimiroviç Vernikov, "Karadeniz Ticaret ve Kalkınma Bankası ve Bölgedeki Rolü", **Akdeniz-Karadeniz-Hazar: Büyük Avrupa ile Büyük Yakın Doğu Arası**, N. İ. Şmyelyeva, B. A. Guseynova ve A. A. Yazkovoy (Redaktörler), İzdatelskiy Dom, "Granitsa", Moskova 2006).

⁴²³ Kutovoy, s. 159-160.

⁴²⁴ Vernikov, s. 121.

⁴²⁵ Vernikov, s. 120.

olarak kabul edilmektedir. Özel bankacılık ilkeleri çerçevesinde faaliyet gösteren KTKB, diğer bankalarla ve malî kuruluşlarla yakın ilişkiler içerisindedir. Merkezi Selanik'te olan banka, ekonomik gelişmeyi ve bölgesel işbirliğini gerçekleştirmek üzere kamu ve özel sektöre ait projelere destek olmaktadır⁴²⁶. Bölgesel projelere öncelik veren KTKB, özellikle imalât sanayii, enerji, ulaşım, iletişim, finans gibi alanlarda bankacılık hizmetleri yoluyla destek sağlamaktadır. Diğer uluslararası malî kuruluşlarla, bankalarla ve benzeri yapılanmalarla anlaşmalar yapan KTKB, malî kuruluşlara gözlemcilik statüsü de vermiştir⁴²⁷. Uygulamada KTKB, ticaret ve genel finansman projeleri gerçekleştirmiştir. Bahsi geçen alanlarda verdiği destek daha çok Türkiye, Rusya, Romanya, Bulgaristan, Ukrayna ve Yunanistan menşeli firmalardır. Bölgesel projeleri destekleme eğilimine rağmen, bu niteliklere sahip olan ve KTKB tarafından desteklenen proje miktarı düşüktür. Bu miktarın düşük kalmasında, KTKB'nin hedeflerini sınırlaması önemli bir rol oynamaktadır. KTKB, kendi sermayesini büyük risk altına sokmamak için azamî kredi miktarını sınırlamıştır. Öte yandan bölgede IMF'nin oldukça etkin bir şekilde faaliyet göstermesinden dolayı KTKB, kendi sınırlı kaynaklarını kullanabileceği boş bir alan aramış ancak benzer kuruluşlarla rekabet etmeyeceği bir zemin bulamamıştır. Bu da KTKB'nin etkinliğini sınırlandıran bir başka etkidir⁴²⁸.

KTKB'nin amaçları, Karadeniz Ticaret ve Kalkınma Bankası'nın Kuruluşuna Dair Anlaşmanın 1. maddesinde ifade edilmiştir. Buna göre KTKB, bölge halkının ekonomik refahını sağlamaya yönelik olarak üye devletlerin geçiş sürecine katkı yapmayı; üye devletlerin ticarî faaliyetlerinin, kamu ve özel sektör projelerinin finansmanını sağlamayı ve bankacılık hizmetleri sunmayı hedeflemiştir. Bu ifadeler daha sonra, KEİÖ Şartına da aynen yansıtılmıştır. Bu ifadelerden, KTKB'nin

---

⁴²⁶ Bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/Relatedbodies/Pages/bstadb.aspx>; <http://www.bstadb.org/>, (19.09.2011).

⁴²⁷ Black Sea Trade & Development Bank, **10 Years of BSTDB: Challenges, Achievements and Prospects**, Thessaloniki 2009, s. 5. KTKB gözlemcileriyle ilgili olarak bkz. KTKB Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bstadb.org/about-us/who-we-are/observers>, (19.09.2011).

⁴²⁸ Vernikov, s. 122. KTKB'nin bahsi geçen alanlarda verdiği somut destek örnekleri için bkz. Black Sea Trade & Development Bank, **10 Years of BSTDB: Challenges, Achievements and Prospects**, s. 43-56.

amacının sadece kâr elde etmek olmadığı, aynı zamanda kendi özel misyonunu/amacını da gerçekleştirmek istediği anlaşılmaktadır⁴²⁹.

KTKB'nin Karadeniz Bölgesi'ndeki KOBİ'lerle ilgili çalışmaları, bankanın stratejik amaçlarından biridir. Ekonomik büyümenin sağlanması noktasında KOBİ'ler, KTKB için anahtar bir rol oynamaktadır. KTKB'nin bu bakış açısını oluşturmasının arkasında çeşitli saikler yer almaktadır. İhracat kapasitesini yükseltmek, üye devletlerde rekabetçi bir yapı oluşturmak, bölgeler arası yatırımı geliştirmek, teknoloji transferini gerçekleştirmek ve bölge içinde sermayenin dolaşımını sağlamak gibi saiklerden hareket eden KTKB, KOBİ'lere yönelik bir odaklanmayı tercih etmiştir⁴³⁰.

1. KTKB Üyeliği ve KTKB'nin Yapılanması

KTKB üyeliği, Kuruluş Anlaşmasının 3. maddesinde düzenlenmiştir. Maddeye göre doğrudan veya temsilcileri aracılığıyla KEİÖ üyesi devletler, diğer çok ortaklı bankalar ve malî kurumlar KTKB'ye üye olabilirler. 37. maddeye göre herhangi bir üye, yazılı olarak bildirmek ve tarihini belirtmek kaydıyla üyelikten ayrılabilir. Üyelikten ayrılış tarihi, bildirimin yapıldığı tarihten itibaren en erken altı aydır. 38. maddede ise üyelikten ihraca yer verilmiştir. Üyelik yükümlülüklerini yerine getirmeyen bir üye, Güvernörler Kurulu kararıyla ihraç edilebilir.

KTKB üyelerinin katılım payları ise 5. maddede düzenlenmiştir. Buna göre Azerbaycan, Moldova, Gürcistan, Arnavutluk ve Ermenistan % 2; Bulgaristan, Romanya ve Ukrayna % 13.5; Türkiye, Rusya ve Yunanistan ise % 16.5 oranında hisseye sahiptir. Aynı maddeye göre, KTKB'ye yeni üye katılması durumunda, hisse oranları yeniden düzenlenecektir. Ancak kurucu hissedarların hisse oranı toplamı, her zaman için çoğunluk hisseyi teşkil edecektir. Bu durumda, sonradan katılan üyelerin hisselerinin toplamı, hiçbir zaman çoğunluk teşkil etmeyecektir ki bu maddeyle

---

⁴²⁹ Vernikov, s. 122.

⁴³⁰ Black Sea Trade & Development Bank, **BSDTB: Supporting Small and Medium-Sized Business in the Black Sea Region**, Thessaloniki 2011, s. 3. KTKB'nin KOBİ'lere verdiği somut destek örnekleri için bkz. Black Sea Trade & Development Bank, **BSDTB: Supporting Small and Medium-Sized Business in the Black Sea Region**, s. 4-12.

kurucu üyelerle katılma yoluyla üye olan hissedarlar arasında bir ayrıma gidilmiş olmaktadır. Uygulamada ise zaman içinde bazı değişiklikler yaşanmıştır. Moldova, Gürcistan ve Ermenistan gibi bazı küçük hissedarlar, taahhüt ettikleri hisseleri ödeyemedikleri için hisselerinin % 1'e kadar düşürülmesini talep etmişler ve bu talepleri, ilke olarak bankanın hisse yapısı korunmakla birlikte, Haziran 2004'te gerçekleştirilen yıllık Guvernörler Kurulu toplantısında kabul edilmiştir⁴³¹.

KTKB'nin Guvernörler Kurulu, Yönetim Kurulu, Başkanlık, Başkan Yardımcılığı ve diğer görevliler şeklinde bir yapılanması vardır. 22. maddeye göre her üye devlet, bir asıl ve bir de yedek temsilci aracılığıyla Guvernörler Kurulu'nda temsil edilir. 23. maddede belirtildiği üzere Guvernörler Kurulu, en yetkili organdır. Guvernörler Kurulu, Yönetim Kurulu'nda bulunacak üyelerin sayısını belirler. Her devletin bir asıl, bir de yedek yönetici atama yetkisi vardır (m. 25).

29. maddeye göre Guvernörler Kurulu, KTKB'nin başkanını seçer. Dört yıllık bir süre için seçilen Başkan, üye devlet vatandaşı olmak zorundadır. Görev süresi boyunca asıl veya yedek guvernör ya da yönetici olamaz. Yönetim Kurulu'na da başkanlık edecek olan Başkan, Guvernörler Kurulu toplantılarına katılır ancak oy hakkı yoktur. Başkan'ın teklifi üzerine, bir ya da daha fazla sayıda Başkan Yardımcısı seçilir. Aynı şekilde Başkan Yardımcısı da dört yıllık görev süresi boyunca, asıl veya yedek guvernör veya yönetici olarak görev alamaz. Yönetim Kurulu toplantılarına katılır ancak oy hakkı bulunmaz. Başkan'ın bulunmadığı toplantılarda, Başkan'ın yetkilerine sahiptir.

Kuruluş Anlaşmasının 32. maddesine göre KTKB'nin merkezi Yunanistan'ın Selanik şehridir. Guvernörler Kurulu'nun onayı hâlinde bilgi toplamak, KTKB ve üye devletler arasında iletişimi sağlamak, projeleri hayata geçirmek üzere temsilcilikler açabilir. Kuruluş Anlaşmasına uygun olmak ve Guvernörler Kurulu tarafından onaylanmak şartıyla KTKB, bilgi değişimi amacıyla veya başka bir amaçla diğer kuruluşlarla anlaşmalar yapabilir.

---

⁴³¹ Vernikov, s. 120.

2. KTKB-KEİÖ İlişkileri

KTKB-KEİÖ ilişkilerinde işbirliğine yönelik temel belge, 8 Ekim 1999 tarihli “KEİÖ-KTKB Etkileşiminin Şekli” başlıklı belgedir⁴³². Belgenin ilk dört maddesinde, KTKB’nin KEİ girişimi ve daha sonra KEİÖ içindeki yeri ile ortaya çıkış saikleri ele alınmıştır. Çok taraflı bir malî kuruluş olması münasebetiyle KTKB’nin kabul edilmiş bankacılık ilkelerine göre faaliyet göstereceği belirtilmiştir. Bu bağlamda KTKB güvenilir, uygulanabilir, kârlı görülen ve bölgesel işbirliğine yönelik projelere ve programlara destek vereceğini 9. maddede beyan etmiştir.

KTKB ile KEİÖ arasındaki işbirliğine yönelik mekanizma, belgenin 12.-16. maddelerinde düzenlenmiştir. Buna göre KEİÖ Daimî Sekretaryası Genel Sekreteri ile KTKB Başkanı ya da görevlendirecekleri kişiler, yıllık Guvernörler Kurulu ve Bakanlar Konseyi toplantılarına katılmak üzere birbirlerini davet edeceklerdir. Aynı şekilde, özel gündemle yapılacak olan KTKB Yönetim Kurulu ve KEİÖ Yüksek Düzeyli Temsilciler toplantılarına katılmak üzere, KEİÖ Daimî Sekretaryası’nın ve KTKB’nin temsilcileri davet edileceklerdir. KEİÖ Daimî Sekretaryası’nın ve KTKB’nin menfaatleri göz önünde bulundurularak bu organların onaylanmış gündemleri, her iki kuruluşun bilgisine sunulacaktır. KEİÖ ile KTKB arasında bilgi alışverişini ve koordinasyonu sağlamak üzere üst düzey toplantılar ve çalışma toplantıları düzenlenecektir. Bu bağlamda, KEİÖ Daimî Sekretaryası ve KTKB üst düzey temsilcileri arasında, yılda iki defa düzenli toplantılar gerçekleştirilmesi tavsiye edilmiştir. Aynı şekilde KTKB ve KEİ İş Konseyi, özel sektör eliyle gerçekleştirilecek proje alanlarını tespit etmek ve fırsatları değerlendirmek üzere işbirliği yapacaklardır. Ayrıca KEİÖ, üye devletler arasında projelerin gerçekleştirilmesi ve hayata geçirilmesi amacıyla elindeki veri tabanını KTKB ile paylaşacaktır.

---

⁴³² Belgenin tam metni için bkz. KTKB Resmî İnternet Sayfası, http://www.bstdb.org/about-us/key-documents/BSEC_BSTDB_Interaction_Modalities.pdf, (19.09.2011).

KTKB-KEİÖ ilişkilerine bakıldığında, KTKB'nin KEİÖ'nün projelerinin gerçekleştirilmesi amacıyla bir kasa gibi algılandığı görülmektedir. KEİÖ'nün değişik zeminlerde KTKB'yi desteklemesi normal karşılanabilir ancak projelerin KTKB'nin kuruluş anlaşmasına uygun bir şekilde değerlendirilmesi gerektiğinden, bankanın doğrudan doğruya KEİÖ'nün malî bir alt birimi olarak değerlendirilmesi söz konusu olamaz. Zaten KTKB, gelişen bir banka statüsünü kazanmak isteyen ve destek bekleyen bir malî kuruluş olarak kredi notunu yükseltmek için azamî ölçüde profesyonel davranmak ve sorumlu bir şekilde hareket etmek zorunda olduğunu unutmamalıdır. Karadeniz Bölgesi ekonomik, sosyal, demografik, vb. diğer sorunların olduğu bir bölge olması sebebiyle değişik zeminlerde çözüme ihtiyacı olan bir coğrafyadır. Bu bağlamda KTKB, bölgenin gelişimine katkıda bulunabilir ancak bunun için kendi malî imkânlarını ve profilini gerçekçi bir şekilde değerlendirmek durumundadır. Potansiyeli açısından ve malî imkânlar bakımından çok güçlü bir yapıya sahip olmasa da bölgenin gelişmesi için olumlu bir rol oynama kapasitesine sahiptir. Bu kapasitenin olumlu bir uygulamaya dönüşmesi, KTKB'nin bankacılık hizmetleri konusundaki titizliğiyle ve dikkatiyle doğru orantılıdır. Uluslararası malî pazardaki oyuncuların bankaya yaklaşımında da bu tavır etkili olmaktadır. Bankanın bir kredi örgütü olduğu, fonların dağıtıldığı ya da sosyal sorunların çözüldüğü bir büro olmadığı her zaman göz önünde bulundurulmalıdır⁴³³.

Ç. Bağlı Merkezler

KEİÖ'ye bağlı merkezler, işbirliğinin belirli alanlarıyla ilgili olarak üye devletlere hizmet vermek üzere, KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi'nin onayıyla kurulur. KEİÖ Şartının 24. maddesinde düzenlenmiş olan bağlı merkezler, belirli faaliyet alanlarında KEİÖ'nün ilgili alt organlarıyla yakın bir işbirliği içinde çalışırlar. Maddeye göre bu merkezlerin faaliyetlerinin sonucunda ortaya çıkan veriler, istişarî bir niteliğe sahiptir.

---

⁴³³ Vernikov, s. 122-124.

KEİÖ'nün, Uluslararası Karadeniz Çalışmaları Merkezi ve KEİ İstatistikî Veri ve Ekonomik Bilgi Değişim Koordinasyon Merkezi adlarında iki adet bağlı merkezi bulunmaktadır. Bu merkezler, aşağıda sırasıyla incelenecektir.

1. Uluslararası Karadeniz Çalışmaları Merkezi (UKÇM)

UKÇM, KEİÖ Şartının 24. maddesinde belirtilen bağlı merkezlerden biridir. 1996 yılında KEİ bünyesinde kurulan ve KEİ ülkelerindeki akademik birimler arasında işbirliğini tesis etmeye yönelik Daimî Akademik Komite'nin toplantıları sonucunda, KEİ Dışişleri Bakanları toplantılarında alınan kararlarla 1998 yılı sonunda UKÇM, faaliyetlerine başlamıştır⁴³⁴.

UKÇM'nin merkezi, Yunanistan'ın başkenti Atina'dadır. Kâr amacı gütmeyen bu kuruluş, iki yönlü bir işlevi yerine getirmektedir. İlki, bağımsız bir araştırma merkezi sıfatıyla Karadeniz Bölgesi ve çevresi ile ilgili politika geliştirici çalışmalar yapmaktır. Bu kuruluşun ikinci işlevi, bağlı bir merkez olması dolayısıyla KEİÖ'nün faaliyetlerinin organize edilebilmesi, tavsiyelerde bulunulması ve örgütün kurumsal rolünün yerine getirilebilmesi amacıyla en uygun ve mümkün araçların hayata geçirilmesine katkıda bulunmaktır. Çok yönlü işbirliğinin geliştirilmesi için UKÇM, birlikte hareket ettiği uluslararası çalışma ortaklarıyla "KEİÖ-AB İlişkileri", "Ekonomik Gelişme", "Uluslararası İlişkiler", "İyi Yönetişim ve Kurum Yenilenmesi", "Enerji" ve "Bilim ve Teknoloji" konulu alanlarda beraber çalışmalar organize etmekte ve yürütmektedir⁴³⁵.

UKÇM'nin kurumsal nitelikteki önemi, KEİÖ tarafından da fark edilerek KEİÖ Şartında değişiklik yapılmasına yol açmıştır. KEİÖ Şartının "KEİÖ'nün İlgili

---

⁴³⁴ Kutovoy, s. 164.

⁴³⁵ Bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/Relatedbodies/Pages/icbss.aspx>, (20.09.2011); Гачик Григорьевич Арзуманян ve Сергей Николаевич Гончаренко, "Экономическое Сотрудничество в Черноморском Регионе и Интеграция Инновационных Технологий", **Мировая экономика и Международные отношения**, 2001 (4), (Gaçik Grigoryeviç Arzumanyan ve Sergey Nikolayeviç Gonçarenko, "Karadeniz Bölgesinde Ekonomik İşbirliği ve Yeni Teknoloji Entegrasyonu", **Dünya Ekonomisi ve Uluslararası İlişkiler**), s. 97; Kutovoy, s. 164-165.

Kuruluşları” başlıklı Yedinci Bölümünün 24. maddesi değiştirilmiştir. “KEİÖ’nün Bağlı Merkezleri” başlıklı 24. maddesinin başlığı, “Uluslararası Karadeniz Çalışmaları Merkezi” olarak değiştirilmiştir. Henüz yürürlüğe girmeyen bu değişiklikle birlikte UKÇM, KEİÖ Şartında açıkça belirtilmiş olmaktadır⁴³⁶. Maddenin yeni hâline göre UKÇM, KEİÖ’nün uluslararası nitelikteki bir düşünce kuruluşudur (think-tank). Bu kuruluş, üyeleri KEİÖ üyesi devletlerin vatandaşlarından oluşan bir Yönetim Kurulu tarafından idare edilmektedir. 24. maddeye göre UKÇM, Dışişleri Bakanları Konseyi tarafından belirtilen öncelikler ve KEİÖ Şartında belirtilen ilkeler temel alınarak KEİÖ üyesi devletler arasındaki bölgesel işbirliğini derinleştirmek ve geliştirmek amacıyla uygulamaya yönelik çalışmalarda bulunmayı amaçlamaktadır. KEİÖ-AB ilişkilerinin de aynı şekilde geliştirilmesi, UKÇM’nin bir diğer hedefidir. Bunun dışında UKÇM, bilim ve teknoloji alanındaki başarılı uygulamaları belirli alanlarda çok yönlü işbirliğini geliştirme yönünde kullanmayı da amaç edimiştir.

UKÇM, on sekiz kişiden oluşan bir Yönetim Kurulu eliyle idare edilmektedir. Bu üyelerin on ikisi, üye devletlerin temsilcisidir. KEİÖ Daimî Sekretaryası Genel Sekreteri, UKÇM Genel Direktörü ve UKÇM Genel Direktör Yardımcısı, sürekli üyelerdir. Diğer üç üye ise oy hakkı bulunmayan, üye devletlerin vatandaşı olmayan, bağımsız ve uluslararası nitelikli uzmandan oluşmaktadır. Üç yıllık ve yenilenebilir bir süre için seçilen Yönetim Kurulu üyeleri, kendi içlerinden iki yıllığına bir Başkan ve Başkan Yardımcısı seçerler. Yönetim Kurulu, yılda iki defa olağan toplantı yapar. Yönetim Kurulu, UKÇM’ye genel olarak yol gösterir. Hazırlanan raporları ve çalışma takvimini onaylar. Bütçenin belirlenmesi ve kullanımı da Yönetim Kurulu tarafından gerçekleştirilir⁴³⁷.

---

⁴³⁶ KEİÖ Şartındaki bu değişiklik Türkiye, Azerbaycan, Moldova, Ukrayna ve Arnavutluk tarafından henüz imzalanmamıştır. Değişikliğin üye devletler açısından son durumu için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/documents/LegalDocuments/status/Pages/Table%20Country-Status%20NEW.pdf>, (20.09.2011).

⁴³⁷ Bkz. UKÇM Resmî İnternet Sayfası, http://icbss.org/index.php?option=com_content&task=view&id=38&Itemid=71, (20.09.2011).

Bir düşünce kuruluşu niteliğiyle hareket eden UKÇM, kendi bünyesinde çalıştırdığı uzmanlar eliyle yapılan çalışmalarla KEİÖ politikalarının belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Karar verme mekanizmalarının başındaki kişilerin uygulamaya yönelik adımlar atmasında da etkili olmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda, daimî ve geçici çalışma gruplarının toplantılarına katılmakta ve hazırlanan belgelere katkılar yapmaktadır⁴³⁸.

Bahsi geçen faaliyetler dışında UKÇM, konferanslar ve sempozyumlar düzenlemektedir. Bu faaliyetlerin bazıları, düzenli aralıklarla tekrar edilmektedir. Değişik vesilelerle farklı bilgilendirme araçlarından da yararlanan UKÇM, Karadeniz Bölgesi'nin gelişimine yönelik stratejiler belirlemektedir. Bunlardan en önemlisi, "Karadeniz Stratejisi Görev Gücü" isimli çalışmadır. Seçilmiş analistlerin ve bağımsız uzmanların oluşturduğu bu grup, Karadeniz Bölgesi'nin gelişimine yönelik ortak bir strateji belirlenmesi amacıyla bir araya getirilmiştir. Bu grup düzenli olarak toplantılar yapmakta ve diğer düşünce kuruluşlarıyla birlikte ortak çalışmalar gerçekleştirmektedir. UKÇM'nin hayata geçirdiği bir diğer husus da KEİÖ üyesi devletlerin akademik birimleri arasındaki ilişkileri ve işbirliğini geliştirmektir⁴³⁹.

KEİÖ'nün temel amacının ekonomik işbirliğinin geliştirilmesi ve sürdürülebilir nitelikte olması üzerine inşa edilmiş olması, UKÇM'nin de çalışmalarında bu hususu dikkate almasına yol açmaktadır. Bu kapsamda, "Karadeniz Ekonomik İşbirliği Ekonomik Gündemi" isimli belgenin hazırlanmasında ve "Proje Geliştirme Fonu"nun kurulmasında, UKÇM ciddi katkılar yapmıştır. UKÇM'nin bu bağlamda odaklandığı bir diğer husus da ekonomik işbirliğinin geliştirilmesinde öncelikli alanların belirlenmesidir. Söz gelimi, KEİÖ devletlerinin

---

⁴³⁸ Thanos Veremis, "The Involvement of the International Center for Black Sea Studies in the Policy-making and Cooperation Process within the Black Sea Economic Cooperation Framework: The Role of a Think-tank in the BSEC Region", **Southeast European and Black Sea Studies**, V. 6, No. 2, June 2006, s. 154.

⁴³⁹ Bkz. UKÇM Resmî İnternet Sayfası, http://icbss.org/index.php?option=com_content&task=view&id=107&Itemid=115, (20.09.2011); Kutovoy, s. 165.

bilim ve teknoloji alanındaki mukayeseli avantajlarını göz önünde bulunduran UKÇM, bazı projeler geliştirmiştir⁴⁴⁰.

Bir düşünce kuruluşu olarak tasarlanan UKÇM, bu işlevini sağlıklı olarak yerine getirirse ve KEİÖ'nün kurum yapısı içindeki ağırlığını daha çok hissettirecek çalışmalar yaparsa "KEİÖ'nün beyni" olarak faaliyetlerini sürdürebilir. Bunun gerçekleşmesi ise aynı zamanda, üye devletlerin de UKÇM'ye bakışını daha da olumlu yönde değiştirebilir. Bu kapsamda UKÇM, KEİÖ üyesi devletlerin dışişleri bakanlıklarının ilgili birimleriyle, özellikle bakanlıklar ve üniversiteler bünyesindeki resmî stratejik araştırma merkezleriyle ve sivil toplum kuruluşu statüsündeki düşünce kuruluşlarıyla ilişkilerini geliştirmelidir⁴⁴¹. Böylelikle UKÇM, üye devletlerin entellektüel kamuoylarında etkili olarak KEİÖ çerçevesindeki işbirliğine daha ciddi ve somut katkılar sağlayabilir.

2. Karadeniz Ekonomik İşbirliği İstatistikî Veri ve Ekonomik Bilgi Değişim Koordinasyon Merkezi

5 Ekim 1993 tarihinde, KEİ İstatistikî Veri ve Ekonomik Bilgi Değişimi Çalışma Grubu'nun Ankara'da aldığı bir kararla kurulan KEİ İstatistikî Veri ve Ekonomik Bilgi Değişim Koordinasyon Merkezi⁴⁴², Türkiye İstatistik Kurumu'nun⁴⁴³ bir birimi olarak faaliyet göstermektedir⁴⁴⁴. İstatistik Koordinasyon

---

⁴⁴⁰ BU projelerle ve çalışmalarla ilgili olarak bkz. Veremis, s. 154-155.

⁴⁴¹ KEİÖ üyesi devletlerin Dışişleri Bakanlıklarına bağlı diplomatik akademilerle ve enstitülerle ilgili olarak 19 Nisan 2007 tarihli bir mutabakat zaptı bulunmaktadır. Sırbistan'ın başkenti Belgrad'da imzalanan belge uyarınca, sürekli ve yakın bir ilişki kurmak amacıyla ilgili kuruluşlar kendi aralarında bilgi, belge, yayın ve uzman değişimi yapmak ve ortak organizasyonlar düzenlemek konusunda uzlaşmışlardır. Mutabakat zaptının tam metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 150-153. İnternet üzerinden erişim için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, http://www.bsec-organization.org/documents/LegalDocuments/agreementmous/mo2/Documents/MoUDIPLomatica_CAD27FebFINAL%20080108.pdf, (20.09.2011). Bu mutabakat zaptı Moldova, Gürcistan ve Ermenistan tarafından imzalanmamıştır. Türkiye, Azerbaycan, Bulgaristan, Ukrayna ve Romanya tarafından imzalanmış ancak bu ülkelerde iç hukuk süreci tamamlanmamıştır. Üye devletler açısından mutabakat zaptının son durumu için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/documents/LegalDocuments/status/Pages/Table%20Country-Status%20NEW.pdf>, (20.09.2011).

⁴⁴² Bundan sonra, "İstatistik Koordinasyon Merkezi" olarak anılacaktır.

⁴⁴³ KEİ İstatistikî Veri ve Ekonomik Bilgi Değişim Koordinasyon Merkezi'nin kurulduğu tarihte, Türkiye İstatistik Kurumu'nun resmî adı Devlet İstatistik Enstitüsü'dür. 18 Kasım 2005 tarihli ve 25997 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 5429 sayılı Türkiye İstatistik Kanunu ile

Merkezi, KEİÖ devletleri arasında istatistikî veri değişimini sağlama, İstatistikî Veri ve Ekonomik Bilgi Değişimi Çalışma Grubu'nun toplantılarını düzenleme, KEİÖ üyesi devletlerden uluslararası standartlarda karşılaştırılabilir veri elde etme, istatistik yöntemlerinin ve tanımlarının uyumlu hâle getirilmesi amacıyla çalışma grubu toplantıları düzenleme, KEİÖ üyesi devletlerle teknik yardım programları gerçekleştirme ve ikili düzeyde işbirliği çalışmalarını yürütme görevlerini üstlenmiştir⁴⁴⁵.

İstatistik Koordinasyon Merkezi, bu görevler kapsamında çeşitli faaliyetlerde bulunmaktadır. Bunlardan ilki, istatistikî veri derleme çalışmalarıdır. 2003 yılında, “KEİÖ Ülkelerinin Sosyal ve Ekonomik Göstergeleri” isimli yıllık bir çalışma hazırlayan İstatistik Koordinasyon Merkezi, üye devletlerden veri derlemede güçlüklerle karşılaştığı için periyodik olması düşünülen bu çalışmayı sürdürememiştir. Bunun dışında, “Türkiye'nin KEİÖ Ülkeleri ile Yaptığı Dış Ticaret” isimli üç aylık kitap, 2005 yılı verilerini kapsayacak şekilde son kez 2006 yılında yayımlanmıştır. İlgili veriler, 2007 yılından itibaren internet ortamında aylık olarak yayımlanmaya başlamıştır⁴⁴⁶.

İstatistik Koordinasyon Merkezi'nin bir diğer amacı da KEİÖ'nün çalışmalarını canlandırmak ve gündemde tutabilmek için KEİÖ üyesi devletlerle ikili işbirliğinde bulunmaktır. Bu bağlamda, üye devletlerin istatistik kurumları ile Türkiye İstatistik Kurumu arasındaki ilişkilerin geliştirilmesine yönelik olarak Türkiye İstatistik Kurumu tarafından çeşitli teknik destekler sağlanmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu, Arnavutluk İstatistik Enstitüsü'nden dört uzmana, 1992 ve 1993 yıllarına ait sanayi, işgücü, inşaat ve fiyat istatistikleri konularında eğitim vermiştir. Yine, Arnavutluk'ta 2001 yılında yapılan nüfus sayımının hazırlık çalışmalarına

---

kurumun adı, Türkiye İstatistik Kurumu olmuştur. Bkz. Türkiye İstatistik Kurumu Resmî İnternet Sayfası, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=tarihce>, (25.09.2011).

⁴⁴⁴ KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/Relatedbodies/Pages/center.aspx>, (25.09.2011).

⁴⁴⁵ Türkiye İstatistik Kurumu Resmî İnternet Sayfası, http://www.tuik.gov.tr/arastirmaveprojeler/uluslararasi/ui/ui_bolgesel2.html, (25.09.2011).

⁴⁴⁶ Türkiye İstatistik Kurumu Resmî İnternet Sayfası, http://www.tuik.gov.tr/arastirmaveprojeler/uluslararasi/ui/ui_bolgesel2.html, (25.09.2011).

destek vermek üzere, 1999 yılında kurulan “Yönlendirme Komitesi”ndeki çalışmalara Türkiye İstatistik Kurumu uzmanları katılarak destek sağlamışlardır. Ayrıca, Arnavutluk İstatistik Enstitüsü’ne mensup yedi uzmana, 18-22 Aralık 2000 tarihleri arasında Türkiye İstatistik Kurumu’nda işbaşı eğitimi verilmiştir. Arnavutluk dışında Gürcistan da Türkiye İstatistik Kurumu’nun teknik desteğinden yararlanmıştır. 29 Ocak 2001 tarihinde, Türkiye İstatistik Kurumu ile Gürcistan İstatistik Ofisi arasında dış ticaret istatistikleri konulu bir işbirliği protokolü imzalanmıştır. Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi’nin malî destek sağladığı bu protokol kapsamında, Türkiye İstatistik Kurumu mensubu iki uzman Gürcistan İstatistik Ofisi’nde danışmanlık hizmeti vermiş, altı Gürcü uzman da Türkiye İstatistik Kurumu’nda düzenlenen işbaşı eğitimlerine katılmıştır. İstatistik Koordinasyon Merkezi, bağlı bulunduğu Türkiye İstatistik Kurumu aracılığıyla KEİÖ üyesi devletlerden gelecek talepler doğrultusunda, yukarıda örnekleri verilen ikili işbirliği çalışmalarını sürdürmeyi plânlamaktadır⁴⁴⁷.

İstatistik Koordinasyon Merkezi için en önemli sıkıntı, üye devletlerdeki farklı istatistik sistemleridir. Değişik sistemler arasındaki uyumun sağlanması, üye devletler arasındaki istatistikî bilgi akışının hızlanmasına ve daha düzenli bir yapıya kavuşmasına yol açacaktır. Bu sayede, İstatistik Koordinasyon Merkezi’nin yapacağı çalışmalar daha etkin bir hâle gelebilecek, Karadeniz Bölgesi’nin ekonomik yapısının ve Karadeniz Bölgesi’ndeki yeni ekonomik eğilimlerin anlaşılabilmesi mümkün olacaktır⁴⁴⁸.

İstatistikî verilerin sağlıklı olması, işbirliğinde öncelikli alanların tercihinde de doğru seçimlerin yapılmasına yol açacağından, İstatistik Koordinasyon Merkezi’ne doğru ve zamanında bilgi akışının sağlanması için gerekli koordinasyonun yapılması önemli bir konudur. Bu kapsamda, KEİÖ devletlerinde Türkiye İstatistik Kurumu’nun birer temsilcilik açması ya da bu devletlerde bulunan Türkiye Büyükelçilikleri bünyesinde bir temsilci bulundurulması, isabetli bir çözüm

---

⁴⁴⁷ Türkiye İstatistik Kurumu Resmî İnternet Sayfası, http://www.tuik.gov.tr/arastirmaveprojeler/uluslararası/ui/ui_bolgesel2.html, (25.09.2011).

⁴⁴⁸ KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/Relatedbodies/Pages/center.aspx>, (25.09.2011).

olarak düşünülebilir. Zira aşağıda da sıklıkla belirtileceği üzere, KEİÖ zemininde işbirliğini geliştirmeye yönelik olarak her işbirliği alanında yapılan çalışmalar sonucunda ortaya çıkan metinlerde vurgulanan en önemli hususlardan biri de bilgi ve belge paylaşımıdır. Bu sebeple İstatistik Koordinasyon Merkezi'nin etkin hâle getirilmesi ve KEİÖ Bölgesi'nde temsilcilikler ya da görevliler aracılığıyla yaygınlaştırılması, işbirliğinin güçlendirilmesinde göz ardı edilemeyecek bir araçtır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KEİÖ'NÜN İŞBİRLİĞİ ZEMİNLERİ ve DIŞ İLİŞKİLERİ

Çalışmamızın Üçüncü Bölümünde, KEİÖ'nün işbirliği alanları ve uluslararası örgütlerle ilişkileri ele alınacaktır. Bu bölümün ilk ana alt başlığı, işbirliği alanlarını kapsamaktadır. Üye devletler arasında hedeflenen işbirliğinin somut olarak hayata geçebilmesine yönelik olarak ortaya çıkmış belgeler değerlendirilecek ve işbirliğinin değişik zeminlerdeki hukukî dayanakları ortaya konacaktır. Üçüncü Bölümün ikinci ana alt başlığı ise KEİÖ'nün diğer uluslararası kuruluşlarla ilişkilerine yöneliktir. Bu ilişkiler, KEİÖ'nün kabul ettiği belgeler ve KEİÖ ile uluslararası kuruluşlar arasında imzalanmış belgeler esas alınarak incelenecektir. Böylece, KEİÖ'nün dış ilişkilerinin hukukî temeli belirlenmiş olacaktır.

I. KEİÖ'DE İşbirliği Alanları

KEİÖ'nün işbirliği alanları, yukarıda da belirtildiği üzere KEİÖ Şartının 4. maddesinde sayma yoluyla belirlenmiştir. KEİÖ tarafından kabul edilen ilkeler temelinde, toplumsal kalkınmayı ve sosyal refahı sağlamaya yönelik olarak her türlü kaynağın etkin kullanımı yoluyla işbirliğini gerçekleştirmeyi hedefleyen KEİÖ'de, işbirliği alanlarıyla ilgili kabul edilmiş hukukî metinler önem arz etmektedir. Bu temel dayanaktan ve yayımlanmış önemli belgelerden hareketle işbirliği alanlarında oluşturulmuş ve her biri bir üye devletin sorumluluğu altında bulunan çalışma gruplarının düzenli olarak yerine getirdiği değişik türde çalışmalar mevcuttur. Ayrıca, her işbirliği alanıyla ilgili olarak eylem plânı hazırlanmıştır. Aşağıda, işbirliği alanlarında imzalanmış temel ve önemli belgeler ele alınarak işbirliğinin hukukî esasları değerlendirilecektir. Tarım, bankacılık ve finans, gümrük, istatistikî veri ve bilgi değişimi, sağlık hizmetleri ve eczacılık alanlarında çalışma gruplarının yürüttüğü çalışmalar ve hazırlanan eylem plânları dışında önemli bir belge kabul edilmediği için işbirliğine ilişkin olarak aşağıda ele alınacak alt başlıklarda bu alanlara yer verilmeyecektir.

A. Ticaret ve Ekonomik Gelişme

Ticaret ve ekonomik gelişme alanında işbirliğiyle ilgili öne çıkan temel metin, 27 Nisan 2001 tarihinde Moskova’da yapılan KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi toplantısında kabul edilen ve kısaca “*Karadeniz Ekonomik İşbirliği Ekonomik Gündemi*”⁴⁴⁹ olarak bilinen belgedir⁴⁵⁰. Yüksek Düzeyli Memurlar Komitesi tarafından hazırlanan, UKÇM’nin ve KEİÖ Daimî Sekreteryası’nın da katkı yaptığı belgenin giriş kısmında, yirmi birinci yüzyılın başında Karadeniz Bölgesi’nin ekonomik gelişimi için KEİÖ’nün önemine vurgu yapılarak KEİÖ’nün gelişim süreci tekrarlanmıştır. Uluslararası toplum içindeki meşruiyetine dayanak teşkil eden en önemli hususlardan biri olan BMÖ ile geliştirdiği ilişkilerinden bahsedilmiş ve dinamik bir uluslararası örgüt olarak belirlediği hedeflere yer verilmiştir. Üye devletlerin yapısı itibarıyla yaşadığı çeşitli zorluklar sıralanarak bölgenin aynı zamanda uluslararası terörizm, aşırıcılık, saldırgan ayrılıkçılık⁴⁵¹, örgütlü suçlar gibi tehditlerle karşı karşıya olduğu belirtilmiştir. Bu zorlukları aşmanın yolunun bölge düzeyinde işbirliğinden geçtiğine işaret edilmiştir. Bu kısımda dikkat çekilen bir diğer husus da KEİÖ’nün belirlediği demokrasinin, hukuk devletinin, insan haklarının ve sivil toplumun gerek üye devletler düzeyinde gerekse bölge çapında geliştirilmesi ile Avrupa ve AB yönlü işbirliğidir.

Etkin ve çok taraflı işbirliğine ve sürdürülebilir kalkınmaya ve gelişmeye ivme kazandırma yönelik tedbirlerin sıralandığı bölümde, serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecinde bulunan devletlerin belirlediği ulusal programları da dikkate alarak bölgesel bir strateji belirlenmesinin anahtar bir role sahip olduğu belirtilmiştir. 1990’lı yılların ilk yarısından itibaren bölgede bu yönde ivme kazanan bir yapının gözlemlendiğine dikkat çekilerek bazı tedbirler sıralanmıştır. Buna göre

---

⁴⁴⁹ Bundan sonra “Ekonomik Gündem” olarak anılacaktır.

⁴⁵⁰ Belgenin tam metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 71-101.

⁴⁵¹ “Saldırgan ayrılıkçılık” tabiri, metinde iki ayrı yerde kullanılmıştır. Ermenistan, bu belgede böyle bir tabirin kullanılmasını uygun bulmamış ve bir kayıt koymuştur. Gerekece olarak da bu ifadenin uluslararası uygulamada seyrek kullanıldığını, KEİÖ Bölgesi’ndeki çatışmalar için bu tabirin kullanılmasının tartışmalı olduğunu, öznel ve siyasî bir bakış açısını yansıttığını ifade etmiştir. Ermenistan’ın bu ifadeleri, Azerbaycan ile arasında devam eden Karabağ sorunuyla ilgilidir ve işgal ettiği Azerbaycan topraklarındaki varlığının meşru olduğunu zımnen ifade etmeye yöneliktir.

makroekonomik reformların hayata geçirilmesi, güçlü ve dirençli bir malî sistemin kurulması, serbest piyasa ekonomisine yönelik güçlü kurumların tesisi, ulusal istikrarı ve gelişmeyi destekleyen programların hazırlanması, mal ve hizmet piyasalarındaki kısıtlamaların kaldırılması, sermaye piyasalarının geliştirilmesi, rekabeti güçlendirmek için yeni teknolojilerin kullanılması, üye devletler arasında uzman değişiminin sağlanması gibi tedbirlerin hayata geçirilmesinin önemli olduğu vurgulanmıştır. Bu bağlamda, KEİÖ tarafından ekonomi bakanları düzeyinde toplantılar düzenlenerek ekonomik ve ticarî konuların tartışılıp KEİÖ'nün etkinliğine yönelik ortak eylemlerin gerçekleştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca, KEİÖ'nün proje odaklı ve somut işbirliğine yönelik hedefi tekrarlanmış ve bu stratejinin KEİÖ'nün bölgedeki etkinliğinde, motor gücü olduğunun altı çizilmiştir.

KEİÖ Bölgesi'ndeki ekonomik potansiyele dikkat çekilen metinde, henüz bu potansiyelin tam anlamıyla açığa çıkarılmadığı belirtilmemiştir. Öncelikli olarak Serbest Ticaret Alanı'nın aşama aşama inşa edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Serbest Ticaret Alanı'nın oluşumunda, AB ve DTÖ kurallarıyla uyumlu bir mevzuat oluşturma mecburiyetine atıf yapılarak KEİÖ üyesi bazı devletlerin bu yöndeki yükümlülükleri hatırlatılmıştır. Ticarî hayatın önündeki engellerin kaldırılarak kolaylaştırılması, gümrük ve sınır işleriyle ilgili mevzuatta üye devletler arasında uyum sağlanması, yatırımların teşvik edilmesi, bölgesel bir borsa kurulması, bankacılık ve finans alanında uluslararası malî kuruluşlarla ilişkilerin geliştirilmesi gibi önerilerin sıralandığı metinde bölgedeki ortak çabaların ve faaliyetlerin önemine vurgu yapılmıştır.

Ekonomik Gündem belgesinde belirlenen stratejilerden biri de ekonomide öncelikli alanlar tespit etmek ve bu alanlara ağırlık vermektir. Bu kapsamda öne çıkan alanlar enerji, ulaşım ve taşımacılık, iletişim ve KOBİ'lerdir. Enerji alanında, petrol ve doğal gaz projeleri, KEİÖ üyesi devletler arasında elektrik ağının karşılıklı çalışabilir hâle getirilmesi gibi somut konular ön plâna çıkarılmıştır. Ulaşım alanında ise kara ve deniz ulaşımına yönelik projelere ve programlara dikkat çekilmiştir. Bahsi geçen alanlar dışında turizm, çevrenin korunması, bilim ve teknoloji, bilgi ve

iletişim teknolojisi, eğitim-öğretim, tarım ve gıda güvenliği, istatistikî veri ve bilgi değişimi alanlarında da işbirliği potansiyeline vurgu yapılmıştır.

Ekonomik Gündem’de kurum yenilenmesi ve iyi yönetişimle ilgili temel bir takım ölçütler öne çıkarılmıştır. Buna göre meşruluk ve yasallık, politika birliği, güvenilir bütçeleme, kriz yönetimine hazırlıklı olmak, hükümet etme kapasitesinde yeterlilik gibi anahtar niteliğindeki kavramların uygulamada da hayata geçirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Çok taraflı ekonomik işbirliği için bu hususların yanında güvenlik tedbirlerine de ihtiyaç olduğu ifade edilerek örgütlü suçlarla, silah ve uyuşturucu kaçakçılığıyla, terörizmle, rüşvetle ve kara para aklamayla mücadelede işbirliği için bazı hususlara dikkat çekilmiştir. Bu konularda etkin mücadele için ulusal düzeyde eğitim programlarının düzenlenmesi, idarî ve hukukî tedbirler alınması, ahlakî boyutun toplum düzeyinde vurgulanarak kamuoyu oluşturulması ve uluslararası seviyede işbirliği yapılması gerektiği ifade edilmiştir.

KEİÖ bünyesinde olgunlaştırılmış ortaklık, ortak çaba ve paylaşılan değerler temelinde işbirliğinin tesis edilmesi üzerinde de durulan Ekonomik Gündem’de yerel makamların, özel sektörün, sivil toplum kuruluşlarının bu konudaki öneminin altı çizilmiştir. Bu bağlamda öne çıkarılan iki kuruluş, KEİPA ve KEİÖ Daimî Sekreteryası’dır. KEİPA’nın ekonomik işbirliğini kolaylaştırmaya yönelik olarak ulusal parlamentolara ve devletlere yardımcı olmasını, aşama aşama sosyal, ekonomik ve siyasî reformların yapılmasında ve AB mevzuatına uyum sağlanması rol oynaması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca KEİPA’nın demokrasi, hukuk devleti, insan hakları, sosyal ve kültürel gelişme üzerine odaklanmasının şart olduğu; KEİÖ bünyesinde alınan kararların hayata geçirilmesi için ulusal parlamentolar nezdinde etkinlik göstermesinin en önemli görevlerinden biri olduğu vurgulanmıştır. KEİÖ Daimî Sekreteryası’nın da proje odaklı eylem plânlarının uygulanmasında kilit bir rol oynadığına dikkat çekilmiş ve Daimî Sekreteryası’nın bir iletişim merkezi gibi çalışarak bilgi akışını sağlaması gerektiği ifade edilmiştir.

Ekonomik Gündem’de, KEİÖ’nün dış ilişkileri de ele alınmıştır. Burada merkezî rol oynayan uluslararası kuruluş AB’dir. Doğu Avrupa’ya doğru genişleyen,

Doğu Akdeniz ve Hazar Havzası ile komşu olan yeni Avrupa mimarîsinde KEİÖ'nün büyük bir rol oynayabileceği belirtilerek AB ile etkin bir ortaklık geliştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu bağlamda KEİPA'nın AB Parlamentosu ile ilişkilerini ve işbirliğini geliştirmesi gerektiği vurgulanmıştır. AB ile ilişkilerin ve işbirliğinin geliştirilmesinde ulaşım, enerji ve iletişim alt yapısının geliştirilmesi, ticaret ve yabancı yatırımlar, çevre, bilim ve teknoloji, terörizmle ve türevleriyle mücadele alanlarına öncelik tanınması ve bu alanlara odaklanılması tavsiye edilmiştir. Bunun yanında Avrupa kıtası merkezli AGİT, MAG, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası, Avrupa Yatırım Bankası, Baltık Devletleri Konseyi gibi kuruluşlarla da ilişkilerin geliştirilmesinin önemli olduğunun altı çizilmiştir. Bu kuruluşların yanında BMÖ, Dünya Bankası, OECD, DTÖ, BDT, EİÖ, Enerji Şartı Konferansı gibi kuruluşlarla işbirliğinin de ihmâl edilmemesi gerektiği belirtilmiştir.

Ekonomik Gündem belgesinin son bölümünde, eğitim-öğretim ve kültürel faaliyetler, şehirler arası ilişkiler, siyasî partiler arası işbirliği, medya ve sivil toplum kuruluşları aracılığıyla etkin ortaklıkların pekiştirilebileceği ve değişime, barışa, istikrara ve refaha yönelik “fırsat pencereleri”nin açılabilceği ifade edilmiştir.

Ekonomik Gündem isimli belge, ekonomik işbirliğini geliştirmeye yönelik stratejinin belirlendiği bir metindir. Ekonomik işbirliği için belirlenen zemin, serbest piyasa ekonomisinin gerekliliklerinin yerine getirildiği bir düzlemdir. Bu hususta öne çıkan ilk husus, üye devletlerin iç hukuk mevzuatlarının bu zemine uyumlu hâle getirilmesidir. Bu uyumluluğun bölge dışındaki AB ile de sağlanması, temel bir bakış açısı olarak belirlenmiştir. İkinci önemli husus, işbirliği için öncelikli alanların belirlenmesidir. Doğal kaynakların zengin olduğu ancak sermayenin sınırlı olduğu bölgede, her konuda işbirliğinin aynı seviyede geliştirilmesi mümkün olmayacağından, verimlilik ve etkinlik açısından bu strateji, isabetlidir. Dikkat çeken bir diğer husus, güvenlik tabanlı bir işbirliğinin gerekliliğinin de vurgulanmış olmasıdır. Burada, kayıt dışı ekonominin yarattığı zararın ekonomik işbirliğini olumsuz etkilemesi gibi bir saik etkili olduğu gibi bölge içi anlaşmazlıkların ve çatışmaların asgarîye indirilmesi veya çözülmesi gibi bir niyet de yatmaktadır.

Ekonomik Gündem’de KEİÖ’nün kurum yapısıyla ilgili olarak en çok söz edilen kuruluşlar, KEİÖ Daimî Sekreteryası ve KEİPA’dır. KEİÖ Daimî Sekreteryası’nın üye devletler ve KEİÖ kurumları arasında iletişimi ve koordinasyonu sağlayan, somut projelerin hayata geçirilmesinde ve yürütülmesinde kilit bir rol oynayan görev tanımı vardır. Bu görev tanımına uygun olarak faaliyet göstermesi hâlinde, işbirliğinin bundan olumlu etkilenmesi olağan bir gelişme sayılmalıdır. Öte yandan, KEİPA’nın üye devlet parlamentolarını bir araya getiren çatı bir kuruluş olması ve metinde sürekli olarak mevzuat uyumundan bahsedilmesi sebebiyle KEİPA da önemli bir konuma sahiptir. İç hukuk sürecinin hızlı ve etkin bir şekilde işletilebilmesi açısından KEİPA’nın bu konumunun iyi değerlendirilmesi gerekir. Dolayısıyla belgede bu iki kuruluşun öne çıkarılmış olması normal karşılanmalıdır.

Ekonomik Gündem belgesinde, KEİÖ’nün dış ilişkilerindeki odak noktasını AB oluşturmaktadır. KEİÖ sürecinin başlangıcından itibaren bütün önemli belgelerinde AB ile işbirliği odaklı örgüt yapılanmasıyla Ekonomik Gündem, bu açıdan uyumlu bir görüntü sergilemektedir. KEİÖ’nün bu noktada yararlanmak istediği araçlardan biri de AB’nin genişleme süreci içinde bulunan Doğu Avrupa coğrafyasıdır. KEİÖ ile AB’nin sınırlarının kesiştiği veya iç içe geçtiği bölgelerin artacak olması, belgede altı çizilen meselelerden biridir. AB ile ilişkilerde öncelikli işbirliği alanları belirlenmiş olması da KEİÖ’nün genel stratejisiyle uyumludur. Enerji alanında işbirliği, bu alanlar içinde, üzerinde daha çok durulan bir zemindir. AB’nin ihtiyaç duyduğu, KEİÖ üyesi devletlerin de sahip olduğu bu alan, mukayeseli olarak KEİÖ’nün avantajlı olduğu bir işbirliği alanıdır. Bu alan üzerinden geliştirilecek işbirliğinin ulaşım, iletişim, vb. diğer alanları olumlu etkilemesi beklentisi, belgenin dilinden anlaşılmaktadır. Öte yandan, diğer uluslararası kuruluşlarla işbirliğinin önemi de vurgulanarak dengeli bir görüntü verilmeye çalışılmıştır. Ancak bu yaklaşım, bu yönüyle yetersizdir ve belgedeki önemli bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır.

B. Enerji

Enerji alanında işbirliğine ilişkin ele alınması gereken önemli belgelerden beşi, bildiri mahiyetindedir. Bunun yanında birer adet açıklama ve mutabakat zaptı bulunmaktadır. Bu belgeler, KEİÖ üyesi devletlerin enerjiden sorumlu bakanları tarafından imzalanmıştır. Ayrıca, Azerbaycan ve Ermenistan tarafından yapılmış birer adet de açıklama bulunmaktadır.

Mutabakat zaptı, 15 Nisan 1998'de Erivan'da imzalanmıştır⁴⁵². KEİÖ'nün resmen hayata geçmediği bir tarihte hazırlanan bu metin, elektrik enerjisi alanına ilişkindir. Belgede, Karadeniz Bölgesi'ndeki tarihe dayanan geleneklere ve iyi komşuluk ilişkilerine değinilerek enerji alanında işbirliğine yönelik irade ortaya konmuştur. O tarihe kadar yapılan çalışmalara atıf yapılmış ve Karadeniz Bölgesi'nin Avrupa'yı, Orta Doğu'yu, Türkistan'ı ve Kuzey Afrika'yı bu yönden de birbirine bağlayan stratejik önemi vurgulanmıştır. Bu bağlamda ortak çalışmalar yürütülerek mevcut durumun değerlendirilmesi, bölgedeki potansiyelin tespiti, işbirliğine ilişkin ilkelerin belirlenmesi, maliyetin ortaya çıkarılması, karşılıklı çıkarlar temelinde elektrik alım-satımına ilişkin gümrük tarifelerinin koordine edilmesi konusunda taraflar mutabık kalmışlardır.

Enerji alanında yayımlanan ilk bildiri ise 19 Eylül 2003 tarihli ve Bakü'de imzalanmıştır⁴⁵³. Bildirinin giriş bölümünde enerji alanındaki işbirliğinin gerek KEİÖ için gerekse Avrasya Bölgesi için stratejik önemine ve rolüne, bu alandaki büyük potansiyelin varlığına vurgu yapılmış ve bölgedeki çatışmaların işbirliğinin önünde engel teşkil ettiğine dikkat çekilerek işbirliğinin uluslararası hukuk kuralları ve ilkeleri temel alınarak gerçekleştirileceği ifade edilmiştir. KEİÖ organları ve ilgili kuruluşları eliyle gerçekleştirilen faaliyetlerin hatırlatıldığı metinde, KEİÖ üyesi devletlerdeki enerji mevzuatının güçlendirilmesi; enerjiye dayalı ürün ticaretindeki

---

⁴⁵² Mutabakat zaptının tam metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 175-177.

⁴⁵³ Bildirinin tam metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 184-186. İnternet üzerinden erişim için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/aoc/Energy/Pages/FINAL%20Declaration%20of%20Ministers%20of%20Energy%2019.9.03.pdf>, (02.11.2011).

piyasaların DTÖ kurallarına uygun olarak daha liberal bir yapıya kavuşması; enerji nakil hatlarının güvenliğinin sağlanması; enerji kullanımında verimliliğe yönelik gerekli bütün tedbirlerin alınması; yabancı yatırımların önündeki hukukî ve idarî engellerin kaldırılması; Hazar Denizi'nden ve Karadeniz'den Avrupa'ya ve uluslararası piyasalara yönelik enerji nakil hatlarının çeşitlendirilmesi için sıkı bir işbirliği yapılması; çevrenin korunmasına yönelik politikaların geliştirilmesi; KEİÖ'nün kurum yapısı içindeki bütün birimlerin bu alanda yakın işbirliği gerçekleştirmesi; AB ve BMÖ Avrupa Ekonomik Komisyonu ile etkin işbirliğine devam edilmesi yönünde kararlar alınmıştır.

İkinci bildiri, 4 Mart 2005'te Yunanistan'da imzalanmıştır⁴⁵⁴. Bakü Bildirisine benzer ifadelerin yer aldığı metinde, enerji verimliliği kapsamında yenilenebilir enerji kaynaklarına da dikkat çekilmiştir. Ayrıca, Avrupa pazarıyla bütünleşmeye yönelik yeni stratejilerin belirlenmesine ve Akdeniz ülkeleriyle işbirliği imkânlarının araştırılmasına yönelik kararlar alınmıştır.

Açıklama mahiyetindeki tek belge ise 27 Eylül 2006 tarihli ve Soçi'de imzalanmıştır⁴⁵⁵. 26-27 Eylül tarihli toplantıların akabinde ortaya çıkan metin, enerji güvenliğine yöneliktir. St. Petersburg'da yapılan G-8 Zirvesi'nde belirlenen temel ilkelerin⁴⁵⁶ esas alındığı ifade edilerek enerji güvenliğinin yalnızca Karadeniz Bölgesi'ni değil, Avrasya'daki enerji alt yapısını da ilgilendirdiğine dikkat çekilmiş ve gerek bölgesel gerekse küresel düzeyde uzun süreli istikrarın temininin önceliklerden birini oluşturduğu vurgulanmıştır. Yalnızca siyasî ve ekonomik nitelikli tehlikelerin değil, terörist faaliyetlerin de enerji güvenliğinin önünde büyük

---

⁴⁵⁴ Bildirinin tam metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 181-183. İnternet üzerinden erişim için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/aoc/Energy/Pages/Annex%20III-%20DECLARATION%20ON%20ENERGY.pdf>, (02.11.2011).

⁴⁵⁵ Açıklamanın tam metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 178-180. İnternet üzerinden erişim için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/aoc/Energy/Pages/AnnexIIFinalStatementMinistersEnergy.pdf>, (02.11.2011).

⁴⁵⁶ 16 Temmuz 2006 tarihinde yapılan G-8 Zirvesi'nde, enerji güvenliğine ilişkin bazı ilkeler ve bir eylem plânı kabul edilmiştir. Açık, şeffaf, etkin bir pazarın öngörülmesi; enerji piyasasındaki aktörlerin diyalogunun esas kabul edilmesi; enerji kaynaklarının ve nakil hatlarının çeşitlendirilmesinin gerekli olması; enerji verimliliğinin önemsenmesi; kritik nitelikteki enerji alt yapısının korunmasının benimsenmesi gibi ilke kararlarıyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. G-8 Bilgilendirme Merkezi Sayfası, <http://www.g8.utoronto.ca/summit/2006stpetersburg/energy.html>, (02.11.2011).

bir tehdit oluşturduğunun altı çizilmiştir. Bu bağlamda belgede önerilen çözüm yollarından biri, devletlerin millî enerji stratejilerinin ve politikalarının şeffaf bir şekilde tanzim edilmesidir. Metinde ele alınan bir diğer mesele de enerji türlerinin ve enerji nakil hatlarının çeşitlendirilmesi meselesidir. Bu hususun alt yapıyla ve ulaşım ile yakından ilgili olduğu belirtilerek etkin mekanizmaların kurulması gerektiğine işaret edilmiştir.

Enerji alanında işbirliğine ilişkin ele alınması gereken diğer iki bildiri ise 20 Mart 2009 tarihli Erivan⁴⁵⁷ ve 28 Ocak 2010 tarihli Sofya Bildirileridir⁴⁵⁸. Her iki bildiri metni, daha önceki bildirilerle benzerlikler içermektedir. Erivan ve Sofya Bildirilerinde, Geniş/Genişletilmiş Karadeniz Bölgesi tabirine ağırlık verilmiştir. Bu tabirle birlikte doğal olarak, AB üyesi devletlere ve Güney Doğu Avrupa devletlerine yönelik ifadeler artmıştır. Karşılıklı çıkarlara dayalı olarak AB ile ortak projeler yürütülmesine, enerji verimliliğine ve yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelik ortak politikalar geliştirilmesine karar verilmiştir. Sofya Bildirisinde KEİÖ'nün ilgili kuruluşlarının önemine vurgu yapılmış, özel sektörün kamuyla ortaklıklar geliştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Üye devletler arasında bilgi ve belge paylaşımı, uzman değişimi gibi politikaların hayata geçirilmesinin sağlanması ve enerji güvenliğine yönelik her türlü çalışmanın desteklenmesi konusunda da mutabakat sağlanmıştır.

Enerji alanında işbirliğine ilişkin değerlendirilmesi gereken son belge, 9 Nisan 2008 tarihli Kiev Bildirisidir⁴⁵⁹. Bu bildiri, AB ile enerji alanında işbirliğine ilişkindir. Bildiri metninin girişinde, KEİÖ'nün bu alandaki çalışmalarına ve St. Petersburg'daki G-8 Zirvesi'ne atıf yapılmış ve konunun KEİÖ için taşıdığı önemin altı çizilmiştir. Enerji üreten, tüketen ve nakleden devletler arasında güçlendirilmiş

---

⁴⁵⁷ Erivan Bildirisinin tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/aoc/Energy/Pages/Annex%20III%20MIN%20ENERGYDECLARATION%20FINAL.pdf>, (03.11.2011).

⁴⁵⁸ Sofya Bildirisinin tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/aoc/Energy/Pages/Annex%20III%20Sofia%20Declaration%20FINAL.pdf>, (03.11.2011).

⁴⁵⁹ Kiev Bildirisinin tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/aoc/Energy/Pages/ANNEX%20III%20FINALDECL%209APRIL%20ADOPTEDBYMINISTERS.pdf>, (03.11.2011).

ortaklıklar oluşturulması gerektiğine işaret edilmiş ve bu bağlamda, AB ile KEİÖ arasında enerjiyle ilgili pek çok konu açısından güçlü bir ortaklık bağı olduğu vurgulanmıştır. Bu belgede, KEİÖ devletleri ve AB arasında enerji alanındaki mevzuatın uyumlulaştırılması için gerekli çalışmaların yapılması; BMÖ Avrupa Ekonomik Komisyonu, Enerji Şartı Sekreterliği, AB Komisyonu gibi kuruluşlarla işbirliğinin geliştirilmesi; AB ile bilgi, belge ve tecrübe paylaşımı sağlanması konusunda kararlar alınmıştır. Ayrıca, AB'ye bir çağrı yapılarak bölgedeki enerji güvenliğini arttırmaya yönelik olarak KEİÖ tarafından gösterilen çabalara destek olması talep edilmiştir. Bu bildiriyle birlikte, Azerbaycan ve Ermenistan tarafından aynı tarihte iki ayrı açıklama yayımlanmıştır⁴⁶⁰. Azerbaycan'ın açıklamasında bölgede süregelen çatışmaların işbirliği çabalarını olumsuz etkilediği ve sorunların devletlerin toprak bütünlüğü esas alınarak bir an önce çözülmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu bağlamda Azerbaycan, Ermenistan'ın Azerbaycan topraklarını işgal etmiş olması sebebiyle bu bildiride yer alan hükümleri, Ermenistan lehine uygulamayacağını ve bu topraklar özgürlüğüne kavuşuncaya kadar Ermenistan ile işbirliğine girmeyeceğini beyan etmiştir. Ermenistan ise enerji alanında, KEİÖ çerçevesinde, Azerbaycan da dâhil olmak üzere, her devletle ve uluslararası örgütlerle işbirliğine gidebileceğini ifade etmiş ve enerji alanında işbirliğini, Dağlık Karabağ sorununun çözümünde bir fırsat olarak gördüğünü beyan etmiştir. Azerbaycan'ın bölgesel çatışmaların çözümüne ilişkin bu tutumu sebebiyle Ermenistan, üzüntülerini bildirmiştir.

Enerji alanında işbirliğine yönelik belgeler değerlendirildiğinde, Karadeniz Bölgesi'nin stratejik önemine yapılan vurgunun diğer belgelere göre daha ön plâna çıktığı görülmektedir. Erivan ve Sofya Bildirileriyle birlikte, artık Geniş/Genişletilmiş Karadeniz tabiri, Karadeniz Bölgesi ifadesinin yerini almıştır. Bu ifadelerinin yanında, yer yer işaret edilen bir diğer bölge de Avrasya'dır⁴⁶¹. Bu

---

⁴⁶⁰ Açıklamaların tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/aoc/Energy/Pages/ATTACHMENTS%20TO%20ANNEX%20III-%20AZER+ARMEN%20STATEMENTS.pdf>, (03.11.2011).

⁴⁶¹ Avrasya tabiriyle ilgili olarak gerek uluslararası zeminde gerekse Türkiye'de, değişik açıklamalar getirilmektedir. Bu bölgenin sınırları, devletlerin bakış açılarına ve konuyla ilgilenen kişiye göre oldukça değişkenlik arz etmektedir. Türkiye'de de bu tabiri, çok farklı kullanan kişiler ve gruplar bulunmaktadır. Genellikle ilgili kişilerin ve grupların dünya görüşü çerçevesinde değişkenlik gösteren

kavramlar eliyle belgelerde, enerji alanında işbirliğinin KEİÖ Bölgesi'nin çok ötesinde anlamlar taşıdığına işaret edilmektedir. Bu anlamda, konunun ilk sıradaki muhatabı olarak AB belirlenmiştir. AB'nin enerjiye olan ihtiyacının farkında olan KEİÖ, işbirliğini arttırmak için uygun bir araç olarak enerji alanını görmektedir. Her alanda işbirliğini ilerletmek isteyen KEİÖ, bu alanlar içinde enerjinin kendisi açısından daha elverişli olduğunu görmektedir zira genellikle diğer işbirliği alanlarında, KEİÖ'nün desteğe ihtiyacı vardır ancak enerji alanında AB, KEİÖ üyesi devletlerle işbirliğini geliştirmek durumundadır. Bu sebeple belgelerde, AB'den beklenen destek daha rahat ve ısrarlı bir şekilde vurgulanmaktadır. KEİÖ'nün AB'den beklentilerini karşılama kullandığı bir diğer araç da mevzuat uyumudur. KEİÖ üyesi devletlerin enerjiyle ilgili mevzuatını AB ile uyumlu hâle getirmesine ve enerji alanında daha liberal bir iç mevzuat yoluyla uluslararası ekonomik sistemle bütünleşme sağlanmasına ilişkin kararlar, uluslararası toplumla ve özellikle AB ile yakınlaşarak işbirliğini artırma çabalarının bir ürünüdür.

Enerji alanıyla ilgili belgelerde işlenen diğer dikkat çekici konular, enerji kaynaklarının ve enerji nakil hatlarının çeşitlendirilmesi, enerji alt yapısının güçlendirilmesi, enerji verimliliği ve enerji güvenliğidir. Bu noktada sıklıkla vurgulanan araçlardan biri de yenilenebilir enerji alanında, KEİÖ içinde ve AB ile işbirliğini arttırmaktır. Enerjinin israfının önlenmesine, alt yapının güçlendirilmesine ve enerji güvenliğine yapılan vurgular, mevcut enerjinin doğru ve yerinde kullanılması ve güvence altına alınması amacına dayanmaktadır. Görece olarak üstün olduğu bir işbirliği alanında avantajlarını iyi kullanmak isteyen KEİÖ, mevcut varlığını koruyarak elindeki silahı güçlendirmek istemektedir. Kamu ve özel sektör işbirliğinin sağlanması ve ortaklıklarının kurulması gibi öneriler, bu anlayışın bir izdüşümü olarak değerlendirilmelidir.

Enerji alanında işbirliğine ilişkin üzerinde durulması gereken son mesele, bölge içi çatışmalardır. Bu konuya belgelerde birkaç defa değinilmiştir. Kiev

---

Avrasya tabirinin ve Avrasyacılık'ın ortaya çıkışı, tarihî gelişimi, geçirdiği aşamalar, günümüzdeki uluslararası yansımaları ve Türkiye'deki bakış açısıyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Vügar İmanov, **Avrasyacılık: Rusya'nın Kimlik Arayışı**, Küre Yayınları, İstanbul 2008.

Bildirisi sonrasında Azerbaycan ve Ermenistan tarafından yapılan açıklamalar, meselenin açıkça su yüzüne çıktığı örneklerdir. İki devlet arasındaki Karabağ sorununun KEİÖ içindeki dengeleri ve işbirliğini etkilemesi, somut olarak ortaya çıkmıştır. KEİÖ üyesi devletler, ekonomik işbirliği temelinde ilişkilerini geliştirse de bölge içi çatışmaların ve anlaşmazlıkların çözülmesi gerektiği, bu örnek üzerinden bir kez daha anlaşılmış olmaktadır. KEİ girişiminin başından itibaren sürekli olarak vurgulanan uluslararası hukuk ilkeleri ve kuralları, bu noktada hayata geçirilmelidir. Özellikle Türkiye'nin, Azerbaycan'ın enerji alanında KEİÖ için taşıdığı anlama ve öneme vurgu yaparak işgal edilmiş Karabağ topraklarının Azerbaycan'a iadesi konusunda daha etkin girişimlerde bulunması, gerek kendi dış politika çizgisi gerekse KEİÖ içinde işbirliğinin sekteye uğramaması açısından yerinde bir hareket tarzı olur⁴⁶².

C. Ulaşım

Ulaşım alanında işbirliğiyle ilgili olarak bahsedilmesi gereken bir açıklama, dokuz bildiri, üç mutabakat zaptı ve iki adet de anlaşma bulunmaktadır. Bu belgeler, KEİÖ üyesi devletlerin ulaşımdan sorumlu bakanları tarafından imzalanmıştır. Mutabakat zabıtlarının altında ise üye devletlerin hükümet temsilcilerinin imzaları bulunmaktadır.

KEİÖ üyesi devletlerin ulaşımdan sorumlu bakanlarının yaptığı açıklama, 30 Mart 2001 tarihli ve Soçi'de imzalanmıştır⁴⁶³. Soçi'de yapılan açıklamada, Avrupa kıtasındaki ve KEİÖ Bölgesi'ndeki ulaşım ile ilgili genel durum değerlendirilmiş ve KEİÖ üyesi devletlerin ulusal ulaşım mevzuatlarını, sınırlarıyla ve gümrükleriyle

---

⁴⁶² Türkiye'nin son dönemde geleneksel dış politika çizgisinin dışına çıkarak Ermenistan ile protokoller imzalaması ve bunun yarattığı olumsuz havanın yalnızca Türkiye-Azerbaycan ilişkilerini değil, KEİÖ içindeki dengeleri de olumsuz etkilediği gözden uzak tutulmamalıdır. Türkiye-Azerbaycan ilişkilerinin protokollerin imzalanmasından sonraki seyriyle ilgili olarak bkz. Kamil Ağacan, "Ermenistan'la Protokoller ve Türkiye-Azerbaycan İlişkilerine Etkisi", **21. Yüzyıl**, Kasım 2009, S. 11, s. 1-14; Elhan Şahinoğlu, " 'Ermenistan Açılımının' Türkiye-Azerbaycan İlişkilerindeki Etkileri", **21. Yüzyıl**, Temmuz 2010, S. 19, s. 73-80; Ali Asker, "Türkiye-Ermenistan İlişkileri ve Rusya'nın Tutumu", **21. Yüzyıl**, Şubat 2011, S. 26, s. 15-21.

⁴⁶³ Soçi Açıklamasının tam metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 256-258. İnternet üzerinden erişim için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/aoc/Transport/Pages/Joint%20Statement.pdf>, (07.11.2011).

ilgili hukukî metinlerini, uluslararası düzenlemelere uyumlu hâle getirmeleri gerektiği ifade edilmiştir. Bu noktada, uluslararası kuruluşların faaliyetlerine işaret edilerek özellikle AB, BMÖ Avrupa Ekonomik Komisyonu, Avrupa Ulaştırma Bakanları Konferansı, TRACECA Daimî Sekretaryası, BDT Ulaştırma Bakanları Ulaşım Koordinasyon Toplantısı gibi bazı kuruluşların isimleri özellikle zikredilmiştir. Bakanlar tarafından yapılan açıklamada, KEİÖ Bölgesi'ndeki ulaşım alt yapısının Avrupa ve Asya ile bağlanması gerektiği belirtilmiş; bunun Avrupa ve Asya pazarlarının birbirine bağlanması anlamına geldiği vurgulanmıştır. Bu bağlamda, uluslararası malî kuruluşların projelere sağlayacağı desteğin önemini dile getirmişlerdir.

Ulaşımından sorumlu bakanların ilk bildirisi, 3 Ekim 2003'te Bakü'de imzalanmıştır⁴⁶⁴. Ulaşım alanında işbirliğinin gelişmesinin Karadeniz ve Hazar Denizi Havzası ile Pan-Avrupa Ulaşım Koridoru arasında uluslararası ticareti, mal ve enerji taşımacılığını da geliştireceğine vurgu yapılarak işbirliğinin güçlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu bağlamda AB mevzuatıyla ve uluslararası alanda kabul edilmiş belgelerle uyum sağlanması, idarî engellerin kaldırılması, “yap-işlet-devret” modelinde olduğu gibi kamu-özel sektör ortaklığının teşvik edilmesi, Avrupa ve Asya arasında turizmin geliştirilmesi, elektronik veri tabanı oluşturulması ve ulaşım güvenliğinin sağlanması gibi öneriler dile getirilmiştir. Bu ve benzeri öneriler, takip eden bildirilerde de tekrarlanmıştır. Bu öneriler dışında, diğer bildirilerde bazı konulara temas edilmiştir. 28 Ocak 2005 tarihli Selanik Bildirisinde⁴⁶⁵, teknik ve idarî alt yapının güçlendirilerek uluslararası standartlara uyum sağlanması, su yoluyla taşımacılık konusuna önem verilmesi gerektiği belirtilmiştir. 15 Mart 2006 tarihli Bükreş Bildirisinde⁴⁶⁶, kamu-özel sektör ortaklığının gelişmesi için üye

---

⁴⁶⁴ Bakü Bildirisinin tam metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 253-255. İnternet üzerinden erişim için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/aoc/Transport/Pages/AnnexIIIfinalDeclarat.pdf>, (07.11.2011).

⁴⁶⁵ Selanik Bildirisinin tam metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 253-255. İnternet üzerinden erişim için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/aoc/Transport/Pages/JOINTDECLARATION.pdf>, (07.11.2011).

⁴⁶⁶ Bükreş Bildirisinin tam metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 253-255. İnternet üzerinden erişim için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/aoc/Transport/Pages/Annex%20III%20-%20JOINT%20DECLARATION%20FINAL.pdf>, (07.11.2011).

devletlerdeki tecrübelerin aktarılması, hükümetler ve ilgili diğer uluslararası kuruluşlar arasında diyalogun ve etkin iletişim mekanizmalarının geliştirilmesi, ortak projelerin hayata geçirilmesi için malî kaynak imkânlarının yaratılmasına yönelik çalıştaylar tertip edilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

KEİ girişiminin on beşinci yılı münasebetiyle yapılan toplantı çerçevesinde ortaya çıkan 5 Temmuz 2007 tarihli İstanbul Bildirisinde⁴⁶⁷, ulaşım alanında işbirliğinde gelinen aşama değerlendirilmiş ve somut adımlar atılması için uygun bir zemin olduğu belirtilmiştir. Metinde, sivil havacılık konusunun yeterince ele alınmadığına da işaret edilerek bu alanda işbirliğinin gerekli olduğu dile getirilmiştir. 27 Ekim 2006 tarihli Soçi, 10 Nisan 2008 tarihli Odessa, 27 Mart 2009 tarihli Erivan, 15 Nisan 2010 tarihli Sofya ve 21 Ekim 2011 tarihli Moskova Bildirilerinde⁴⁶⁸, ulaşım ağının geliştirilmesine ve çeşitlendirilmesine yönelik ifadeler mevcuttur. Bu bildirilerde ayrıca, aşağıda ele alınacak olan mutabakat zabıtlarının ve anlaşmaların hayata geçirilmesi üzerinde durulmuştur.

Ulaşım alanında imzalanan mutabakat zabıtlarından ilki, mal taşımacılığıyla ilgilidir. 6 Mart 2002 tarihinde Kiev’de kabul edilen mutabakat zaptının⁴⁶⁹ giriş kısmında, taşımacılığın ticarî alandaki ve ekonomik gelişmedeki önemine değinilerek bölgede bu konuda yaşanan sıkıntıların yalnızca yetersiz alt yapıdan kaynaklanmadığı, kurumsal ve ekonomik engellerin yanı sıra mevzuata dayanan bazı sorunların var olduğu belirtilmiştir. Bu sebeple yeni bir bakış açısına ve uzun süre uygulanabilecek önlemlerin alınmasına ihtiyaç olduğu ifade edilmiştir. Bu belgenin amacının uluslararası anlaşmalara ve standartlara uygun olarak üye devletler arasında uyum sağlanması ve ortak ilkelerin belirlenmesi olduğu beyan edilmiştir. Taraflar, bu

---

⁴⁶⁷ Bildirinin tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/aoc/Transport/Pages/Annex%20III%20-%20Declaration.pdf>, (08.11.2011).

⁴⁶⁸ Bildirilerin tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/aoc/Transport/Pages/DecState.aspx>, (08.11.2011).

⁴⁶⁹ Mutabakat zaptının tam metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 237-242. İnternet üzerinden erişim için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/documents/LegalDocuments/agreementmous/mous/Download/MoUTranspGoods.pdf>, (08.11.2011).

alandaki engelleri kaldırarak uluslararası mal taşımacılığını daha liberal bir yapıya kavuşturacaklarını taahhüt etmişlerdir.

Ulaşım alanındaki diğer iki mutabakat zaptı, 19 Nisan 2007 tarihinde Belgrad'da imzalanmıştır. Bunlardan ilki Karadeniz Ring Otoyoluyla⁴⁷⁰, ikincisi ise Karadeniz Bölgesi Deniz Otoyoluyla ilgilidir. Ring otoyolla ilgili belgenin girişinde, mal ve yolcu taşımacılığının hayatî önemine; bu sebeple yol yapımı ve iyileştirmesinin gerekliliğine değinilerek Karadeniz çevresinde bir uluslararası otoyolun yaratacağı ekonomik gelişmeye işaret edilmiştir. Bu projenin hayata geçirilmesi için yılda en az bir kez toplanacak bir yürütme kurulu teşkil edilmiştir. Bu kurulda, her devletin bir asıl ve yedek üyesi bulunacaktır. Ayrıca bir de Ortak Daimî Teknik Sekreteryaya kurulacaktır. Selanik'te yerleşik olacak sekreteryanın finansmanı Yunanistan tarafından karşılanacaktır. Bu kurul, otoyolun güzergâhını ve gerekli bütün teknik detayları belirleyecektir. Yaklaşık 7000 km olarak belirlenen bu yolun⁴⁷¹ finansmanında, ulusal kaynakların yanı sıra özel sektör katkıları ve AB fonları, Avrupa Yatırım Bankası, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası, Dünya Bankası gibi kuruluşlardan temin edilecek krediler kullanılacaktır. Deniz otoyoluyla ilgili mutabakat zaptı⁴⁷² ise bu alandaki işbirliğine ilişkin politikalar geliştirilmesi ve güvenli, çevreye zarar vermeyen ulaşım sistemlerinin hayata geçirilmesi gerektiğine işaret eden bir metindir. Liman yönetimleri ve ilgili diğer birimler arasında bilgi paylaşımı; KEİÖ üyesi devletlerin limanlarında çalışan personelin eğitimi; ortak çıkarlara dayanan projelerin hayata geçirilmesi gibi ihtiyaçlar sıralanmıştır. Bu amaçlara yönelik olarak KEİÖ bünyesinde geçici çalışma grubu kurulmasına karar

---

⁴⁷⁰ Belgenin tam metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 231-236. İnternet üzerinden erişim için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/documents/LegalDocuments/agreementmous/m3/Documents/MoU%20BSRH%200711227.pdf>, (09.11.2011).

⁴⁷¹ Mutabakat zaptında yol güzergâhı, şöyle plânlanmıştır: İstanbul (Türkiye)-Samsun (Türkiye)-Trabzon (Türkiye)-Batum (Gürcistan)-Poti (Gürcistan)-Erivan (Ermenistan)-Bakü (Azerbaycan)-Novorossisk (Rusya)-Rostov (Rusya)-Taganrog (Rusya)-Mariupol (Ukrayna)-Melitopol (Ukrayna)-Odessa (Ukrayna)- Kişinev (Moldova)-Bükreş (Romanya)- Köstence (Romanya)- Hasköy (Bulgaristan)-Sofya (Bulgaristan)-Niş (Sırbistan)-Belgrad (Sırbistan)-Tiran (Arnavutluk)-Edirne (Türkiye)-Gümülçine (Yunanistan)-Dedeağaç (Yunanistan)-İstanbul (Türkiye).

⁴⁷² Belgenin tam metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 227-230. İnternet üzerinden erişim için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/documents/LegalDocuments/agreementmous/m4/Download/MOU%20Motorways%20of%20the%20Sea%20FOR%20SIGNATURE.pdf>, (09.11.2011).

verilmiştir. Bu çalışma grubu, bahsi geçen konularla ve verilecek görevlerle ilgili somut adımlar atılmasına dönük çalışmalar yapmakla vazifelendirilmiştir.

Ulaşım alanında işbirliğiyle ilgili üzerinde durulması gereken son iki belge, anlaşma niteliğindedir. Bunlardan birincisi KEİÖ üyesi devletlerin vatandaşı olan işadamlarının, ikincisi ise yine KEİÖ üyesi devletlerin vatandaşı olan profesyonel kamyon şoförlerinin vize sürecinin kolaylaştırılmasına ilişkindir. Her iki anlaşma da 23 Ekim 2008 tarihinde, Arnavutluk'un başkenti Tiran'da imzalanmıştır. İşadamlarına yönelik anlaşma⁴⁷³, KEİÖ üyesi devletlerin sınırları içinde ithalat, ihracat ve yatırım yapan işadamlarını kapsamaktadır. Bu kişiler ticaret veya sanayi odalarından ya da yetkili makamlardan alacakları belgeleri, KEİÖ üyesi devletlerin büyükelçiliklerine veya konsolosluklarına ibraz etmeleri durumunda, üç gün içinde vize alabileceklerdir. Vize verilmemesi durumunda, olumsuz cevap da yine üç gün içinde verilmek zorundadır. Çoklu giriş-çıkışı kapsayan vizelerin süresi, bir yıldan beş yıla kadar olacaktır. Çıkabilecek anlaşmazlıklar, tarafların istişaresi ve görüşmesi yoluyla çözülecektir. Profesyonel kamyon şoförleriyle ilgili anlaşma⁴⁷⁴ ise yukarıda ele alınan 6 Mart 2002 tarihli mutabakat zaptı dikkate alınarak hazırlanmıştır. Buna göre taraflar, profesyonel kamyon şoförlerinin listesini karşı tarafa bildirecektir. Bu liste şoförlerin adını-soyadını, doğum yerini ve tarihini, çalıştığı şirketin adını, pasaport numarasını ve geçerlilik süresi ile ehliyetinin seri numarasını ve geçerlilik tarihini içerecektir. Bu listeler, KEİÖ Daimî Sekreteryası tarafından onaylanarak KEİÖ Dışişleri Bakanlıklarına bildirilecektir. Bakanlıklar, kendi makamlarına bu listeleri ileteceklerdir. Vize verecek makamlar, bunun dışında herhangi bir belge talep etmeyecektir. Bu anlaşma kapsamında verilecek çoklu giriş-çıkışa sahip vizeler,

---

⁴⁷³ İşadamlarına yönelik anlaşmanın tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/documents/LegalDocuments/agreementmous/int2/Pages/Attach3Agreement-VisaBusinessmen%20FINAL22oct.pdf>, (09.11.2011). Henüz yürürlüğe girmeyen bu anlaşmaya sadece Türkiye, Moldova, Arnavutluk ve Moldova tarafından imzalanmıştır. Diğer üye devletler, henüz bu anlaşmaya imza atmamıştır.

⁴⁷⁴ Profesyonel kamyon şoförlerine yönelik anlaşmanın tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/documents/LegalDocuments/agreementmous/int3/Pages/Annex%20III-Final%20Draft%20Agreement-VisaDrivers%20FINAL22oct.pdf>, (09.11.2011). Türkiye, Moldova, Arnavutluk ve Moldova dışındaki diğer KEİÖ üyesi devletlerin imzalamadığı bu anlaşma, henüz yürürlüğe girmemiştir.

en çok bir yıllık olacaktır. Anlaşmazlık olması durumunda, görüşmeler yoluyla sorun giderilecektir.

Ulaşım alanıyla ilgili belgeler ele alındığında, diğer işbirliği alanlarında olduğu gibi mevzuat uyumundan bahsedilmektedir. KEİÖ üyesi devletlerin ulusal mevzuatları arasında bir uyuma ihtiyaç duyulduğu, KEİÖ bünyesindeki bütün bu mevzuatın da uluslararası standartlara ve belgelere uyumlu olması gerektiği üzerinde sıklıkla durulmuştur. Bunun dışında, üzerinde üzerinde durulan bir diğer husus da ulaşım ağının çeşitlendirilmesidir. Yalnızca kara ulaşımının değil, deniz ve hava ulaşımının da geliştirilmesi ihtiyacına işaret edilmiş ve bunun işbirliğini güçlendireceği ifade edilmiştir. Mal, kişi ve hizmet dolaşımının sağlanabilmesi için uygun bütün ulaşım araçlarının kullanılması gerektiği belirtilmiştir. Bu noktada dikkat çeken husus, demiryolu ulaşımına değinilmemiş olmasıdır. Eski Doğu Bloku ülkelerinde, bu konuda iyi bir alt yapı olduğu bilinmektedir. Karayoluna göre pek çok yönden avantajlara sahip olan bu ulaşım aracının konu edilmemiş olması, bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır.

Ulaşım alanında işbirliğinin geliştirilmesinde özel sektör teşvik edilmiştir. Bunun yanında, projelerin kâğıt üstünde kalmaması için kamu-özel sektör ortaklığı da sıklıkla dillendirilen bir meseledir. Özellikle büyük çaplı projelerde, bu ortaklık yapısına işaret edilmiştir. Ayrıca, ulaşım alanında işbirliğini geliştirmenin araçlarından biri olarak turizm sektörü gösterilmiştir. Aşağıda, turizm ve kültür alanında işbirliği başlıklarında da belirtileceği üzere, işbirliği alanlarını birbirinden ayırmak mümkün ve doğru değildir. Turizm alanında en önemli konulardan biri, ulaşımıdır. Adeta birbirini besleyen bu iki alanda yapılacak çalışmaların genel olarak ekonomik işbirliğini olumlu yönde etkileyeceği düşünüldüğünde, KEİÖ'nün işaret ettiği çözüm yerindedir.

İşadamlarına ve profesyonel kamyon şoförlerine yönelik vizelerin kolaylaştırılmasıyla ilgili anlaşmalara bakıldığında, KEİÖ'nün kuruluş gayesiyle son derece uyumlu metinlerin hazırlandığı görülmektedir. Ulaşım alanındaki kolaylıkların ekonomik anlamda işbirliğini geliştireceği dikkate alındığında,

anlaşmalar oldukça yerindedir ve bu anlaşmaların aşama aşama başka gruplara teşmil edilmesi, oldukça büyük fayda sağlar. Ancak bu anlaşmaların üye devletlerin tamamı tarafından imzalanmamış ve yürürlüğe sokulmamış olması, büyük bir eksikliktir. Gerek ulaşım işbirliği alanında gerek ekonomik işbirliği anlamında gerekse KEİÖ'nün genel olarak her alandaki işbirliğine bakışı itibarıyla bu anlaşmaların yürürlüğe girmemiş olması, her fırsatta tekrarlanan “somut ve proje odaklı işbirliği” söylemiyle çelişmektedir. Bu sebeple anlaşmaların süratle yürürlüğe sokulması gereklidir.

Ç. Küçük ve Orta Boy İşletmeler (KOBİLER)

KOBİ'lerle ilgili olarak kabul edilen temel belge, 27 Eylül 2001 tarihli bildiridir. “21. Yüzyılın Şafağında KOBİLER Bildirisi ve KEİÖ Ortak Bakanlar Açıklaması” başlıklı metnin⁴⁷⁵ girişinde, KEİ girişiminin başlamasından itibaren KOBİ'lerin ve girişimciliğin gelişmesi üzerinde durulduğu; siyasî ve ekonomik geçiş süreci yaşayan her ülke için özel sektörün, girişimciliğin ve KOBİ'lerin önemli bir rolü olduğu; ekonomik gelişme için bu hususların hayatî önem taşıdığı; KOBİ'lerin özel mülkiyeti ve yenileşmeyi tetiklediği, girişimcilik yeteneklerini geliştirdiği; KEİÖ üyesi devletlerde KOBİ'lerin işsizliği azalttığı ancak mevcut durumun yeterli olmadığı; KOBİ sektörünün serbest piyasa ekonomisinin omurgasını oluşturduğu; sürdürülebilir gelişme için canlı ve rekabetçi yapıda bir KOBİ sektörüne ihtiyaç olduğu belirtilmiş ve KEİÖ Daimî Sekreteryası'nın, BMÖ Avrupa Ekonomik Komisyonu'nun, Konrad Adenauer Vakfı'nın ve KOSGEB'nin KEİÖ üyesi ülkelerde on yedi adet seminer ve çalıştay düzenlediği hatırlatılmıştır.

Belgenin dikkat çekici kısmını ise geçiş dönemi yaşayan KEİÖ üyesi devletlerdeki KOBİ sektörünün ve girişimciliğin geliştirilmesi için kabul edilen ilkeler ve öneriler oluşturmaktadır. Buna göre güçlü bir KOBİ sektörünün oluşabilmesi için bu devletlerdeki hükümetlerin konuyu en önemli görevleri arasında

---

⁴⁷⁵ Bildirinin tam metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 215-223. İnternet üzerinden erişim için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/aoc/smes/Pages/Decl.aspx>, (10.11.2011).

görmesi; KOBİ sektörüne has şartların, ihtiyaçların, destekleyici tedbirlerin ve araçların dikkate alınması; geçiş süreci yaşayan devletlerdeki KOBİ tanımının AB standartlarıyla uyumlu hâle getirilmesi; KEİÖ üyesi devletlerin mevzuatlarını geliştirmeleri ve KOBİ'lerle ilgili süreçleri basitleştirmeleri; Yunanistan'ın ve AB ile değişik seviyelerde ilişki içinde olan devletlerin geçiş sürecindeki devletlere yardımcı olması; KOBİ'lerin yenileşmelerine ve katma değer yaratan sektörlerde faaliyet göstermelerine yönelik olarak desteklenmeleri; insan kaynaklarının öneminin göz ardı edilmemesi ve eğitim programlarının her seviyede hayata geçirilmesi; hükümetlerin, ticaret ve sanayi odalarının, ilgili diğer meslek kuruluşlarının ihtiyaçlara ve kapasiteye göre öneri ve danışma servislerinde KOBİ'lere de yer vermeleri; sivil toplum kuruluşlarının bu süreçte daha etkin rol oynamaları ve her seviyede diyaloglarını geliştirmeleri gerektiği ifade edilmiştir. Bunun dışında KEİ İş Konseyi'nin, KTKB'nin ve Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası'nın önemine dikkat çekilerek KOBİ'lerin sorunlarının çözülmesinde yardımcı olmaları ve kendi faaliyet alanlarında uygun çözümler üretmeleri gerektiği ifade edilmiş ve konferanslar, seminerler ve çalıştaylar düzenlenmesinin önemi vurgulanmıştır. Son olarak KOBİ'lerin gerek iletişim teknolojisi gerekse insan kaynakları aracılığıyla elektronik ticarete yönelmeleri tavsiye edilmiştir.

KOBİ'lerle ilgili olarak yayımlanan bildiri, her fırsatta KOBİ'nin ve KOBİ sektörünün vurgulandığı bir metindir. Bu tekrarların yapılmasındaki gaye, bir taraftan KEİÖ belgelerine başından itibaren yansımış “özel sektör odaklı ekonomik işbirliği” anlayışıyla uyum sağlamak, diğer yandan da ekonomik işbirliği sürecinde KOBİ'lerin önemini vurgulamaktır. Uluslararası ekonomik düzen içinde ve millî ekonomik yapılarda, KOBİ'lerin çok önemli bir ekonomik özne olarak rol oynadığı bilinmektedir. Bu sebeple özellikle geçiş süreci yaşayan eski Doğu Bloku devletlerinde özel sektörü güçlendirmek ve büyük ölçekli sermaye dışındaki ekonomik aktörleri etkinleştirmek açısından yayımlanan bildiri, isabetli bir irade beyanıdır.

Bildiride dikkat çeken bir diğer nokta, sivil toplum kuruluşlarına ve değişik niteliklerdeki eğitim faaliyetlerine yapılan atıftır. Özellikle meslek örgütlerinin bu

konuda etkin rol oynaması gerektiğine işaret edilmesi ve KOBİ bilincini arttırmaya yönelik teorik desteğin öne çıkarılması, “özel girişim odaklı” KEİÖ modeliyle uyumludur. Hükümetlerin hukukî alt yapıyı oluşturma ve malî kuruluşların da destek sağlaması konusunda bildiride yer alan tavsiyeler yerindedir. Ancak elektronik ticaretle ilgili öneri ise geçiş sürecindeki ülkeler açısından ileri bir tekliftir zira henüz klasik ticarî usûllere tam anlamıyla yatkın olmayan yatırımcılar ve yeterli hukukî alt yapıdan yoksun devletler için bu teklif, bildiri tarihi itibarıyla uygulamaya geçirilmeye çok elverişli gözükmemektedir.

D. Turizm

Turizm alanında işbirliğine yönelik olarak yayımlanmış üç adet bildiri ve imzalanmış bir mutabakat zaptı bulunmaktadır. Sırasıyla “27 Eylül 2002 tarihli Tiran Bildirisi”⁴⁷⁶, “31 Mart 2005 tarihli Rodos Bildirisi”⁴⁷⁷ ve “15 Kasım 2010 tarihli Atina Bildirisi”⁴⁷⁸ olmak üzere üç bildirinin dışında, Boğaziçi Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Araştırma ve Uygulama Merkezi ile bir mutabakat zaptı⁴⁷⁹ imzalanmıştır.

27 Eylül 2002 tarihli Tiran Bildirisi, KEİÖ üyesi devletlerin turizm bakanları tarafından Arnavutluk’un başkenti Tiran’da imzalanmıştır. Bildirinin giriş kısmında, KEİÖ Bölgesi içinde turizmin büyük bir potansiyele ve önemli bir role sahip olduğu; turizmin gelişmesi için üye devletlerin etkin katkı sağlaması gerektiği belirtilerek bölge içi anlaşmazlıkların ve çatışmaların uluslararası hukuk ilkeleri ve kuralları temelinde çözümlenmesinin zarurî olduğuna işaret edilmiştir. Ayrıca AB ve BMÖ

---

⁴⁷⁶ Bildirinin tam metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 269-272. İnternet üzerinden erişim için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/aoc/Tourism/Pages/Dec.Lastversion.pdf>, (11.11.2011).

⁴⁷⁷ Bildirinin tam metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 265-268. İnternet üzerinden erişim için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/aoc/Tourism/Pages/AnnexIIIMinistRhodosDeclaratfinal.pdf>, (10.11.2011).

⁴⁷⁸ Bildirinin tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/aoc/Tourism/Pages/Annex%20III%20-%20Declaration%20MINTOUR.pdf>, (11.11.2011).

⁴⁷⁹ Mutabakat zaptının tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/documents/LegalDocuments/agreementmous/t/Download/WTO-BSEC-Bogaziçi%20Tourism%20MoU.pdf>, (11.11.2011).

Dünya Turizm Örgütü gibi uluslararası kuruluşların kabul ettiği ilkelerin ve ölçülerin esas alındığına dikkat çekilmiştir. Bildirinin diğer bölümlerinde, mutabakata varılan temel ilkeler belirlenmiştir. Buna göre temel turizm stratejisi, KEİÖ Bölgesi'ni dünya turizm pazarına açmak ve dâhil etmek olarak belirlenmiştir. Bu amaçla doğal ve kültürel mirasa dayalı turizm faaliyetlerinin alt yapısının ve kalitesinin yükseltilmesi; yerel ve bölgesel turizm yatırımlarına hız vermek için hukukî çerçevenin uygun hâle getirilmesi; özellikle turizm sektöründe faaliyet gösteren KOBİ'lerin desteklenmesi; sektördeki yatırımcıların malî olarak desteklenmesi, KTKB'nin bu konuda etkin olması; üye devletler arasında bilgi ve belge paylaşımı yapılması, eğitime ve uygulamaya yönelik etkinlikler yapılması gerektiği ifade edilmiştir.

31 Mart 2005 tarihli Rodos Bildirisi, KEİÖ üyesi devletlerin turizm bakanları tarafından yayımlanmış bir metindir. Bildirinin girişinde, 27 Eylül 2002 tarihli Tiran Bildirisinin ilk bölümünde yer alan ifadeler tekrarlanarak turizm sektörünün KEİÖ için ifade ettiği anlama ve öneme dikkat çekilmiştir. Bildiri metninin diğer kısmında Tiran Bildirisindeki temel KEİÖ stratejisine atıf yapılmış ve kültür, din, sağlık, dağ, kış sporları, köy ve eko-turizm gibi muhtelif turizm alanları sıralanarak KEİÖ üyesi devletlerin sahip olduğu geniş ve kapsayıcı bir etkinlik alanının varlığına işaret edilmiştir. KEİÖ üyesi devletleri birbirine bağlayan denizin turizm alanında özel önem verilmesi gereken bir alan olduğuna dikkat çekilmiştir. Turizm alanında işbirliği için yüksek kalitede hizmet standardının esas olduğu hatırlatılarak bu alanda araştırmaların yapılmasının çok faydalı olacağı belirtilmiştir. Bu sebeple eğitim programlarının düzenlenmesi, yeni teknolojik imkânlardan faydalanılması gibi öneriler yapılmıştır. Bildiride son olarak dikkat çeken mesele, Tiran Bildirisinde de belirtildiği üzere turizm alanında faaliyet gösteren KOBİ'lerin KTKB tarafından desteklenmesinin elzem olduğuna ilişkin ifadelerdir.

KEİÖ bünyesindeki turizm alanında işbirliğiyle ilgili son bildiri, KEİÖ üyesi devletlerin turizm bakanları tarafından imzalanan 15 Kasım 2010 tarihli Atina Bildirisidir. Turizmin ekonomik gelişme ve halklar arasında yakın ilişkiler kurulması açısından önemi ile doğal ve kültürel mirasın korunmasında ve geliştirilmesinde

oynadığı önemli rolden bahsedilerek başlanan metnin ilk maddelerinde, KEİÖ'nün artık bilinen turizm stratejisi tekrarlanmış ve turizm alanında faaliyet gösteren yöneticiler, kuruluşlar, birlikler, seyahat ve turizm acentaları arasında işbirliğinin geliştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bunun dışında bildiride, turizm alanındaki işbirliğinde ihtisaslaşma üzerinde durulmuş ve kültür, deniz, kış, spor, sağlık ve iş turizmi gibi değişik alanlarda projelerin geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu bağlamda, kültür turizmine ilişkin olarak KEİÖ üyesi devletlerin yürüttüğü projeler ismen sıralanarak diğer üye devletlerin de benzeri çalışmalar yürütmesinin desteklendiği ifade edilmiştir. Bu noktada, turizm sektöründe çalışanlara yönelik eğitim programlarının hayata geçirilmesine ve kurumsal yapıların oluşturulmasına; istatistikî verilerin paylaşılmasına; BMÖ Dünya Turizm Örgütü, AB ve diğer uluslararası kuruluşlarla yakın işbirliğine devam edilmesine ilişkin kararlar alınmıştır. Son olarak, turizm alanındaki işbirliğinin gelişmesi için iki öneriye dikkat çekilmiştir. Bunlardan ilki, KEİÖ üyesi devletlerin çevrenin korunmasına yönelik olarak tavır takınmalarıdır. Diğeri ise vizelerle ilgili olarak kolaylaştırıcı uygulamaların hayata geçirilmesidir.

Turizm alanında işbirliğiyle ilgili önemli son belge, Boğaziçi Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Araştırma ve Uygulama Merkezi⁴⁸⁰ ile imzalanan mutabakat zaptıdır. BMÖ uzman kurumlarından Dünya Turizm Örgütü ile yakın işbirliği içinde olan bu kuruluşla KEİÖ arasında imzalanan mutabakat zaptı, turizme yönelik eğitim faaliyetlerinin geliştirilmesine yöneliktir. Bu maksatla KEİÖ üyesi devletler arasında, “Turizm Eğitim Ağı” kurulmasına karar verilmiştir. Bu amaca yönelik olarak ortak veritabanına, araştırma projelerine, danışma gruplarına, araştırma ve eğitim projelerinin finansmanına yönelik ağ oluşturulmasına; çeşitli eğitim programlarının, seminerlerin, araştırmaların yapılmasına ve geliştirilmesine; her iki kuruluş arasında gerçekleştirilecek işbirliği için yıllık düzeyde plânlamalar yapılmasına ve her

---

⁴⁸⁰ BMÖ Dünya Turizm Örgütü'nün eğitim merkezlerinden biri olan, turizm alanında araştırmalar yapan, ulusal ve uluslararası toplantılar düzenleyip danışmanlık hizmetleri sunan Boğaziçi Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Araştırma ve Uygulama Merkezi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Türkiye Cumhuriyeti Devleti Boğaziçi Üniversitesi Resmî İnternet Sayfası, <http://www.arastirma.boun.edu.tr/arastirma.php?p=115>, (11.11.2011).

akademik yıl sonunda gerekli değerlendirmelerin gerçekleştirilmesine karar verilmiştir.

İmzalanan bildiriler ve mutabakat zaptı değerlendirildiğinde, turizm alanında işbirliğine önem verildiği dikkat çekmektedir. Değişen uluslararası ekonomik düzen içinde hizmetler sektörünün önemli bir yer tutmaya başlaması ve turizmin de pek çok ticarî alanla iç içe bir sektör olması, KEİÖ devletleri arasında var olan önemli bir turizm potansiyelinin KEİÖ eliyle açığa çıkarılmak istenmesine yol açmış görünmektedir. Bu maksatla turizmin değişik alanlarında işbirliğinin geliştirilmek istendiği anlaşılmaktadır. Bunun için uygun hukukî mevzuatın ve teknik alt yapı desteğinin yanında, turizm alanında çalışanlara yönelik eğitim faaliyetlerine atfedilen önem, yerindedir. Mutabakat zaptının imzalanmış olması ve bildirilerde ısrarla bu yönde ifadelerin yer alması, bu amaca yönelik iradenin hayata geçirilmesi anlamına gelmektedir. İmzalanan belgelerdeki bir diğer önemli husus da turizmin diğer alanlarının da işbirliği alanı içine alınması ve hatta teşvik edilmesidir. Deniz turizmi dışında özellikle kültür turizmine yönelik olarak bölgede büyük bir potansiyelin varlığı bilinmektedir. Aşağıda, kültür alanında işbirliğiyle ilgili kısımda da bahsedileceği üzere, kültür ve turizm alanlarında faaliyet gösteren alt organların ortak çalışmalar yapması ve resmî yetkililerin ortak toplantılar gerçekleştirmesi, önemli ölçüde yarar sağlayabilir. Kültür turizminin sahip olduğu potansiyelin hayata geçirilmesine yönelik olarak telaffuz edilen öneriler içinde vizelerle ilgili kolaylık sağlanması, oldukça önemlidir. Nitekim bu yöndeki irade, Türkiye ile Rusya arasında turistik vizelerin kaldırılmasına kadar uzanan olumlu gelişmelere sebep olmuştur. Turistik vizelerin kaldırılmasının ikili ekonomik işbirliğine de zaman içinde katkı yapması kaçınılmaz olduğundan, bu yönüyle bakıldığında turizm alanında imzalanan belgelerin hayata geçirilmesi, diğer işbirliği alanlarını da gerek maddî gerekse manevî olarak olumlu etkilemesi sebebiyle beklenenden daha fazla çarpan etkisi yaratacaktır.

E. Bilim ve Teknoloji

Bilim ve teknoloji alanında işbirliğine ilişkin olarak ele alınması gereken üç adet belge bulunmaktadır. Bunlardan ikisi bildiri, diğeri ise mutabakat zaptıdır. Bildiriler sırasıyla 28 Eylül 2005 tarihli Atina Bildirisi⁴⁸¹, ve 9 Nisan 2010 tarihli Sofya Bildirisidir⁴⁸². Bu bildiriler, KEİÖ üyesi devletlerin bilimden ve teknolojiyen sorumlu bakanları tarafından imzalanmıştır. Mutabakat zaptı ise 26 Kasım 2010 tarihli ve ABD hükümetiyle imzalanmıştır⁴⁸³.

Atina Bildirisi, ilgili bakanların bir araya gelme gayesinin belirtilmesiyle başlamaktadır. Bilimsel araştırmalar ve teknolojik gelişmeler konusunda yakın işbirliği gerçekleştirme ve üye devletlerin rekabetçi bir yapıya kavuşmalarına katkı sağlama amacından bahsedilerek bölge devletlerinin ekonomik büyüme ve istihdan yaratma kapasitesine ve bu anlamda dikkat çekici bir potansiyele sahip olduğu belirtilmiştir. Bu anlamda, bütün bilim alanlarında kapsamlı bir işbirliği yapılması; gerek doğal kaynaklardan gerek insan kaynaklarından, gerekse araştırma alt yapısından ve idarî kapasiteden daha iyi yararlanılması; devletler düzeyinde hukukî düzenlemelerin geliştirilerek uluslararası standartlarla uyumlu hâle getirilmesi; bilim ve teknoloji alanında faaliyet gösterenler arasında etkin bir diyalog tesis edilmesi; araştırma-geliştirme faaliyetlerinin maliyetinin karşılanmasında özel sektörün daha fazla katkı sağlamasına yönelik çalışmalar yapılması; uluslararası kuruluşlarla daha yakın işbirliği tesis edilmesi; ikili ve çok taraflı düzenlemeler yoluyla bağlayıcı hukukî belgeler hazırlanması konularında mutabakat sağlandığı beyan edilmiştir.

Sofya Bildirisi, bilim ve teknoloji alanında yürütülen çalışmaların değerlendirildiği bir metindir. Atina Bildirisinde ele alınan konular yeniden

---

⁴⁸¹ Atina Bildirisinin tam metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 211-213. İnternet üzerinden erişim için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/aoc/science/Pages/Declaration%20FINAL.pdf>, (07.11.2011).

⁴⁸² Sofya Bildirisinin tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/aoc/science/Pages/Ministerial%20Annex%20IV-Declarationwebsite.pdf>, (07.11.2011).

⁴⁸³ Mutabakat zaptının tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, http://www.bsec-organization.org/documents/LegalDocuments/agreementmous/t/Download/20101129%20Note%200799%20MS_Attachment.pdf, (07.11.2011).

vurgulanmıştır. Ayrıca, KEİÖ bünyesinde yapılan faaliyetlere değinilmiş ve öncelikli olarak insan kaynakları, kapasite inşası, araştırma alt yapısı ve yenilenme gibi alanlarda yatırım yapılması gerektiği ifade edilmiştir. Bu bağlamda bilgi ve tecrübe paylaşımı; öğrenci, akademisyen ve araştırmacı seviyesinde değişim programlarının teşvik edilmesi; diğer uluslararası kuruluşlarla işbirliğinin artırılması gibi konuların altı çizilmiştir.

ABD hükümetiyle imzalanan mutabakat zaptı ise KEİÖ ile ABD arasında, bilim ve teknoloji alanında işbirliğinin temel çerçevesini ve ilkelerini belirlemeye yönelik bir içeriğe sahiptir. Bu bağlamda bilimsel ve teknik bilgi değişiminin sağlanması; bilim adamları ve uzmanlar düzeyinde karşılıklı değişim ve eğitim programlarının hayata geçirilmesi; ortak seminerler, toplantılar ve projeler düzenlenmesi; bilimsel temelli kamu-özel sektör ortaklığına dayalı ortaklıklar kurulması ve uygun bulunacak diğer araçlar yoluyla işbirliğinin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Bu işbirliği, karşılıklı çıkarlara ve sorumluluklara dayalı olarak hayata geçirilecektir. Bilimsel temelli karar alma, çevrenin korunması, entegre su yönetimi, deniz araştırmaları, meteoroloji, iklim değişimleri, sismoloji, tarım, enerji, uzay, sağlık, biyoteknoloji, atık yönetimi, bilgi ve iletişim teknolojileri, bilim ve teknoloji eğitimi, sürdürülebilir gelişmeye dayalı mühendislik ve sosyal bilimler alanları gibi konular, öncelikli işbirliği alanları olarak belirlenmiştir.

Bilim ve teknoloji alanında ilişkilerin ve işbirliğinin geliştirilmesi, KEİÖ için her zaman dikkat çeken bir konu olmuştur. Üye devletlerin sahip olduğu büyük potansiyel, bu durumun ortaya çıkmasında önemli bir etkidir. Bu alanda UKÇM'nin önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Gerek bu alandaki belgelerin hazırlanması aşamasında gerek AB'den bu konuda sağlanan malî desteğin temininde gerekse yaptığı diğer faaliyetlerle işbirliğinin gelişmesine ciddi bir katkı sağlamıştır⁴⁸⁴. KEİÖ'nün öncelikle üyeleri arasındaki işbirliğini geliştirmeye yönelik çalışmalar yapması ve bu konuda adeta, bir “manivela görevi” yerine getirmesi gereklidir. Ayrıca, üye devletlerdeki entellektüel zeminden faydalanarak ekonominin

---

⁴⁸⁴ Bonas ve Filippidis, s. 1-9.

yeniden yapılandırılmasına yönelik çalışmalar yapması ve bölgenin kendi imkânlarıyla üretim kapasitesini arttırmasına dönük bir strateji takip etmesi şarttır. Zira bölgede, köhneleşmiş ekonomik yapılardan kaynaklı olarak pek çok alanda dışa bağımlı bir ekonomi söz konusudur⁴⁸⁵.

Bilim ve teknoloji alanında işbirliği, KEİÖ'nün hedeflediği ekonomik işbirliğine dolaylı olarak katkı sağlayan bir zemindir. Bu alandaki faaliyetlerin geliştirilmesi, orta ve uzun vadede sonuç getiren ve işbirliğini arttıran bir etkiye sahiptir. Metinlerde de ekonomik işbirliği vurgusu yapıldığı için daha çok fen bilimleri alanındaki işbirliği öne çıkarılmıştır. Her ne kadar katma değer yaratması bakımından bu mantık doğru gibi gözüксе de sosyal bilimlerin ihmâl edilmesi uygun bir yaklaşım tarzı değildir. Dünya genelinde, devletler düzeyinde ve özel sektörde faaliyet gösteren aktörlerin araştırma-geliştirme bütçelerini arttırmaları, insan odaklı ve personel eğitime yönelik çalışmalara özel önem verilmesi ekonomiye doğrudan doğruya olumlu bir etki yaratmaktadır. Sosyal bilimlerdeki araştırma-geliştirme faaliyetlerinin hayatın her alanını bir şekilde, az veya çok etkilediği gözden uzak tutulmamalıdır. KEİÖ üyesi devletlerin gerek sosyal gerek kültürel gerekse ekonomik olarak çok farklı özelliklere sahip olması sebebiyle işbirliğinin geliştirilmesinde, sosyal bilimlerdeki çalışmalar göz ardı edilmeyecek bir ağırlığa sahiptir. Bu yönüyle bilim ve teknoloji alanında sosyal bilimlerin ağırlığının artırılması, yerinde olur. Bunun dışında BONAS ve FILIPPIDIS'in işaret ettiği üzere, KEİÖ'nün kurumsal gücünü harekete geçirmesi ve bu alandaki işbirliği sürecini güçlü bir şekilde devam ettirerek “KEİÖ markası” yaratmaya yönelik etkinlikleri gerçekleştirmesi gereklidir⁴⁸⁶. “KEİÖ markası”nın ortaya çıkması, resmî KEİ ve KEİÖ belgelerinde sürekli olarak vurgulanan “bölge kimliği”nin oluşmasına, çok büyük bir katkı sağlayacaktır.

---

⁴⁸⁵ Arzumanyan ve Gonçarenko, s. 97, 99.

⁴⁸⁶ Bonas ve Filippidis, s. 10.

F. Bilgi ve İletişim Teknolojileri

Bilgi ve iletişim teknolojileri alanında imzalanmış iki adet bildiri bulunmaktadır. KEİÖ üyesi devletlerin ilgili bakanları tarafından imzalanan bu metinlerden birincisi, 17 Ekim 2006 tarihli ve Rusya'nın başkenti Moskova'da imzalanmıştır⁴⁸⁷. Diğer metin ise 4 Kasım 2009'da, Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de kabul edilmiştir⁴⁸⁸.

Moskova Bildirisinin giriş bölümünde, bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesine yönelik çalışmaların ve çabaların önemine dikkat çekilerek KEİÖ üyesi devletlerde bilgi toplumunu oluşturma hedefinden bahsedilmiştir. Ayrıca, sosyal ve ekonomik gelişmenin tesisinde bu alanın öncelikli bir yer teşkil ettiği belirtilmiştir. Bu bağlamda bilgi ve iletişim güvenliğinin sağlanması; eğitim, sağlık, istihdam, ticaret gibi alanlarda elektronik bilgi akışının oluşturulması; bu alanda rekabetçi bir yapıya açık ulusal ve uluslararası mevzuatın kabul edilmesi; elektronik ortamda hukukî metinlerin yer alması ve paylaşımına açık olması; akademik çalışmalar ve araştırmalar eliyle bilgi ve iletişim teknolojileri alanında hızlı bir mesafe kat edilmesi ve bu alanda faaliyet gösteren KOBİ'lerin desteklenmesi gibi amaçlar sıralanmıştır. Bahsedilen amaçların gerçekleştirilebilmesi için ortak programların ve projelerin hayata geçirilmesinin, uluslararası işbirliğinin sağlanmasının, değişik uluslararası örgütlerle işbirliğine devam edilmesinin, KEİÖ üyesi devletlerde bu alandaki işbirliğinin teşvik edilmesinin gerekli olduğu ifade edilmiştir.

Bakü Bildirisi de Moskova Bildirisine benzer tarzda ifadelerle başlamaktadır. Bunun dışında metinde, KEİÖ'nün ilgili kuruluşlarının bu alandaki işbirliğinde oynadıkları önemli role dikkat çekilmiş ve Karadeniz Bölgesi'ndeki yetkili yayıncı kuruluşlar tarafından oluşturulan forumdan duyulan memnuniyet ifade edilmiştir. Bildiride teknik standartların, teknik nitelikli hukukî belgelerin, teknolojik

---

⁴⁸⁷ Bildirinin tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/aoc/Infocommunotechnologies/Pages/Annex%20III%20-%20JointDeclMinistersICT.pdf>, (05.11.2011).

⁴⁸⁸ Bildirinin tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/aoc/Infocommunotechnologies/Pages/ANNEX%20II%20DECLARATION.pdf>, (05.11.2011).

yenilenmenin, ortak projelerin geliştirilmesi; KEİÖ üyesi devletlerin kabul edilmiş uluslararası standartlara uygun olarak dijital yayın sistemi içindeki yerlerinin koordine edilmesi; uydu teknolojilerinin geliştirilmesi konusunda çalışmalar yapılması; tecrübelerini aktarabilmeleri için KEİÖ üyesi devletler arasında uzman değişim programlarının hayata geçirilmesi; üye devletlerdeki resmî yetkili otoriteler ve özel sektör temsilcileri arasında ilişkilerin geliştirilmesi; bilgi sistemlerinin geliştirilmesine yönelik olarak bilgi, tecrübe ve belge paylaşımı yapılması ve diğer uluslararası örgütlerle işbirliğinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılması konusunda anlaşma sağlandığı beyan edilmiştir.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde, yirminci yüzyılın son çeyreğinde başlayan ve özellikle 1990'lı yıllarda yaşanan hızlı ve baş döndürücü gelişmeler, beraberinde bir çok etkiler yaratmıştır. Bu etkiler, hayatın her alanına bir şekilde az veya çok yansımıştır. Bu yansılardan birincil derecede etkilenen alanların başında ekonomi gelmektedir. Bildirilerin dilinden anlaşıldığı üzere, bilgi ve iletişim teknolojileri alanının önemi bu yönüyle anlaşılmıştır. Ancak KEİ girişiminin ortaya çıkış tarihi dikkate alınırsa bu alanda işbirliğine yönelik ciddi adımlar atılması, geç bir tarihe denk düşmektedir. Bu açıdan KEİÖ, kurumsal olarak zamanın gerisinde kalmış görüntüsü vermektedir. Bildirilerde sıralanan amaçlar ve alınan kararlar, genel olarak bakıldığında olumludur ancak KEİÖ açısından sağlanacak ilerleme, alınan kararların hayata geçirilmesiyle doğru orantılıdır. Bu noktada, yeterli bir mesafe kat edildiği söylenemez zira KEİÖ'nün resmî internet sayfasının bile beklentileri tam olarak karşıladığı ileri sürülemez. Öte yandan uydu yayınlarının ve internet alt yapısının üye devletlerde güçlendirilmesi, KEİÖ üyesi devletlerin vatandaşlarının birbirlerinden haberdar olmalarını ve diyalog tesis etmelerini geliştiren bir ivme sağlayacaktır⁴⁸⁹. Bu da KEİÖ eliyle oluşturulmak istenen Karadeniz kimliğinin güçlenmesine yol açacaktır. Bildirilerde, konunun sosyal boyutları çok dikkate alınmamış olup teknik

---

⁴⁸⁹ Bu bağlamda, yapımı tamamlanan İTUR ve KAFOS isimli iki adet denizaltı fiberoptik kablo sistemi, KEİÖ Bölgesi içinde elverişli bir araç oluşturmaktadır. 1996 yılında tamamlanan İTUR projesi İtalya, Türkiye, Ukrayna ve Rusya arasında tesis edilmiştir ve yaklaşık 3500 kilometredir. KAFOS ise Karadeniz'e kıyısı olan devletler arasında denizaltından iletişim irtibatı kurmak üzere tasarlanmış bir projedir. Her iki projenin sağladığı alt yapıyla Avrupa, Kuzey Afrika, Ortadoğu, Uzakdoğu ve Amerika kıtasıyla doğrudan iletişim kurulabilmektedir. Bkz. Akın Alkan, **21. Yüzyılın İlk Çeyreğinde Karadeniz Güvenliği**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2006, s. 32; Altıntaş, s. 654.

konulara ağırlık verilmiştir. Bildirilerde bölge kimliğinin güçlendirilmesine yönelik ifadeler rastlanmaması ve benzeri konulara değinilmemesi bir eksiklik olarak dikkat çekmektedir.

G. Çevrenin Korunması

Çevrenin korunmasıyla ilgili işbirliği gerçekleştirmek üzere kabul edilmiş iki adet bildiri mevcuttur. Bunlardan ilki 3 Mart 2006, ikincisi ise 31 Mayıs 2011 tarihli dir. Her iki bildiri de Bükreş'te, KEİÖ üyesi devletlerin çevrenin korunmasıyla ilgili bakanları tarafından imzalanmıştır.

3 Mart 2006 tarihli Bükreş Bildirisi⁴⁹⁰, içinde bulunduğumuz yüzyılda, çevrenin korunmasının ve bu konuda alınması gereken tedbirlerin hayatî öneme sahip olduğunun hatırlatılmasıyla başlamıştır. Bu konunun bahsedildiği KEİÖ resmî belgelerine ve BMÖ, AB gibi uluslararası kuruluşlarca kabul edilmiş önemli uluslararası metinlere atıf yapılarak Karadeniz Bölgesi'ndeki devletlerin çevrenin korunmasıyla ilgili olarak kararlılık içinde olduğu vurgulanmıştır. KEİÖ üyesi devletlerin çevreye duyarlı bir şekilde gerçekleştirdiği ekonomik ve sosyal gelişmenin altı çizilerek bu devletlerin ortak araştırmalar yapmasının, projeler geliştirmesinin önemli olduğu ifade edilmiştir. Bunun dışında bilgi ve belge paylaşımı ile konuyla ilgili uzmanların, araştırmacıların, sivil toplum kuruluşu temsilcilerinin katılacağı eğitim programları, toplantılar, seminerler ve konferanslar tertip edilmesinin gerekliliğine işaret edilmiştir. Bildiride bahsedilen bir diğer husus da üye devletler arasında, AB standartlarına uygun olarak mevzuat uyumunun sağlanması ve tecrübelerin paylaşılmasıdır. Son olarak bildiride BMÖ ve uzman kurumları, AB, BDT, MAG, Baltık Devletleri Konseyi ve Karadeniz Komisyonu ile işbirliğinin geliştirilmesine vurgu yapılmıştır.

---

⁴⁹⁰ Bildirinin tam metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 193-195. İnternet üzerinden erişim için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/aoc/enviroprotect/Pages/Annex%20V-%20Declaration.pdf>, (05.11.2011).

31 Mayıs 2011 tarihli Bükreş Bildirisi⁴⁹¹, uluslararası ekonomik krizden kaynaklanan zorluklara işaret etmekle ve krizin bu alanı da etkilediğine değinmekle birlikte konunun önemine vurgu yaparak bu konuda KEİÖ üyesi devletlerin kararlılığının altını çizmiştir. Bu işbirliği alanında gerçekleştirilen çalışmalardan ve bölgesel düzeyde sağlanmaya çalışılan uyumlulaştırma faaliyetlerinden duyulan memnuniyetin ifade edildiği metinde, KEİÖ'nün ilgili kuruluşlarına özellikle de KTKB'ye çağrı yapılmış ve çevrenin korunmasıyla ilgili çalışmalara destek olunması talep edilmiştir. Son olarak bildiride, 3 Mart 2006 tarihli Bükreş Bildirisinde bahsedilen uluslararası kuruluşlarla proje odaklı işbirliğinin geliştirilmesinin memnuniyet verici olduğu belirtilmiştir.

Çevrenin korunması alanındaki işbirliği, doğrudan doğruya ekonomiyle ilgili olmayan bir alandır. Bu alandaki işbirliği daha çok, artan ekonomik faaliyetler neticesinde ortaya çıkacak sorunları önlemek ve/veya olumsuz sonuçları ortadan kaldırmak ya da asgari seviyeye çekmek amacı taşımaktadır. Özellikle eski Doğu Bloku devletlerinde yaşanan ve komşu coğrafyaları da etkileyen çevre felaketleri, KEİÖ açısından üzerinde durulmayı zaruret hâline getiren bir konudur. Bu sebeple bu alanda işbirliği faaliyetlerinde bulunulması yerinde bir tutumdur. KEİÖ'nün amacının yalnızca ekonomik işbirliğiyle sınırlandırılmamış olmasıyla da uyumlu olan bu tavır, konuyla ilgili kamuoyu oluşturulmasıyla daha da anlam kazanacaktır. Bildirilerde bu boyut, biraz göz ardı edilmiş görünmektedir. Mevzuatların uyumlu hâle getirilmesinde ve AB standartlarının esas alınmasında gösterilen hassasiyet, bireysel ve kitlesel zeminde bilinçlenmeyle ilgili olarak metinlere yansımamıştır. Bu yönüyle bildirilerde bir eksiklik hissedilmektedir.

Çevrenin korunması meselesi, başladığı günden itibaren KEİ girişiminin ve KEİÖ'nün birinci derecede önem verdiği konular arasında yer almaktadır. Bölgedeki diğer kuruluşlar gibi KEİÖ de bu konuyla ilgilendiğini göstermiştir. Bu alanda KEİÖ bünyesindeki çalışmalar, uygulamaya aynı derecede yansımaya da KEİÖ'nün

---

⁴⁹¹ Bidirinin tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/aoc/environprotect/Pages/Annex%20III%20Declaration%20EP.pdf>, (05.11.2011).

bölgedeki yeri ve uluslararası bir örgüt olarak varlığı önem taşımaktadır. Bu sebeple KEİÖ'nün kendi iç dinamiklerini bu konuda hayata geçirmesi gerekmektedir⁴⁹².

H. Kurum Yenilenmesi ve İyi Yönetişim

Kurum yenilenmesi ve iyi yönetim alanında imzalanmış olan iki önemli bildiri bulunmaktadır. Her ikisi de Atina'da imzalanan bu bildirilerden ilki 21 Şubat 2005, ikincisi ise 3 Nisan 2007 tarihli. 21 Şubat 2005 tarihli Atina Bildirisi, KEİÖ üyesi devletlerin kamu yönetimi ve adalet bakanları tarafından, 3 Nisan 2007 tarihli Atina Bildirisi ise kamu yönetiminden sorumlu bakanları tarafından imzalanmıştır.

21 Şubat 2005 tarihli bildirinin⁴⁹³ giriş kısmında, gerçek anlamda sosyal ve ekonomik gelişme için açık, güvenilir, sorumlu ve katılımcı bir idare ile halkın ihtiyaçlarını ve bakış açısını dikkate alan bir yönetimin iyi yönetim anlayışının temelini oluşturduğu; ülkelerin gelişmişlik seviyesine bakılmaksızın demokratik kurumların tesis edilmesinin ve iyi yönetim anlayışının bütün hükümetler için süreklilik taşıyan bir süreç olduğunun bilincinde olduğu ifade edilmiştir. Bu bağlamda, bölgede bu anlayışa uygun bir temel oluşturulmasına ilişkin bütün çabanın gösterileceği taahhüt edilmiş ve ekonomik, hukukî ve idarî reformların hayata geçirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca ticaret, yatırımlar, enerji, ulaşım, iletişim, çevre, turizm ve tarım gibi hayatî nitelikteki sektörlerde etkin işbirliğini sağlamanın, temel amaçların ve hedeflerin gerçekleştirilmesindeki önemine vurgu yapılmıştır. Bu sebeple insan kaynakları yönetimindeki en iyi uygulamaların tespit edilerek bu yöndeki bilgilerin paylaşılması; sivil toplum ile kamu yönetimleri arasında etkileşimin teşvik edilmesi; teknik konularda ve know-how transferi konusunda işbirliğine gidilmesi; kamu yararının korunmasında ve merkezî hükümet politikalarında etkinliğin artırılmasında tecrübelerin paylaşılması; mevzuata yönelik bilgi paylaşımının gerçekleştirilmesi ve yargı alanında uluslararası standartlara

---

⁴⁹² Bkz. Ioannis Stribis, **Pooling Forces in Protecting the Black Sea Marine Environment: Actors and Actions**, International Black Centre for Black Sea Studies, Athens 2009, s. 9-10, 29.

⁴⁹³ Bildirinin tam metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 200-203. İnternet üzerinden erişim için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/aoc/Institutionalrenewal/Pages/AnnexV-JointDeclaration.pdf>, (07.11.2011).

ulaşmak için gerekli tedbirlerin alınması yönünde mutabakata varılmıştır. Bu noktada AB, OECD, Avrupa Konseyi, BMÖ gibi uluslararası kuruluşlarla ortak çalışmalar yürütölmesinin yararlı olacağı da ayrıca beyan edilmiştir.

3 Nisan 2007 tarihli bildiri⁴⁹⁴ de yine bir önceki bildiri gibi bu alandaki işbirliğinin anlamına ve önemine yönelik ifadelerle başlamaktadır. Bildiride işaret edilen ilk husus, resmî devlet görevlilerinin bu yönde eğitilerek kamu hizmetlerinin kalitesinin yükseltilmesi ve teknik konularda üye devletler arasında işbirliği tesis edilmesidir. Bu sebeple uygulamaya yönelik tecrübelerin paylaşılmasıyla ilgili bir mekanizma oluşturulması yönünde bir anlayış oluştuğı belirtilmiştir. Üye devletler arasında, reform programlarının plânlanmasına ve uygulanmasına yönelik olarak oluşan anlayışın temel öncelikler arasında yer aldığı ifade edilerek UKÇM'nin bu yönde yürüttüğü faaliyetlere olan destek ilân edilmiştir. Bu bağlamda mutabık kalınan bir diğér husus da etkin ve verimli kamu yönetiminin yolunun idarî süreçlerin basitleştirilmesinden ve kolaylaştırılmasından geçiyor olmasıdır. Ayrıca, bir önceki bildiride bahsi geçen uluslararası kuruluşların desteğinin, özellikle de ortak programların ve projelerin hayata geçirilmesinin altı çizilmiştir.

Son yirmi yıl içinde uluslararası toplumun gündeminde sıkça yer almaya başlayan kurum yenilenmesi ve iyi yönetim kavramları çok partili seçimler, yargı, parlamento, insan hakları, ayrımcılığın önlenmesi, şeffaf kamu yönetimi, katılımcılık gibi kavramlar çerçevesinde ele alınmaktadır. KEİÖ'nün bu konudaki çalışmalarında devlet hizmetlerinde reform, kamu yönetimi politikalarında şeffaflık, yerel yönetimlerin yetkilendirilmesi ve güçlendirilmesi gibi konular esas alınmıştır. Bu alandaki temel engel, üye devletlerin bu alandaki projeleri hayata geçirme kapasitesindeki farklılıklardır. Bu farklılıklar da teknik yetersizliklere ve idarî tecrübesizliğe bağlıdır. Bu alan, özellikle eski Doğı Bloku devletleri açısından yeni

---

⁴⁹⁴ Bildirinin tam metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 197-199. İnternet üzerinden erişim için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/aoc/Institutionalrenewal/Pages/Annex%20V%20-%20Joint%20declaration.pdf>, (07.11.2011).

ve yabancı bir alandır. Bu devletlerdeki idarî gelenekler, pek çok konuda sorunların ortaya çıkmasına yol açmaktadır⁴⁹⁵.

Kurum yenilenmesine ve iyi yönetişime yönelik işbirliği, KEİ girişiminin ortaya çıkışı esnasında yer almayan bir konudur. İlk defa, yukarıda ele alınan 27 Nisan 2001 tarihli “Ekonomik Gündem” belgesinde yer almıştır. Bu konudaki çalışmalar, UKÇM merkezli olarak sürdürülmüştür. Bu konuda devam eden faaliyetler ve çalışmalar, KEİÖ-AB işbirliğinde de önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle Yunanistan’ın KEİÖ Dönem Başkanlığı yaptığı dönemde, AB ile bu konudaki işbirliğinde hayli mesafe kat edilmiştir⁴⁹⁶.

Kurum yenilenmesi ve iyi yönetim alanında işbirliği, öncelikle Soğuk Savaş döneminde Doğu Bloku üyesi olan devletlere yönelik olarak tasarlanmış bir konudur. Bu devletlerin ekonomik yapıları, kamu yönetimine ve kamu hizmetlerine bakış açısı diğer KEİÖ üyesi devletlere nazaran oldukça farklı bir ideolojik çizginin ürünüdür. Öte yandan diğer KEİÖ üyesi devletlerin Soğuk Savaş sonrası duruma ve “bilgi çağı” olarak bilinen yeni döneme uyum sağlamasının bir zorunluluk olması da bir başka gerçekliktir. KEİÖ’nün uluslararası ekonomik düzen içinde bir bütün hâlinde rekabete dayanıklı bir yapıya kavuşması, örgütün hedeflerini ve amaçlarını gerçekleştirebilmesi için zorunluluk arz etmektedir. Bu sebeple iletişim teknolojisinin imkânlarından faydalanarak kamu yönetiminin demokratikleştirilmesi,

---

⁴⁹⁵ Stella Ladi, “Good Governance and Public Administration Reform in Black Sea Economic Cooperation (BSEC) Member States”, http://convention3.allacademic.com/one/www/research/index.php?cmd=www_search&offset=0&limit=5&multi_search_search_mode=publication&multi_search_publication_fulltext_mod=fulltext&textfi_eld_submit=true&search_module=multi_search&search=Search&search_field=title_idx&fulltext_search=%3Cb%3EGood+Governance+and+Modernization+of+Public+Administration+at+Black+Sea+Economic+Cooperation+%28BSEC%29+Member-States%3C%2Fb%3E&PHPSESSID=de42e5769cbd11f9788ad36fdf2feda4, (07.11.2011).

⁴⁹⁶ Bkz. Ioannis Stribis, **Participation in International Organisations and Institutional Renewal**, International Black Centre for Black Sea Studies, Athens 2008, s. 3-6; Stella Ladi, “Good Governance and Public Administration Reform in Black Sea Economic Cooperation (BSEC) Member States”, http://convention3.allacademic.com/one/www/research/index.php?cmd=www_search&offset=0&limit=5&multi_search_search_mode=publication&multi_search_publication_fulltext_mod=fulltext&textfi_eld_submit=true&search_module=multi_search&search=Search&search_field=title_idx&fulltext_search=%3Cb%3EGood+Governance+and+Modernization+of+Public+Administration+at+Black+Sea+Economic+Cooperation+%28BSEC%29+Member-States%3C%2Fb%3E&PHPSESSID=de42e5769cbd11f9788ad36fdf2feda4, (07.11.2011).

kamu hizmetlerinin devlet ve vatandaş açılarından iki yönlü olarak iyileştirilerek yenilenmesi, öncelikli işbirliği alanlarında hukukî alt yapının yeterli hâle getirilmesi, sivil toplum kuruluşlarına bu süreçte önemli bir rol verilmesi yalnızca üye devletlerin iç işlerinde değil, KEİÖ'nün kurumsal başarısında da önemli bir rol oynayacaktır. Dolayısıyla işbirliğinin bu alana da yayılması, yerinde bir tercihtir. Bu noktada, özellikle eski Doğu Bloku devletlerinin yaşadığı geçiş döneminin dikkate alınarak Türkiye ve Yunanistan gibi bu işbirliği alanında önemli idarî tecrübelerle sahip devletlerin öncülük etmesi yerinde olur. Bunun için de KEİÖ çatısı dışında, bu devletlerin özellikle ikili ilişkiler yoluyla başta Rusya olmak üzere, diğer eski Doğu Bloku kökenli devletlerle ortak çalışmalar yapması yarar sağlayabilir.

I. Acil Yardım

Acil yardım alanında işbirliğiyle ilgili önemli altı adet belge bulunmaktadır. Bunlardan ikisi, anlaşma ve anlaşmaya ek protokol niteliğindedir. Diğerlerinden ikisi bildiri, ikisi ise açıklama mahiyetindedir. Acil yardım alanında imzalanan anlaşma, 15 Nisan 1998 tarihli⁴⁹⁷. KEİ girişimi üyeleri tarafından Soçi'de yapılan anlaşma, tarafların kendi imkânlarıyla üstesinden gelemeyeceği büyüklükteki doğal veya insan kaynaklı felaketlerde yapılacak yardımları düzenlemektedir. Anlaşma hükümleri çerçevesinde işbirliği yapma taahhüdünde bulunan taraflar, uluslararası düzenlemeleri ve ilkeleri de dikkate alacaklarını beyan etmişlerdir. Tarafların beyan ve taahhüt ettiği bir diğer önemli husus da böylesi durumlarda yapılacak yardımda ırka, dine, dile, siyasete veya benzeri diğer sebeplere dayalı ayırım yapılmayacağına ilişkindir. Yapılacak yardımlarda, geçiş yapılacak diğer ülkeler kendi mevzuatları, uluslararası düzenlemeler ve uygulamalar çerçevesinde her türlü desteği sağlayacaklardır. Bu yardımlar gümrük vergisinden ve diğer ücretlerden muaf olacaktır. Anlaşmada kabul edilen bir diğer husus, her devletin anlaşmanın

---

⁴⁹⁷ Anlaşmanın tam metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 155-164. İnternet üzerinden erişim için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/documents/LegalDocuments/agreementmous/agr4/Documents/Emergencyagreement%20071116.pdf>, (25.10.2011). Bu anlaşmaya Azerbaycan, Arnavutluk ve Sırbistan imza atmamıştır. Üye devletler açısından anlaşmanın son durumu için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/documents/LegalDocuments/status/Pages/Table%20Country-Status%20NEW.pdf>, (25.10.2011).

uygulanmasına yönelik olarak yetkili bir merci belirleyecek olmasıdır. Bu anlaşmaya ek protokol niteliğindeki belge ise 20 Ekim 2005 tarihli ve Ukrayna'nın başkenti Kiev'de imzalanmıştır⁴⁹⁸. Bu protokolda, acil yardımla ilgili olarak her devletin bir asıl, bir de vekil irtibat görevlisi belirlemesine karar verilmiştir. Üye devletler arasında işbirliğine yönelik koordinasyonu sağlamakla görevli bu kişiler, bilgi akışını ve paylaşımı gerçekleştirmekle görevlidirler. Bunun dışında, yardım taleplerini ve gerekli bilgileri taraflara iletmekle; düzenli olarak toplantılar düzenlemekle; yetkili birimlere tavsiyelerde bulunmakla da görevlendirilmişlerdir. Yılda en az bir defa toplanmakla mükellef olan bu görevliler, ilgili çalışma grubuna bağlı olarak faaliyet göstereceklerdir.

Acil yardım alanında yapılan ortak açıklamalardan ilki, 16 Mayıs 2002 tarihinde Soçi'de yapılmıştır. Arnavutluk'un ve Yunanistan'ın temsilcilerinin katılmadığı bu toplantı, üye devletlerdeki ilgili bakanların ve ilgili hükümet kuruluşlarının katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Bu toplantı sonrasında yapılan açıklamada⁴⁹⁹, yaşanabilecek felaketlerin her devlet için tehdit edici olduğu ve bu sebeple acil yardım alanında işbirliğinin önemszenmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır. Bu sebeple bu alanda bölgesel işbirliğine yönelik yeni açılımlar gerçekleştirilmesi gerektiği; öncelikle modern teknolojinin kullanılmasına yönelik işbirliğinin sağlanmasının elzem olduğu; bilgi ve tecrübe paylaşımının sağlanması yönünde mutabakata varılmıştır. Toplantıda ayrıca, yukarıda bahsi geçen anlaşmaya ek bir protokolün yapılması gerektiğine işaret edilmiştir ki bu talep, bahsedildiği üzere, yerine getirilmiştir. İkinci açıklama ise 7 Haziran 2006 tarihli ve yine Soçi'de yapılmıştır. KEİÖ üyesi devletlerdeki ilgili bakanların ve ilgili hükümet

---

⁴⁹⁸ Ek protokolün tam metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 165-168. İnternet üzerinden erişim için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/documents/LegalDocuments/agreementmous/agr5/Download/ADDPROTOCOL%20071120.pdf>, (25.10.2011). Bu anlaşmaya, Arnavutluk ve Sırbistan imza atmamıştır. Azerbaycan ise imzalamış ancak iç hukuk sürecini tamamlamamıştır. Üye devletler açısından anlaşmanın son durumu için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/documents/LegalDocuments/status/Pages/Table%20Country-Status%20NEW.pdf>, (25.10.2011).

⁴⁹⁹ Açıklamanın tam metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 172-174.

kuruluşlarının katılımıyla gerçekleştirilen bu açıklamada⁵⁰⁰, 16 Mayıs 2002 tarihli Soçi açıklamasına benzer ifadeler kullanılmıştır. Doğal veya insan kaynaklı felaketler arasına terörist saldırıların da eklendiği bu metinde, ilgili personelin eğitimiyle ilgili olarak uluslararası standartların dikkate alınması gerektiği ve bu bağlamda üye devletlerdeki eğitim merkezlerinden, özellikle de Rusya'nın Krasnodar Bölgesi'ndeki kurtarma eğitim merkezinden yararlanılabileceği belirtilmiştir.

Acil yardım alanında işbirliğine yönelik yayımlanan bildirilerden ilki Bakü'de, 18 Eylül 2009 tarihinde imzalanmıştır⁵⁰¹. İkinci bildiri ise 7 Ekim 2011 tarihli ve Soçi'de kabul edilmiştir⁵⁰². Yukarıda bahsedilen açıklamalara benzer içeriğe sahip olan Bakü Bildirisinde, bu alandaki işbirliğinin önemine değinilerek KEİÖ bünyesinde gerçekleştirilen faaliyetler hatırlatılmış ve erişilen işbirliği seviyesinden duyulan memnuniyet dile getirilmiştir. Bölgesel çapta gerçekleştirilen eğitim programlarının ve seminerlerinin sayısının artırılmasının gerekli olduğu ifade edilerek bu bağlamda uluslararası kuruluşlarla, özellikle de Karadeniz Komisyonu, Kızılhaç ve Kızılay ile işbirliğine önem verilmesi gerektiğine işaret edilmiştir. 7 Ekim 2011 tarihli Soçi Bildirisi ise özü itibarıyla Bakü Bildirisinden pek farklı ifadeler barındırmamaktadır.

Acil yardım alanındaki işbirliği, KEİÖ içerisindeki dayanışmayı arttırmaya ve böylece bölge kimliğini güçlendirmeye yönelik bir yarar sağlaması açısından önemlidir. KEİÖ'nün ekonomi dışındaki alanlarda da işbirliği gerçekleştirme stratejisinin başka bir ayağını oluşturan bu alandaki işbirliği sayesinde, bölgedeki çekişmelerin ve çatışmaların tarafları arasında olumlu bir diyalog tesisi imkânı da doğmuş olmaktadır. Nitekim Türkiye'de 1999 yılında gerçekleşen iki büyük deprem sonrasında, Yunanistan'ın deprem sırasındaki yardımları üzerinden, birçok konuda

---

⁵⁰⁰ Açıklamanın tam metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 169-171. İnternet üzerinden erişim için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/aoc/cooperationemergency/Pages/JOINT%20STATEMENT.pdf>, (25.10.2011).

⁵⁰¹ Bakü Bildirisinin tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, http://www.bsec-organization.org/aoc/cooperationemergency/Pages/Report_Annex%20III_Baku%20Declaration%20Emergencyweb.pdf, (25.10.2011).

⁵⁰² Soçi Bildirisinin tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/aoc/cooperationemergency/Pages/04%20Annex%20III%20Joint%20Declaration%20Sochi%20Eng%207%20October%202011.pdf>, (25.10.2011).

derin ayrılıklar ve anlaşmazlıklar yaşayan Türkiye ve Yunanistan arasında yeni bir diyalog zemini olduğu hatırlanmalıdır.

İ. Eğitim

Eğitim alanında işbirliğine yönelik olarak iki adet bildiri ve bir açıklama dikkat çekmektedir. İlk bildiri, Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de 16 Nisan 2004 tarihinde imzalanmıştır. İkinci bildiri ise 29 Eylül 2005 tarihli ve Yunanistan'ın başkenti Atina'da imzalanmıştır. Her iki metin de KEİÖ üyesi devletlerin eğitimden sorumlu bakanlarının toplantısı sonrasında yayımlanmıştır. Açıklama ise İstanbul'da, 27-28 Ağustos 2007 tarihinde gerçekleştirilen KEİÖ üyesi devletlerin eğitim komiteleri toplantısında yapılmıştır.

16 Nisan 2004 tarihli Bakü Bildirisinin⁵⁰³ giriş kısmında UNESCO ve Avrupa Konseyi belgelerine, 19 Haziran 1999 tarihli Avrupa Eğitim Bakanları Bologna Ortak Bildirisine ve KEİÖ belgelerine atıf yapılarak KEİÖ üyesi devletlerin hayat standartlarının yükselmesi, üretimin ve hizmetlerin kalitesinin artması için eğitim alanında çok büyük bir potansiyele sahip olunduğu; üye devletlerin ekonomilerinin modernize edilmesinde ve dönüştürülmesinde eğitimin çok önemli bir rolü bulunduğu; bölgesel bütünleşmeye ve Avrupa eğitim alanına katkı sağlamada eğitim alanındaki işbirliğinin önem taşıdığı; eğitim, bilimsel araştırma ve teknolojik gelişme açısından üye devletlerin son on yılda büyük mesafe kat ettiği ifade edilmiştir. Bu bağlamda üye devletler, ikili ve çok taraflı olarak eğitim alanında yakın işbirliği içinde hareket etmeye karar verdiklerini beyan etmişlerdir. Eğitim alanındaki işbirliğinin Avrupa bütünleşmesi açısından önemli olduğu, özellikle de Bologna Bildirisinde belirtilen hedeflerle uyumlu bir strateji izlenmesi gerektiği gerçeğinden hareketle ilgili KEİÖ kuruluşlarına, eğitim alanındaki faaliyetlere destek olması çağrısı yapmışlardır. Özellikle Karadeniz Üniversiteler Ağı'ndan, Proje Geliştirme Fonu'ndan ve KTKB'den bahsedilerek beklentiler dile getirilmiş ve ayrıca, KEİÖ

---

⁵⁰³ Bakü Bildirisinin tam metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 146-146. İnternet üzerinden erişim için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/aoc/Education/Pages/Declaration%20Baky%202004.pdf>, (01.11.2011).

üyesi devletlerin uygulamaya yönelik tecrübelerini paylaşımları gerektiği belirtilmiştir. Bu bağlamda, yüksek kalitede eğitim programlarının geliştirilmesi, bilgi ve iletişim teknolojilerinin eğitim alanında etkin kullanımı, bilgi ve tecrübe paylaşımı gibi önerilerde bulunulmuştur. Son olarak bildiride, diğer uluslararası kuruluşlara çağrı yapılarak destek talep edilmiştir.

29 Eylül 2005 tarihli Atina Bildirisi⁵⁰⁴, yüksek öğrenimi ve araştırmayı konu alan bir metindir. Giriş bölümünde eğitimin ve eğitim sistemlerinin ikili ve çok taraflı işbirliğine olumlu katkı yapan, anahtar bir role sahip olduğu; eğitimin, demokratik ilkelerin ve hakların korunmasında ve geliştirilmesinde mevcut ve gelecek nesiller açısından çok önem taşıdığı; yüksek öğrenimin vatandaşlar ve gelecekteki karar alıcılar için temel teşkil ettiği; üniversitelerde yapılan araştırma faaliyetlerinin yüksek öğrenimin önemli bir parçası olduğu ve hayat standartlarının yükseltilmesinde temel bir etken olduğu ifade edilmiştir. AB Komisyonu, Avrupa Konseyi, UNESCO, OECD ve KEİÖ belgelerine atıf yapılarak Bologna Süreci'nin KEİÖ üyesi devletler tarafından son derece önemsendiğinin altı çizilmiştir. Bu bağlamda, üye devletlerin yüksek öğrenim sistemlerinin kalitesinin yükseltilmesi; Avrupa Yüksek Öğrenim Alanı'nda kabul edilen standartların esas alınması; yüksek öğrenim kurumlarının demokratik vatandaşlığa ve kültürler arası eğitime yönelik eğitim programları geliştirmesi; öğrencilerin, akademisyenlerin ve araştırmacıların değişim programları aracılığıyla KEİÖ Bölgesi'nde etkinleştirilmesi; yüksek öğrenim kuruluşları arasında ortak öğrenim programlarının geliştirilmesi yönünde kararlar alınmıştır. Eğitim alanındaki işbirliğinin derinleştirilmesi için diğer eğitim basamaklarında da işbirliğinin geliştirilmesi yönündeki mutabakat da ilaveten ifade edilmiştir.

---

⁵⁰⁴ Atina Bildirisinin tam metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 143-145. İnternet üzerinden erişim için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/aoc/Education/Pages/FINAL%20ATHENS%20DECLARATION%202005.pdf>, (01.11.2011).

İstanbul’da yapılan eğitim komiteleri toplantısında yapılan açıklamada⁵⁰⁵ ise Bakü ve Atina Bildirilerine atıf yapılmış ve KEİÖ belgelerinde belirtilen hedeflere ulaşmada eğitim alanında işbirliğinin önemi vurgulanmıştır. KEİÖ üyesi devletlerde, çocukluktan başlayan “yaşam boyu öğrenim” anlayışının yetkili kuruluşlar eliyle yaygınlaştırılmasının gerekli olduğu; küreselleşme ve teknolojik gelişmeler dikkate alınarak eğitim alt yapısının modernize edilmesinin bir ihtiyaç olduğu; bilgi ve iletişim teknolojileri konusunda KEİÖ Bölgesi’nde işbirliğini geliştirmenin şart olduğu dile getirilmiştir.

Ekonomi dışında da işbirliği gerçekleştirmek isteyen KEİÖ’nün bu konudaki uygulamalarından biri olan eğitim alanında işbirliğine yönelik yukarıda ele alınan metinlere bakıldığında, genel olarak insan hayatında ve tüzel kişilerin varlıklarını verimli olarak devam ettirmelerinde eğitimin rolüne yapılan vurgu dikkat çekmektedir. Ekonomik tabanlı bir işbirliğinde de aynı durumun geçerli olduğu hatırlatılmakta, eğitim alanındaki işbirliğinden tek tek bireylerin ve üye devletlerin olumlu olarak etkileneceği tekraren ifade edilmektedir. Eğitim alanında işbirliğinde, yüksek öğrenim esas alınmıştır. Yüksek öğrenimde de özellikle ilgili devletlerin yüksek öğrenim kurumları bünyesinde yapılan araştırmalara önem verildiği görülmektedir. Bu alandaki gelişmelerin ekonomiye katma değer yaratacağının bilincinde olan KEİÖ, bilimsel anlamda kategorik ayrımlar ve dışlamalar yapmamıştır. Yalnızca fen bilimleri alanında değil, sosyal bilimler alanında da araştırmaların derinleştirilmesi, bu zemin üzerinde işbirliği gerçekleştirilmesi gibi ilkeler belirlenmiştir. Ayrıca değişim programları aracılığıyla öğrenciler, akademisyenler ve uzmanlar eliyle serbest dolaşımın sağlanmasına yönelik ilke de oldukça yerindedir. Öbür taraftan KEİÖ, eğitim alanında işbirliğinde AB standartlarını esas alarak Avrupa bütünleşmesine katkı yapmayı hedeflediğini beyan etmektedir. Eğitim kalitesinin yükseltilmesi bakımından doğru sayılabilecek bir bakış açısını oluşturan bu anlayış, Karadeniz Bölgesi kavramını ve Karadenizlilik kimliğini

---

⁵⁰⁵ Açıklamanın tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/aoc/Education/Pages/Annex%20II%20%20Statement%20Education%202007Ist.pdf>, (01.11.2011).

öteleyici niteliğiyle KEİÖ'nün kuruluş felsefesiyle ve resmî belgeleriyle çelişik bir görüntü sergilemektedir.

J. Kültür

Kültür alanında işbirliğine ilişkin olarak öne çıkan tek belge, 4 Temmuz 2007 tarihli'dir. KEİÖ üyesi devletlerin Kültür Bakanları tarafından gerçekleştirilen toplantı sonrasında bir açıklama yayımlanmıştır⁵⁰⁶. Atina yakınlarındaki Sounion'da imzalanan bu açıklamada yeryüzünde yaşanan değişiklikler karşısında kültürün, kültürel mirasın ve kültür endüstrisinin çok büyük önem taşıdığı ve ayrıca, sosyal ve ekonomik gelişme için temel niteliklere sahip olduğu belirtilmiştir. Bu bağlamda BMÖ'nün, özellikle de BMÖ Genel Kurulu'nun, UNESCO'nun ve Avrupa Konseyi'nin kültür alanında işbirliğine yönelik belgelerine atıf yapılarak kültürel değerler ile kimliklerin siyasî diyalogun ve ekonomik gelişmenin sağlanması için anahtar nitelikte rolü olduğu vurgulanmıştır. Geniş/Genişletilmiş Karadeniz Bölgesi içinde kültür alanında işbirliğinin gerekli olduğuna dikkat çekilerek AB, Avrupa Konseyi ve UNESCO ile yakın bir işbirliği içine girilmesine; KEİÖ kurum yapısı içinde yer alan bütün aktörlerin uygun bir tarzda bu alanda faaliyet göstermesine karar verilmiştir. Bu çerçevede kültürel mirasın korunmasına ve bu konunun önemine yönelik olarak bilinçlendirme çalışmaları yapılmasına; kültürel turizm ve ilgili sanayi kollarında sinerji yaratılmasına; edebiyat, tiyatro, dans, müzik ve görsel sanatlar gibi çağdaş kültür alanlarında ortak projeler geliştirilmesine ve işbirliği ağları kurulmasına; kültürel varlığın yasa dışı yollardan kaçırılmasının engellenmesine; somut ve somut olmayan kültürel mirasın korunmasına ve değerlendirilmesine yönelik bölgesel düzeyde önlemler alınmasına; ekonomi ile kültür arasında bağ kurulmasına yönelik çalışmalar yapılmasına; kültürler arası diyalogun tesis edilmesine; bölgedeki kültürel potansiyelin açığa çıkarılmasına karar verilmiştir.

---

⁵⁰⁶ Açıklamanın tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/aoc/Culture/Pages/SounionStatemetFINAL.pdf>, (20.10.2011).

Kültür alanında işbirliği, KEİÖ'nün ekonomi dışındaki alanlarda da işbirliğine gidilmesine yönelik stratejisinin bir parçasıdır. Kültür alanındaki işbirliği yoluyla bir taraftan ikili ve çok taraflı diyalogların gelişmesi, diğer yandan da bölge kimliğinin güçlendirilmesi amaçlanmaktadır. İşbirliği zemininin yaygınlaştırılmasının dışında, Soğuk Savaş döneminden kalma ön yargıların kırılması açısından da faydalı olabilecek bu işbirliği alanı ile özellikle turizm sektörü arasında kuvvetli bir bağ kurulması yerinde olur. Bu sebeple kültürle ve turizmle ilgili çalışma gruplarının ortak toplantılar yaparak koordinasyon içinde hareket etmesi, üye devletlerin kültür ve turizm bakanlarının hem kendi devletleri bünyesinde hem de KEİÖ zemininde ortak çalışmalar yapması ve bağlayıcı hukukî metinlerin ortaya çıkmasında sürükleyici rol oynaması kültür ve turizm alanlarında işbirliğinde fayda sağlayabilir.

K. Suçla Mücadele

Suçla mücadele alanında dikkat çeken belgelere bakılığında, bir adet anlaşma ve bu anlaşmaya bağlı iki adet ek protokol, üç adet bildiri ve dört adet de açıklama öne çıkmaktadır. Bildirilerin tamamı, açıklamaların ise birisi dışında hepsi, KEİÖ üyesi devletlerin İçişleri Bakanlarının toplantıları sırasında oluşmuştur. 26 Ekim 2001 tarihli Antalya Bildirisi ise KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi toplantısında yayımlanmıştır.

Suçla mücadele alanında işbirliğine yönelik temel belgeler, 2 Ekim 1998 tarihli anlaşma ve bu anlaşmaya ek mahiyetindeki iki adet protokoldür. Korfu'da 2 Ekim 1998'de imzalanan ve özellikle örgütlü suçlarla mücadele amacı taşıyan bu anlaşmanın girişinde⁵⁰⁷, gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde sağlığa, güvenliğe, insan refahına ciddi bir tehdit yaratan; ekonomik, kültürel ve siyasî kurumları olumsuz olarak etkileyen örgütlü suçlarla mücadelenin gerekliliğine vurgu yapılmıştır. BMÖ belgelerinde örgütlü suçlarla, uyuşturucu, silah ve radyoaktif

---

⁵⁰⁷ Anlaşmanın tam metni için bkz. Strabis ve Karabelas, s. 105-111. İnternet üzerinden erişim için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/documents/LegalDocuments/agreementmous/agree/Downloads/CombatingCrimeAGREEMENT%20071120.pdf>, (25.10.2011).

madde kaçakçılığıyla, her türlü terör hareketiyle ve yasadışı göçle mücadele edilmesi yönündeki ifadelerin altı çizilmiş ve KEİ girişiminin başlangıcından itibaren alınan kararlar hatırlatılarak bu anlamda, KEİ'nin BMÖ ile tavır birliği içinde olduğu beyan edilmiştir. 1. maddede örgütlü suçlarla, uyuşturucu, silah ve radyoaktif madde kaçakçılığıyla, her türlü terör hareketiyle ve yasadışı göçle mücadelede doğrudan ve dolaylı bütün alanlar tek tek sıralanmıştır. 1. maddenin 2. fıkrasında ve 2. maddede ise işbirliği alanlarına yer verilmiştir. Bilgi ve belge paylaşımı, teknolojik ve lojistik destek sağlanması, eğitim faaliyetleri düzenlenmesi, bilimsel araştırmalar yapılması gibi konularda oldukça kapsamlı bir işbirliği alanı yaratılmıştır. Yetkili makamlar eliyle gerçekleştirilecek işbirliğinde taraflar, 5. maddeye göre birbirlerinden işbirliği talebinde bulunabileceklerdir. Yazılı yapılması gereken bu talep, acil durumlarda sözlü olarak da (üç gün içinde yazılı hâle dönüştürülmek üzere) iletilebilecektir. Yardım edilen taraf, bu talebi belirli gerekçelere (egemenlik, güvenlik, kamu düzeni, uluslararası yükümlülöklere aykırılık, vb.) dayanarak tamamen veya kısmen geri çevirebilir. Bu geri çevirmenin de yazılı olarak yapılması gerekmektedir. Bu anlaşmayla ilgili iki adet ek protokol imzalanmıştır. Bunlardan ilki, 15 Mart 2002 tarihli'dir. Kiev'de imzalanan ek protokolle⁵⁰⁸ irtibat görevlileri ağı kurulmuştur. Tarafların yasama organları arasında irtibatı sağlamak ve suçla mücadelede işbirliğini geliştirmek üzere oluşturulan bu mekanizmayla her devlet, bir asıl ve yedek görevli belirleyecektir. Bu görevliler yılda en az bir defa toplanacaklardır. Ayrıca taraflar, bir adet de ulusal irtibat görevlisi tayin edeceklerdir. Bu görevli tercihen, kendi devletinde suçla mücadelede uluslararası işbirliğine yönelik kuruluşlarla ilgili olarak çalışan biri olacaktır. Son ek protokol ise 3 Aralık 2004 tarihinde Atina'da imzalanmıştır⁵⁰⁹. Terörizmle mücadeleye yönelik bu belge, değişik şekilleriyle terörizmin ciddi bir tehdit olduğuna işaret ederek KEİÖ'nün kabul ettiğı belgelere ve özellikle BMÖ Güvenlik Konseyi'nin 1373 sayılı kararına

---

⁵⁰⁸ Ek protokolün tam metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 119-123. İnternet üzerinden erişim için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/documents/LegalDocuments/agreementmous/agr2/Documents/AddPrtCombatingCrimeAGREEMENT%20071120.pdf>, (25.10.2011).

⁵⁰⁹ Ek protokolün tam metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 119-123. İnternet üzerinden erişim için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/documents/LegalDocuments/agreementmous/agr3/Download/AddPrtTerrorism%20071120.pdf>, (25.10.2011).

atıf yapmıştır⁵¹⁰. BMÖ belgelerinde tarif edilen terörizm tanımının kabul edildiği metinde, bu alanda işbirliğine yönelik olarak taraflar, yetkili makamlarını belirleyerek depoziter olan KEİÖ Daimî Sekreteryası'na bildireceklerdir. Kendi devletlerinin sınırları içinde her türlü terörizm çeşidine karşı gerekli tedbirleri almayı taahhüt eden taraflar, birbirleriyle de 5., 6. ve 8. maddede ayrıntılı bir şekilde sıralanan alanlarda çok yönlü işbirliği gerçekleştireceklerdir.

Suçla mücadele alanında yapılan ilk açıklama, 17 Ekim 1996 tarihli *Erivan Açıklaması*⁵¹¹. Örgütlü suçlarla mücadele kapsamında hazırlanan bu belgede, genel olarak terörizm ve örgütlü suçlar arasındaki bağa işaret edilmiş ve KEİ devletleri arasındaki mevzuat farkına dikkat çekilerek bu konuda bazı tedbirler alınmasına karar verilmiştir. Bunlar arasında, örgütlü suçlarla mücadele kapsamında kayıtdışı malî kaynakların etkisizleştirilmesine yönelik tedbirler alınması; ortak mücadele edilmesine yönelik uygulama plânlarının hazırlanması; ilgili bakanlıklar arasında doğrudan bağ kurulması; KEİ devletlerinde görev yapan resmî statüdeki hukukçuların eğitilmesi konusunda işbirliğine gidilmesi; toplantı, seminer ve konferans gibi çeşitli araçlar yoluyla uygulamadaki tecrübelerin ve KEİ devletlerinin yasama faaliyetlerinde yararlanılmak üzere bu konulara yönelik normatif düzenlemelerle ilgili bilgilerin paylaşılması gibi tedbirler belirtilebilir. Yine, 27 Ekim 1997 tarihli *İstanbul Bildirisi*⁵¹² ile 28 Nisan 2000 tarihli *Poiana Braşov Açıklaması*⁵¹³ da benzer yönde ifadeleri barındırmaktadır.

Suçla mücadele alanında işbirliğine yönelik diğer önemli belgeler, ABD'de gerçekleştirilen 11 Eylül 2001 tarihli saldırılardan sonra imzalanmıştır. Bunlardan ilki, 26 Ekim 2001 tarihli "*Uluslararası Terörizmle Mücadelede Ortak Tedbirlere*

---

⁵¹⁰ BMÖ Güvenlik Konseyi'nin 28 Ekim 2001 tarihli bu kararı, 12 Eylül 2001 tarihli ve 1368 sayılı karardan sonra alınmış olup 11 Eylül saldırılarıyla ilgili tedbirlerin alınmasına yönelik ayrıntılı bir karardır. Daha detaylı bilgi için bkz. BMÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/557/43/PDF/N0155743.pdf?OpenElement>, (25.10.2011).

⁵¹¹ Açıklamanın tam metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 139-141. İnternet üzerinden erişim için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/aoc/cooperation/Pages/CombatingCrimeSTATEMENT1Yerv.pdf>, (30.10.2011).

⁵¹² Bildirinin tam metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 137-138.

⁵¹³ Açıklamanın tam metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 135-136.

İlişkin KEİÖ Dışışleri Bakanları Konseyi Açıklaması”dır⁵¹⁴. Antalya’da yapılan bu açıklamada, uluslararası terörizm bütün çeşitleriyle birlikte kınanmış ve terörizmin uluslararası barış, güvenlik ve uluslararası toplumun siyasî, ekonomik ve sosyal istikrarı için bir tehdit olduğu belirtilmiştir. Bu bağlamda Dışışleri Bakanları Konseyi, ABD’de gerçekleşen saldırıları güçlü bir şekilde kınadığını ve bu saldırıları uluslararası toplum için bir tehdit olarak gördüğünü ifade ederek BMÖ Güvenlik Konseyi’nin 1373 numaralı kararına olan desteğini ilân etmiştir. Konsey ayrıca üye devletlere, terörle mücadeleyle ilgili bütün BMÖ belgelerine taraf olma ve ilgili bütün BMÖ Güvenlik Konseyi kararlarını hayata geçirme çağrısı yapmıştır. Bunun dışında, uluslararası terörizmle mücadelenin uluslararası toplumun ortaklaşa alacağı tedbirlere dayandığı inancında olan Konsey, alınacak tedbirlerin uluslararası hukuk kurallarıyla ve BMÖ Antlaşması ile uyumlu olması gerektiğine dikkat çekmiştir. Bu kapsamda, uluslararası toplumun terörle mücadeleye yönelik çabalarına olan tam destek ifade edilmiş ve terörizmle mücadelenin KEİÖ Şartında da yer aldığı vurgulanmıştır. Konsey son olarak, uluslararası terörizmle mücadeleye yönelik gerekli bütün adımların atılmasının gerekliliğine işaret ederek ilgili KEİÖ organlarına, KEİÖ bünyesinde alınması gereken yeni tedbirlerle ilgili olarak düşünme çağrısı yapmıştır.

Antalya’da yapılan KEİÖ Dışışleri Bakanları Konseyi Açıklamasının ardından, benzer amaçlı başka belgeler de kabul edilmiştir. Bunlardan ilki, 15 Mart 2002 tarihinde Kiev’de yapılan ortak açıklamadır⁵¹⁵. KEİ girişiminden bugüne kadar kabul edilen belgelere ve 1373 tarihli BMÖ Güvenlik Konseyi kararı ile Aralık 2001’de AGİT Bakanlar Konseyi tarafından kabul edilen “Terörizmle Mücadele Bükreş Eylem Plânı”⁵¹⁶ başlıklı belgelere atıf yapılarak örgütlü suçlarla ve terörizmle mücadele konularında işbirliğini güçlendirme kararı alınmıştır. Açıklama metninde,

---

⁵¹⁴ Açıklamanın tam metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 125. İnternet üzerinden erişim için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/aoc/coooperation/Pages/Antalyajointstatemcombterro.pdf>, (30.10.2011).

⁵¹⁵ Açıklamanın tam metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 133-134. İnternet üzerinden erişim için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/aoc/coooperation/Pages/JointStatement.pdf>, (01.11.2011).

⁵¹⁶ ABD’de gerçekleşen 11 Eylül saldırıları sonrasında, 4 Aralık 2001 tarihli AGİT Bakanlar Konseyi Toplantısında kabul edilen eylem plânıyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. AGİT Resmî İnternet Sayfası, <http://www.osce.org/mc/documents?page=82>, (01.11.2011).

uluslararası hukuk kurallarına ve BMÖ Antlaşmasına uygun etkin ve ortak tedbirlerin gerekliliğine işaret edilerek işbirliğini geliştirmeye yönelik olarak bölgesel ve uluslararası örgütlerle ilişkilerin geliştirilmesi için hazır olduğu ifade edilmiştir. Bu bağlamda, Rusya İçişleri Bakanlığı'nın önerisiyle KEİÖ bünyesindeki “Suçla Mücadelede İşbirliği Çalışma Grubu”, uluslararası terörizmle mücadele konusunda çalışma yapmakla görevlendirilmiştir. Yine, 24 Mart 2006 tarihinde kabul edilen Bükreş Ortak Bildirisi⁵¹⁷ de örgütlü suçlarla, rüşvetle ve terörizmle mücadelede işbirliğini güçlendirme konulu bir metindir. Bahsi geçen konularla ilgili uluslararası belgelere ve KEİÖ bünyesinde kabul edilmiş önceki belgelere atıf yapılan bildirinin girişinde, terörizmin uluslararası barış, çok yönlü istikrar, bölgesel güvenlik, iyi komşuluk ilişkileri, iki ve çok taraflı işbirliği için tehdit olduğu belirtilmiştir. Bu konularla ilgili olarak yapılan “Birinci KEİÖ İrtibat Görevlileri Ağı Toplantısı”ndan duyulan memnuniyet ifade edilerek KEİÖ'nün bu mücadeledeki kararlılığına işaret edilmiştir. Mücadelenin KEİÖ üyeleri arasında iki ve çok taraflı olarak gelişmesi yönünde özel önem verileceğinin vurgulandığı bildiride ayrıca, KEİÖ ile Güneydoğu Avrupa İşbirliği Girişimi Sınır Ötesi Suçla Mücadele Bölgesel Merkezi⁵¹⁸ arasında işbirliği çerçevesini geliştirme imkânları üzerinde durulmasına karar verilmiştir. Bükreş Bildirisinde ayrıca BMÖ'ye, Avrupa Konseyi'ne, AGİT'e ve AB'ye bir çağrı yapılarak bu konularda KEİÖ projelerinin hayata geçirilmesi için yardım talebinde bulunmuştur. Bunun dışında, sivil topluma yönelik bir karar da alınmıştır. Bahsi geçen konularla mücadelede, özel sektör de dâhil olmak üzere sivil toplumun daha çok katılımının sağlanmasına yönelik olarak bakış açısı oluşturulması ve tavsiyelerde bulunulması için çalışma yapılmasına karar verilmiştir.

Suçla mücadele alanında ele alınması gereken son belge, 3 Aralık 2004 tarihli Atina Bildirisidir⁵¹⁹. Bu belgenin konusu, insan kaçakçılığıyla mücadeledir. İnsan

---

⁵¹⁷ Ortak bildirinin tam metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 126-128. İnternet üzerinden erişim için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/aoc/coooperation/Pages/DeclarationFINAL.pdf>, (01.11.2011).

⁵¹⁸ Türkiye, Arnavutluk, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Yunanistan, Macaristan, Makedonya, Moldova, Karadağ, Romanya, Sırbistan ve Slovenya tarafından sınır ötesi suçlarla mücadelede, üyelerin hukukî mekanizmaları arasında işbirliği gerçekleştirmek üzere kurulmuş olan girişimle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Güneydoğu Avrupa Hukuk Uygulama Merkezi Resmî İnternet Sayfası, <http://www.secicenter.org/m106/About+SECI+Center>, (01.11.2011).

⁵¹⁹ Atina Bildirisinin tam metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 129-132.

kaçakçılığının ağır bir insan hakları ihlâli olduğu belirtilerek insanların cinsiyet açısından ve malî olarak sömürülmesinin artış kaydettiği ve bu durumun diğer kaçakçılık türlerini de tetiklediği ifade edilmiştir. İnsan kaçakçılığıyla ilgili olarak kabul edilmiş uluslararası metinlere ve KEİÖ bünyesinde kabul edilmiş belgelere atıf yapılmış ve özellikle kadınlara ve çocuklara yönelik insan kaçakçılığına karşı işbirliğinin güçlendirilmesi gerektiği dile getirilmiştir. Bu konuda somut tedbirler alınması, yasama organlarında gerekli düzenlemelerin gerçekleştirilmesi, uzmanların katıldığı toplantıların yapılması ve eğitim programlarının hayata geçirilmesi, uygulamada karşılaşılan durumlarla ilgili bilgi, belge ve tecrübe paylaşımı yapılması gibi kararlar alınmıştır.

Yukarıda ele alınan metinler incelendiğinde, 11 Eylül saldırıları öncesinde KEİÖ'nün suçla mücadele meselesine bakışında, “ekonomik odaklı” bir yaklaşım söz konusudur. Kayıtdışı ekonomiyle mücadeleye yönelik bu bakış açısı, 11 Eylül saldırılarından sonra değişmiş ve suçla mücadele meselesi, diğer yönleriyle de dikkate alınmıştır. Bu durumun ortaya çıkmasında, uluslararası kamuoyunda 11 Eylül sonrası oluşan atmosferin etkisi ve KEİÖ'nün de bu yeni zeminde “meşru taraf”ta yer alma ve kendi meşruiyetini pekiştirme arzusu, başat etken olmuştur. KEİÖ bünyesinde ortaya çıkan belgelerde KEİÖ'nün sürekli olarak uluslararası hukuka, BMÖ Güvenlik Konseyi'nin 1373 sayılı kararına ve AGİT kararlarına atıf yapması, bu etkinin ve arzunun izdüşümleridir. Aynı şekilde KEİÖ'nün kendi kurucu belgesine ve bu belgedeki ilkelere atıf yapması da KEİÖ'nün bir proje olarak ortaya çıktığı günden itibaren bu esaslara bağlılığının nişaneleri olarak KEİÖ'nün elini güçlendiren kozlar olarak görülebilir. Suçla mücadelede KEİÖ, gerek kurum yapısını gerekse üye devletleri bu konuda harekete geçirmeyi bir politika olarak belirlemiştir. Konuyla ilgili olarak ana ve alt organlarında, ilgili kuruluşlarında ve değişik kurumsal zeminlerde çalışmalar yaptıran ve çeşitli belgeler hazırlayan KEİÖ, sadece resmî araçları değil, kendi hareket noktası olan özel sektörü ve sivil toplumu da harekete geçirme amacını ilân ederek bu konuda somut adımlar atılması yönündeki iradesini de sergilemiştir.

L. Güvenlik

Güvenlik alanında işbirliği, KEİÖ’de işbirliği alanlarının belirtildiği KEİÖ Şartının 4. maddesinde açıkça belirtilmemiştir. Maddede sayılan işbirliği alanlarına bakıldığında, genel olarak doğrudan ve/veya dolaylı olarak ekonomik nitelikli faaliyet alanları olduğu görülmektedir. Ancak bunların yanında, KEİÖ Bölgesi’ne yönelik olarak, uluslararası politikada Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkmış yeni yapının yansımalarına yönelik alanlar da kapsam içine alınmıştır. Her ne kadar KEİÖ’nün amaçları arasında, KEİÖ Bölgesi’nde barışı ve istikrarı sağlamak varsa da “örgütlü suçlar ve uyuşturucu, silah ve radyoaktif madde kaçakçılığı, her türlü terör hareketi ve yasadışı göçle mücadele” gibi oldukça geniş çaplı ve “ekonomik güvenlik” öncelikli bir alan yaratılmış olması dikkat çekicidir. Ayrıca maddede, KEİÖ’nün en yetkili organı olan KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi’nin kararları doğrultusunda başka işbirliği alanları yaratabilme yetkisinin varlığı, KEİÖ’yü yalnızca ekonomik işbirliği temelli bir örgüt olmanın ötesine taşımaktadır. Güvenlik alanında işbirliği gerçekleştirmenin hukukî dayanağı, 4. maddedeki bu ifadeye dayanmaktadır. Her ne kadar güvenlik konusu resmen işbirliği alanları içinde henüz yer almasa da uygulamada ortaya çıkan ve bir kısmı yukarıda ele alınan belgelerle aşağıda değerlendirilecek olan metinler, KEİÖ’nün fiilen bu alanda da işbirliği zemini oluşturduğunu göstermektedir. Aslında bu yaklaşım, şaşırtıcı olmaktan uzaktır. Zira Soğuk Savaş sonrası yeryüzünde ortaya çıkan ekonomik yapı, işbirliği alanları arasına kalın çizgiler çekebilmeyi çok da mümkün kılmamaktadır. İletişim teknolojisinin tahmin kalıplarını yerle bir edecek derecedeki ilerleyişi ve buna bağlı olarak ortaya çıkan gelişmeler, gerek teorik olarak gerekse uygulamada “disiplinler arasılığı” yaygın bir hâle getirmiştir. KEİÖ’de sayılan işbirliği alanlarındaki çeşitlilik ve yaygınlık, bu gözle bakıldığında daha anlaşılır olabilmektedir. Şartın 4. maddesinde belirtilen ve KEİÖ’nün güvenlik alanıyla ilgisinin hukukî dayanağını oluşturan ifadeler, bu çerçevede içinde değerlendirilmelidir⁵²⁰.

---

⁵²⁰ Bahadır Bumin Özarlan, “Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü’nde Güvenlik İşbirliği”, **21. Yüzyıl**, Ekim 2011, S. 34 (Güvenlik), s. 88.

KEİÖ'nün güvenlik alanında işbirliğine yönelik faaliyetlerini iki ayrı grupta incelemek gerekmektedir. İlk grubu, KEİÖ çatısı altında imzalanan belgeler oluşturmaktadır. Bu belgelerden birincisi, 25 Haziran 2004 tarihinde İstanbul'da yapılan KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi toplantısı sonrasında yapılan açıklamadır. İkinci belge ise geçici çalışma grubu tarafından hazırlanan çalışma raporudur. KEİÖ'nün organik bağ kurmadığı ancak dolaylı olarak ortaya çıkmasına katkı yaptığı iki önemli gelişme de Karadeniz Bölgesi'nde güvenlik alanında işbirliğiyle ilgili ikinci grup faaliyetleri oluşturmaktadır ki bunlar Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu-Black Sea Naval Cooperation Task Group (KADİGG-BLACKSEAFOR) ve Karadeniz Uyumu Harekâtı-Operation Black Sea Harmony (KUH-OBSH) uygulamalarıdır. Aşağıda sırayla bu iki grup faaliyet ele alınacaktır.

1. KEİÖ Çatısı Altındaki İşbirliği

KEİÖ çatısı altındaki işbirliğiyle ilgili değerlendirilmesi gereken ilk belge, 25 Haziran 2004 tarihli açıklamadır⁵²¹. “KEİÖ'nün güvenlik ve istikrar alanlarına katkısı” içerikli belgenin ilk maddesinde, Avrupa'nın ve alt bölgelerinin istikrarının ve refahının ayrılmaz nitelikte olduğuna dikkat çekilerek KEİÖ'yü ortaya çıkaran belgelerde vurgulanan ilkelere atıf yapılmıştır. KEİÖ Bölgesi'nde istikrarı sağlamanın uluslararası barışa katkı anlamına geldiği ifade edilmiştir. Bildiride terörizmin kınandığı tekrarlanmış ve terörizmin uluslararası barışa, güvenliğe, istikrara ve refaha yönelik bir tehdit olduğunun altı çizilmiştir. Terörizmin hiçbir dinî ve etnik grupla veya bölgeyle bağdaştırılamayacağı ve hiçbir mazeretinin olamayacağına da işaret edilerek terörizmin ortak değerleri zayıflattığı belirtilmiştir. KEİÖ'nün terörle mücadeleyi başından beri gündeme aldığına dikkat çekilen ve örnekler verilen metinde, KEİÖ Bölgesi'nin Avrupa'nın ayrılmaz bir parçası olduğuna işaret edilerek AB'nin bu konudaki tecrübelerinin önemsendiği ifade edilmiştir. Bu bağlamda siyasî, ekonomik ve kültürel bağlardan kaynaklanan KEİÖ-AB işbirliğinin daha üst düzeyde gelişmesi beklentisi dile getirilmiştir. Yapıcı diyalogun ve işbirliğinin KEİÖ Bölgesi'nde refahı arttıracığına ve sorunları

---

⁵²¹ Açıklamanın tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/COMOFA/Reports/Council%2011.pdf>, (02.11.2011).

çözeceğine olan inanç, Konsey tarafından bu belge aracılığıyla bir kez daha vurgulanmıştır.

KEİÖ bünyesinde hazırlanan ikinci belge, bir çalışma raporudur⁵²². Bu çalışma raporu, UKÇM'nin organizasyonuyla oluşturulan geçici çalışma grubu tarafından hazırlanmış ve 21-22 Mart 2005 tarihinde İstanbul'da yapılan Yüksek Düzeyli Memurlar Komitesi toplantısına sunulmuştur. KEİÖ'nün bölgedeki güvenliğe ve istikrara katkısını artırma araçlarıyla ve yollarıyla ilgili olarak hazırlanan bu rapor, KEİÖ'nün resmî belgesi niteliğini taşımamaktadır. Konunun uzmanlarını bir araya getiren çalışmanın ilk bölümünde, KEİÖ'nün temel ilkeleri belirtilmiştir. KEİÖ'yü ortaya çıkaran süreçte ortaya çıkan belgelerdeki ilkeler tekrarlanmış ve bütün işbirliği alanlarında istikrarın ve güvenliğin sağlanması hususunda KEİÖ'nün odaklandığı ifade edilmiştir. Belgenin ikinci bölümünde, dünyadaki gelişmelere ve küreselleşme olgusuna değinilerek KEİÖ Bölgesi'ndeki risklerin ve tehditlerin bir kısmının eskiye dayandığı, bir kısmının ise yeni dönemde olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, güvenlik algılamasının oldukça genişlediği ve Geniş/Genişletilmiş Karadeniz Bölgesi'nin de bu durumdan etkilendiğine dikkat çekilmiştir. Sorunların çözümünde, BMÖ ve AGİT tarafından çizilen çerçevenin KEİÖ tarafından benimsendiği beyan edilerek AB'nin yaşadığı kurum yenilenmesi ve genişleme sürecinin fırsatları ve tehditleri beraber barındırdığı ifade edilmiştir. Belgenin diğer bölümlerinde, ekonomik ve ticarî ilişkiler çerçevesinde yeni ve gerçekçi bir bakış açısına ihtiyaç duyulduğu; KEİÖ bünyesinde pek çok açıdan mevcut olan çeşitliliklerin yanı sıra, ortak değerlerin olduğu; uluslararası toplum tarafından kabul edilmiş uluslararası hukuk kurallarının ve ilkelerinin esas alındığı hatırlatılarak KEİÖ Bölgesi'nde pek çok alanda olumlu gelişmelerin gerçekleştiği ancak bunun yanında bazı konularda yeterince ivme sağlanamadığı dile getirilmiştir. KEİÖ'nün işbirliği stratejisinde öncelikli alanlara ağırlık verildiği; bölgesel istikrara ve güvenliğe yönelik olarak da “yumuşak güç araçları” kullanılmasına öncelik tanındığı; temel insan haklarının ve hukuk devleti ilkesinin esas alındığı; kültürler arası diyalogun öne çıkarıldığı; iyi komşuluk ilişkilerinin özendirildiği;

---

⁵²² Çalışma raporunun tam metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 273-283.

Karadenizlilik kimliğinin önemsendiği belirtilmiş ve bu kapsamda diğer uluslararası kuruluşlarla yakın bir işbirliği tesis edilmeye çalışıldığının altı çizilmiştir.

KEİÖ yapısı içinde ortaya çıkan yukarıdaki iki belge ele alındığında, güvenlik meselesine yaklaşım tarzında belirleyici etkenin 11 Eylül saldırıları olduğu anlaşılmaktadır. Bu saldırılar akabinde uluslararası toplum mezinde oluşan algılamaya ile KEİÖ'nün konuya yaklaşımı arasında fark bulunmadığı ısrarla vurgulanmaktadır. Bu benzerliğin geçici bir döneme ait olmadığı, KEİÖ sürecinin başından itibaren aynı çizginin devam ettiği her vesileyle hatırlatılmaktadır. Bu bağlamda BMÖ, Avrupa Konseyi, AGİT ve AB gibi uluslararası kuruluşlara yapılan işbirliği çağrısı da uluslararası topluma verilen “samimiyet mesajı” niteliğindedir. Bu noktada KEİÖ'nün en büyük beklentisi, AB'ye yöneliktir zira KEİÖ, 1992 yılından itibaren kendisini Avrupa kıtasının ve AB'nin bir parçası olarak nitelendirmekte ve doğrultusunun AB yönlü olduğunu her fırsatta tekrarlamaktadır. KEİÖ'nün AB ile işbirliğini geliştirme yönünde kullandığı “karşılıklı ekonomik çıkarlar”a, yeni uluslararası dengelerden kaynaklanan “güvenlik odaklı çıkarlar” da eklenmiş olmaktadır. Bunun dışında, İstanbul Açıklaması ile ilgili bir husus dikkat çekmektedir. Bu belgede, terörizmin hiçbir etnik, dinî veya bölgesel bağla açıklanamayacağına yönelik ifadeler bulunmaktadır. Bu ifadeler, “yasak savmak kabilinden” açıklamalardan ziyade biraz da KEİÖ Bölgesi'ndeki devletlerin yapısından kaynaklanmaktadır. 11 Eylül sonrasında terörün kaynağına yönelik oluş(turul)an yersiz ve yapay ayrımlar karşısında, KEİÖ net bir çizgi çekerek kendi bölgesi içindeki etnik, dinî ve coğrafi çeşitliliği terörle bağdaştırmayacağını açıkça ilân etmiş olmaktadır⁵²³.

2. Karadeniz'de KEİÖ Dışında Gelişen Güvenlik İşbirliği

Soğuk Savaş'ın sona ermesinin önemli yansımalarından biri de Karadeniz Havzası'nda geçerli olan güvenlik anlayışındaki değişiktir. Soğuk Savaş esnasında, Karadeniz'e kıyısı olan devletlerden Türkiye dışındakiler, SSCB içinde

---

⁵²³ Özarslan, Güvenlik, s. 93.

yer alan devletlerdir. Türkiye'nin kıyıları dışında kalan bölüm Doğu Bloku'nun bir parçasıdır. Doğu Bloku'nun lideri durumundaki SSCB'nin bizzat kendi kıyılarının bulunduğu Karadeniz'de Türkiye, tek başına Batı Bloku'nu temsil etmektedir. Tarihî açıdan ise yalnızca Karadeniz Havzası'nda değil, genel olarak bu bölgeyi de içine alan ama daha geniş bir coğrafi alanda Türk-Rus rekabeti/çekişmesi söz konusudur. Doğal olarak Karadeniz'de, bu durumun ortaya çıkardığı özel bir güvenlik algısı/psikolojisi vardır. Soğuk Savaş'ın bitişi, işte bu algıyı/psikolojiyi büyük ölçüde değiştirmiştir⁵²⁴. Zira SSCB'nin ve Varşova Pakti'nin dağılması, Karadeniz'de yaklaşık iki yüz yıldır devam eden Rus nüfuzunu bitirmiş ve SSCB'nin mirasçısı konumundaki Rusya'yı, gerek Kuzeybatı Kafkasya'ya sıkışmış olan kıyılarının uzunluğu açısından gerekse diğer SSCB eski devletlerinin Batı ile gerçekleştirmek istediği yakınlaşma politikaları açısından bakıldığında yeni ve alışkın olmadığı bir durumla karşı karşıya bırakmıştır⁵²⁵. Öte yandan SSCB'nin dağılması sonucunda yeni ancak zayıf devletlerin ortaya çıkması, bu devletlerin bazılarında bulunan Rus askerî varlığı, NATO'nun ve AB'nin genişleme politikaları neticesinde Karadeniz ile sınırdaş olmaları Karadeniz Bölgesi'nin önemini arttırırken bölgedeki düzen eksikliğini ise daha çok su yüzüne çıkartmıştır. Bu sebeple bölge dışı güçler de Karadeniz politikalarını yeniden düzenleme ihtiyacı hissetmişlerdir⁵²⁶.

---

⁵²⁴ Bkz. Aybak, BSEC and Turkey, s. 43-48; Kemal Çiftçi, "Karadeniz'in Değişen Stratejik Konumu ve Türkiye", **Uluslararası Mücadelenin Yeni Odağı Karadeniz**, Osman Metin Öztürk ve Yalçın Sarıkaya (Der.), BRC Basım, Ankara 2005, s. 169; Kanbolat, Pax Ottomana, s. 25; Erbaş, s. 151; Meşküre Yılmaz, "Amerika'nın Olmadığı Deniz: Karadeniz", **21. Yüzyıl**, S. 23, Kasım 2010, s. 57. Türk-Rus rekabetinin içinde bulunduğu ruh hâlinin değişmeyen kısmı ise Soğuk Savaş'tan bağımsız olarak, bahsettiğimiz Türk-Rus ilişkilerinin tarihî boyutuyla ilgilidir. Ancak bu durum günümüzde, ilişkilerdeki belirleyicilik katsayısı açısından nispeten daha düşük kalmaktadır. Hatta bu bağlamda, Türk-Rus ilişkilerinin tarihinin en iyi dönemini yaşadığını söylemek, çok iddialı olmayacaktır. Türkiye ile Rusya arasındaki ilişkilerin çok boyutlu olarak ve olumlu bir yönde gelişiyor olmasının önemli bir sonucu, belki de zirvesi olarak nitelendirilebilecek en önemli gelişme, iki devlet arasındaki turistik vizelerin kaldırılmasına yönelik olarak yapılmış olan anlaşmadır. Çarlık-SSCB-Rusya devletler silsilesine hâkim olan otoriter devlet anlayışı ve iç güvenlik algısı göz önüne alındığında, Türk-Rus rekabetinin tarihî boyutunun iki devlet arasındaki ilişkilerin seyrinde denklemin zayıf değişkenlerinden biri hâline geldiğini anlamak çok zor değildir. Türk-Rus ilişkilerinin bu boyutuyla ilgili olarak bkz. Sinan Oğan, "Dimitri Medvedev'in Türkiye Ziyareti ve Türk-Rus İlişkilerinin Perspektifleri", <http://www.turksam.org/tr/a2024.html>, (05.11.2011).

⁵²⁵ Hasan Kanbolat, "Türkiye, Karadeniz Ekonomik İşbirliği'nin Dönem Başkanlığı'na Hazırlanıyor", **Stratejik Analiz**, S. 74, Haziran 2006, s. 61-62.

⁵²⁶ A. Alkan, s. 50-51.

Karadeniz’de Türkiye aleyhine ortaya çıkmış kategorik bloklaşmaya dayalı çift kutuplu yapının Soğuk Savaş sonrasında sona ermesiyle Türkiye için hem bölgesel hem de yakın kara ve deniz havzasına yönelik olarak ciddi bir stratejik açılım potansiyeli ortaya çıkmıştır⁵²⁷. Türkiye, ortaya çıkan bu yeni durum karşısında, çok boyutlu güvenlik politikaları geliştirmek istemiştir. Bu politikalardaki temel saik, Karadeniz’in barış ve refah havzası hâline getirilmesidir. Burada Türkiye açısından etkili olan en önemli etkenlerden biri de Karadeniz’in konumudur. Balkanlar, Avrupa, Baltık kıyıları, Kafkasya ve Türkistan arasında bir geçiş alanı olan Karadeniz’de bulunan devletlerle Türkiye’nin iyi komşuluk ilişkileri geliştirmesi gerekmektedir. Zira Türkiye, Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle birlikte sınırlarının çok ötesine uzanan kültürel bağlar oluşturmuştur⁵²⁸. Bu bağlamda, Karadeniz ile ilgili olarak Türkiye’nin geliştirdiği politikalarda iki yönlü bir anlayış ortaya çıkmıştır. Bunlar, Karadeniz’in bir “bölge” olarak ve bir “deniz alanı” olarak algılanmasıdır. Bu algılamanın somut iki yansıması ise bölge anlayışını yansıtan KEİÖ ve deniz merkezli “Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu-Black Sea Naval Cooperation Task Group (KADİGG-BLACKSEAFOR)” girişimleridir. Ayrıca, yine deniz merkezli bakış açısına bağlı olarak, Türkiye’nin kendi iradesi sonucunda ortaya çıkan “Karadeniz Uyum Harekâtı-Operation Black Sea Harmony (KUH-OBSH)” uygulaması vardır⁵²⁹. Her ne kadar KADİGG ve KUH uygulamaları, organik olarak KEİÖ ile ilişkili olmasa da KEİÖ sürecinin Karadeniz’deki tarihî ön yargıları esneten, zaman içinde yumuşatan ve yer yer ortadan kaldıran işleviyle üye devletlerin temsilcilerinin sürekli olarak ve pek çok değişik zeminde bir araya gelmesi, askerî düzeyde işbirliğinin oluşmasını dolaylı olarak sağlamıştır. KEİÖ sürecinin başlamadığı veya işlemediği düşünüldüğünde, KADİGG ve KUH uygulamalarının başlangıç tarihleri de dikkate alındığında, bu uygulamaların hayata geçmesinin önündeki psikolojik engellerin kırılabilmesi ve aşılabilmesi çok mümkün

---

⁵²⁷ Davutoğlu, s. 275.

⁵²⁸ Pavliuk, Introduction, s. 8-9; Sait Yılmaz, “Karadeniz’de Değişen Dengeler ve Türkiye”, **Karadeniz Araştırmaları**, S. 15, Güz 2007, s. 57-58. Karadeniz’in konumu ile ilgili olarak ayrıca bkz. Сергей Рафаилович Гриневецкий, Сергей Сергеевич Жильцов ve Игорь Сергеевич Зонн, **Черноморский Узел. Международные отношения**, Москва 2007 (Sergey Rafailovich Grinyevetskiy, Sergey Sergeyevich Jiltsov ve Igor Sergeyevich Zonn, **Karadeniz Düzümü**, Mejdunarodniye Otnoşeniya, Moskova 2007), (Düğüm), s. 9-23; Erbaş, s. 51-52.

⁵²⁹ Bülent Karadeniz, “Security and Stability Architecture in the Black Sea”, **Perceptions**, Winter 2007, s. 97.

görünmemektedir. Öte yandan KEİÖ süreciyle başlayan, KADİGG ve KUH uygulamalarıyla devam eden gelişmelerde ele alınması gereken bir başka önemli ve dikkat çekici mesele de Türkiye ve Rusya arasında başlayan ikili yakınlaşma ve belirli konulara mahsus olarak oluşturulan ittifak blokudur. Bahsedilen bu üç örneğin temelinde yatan sebep, Soğuk Savaş sonrasında dünya genelinde ve Karadeniz özelinde değişen jeopolitiktir. Değişen şartlar karşısında, coğrafyaya ve konuya göre değişen yeni tutum takınma ihtiyacı, Türkiye'yi ve Rusya'yı da doğal olarak etkilemiş ve Karadeniz'de yer yer bir Türk-Rus ittifakının oluşmasına yol açmıştır.

Karadeniz kelimesindeki *kara* ve *deniz* kelimelerinin iki ayrı bakış açısını/anlayışı temsil etmesi olarak da nitelendirilebilecek olan yukarıda bahsedilen algılama⁵³⁰ içinde, *deniz* merkezli bakış açısı ve Karadeniz'de ortaya çıkan Türk-Rus ittifakı aşağıda ele alınacak ve değerlendirilecektir.

a. Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu (KADİGG)

Deniz merkezli bakış açısıyla ilgili Türkiye'nin attığı ilk adım, doğrudan Karadeniz'in deniz alanına yönelik güvenliğiyle ilgili olan KADİGG'nin kurulmasıdır. Karadeniz'de barışın ve istikrarın sağlanması, bölgesel işbirliği faaliyetlerinin artırılması ve iyi komşuluk ilişkilerinin geliştirilmesi amaçlarına yönelik olarak Karadeniz'e kıyısı olan devletlerin katılımıyla çok uluslu bir deniz kuvvetinin oluşturulması fikri ilk olarak, Bulgaristan'ın Varna şehrinde 1998 yılında yapılan "İkinci Karadeniz Deniz Kuvvetleri Komutanları Toplantısı"nda Türkiye tarafından gündeme getirilmiştir. Sonraki safhada, ilgili devletlerin uzmanlarından oluşan "Uzmanlar Grubu" toplantıları ile devam eden süreç, 28 Haziran 2000 tarihinde Ankara'da imzalanan "*Niyet Mektubu*" ve 2 Nisan 2001 tarihinde imzalanan "*Kuruluş Anlaşması*" ile resmî metinlere dönüşerek bağlayıcılık kazanmıştır. KADİGG Kuruluş Anlaşmasının imzalanması, Karadeniz Havzası'nda bir ilktir ve Karadeniz'e kıyısı olan devletlerin temsilcilerinin bir araya gelerek insanî

---

⁵³⁰ Bahadır Bumin Özarlan, "Karadeniz'in Yeni Jeopolitiğinin Türkiye'nin Güvenlik Anlayışı Üzerine Etkileri", **21. Yüzyıl**, Aralık 2010, S. 24 (Jeopolitik), s. 8.

yardım, arama-kurtarma ve çevre koruma gibi amaçlarla deniz kuvvetlerini ortak bir oluşum içine ilk defa sokması anlamına gelmektedir⁵³¹.

4687 sayılı kanunla 21 Ocak 2001 tarihinde TBMM’de kabul edilen *KADİGG Kuruluş Anlaşması*⁵³², 26 Haziran 2001 tarihli ve 24444 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır. Yirmi bir maddeden ve altı ayrı Ek’ten oluşan Kuruluş Anlaşmasına, Karadeniz’e kıyısı olan Türkiye, Rusya, Bulgaristan, Gürcistan, Romanya ve Ukrayna taraf olmuşlardır.

Anlaşmanın 2. maddesinde, KADİGG’nin ilkeleri belirlenmiştir. Taraflar, faaliyetlerinin BMÖ Antlaşmasında belirtilen amaçlarla ve ilkelerle uyumlu olduğunu ve tarafların diğer uluslararası anlaşmalardan doğan hak ve yükümlülüklerini hiçbir şekilde etkilemeyeceğini taahhüt etmişlerdir. Uluslararası alanda işbirliğini ve iyi komşuluk ilişkilerini güçlendirmeyi hedefleyen gayretlere katkıda bulunacaklarını belirten taraflar, “bölgesel, müstakil ve şeffaf” bir düzenleme olarak nitelendirdikleri KADİGG faaliyetleriyle herhangi bir devlete veya devletler grubuna karşı askerî bir ittifak oluşturmayı amaçlamadıklarını da beyan etmişlerdir⁵³³. Oydaşma yoluyla kararların alınacağı KADİGG oluşumunda, 4. maddede görevler belirlenmiştir. Buna göre “arama ve kurtarma harekâtı”, “insanî yardım harekâtı”, “mayına karşı tedbirler”, “çevre koruma harekâtı” ve “iyiniyet ziyaretleri” olarak belirtilen görevlerin yerine getirilmesinde, yeterliliği ve karşılıklı kullanılabilirliği arttırmak amacıyla tatbikatlar icra edilecektir. 5. maddeye göre sadece Deniz Kuvvetleri unsurlarından oluşacak KADİGG kuvvetleri, kendi ülkelerinde daimî ana üs mevkilerinde kalacaklar ve müştereken hazırlanmış

---

⁵³¹ Bkz. KADİGG Resmî İnternet Sayfası, <http://www.blackseafort.org/turkce/kurulus.php>, (08.11.2011); Андрей Михайлович Маслов, “Военно-морское сотрудничество в Черном море”, *Международная жизнь*, 2002, No. 6 (Andrey Mihayloviç Maslov, “Karadeniz’de Deniz Kuvvetleri İşbirliği”, *Mejdunarodnaya jizn*, 2002, S. 6), s. 99-100.

⁵³² Anlaşmanın tam metni için bkz. KADİGG Resmî İnternet Sayfası, http://www.blackseafort.org/turkce/anlasma_metin.php, (08.11.2011).

⁵³³ Grinyevetskiy/Jiltsov/Zonn ise bu maddenin aksine KADİGG oluşumunu, “Anti-NATO’cu/NATO Karşısı” bir yapı olarak nitelendirmişlerdir. Bkz. Grinyevetskiy ve diğerleri, *Düğüm*, s. 169; Grinyevetskiy ve diğerleri, *Jeopolitik*, s. 258. Türkiye’nin ve Rusya’nın Karadeniz ile ilgili genel bakış açıları ve uygulamaları göz önüne alındığında, yazarların tespiti çok da yanlış değildir. Öte yandan kurucu anlaşmada bu ibarelerin yer alması ise yadırganmamalıdır. Zira aksi yöndeki ifadelerin uluslararası toplum tarafından çok da iyi karşılanmayacağı ve Karadeniz’de başlatılan bu girişimi, baştan baltalayabileceği göz önünde tutulmalıdır.

programlara uygun olarak tatbikat ve eğitim faaliyetleri ile taraflarca karar alınması hâlinde, beklenmedik durumlar için gerekli gücü teşkil etmek üzere bir araya geleceklerdir. “Konuşlandırma ve Görevlendirme” başlıklı 7. madde ise dikkat çekicidir. Bu maddeye göre KADİGG, Karadeniz’de kullanılmak amacıyla tesis edilmiştir ancak gerektiğinde, oydaşma yoluyla alınacak karar uyarınca Karadeniz dışında da görevlendirilebilecektir. Nitekim aynı maddeye göre KADİGG, BMÖ veya AGİT harekâtlarında görevlendirilebilir. Sayma yoluyla belirtilen BMÖ veya AGİT kapsamındaki harekâtlar dışında, maddede belirtilen **“gerektiğinde başka bir yerde de görevlendirilebilme”** ibareleri, KADİGG faaliyetlerinin Karadeniz’e kısıtı olan devletler tarafından önemsendiğini, ciddiye alındığını ve sembolik bir oluşum olarak algılanmadığını gösteren ve bunu da uluslararası topluma beyan eden ifadelerdir⁵³⁴.

KADİGG kapsamında, siyasî ve askerî istişareler yapma ve karar verme imkânı da mevcuttur. 6. maddeye göre siyasî karar alma mekanizması, Dışişleri/Savunma Bakanlarının ya da onların yetkili kıldıkları temsilcilerinin toplantıları aracılığıyla işler. Gerektiğinde, üst düzey uzmanlardan oluşan geçici alt çalışma grupları oluşturulabilir. Siyasî istişareler, yetkili hükümet temsilcileri aracılığıyla gerçekleştirilirken üst düzey askerî istişareler, Genelkurmay Başkanları veya onların yetkilendireceği temsilciler tarafından yerine getirilir. Yılda bir defa yapılan bu toplantılar, ayrıca taraflardan birinin daveti üzerine de düzenlenebilir.

KADİGG oluşumuna, üçüncü devletlerin iştirak edebilmesinin de önü açılmıştır. Kurucu Anlaşmanın 19. maddesine göre yapıcı bir katkıda bulunmaya ehil olan istekli üçüncü devlet veya devletlerin iştiraki, tarafların uygun makamlarınca ele alınır. KADİGG’ye katılıma ilişkin karar, 2. madde uyarınca oydaşma yoluyla alınacaktır. İştirakin şekli, taraflar ve iştirak eden/edenler arasında varılacak mutabakat sonucu belirlenecektir. Bu madde ile KADİGG’ye taraf olan devletler, tamamen başına buyruk bir görüntü vermenin ve/veya olumsuz bir imajın ortaya

---

⁵³⁴ Özarslan, Jeopolitik, s. 11-12.

çıkmasının önüne geçmek istemiş ve dengeli bir tutum takınma isteğini açığa vurmuştur⁵³⁵.

KADİGG girişimi, başlangıcından bugüne kadar uygulamada önemli bir mesafe kat etmiştir. Başlangıç itibarıyla basit gemicilik eğitimleri icra eden KADİGG, zaman içinde terörle mücadele, denizde denetim harekâtına ve arama eğitimlerine uzanan bir faaliyet programını hayata geçirmiştir. İlk dönem, gün içinde yalnızca gündüz denizde bulunan KADİGG, geçirdiği aşamalar neticesinde Karadeniz güvenliğine yönelik sorumluluk alabilen bir kapasiteye ulaşmıştır. KADİGG kapsamında yapılan eğitimler sayesinde, taraflar arasında askerî şeffaflık artmış ve tarafların deniz unsurları arasında askerî güç kıyaslaması imkânı ortaya çıkmıştır⁵³⁶. Karadeniz’de ortaya çıkan bu uygulamanın ve dayanışmanın güçlenerek daha da başarılı olması, özellikle KADİGG bünyesinde görev yapan deniz kuvvetleri personelinin ve vatandaşı oldukları devletin sorumluluklarını yerine getirmesiyle doğru orantılıdır⁵³⁷.

KADİGG girişimi, bölge güvenliğiyle ilgili önemli bir adımdır. Soğuk Savaş sırasında birbirlerinin düşmanı olan, sonrasında ise endişeyle ve kuşkuyla birbirlerine yaklaşan taraflar arasında güven ortamının doğmasına katkıda bulunmuştur. Bu girişim kapsamında yerine getirilen faaliyetler, bahsi geçen olumsuz hislerin en fazla hissedildiği meslek grubu olan askerler arasında daha çok diyalogun kurulmasına ve yanlış algıların ortadan kalkmasına vesile olmuştur⁵³⁸. Aynı şekilde, bölge devletlerinin deniz kuvvetleri personeli açısından sağladığı bir diğer fayda da çok uluslu askerî güçlerin idaresiyle ilgili tecrübenin oluşması ve gelişmesidir⁵³⁹. Birbirleriyle silahlı çatışma stratejisine sahip olan tarafların kendi aralarında işbirliği içine girmeleri, Karadeniz’e kıyısı olan devletlerin ilk defa böyle bir oluşuma yönelmeleri, KADİGG’nin askerî niteliğinin ötesine geçen farklı bir boyutu ifade

---

⁵³⁵ Özarslan, Jeopolitik, s. 12. Benzer yönde bkz. Hasan Ulusoy, “A New Formation in the Black Sea: BLACKSEAFOR”, *Perceptions*, Volume VI, N. 4, December 2001-February 2002, s. 102.

⁵³⁶ Burcu Çörten, *Güncel Karadeniz Jeopolitiği*, Giresun Üniversitesi Karadeniz Stratejik Araştırma ve Uygulama Merkezi (KARASAM), Giresun 2009, s. 22.

⁵³⁷ Maslov, s. 105.

⁵³⁸ Bkz. A. Alkan, s. 35-36. Aynı yönde bkz. Ulusoy, s. 105.

⁵³⁹ Maslov, s. 104.

etmektedir. Öte yandan, görev içeriği olarak belirlenen insanî ve tabîî değerlerin ön plâna çıkarılmış olması, girişimin çağın değerleriyle de uyumlu bir eylem olduğunu göstermektedir⁵⁴⁰. Ayrıca KADİGG girişiminin yeni güvenlik ortamına uyum sağlayarak, görev tanımının terörizmle ve kitle imha silahlarıyla mücadeleyi de kapsayacak şekilde genişletilmesine yönelik bir dönüşüm sürecinden geçmesi üzerinde çalışılıyor olması⁵⁴¹ da bu oluşumun “**barışçıl**” niteliğini göstermesi bakımından önemli bir göstergedir. KADİGG, Karadeniz’e kıyısı olan devletler arasında yapıcı istişare, işbirliği imkânları ve oluşturduğu mekanizmaları ile bölgede barışın ve istikrarın geliştirilmesine büyük katkılar sağlayan bir araç niteliğindedir. Bu girişim, pek çok açıdan farklı özelliklere sahip kıyıdaş devletlerin ortak bir hedef etrafında bir araya getirildiği, benzersiz bir “eşitler koalisyonu” yaratmıştır⁵⁴². Bu algının diğer bir yansıması ise KADİGG’nin Karadeniz devletlerine mahsus bir girişim olarak devam etmesi hususunda oluşan mutabakattır. ABD ve Yunanistan, başından itibaren bu uygulamanın içinde yer almak istemektedirler ancak Türkiye, bu konuya olumsuz yaklaşmaktadır⁵⁴³. Diğer devletler de benzeri bir tutum takınarak Türkiye’ye destek vermektedirler. NATO’nun ABD ile özdeşleştiği düşünülürse KADİGG içinde ABD’nin yer almaması, bu oluşumun NATO’dan bağımsız olduğu sonucunu doğurmaktadır. KADİGG içinde NATO üyesi devletlerin bulunması, bu önermeyi çürütmek için yeterli değildir. Ayrıca bu durum, Karadeniz’in güncel jeopolitiği açısından ABD’nin Karadeniz’deki var olma isteğine verilmiş zımnî bir tepki olarak da değerlendirilebilir⁵⁴⁴.

Tarihî bir olay olan KADİGG’nin kuruluşuyla bölge devletleri güvenlik ve suçla mücadele konularında ortak bir strateji izleyeceklerini, bölge dışı güçlere

---

⁵⁴⁰ Ulusoy, s. 105; Buttanrı, s. 194. Aynı yönde ayrıca bkz. Klympush-Tsintsadze, s. 51; Maslov, s. 105; Grinyevetskiy ve diğerleri, Jeopolitik, s. 278-280.

⁵⁴¹ Türkiye Cumhuriyeti Devleti Dışişleri Bakanlığı Resmî İnternet Sayfası, <http://www.mfa.gov.tr/blackseafor.tr.mfa>, (09.11.2011).

⁵⁴² Türkiye Cumhuriyeti Devleti Genelkurmay Başkanlığı Resmî İnternet Sayfası, http://www.tsk.tr/4_ULUSLARARASI_ILISKILER/4_17_Karadenizin_Deniz_Guvenligi/Karadenizi_n_Deniz_Guvenligi.htm, (09.11.2011).

⁵⁴³ Murat Köylü, “NATO’nun Karadeniz Politikaları”, **21. Yüzyıl**, S. 7, Ekim-Kasım-Aralık 2008, s. 149; Sinan Oğan, “Küresel Mücadelenin Yeni Alanı: Karadeniz ve Montrö Anlaşması”, <http://www.turksam.org.tr/a907.html>, (09.11.2011).

⁵⁴⁴ Serdar Kesgin, **NATO-Rusya İlişkileri**, Giresun Üniversitesi Karadeniz Stratejik Araştırma ve Uygulama Merkezi (KARASAM), Giresun 2009, (Rusya), s. 82-83.

ihtiyaç duymadan bölge içinden ve dışından kaynaklanacak güvenlik sorunlarını çözebileceklerini beyan etmişlerdir. Ayrıca Karadeniz’de bir güvenlik boşluğu ya da açığı olmadığını ilân ederek bu yönde bir algının oluşmasının da önüne geçmişlerdir⁵⁴⁵. Bu girişimle Türkiye, Soğuk Savaş’tan kalma önyargıları kırabildiğini ve Soğuk Savaş dönemindeki en hassas konu olan güvenlikle ilgili daha ileri adımlar atabildiğini göstermiştir. Bu adım aynı zamanda, KEİÖ ile oluşan iklimin devam ettiğini ve bölge devletleri için daha güçlü bir dayanışmanın mümkün olduğunu göstermesi bakımından da önem taşımaktadır⁵⁴⁶. Soğuk Savaş döneminde karşıt bloklarda yer alan bölge devletlerinin bir araya gelmesi, ortak bir kullanım alanı olan Karadeniz’de işbirliğinin geliştirilmesi açısından önemli bir gelişmedir. Bu gelişmenin siyasî ve askerî anlamdaki olumlu tesirinin yanı sıra, bölgede yaşayan milletlerin yakınlaşmasında sosyal bir etki yaratabilme ihtimâli de düşünülebilir⁵⁴⁷.

b. Karadeniz Uyumu Harekâtı (KUH)

Türkiye’nin deniz merkezli Karadeniz güvenliğiyle ilgili attığı ikinci adım, KUH uygulamasıdır. KADİGG uygulamasının Karadeniz’de terörizm, uyuşturucu, silah ve insan kaçakçılığı ile kitle imha silahlarının yayılmasına karşı ortak bir araç olarak kullanılabilmesini mümkün kılacak seçenekler üzerindeki çalışmalara paralel olarak Türkiye, 1 Mart 2004 tarihinde Karadeniz’in açık deniz alanlarında ve karasuları içinde KUH uygulamasını başlatmıştır. NATO’nun Akdeniz’de devam eden “*Etkin Çaba Harekâtı (Operation Active Endeavour)*”nın amaçlarıyla ve hedefleriyle uyumlu olan bu uygulama, Karadeniz’de belirsiz aralıklarla karakol faaliyetlerinde bulunarak yasadışı faaliyetlere karıştıklarından şüphe duyulan ticaret gemilerini tespit etmek ve izlemek amacıyla hayata geçirilmiştir⁵⁴⁸. BMÖ Güvenlik Konseyi’nin 1373, 1540 ve 1566 sayılı kararları çerçevesinde yürütülen KUH

---

⁵⁴⁵ Klympush-Tsintsadze, s. 54. Aynı yönde bkz. Ahmet Şefik Mollamehmetoğlu, **Argonotlardan ABD’ye Sömürgecilerin Altın Post Sevdası: Avrasya’nın Kilidi Karadeniz**, Dama Yayınları, Ankara 2010, s. 152.

⁵⁴⁶ Özarslan, Jeopolitik, s. 13.

⁵⁴⁷ Kesgin, Rusya, s. 83.

⁵⁴⁸ Türkiye Cumhuriyeti Devleti Genelkurmay Başkanlığı Resmî İnternet Sayfası, http://www.tsk.tr/4_ULUSLARARASI_ILISKILER/4_17_Karadenizin_Deniz_Guvenligi/Karadenizi_n_Deniz_Guvenligi.htm, (09.11.2011).

uygulaması kapsamında, binlerce temas gerçekleştirilmiş ve bu temasların tamamına yakını teşhis edilmiştir. Şüpheli gemiler ve teşhis edilen temaslar, NATO Deniz Komuta-Kontrol-Bilgi Sistemi ile NATO devletlerine ve ilgili makamlara bildirilmektedir. Bu harekât aracılığıyla yasadışı faaliyetlerin caydırılması, deniz ticaretinin daha güvenli bir hâle gelmesi, İstanbul Boğazı'nın daha güvenli bir konuma ulaşması, akaryakıt kaçakçılığı faaliyetlerinin azalması gibi olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Ayrıca, NATO ve Türkiye arasında koordinasyon toplantıları düzenlenerek Etkin Çaba Harekâtı ile KUH ilişkilendirilmiştir⁵⁴⁹. Ancak bu uygulama özünde, “Etkin Çaba Harekâtı’nın Karadeniz’e genişletilmesini engellemeyi amaçlayan bir adım niteliğindedir⁵⁵⁰. KADİGG uygulamasında olduğu gibi bu girişim de Karadeniz’deki denetimin bölge devletleri eliyle gerçekleştirilmek istenmesinin bir izdüşümüdür⁵⁵¹.

KUH uygulaması, Karadeniz’e kıyısı olan diğer devletlere de açık bir uygulamadır. Türkiye, bütün kıyıdaş devletlere çağrıda bulunmuş olup bu çağrıya, Rusya ve Ukrayna olumlu karşılık vermişlerdir⁵⁵². Romanya, 31 Mart 2009 tarihinde mutabakat metnine imza atarak KUH’ye katılım sürecini resmen başlatmıştır. Bulgaristan ve Gürcistan ise henüz KUH uygulamasına dâhil olmamışlardır. Bu devletlerden Gürcistan’ın deniz gücünün sınırlı olması ve bu uygulamaya katılabilecek niteliklere sahip olmaması, Gürcistan için bir engel teşkil etmektedir⁵⁵³.

Karadeniz de diğer denizler gibi sürekli ve tam olarak denetlenme zorluğu taşıyan denizlerden biridir ve bu bağlamda, her zaman tehditleri ve riskleri bünyesinde barındırmaktadır. Ancak KUH girişimi, KADİGG ile birlikte düşünüldüğünde Karadeniz’i “güven denizi” hâline getiren uygulamalardan biridir⁵⁵⁴. KEİÖ ile başlayan işbirliği sürecinin KADİGG ve KUH ile devam ederek

---

⁵⁴⁹ Bkz. Koçer, Güvenlik, s. 213; Kandemir, s. 142-143; Çörten, s. 25.

⁵⁵⁰ Köylü, s. 156. Aynı yönde bkz. Çörten, s. 23.

⁵⁵¹ Özarslan, Jeopolitik, s. 14.

⁵⁵² Türkiye Cumhuriyeti Devleti Genelkurmay Başkanlığı Resmî İnternet Sayfası, http://www.tsk.tr/4_ULUSLARARASI_ILISKILER/4_17_Karadenizin_Deniz_Guvenligi/Karadenizi_n_Deniz_Guvenligi.htm, (09.11.2011); Kandemir, s. 144.

⁵⁵³ Karadeniz, s. 110.

⁵⁵⁴ Kandemir, s. 156. Aynı yönde bkz. Karadeniz, s. 112-114.

yeni bir boyut kazanması, bölge devletlerinin Karadeniz'i daha çok sahiplendiklerini ve dışarıdan gelecek müdahalelere kapatmak istediklerini gösteren önemli adımlardır. Bölge devletlerinin bu tutumu, uluslararası topluma verilmiş açık mesajlardır ve bu mesajların desibeli, hiç de hafife alınacak derecede değildir⁵⁵⁵.

c. Karadeniz'de Yeni Güvenlik Cephesi: Türk-Rus İttifakı

Soğuk Savaş'ın sona erdiği zaman dilimi, uluslararası ilişkilerde önemli siyasî gelişmelerin ortaya çıktığı bir dönemdir. Bu yeni dönemde, "*blok siyaseti*" sona ermiş ancak üstünlük mücadelesi bitmemiş ve daha farklı bir mücadele başlamıştır. Bu mücadele, gelişen süreç içinde bazen "*tek kutuplu*" bazen de "*çok kutuplu*" bir şekilde, eski/yeni oyuncular ve rol paylaşımları aracılığıyla devam etmektedir. Blok siyasetinin sona ermesinin en önemli sonuçlarından biri de yeni güvenlik politikalarının ortaya çıkmasıdır. SSCB'nin dağılmasının ardından, mirasçısı durumundaki Rusya'nın güvenlik algısı da ortaya çıkan yeni düzene göre, denklemi oluşturan eski/yeni etkenler dikkate alınarak şekillenmiştir ki bunun yansıdığı alanlardan biri de Karadeniz'dir. Aynı durum, Soğuk Savaş'ta Batı Bloku'nun lideri durumundaki ABD için de geçerlidir. ABD'nin Karadeniz'e yönelik politikaları da yeni jeopolitikten kaynaklanan gerekçelerle yeni bir boyutta ve mantıkta oluşturulmuştur. 11 Eylül 2001'de ABD'de gerçekleştirilen saldırılar da Karadeniz'deki politikaların şekillendirilmesinde, özellikle ABD ve Rusya açısından önemli bir rol oynamıştır. Bu devletler, bir yandan iç güvenliğe yönelik tutumlarını sertleştirmişler; diğer yandan da iç güvenlik anlayışının bir izdüşümü olarak hedef coğrafyalara yönelik bakış açılarını daha da keskinleştirmişlerdir. Öte yandan Türkiye de Soğuk Savaş yıllarında Batı Bloku'nda yer almaktan kaynaklanan güvenlik politikalarını gözden geçirmiş ve coğrafi alanlara göre değişik stratejiler belirlemiştir. Türkiye açısından değişikliklerin en belirgin olduğu coğrafyalardan biri de yine Karadeniz'dir. Türkiye'nin ve Rusya'nın Soğuk Savaş'tan kalma güvenlik algılarını değiştirmeleri, Karadeniz özelinde, bazı konularda "*çatışma*" yerine "*çakışma*"yı doğurmuş ve tarihî Türk-Rus çekişmesi, yerini bazı alanlarda *Türk-Rus*

---

⁵⁵⁵ Özarslan, Jeopolitik, s. 14.

ittifakına bırakmıştır. Doğal olarak bu durum, yeni uluslararası düzenin tek liderliği iddiasındaki ABD'nin dikkatinden kaçmamış ve ABD'nin Karadeniz'e yönelik stratejisinin oluşmasında, bu yeni ve sıra dışı durum da önem arz etmiştir. ABD de benzeri bir tutumla kendi politikalarına uyum sağlayacak olan ve eski Doğu Bloku cephesi mensuplarından yeni müttefikler edinmiştir. Bir anlamda, roller tersine dönmüştür. Bu sebeple Karadeniz'deki Türk-Rus ittifakını doğru anlayabilmek için öncelikle değişen güvenlik algılamalarını ele almak isabetli olacaktır.

(1) Rusya'nın Güvenlik Anlayışı ve Karadeniz

Rusya'nın Karadeniz'deki yeni güvenlik anlayışı, kaynağını 10 Ocak 2000 tarihli "*Rusya Federasyonu Millî Güvenlik Konsepti*"⁵⁵⁶ ile 21 Nisan 2000 tarihli "*Rusya Federasyonu Askerî Doktrini*"⁵⁵⁷ isimli belgelerden alır⁵⁵⁸. Güvenlik Konsepti'nde "*Rusya Federasyonu'nun Ulusal Güvenliğinin Sağlanması*" başlığı altında, ulusal güvenliği sağlamaya yönelik hedefler arasında egemenlik, ülke bütünlüğü ve sınır alanları açısından da güvenliğin sağlanması vurgulanarak küresel ve bölgesel istikrarın tesisi için elverişli koşulların ortaya çıkarılmasına işaret edilmiştir. Askerî Doktrin'in "*Askerî-Siyasî Temeller*" başlıklı ilk bölümünde sınıra bitişik bölgeyi, hava sahasını, su altı alanlarını, kıta sahanlığını, münhasır ekonomik bölgeyi ve buralarda yer alan doğal kaynakları da kapsayacak şekilde Rusya'nın sınırlarını korumanın ve savunmanın, askerî güvenliğin kapsamına girdiği belirtilmiştir. Askerî Doktrin'de ayrıca, "Uluslararası Askerî (Askerî-Siyasî) ve Askerî-Teknik İşbirliği" başlığının 7. maddesinde Rusya'nın askerî-siyasî ve askerî-teknik işbirliği gerçekleştirebileceği ifade edilmiştir. Bu işbirliğinin Rusya'nın dış politika ve ekonomi mantığı ile Rusya'nın ve müttefiklerinin askerî güvenliğini sağlama hedeflerinden kaynaklandığı; bu işbirliğinin Rusya kanunlarına ve taraf

⁵⁵⁶ Bundan sonra, "Güvenlik Konsepti" tabiri kullanılacaktır.

⁵⁵⁷ Bundan sonra, "Askerî Doktrin" tabiri kullanılacaktır.

⁵⁵⁸ "Rusya Federasyonu Millî Güvenlik Konsepti" başlıklı belgenin tam metni için bkz. Rusya Dışişleri Bakanlığı Resmî İnternet Sayfası, <http://www.mid.ru/bdomp/ns-osndoc.nsf/1e5f0de28fe77fdcc32575d900298676/36aba64ac09f737fc32575d9002bbf31!OpenDocument>, (11.11.2011). "Rusya Federasyonu Askerî Doktrini" isimli belgenin Türkçe metni için bkz. Osman Metin Öztürk, **Rusya Federasyonu Askerî Doktrini**, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara 2001 (Askerî Doktrin), s. 57-86.

olduğu uluslararası anlaşmalara uygun olarak eşitlik, karşılıklı çıkar ve iyi komşuluk ilişkilerine dayandığı; uluslararası istikrarın ve millî/bölgesel/küresel güvenliğin de gözetildiği dile getirilmiştir⁵⁵⁹. Gerek Güvenlik Konsepti’ndeki gerekse Askerî Doktrin’deki bu ifadeler, güvenlik anlayışının evrensel olarak kabul görmüş olan hukukî ilkelerden hareket edilerek oluşturulduğunu göstermektedir. “Soğuk Savaş’ın yayılmacı ve hukuk dışı hareket eden devleti” imajını ortadan kaldırmaya yönelik olduğu izlenimini yaratan bu yeni güvenlik anlayışı, diğer yandan da yerel/bölgesel/evrensel istikrarın vurgulandığı ve böylece, askerî işbirliğinin barışçıl bir temele dayandırıldığı bir mantığa dikkat çekmektedir⁵⁶⁰.

Yukarıda bahsedilen temelden hareketle Rusya’nın güvenlik ve tehdit algısında başat etken, SSCB’nin akıbetine uğrama korkusu, yani dağılma riskidir. İstikrarsızlığa müsait bir sosyo-kültürel yapı, “dağılma korkusu”nu besleyen en önemli unsur olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda, sınırların ve ülke bütünlüğünün korunması, birincil öncelikli meseledir ve bu durum, Rusya’nın geleceği açısından “olmazsa olmaz” bir nitelik taşımaktadır⁵⁶¹. Çarlık ve SSCB dönemlerine dayanan otoriter devlet geleneğinin iç güvenliği ve bütünlüğü sağlamada uyguladığı kendine has yöntemlerin Dünya’da oluşan yeni şartlarda icra kabiliyetine sahip olmadığı, gerek Rus devlet geleneğinde gerekse Rusya coğrafyasında demokrasi kültürünün oldukça yabancı olduğu ve yeryüzünde esen “demokrasi rüzgârları”nın bilinen anlamından farklı algılandığı düşünüldüğünde, Rusya’nın bu konuda hassasiyet göstermesi normal karşılanmalıdır.

Rusya’nın dış politikasında ve güvenlik algılamasındaki önemli bir husus da “*yakın çevre*” kavramıdır. Eski SSCB coğrafyasında Rusya’nın etkinliğini sürdürme temeline dayanan bu anlayış, bölge devletleriyle olan ilişkilerin devam ettirilmesi stratejisine dayanmaktadır. Bu bağlamda, “iyi komşuluk ilişkileri” kavramı, özellikle

---

⁵⁵⁹ Öztürk, Askerî Doktrin, s. 23-25, 66, 86.

⁵⁶⁰ Bahadır Bumin Özarlan, “Karadeniz’de Türk-Rus İttifakı”, **21. Yüzyıl**, Şubat 2011, S. 26 (İttifak), s. 68.

⁵⁶¹ Zeynep Dağı, “Rusya’nın Güvenlik Politikası ve Türkiye”, **Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye** (Editörler: Refet Yinanç ve Hakan Taşdemir), Seçkin Yayıncılık, Ankara 2002, s. 174.

yakın çevre içindeki eski SSCB coğrafyasına işaret etmektedir⁵⁶². Her devletin güvenlik anlayışında önemli bir yer tutan/tutması beklenen yakın çevre meselesi, Rusya için daha da büyük önem taşımaktadır. Soğuk Savaş sonrasında, küresel bir güce sahip olamayacağının bilincinde olan Rusya, Avrasya coğrafyasını⁵⁶³ öncelikli hedef olarak belirlemiş ve Afrika, Latin Amerika ve Ortadoğu gibi uzak coğrafyalar yerine yakın çevre üzerinde etkin politikalar yürütmeyi amaçlamıştır. Avrasya coğrafyasında kazanacağı etkinliği bir “atlama taşı” olarak gören Rusya akılcı/gerçekçi davranarak bu sayede uluslararası ilişkilerde de yeniden güçlü bir statü elde etmeyi tasarlamıştır⁵⁶⁴. Rusya’nın yakın çevre politikası, “*suya atılan taşın oluşturduğu içten dışa doğru genişleyen halkalar benzeri bir etki doğurmak*” mantığına göre tasarlanmış bir dış politika anlayışdır⁵⁶⁵.

On sekizinci yüzyıldan yirminci yüzyılın sonuna kadar devam eden Çarlık-SSCB iç ve dış politika mantığının Soğuk Savaş sonrası büyük ölçüde devre dışı kalmış olması, bu anlayışın Rusya’nın derin zihninden de çıktığını göstermez. Nitekim bahsi geçen yakın çevre politikası, aslında küresel güç olabilmenin ara yollarından biri olarak görülmektedir ki bu hususun en önemli yansımalarından biri de Karadeniz Bölgesi’nde açığa çıkmaktadır. Karadeniz’in Avrupa ve Asya kıtaları arasında bulunması ve Akdeniz ile Ortadoğu’ya yakınlığı, Batı’nın Karadeniz Bölgesi’ne olan ilgisini Soğuk Savaş sonrasında oluşan şartlar sebebiyle daha da arttırmıştır. Oluşan bu yeni durum, Karadeniz’in uluslararası önemini iyice pekiştirmiştir⁵⁶⁶. Rusya’nın Soğuk Savaş sonrası Karadeniz’de uğradığı güç kaybı ve Batılı güçlerin çeşitli sebeplerden kaynaklanan bölgeye olan ilgisi, Rusya’yı tedirgin

---

⁵⁶² Bkz. Öztürk, Askerî Doktrin, s. 34; Şener Aktürk, “Turkish-Russian Relations after the Cold War (1992-2002)”, **Turkish Studies**, Vol. 7, No. 3, September 2006, s. 343; Çörten, s. 35.

⁵⁶³ Rusya’nın dış politika ve güvenlik anlayışı bakımından Avrasya, öncelikle eski SSCB coğrafyası ve bu coğrafyaya komşu eski Doğu Bloku devletleri olarak anlaşılmalıdır.

⁵⁶⁴ Bkz. Dağı, s. 192; Yalçın Sarıkaya, “Tarihten Günümüze Rusya-İran İlişkileri: Çatışma ve İşbirliği”, **I. Türk-Rus Ortak Karadeniz Sempozyumu Bildirileri** (Yayına Hazırlayanlar: Pınar Yürür, Yalçın Sarıkaya ve Aigerim Shilibekova), Giresun Üniversitesi Karadeniz Stratejik Araştırma ve Uygulama Merkezi, Giresun 2008, s. 231; Sinan Oğan, “Küresel Mücadelenin Yeni Alanı: Karadeniz ve Montrö Anlaşması”, <http://www.turksam.org/tr/a907.html>, (11.11.2011).

⁵⁶⁵ Özarslan, İttifak, s. 68.

⁵⁶⁶ Bkz. Kovalsky, s. 168; S. Yılmaz, s. 46-48; Oktay Fırat Tanrısever, “Sovyet Sonrası Dönemde Rusya’nın Karadeniz Politikası”, **Avrasya Dosyası, “Karadeniz’in Yeni Jeopolitiği”**, Ocak-Şubat-Mart-Nisan 2007, C. 13, S. 1, s. 174-175.

etmiştir⁵⁶⁷. Zira Karadeniz, Soğuk Savaş döneminde NATO üyesi Türkiye dışında “bir Sovyet denizi” olarak kabul edilmekteydi⁵⁶⁸. Yakın zamana kadar devam eden bu tarihî psikoloji, Aleksandr DUGİN’in Ukrayna özelinde verdiği örnekte, çok açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. DUGİN’e göre Ukrayna’nın egemen bir devlet olarak varlığı, son derece olumsuz bir olgudur. Bunun en büyük gerekçesi ise Rusya’nın Karadeniz’de mahrum kaldığı eski SSCB kıyılarıdır. Karadeniz kıyılarıнын bu derece kısılması, Rusya’nın normal ve bağımsız bir devlet olarak varlığını şüpheye düşürmektedir. Bu haliyle Karadeniz, sıcak denizlere erişimin bir aracı olmaktan çıkmaktadır. Bu elverişsizliğin diğer bir sebebi de DUGİN’in ifadesiyle İstanbul ve Çanakkale Boğazlarındaki “sağlam Atlantikçi denetim”, yani Türkiye’dir. Ukrayna ile Abhazya arasında kalan kıyılardaki topyekûn ve sınırsız Rus egemenliği ise yazar tarafından “Rus jeopolitiğinin bir gereği olarak” kabul edilmektedir⁵⁶⁹. Bu anlayışın politik yansıması ise Türkiye’nin bölgede artan askerî ve ekonomik gücünün Rusya tarafından dengelenmek istenmesidir. Bir yandan Türkiye’nin artan etkisinin sınırlandırılması hedeflenirken, diğer yandan da Rusya’nın diğer bölge devletleriyle olan ilişkilerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır⁵⁷⁰. DUGİN’in bakış açısı, Rusya’nın Karadeniz algısının bir özetidir. Karadeniz’deki Rus egemenlik alanının daralması, bir güç kaybı olarak değerlendirilmekte ancak aynı zamanda, egemenliğin bir başka devlete devrinin engellenmesi de gerekli görülmektedir⁵⁷¹.

Soğuk Savaş sonrası dönemde Rusya, Karadeniz Bölgesi’ndeki etkisinin SSCB dönemine göre azaldığını kabul etmiştir. SSCB’nin dağılması sonrasında Rusya, Karadeniz’deki kıyılarıнын büyük bölümünü kaybetmiştir ancak bu durum, Karadeniz’in Rusya için önemini azaltmamıştır. Rusya’nın merkezî bölgeleri ile İdil-

---

⁵⁶⁷ Arkady Moshes, “Littoral States and Region Building Around the Black Sea”, **The Black Sea Region: Cooperation and Security Building**, Oleksandr Pavliuk ve Ivanna Klympush-Tsintsadze (Ed.), EastWest Institute (EWI), New York 2004, s. 66-67.

⁵⁶⁸ Grinyevetskiy ve diğerleri, Jeopolitik, s. 234.

⁵⁶⁹ Aleksandr Dugin, **Rus Jeopolitiği: Avrasyacı Yaklaşım**, Küre Yayınları, İstanbul 2005 (Çeviren: Vügar İmanov), s. 175-176. Rusya açısından Ukrayna’nın önemi ve Rusya için Ukrayna’nın bağımsız bir devlet olmasının sonuçlarıyla ilgili olarak bkz. Zbigniew Brzezinski, **Büyük Satranç Tahtası: Amerika’nın Küresel Üstünlüğü ve Bunun Jeostratejik Gereklilikleri**, İnkılap Kitabevi, İstanbul 2005 (Çeviren: Yelda Türedi), s. 133-134, 160-162, 171-172.

⁵⁷⁰ Tanrısever, s. 175; Sinan Oğan, “Küresel Mücadelenin Yeni Alanı: Karadeniz ve Montrö Anlaşması”, <http://www.turksam.org/tr/a907.html>, (11.11.2011).

⁵⁷¹ Özarslan, İttifak, s. 68.

Ural ve Sibirya Bölgeleri, Karadeniz Havzası ile bağlantılıdır zira Rusya'nın dış ticaretinin % 25'i Karadeniz üzerinden gerçekleşmektedir. Deniz ulaşımı ve sanayi bölgelerine giriş açısından bölge, Rusya için hayatî önem taşımaktadır. Rusya'nın açık denizlere ve dünya ekonomisine çıkış kapısı niteliğindeki Karadeniz, aynı zamanda dış güvenlik açısından da önemli bir alandır. Bu sebeple Rusya için Karadeniz'deki Rus varlığı, Rus güvenlik anlayışı bakımından önemli öncelikler içinde yer almaya devam etmektedir⁵⁷². Bu bağlamda Rusya, Novorossisk'te yeni bir deniz üssü inşa etmeye başlamıştır. 2015 yılında tamamlanması hedeflenen bu deniz üssüyle Rus donanması, Ukrayna toprakları içinde kalan Sivastopol dışında, doğrudan Rusya kıyılarında bir askerî merkez elde etmiş olacaktır⁵⁷³. Dolayısıyla Karadeniz önceliğinin oluşması, yalnızca tarihî bilinçaltının bir yansıması değil, aynı zamanda Rusya'nın bölgedeki pozisyonunu kaybetmemesi ve etkinliğini arttırabilmesi için Rusya açısından bir mecburiyet oluşturmaktadır⁵⁷⁴.

(2) Soğuk Savaş Sonrasında ABD'nin Karadeniz Politikası

Soğuk Savaş döneminde Karadeniz, 1952 yılından beri NATO üyesi olan Türkiye bir kenara bırakılırsa ABD açısından, giremediği veya doğrudan varlığını hissettirmekten mahrum kaldığı bir alan niteliğindeydi⁵⁷⁵. SSCB'nin yıkılmasının ardından ABD'nin Karadeniz Bölgesi'ne olan ilgisi artmıştır. ABD enerji, askerî güvenlik, terörizm ve silah, uyuşturucu ve insan kaçakçılığı gibi konularda Amerikan çıkarlarını korumak ve etkinliğini arttırmak üzere Karadeniz Bölgesi ile ilgili olarak geniş kapsamlı politikalara ihtiyaç hissetmiştir. Soğuk Savaş sonrasında güç boşluklarının ortaya çıktığı alanlardan birinin de Karadeniz olduğunun farkında olan ABD, bu bölgede Rusya ile rekabetin artarak devam edeceğini öngörmüştür. Bu rekabette ABD'nin müttefiki, AB'dir. Zira Soğuk Savaş sonrası, NATO ile AB'nin sınırları paralel bir şekilde genişlemiştir. Doğu Avrupa'daki bu genişleme, eski Doğu

---

⁵⁷² Bkz. Kovalsky, s. 163-164; George Prevelakis, "The Geopolitics of the Black Sea Region", **Southeast European and Black Sea Studies**, V. 1, N. 3 (September 2001), s. 149; S. Yılmaz, s. 47.

⁵⁷³ Sinan Oğan, "Küresel Mücadelenin Yeni Alanı: Karadeniz ve Montrö Anlaşması", <http://www.turksam.org/tr/a907.html>, (11.11.2011).

⁵⁷⁴ Özarslan, İttifak, s. 69.

⁵⁷⁵ Grinyevetskiy ve diğerleri, Jeopolitik, s. 234. Aynı yönde bkz. Sinan Oğan, "Küresel Mücadelenin Yeni Alanı: Karadeniz ve Montrö Anlaşması", <http://www.turksam.org/tr/a907.html>, (11.11.2011).

Bloku devletlerini ABD eksenine iyice yakınlaştırmıştır ABD, bölgeye uzak olması sebebiyle yaşadığı dezavantajı, Doğu Avrupa ülkeleri aracılığıyla ortadan kaldırmayı hedeflemiştir⁵⁷⁶. Soğuk Savaş sonrasında NATO'nun⁵⁷⁷ yeni stratejisinde Karadeniz, Türkiye'nin NATO üyesi olduğu göz önünde bulundurulursa ikinci kez ulaşılması gereken bir alandır. Karadeniz'in kuzey kıyıları, batıdan doğuya NATO kapsamına dâhil oldukça, bu strateji adım adım hayata geçmektedir⁵⁷⁸. Doğal olarak bu durum, ABD'nin Karadeniz'deki hedefleri için oldukça uygun olan yeni araçların ortaya çıkması anlamına gelmektedir.

ABD'nin Soğuk Savaş sonrası Karadeniz'de izlediği politikanın temeli, Rusya'nın siyasî, askerî, ekonomik, vb. alanlardaki etkisini azaltmak ve Karadeniz'deki güçler savaşında dengeyi, kendi lehine çevirmektir. ABD, Karadeniz'de ortaya çıkan boşluğu değerlendirerek bölgede liderliği ele geçirmeyi hedeflemektedir. Bu kapsamda, bölgede NATO çerçevesinde askerî bir gücün yer alması gerektiğini, bunun güç boşluğunu kapatmak için bir ihtiyaç olduğunu savunmaktadır. Bu tezin arkasındaki asıl niyet ise bölgede yer alan devletleri, Avrupa-Atlantik eksenine dâhil etmektir⁵⁷⁹. Karadeniz Bölgesi'nde yer alan devletlerin Doğu Bloku'nun dağılmasının ardından Batı Bloku'na kayma eğilimi taşıması, ABD için elverişli bir ortam yaratmıştır. Ortaya çıkan bu şartlar, ABD'nin bölgede liderliği ele geçirme stratejisinin önemli dayanaklarını teşkil etmiştir. Bu amaçla ABD, bölge devletlerinin Batılı kurumlara ve kuruluşlara üyeliğini teşvik etmiş ve ekonomik alt yapı projelerine destek olarak bu devletleri, uluslararası ekonomik sistemle bütünleştirmeyi amaçlamıştır.⁵⁸⁰

---

⁵⁷⁶ Bkz. Ariel Cohen ve Conway Irwin, "U.S. Strategy in the Black Sea Region", **Background**, No. 1990, The Heritage Foundation, Washington, 13.12.2006, s. 1-2; Prevelakis, s. 149-151; A. Alkan, s. 80-82.

⁵⁷⁷ NATO ibaresinin ABD şeklinde okunması, gerçekçi bir bakış açısı olarak düşünülebilir. Aynı yönde bkz. Kesgin, Rusya, s. 82.

⁵⁷⁸ Serdar Kesgin, "NATO ve Karadeniz", **Uluslararası Mücadelenin Yeni Odağı Karadeniz** (Derleyenler: Osman Metin Öztürk ve Yalçın Sarıkaya), BRC Basım, Ankara 2005, s. 123.

⁵⁷⁹ S. Yılmaz, s. 50. Aynı yönde bkz. Sinan Oğan, "Küresel Mücadelenin Yeni Alanı: Karadeniz ve Montrö Anlaşması", <http://www.turksam.org/tr/a907.html>, (12.11.2011); Gündüz Aktan, "Karadeniz, Karadeniz", **Stratejik Analiz**, S. 72, Nisan 2006, s. 37-38.

⁵⁸⁰ Cohen ve Irwin, s. 2; Kandemir, s. 190. Aynı yönde bkz. Grinyevetskiy ve diğerleri, Jeopolitik, s. 236-238.

ABD'nin Karadeniz'de izlediği politikalar, yöntem açısından çeşitlilik arz etmektedir. Bunlardan ilki, doğrudan doğruya kendi eliyle ya da sivil toplum kuruluşları veya çeşitli kurumlar aracılığıyla geliştirdiği politikalarlardır. ABD'nin Karadeniz'e yönelik olarak geliştirdiği stratejiyi hayata geçirmek için kullandığı araçların başında, “demokratikleşme” kavramı gelmektedir. ABD, bölgede demokratik rejimlerin hayata geçmesini sağlayarak kendi çıkarlarına aykırı düşen devlet yapılanmalarının oluşmasını engellemeyi amaçlamaktadır. Bu noktada, AB ile ABD arasında bir ittifak söz konusudur. AB ve ABD, bölgeye yönelik çeşitli alanlardaki destek programlarını uyumlu hâle getirmiştir. Bu politikanın diğer boyutu ise hedef coğrafyalarda, serbest piyasa ekonomisinin sağlıklı ve işler bir şekilde dönüştürülmesidir⁵⁸¹. Bu stratejinin hayata geçirilmesinde, bölge devletlerinin yukarıda bahsedilen arzuları ve heveskâr tutumları, bu yönüyle ABD'nin işini kolaylaştırmakta; ABD, bu devletlerde izlediği politikayı ilgili ülkelerde tabana yayabilmekte, kamuoyu gündeminde tutabilmekte ve bu sayede gerek “Batı odaklı” kavramlar gerekse kendi adı üzerinde cazibe yaratabilmektedir⁵⁸².

---

⁵⁸¹ S. Yılmaz, s. 50. Aynı yönde bkz. A. Alkan, s. 84-85; Grinyevetskiy ve diğerleri, Jeopolitik, s. 240; Sinan Oğan, “Küresel Mücadelenin Yeni Alanı: Karadeniz ve Montrö Anlaşması”, <http://www.turksam.org.tr/a907.html>, (12.11.2011). “Demokratikleşme” kavramı ile ifade edilen/peçelenen girişimler içinde en bilinenler, yaygın adıyla “Turuncu Devrimler” olarak nitelendirilmektedir. Pek çok coğrafyada gerçekleştirilen bu faaliyetlerden Geniş/Genişletilmiş Karadeniz Bölgesi ile ilgili olan örnekler için bkz. Seçil Öraz ve Deniz Kırçalı, “Demokrasiye Geçiş Çalışmalarında Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü”, **Turuncu Devrimler SOROS'un Yeni Dünya Düzeni: 'İkinci El Demokrasi' ve Neo-Conlar** (Derleyen: Sinan Oğan), Birharf Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 135-167; Pınar Yürür, “Doğu Avrupa ve Balkanlarda Amerika Destekli Sivil Toplum Direnişleri”, **Turuncu Devrimler SOROS'un Yeni Dünya Düzeni: 'İkinci El Demokrasi' ve Neo-Conlar** (Derleyen: Sinan Oğan), Birharf Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 168-177; Belkıs Ulusoy ve Okan Yeşilot, “Avrasya Coğrafyasında Sivil Devrimler ve Rusya-ABD Mücadelesi”, **Turuncu Devrimler SOROS'un Yeni Dünya Düzeni: 'İkinci El Demokrasi' ve Neo-Conlar** (Derleyen: Sinan Oğan), Birharf Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 178-195; Sinan Oğan, “Güç Mücadelesinde Kadife Devrim Modası: Gürcistan Örneği”, **Turuncu Devrimler SOROS'un Yeni Dünya Düzeni: 'İkinci El Demokrasi' ve Neo-Conlar** (Derleyen: Sinan Oğan), Birharf Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 210-229; Sinan Oğan, “Ukrayna'da Turuncu Devrim”, **Turuncu Devrimler SOROS'un Yeni Dünya Düzeni: 'İkinci El Demokrasi' ve Neo-Conlar** (Derleyen: Sinan Oğan), Birharf Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 230-257; Anar Somuncuoğlu, “Moldova'da ‘Sessiz’ Devrim”, **Turuncu Devrimler SOROS'un Yeni Dünya Düzeni: 'İkinci El Demokrasi' ve Neo-Conlar** (Derleyen: Sinan Oğan), Birharf Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 272-289; Araz Aslanlı, “ ‘Devrimler’ Dalgası ve Azerbaycan”, **Turuncu Devrimler SOROS'un Yeni Dünya Düzeni: 'İkinci El Demokrasi' ve Neo-Conlar** (Derleyen: Sinan Oğan), Birharf Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 290-309; Hatem Cabbbarlı, “Ermesitan'da Kardelen Devrimi Olacak mı?”, **Turuncu Devrimler SOROS'un Yeni Dünya Düzeni: 'İkinci El Demokrasi' ve Neo-Conlar** (Derleyen: Sinan Oğan), Birharf Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 365-380.

⁵⁸² Özarslan, İttifak, s. 70.

ABD'nin bir diğ er hedefi ise Karadeniz'de kalıcı olarak konuşlanmaktır. Bu amaçla Romanya'da ve Bulgaristan'da askerî üs oluşturma faaliyetlerini hayata geçirmiştir. Bu üs edinme faaliyetleri, bir yandan Ortadoğ u'ya yönelik bir stratejinin parçasıyken diğ er yandan da Kafkasya ve Türkistan coğ rafyalarını ilgilendiren bir hamle niteliğindedir. Bahsi geçen coğ rafyalara yönelik operasyonlarda gerekli olan ikmâl ve ulaşım gibi askerî lâzımler açısından konuşlanma büyük bir avantaj yaratmaktadır⁵⁸³. Karadeniz'de konuşlanmanın ABD için bir diğ er aracı da NATO'dur. NATO ş emsiyesi altında bazı taleplerinin yerine gelmesi, ABD'nin izlediğ i bir diğ er yoldur. Karadeniz'de güvenliğ in sağ lanması, terör faaliyetlerinin ve kaçakçılığın engellenmesi gibi gerekçelerle NATO, Karadeniz'deki KADİGG ve KUH gibi deniz güvenliğ iyle ilgili oluş umlarda kendi güçlerinin de yer almasını istemektedir. Ayrıca, 11 Eylül saldırılarından sonra oluşturulan ve Akdeniz'de yürütö len NATO güdümündeki "Etkin Çaba (Active Endeavor)" isimli deniz operasyonlarının Karadeniz'e taşınması da NATO'nun bir diğ er arzusudur. Bunun dışında ABD, Karadeniz'de deniz gücü bulundurulmasıyla ilgili olarak Karadeniz'e kıyısı olan ö lkelerle kıyısı olmayan ö lkeler arasında farklı hükümler barındıran ve çeş itli kıstaslara göre değ iş ik sınırlandırmalar getiren Montrö Boğ azlar Sözleşmesinin⁵⁸⁴ bazı maddelerinde de değ iş iklik yapılmasını talep etmektedir⁵⁸⁵.

20 Temmuz 1936 yılında imzalanan Montrö Boğ azlar Sözleşmesi, Lozan Barış Antlaşması ile kabul edilen Türk boğ azlarının tâbi olduğ u geçiş rejimini değ iş tiren bir belgedir. Montrö Boğ azlar Sözleşmesi ile Çanakkale ve İstanbul Boğ azlarından geçiş rejimiyle ilgili çok çeş itli kıstaslar getirilmiştir. Sözleşmede bir taraftan ticaret gemilerinin, savaş gemilerinin ve hava araçlarının geçiş i düzenlenmiş ; diğ er taraftan da geçişlerin yapıldığ ı zamana göre bir takım farklılıklar yaratılmış tir.

---

⁵⁸³ Sinan Oğ an, "Küresel Mücadelenin Yeni Alanı: Karadeniz ve Montrö Anlaşması", <http://www.turksam.org/tr/a907.html>, (12.11.2011); Celalettin Yavuz, "ABD'nin Karadeniz'e Çıkma ve Montreux Boğ azlar Sözleşmesi'ni Aş ma Giriş imleri", <http://www.turksam.org/tr/yazdir1458.html>, (12.11.2011).

⁵⁸⁴ Montrö Boğ azlar Sözleşmesinin tam metni için bkz. Gündüz, s. 480-491; Bozkurt, s. 202-215.

⁵⁸⁵ Bkz. A. Alkan, s. 89, 152-154; S. Yılmaz, s. 52-53; Kandemir, s. 191-195, 201-203; Yeniçeri, s. 381-385; Köylü, s. 148-158; Sinan Oğ an, "Küresel Mücadelenin Yeni Alanı: Karadeniz ve Montrö Anlaşması", <http://www.turksam.org/tr/a907.html>, (12.11.2011); Celalettin Yavuz, "ABD'nin Karadeniz'e Çıkma ve Montreux Boğ azlar Sözleşmesi'ni Aş ma Giriş imleri", <http://www.turksam.org/tr/yazdir1458.html>, (12.11.2011); M. Yılmaz, s. 52-53; Erbaş, s. 155-157, 160-161.

Sözleşmeye göre, savaş gemisi dışındaki bütün gemiler ticaret gemisi kabul edilmiştir. Savaş gemileri ise altı ayrı gruba ayrılarak çeşitli tonaj ve zaman sınırlamaları getirilmiştir. Montrö Boğazlar Sözleşmesinde, geçiş rejiminin zamanına göre yapılan düzenlemelerde ise barış zamanında yapılan geçişlerle savaş zamanında yapılan geçişler arasında bir ayrıma gidilmiştir. Öte yandan, Türkiye'nin savaş zamanında tarafsız olmasına veya savaşan taraf olmasına göre ayrı ayrı düzenlemeler yapıldığı gibi Türkiye'nin kendisini yakın savaş tehdidi altında hissetmesi durumu da yine farklı bir düzenleme konusu yapılmıştır. Bunların dışında, Montrö Boğazlar Sözleşmesindeki bir diğer ayırıcı kıstas ise Karadeniz'de kıyıya sahip olmaktır. Karadeniz'e kıyısı olan devletlerle kıyısı olmayan devletler arasında da geçiş rejimiyle ilgili bazı farklılıklar yaratılmıştır⁵⁸⁶. Kısacası Montrö Boğazlar Sözleşmesi, değişik açılardan getirilen kısıtlamalar sebebiyle Türkiye'nin güçlü bir denetim hakkına sahip olduğu ve bölge dışı devletlerin Karadeniz'de tahakküm yaratmasına izin vermediği bir belgedir.

Karadeniz'de ABD için önemli olan konulardan biri de “enerji nakliyatı ve güvenliği”dir. Karadeniz'deki enerji nakil trafiğinin konusu olan gaz ve petrol, Ortadoğu'dan ve Türkistan'dan Rus limanları ve Türk boğazları aracılığıyla Avrupa'ya ve Akdeniz'e ulaşmaktadır. Ayrıca Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı, Bakü-Tiflis-Erzurum Doğalgaz Boru Hattı, NABUCCO Projesi ve Güney Akım gibi hayata geçmiş veya geçmesi plânlanan enerji nakil hatları için de Karadeniz, çok önemli bir güzergâhtır⁵⁸⁷. Karadeniz'deki enerji nakil trafiği, öncelikle kullanıcıları olan Avrupa devletlerini ilgilendirse de ABD'nin hedefleri ve Amerikan enerji şirketlerinin çıkarları doğrultusunda bu hat üzerindeki istikrarlı bir nakliye sistemiyle dünya piyasalarındaki enerji fiyatlarının kontrol altında tutulabilmesi, OPEC'e

---

⁵⁸⁶ Montrö Boğazlar Sözleşmesi hükümleriyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Sevin Toluner, **Milletlerarası Hukuk Dersleri**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 1996, s. 164-180; M. Deniz Vank, **Boğazların Hukuki Rejimi ve Türk Boğazları**, US-A Yayıncılık, Ankara 1998, s. 57-69; Kudret Özersay, **Türk Boğazlarından Geçiş Rejimi**, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara 1999, s. 66-83; Sevin Toluner, **Türkiye'nin Bazı Dış Politika Sorunları**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 2004, s. 379-419; Pazarcı, II. Kitap, s. 350-355; Aydoğan Özman, **Deniz Hukuku I**, Turhan Kitabevi, Ankara 2006, s. 394-405; Selami Kuran, **Uluslararası Deniz Hukuku**, Arıkan Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 2006, s. 105-114.

⁵⁸⁷ Cohen ve Irwin, s. 3; Sinan Oğan, “Küresel Mücadelenin Yeni Alanı: Karadeniz ve Montrö Anlaşması”, <http://www.turksam.org/tr/a907.html>, (13.11.2011). Benzer yönde bkz. Osman Metin Öztürk, **Amerika Çökerken Yeni Kutuplaşma**, Fark Yayınları, Ankara 2007, s. 133.

alternatif bir kaynak olması, Rusya'nın enerji piyasalarındaki tekelinin kırılması gibi sebeplerle ABD, Karadeniz'deki enerji nakil trafiğiyle çok yakından ilgilidir⁵⁸⁸. Ayrıca bu nakliyat trafiğine paralel olarak aynı güzergâhta uyuşturucu, insan ve silah kaçakçılığı yapılması da ABD'nin ilgi alanı içindedir. İnsan kaçakçılığı kapsamında, ABD'nin terörist kabul ettiği kişilerin bulunması; Afganistan'da bulunan afyon tarlalarından elde edilen uyuşturucu maddenin nakledilmesi; konvansiyonel silahlar ve kitle imha silahlarıyla ilgili kaçakçılık trafiği gibi 11 Eylül sonrası ABD tarafından daha titizlikle yaklaşılacak konularda Karadeniz'in bir geçiş yolu olması, bu ilgiyi daha da arttırmaktadır. Bölgenin ABD için diğer bir önemi de yine, 11 Eylül saldırılarından sonra başlatılan askerî nitelikli Afganistan, Irak operasyonları ve muhtemel bir İran müdahalesi bağlamında Karadeniz'in stratejik konumundan kaynaklanan rolüdür⁵⁸⁹. Görüldüğü üzere, yukarıda bahsedilen hamleler, talepler ve uygulanmak istenen stratejiler Soğuk Savaş sonrasında Karadeniz'de ABD'nin doğrudan mevcudiyetini sağlamaya ve değişik araçlar yoluyla Karadeniz Bölgesi'nde etkinliğini arttırmaya yönelik girişimlerdir. Soğuk Savaş sonrasında Karadeniz'de oluşan yeni denklemde ABD, doğrudan ve/veya dolaylı olarak "belirleyici ve/veya yönlendirici" olmayı arzulamaktadır.

(3) ABD Politikaları Karşısında Türkiye-Rusya İlişkileri

Soğuk Savaş'ın bitmesinin ardından Karadeniz'de oluşan şartlar, alışılmamış bazı gelişmelere yol açmıştır ki bunların başında, bazı alanlarda gelişen Türkiye-Rusya ilişkileri gelmektedir. İlişkilerin gelişmesinde alt yapı teşkil eden zemin, ekonomi olmuştur. Bu alanda atılan ilk adım, KEİ girişi ve devam eden süreçte ortaya çıkan KEİÖ'dür. Bu girişimle başlayan yumuşama ve karşılıklı ekonomik ihtiyaçlar, Türkiye ile Rusya arasındaki dış ticaretin 1990'lı yılların ikinci yarısından

---

⁵⁸⁸ A. Alkan, s. 91-92; Kanbolat, Yeni Ufuklar, s. 80; Köylü, s. 144; Erbaş, s. 159; Sinan Oğan, "Küresel Mücadelenin Yeni Alanı: Karadeniz ve Montrö Anlaşması", <http://www.turksam.org/tr/a907.html>, (13.11.2011).

⁵⁸⁹ Bkz. Cohen ve Irwin, s. 2-3; Kanbolat, Yeni Ufuklar, s. 77-78; Daniel Hamilton, "A Transatlantic Strategy for the Wider Black Sea?", **The Wider Black Sea Region in the 21st Century: Strategic, Economic and Energy Perspectives**, Daniel Hamilton ve Gerhard Mangott (Ed.), Center for Transatlantic Relations, Washington 2008, s. 322-323; Sinan Oğan, "Küresel Mücadelenin Yeni Alanı: Karadeniz ve Montrö Anlaşması", <http://www.turksam.org/tr/a907.html>, (13.11.2011).

itibaren hızlı bir gelişme göstermesine yol açmış ve her iki devlet de birbirleri için önemli birer ticarî ortak hâline gelmişlerdir. Sanayi, turizm, teknoloji, savunma, inşaat, enerji ve eğitim-kültür gibi bir çok alanda anlaşmalar imzalanmıştır. Bu anlaşmalar bir yandan iki devlet arasındaki dış ticaret hacminin artmasına, diğer yandan da doğal olarak diplomatik ilişkilerin yoğunlaşmasına yol açmıştır⁵⁹⁰. Ekonomik ihtiyaçların ortaya çıkardığı KEİ girişiminin KEİÖ'ye dönüşmesi, iki devlet arasındaki dış ticaretin beklenenden fazla artış göstermesi, bölgenin en büyük iki devleti olan Türkiye ile Rusya arasında başlayan yumuşamanın somutlaşmasına ve işbirliğine dönüşerek ileri bir boyuta taşınmasına yol açmıştır⁵⁹¹.

Türkiye ile Rusya arasında ekonomik alanda gelişen ilişkilerde *enerji*, önemli bir konudur. Enerji konusunun öne çıkmasında, ekonomik ilişkilerin ve işbirliğinin gelişmesi kadar Türkiye'nin enerji politikasını değiştirip doğal gaza yönelmesi de önemli bir etkidir⁵⁹². Türkiye'nin Rusya'dan ithal ettiği hammaddeler içinde en büyük pay, doğal gaz ve petrole aittir. Rusya açısından Türkiye, doğal gazda en büyük ikinci pazardır. Petrol açısından bakıldığında da Türkiye, Rusya için önemli bir müşteridir. Ayrıca Rusya ile Türkiye'nin enerji alanındaki hedefleri içinde çatışan unsurlar olduğu kadar, birbirini tamamlayan unsurlar da bulunmaktadır. Rusya'nın elinde, Batı'ya ihraç etmek üzere yüksek miktarda hidro-karbon kaynağı vardır. Türkiye ise enerji nakliyatında bölgesel bir güç olmak ve enerji ulaşımında merkezî bir rol oynamak istemektedir. Diğer yandan hem Türkiye hem de Rusya, değişik sebeplerle de olsa eski SSCB coğrafyasında yer alan Türk devletlerinin istikrarlı ve güçlü ülkeler olmasını, bölgenin barışa ve istikrara kavuşmasını arzulamaktadırlar.

---

⁵⁹⁰ Bkz. İlyas Kamalov, "Ankara-Moskova Hattında Yakın Markaj", **Stratejik Analiz**, S. 64, Ağustos 2005, s. 8-9; İlyas Kamalov, "Rusya Federasyonu ile İlişkiler", **Türk Dış Politikası (1919-2008)** (Editör: Haydar Çakmak), Barış Platin Kitap, Ankara 2008, s. 944-946; Fatih Özbay, "Türkiye-Rusya İlişkileri: Stratejik Ortaklık mı?", **21. Yüzyılda Çağdaş Türk Dış Politikası ve Diplomasisi** (Editör: Hasret Çomak), Umuttepe Yayınları, Kocaeli 2010, s. 302-303; Vügar İmanov, "Türk-Rus İlişkilerinde Yakınlaşma Dönemleri", **Türkiye'nin Değişen Dış Politikası** (Derleyenler: Cüneyt Yenigün ve Ertan Efeğil), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2010, s. 731-734; Sinan Oğan, "Dimitri Medvedev'in Türkiye Ziyareti ve Türk-Rus İlişkilerinin Perspektifleri", <http://www.turksam.org.tr/yazdir1458.html>, (13.11.2011).

⁵⁹¹ Özarslan, İttifak, s. 71.

⁵⁹² A. Alkan, s. 54.

Rusya'nın önemli bir ihraç kalemi olan enerjinin bir kısmı, bu devletlerle Rusya arasındaki anlaşmalar neticesinde Rusya eliyle dünya piyasalarına sunulmaktadır⁵⁹³.

Ekonomik alanda yumuşamayla başlayan ve üst düzeyde işbirliğine dönüşen Türkiye-Rusya ilişkileri, paralel bir şekilde Karadeniz güvenliği alanında da kendini göstermiştir. Karadeniz'in bölge devletlerinin egemenliği altında kalması ve dışarıdan bir müdahalenin olmaması mantığına dayanan bu anlayış, tarihî Türk-Rus çekişmesinin Karadeniz güvenliği zemininde sona ermesine ve bir Türk-Rus ittifakının ortaya çıkmasına yol açmıştır. *Türkiye ve Rusya, bölgenin Batı etkisinden ve istikrarsızlıktan korunması noktasında mutabıktırlar. Bu bağlamda her iki devlet de ABD'nin, AB'nin ve NATO'nun etkisini asgariye indirerek bölgede kendilerinin etkinliğinin devam etmesi hususunda anlayış birliği içindedirler*⁵⁹⁴. *Türkiye ve Rusya Karadeniz'i, geleneksel olarak "kendi denizleri" kabul etmektedirler*⁵⁹⁵. Bu kapsamda Türkiye ve Rusya, kendi hâkimiyetlerindeki KADİGG ve KUH uygulamasına ABD'nin de katılmak istemesine karşı çıkmışlardır. NATO'nun Akdeniz'de yürüttüğü Etkin Çaba Operasyonu'nun Karadeniz'e de genişlemesi talebini veto eden Türkiye, bu konuda Rusya'nın desteğini almıştır. Ayrıca Rusya, ABD tarafından gündeme getirilen Montrö Boğazlar Sözleşmesinin değiştirilmesi meselesinde Türkiye ile ortak hareket ederek sözleşmenin değiştirilmesine karşı çıkmıştır⁵⁹⁶. Görüldüğü üzere, Karadeniz güvenliğiyle ilgili olarak ortaya çıkan Türk-

---

⁵⁹³ Emre İşeri, Volkan Özdemir ve A. Oğuz Dilek, "Jeopolitik Rekabetten Enerji İşbirliğine: Türkiye-Rusya İlişkileri", **Türkiye'nin Değişen Dış Politikası** (Derleyenler: Cüneyt Yenigün ve Ertan Efeğil), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2010, s. 750, 753. Benzer yönde bkz. Sinan Oğan, "11 Eylül Sonrası Türk Dış Politikasında Rusya", **Rusya Stratejik Araştırmaları 1** (Editör: İhsan Çomak), TASAM Yayınları, İstanbul 2006, s. 201-202; Sarıkaya, Türkiye, s. 39-40.

⁵⁹⁴ Cohen ve Irwin, s. 8; Suat Kınıkloğlu, "Karadeniz'de Bölgesel Arayışlar ve Zihinsel Altyapıları", **Stratejik Analiz**, S. 73, Mayıs 2006, s. 54; Grinyevetskiy ve diğerleri, Jeopolitik, s. 281.

⁵⁹⁵ Fiona Hill ve Ömer Taşpınar, "Turkey and Russia: Axis of the Excluded?", **Survival**, V. 48, No. 1, s. 88.

⁵⁹⁶ Bkz. Cohen ve Irwin, s. 8-9; Kınıkloğlu, s. 54; Karadeniz, s. 112-114; Çörten, s. 38-39; Grinyevetskiy ve diğerleri, Jeopolitik, s. 259-261; İşeri ve diğerleri, s. 749; Sarıkaya, Türkiye, s. 39; Erbaş, s. 154-158; Sinan Oğan, "Küresel Mücadelenin Yeni Alanı: Karadeniz ve Montrö Anlaşması", <http://www.turksam.org.tr/a907.html>, (13.11.2011); Kemer Kasım, **Soğuk Savaş Sonrası Kafkasya**, USAK Yayınları, Ankara 2011, (Kafkasya), s. 118-119. Montrö Boğazlar Sözleşmesinin değiştirilmesine karşı çıkan Rusya'nın bu tavrı, geleneksel Rus dış politikasının dışında bir çizgiyi yansıtmaktadır. Tarihî "sıcak denizlere inme politikası" bir yana bırakılsa bile İkinci Dünya Savaşı sırasında ve akabinde, SSCB tarafından Montrö Boğazlar Sözleşmesinin değiştirilmesi talep edilmiştir. İkinci Dünya Savaşı devam ederken yapılan talebin, savaş şartları gerekçe gösterilerek ABD ve İngiltere tarafından olumsuz karşılanmadığı da unutulmamalıdır. İkinci Dünya Savaşı'nın

Rus ittifakı, ilgili devletlerin sınır ötesi güvenlik endişesinden kaynaklanan bir uygulamanın ötesine geçmiş ve Karadeniz’de bir “*Türk-Rus iktidar tekeli*” oluşmasına yol açmıştır⁵⁹⁷.

ç. Değerlendirme

Soğuk Savaş sonrasında şekillenen yeni uluslararası sistemde eski oyuncular, yeni senaryo gereği yeni ve/veya farklı roller oynamaya başlamışlardır. Başrolleri paylaşan iki oyuncudan SSCB, artık başrolde değildir. Adıyla birlikte etki gücü de değişmiştir. Yeni dönemde kullandığı Rusya kimliği, eskiye oranla daha ikinci plândadır. Ancak kumaşındaki başrol oyunculuğu, yer yer su yüzüne çıkma fırsatı bulmaktadır ki bu coğrafyalardan biri de Karadeniz’dir. Yaşadığı tecrübeden dolayı iç güvenlik konusunda hassasiyetini koruyan Rusya, dış güvenlik konusunda da yakın çevre odaklı bir politika izlemektedir. Bu bağlamda Karadeniz egemenliğini vazgeçilmez gören Rusya, gerek tek başına gerekse değişik ittifaklar aracılığıyla bu bölgede hâlâ en etkin güç olma stratejisini benimsemiştir. Ancak Rusya, tek başına etkin güç olamayacağının farkındadır. Öte yandan, eski dönemin diğer başrol oyuncusu ABD ise bu konumunu korumaktadır ve artık rakipsiz olmanın verdiği güçle daha önce yeterince etkin olamadığı coğrafyalarda da hâkim olmayı amaçlamaktadır. Bunlardan biri de Karadeniz Bölgesi’dir. “Demokratikleşme”, “güvenlik”, “enerji”, “terörizmle mücadele”, “ekonomi” gibi değişik araçlar ve gerekçeler eliyle bölgede ipleri eline almak isteyen ABD, gerek bölge devletleriyle ittifak yaparak gerekse NATO, AB gibi örgütler ve değişik zeminlerde faaliyet

---

bitiminde ise bu taleple birlikte, 1877-1878 Osmanlı-Çarlık Rusyası Savaşı esnasında alınan ancak 1917 Sovyet Devrimi ile iade edilen Kars’ın, Ardahan’ın ve Artvin’in yeniden SSCB’ye iadesi de Türkiye’den talep edilmiştir. Savaş sonrası taleplere yönelik olarak ABD ve İngiltere, eski tutumlarına göre daha net bir tavır alarak Türkiye’nin yaklaşımına yakın bir konum almışlardır. Bu durumun ortaya çıkmasında, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan yeni güç denklemi ve buna bağlı olarak her iki devletin Türkiye’yi, SSCB karşısında yalnız bırakmama saiki yatmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Aydın, “1939-1945 İkinci Dünya Savaşı ve Türkiye 1939-1945”, **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (Cilt I: 1919-1980)**, Baskın Oran (Ed.), İletişim Yayınları, İstanbul 2005, s. 455-475; Erel Tellal, “1945-1960 SSCB’yle İlişkiler”, **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (Cilt I: 1919-1980)**, Baskın Oran (Ed.), İletişim Yayınları, İstanbul 2005, s. 501-509; Mehmet Seyfettin Erol, “Sovyet Talepleri (Stalin) Krizi”, **Türk Dış Politikasında 41 Kriz**, Haydar Çakmak (Ed.), Kripto Basım Yayın Dağıtım, Ankara 2012, s. 57-70.

⁵⁹⁷ Özarslan, İttifak, s. 72.

gösteren kuruluşlar eliyle doğrudan ve dolaylı olarak çeşitli girişimlerde bulunmaktadır. Bölgeye olan coğrafî uzaklığının yarattığı dezavantajı değişik araçlarla azaltmak isteyen ABD'nin alışkın olmadığı ve aşamadığı bir diğer etken de bölgedeki eski müttefiki Türkiye'dir.

Soğuk Savaş'ın sona ermesi neticesinde, ***“belirli bir blok içinde yer alma ve mensup olunan blokun genel ilkelerine uygun hareket etme mecburiyeti”***nin bitişi, birçok devlet için yeni fırsatlar doğurmuştur ki bu devletlerin en başında gelenlerinden biri de Türkiye'dir. Birinci kuşak sınırları çevresindeki ve/veya değişik etkenlerden kaynaklanan daha uzak coğrafyalardaki etki alanları içinde yeni manevralar yapabilme fırsatını yakalayan Türkiye için Karadeniz, bu fırsatlara iyi bir örnektir. Türkiye'nin Karadeniz'deki temel amacı, bölge devletleriyle olan ilişkilerinde Soğuk Savaş psikolojisini yıkmak ve Karadeniz denklemindeki değişkenleri, gerek ortaya çıkan yeni duruma gerekse kendi menfaatlerine göre yeniden düzenlemektir⁵⁹⁸.

Karadeniz'i, “kara” ve “deniz” olarak iki ayrı algılamayla ele alan Türkiye'nin Soğuk Savaş sonrasında Karadeniz'de yaptığı ilk hamle, kara merkezli KEİ girişimidir. Bahsi geçen stratejinin uygulanabilmesi ve özellikle derin psikolojik önyargıların aşılabilmesi amacıyla başlatılan KEİ girişimi, ekonomik bir zeminde hareket etmesi sebebiyle olumlu bir başlangıç yaratmıştır. Zaman içinde KEİÖ adıyla bir uluslararası örgüte dönüşen bu girişim, Karadeniz güvenliğinin oluşturulabilmesi için iyi bir alt yapı işlevi görmüştür. Psikolojik duvarların ve önyargıların aşılmasında “hızlandıran etkisi” yapan KEİÖ, Türkiye'nin sonraki dönemde attığı adımlara olumlu karşılıklar almasında çok önemli bir görevi yerine getirmiştir. KEİ girişiminin tüzel kişilik kazanarak KEİÖ adıyla bir uluslararası hukuk kişisi hâline gelmesinden sonra, Türkiye'nin Karadeniz güvenliğiyle ilgili olarak bölge dışı aktörlerden bağımsız olarak attığı diğer adımlar, deniz merkezli KADİGG ve KUH girişimleridir. KEİÖ ile yapısal olarak karşılaştırıldığında bu girişimlerde Türkiye, daha bağımsız hareket etmiştir. Bu durumun ortaya çıkmasında, Türk devlet yapısı

---

⁵⁹⁸ Özarslan, İttifak, s. 15.

içindeki kurumsal bakış farklılıklarının etkisi olduğu yadsınamaz. Zira Türk Silahlı Kuvvetlerinin bu girişimlerde öncü rol oynadığı, bilinen bir gerçektir. Türk Silahlı Kuvvetlerinin, Soğuk Savaş sonrası NATO ile olan bağlarını gevşetmek ve daha bağımsız hareket etmek istemesinin⁵⁹⁹ somut yansımaları olan KADİGG ve KUH girişimleri, KEİÖ ile mukayese edildiğinde daha başarılı ve daha etkili olmuşlardır. Üstelik bu girişimler, bugün için yaygın olarak kabul görmüş olan uygulamalardır. Bu da göstermektedir ki doğru plânlama ve zamanlama, kararlı bir uygulamayla birleştiğinde, olumlu sonuçları almak hiç de zor değildir.

Türkiye'nin Karadeniz'de attığı “*Ankara merkezli*”⁶⁰⁰ adımlar, Türk dış politikası açısından değerlendirildiğinde, Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan gelişmeler karşısında kayıtsız kalınmadığını gösteren önemli işaretlerdir. Cumhuriyet Dönemi Türk dış politikasına, özellikle de Gazi Mustafa Kemâl ATATÜRK sonrası devreye hâkim olan ürkek ve temkini elden bırakmayan dış politika stratejisinden farklı bir yaklaşım olan Karadeniz girişimleri, diğer coğrafyalarda da aynı psikolojiyle hareket edilebilmesi için cesaretlendirici bir rol oynamalıdır. Yer yer bu bağımsızlıkçı anlayışın bazı denemelerde bulunduğu görülmektedir ancak ABD'nin ve özellikle de 1990'lı yıllardan itibaren oldukça güçlü etkileri olan AB'nin, hâlâ Türk dış politikasında çipa işlevi gördüğü de gözlemlenmektedir. Bu çıpalardan kurtulabilmenin yolu, Ankara merkezli girişimlere daha çok ağırlık vermekten geçmektedir. Türkiye'nin yeterince güçlü olmadığı yolundaki eleştiriler göz ardı edilmemekle birlikte, dikkat edilmesi gereken husus, bu durumun öncelikle psikolojik etkenlerden kaynaklandığıdır. Gerek kurumsal olarak gerekse insan kaynakları açısından aşılması gerekli olan bu psikolojik ön kabuller, Ankara merkezli girişimlerin önünü baştan tıkamamalıdır. Soğuk Savaş ve yirminci yüzyıl şartlarının çoktan geride kaldığı günümüzde, “Türkiye ancak güçlendikçe daha bağımsız hareket edebilir.” mantığına esir olunmamalıdır. Ankara merkezli bakış açısı

---

⁵⁹⁹ Türk Silahlı Kuvvetlerinin Soğuk Savaş sonrası geliştirdiği yeni bakış açısının tarihî arka plânıyla, sebepleriyle, uygulama alanlarıyla ve günümüze yansımalarıyla ilgili sıra dışı bir değerlendirme için bkz. Ümit Özdağ, “Türkiye'nin Bağımsızlığına Saldırının Parçası Olarak Türk Ordusu'nda Rusçu-Avrasyacı Klik İddiaları”, **21. Yüzyıl**, S. 7, Ekim-Kasım-Aralık 2008, s. 3-26.

⁶⁰⁰ “Ankara merkezli” tabiri, gazeteci-yazar Arslan Bulut'a aittir. Bu tabirin içerdiği anlam için bkz. Arslan Bulut, **Güneş Ülkesi: Türklüğün Yeni Düzeni**, Bilgeoğuz Yayıncılık, İstanbul 2006; Arslan Bulut, **Atatürk'ün Yol Haritası**, Bilgeoğuz Yayıncılık, İstanbul 2006.

güçlendikçe ve uygulama alanı buldukça, Türkiye'nin daha bağımsız hareket edebilme yeteneği de aynı oranda artacaktır. Bu noktada, Türkiye'nin Karadeniz'deki bağımsız girişimlerinin ulaştığı seviyenin hiç de azımsanmayacak derecede olduğu, gözden uzak tutulmamalıdır. Dolayısıyla Karadeniz örneği üzerinden varılacak en önemli sonuç, Ankara merkezli girişimlerin, Türkiye'nin güçlenmesinin yalnızca sonucu olmadığı, aynı zamanda sebebini de oluşturduğudur⁶⁰¹.

Eski/yeni mücadele alanlarında, güvenlik politikalarının zaman zaman alışılmış çizginin dışına çıkmış olması açısından Türkiye, Karadeniz özelinde kendine has bir örnek oluşturmaktadır. Soğuk Savaş döneminde Karadeniz Bölgesi'nde “yalnızlık içindeki devlet” görünümündeki Türkiye, yeni dönemde birden bire etkin bir güç hâline gelme potansiyeline sahip olmuştur. Bunu gerçekleştirmek için rekabet alanlarını göz önünde bulundurarak ama tarihî çekişmeleri de saplantı hâline getirmeden oluşturulacak Türk-Rus işbirliğinin gerekli olduğunu fark etmiş ve aynı zamanda, NATO içindeki müttefiki ABD'yi yer yer karşısına alması gerektiğini de görmüştür. Uzun süre yürütmek zorunda kaldığı blok siyasetinden yeterince zarar etmiş olan Türkiye, bu noktada Ankara merkezli politikaları tercih etme fırsatını yakalamış ve Karadeniz'deki iktidar savaşında, “kendisinden yana” bir tavır koymuştur. Gerek şartların uygun oluşu gerekse eski rakip Rusya'nın bakış açısıyla olan paralellik, Türkiye'nin elini rahatlatmıştır. Rusya'nın Türkiye ile gerçekleştirmek istediği üst düzey işbirliğinin altında yatan bir sebep de Türkiye'nin bölgedeki gücünün kontrol dışına çıkmasına engel olmak ve bölgedeki yeni dengede tek belirleyici olmasının önüne geçmektir. Bu noktada, eski gücünün çok gerisinde olan Rusya, Türkiye'yi karşısına almak yerine, belli konularda beraber hareket etmeyi uygun görmüştür. Bu durumun ortaya çıkmasında, her iki ülke açısından ortaya çıkan menfaat birliği alanlarının varlığı, taraflar açısından yeterince ikna edicidir. Uzun bir süre sonra ilk defa, bir coğrafyada “tek başına olmasa da koalisyon yoluyla iktidar olma” fırsatını yakalayan Türkiye, belirli alanlarda Türk-Rus ittifakının oluşmasında etkin bir rol oynayarak Karadeniz'de iktidar olabilmıştır. Bu sayede Karadeniz iktidarı hem bölge içinde kalmış hem de

---

⁶⁰¹ Özarslan, Jeopolitik, s. 15-16.

Türkiye, yaptığı açılımla bölgede yeni dış politika ufuklarına yönelebilmektedir. Çatışma alanları yerine işbirliği alanlarını öne çıkaran bu anlayış, uluslararası ilişkilerin temel kuralı olan “menfaat odaklı politika üretme ve uygulama” anlayışıyla da uyumludur. Bu yönüyle Karadeniz örneği, değişik zeminlerde de Türk dış politikası yapıcıları ve uygulayıcıları için güzel bir örnek teşkil etmelidir⁶⁰².

II. KEİÖ’NÜN Uluslararası Kuruluşlarla İlişkileri

KEİÖ’nün dış ilişkilerinin temel hukukî dayanağı, KEİÖ Şartının 9. maddesidir. “Üçüncü Taraflarla İlişkiler” başlıklı maddede, üçüncü tarafların devletler, uluslararası örgütler ve kurumlar olduğu belirtilerek karşılıklı ilgi alanına giren değişik konularda, üçüncü kişilerle işbirliğine gidilebileceğine işaret edilmiştir. Aşağıda, KEİÖ bünyesinde kabul edilen belgeler ve KEİÖ’nün uluslararası kuruluşlarla imzaladığı önemli metinler ele alınarak KEİÖ’nün dış ilişkilerinin hukukî zemini değerlendirilecektir.

A. KEİÖ-AB İlişkileri

KEİ girişiyle başlayan ve uluslararası örgüt kimliğini kazandıktan sonra yeni bir evreye geçen KEİÖ’nün uluslararası kuruluşlarla ilişkilerinde, önem derecesi itibarıyla ilk sırayı AB almaktadır. Kuruluş aşamasından itibaren yukarıda ele alınan bütün önemli belgelerde en çok tekrar edilen ve KEİÖ’nün bir çeşit siyasî kible olarak kabul ettiği kuruluş olan AB ile ilişkilerinde, beş önemli belge dikkat çekmektedir. Bunlardan üçü, KEİÖ bünyesinde ortaya çıkmış metinlerdir ve sırasıyla “KEİÖ ve AB Arasında İşbirliği Platformu”⁶⁰³, “AB ile İşbirliğinin Arttırılmasına Yönelik KEİÖ Üyesi Devletlerin Dışişleri Bakanları Bildirisi”⁶⁰⁴ ve “KEİÖ-AB Etkileşimi: KEİÖ Yaklaşımı”⁶⁰⁵ başlıklı belgelerdir. Diğer iki belgeden biri, AB Komisyonu tarafından hazırlanan “Karadeniz Sinerjisi-Yeni Bir Bölgesel İşbirliği

---

⁶⁰² Özarslan, İttifak, s. 72.

⁶⁰³ Belgenin tam metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 308-311; Permanent International Secretariat, **BSEC Handbook of Documents**, V. 4, İstanbul 2000, s. 110-113.

⁶⁰⁴ Belgenin tam metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 305-307.

⁶⁰⁵ Belgenin tam metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 287-304.

Girişimi”⁶⁰⁶ başlıklı metindir⁶⁰⁷. Son belge ise ortak açıklama niteliğindedir ve AB üyesi devletler ile Geniş/Genişletilmiş Karadeniz Bölgesi Dışışleri Bakanları tarafından kabul edilmiştir⁶⁰⁸. Aşağıda, kabul edilmiş olan bu belgeler sırayla ele alınacaktır.

1. KEİÖ-AB İşbirliği Platformu

KEİÖ ile AB arasında işbirliği platformu oluşturulmasına dair belge, 30 Nisan 1999’da Tiflis’te gerçekleştirilen 13. KEİ Dışışleri Bakanları Toplantısı’nda kabul edilmiştir. Bu toplantı, KEİ’nin KEİÖ’ye dönüşmeden önceki son Dışışleri Bakanları toplantısıdır. Zira KEİÖ, uluslararası hukuk açısından 1 Mayıs 1999 tarihi itibarıyla kurulmuştur.

Belgenin ilk maddelerinde KEİÖ’nün bakış açısı, Karadeniz Bölgesi’ndeki amaçları ve uluslararası toplum içindeki yeri bir kez daha vurgulanarak AB ile ortaklıklara işaret edilmiştir. Özellikle KEİÖ’nün yeni Avrupa mimarîsi içinde yer alma isteği belirtilmiştir. Bu bağlamda KEİÖ, AB’ye verdiği özel önemi açıkça ifade ederek AB’nin temel aldığı işbirliği alanlarının KEİÖ tarafından da benimsendiğini ve somut bir hedef olarak AB-KEİÖ ekonomik alanını oluşturmayı amaçladığını ortaya koymuştur. Bu sebeple AB’den destek beklediğini beyan etmiştir. KEİ girişiminin uluslararası örgüt statüsüne dönüşmesinin bir fırsat olarak değerlendirilmesi gerektiğine atıf yapılmış ve yapılacak anlaşmalar yoluyla somut projelerin hayata geçirilebileceği dile getirilmiştir. Bu bağlamda, KTKB’nin varlığının da ayrı bir değer taşıdığına dikkat çekilmiştir.

Belgeye göre işbirliği platformu oluşturulmasına yönelik olarak düşünülen araçların başında, kurumlar düzeyinde ilişkilerin geliştirilmesi gelmektedir. AB ile KEİÖ üyesi devletler arasındaki diyalogun arttırılması, KEİÖ ve AB Dönem

---

⁶⁰⁶ Belgenin tam metni için bkz. AB Resmî İnternet Sayfası, http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com07_160_en.pdf, (14.11.2011).

⁶⁰⁷ Bundan sonra, “Karadeniz Sinerjisi” olarak anılacaktır.

⁶⁰⁸ Ortak Açıklamanın tam metni için bkz. AB Resmî İnternet Sayfası, http://www.eeas.europa.eu/blacksea/doc/joint_statement_blacksea_en.pdf, (14.11.2011).

Başkanlıklarının teması, ortak Troyka toplantıları, KEİÖ Daimî Sekreteryası ve AB Komisyonu arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası ile KTKB arasında proje odaklı işbirliğinin sağlanması, AB Komisyonu'nun KTKB'ye teknik destek vermesi gibi somut öneriler bu belgede dile getirilmiştir. Bu noktada KEİÖ, bir de taahhütte bulunmuştur. Buna göre KEİÖ, uluslararası ekonomik düzene uygun olarak dış ticaret rejimlerinin serbestleştirilmesini ve uyumlulaştırılmasını vaat etmekte ve bu bağlamda, KEİÖ üyesi devletlerin DTÖ'ye katılımını ilk önemli adım olarak kabul ettiğini beyan etmektedir. Bu amaçların gerçekleştirilebilmesi için KEİÖ, AB'den, gerekli desteği vermesini beklediğini tekraren ifade etmiştir.

2. Kişinev Bildirisi

Kişinev Bildirisi, 28 Ekim 2005 tarihli KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi toplantısının akabinde yayımlanmış bir metindir. KEİÖ üyesi devletlerin Dışişleri Bakanları tarafından ilân edilen bu belgenin giriş kısmında, BMÖ ve AGİT ilkelerine atıf yapılmış ve KEİÖ tarafından kabul edilmiş belgelerde de aynı ilkelerin benimsendiğine işaret edilmiştir. Güvenlik, istikrar ve refah temelinde, demokrasi, ekonomik gelişim ve sosyal adalet yoluyla KEİÖ'nün Birleşik Avrupa'ya katkı yapma arzusu dile getirilmiş ve AB ile ilişkilerin güçlendirilmesinin KEİÖ için ayrı bir itici güç yaratacağı ve diğer uluslararası örgütlerle yakın bir etkileşim sağlayacağı ifade edilmiştir.

Bildirinin metin kısmında ise öncelikle Karadeniz Bölgesi'nin sahip olduğu avantajlar sıralanmış ve bu şartların KEİÖ-AB işbirliği için karşılıklı bir fayda temin edeceği belirtilmiştir. KEİÖ'nün AB'ye verdiği özel önem tekrar edilmiş ve her iki kuruluş arasındaki etkileşimin daha üst düzeyde gerçekleşmesi gerektiği dile getirilmiştir. Bu işbirliğinin ve etkileşimin eylem odaklı ve öncelikli alanlarda gerçekleştirilmesinin şart olduğuna işaret edilerek KEİÖ'nün kurumsal açıdan bunu gerçekleştirebilecek bir yapıya sahip olduğu hatırlatılmıştır. KEİÖ'nün kendi organları dışında KEİ İş Konseyi, KTKB, UKÇM ve KEİPA gibi değişik alanlarda faaliyet gösteren ilgili kuruluşlarının varlığı; çeşitli çalışma grupları ve Proje

Geliştirme Fonu gibi alt organlar eliyle yürütülen faaliyetleri zikredilerek AB ile işbirliği için gerekli alt yapının kurulu olduğunun altı çizilmiştir.

3. KEİÖ-AB Etkileşimi: KEİÖ Yaklaşımı

“KEİÖ-AB Etkileşimi: KEİÖ Yaklaşımı” başlıklı belge, KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi’nin verdiği yetkiye dayanarak UKÇM tarafından hazırlanmıştır. 17 Ocak 2007 tarihinde İstanbul’da yapılan KEİÖ Yüksek Düzeyli Memurlar Komitesi toplantısında kabul edilen bu belge, çalışma raporu tarzındadır ve KEİÖ üyesi devletler de bu metne kendi bakış açılarını yansıtarak katkı sunmuşlardır. Resmî KEİÖ belgesi sıfatını kazanan bu belge, AB Komisyonu’na sunulmuştur⁶⁰⁹.

Belgenin giriş kısmında, Geniş/Genişletilmiş Karadeniz Bölgesi’nin AB için artan siyasî ve ekonomik öneminden bahsedilmiş ve KEİÖ üyesi devletlerle AB arasında değişik düzeylerde kurulan ve devam eden ilişkiler hatırlatılmıştır. KEİÖ-AB ilişkilerinin temelini sorgulandığı bu bölümde, KEİÖ ile AB arasındaki işbirliğinin doğal ve mantıklı bir zemine dayandığı; 21. yüzyılda yeni Avrupa mimarîsi içinde Karadeniz Bölgesi’nin önem taşıdığı; KEİÖ’nün bölgedeki tek uluslararası örgüt olduğu, kurumsal olarak oturmuş bir yapısının bulunduğu; AB ile işbirliğini arttırmak istediği ve bu bağlamda AB açısından bölgesel bir ortak olarak kabul edilebileceği ifade edilmiştir.

Belgenin Dördüncü, Beşinci ve Altıncı Bölümü, işbirliği alanlarına ve araçlarına ayrılmıştır. Buna göre ulaşım, enerji, iletişim, ticaret ve ekonomik faaliyetler, çevrenin korunması ve sürdürülebilir gelişme, örgütlü suçlarla mücadele, kurumsal ve sosyal sektörler, bilim ve teknoloji alanları öncelikli olarak kabul edilmiş ve bu alanlarda hukuken bağlayıcı anlaşmalar yapılması gerektiği ifade edilmiştir. Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası, Avrupa Yatırım Bankası, KTKB gibi malî kurumlar ile INOGATE, TRACECA, Karadeniz Komisyonu, Proje Geliştirme Fonu gibi programlar aracılığıyla işbirliğinin somut düzeyde geliştirilebileceğine

---

⁶⁰⁹ Bkz. Stribis ve Karabelas, s. 287-289.

işaret edilmiştir. Etkileşimi arttırmak üzere de değişik öneriler sıralanmıştır. Tarafların karşılıklı olarak birbirlerinin resmî toplantılarına katılmaları; çeşitli seviyelerde düzenli olarak ortak toplantılar, konferanslar ve seminerler gerçekleştirmeleri; AB ve KEİÖ kurumları arasında aynı statüde bulunanların, özellikle de AB Parlamentosu ile KEİPA'nın ilişkilerini geliştirmeleri; KEİÖ'nün ilgili kuruluşları olan KEİ İş Konseyi'nin, KTKB'nin ve UKÇM'nin çalışmalarına destek olunması gibi tavsiyelerin hayata geçirilmesiyle her iki kuruluş arasındaki işbirliğinin gelişeceği belirtilmiştir. İşbirliğinin gelişmesinde temel şartın somut adımlardan geçtiği de bir kez daha vurgulanmıştır.

4. Karadeniz Sinerjisi

11 Nisan 2007 tarihinde AB Komisyonu tarafından hazırlanarak AB Konseyi'ne ve AB Parlamentosu'na sunulan Karadeniz Sinerjisi isimli belgenin girişinde, 1 Ocak 2007 tarihinden itibaren Bulgaristan'ın ve Romanya'nın AB üyesi olmasıyla Karadeniz Bölgesi'nin AB açısından taşıdığı önemin arttığı belirtilmiştir. Avrupa, Türkistan ve Ortadoğu arasındaki konumuyla, zengin doğal kaynaklarıyla ve büyüyen pazarıyla önemli bir enerji ve ulaşım akışının gerçekleştiği bölgede dondurulmuş çatışmalar, çevre sorunları, yasa dışı göç ve örgütlü suçlar gibi bazı sıkıntıların yaşandığına da dikkat çekilmiştir. AB Komşuluk Politikası çerçevesinde refah, istikrar ve güvenlik temelinde gelişmesi istenen bölgede enerji, ulaşım, çevre, gümrükler ve sınırlar arası geçiş ile güvenlik gibi anahtar rol oynayan sektörlerle yönelmenin gerekli olduğu ve bu sebeple AB Komisyonu'nun yeni bir bölgesel girişim olarak Karadeniz Sinerjisi anlayışını ortaya koyduğu ifade edilmiştir. Karadeniz Sinerjisi'nde ortaya çıkan temel görevin, Karadeniz Bölgesi ile AB arasında bir bütün olarak ortak çıkarlara dayalı işbirliğini geliştirmek olduğunun altı çizilmiştir.

Karadeniz Sinerjisi'nde kısa ve orta vadeli hedeflerin belirlendiği öncelikli konular tespit edilmiştir. Buna göre demokrasi, insan hakları ve iyi yönetim; gümrükler ve sınırlar arası geçişlerin yönetimi; dondurulmuş çatışmalar; enerji; ulaşım ve taşımacılık; çevre; denizcilik; balıkçılık; ticaret; araştırma ve eğitim ağı;

bilim ve teknoloji; istihdam ve sosyal meseleler; bölgesel kalkınma alanları öncelikli alanlar olarak belirlenmiştir. Bu noktada bölgesel örgütler konusu ele alınarak KEİÖ'nün bölgedeki önemine vurgu yapılmıştır. KEİÖ ile AB arasındaki ortaklıklara işaret edilmiş ve Karadeniz Sinerjisi içinde, Türkiye ile Rusya'nın öncülük ettiği KEİÖ'nün bu anlamda çok önemli bir konuma sahip olduğu belirtilmiştir.

Karadeniz Sinerjisi kapsamında ele alınan son husus ise malî boyut olmuştur. Ortak projelerin hayata geçirilmesinde AB bünyesindeki programlar aracılığıyla malî kaynak yaratılabileceği ve bölgeye yönelik faaliyet gösteren Avrupa Yatırım Bankası, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası ile KTKB'nin bu anlamda önem taşıdığı, Karadeniz Sinerjisi'nin bu kuruluşlara yeni imkânlar sunabileceği ifade edilmiştir. AB'nin bölgedeki varlığının yeni fırsatlar yaratacağı ve yeni pencereler açacağı dile getirilerek Karadeniz Sinerjisi'nin bu amaçlara katkı yapacağı beyan edilmiştir.

5. Kiev Ortak Açıklaması

14 Şubat 2008 tarihli Kiev Ortak Açıklaması, AB üyesi ve Geniş/Genişletilmiş Karadeniz Bölgesi devletlerinin Dışişleri Bakanlarını bir araya getirmiş olan bir belgedir. Karadeniz Sinerjisi çerçevesinde bir araya gelen Dışişleri Bakanları, Geniş/Genişletilmiş Karadeniz Bölgesi'ndeki fırsatları ve engelleri değerlendirerek Karadeniz Sinerjisi'nin bölgesel kalkınmaya ve işbirliğine yönelik önemli bir araç olduğunu belirtmişlerdir. Ulaşım, enerji ve iletişim alt yapısını güçlendirmek, ticaret ve yatırım trafiğini arttırmak yönündeki irade mutabakatını dile getiren bakanlar çevre, denizcilik, balıkçılık, doğal ve insan kaynaklı afetler, iklim değişiklikleri, yasa dışı göç ve örgütlü suçlar gibi konularda da ortak çalışmalar yürütülmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Ayrıca bakanlar, demokrasiyi ve insan haklarını güçlendirmek ve sivil toplumu geliştirmek açısından da Karadeniz Sinerjisi'nin kullanışlı bir araç olduğuna işaret etmişlerdir. Açıklamada dile getirilen son husus ise KEİÖ'dür. AB Komisyonu'nun KEİÖ'deki gözlemcilik statüsüne

değerinilerek KEİÖ'nün AB için önemsendiği ve Karadeniz Sinerjisi'nin şekillenmesinde KEİÖ'nün ve faaliyetlerinin dikkate alındığı belirtilmiştir.

6. Değerlendirme

KEİÖ-AB ilişkilerine yönelik olarak ele alınan yukarıdaki metinleri, iki ayrı grupta değerlendirmek gereklidir. İlk grubu, KEİÖ bünyesinde kabul edilen belgeler oluşturmaktadır. Diğer grup ise Karadeniz Sinerjisi'nden ve Kiev Ortak Açıklamasından oluşmaktadır. İlk grupta yer alan belgelerde ilk dikkat çeken husus, metinlerin şeklen benzer bir tarzda hazırlanmış olmasıdır. Metinlerin tamamında her iki kuruluş arasındaki ortaklıklar ve benzerlikler vurgulanmıştır. İlkeler, amaçlar ve kurumlar arasındaki ortak payda, her vesileyle tekrarlanmaktadır. Bu ortak paydalar ifade edilirken AB'nin KEİÖ açısından taşıdığı önem vurgulanmış ve KEİÖ'nün AB'yi rehber olarak kabul ettiği mesajı verilmek istenmiştir. Bu sebeple ortak ilkelerin, amaçların ve kurumsal benzerliğin oluşmasında tercihlerin örtüşmesinden ziyade, uluslararası toplum içinde AB'nin bir kılavuz olarak tanındığı izlenimi yaratılmıştır. İlk grupta yer alan metinlerde ortaya çıkan bir başka önemli husus, KEİÖ'nün doğrultusunun açıkça AB olarak ilân edilmiş olmasıdır. Özellikle 1990'lı yıllardan itibaren yeniden şekillenen Avrupa kıtasındaki yerini sağlamlaştırmak ve yeni Avrupa mimarîsinde kurumsal kimliğiyle rol oynamak isteyen KEİÖ, ilişkilerin ve dolayısıyla işbirliğinin gelişmesinin elzem olduğuna dair gerekçeleri sıralayarak AB ile ilişkilerini yeni bir aşamaya taşımak istemektedir.

KEİÖ tarafından hazırlanan ve ilk grupta bulunan belgelerde, sürekli olarak somut işbirliğine atıf yapılmaktadır. Ortak kurumsal çalışmaların, somut projelerin ve programların ismen zikredilmesi işbirliğinin fiilen hayata geçirilmesine yönelik arzunun yansımalarıdır. Ekonomik tabanlı bir örgüt olması sebebiyle doğrudan ve/veya dolaylı olarak ekonomiyi ilgilendiren işbirliği sahalarına işaret edilmiş ancak bunun dışında, işbirliğinin gelişmesine katkı sağlayacak başka alanlarda da ilişkilerin geliştirilmesine yönelik irade beyanında da bulunulmuştur. KEİÖ'nün bu mantığının arkasında yatan gerekçe, ilişkilerin her zeminde sıcaklığını ve devamlılığını sağlamaktır. Ancak bu çabaların aynı derecede karşılık bulmadığı da metinlerin

dilinden anlaşılmaktadır. Yukarıda da değinildiği üzere AB, KEİÖ kadar istekli görünmemekte ve ilişkileri düşük bir profilde devam ettirmektedir. Zira KEİ girişiminin hayata geçirilmesinden itibaren on beş yıllık bir süre geçmesine rağmen, 17 Ocak 2007 tarihli “KEİÖ-AB Etkileşimi: KEİÖ Yaklaşımı” başlıklı belgenin diliyle AB eksenli işbirliğinin ifade edildiği daha eski tarihli belgelerin dili arasında nitelik itibarıyla büyük bir fark bulunmamaktadır. Nitekim ele alınan bu üç belgede sürekli olarak, somut projelerin hayata geçirilmesinden bahsedilmesi ve işbirliğini geliştirmek için uygun araçların sürekli olarak tekrarlanması da KEİÖ-AB ilişkilerinin bu cârî durumunu ortaya koyan göstergelerdir.

KEİÖ-AB ilişkilerine yönelik ikinci grubu oluşturan belgelerin bel kemiğini Karadeniz Sinerjisi oluşturmaktadır. Bu metnin girişinde, AB’nin KEİÖ’ye olan ilgisinin artış sebebi ifşa edilmiştir. Bulgaristan’ın ve Romanya’nın AB üyesi olmasıyla birlikte AB’nin sınırları Karadeniz kıyılarına ulaşmış olmaktadır. Bu da ister istemez, AB’nin Karadeniz Bölgesi’ni ve doğal olarak KEİÖ’yi daha çok dikkate almak zorunda kalmasına yol açmıştır. Karadeniz Sinerjisi’nde de daha önceki belgelerde olduğu üzere, yine aynı yöntem izlenerek öncelikli işbirliği alanları belirlenmiştir. Ancak bu defa demokrasi, insan hakları ve sivil toplum vurgusu ile bölgedeki dondurulmuş çatışmalar meseleleri daha ön plândadır⁶¹⁰. Bu da AB’nin takip ettiği komşuluk politikası çerçevesinde önem verdiği ve vurguladığı konuları, Karadeniz Bölgesi’ne ve KEİÖ’ye de teşmil ettiğini göstermektedir. Karadeniz Sinerjisi’nde dikkat çekilen son bir husus da AB’nin malî konulara bakışıdır. Bu yeni belgeyle ve anlayışla birlikte AB, malî anlamda daha çok destek verme vaadinde bulunmuş olmaktadır. AB içindeki malî imkânların Karadeniz Bölgesi’ne ve gerek doğrudan KTKB’ye gerekse dolaylı olarak KEİÖ’ye yansıtacağı ifade edilmektedir. Tabiri caizse AB, yeni genişlemesinden sonra bölge ve KEİÖ için kesenin ağzını açacağını ilân etmektedir⁶¹¹. Bu gruptaki diğer belge olan Kiev Bildirisi ise Karadeniz Sinerjisi ile başlayan yeni sürecin ilk önemli sembolik adımı olma özelliğini taşımaktadır. Dışişleri Bakanları düzeyinde yapılan ortak açıklamayla

⁶¹⁰ Bkz. Burcu Gültekin-Punsmann ve Krassimir Y. Nikolov, “European Union Approaches to Fostering Synergies of Cooperation and Integration around the Black Sea”, **Southeast European and Black Sea Studies**, Vol. 8, No. 2, June 2008, s. 120-121.

⁶¹¹ Benzer yönde bkz. Hamilton, s. 324.

Karadeniz Sinerjisi'ne vurgu yapılmış ve yalnızca kısa vadeli bir işbirliği ve ortaklık temelinde hareket edilmediği mesajı verilmek istenmiştir. Ayrıca, açıklamanın şeklinden hareketle tarafların irade beyanlarında mutabakatın sağlanmış olduğu da yansıtılmak istenen bir başka mesajdır.

Karadeniz Sinerjisi, Karadeniz Bölgesi'nin AB radarlarının etkisi altına girdiğini ve bölge için AB'nin belirsiz bir coğrafya olmadığını gösteren bir belge niteliği de taşımaktadır. Bu belgeyle ilk defa, bölgedeki önemli tarafların tamamına yönelik bir hamle yapılmış olmaktadır⁶¹². Bu noktada, EMERSON'a göre KEİÖ'nün öne çıkarılmasında, "Rusya'yı AB tiyatrosu alanına çekme" maksadı da vardır. AB'nin komşuluk politikasının dışında kalan Rusya, bir devlet olarak değil ama kurumsal bir araç olan KEİÖ yoluyla AB zeminine çekilmek istenmektedir. Ayrıca belgede, Karadeniz Sinerjisi'nin hayata geçirilebilmesi için KEİÖ dışında bölgesel yeni bir oluşumun hayata geçirilmesine gerek duyulmadığı ifade edilmiş olmaktadır. Bununla birlikte, bölgede varlığını sürdüren her türlü diğer bölgesel girişimlerin destekleneceği yönünde ifadeler de yer verilmiştir⁶¹³. Dolayısıyla Karadeniz Bölgesi'nde AB'nin KEİÖ'ye uluslararası kuruluşlar içinde öncelik tanıdığı, aynı çapta yeni bir kuruluşa ihtiyaç duymadığı ancak diğer taraflarla işbirliğine de açık olduğu, Karadeniz Sinerjisi isimli belgenin dilinden anlaşılmaktadır.

B. KEİÖ-BMÖ İlişkileri

KEİÖ ile BMÖ arasındaki ilişkilerin hukukî dayanağı, BMÖ Genel Kurulu tarafından alınmış olan üç adet karardır. Bu kararların ilki, KEİÖ'nün BMÖ Genel Kurulu'nda gözlemci olma talebi üzerine alınmıştır. Bu talep, BMÖ Genel Kurulu'nun 8 Ekim 1999 tarihli ve 54/5 sayılı yukarıda bahsedilen kararıyla kabul

---

⁶¹² Yannis Tsantoulis, **Black Sea Synergy and Eastern Partnership: Different Centres of Gravity, Complementarity or Confusing Signals?**, International Centre for Black Sea Studies, Athens 2009, s. 2-3.

⁶¹³ Michael Emerson, **The EU's New Black Sea Policy: What Kind of Regionalism is this?**, CEPS, Brussels 2008, s. 8-10. KEİÖ'nün önemiyle ilgili olarak benzer yönde bkz. Tsantoulis, s. 4; Gültekin-Punsmann ve Nikolov, s. 121; Svetlozar A. Andreev, "The Future of European Neighbourhood Policy and the Role of Regional Cooperation in the Black Sea Area", **Southeast European and Black Sea Studies**, Vol. 8, No. 2, June 2008, s. 104.

edilmiştir. Bu kararda, KEİÖ'nün üyeleri arasında karşılıklı güvene dayanan işbirliğini geliştirmeye gayret eden bir uluslararası örgüt olarak kabul gördüğü ve BMÖ'nün de uluslararası hukuk temelinde iki ve çok taraflı işbirliğinin gelişmesine yönelik desteği ifade edilmiştir. KEİÖ'nün BMÖ'nün bu anlayışına uygun bir yapılanma olduğu belirtilerek gözlemci olarak kabul edilmesine karar verilmiştir.

KEİÖ ile BMÖ arasında işbirliğinin kurulmasına ve geliştirilmesine yönelik iki adet BMÖ Genel Kurul kararı bulunmaktadır. Bunlardan ilki, 55/211 sayılı ve 20 Aralık 2000 tarihli⁶¹⁴. Kararın giriş kısmında, BMÖ'nün ve KEİÖ'nün kurucu belgelerindeki amaçlara atıf yapılarak KEİÖ'nün BM sisteminin ilkelerine ve amaçlarına katkı yapacağı düşüncesiyle her iki örgüt arasındaki işbirliğinin güçlendirilmesine karar verildiği belirtilmiştir. Beş madde hâlinde alınan kararlarda ise her iki örgütün Genel Sekreteri arasında istişarelerin gerçekleştirilmesine, BMÖ uzman kurumlarının ve programlarının BMÖ ve KEİÖ Genel Sekreteri ile işbirliği yapmasına yönelik çağrılar yapılmıştır.

BMÖ Genel Kurulu'nun işbirliğini geliştirmeye yönelik olarak aldığı ikinci karar, 21 Kasım 2002 tarihli ve 57/34 sayılı “BMÖ ve KEİÖ Arasında İşbirliği” konulu karardır. Yukarıda değinilen bu kararın girişinde BMÖ Genel Kurulu ile KEİÖ arasında kurulan ilişkinin hukukî dayanakları belirtilerek BMÖ ile KEİÖ arasındaki ortak ilkeler ve amaçlar tekrar edilmiştir. On dört maddede düzenlenmiş olan bu kararda, KEİÖ'nün 25 Haziran 2002 tarihli Zirve Toplantısı kararlarına işaret edilmiş ve Karadeniz Bölgesi'nde güvenliği ve istikrarı güçlendirmeye yönelik olarak KEİÖ tarafından gösterilen çabanın takdirle karşılandığı ifade edilmiştir. KEİÖ'nün değişik alanlarda işbirliğini gerçekleştirmeye yönelik etkinliklerinden ve diğer uluslararası kuruluşlarla tesis ettiği ilişkilerden duyulan memnuniyet dile getirilmiştir. Bu bağlamda, KEİÖ'nün BMÖ uzman kurumlarıyla imzaladığı belgelerin işbirliğini güçlendireceği belirtilerek bu durumun ortaya çıkmasından duyulan memnuniyetin özellikle altı çizilmiştir.

---

⁶¹⁴ Kararın tam metni için bkz. BMÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N00/571/81/PDF/N0057181.pdf?OpenElement>, (15.11.2011).

BMÖ Genel Kurulu'nun KEİÖ ile ilgili aldığı kararların somut yansımaları, KEİÖ ile BMÖ uzman kurumları arasında imzalanan anlaşmalarda görülmektedir. KEİÖ ile BMÖ uzman kurumları arasında UNIDO ile ilişki kurulmasına dair 8 Eylül 1997 tarihli⁶¹⁵, BMÖ Avrupa Ekonomik Komisyonu ile işbirliğine yönelik 3 Temmuz 2001 tarihli⁶¹⁶, UNEP ile işbirliğine yönelik 2 Şubat 2002 tarihli⁶¹⁷ ve UNDP ile işbirliğine yönelik 1 Aralık 2006 tarihli⁶¹⁸ dört adet anlaşma yapılmıştır.

UNIDO ile KEİÖ arasında ilişki kurulmasına dair 8 Eylül 1997 tarihli anlaşmanın giriş kısmında, her iki kuruluşun amaçları arasındaki ortaklıklardan bahisle yakın bir ilişki kurulmasına karar verildiği ifade edilmiştir. Anlaşma metnine bakıldığında her iki kuruluşun birbirlerinin toplantılarına katılması, karşılıklı olarak istişarî görüşmeler yapması, bilgi ve belge değişimi gerçekleştirmesi konularında mutabık kalındığı görülmektedir. Metinde işbirliği alanları da somut olarak belirlenmiştir. Buna göre yatırım, enerji, KOBİ, insan kaynakları, endüstriyel istatistik ve çevre alanlarında KEİÖ ve UNIDO arasında işbirliği gerçekleştirilecektir.

3 Temmuz 2001 tarihli anlaşma ise KEİÖ ile BMÖ Avrupa Ekonomik Komisyonu arasında imzalanmıştır. Anlaşmanın giriş kısmında yine, her iki kuruluş arasındaki amaca ve hedeflere dayalı ortaklık vurgulanarak BMÖ Genel Kurulu'nda KEİÖ ile ilgili olarak alınan kararlara atıf yapılmıştır. Anlaşmanın 1. maddesinde, her iki kuruluşa üye devletlerde istikrarı ve refahı sağlamak üzere yakın işbirliği

---

⁶¹⁵ Anlaşma metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 313-315. İnternet üzerinden erişim için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/documents/LegalDocuments/agreementmous/m5/Download/UNIDO.pdf>, (15.11.2011).

⁶¹⁶ Anlaşma metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 317-321. İnternet üzerinden erişim için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/documents/LegalDocuments/agreementmous/m5/Download/UNECE.pdf>, (15.11.2011).

⁶¹⁷ Anlaşma metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 323-326. İnternet üzerinden erişim için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/documents/LegalDocuments/agreementmous/m5/Download/UNEP.pdf>, (15.11.2011).

⁶¹⁸ Anlaşma metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 327-330. İnternet üzerinden erişim için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/documents/LegalDocuments/agreementmous/m5/Download/AGREEMENTBSECUNDP.pdf>, (15.11.2011).

gerçekleştirileceği ifade edilmiş ve bu bağlamda, her iki kuruluşun Daimî Sekreteriyalarının koordinasyonu sağlayacağı belirtilmiştir. 2. maddede işbirliği alanları sayma yoluyla sıralanmıştır. Maddeye göre ekonomik analiz ve istatistik, çevrenin korunması, enerji, taşımacılık, ticaret, sanayi ve girişimcilik konularında işbirliği gerçekleştirilecektir. İşbirliğinin araçları ise istişarî çalışmalar, bilgi ve belge değişimi, toplantılara karşılıklı katılım olarak 3. maddede tespit edilmiştir.

UNEP ile işbirliğine yönelik 2 Şubat 2002 tarihli anlaşma ise çevrenin korunmasını esas alan bir metindir. Karadeniz Bölgesi'nde çevrenin korunmasının gerekliliğinin belirtildiği, bu anlayışın yerel, millî ve bölgesel düzeyde hayata geçirilmesinin vurgulandığı metnin giriş kısmında KEİÖ üyesi devletlerinin çoğunun bu konuda teknik desteğe ihtiyacı olduğu ifade edilmiştir. Anlaşmanın ilk maddelerinde, UNEP tarafından atıf yapılan bu konudaki önemli uluslararası belgelerden bahsedilmiş ve her iki kuruluş arasındaki işbirliğinin esasları arasında bu metinlerin temel alınmasına karar verilmiştir. Bilgi, belge ve yayın değişimi ile toplantılara karşılıklı katılım konusunda mutabık kalınmıştır. UNEP, KEİÖ'nün bu konuda yapacağı çalışmalara destek olacağını beyan etmiş, KEİÖ de UNEP Çevre Fonu'na katkı yapmayı kabul etmiştir. Son olarak bu anlaşmanın KEİÖ üyesi devletlerin UNEP ile yaptığı ikili işbirliğine hâlel getirmeyeceği de kayıt altına alınmıştır.

KEİÖ'nün BMÖ uzman kurumlarıyla yaptığı son anlaşma, UNDP ile işbirliğine yönelik 1 Aralık 2006 tarihli anlaşmadır. Anlaşmanın girişinde, UNDP'nin gelişmekte olan ve ekonomik olarak geçiş süreci yaşayan ülkelere yaptığı yardımlara değinilmiştir. Bu bağlamda, BMÖ Genel Kurulu'nun KEİÖ ile ilgili aldığı kararlar kapsamında her iki kuruluş arasında yakın bir işbirliği gerçekleştirilmesine karar verildiği belirtilmiştir. Anlaşmanın ilk maddesinde, ortak çıkarlara dayalı yakın işbirliği gerçekleştirilecek projelerin ve programların konuları sıralanmıştır. Buna göre yoksulluğun azaltılması, bölgesel bütünleşme, kapasite inşası, iyi yönetim, cinsiyet eşitliği, krizlerin önlenmesi ve dönüşüm, bilgi ve iletişim teknolojisinde gelişim, enerji ve çevre ile taraflar arasında belirlenecek diğer alanlardaki projelerde ve programlarda yakın bir işbirliği gerçekleştirilecektir.

Anlaşmanın diğer maddelerinde, bu konularla ilgili programlarla, projelerle ve diğer etkinliklerle ilgili olarak tarafların birbirinden teknik yardım talep edebileceği belirtilmiş; bilgi ve belge değişimi, toplantılara karşılıklı katılım, düzenli bilgilendirme faaliyetleri gibi hususlarda mutabakata varıldığı beyan edilmiştir. Bu anlaşmanın akabinde, 28 Haziran 2007 tarihinde ikinci bir anlaşma da İstanbul'da imzalanmıştır. Bu anlaşma, Karadeniz Ticaret ve Yatırım Teşvik Programı yoluyla bölgede ekonomik gelişmeyi sağlamayı ve bölge devletleri arasında ticareti ve yatırım faaliyetlerini arttırmayı hedeflemiştir. Ayrıca KEİÖ üyesi devletler arasında olumlu etkiler yaratarak siyasî diyalogu geliştirmek de bu programın bir diğer önemli hedefidir⁶¹⁹.

KEİÖ'nün yukarıda bahsedilen uzman kurumlar dışında FAO ile de yürüttüğü bir takım ilişkiler bulunmaktadır. Tarımın geliştirilmesi ve gıda güvenliği, ticarî faaliyetlerde gıda güvenliği, tüketicilerin korunması ve Karadeniz Bölgesi'nde uyum sağlanması gibi konulara öncelik verilen bu çalışmalarda çeşitli projeler hazırlanmış ve hayata geçirilmiştir⁶²⁰.

KEİÖ'nün BMÖ uzman kurumlarıyla ilişkilerinin kurumsal temaslara ve uygulamaya dayalı olarak iki seviyede devam ettiği görülmektedir. Toplantılara karşılıklı resmî katılım, bilgi ve belge paylaşımı, istişarî nitelikli toplantılar şeklindeki resmî ilişkiler yoluyla teorik çerçeve güçlendirilmektedir. Uygulamada ise belirlenmiş işbirliği alanlarında, BMÖ uzman kurumlarının ihtisas alanına uygun çalışmalar yapılmaktadır. Bu ilişki modelinin daha çok, KEİÖ'nün ilgili BMÖ programlarından yararlanması ve destek sağlaması şeklinde olduğu anlaşılmaktadır. BMÖ ile ilişki içindeki bölgesel örgütlerle karşılaştırıldığında doğal olan bu durum, işbirliği alanlarının zenginleştirilerek güçlendirilmesi suretiyle devam ettirilmelidir. Söz gelimi eğitim, bilim ve kültür alanını da işbirliği alanları içine dâhil eden KEİÖ, BMÖ uzman kurumları içinde önemli bir yere sahip olan UNESCO ile de benzeri işbirliği projelerini hayata geçirmek için girişimlerde bulunmalıdır.

---

⁶¹⁹ Bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/partners/Pages/intorganization.aspx>, (16.11.2011).

⁶²⁰ Bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/partners/Pages/intorganization.aspx>, (16.11.2011).

C. KEİÖ-Dünya Bankası İlişkileri

KEİÖ ile Dünya Bankası arasındaki işbirliğinin hukukî dayanağı, KEİÖ ile Dünya Bankası Avrupa ve Merkezî Asya Bölgesi Bölümü arasında imzalanan ortak mektuptur⁶²¹. Bu mektup, KEİÖ-Dünya Bankası işbirliğinin yapısını ve çerçevesini belirlemektedir. Mektubun ilk maddesinde, “Toplantılar ve Bilgi Paylaşımı” başlığı altında KEİÖ ile Dünya Bankası Avrupa ve Merkezî Asya Bölgesi Bölümü arasında, mümkün oldukça üst düzeyde toplantılar gerçekleştirileceği belirtilmiştir. KEİÖ’nün ilgili kuruluşlarını da kapsayan bu toplantılar arasında, bir ülke esas alınarak gerçekleştirilecek toplantılar da sayılmıştır. Bunun dışında Dünya Bankası Avrupa ve Merkezî Asya Bölgesi Bölümü, KEİÖ temsilcilerini ve/veya çalışanlarını, Dünya Bankası’nın tecrübelerinden faydalanmak üzere projelerle ilgili değişik çalışmalara davet edecektir. Mektubun 2. maddesinde, stratejik işbirliğinden bahsedilmiş ve her iki kuruluş arasında sektör, bölge ve ülke seviyesinde bütünleştirici çalışmalar yapılmasına ihtiyaç duyulduğu ifade edilmiştir. Bu ihtiyacın karşılanabilmesi için öncelikle tarafların birbirini iyi anlaması gerektiğine dikkat çekilerek yöneticiler arasında ilişkilerin geliştirilmesi ve benzer bakış açılarının, belgelerin paylaşılması gerektiği belirtilmiştir.

Ortak mektubun üçüncü maddesi, işbirliği alanlarını düzenlemektedir. Özellikle enerji ve elektrik ticareti, ulaşım alt yapısı, iletişim, tarım, yatırım, eğitim, bilimsel araştırma, teknolojik kalkınma, kurum yenilenmesi ve iyi yönetim, kamu hizmetlerinde saydamlık gibi alanlarda işbirliğine gidilmesi yönünde mutabakat sağlanmıştır. Bu alanlardaki projelerle ilgili olarak her iki kuruluş da birbirini bilgilendirecektir. Bu projelerle ilgili olarak projelerin hayata geçirilebilirliği, KEİÖ’nün çalışmaları ve sorumlulukları göz önünde bulundurulacaktır. Üçüncü maddede ayrıca sınırlar arası gelişmelerin, gümrüklerin ve gümrüklerle ilgili her çeşit verilerin değerlendirileceği belirtilmiş ve özellikle bilgi paylaşımının sağlıklı bir

---

⁶²¹ KEİÖ Daimî Sekreteryası tarafından 1 Şubat 2005 tarihinde yayımlanan ortak mektubun tam metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 335-337. İnternet üzerinden erişim için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/documents/LegalDocuments/agreementmous/m5/Download/WorldBank.pdf>, (16.11.2011).

şekilde gerçekleştirilmesine yönelik çalışmaların yapılacağı ifade edilmiştir. Bu konularda seminerlerin, konferansların, çalıştayların ve sempozyumların düzenlenmesine karar verilmiştir. Ortak mektubun dördüncü ve son maddesi, eşgüdümle ilgilidir. Maddeye göre her iki kuruluş arasındaki eşgüdüm, KEİÖ Daimî Sekreteryası ile Dünya Bankası'nın Belçika'da bulunan Güneydoğu Avrupa Özel Temsilciliği eliyle yerine getirilecektir. KEİÖ ile Dünya Bankası Avrupa ve Merkezî Asya Bölgesi Bölümü arasındaki ilişkiler, KEİÖ üyesi devletlerin Dünya Bankası ile olan ilişkilerine ek yükümlülükler getirmeyecektir.

Dünya Bankası, değişik araçlar yoluyla kalkınmaya yönelik çalışmalara destek olan oldukça köklü ve güçlü bir kuruluştur. Dünya Bankası Avrupa ve Merkezî Asya Bölgesi Bölümü ile KEİÖ arasında imzalanan bu mektupla KEİÖ, uluslararası toplum içinde yer alan önemli bir öznen, KEİÖ Bölgesi içindeki çalışmalara destek sağlama taahhüdü elde etmiş olmaktadır. KEİÖ'nün uluslararası toplum içindeki imajını pekiştiren bu mektupta bahsi geçen alanların bir kısmı, KEİÖ'nün de önemsendiği sektörleri kapsamaktadır. Ancak mektubun içeriğine bakıldığında, sağlanan desteğin daha çok teorik düzeyde kaldığı ve bilgilendirme odaklı olduğu göze çarpmaktadır.

Ç. KEİÖ-Merkezî Avrupa Girişimi (MAG) İlişkileri

KEİÖ ile MAG arasındaki ilişkilerin hukukî dayanağı, her iki kuruluşun Daimî Sekreteriyaları arasında 7 Mart 2011 tarihinde İstanbul'da imzalanan mutabakat zaptıdır⁶²². Belgenin giriş kısmında KEİÖ ve MAG ile genel bilgilere yer verilmiş, her iki kuruluşun nitelikleri ve amaçları sıralanarak ortak yönlerine dikkat çekilmiştir. Özellikle KEİÖ-AB ilişkilerine vurgu yapılmış ve MAG'nin de Avrupa'daki AB, AGİT ve Avrupa Konseyi ile ilişkilerine değinilerek her iki kuruluşun öncelik alanlarının örtüştüğünün altı çizilmiştir. Cârî durumun karşılıklı işbirliğinin geliştirilmesi için müsait ve gerekli olduğu ifade edilerek belgenin ilk

---

⁶²² Mutabakat zaptının tam metni için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/documents/LegalDocuments/agreementmous/t/Download/BSEC%20-%20CEI%20ES%2020110317.pdf>, (17.11.2011).

bölümünde, ilkeler ve amaçlar belirlenmiştir. Buna göre taraflar, kendi kuruluş belgelerinde belirtilen ilkelerle, amaçlarla ve karar organları tarafından alınan kararlarla uyumlu olarak iyi niyetle ve samimiyetle işbirliği içinde bulunacaklardır. Ortak çıkarları ilgilendiren konularda, KEİÖ ile MAG arasındaki işbirliğini geliştirme hedefine yönelik olarak ilişkilerin geliştirilmesi ve düzenli bir şekilde devam ettirilmesi amacıyla bu mutabakat zaptı, her iki tarafın faaliyetlerinde koordinasyonu sağlamak üzere genel bir çerçeve çizecektir.

Mutabakat zaptının ikinci bölümünde, işbirliği modelleri belirlenmiştir. Karşılıklı olarak anlaşma sağlanmış hususlarda taraflar, hazırladıkları önerilerini karşı tarafa sunacaklardır. Bu öneriler, her iki kuruluş tarafından onaylanmış olma şartına bağlanmıştır. Mutabakat zaptı hükümlerinin hayata geçebilmesi için taraflar özel bir dikkat göstereceklerdir. Bu bağlamda her iki taraf da “temas noktası” teşkil edeceklerdir. Bu yetkililer, etkin bir işbirliği ve faaliyetlerin koordinasyonu için gayret sarf edeceklerdir. Ayrıca, mutabakat zaptından kaynaklanan özel meseleler üzerinde çalışarak üzerinde anlaşılmış öncelikli alanlarda iletişimi sağlamak ve işbirliğini güçlendirmek için yoğunlaşacaklardır. Bunun dışında taraflar, bilgi ve veri değişimi yapacaklardır. Bu değişim, ekonomik konularda ve iki tarafın ortak çıkarlarını ilgilendiren faaliyetlerde söz konusu olacaktır. Kamuoyunun bilgilendirilebilmesi amacıyla değişik araçlar yoluyla bu verilere ulaşılabilirlik sağlanacaktır. Yine bu kapsamda, tarafların uzmanları arasında etkileşimin tesis edilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.

Orta ve Doğu Avrupa devletleri arasındaki bölgesel işbirliğini geliştirmeyi amaçlayan MAG ile KEİÖ'nün ilişkileri, oldukça geriye gitmektedir. KEİÖ'nün resmen kurulmasından önceki döneme dayanan ilişkilerin hukukî bir vechе kazanması ise 2011 yılı gibi oldukça geç bir tarihe denk gelmektedir. MAG ile KEİÖ arasındaki temel ortaklık konuları, Avrupa kıtasıyla ilgilidir. Her iki kuruluş için daha ortak coğrafi alan ise Güneydoğu Avrupa'dır. Gerek bu bölgedeki devletlerin gerekse bölgenin ekonomik yapısının Avrupa kıtasına uyumlu hâle getirilmesine yönelik çalışmalar yapan MAG'nin KEİÖ Bölgesi'nin batısına tekabül eden alan üzerinde işbirliği yapmak istediği anlaşılmaktadır. Mutabakat zaptının metninden

anlaşıldığı üzere, KEİÖ ile bu açıdan bir uzlaşmaya varılmıştır. Öte yandan, KEİÖ ile MAG arasındaki ortaklıklara uzun bir vurgu yapan belgenin giriş kısmı ile belgenin geri kalan kısmı arasında bir dengesizlik göze çarpmaktadır. Zira belgenin diğer kısmında yer alan ilkelerle ve işbirliği modelleriyle ilgili başlıklar, giriş kısmından daha kısadır. Bu sebeple iddialı bir giriş kısmının ardından işbirliğine yönelik kısmın oldukça kısa olması, belgenin ve işbirliği yapma arzusunun düşük bir profilde kalmasına yol açmış gözükmektedir. Dolayısıyla işbirliğinin derinleştirilebilmesi için belgenin niteliğinin değiştirilmesi ve içeriğinin geliştirilmesi daha uygun olur.

D. KEİÖ-Avrasya Ekonomik Topluluğu İlişkileri

KEİÖ ile Avrasya Ekonomik Topluluğu⁶²³ arasındaki ilişkiler, imzalanmış olan mutabakat zaptına⁶²⁴ dayanmaktadır. 18 Aralık 2006 tarihli mutabakat zaptı, Avrasya Ekonomik Topluluğu Entegrasyon Komitesi ile KEİÖ Daimî Sekreteryası arasında imzalanmıştır. İki uluslararası örgüt arasında işbirliğini kurmayı ve geliştirmeyi amaçlayan bu belgenin ilk maddesinde ticaret ve ekonomik gelişme, bankacılık ve finans, iletişim, ulaşım, enerji, tarım ve tarım endüstrisi, kamu sağlığı ve eczacılık, çevrenin korunması, turizm, bilim ve teknoloji, istatistikî verilerin ve ekonomik bilgilerin değişimi, gümrükler ve diğer sınır birimleri, insanî ilişkiler gibi alanlar sayma yoluyla belirtilerek işbirliği zeminleri tespit edilmiştir. Mutabakat zaptının ikinci maddesine göre taraflar, ortak çıkarlarını ilgilendiren bu alanlarda düzenli toplantılar ve seminerler düzenlemeyi; birbirlerinin tecrübelerini paylaşmak üzere toplantılara ve benzeri diğer çalışmalara karşılıklı olarak birbirlerini davet

---

⁶²³ Rusya'nın, Kazakistan'ın, Kırgızistan'ın, Tacikistan'ın ve Beyaz Rusya'nın üye olduğu; Moldova'nın, Ukrayna'nın ve Ermenistan'ın ise gözlemci olduğu Avrasya Ekonomik Topluluğu, 2000 yılında kurulmuştur. Üyeleri arasında gümrük birliğini ve ortak pazarı oluşturmayı temel amaç olarak kabul eden bu uluslararası örgüt, zaman içinde bütün BDT devletlerini aynı çatı altında toplamayı hedeflemektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Karluk, s. 604-606; A. A. Kovalyev, **Международное экономическое право и правовое регулирование международной экономической деятельности**, Научная книга, Москва 2007 (A. A. Kovalyev, **Uluslararası Ekonomi Hukuku ve Uluslararası Ekonomik Faaliyetlerin Düzenlenmesi Hukuku**, Научная Книга, Москва 2007), s. 326-340; Canan Balkır, **Uluslararası Ekonomik Bütünleşme: Kuram, Politika ve Uygulama-AB ve Dünya Örnekleri**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2010, s. 525-527.

⁶²⁴ Mutabakat zaptının tam metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 339.

etmeyi; bilgileri ve belgeleri paylaşmayı amaçlamaktadırlar. İki kuruluş arasında gerçekleşecek bu faaliyetlerde, Avrasya Ekonomik Topluluğu Entegrasyon Komitesi ile KEİÖ Daimî Sekreteryası koordinasyon görevini yerine getirecektir.

KEİÖ ile Avrasya Ekonomik Topluluğu arasında imzalanan mutabakat zaptı, oldukça kısa ve genel ifadeler barındıran soyut bir belgedir. Bahsi geçen alanlarda işbirliğinin hayata geçirilmesinden ziyade, iki kuruluş arasında bir mutabakata varıldığı algısını yaratmaya yönelik bir iradenin ortaya çıktığı izlenimi oluşmaktadır. Oysaki her iki kuruluşun yayıldığı coğrafi alana bakıldığında, Avrupa'nın ortasından Türkistan'ın doğusuna kadar uzanan bir bölge ortaya çıkmaktadır. Birçok yönden elverişli kaynaklara sahip olan bu alanda, birbirinin tamamlayacak pek çok ekonomik faaliyetin gerçekleştirilmesi mümkündür. Bu sebeple daha geniş çaplı bir anlaşmanın yapılması ve işbirliğinin hızla derinleştirilerek geliştirilmesi yerinde olur. Böyle bir anlayış değişikliği, gerek bu kuruluşlar gerekse üye devletler açısından olumlu sonuçlar doğurmaya oldukça müsaittir.

E. KEİÖ-Avrupa-Kafkasya-Asya Ulaşım Koridoru (TRACECA) İlişkileri

KEİÖ ile TRACECA arasındaki işbirliğinin hukukî temeli, 13 Aralık 2007 tarihinde Kazakistan'da imzalanan mutabakat zaptıyla⁶²⁵ atılmıştır. Her iki kuruluşun Daimî Sekreteryası tarafından imzalanan bu belgenin girişinde, etkin bir bölge ulaşım sisteminin ortaya çıkarılması gerekliliğinden bahsedilmiş ve uluslararası hukuk temelinde, ulaşım alanında çok taraflı işbirliğini geliştirmeye yönelik her türlü çabanın desteklenmesi ortak amacına vurgu yapılmıştır. Ayrıca bu alanda istikrarın ve refahın sağlanması, işbirliğinin güçlendirilmesi için yakın bir çalışma gerçekleştirilmesinin önemine işaret edilmiştir.

Mutabakat zaptının 1. maddesinde, işbirliği alanları düzenlenmiştir. Buna göre uluslararası ulaşım koridorlarının geliştirilmesi; teknik standartların ve

---

⁶²⁵ Mutabakat zaptının tam metni için bkz. Stribis ve Karabelas, s. 341-343. İnternet üzerinden erişim için bkz. Türkiye Cumhuriyeti Devleti Ulaştırma Bakanlığı Resmî İnternet Sayfası, http://www.ubak.gov.tr/BLSM_WIYS/TRACECA/tr/doc/20100513_105628_10426_1_64.pdf, (17.11.2011).

uluslararası ulaşımın ve ticaretin geliştirilmesi için etkin operasyonel uygulamaların geliştirilmesi; insanların ve malların sınırlar arası hareketlerinin kolaylaştırılması; eğitim programları da dâhil olmak üzere insan kaynaklarının geliştirilmesi; teknoloji ve bilgi transferi; gümrükler ve sınırlar arası geçiş ile her türlü ulaşım yollarının etkinliğini geliştirmeye yönelik olarak bilgi teknolojileri; pazar tahlilleri ve transit tarifeleri; TRACECA ve KEİÖ üyesi devletlerin ulaşım alt yapısına yönelik coğrafi bilgi sistemi ve ulaşım koridorlarının gelişmesine yönelik ortak çıkarları ilgilendiren projelerin geliştirilmesi alanlarında işbirliği yapılması amaçlanmaktadır. 2. maddeye göre işbirliği alanlarıyla ilgili olarak periyodik toplantılar gerçekleştirilecektir. Bu amaçla özellikle ortak çıkarları ilgilendiren proje konularında, bir yandan kurumsal yapılar oluşturulacak diğer yandan da seminerler, çalıştaylar ve benzeri çalışmalar gerçekleştirilecektir. Üye devletlerden talep gelmesi hâlinde, her iki sekretarya da ulaşım ile ilgili verileri paylaşacaklardır. 3. maddeye göre ise bu paylaşım, her iki sekretarya arasında da gerçekleştirilecektir. Bu paylaşım düzenli olarak yapılacak ve internet de dâhil olmak üzere, kurulmuş olan kanallar aracılığıyla yerine getirilecektir.

KEİÖ ve TRACECA Daimî Sekretaryaları arasında imzalanan mutabakat zaptının 4. maddesinde, ortak çıkarları ilgilendiren konularla ilgili toplantılardan birbirlerini haberdar edeceklerdir. Karşılıklılık temelinde her iki sekretaryanın yetkilileri, her iki tarafın bu tarz toplantılarına katılacaktır. Zaptın 5. ve son maddesi ise bu belgenin tarafların anlaşmasıyla değiştirilebileceğini, anlaşmazlık durumunda sorunun doğrudan görüşmeler aracılığıyla çözülebileceğini belirtmiştir.

KEİÖ ile TRACECA arasında imzalanan mutabakat zaptı, ulaşım alanında işbirliğine yöneliktir. TRACECA'nın iki kıta (Avrupa ve Asya) arasında ve bu iki büyük kara parçası arasındaki en önemli kara alanı (Kafkasya) arasında ulaşım yoluyla uluslararası ticareti geliştirmeye yönelik bir yapılanma olduğu, KEİÖ'nün ise iki kıtayı gerek karadan gerekse deniz üzerinden birbirine ekonomik olarak bütünleştirmeyi hedeflediği göz önüne alındığında her iki kuruluşun işbirliğine gitmesi doğal karşılanmalıdır. Öte yandan her iki kuruluşun da Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan ve eskiden kalma önyargıları ortadan kaldırarak ekonomik faaliyetler

yoluyla yeni bir düzen kurma amacı taşıyan birliktelikler olduğu bilinmektedir. Bu sebeple işbirliği şeklen ulaşım üzerinden gerçekleştirilse bile bu alanın, işbirliğini diğer alanlara teşmilini kolaylaştırıcı bir etkisi olduğu gözden uzak tutulmamalıdır. Ancak işbirliğinin mutabakat zaptı seviyesinde tutulması ise işbirliğinin gelişmesi açısından yeterli kabul edilemez zira belgenin hukukî niteliği ve gücü ile her iki kuruluşun ulaşım alanında erişmek istediği hedefler asında uyumsuzluk vardır. Bu sebeple her iki kuruluşun daha kapsamlı bir çerçevede ve aynı derecede güçlü bir hukukî belge ile iradelerini pekiştirmeleri yerinde olur.

F. KEİÖ-Uluslararası Göç Örgütü İlişkileri

KEİÖ'nün bir göç örgütüyle ilişkiye geçmesinin iç hukukî dayanağı, KEİÖ Şartının 4. maddesidir. Bu maddede sayılan işbirliği alanları içinde, yasadışı göçle mücadele de yer almaktadır. Bu bağlamda, KEİÖ'nün Uluslararası Göç Örgütü⁶²⁶ ile arasındaki ilişkiler ise 24 Mart 2006'da Bükreş'te imzalanan mutabakat zaptına⁶²⁷ dayanmaktadır. Mutabakat zaptının giriş kısmında, her iki kuruluşun amaçları sıralanarak ortak çıkarlara dayalı yakın işbirliğinin bir gereklilik olduğu vurgulanmıştır. Belgenin birinci kısmında, işbirliğinin genel ilkeleri belirlenmiştir. Buna göre her iki kuruluş da yakın işbirliği içinde çalışacak ve uygun bir çerçevede karşılıklı fikir teatisi içinde bulunacaktır. Göçle ve bölgesel ekonomik işbirliğiyle ilgili faaliyetlerde her iki taraf da birbirini bilgilendirecek ve koordinasyonda yardımcı olacak, gerektiğinde birbirlerinden yardım talep edeceklerdir. Bu yönde gösterilecek çabalarda, her iki tarafın da kurucu belgeleri ve yetkili organları tarafından çizilen sınırlar dikkate alınacaktır.

---

⁶²⁶ İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Batı Avrupa'da ortaya çıkan olumsuz şartlar sebebiyle 1951 yılında hükümetler arası bir komite olarak kurulan ve savaş sırasında yaşadıkları bölgelerden ayrılan insanların yurtlarına dönmesi için faaliyet gösteren, sonraki yıllarda ortaya çıkan çatışmalarda ve doğal felaketlerde de aynı etkinlikleri devam ettiren, 1989 yılında şimdiki adıyla uluslararası bir örgüte dönüşerek göçle ve göçmenlerle ilgili değişik çalışmalar yapan Uluslararası Göç Örgütü ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Uluslararası Göç Örgütü Resmî İnternet Sayfası, <http://www.iom.int/jahia/Jahia/about-iom/history/lang/en>, (18.11.2011).

⁶²⁷ Mutabakat zaptının tam metni için bkz. Strabis ve Karabelas, s. 331-334. İnternet üzerinden erişim için bkz. KEİÖ Resmî İnternet Sayfası, <http://www.bsec-organization.org/documents/LegalDocuments/agreementmous/t/Download/BSEC-IOM%20MoU.pdf>, (18.11.2011).

Mutabakat zaptının diğer bölümlerinde, tarafların gerçekleştirdiği toplantılara birbirlerini davet etmeleri; belge ve bilgi değişimi; teknik konularda işbirliği yapılması gibi hususlarda anlaşma sağlandığı belirtilmiştir. Bunun dışında, özel anlaşmalar yoluyla ortak projeler yapılması; teknik veya tavsiye nitelikli uzman gruplar oluşturularak ortak etkinlikler yapılması gibi konularda da mutabakata varılmıştır. Belgenin altıncı bölümü ise işbirliği alanlarını düzenlemektedir. Buna göre bölgesel diyalog ve teknik işbirliği mekanizmalarını kurmak veya güçlendirmek; KEİÖ üyesi devletlere göçle ve göçle ilgili konularda uzman desteği vermek veya hukukî tavsiyelerde bulunmak, uyuma ve koordinasyona yönelik çalışmaları kolaylaştırmak; kaçakçılığın ve yasa dışı göçün önlenmesine yönelik faaliyetleri koordine etmek; KEİÖ aracılığıyla Uluslararası Göç Örgütü tarafından bilgilendirme, eğitim, vb. programlarını koordine etmek; Uluslararası Göç Örgütü'nün insan kaçakçılığı ve diğer yasa dışı göçle ilgili programlarının hayata geçirilmesini sağlamak; sınır güvenliğiyle ilgili konularda iletişimi ve işbirliğini kolaylaştırmak ve çabuklaştırmak; KEİÖ devletlerinden, KEİÖ devletlerine veya KEİÖ devletleri aracılığıyla yapılan göçlerde Uluslararası Göç Örgütü'nün desteğini sağlamak gibi konularda her iki kuruluş arasında işbirliği sağlanacaktır. Belgenin yedinci ve sekizinci kısmı ise işbirliğinin koordine edilmesine yöneliktir. Bu kısımlardaki hükümlere göre bu işbirliğinin sağlanmasında KEİÖ Daimî Sekreteryası Genel Sekreteri ile Uluslararası Göç Örgütü Genel Direktörü, etkin bir işbirliğini ve her iki Daimî Sekreteryası arasında irtibatı sağlamak üzere gerekli tedbirleri alacaklardır. Ayrıca mutabakat zaptıyla ilgili hususlarda, birbirleriyle düzenli olarak fikir teatisi içinde bulunacaklardır.

KEİÖ ile Uluslararası Göç Örgütü arasındaki ilişkilerin hukukî dayanağı olan mutabakat zaptına bakıldığında, kapsamlı bir işbirliğinin öngörüldüğü ve bu işbirliğinin de düzenli bir hâle getirilmek istendiği anlaşılmaktadır. KEİÖ Bölgesi içinde ekonomik ilişkilerin gelişmesinin yanında, üye devlet vatandaşlarının dolaşımının artması ve KEİÖ üyeleri dışındaki devletlerin vatandaşlarının da üye devletler içinde değişik sebeplere dayanan geçici ve/veya uzun süreli periyodik varlığı, KEİÖ'nün göçle ve göçmenlerle ilgilenmesini zorunlu kılmaktadır. Üye devletlerin kurumsal tecrübelerinin yanında, uzmanlık gerektiren teknik destek

ihtiyacı Uluslararası Göç Örgütü gibi bir kuruluşla ilişki zorunluluğu doğurmuştur. Bu anlamda, KEİÖ'nün Uluslararası Göç Örgütü ile ilişki geliştirmesi ve bunu hukukî bir belgeyle temellendirmesi yerinde bir adımdır. Öte yandan, konunun ekonomik boyutla sınırlı olmadığı ve çok değişik zeminleri ilgilendirdiği de göz önünde bulundurulduğunda, KEİÖ'nün işbirliği zeminini ekonomik bir tabanla sınırlandırmadığı da bir kez daha görülmektedir.

SONUÇ

Uluslararası toplum içinde uluslararası örgütlerin var olmaya başlamasıyla ve zaman içinde etkinlik kazanarak uluslararası hukuk kişisi olarak kabul edilmesiyle birlikte, devletler açısından bakıldığında, uluslararası ilişkilerde oynanan rollerde bir çeşitlilik ortaya çıkmıştır. Uluslararası hukukun temel öznesi sıfatıyla kendi hukuk kişilikleriyle uluslararası toplum içinde ilişkilerini düzenleyen devletler, uluslararası örgütlere üyelik yoluyla doğrudan ve kendi adlarına asaleten gösterdikleri faaliyetlerinin yanında, dolaylı olarak da politikalarını uygulama fırsatını yakalamışlardır. Bu durum, devletlerin tek başlarına ve kendi adlarıyla hayata geçiremedikleri hususların, kendilerinden türeyen başka bir özne yoluyla vekâleten dile getirilmesine yol açmıştır. Uluslararası örgütleri değerlendirirken işbirliğinin önemli bir boyutu olan bu durumu dikkate almak gerekir.

Çalışmamızın konusunu oluşturan *Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (KEİÖ)*, kuruluş süreci dikkate alındığında, yukarıda bahsettiğimiz etken göz önünde bulundurularak düzenlenmiştir. *Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ)* girişiminin ortaya çıktığı dönem, Soğuk Savaş'ın bittiği ve tabiri caizse “*kartların yeniden karılarak dağıtılmaya başlandığı*” bir zaman dilimine tekabül etmektedir. Bu süre zarfında, KEİ girişiminin içinde olan eski Doğu Bloku devletlerinin arayış içinde olduğu, bir gerçektir. Öte yandan, Batı Bloku'na mensup Türkiye de “*blok siyasetinin ve bu siyasetten kaynaklanan bazı mecburiyetlerin*” tarihe karışmakta olduğunu fark etmiş olup, yeni açılımlar için fırsat kollayan bir ruh hâli içindedir. İşte bu psikolojik ve politik şartlara ekonomik ihtiyaçların eklenmesi, KEİ girişiminin uygulamaya konması için müsait bir zemin yaratmıştır. Türkiye'nin öncülük ettiği bu girişimin ekonomik tabana dayanması, tarafların bir araya gelmesini kolaylaştıran bir unsur olmuştur. Bu sebeple, girişimin “*ekonomi odaklı*” olması, akıllıca bir tercihtir.

19 Aralık 1990 tarihinde atılan ilk adım ve devam eden süreçte gerçekleştirilen temaslar neticesinde, 25 Haziran 1992'de bir araya gelen taraflar İstanbul ve Boğaziçi Bildirilerini imzalayarak KEİ girişimini resmen başlatmışlardır.

Her iki bildiri de o tarihten günümüze dek, temel hareket noktası olarak yerini korumuştur. Bu belgelerde dikkat çeken ilk husus, uluslararası hukuka bağlılık vurgusudur. KEİ girişiminin uluslararası toplum nezdinde meşruiyetini sağlamaya dönük bu güçlü vurgular, diğer yandan da KEİ üyesi eski Doğu Bloku devletleri üzerinde oluşmuş olumsuz imajı engelleme ve kırma amacı taşımaktadır. İnsan hakları, demokrasi, temel haklar ve özgürlükler gibi kavramların yer aldığı bu metinlerde iyi komşuluk ilişkilerine de atıf yapılmıştır. KEİ'nin Batı ile bütünleşmek ve uyum sağlamak amacıyla yola çıktığı ifade edilmiş ve bu bağlamda serbest piyasa ekonomisinin esas alınacağı belirtilmiştir. Özel sektörün öne çıkarıldığı bu metinler, KEİ'nin doğrultusunu uluslararası topluma beyan ettiği belgeler olarak nitelendirilebilir. Bu belgeler aynı zamanda, KEİ'nin uluslararası örgüte evrileceğinin ilk işaretlerinin verildiği metinlerdir.

KEİ'nin KEİÖ'ye dönüşmesi esnasında, değişik zeminlerde ve sıklıkla bir araya gelen tarafların üzerinde durduğu mesele, serbest piyasa ekonomisine geçiştir. Eski Doğu Bloku devletlerinin uluslararası ekonomik düzene dâhil olması, temel hedefler arasında sayılmıştır. Kısacası, KEİ bünyesinde ekonomik işbirliğinin gerçekleşmesi, bu devletlerin ekonomik sistemle uyumuna bağlanmıştır. Bu noktada, hukuken bağlayıcı düzenlemeler yapılmasının önemine vurgu yapılmıştır. Ayrıca, niyet bildiren ifadelerin yeterli olmadığı, işbirliğinin anlam kazanmasının somut projelere ve uygulamalara bağlı olduğu yönündeki ifadeler de sıkça karşımıza çıkmaktadır. KEİ girişiminin uluslararası bir örgüte dönüşme sürecinde taraflar, ayrışma yaşanan konuları rafa kaldırarak ortak hareket edilebilecek alanlarda işbirliği yapılması üzerinde yoğunlaşmışlardır.

KEİ'nin uluslararası bir örgüte dönüşmesi aşamasında dikkat çeken son mesele, 7 Şubat 1997 tarihli İstanbul Bildirisinde ele alınan serbest ticaret bölgesi oluşturulmasıdır. Serbest ticaret bölgesi kurulması yönünde bir niyet ifadesi olan bu belgede üye yapısındaki çeşitlilik, üyelerin içinde bulundukları veya bağlı bulundukları uluslararası yapılanmalar ve bu duruma bağlı olarak değişik nitelikteki uluslararası yükümlülükleri sıralanmıştır. Ayrıca bildiride, bu yöndeki zorluğa işaret edilerek çözüm üretilmesi gerektiğine işaret edilmiştir. Bildirinin kabul edildiği

tarihten sonra ise bu yönde herhangi bir mesafe kaydedilmediği görülmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında yukarıda sayılan zorlukların yanında, üye devletlerin önemli bir kısmının Avrupa Birliği (AB) yönlü politikaları ve KEİ girişiminin başından itibaren sürekli olarak vurgulanan AB ile işbirliği etkili olmuştur. Üyelerin ve KEİÖ'nün genel stratejisine uygun olan AB yönlü politikalar, bir anlamda KEİÖ'nün atılım yapmasını engellemiştir. Aslında, AB mevzuatıyla uyumlu bir düzenleme üzerinde çalışma yapmak ve bunu hayata geçirmek söz konusu olabilirdi. Ancak üye devletler, bu yol üzerinde yoğunlaşmayı tercih etmemişlerdir. Serbest ticaret bölgesi oluşturulması yönündeki irade öylesine gündemden düşmüştür ki bu yönde bir niyet bildirisini ifade eden 7 Şubat 1997 tarihli İstanbul Bildirisi, ne KEİÖ Şartının girişinde ne de diğer KEİÖ belgelerinde anılmıştır.

KEİ girişiminin KEİÖ'ye dönüşme süreci, biraz zaman almıştır. 5 Haziran 1998'de Yalta'da kabul edilen KEİÖ Şartı, 1 Mayıs 1999 tarihinde uluslararası hukuk açısından yürürlüğe girmiştir. Bu süre uzun sayılabilir ancak bu durumun olağan karşılanması gerekir; zira KUTOVOY'un ve ARAL'ın belirttikleri gibi⁶²⁸ üyelerin farklı sosyo-kültürel özellikleri önemli bir etkidir. Öte yandan bu devletlerin kendi aralarında ikili ve çok taraflı, Soğuk Savaş şartlarından kaynaklanan ve/veya tarihî olarak uzun süre devam etmiş ve/veya etmekte olan değişik sorunları bulunduğu da göz ardı edilmemelidir. Bütün bu olumsuz şartlara rağmen, ekonomik tabanlı ve menfaat odaklı bir örgütün ortaya çıkması önemli kabul edilmelidir. KEİÖ'nün kuruluşu, karşıtlıkların aşılacak ortaklıkların öne çıkarılabildiğini gösteren güzel bir örnektir. DAVUTOĞLU'nun ve KING'in de belirttikleri gibi, KEİÖ, bu yönüyle Karadeniz Bölgesi tarihinde bir ilki temsil etmektedir⁶²⁹.

KEİÖ'nün kurucu belgesi olan KEİÖ Şartı da diğer uluslararası örgütleri kuran belgelerde olduğu gibi klasik olarak uluslararası hukuka atıf yapan bir belgedir. Uluslararası hukuk kurallarının yanında, uluslararası hukukta genel kabul gören ilkeler de KEİÖ Şartında yer almıştır. KEİ girişiminin başından itibaren

---

⁶²⁸ Bkz. Aral, s. 1 ve 6; Kutovoy, s. 129.

⁶²⁹ Bkz. King, s. 291; Davutoğlu, s. 280.

vurgulanan bu hususlar, yukarıda da değinildiği üzere uluslararası toplum nezdinde kabul edilirliliği sağlamaya ve KEİÖ üyesi olan eski Doğu Bloku devletlerine yönelik olumsuz imajı kırmaya yönelik bir amaç taşımaktadır. KEİÖ Şartının yürürlüğe girerek KEİÖ'nün resmen kurulmasından sonra KEİÖ belgelerinde, KEİÖ Şartının giriş kısmında yer alan bu bölümlere atıf yapılmış ve her fırsatta KEİÖ'nün bu niteliği hatırlatılmıştır.

Çalışmamızın konusunu oluşturan ve ekonomik işbirliğini hedeflemiş bir girişim olarak başlayıp, uluslararası bir örgüt hâline dönüşen KEİÖ, değişik açılardan ele alındığında, aşağıdaki değerlendirmeleri yapmak mümkündür:

1. Uluslararası hukuk kişiliğine sahip olan KEİÖ'nün kurum yapısı incelendiğinde, genel olarak oturmuş ve düzenli bir mekanizmanın olduğu görülmektedir. Bu yapı içinde temel karar alma organı, *KEİÖ Dışışleri Bakanları Konseyi*'dir. KEİÖ'nün amaçları çerçevesinde faaliyet gösterme mükellefiyeti olan Konsey, KEİÖ Şartının 11. maddesinde belirtilen “faaliyetlere ilişkin bütün konularda karar almak” ve “uygun gördüğü bütün konuları incelemek” gibi oldukça geniş bir yetkiye sahiptir. Yine aynı maddede yer alan, “alt organlar kurmak, bu organlara görev vermek, bu görevleri tanımlamak, değiştirmek veya sona erdirmek” yetkisi de oldukça uçu açık bir niteliğe sahiptir. Temel karar organı sıfatına sahip Konsey'in alt seviyedeki işlerin düzenlenmesine kadar uzanan bu yetkisi fazladır. Yatay düzlemde aşılabilecek meselelerde de dikey bir yetkilendirme yapılmıştır. Bu yönüyle bu yetki Yüksek Düzeyli Memurlar Komitesine bırakılabilir. Öte yandan Konsey'in yetkilerini düzenleyen 11. maddenin yazımı da çok uygun değildir. Arka arkaya sıralanmış, gelişigüzel düzenlenmiş bir madde izlenimi doğmaktadır. Yetkilerin kademelendirilerek belirtilmesi daha uygun olabilir. Bu sebeple bu maddede ifade edilen yetkiler, karmaşıklıktan kurtarılmalı ve sistematik hâle getirilmelidir.

KEİÖ Dışışleri Bakanları Konseyi, KEİÖ resmen kurulmadan önce Dışışleri Bakanları toplantıları şeklinde çalışmalar yapmıştır. Bu süre zarfında, KEİ girişiminin uluslararası bir örgüte dönüşmesi için gerekli alt yapı sağlanması

yönünde bir irade dikkat çekmektedir. Gerek üye devletlerin iç hukuklarında gerekse üye devletlerin Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) sistemiyle ve uluslararası ekonomik düzenle bütünleşmesi için gereken hukukî uyumlaştırma üzerinde durulmuştur. *Karadeniz Ekonomik İşbirliği Parlamenter Asamblesi (KEİPA)* ve *KEİ İş Konseyi* bu dönemde öne çıkarılmıştır. Dış ilişkilerde de AB yönlü bir politika takip edilmiştir. KEİÖ'nün kurulmasından sonra da bu eğilimler devam etmiştir. KEİÖ organlarının ve ilgili kuruluşlarının işlevlerinin yerine getirilmesi önemsenmiştir. *UKÇM* ve *Karadeniz Ticaret ve Kalkınma Bankası (KTKB)*, KEİÖ hukuk kişiliği kazandıktan sonra Konsey tarafından daha çok dikkate alınır olmuştur. Konsey'in bir diğer uygulaması da bir yandan işbirliği alanları içinde öncelikli alanlar belirlemek, diğer yandan da yeni işbirliği alanları yaratmaktır. Öncelikli işbirliği alanlarının tespiti, maliyet ve verimlilik açısından düşünüldüğünde, yerindedir. Somut projelerin ortaya çıkması ve bunların hayata geçirilebilmesi için daha mantıklı ve tutarlı bir tercihtir. Eğitim, kültür, kurum yenilenmesi ve iyi yönetim gibi yeni işbirliği alanlarının yaratılması ise KEİÖ devletleri arasındaki işbirliğinin ekonomi dışına da taşınarak çeşitlendirilmesi açısından uygundur.

KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi, aldığı kararların uygulanması için bir takip mekanizması da oluşturmuştur. 1 Kasım 2006 tarihli Moskova Toplantısında, Konsey toplantılarında alınan kararların uygulamadaki durumunun takip edilmesi amacıyla KEİÖ yapılanması içindeki birimlere ayrı ayrı görevler verilmesi kararı alınmıştır. Genel olarak olumlu olan bu karardaki eksiklik, takip süreciyle ve kararların hayata geçirilmesiyle ilgili kesin vadeler konulmamış olmasıdır. Konsey kararlarının hayata geçirilmesiyle ilgili sıkıntıların varlığı, Konsey kararlarının dilinden anlaşılmaktadır. Bu sıkıntıyı gidermek üzere oluşturulan bu sistemin işlerliğini sağlamak üzere, sınırlandırıcı sürelerin belirlenmesi isabetli olacaktır.

Konsey'in uluslararası kuruluşlarla ilişkilere yönelik aldığı kararlarda öne çıkan kuruluşlar AB, Birleşmiş Milletler Örgütü (BMÖ) ve Güneydoğu Avrupa İstikrar Pakti'dir. KEİÖ'nün BMÖ Genel Kurulu'nda gözlemci olması, BMÖ ve uzman kurumlarıyla ilişkilerin gelişmesi açısından önemlidir. Ayrıca BMÖ'nün uluslararası toplum içindeki itibarı göz önüne alındığında, her uluslararası örgüt gibi

KEİÖ'nün de iyi ilişkiler geliştirmek istemesi normal karşılanmalıdır. Güneydoğu Avrupa İstikrar Paketi ise temelde, eski Doğu Bloku devletlerinin uluslararası sistemle bütünleşmesine yönelik bir kuruluş olması ve KEİÖ'nün hedefleriyle uyum göstermesi bakımından KEİÖ için tutarlı bir tercihtir. AB ile işbirliği konusu, KEİÖ'nün temel dış stratejisini oluşturmaktadır. Konsey kararlarında, hukuk kişisi sıfatının kazanılmasıyla beraber somut işbirliği beklentisi artmıştır. Bu noktada Konsey, Yunanistan'ı odak noktası olarak ele almıştır. Sanki Yunanistan, AB ile ilişkilere yönelik olarak KEİÖ üyesi yapılmış gibidir. Yunanistan da bu bakış açısını ve KEİÖ içindeki dengeleri göz önüne almış ve kullanmıştır. KTKB'nin ve UKÇM'nin Yunanistan sınırları içinde bulunması, bunun güzel bir örneğidir. Bu noktada Konsey, AB ile çift yönlü bir ilişki kuramamış; ilişkiler Yunanistan üzerinden yürütüldüğü için *iki buçuk taraflı* bir ilişki modeli ortaya çıkmıştır. Bulgaristan'ın ve Romanya'nın AB üyesi olmasıyla birlikte, AB'nin KEİÖ'ye olan ilgisi artmıştır. AB'nin "Geniş/Genişletilmiş Karadeniz Bölgesi" kavramı üzerinden yoğunlaştırdığı ilgi, AB'nin beklentileriyle de doğru orantılıdır. Ancak 2008'in son çeyreğinden itibaren ilişkiler tersine dönmüş ve Konsey kararlarında, AB ile ilgili paragraflar azalarak sıradanlaşmıştır. Bu durumun ortaya çıkmasında, AB'nin uzun yıllardır KEİÖ'nün beklentilerinin altında kalan işbirliği seviyesi kadar, AB'nin yaşadığı iç buhranın derinleşmesi de etkili olmuştur.

KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi kararlarında, gözlemcilik ve sektörel diyalog ortaklığı sürelerinin yenilenmesinde bazı teknik hatalar ve aksamalar yaşanmıştır. İlgili kısımda uzun bir şekilde izah edilen bu sıkıntılar, yalnızca bir dikkatsizlik olarak nitelendirilemez. Meselenin yeterince ciddiye alınmadığı ve Konsey-Daimî Sekretarya ilişkilerinin sağlıklı tesis edilmediği anlaşılmaktadır. Bu da KEİÖ'nün itibarını olumsuz yönde etkileyen bir tutumdur.

Konsey kararlarında KEİÖ genişlemesiyle ilgili taleplerin karşılanmaması doğru değildir. KEİÖ'nün coğrafi olarak daha da yayılması, yeni ekonomik fırsatlar yaratabilir. Özellikle küresel ekonomik krizden geçilen bu dönemde, yeni üyelerin KEİÖ'ye özellikle ekonomik anlamda olumlu katkısı olacaktır. Makedonya'nın yaptığı üyelik başvurusunun sonuçsuz kalmasında, Yunanistan'ın olumsuz bir rol

oynadığı anlaşılmaktadır. Ancak İran ve Özbekistan tarafından yapılan başvurular, KEİÖ'nün coğrafi olarak yeni alanlara da açılması anlamına gelmektedir. KEİÖ içinde ciddi bir muhalefet yaşanmadığı bilinen bu devletler, Konsey kararıyla yeniden KEİÖ üyeliğine davet edilmelidir. Bu üyelerle birlikte KEİÖ, yeni bir açılım ve atılım yapma fırsatı yakalayabilir.

2. KEİÖ'nün organları arasında yer almayan ancak siyasî ağırlığı dikkate alındığında, temel karar alma organı olan KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi'nin bile üstünde yer alan *Zirve toplantıları*, üye devletlerin devlet veya hükümet başkanlarının bir araya geldiği toplantılardır. Üye devletlerin en üst düzey yöneticilerinin yer aldığı bu toplantılar, genel olarak uluslararası örgütlerde siyasî yönüyle öne çıkan organizasyonlardır ve yalnızca örgüt içi meseleler değil, genel olarak Dünya gündemi de değerlendirilir. KEİ girişiminin başından itibaren gerçekleştirilen bu toplantılarda, örgütün doğrultusu belirlenmiştir. Bugüne kadar sınırlı sayıda yapılan bu toplantılar, uzlaşmazlıkların çözüm zemini olma vasfına sahip olması sebebiyle de önem taşımaktadır. Bu sebeple düzensiz aralıklarla yapılan Zirve toplantılarının en azından yılda bir defa yapılması isabetli olacaktır. Bu toplantılarda yalnızca KEİÖ'nün gündemi değil, genel olarak uluslararası ilişkiler de değerlendirilmelidir. Bugüne kadar yapılan Zirvelerde, bu husus ihmale uğramıştır. Bu sebeple düzenli hâle getirilmesi gereken bu toplantıların muhtevasının da zenginleştirilmesi, toplantıların niteliği ve diğer uluslararası örgütlerdeki işlevi de göz önüne alındığında bir zarurettir.

3. KEİÖ'nün kurum yapısı içinde *Dönem Başkanlığı* makamı da ihdas edilmiştir. Bu makam, KEİÖ faaliyetlerinin koordinasyonunda ve alınmış kararların uygulanmasında yetkili mercidir. Altı ayda bir İngiliz alfabesine göre rotasyona tâbi olan Dönem Başkanlığı makamında dikkat çeken husus, sırası gelen üye devletin istememesi hâlinde bu makamı üstlenmeme imkânının tanınmış olmasıdır. Bu hüküm, KEİÖ Şartından çıkarılmalıdır; zira Dönem Başkanlığı'nı üstlenmek, üyelikten kaynaklanan bir yükümlülüktür. Bir üyenin bu yükümlülüğü yerine getirmek istememesi, olağan kabul edilemez. Dönem Başkanlığı'nı üstlenmek istemeyen bir üyenin KEİÖ üyeliğinin devam etmesi, kendi içinde bir çelişki

yaratmaktadır. Bu sebeple KEİÖ Şartının 13. maddesi yeniden düzenlenmelidir. Öte yandan, Dönem Başkanlığı süresinin altı ayla sınırlandırılması da doğru değildir. Üye sayısının çokluğu, sürenin altı ay olarak belirlenmesi için yeterli bir gerekçe değildir. Dönem Başkanlığı'nı daha etkin ve verimli kılmak için bu sürenin bir yıla uzatılması isabetli olacaktır. Ayrıca Dönem Başkanlığı takvimi de KEİÖ Şartında tespit edilmemiştir. Son olarak 22 Ekim 2009 tarihli KEİÖ Dışışleri Bakanları Konseyi toplantısında güncellenen takvim, KEİÖ Şartına yansıtılmalıdır. Dönem Başkanlığı ile ilgili son husus, *Troyka toplantıları*dır. Troyka toplantıları, KEİÖ Şartının 14. maddesi uyarınca Dönem Başkanı'nın talebi üzerine ve uygun görülen bir seviyede gerçekleştirilmektedir. Bu toplantıların ulaşmak istediği amaç bakımından, Troyka toplantılarında her üç Dönem Başkanı'nın bulunması daha isabetlidir. Ayrıca bu toplantıların da belirli bir takvime bağlı olarak yapılması gerekmektedir. Bu sebeple KEİÖ Şartının 14. maddesinin değiştirilerek Dönem Başkanlarının Troyka toplantılarına katılması ve düzenli bir takvim çerçevesinde toplantıların gerçekleştirilmesi yönünde hükümler konulması daha yerinde olacaktır. Bu toplantılara, gerektiğinde ilgili bakanların ve/veya KEİÖ bünyesindeki uzman kişilerin dâhil edilmesi de 14. maddeye eklenmesi gereken bir diğer husustur.

4. *Yüksek Düzeyli Memurlar Komitesi*, KEİÖ organları içinde önem taşıyan bir mekanizmadır. KEİÖ üyesi devletlerin Dışışleri Bakanlarını temsil eden ve onlar adına hareket eden Komite, oldukça geniş yetkilere sahiptir. KEİÖ Dışışleri Bakanları Konseyi kararları, Komite tarafından şekillendirilmektedir. Öte yandan sahip olduğu yetkiler ve uygulamadaki durum itibarıyla Komite, KEİÖ'nün yürütme organı gibi faaliyet göstermektedir. KEİÖ Dışışleri Bakanları Konseyi de Komite'nin çalışmalarını önemsemektedir. Konsey, Komite'nin resmî toplantıları dışında yaptığı çalışmaları bile yakından izlemektedir. Söz gelimi, 29 Ekim 2004 tarihinde Tiflis'te gerçekleştirilen KEİÖ Dışışleri Bakanları Konseyi toplantısında bir tavsiye kararı alınmıştır. Buna göre, Yüksek Düzeyli Memurlar Komitesi tarafından yapılan gayrıresmî toplantı faydalı bulunarak takdir edilmiş ve bu tarz toplantıların devam ettirilmesi istenmiştir. Resmî bir gündeme bağlı olmadığı için daha serbestçe konuların tartışılabilirdiği ve üye devletlerin resmî politikalarının yumuşayabildiği bu tarz toplantıların desteklenmesi yerindedir. Hatta Konsey, bunu diğer organlara da

tavsiye etmelidir. Bu ifadeler de Komite'nin KEİÖ içindeki hayatî rolünü bir kez daha göstermektedir. Bu sebeple KEİÖ'nün kurum yapısı içinde başat bir rol oynayan Komite'nin daha etkin çalışabilmesi ve üyeler arasındaki işbirliğinin gelişmesinde daha çok katkı yapabilmesi için üye devletlerde bir temsilcilik veya irtibat bürosu bulundurması faydalı olacaktır.

5. KEİÖ'nün kurum yapısı içinde, KEİÖ'nün ilgili kuruluşları da önemli bir yer tutmaktadır. Bunlar içinde ilk sırayı, *KEİPA* almaktadır. KEİPA, KEİÖ'yü ortaya çıkaran sürecin önemli bir parçasıdır zira üye devletlerde siyasî desteğin oluşmasında katkı sağlamıştır. Sürecin tamamlanıp KEİÖ'nün hukuk kişiliği kazanmasından sonra ise KEİPA, adeta KEİÖ'nün bir organı olarak kabul edilmiştir. 26 Şubat 1993 tarihli KEİPA'yı kuran bildiriye bakıldığında, KEİ girişimiyle ve daha sonra da KEİÖ ile ortak amaçların ve hedeflerin var olduğu görülmektedir.

KEİPA, üye devletlerde yeterince etkin değildir. KEİPA üyesi milletvekilleri, kendi ulusal parlamentolarında daha faal olmalıdır. Bu etkinlik bireysel ve kurumsal düzeyde sağlanmalıdır. Özellikle KEİÖ bünyesinde alınan kararların hayata geçirilmesinde ve mevzuat uyumunun sağlanmasında, KEİPA'nın önemli bir rol oynaması mümkündür. Bunun için KEİPA'nın ve milletvekillerinin örgütü sahiplenmesi, KEİÖ projesine inanması ve gayret etmesi gereklidir. Bu noktada, bölge kimliğini sahiplenmek ve psikolojik etki yaratması bakımından, Karadeniz'e kıyısı olan devletlerin KEİPA temsilcilerinin seçiminde, Karadeniz kıyısındaki şehirlerin milletvekillerinin tercih edilmesi ya da Karadeniz Bölgesi ile değişik sebeplere dayanan bir bağının olması düşünülebilir⁶³⁰.

KEİPA'nın kullandığı dillere bakıldığında, KEİÖ'nün resmî dilleriyle ilgili eleştirilerin bir kısmının, KEİPA için de ileri sürülebileceği görülmektedir.

---

⁶³⁰ Söz gelimi KEİPA'da Türkiye'yi temsil eden dokuz Türk milletvekilinden yalnızca üçü, Karadeniz kıyısı şehirlerin milletvekilidir (Artvin, Giresun ve Karabük). Grup başkanı olan İstanbul milletvekilinin doğum yeri Rize'dir. Yine İstanbul milletvekili olan bir diğer üye de Ordu doğumludur. Diğer dört milletvekili ise ne temsil ettikleri şehir ne doğum yeri ne de TBMM Resmî İnternet Sayfası'ndaki özgeçmişlerinden anlaşıldığı kadarıyla herhangi bir sebep itibarıyla Karadeniz Bölgesi ile ilişkili kişiler değildir. Bkz. TBMM Resmî İnternet Sayfası, http://www.tbmm.gov.tr/ul_kom/keipa/turk_grubu.htm, (11.01.2012).

KEİPA’da resmî yazışma ve belge dili, İngilizce’dir. Bu diller arasına, mutlak surette Türkçe ve Rusça da dâhil edilmelidir. Ayrıca KEİPA’nın resmî internet sayfası, İngilizce ve Rusça olarak hizmet vermektedir. İnternet sayfasının Türkçe takip edilebilmesi de mutlaka sağlanmalıdır. Öte yandan KEİPA’nın çalışma dilleri arasında Fransızca da yer almaktadır. KEİPA üyeleri içinde resmî dili Fransızca olan ya da yaygın olarak Fransızca konuşulan bir devlet yoktur. Fransızca, daha önceki dönemlere nazaran günümüzde, uluslararası ilişkilerde yoğunlukla kullanılan bir dil de değildir. Bu sebeple çalışma dilleri arasından Fransızca’nın çıkarılması, uygun olur.

6. KEİÖ’nün ilgili kuruluşları arasında yer alan UKÇM, KEİÖ’nün düşünce kuruluşu olarak algılanmaktadır. Üye devletler arasında akademik işbirliğini geliştirmek üzere kurulan, KEİÖ politikalarının oluşturulmasında politika yapıcısı ve teknik destekçi olarak da hizmet vermesi tasarlanan UKÇM, yaptığı çalışmalarla dikkat çekmektedir. Periyodik ve telif yayınlar dışında, gerçekleştirdiği toplantı, seminer, konferans, çalıştay, vb. faaliyetler UKÇM’nin KEİÖ içindeki yerini pekiştirmiştir. Bunun sonucunda KEİÖ Şartında değişiklik yapılarak UKÇM’nin Şarta girmesine karar verilmiştir. Değişiklik henüz yürürlüğe girmemiştir. UKÇM’nin ağırlığının ve etkisinin fark edilmesi bakımından önemli olan bu gelişmenin anlam kazanabilmesi için değişikliğin bir an evvel yürürlüğe sokulması gerekmektedir. Ayrıca üye devletler, UKÇM’nin çalışmalarına daha çok destek vermelidir. Bu bağlamda, KEİÖ üyesi devletlerde resmî ve özel düşünce kuruluşlarıyla UKÇM’nin ilişkilerinin geliştirilmesi isabetli olacaktır. Bu sebeple bir yandan üye devletlerde kamuoyu oluşturmak, diğer yandan da KEİÖ politikalarının belirlenmesinde üye devletlerin düşünce kuruluşlarıyla daha sıkı bir işbirliği gerçekleştirmek amacıyla UKÇM’nin üye devletlerde temsilcilikler açması veya irtibat büroları oluşturması düşünülebilir.

7. KEİÖ üyesi devletlerin iş çevrelerinin temsilcilerinden oluşan *KEİ İş Konseyi*, KEİÖ’nün bir diğer ilgili kuruluşudur. Ekonomi tabanlı ve özel sektör odaklı bir anlayışa sahip olan KEİÖ yapılanması için İş Konseyi’nin yeterince etkin olduğunu söylemek mümkün değildir. Üye devletlerin bu kuruluşa yeterince ilgi

göstermediği görülmektedir. Söz gelimi İş Konseyi, uzun süre hukukî statüsü belirsiz bir şekilde faaliyet göstermiştir. 2000 yılına kadar belirli bir bütçesi olmamış, giderleri Türkiye tarafından karşılanmıştır. Hâli hazırda KEİ İş Konseyi'nin internet sitesi kapalıdır. İş Konseyi'nin cârî durumuyla KEİÖ'nün hedeflediği özel sektör odaklı işbirliği büyük oranda çelişmektedir. Bu sebeple İş Konseyi'nin etkin bir konuma getirilmesi gereklidir. Bu bağlamda, İş Konseyi'nin herşeyden önce öncelikli işbirliği alanlarına yönelik ciddi bir çalışma yapması şarttır. UKÇM ile ortak yapılabilecek bu çalışmaların dışında, İş Konseyi'nin üye devletlerdeki yöneticilerinin KEİÖ'nün ve İş Konseyi'nin tanıtımını yaparak özel sektör içinde yeni bir atılımın alt yapısını oluşturması gerekmektedir. İş Konseyi, KTKB ile ortak çalışmalar yürüterek gerek KEİÖ Bölgesi'ndeki gerekse örgüt coğrafyası dışındaki yatırımcıları ciddi projeler hazırlamaya teşvik etmelidir. Bu projelerin KEİÖ Bölgesi'nin ihtiyaçlarına cevap verecek alanlarda ve nitelikte olmasına özen göstermelidir. KEİÖ üyesi devletlerde temsilcilikler veya irtibat büroları açmalı, gerekirse KEİÖ coğrafyası dışında da benzeri uygulamalar yapmalıdır. Bu bağlamda KEİ İş Konseyi'nin gerçekleştirebileceği bir diğer faaliyet ise DURAN'ın da belirttiği gibi sanayicileri ve imalatçıları bir araya getiren ortak fuarlar düzenlemektir. Ayrıca, geniş katılımlı ekonomi forumlarının ve üst düzey toplantıların düzenlenmesi de faydalı olacaktır⁶³¹.

8. KEİÖ'nün bankası olarak görülen *KTKB*, üye devletlerin kamu ve özel sektör projelerine malî destek sağlamak üzere kurulmuştur. KEİÖ Bölgesi'nde işbirliğinin somut olarak geliştirilebilmesi için gerekli olan finansmanın temini, önem taşıyan bir husustur. Bu bölgedeki tek örnek olan bankanın KEİÖ'nün ilgili kuruluşu olarak organik yapının dışında bulunması ve üye devletlerden bağımsız bir yapıya sahip olması da yerindedir. Ancak VERNİKOV'un da belirttiği gibi KTKB, KEİÖ'nün malî organı olarak kabul edilmekte ve bir kasa gibi algılanmaktadır. Oysa KTKB, bankacılığın gereklerini profesyonelce yerine getirmek durumundadır. Aksi takdirde, beklentileri karşılaması söz konusu değildir⁶³². Bu bağlamda, üye devletlerin ve KEİÖ'nün KTKB'den makul taleplerde bulunması gerekir. Ayrıca üye devletler,

---

⁶³¹ Bkz. Duran, s. 40-41.

⁶³² Bkz. Vernikov, s. 122-124.

KTKB'nin sermaye yapısının güçlendirilmesi için gereken katkıyı sağlamalıdır. Söz gelimi Türkiye ve Rusya gibi KEİÖ'nün güçlü devletleri, bankadaki sermayelerini yükseltmelidirler. KTKB'deki sermaye yapısının değişmesi, üye devletler arasındaki dengenin bozulması olarak değerlendirilmemelidir. Önemli olan, KTKB'nin özel bankacılık ilkelerine göre faaliyet göstermesidir. Özel bankacılık anlayışının geçerli olduğu bir yapı içinde, KEİÖ üyesi devletler arasında denge oluşturmaya çalışmak profesyonel bankacılıkla çelişki yaratır. Bu sebeple sermaye yapısının güçlendirilmesi önemsenmeli, üye devletler arasındaki denge çok da dikkate alınmamalıdır. Öte yandan bankanın üye devletlerde şubeler açması, temsilcilikler veya irtibat büroları oluşturmaları, mutlak surette teşvik edilmelidir⁶³³. Bu sayede KTKB'nin üye devletlerdeki özel sektörle doğrudan temas etmesi sağlanmış olacaktır. Ayrıca yine bu bağlamda, KTKB'nin yazılı ve görüntülü yayın organları ile diğer reklam araçları yoluyla reklam yapması da isabetli olur. Pazarlama stratejisinde önemli bir yer tutan reklamlar aracılığıyla KTKB cazip hâle geleceği gibi özel sektörün bankaya olan ilgisi de artacaktır.

9. Türkiye'de Türkiye İstatistik Kurumu bünyesinde faaliyet gösteren *İstatistik Koordinasyon Merkezi*, üye devletler arasında istatistikî verilerin toplanmasında koordinasyonu sağlamak amacıyla kurulmuştur. Ekonomik işbirliğinde kat edilen mesafenin anlaşılabilmesinde, istatistikî verilerin doğruluğu büyük önem taşımaktadır. Bu sebeple böyle bir kuruluşun oluşturulması, isabetli bir karardır. Ancak bu kuruluştaki sorumluluk, tek başına Türkiye'nin omuzlarına yüklenmiştir. Türkiye'nin çabalarıyla ayakta duran bu kuruluşun en büyük sorunu, üye devletler arasındaki farklı istatistik sistemleridir. Bunu aşmak üzere gerçekleştirilen ikili ilişkiler, ihtiyaca yeterince cevap vermemektedir. İstatistik Koordinasyon Merkezi ile UKÇM'nin ortak çalışmalar yapması, bu sıkıntıların giderilmesine katkı yapabilir. Veri akışının sağlıklı ve uyumlu olabilmesi için üye devletlerde temsilcilikler açılması veya Türkiye'nin üye devletlerdeki büyükelçiliklerinde bir görevli bulundurulması da bazı sıkıntıları aşmada yarar sağlayabilir.

---

⁶³³ Duran ise KTKB'nin bütün üye devletlerde mutlak surette şube açmasını tavsiye etmektedir. Ayrıca, KEİÖ üyesi devletler arasında yapılan ithalat-ihracat işlemleri için Risk-Garanti Kurumu kurulması gerektiğini belirtmektedir. Bkz. Duran, s. 39.

10. KEİÖ, ekonomik işbirliğini esas alan bir mantıkla hayata geçirilmiştir. KEİÖ Şartının 4. maddesinde belirtilen işbirliği alanlarına bakıldığında genellikle ekonomik tabanlı işbirliği alanlarının tespit edildiği görülmektedir. İşbirliği alanlarıyla ilgili temel strateji ise 27 Nisan 2001 tarihli *Ekonomik Gündem* belgesinde belirlenmiştir. UKÇM'nin ve KEİÖ Daimî Sekreteryası'nın katkı yaptığı bu metin, Yüksek Düzeyli Memurlar Komitesi tarafından hazırlanmıştır. Bu belgede, üye devletlerin iç hukuklarında uyum sağlanması ve öncelikli alanlar belirlenmesi esas alınmıştır. Ekonomik Gündem'de, bölgede kayıt dışı ekonominin önlenmesi ve bölge içi anlaşmazlıkların çözüme kavuşturulması, KEİÖ'nün kurum yapısının güçlendirilmesi, dış ilişkilerde AB yönlü bir politika izlenmesi gibi konular ekseninde işbirliği stratejisi tavsiye edilmektedir. Hazırlanması üzerinden geçen zaman dikkate alındığında, belgenin güncellenmesi gerekmektedir. Ayrıca, bu güncellemenin beş yıllık bir sürece bağlanması ve bunun da KEİÖ Şartında yer alması isabetli olacaktır. Bu uygulamayla resmen temel strateji belgesi niteliği taşıyacak olan Ekonomik Gündem, KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi tarafından kurulmuş olan takip mekanizmasıyla birlikte daha da anlamlı olacaktır.

KEİÖ'nün işbirliği alanlarına bakıldığında, öncelikli alanlar tespit edildiği görülmektedir. Enerji alanı, bunlar içinde önde gelen işbirliği konulardandır. KEİÖ Bölgesi, enerji bakımından zengin bir coğrafyadır. KEİÖ'nün sıkı işbirliği gerçekleştirmek istediği AB ise enerji yoksunudur ve görece olarak KEİÖ'nün belki de AB'ye karşı tek üstün olduğu alan da enerjidir. Bu yönüyle enerji, AB ile işbirliğini arttırmak için en elverişli alandır. Bir diğer öncelikli alan ulaşımdır. Ulaşım ağının geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesi üzerinde durulmuştur. *Karadeniz Ring Otoyolu* ve *Karadeniz Bölgesi Deniz Otoyolu* projeleri, bu alanda öne çıkan iki önemli projedir ve mutlak surette hayata geçirilmelidir. Ulaşım alanındaki eksiklik, demiryollarının gündemde olmamasıdır. Özellikle eski Doğu Bloku devletlerindeki uygun alt yapı, KEİÖ'nün yalnızca kara, hava ve deniz üzerinden değil, “demirden ağlarla” birleştirilmesi için de elverişlidir. DURAN'ın bu konuda getirdiği bir öneri, uygulamaya geçirilmesi gereken bir diğer meseledir. DURAN'a göre, limanlarla demiryolu bağlantıları kurularak komşu devletlerin birbiriyle iletişimi

güçlendirilmelidir⁶³⁴. Öte yandan KEİÖ bünyesinde imzalanan ve işadamları ile kamyon şoförlerine yönelik vize kolaylığı sağlayan anlaşmalar, süratle yürürlüğe sokulmalıdır. Bu bağlamda, özellikle KEİ İş Konseyi üye devletlerde kulis faaliyetleri yürütmelidir. Ayrıca, vize kolaylıklarının akademisyenlere ve bürokratik personele teşmili de atılması gereken bir diğer adımdır. Ulaşım alanında unutulmaması gereken bir diğer etken de *Avrupa-Kafkasya-Asya Ulaşım Koridoru (TRACECA)* ile olan ilişkilerdir. KEİÖ ile TRACECA'nın yayıldığı coğrafya, doğal olarak işbirliğini zorunlu kılmaktadır. Bu kuruluşla ilişkiler, daha kapsamlı bir hukukî çerçeveye oturtulmalı ve geliştirilmelidir.

Özel sektör odaklı işbirliğinde KEİÖ'nün etkin olması gereken diğer alanlar *KOBİ'ler ve turizmdir*. Bölgedeki KOBİ'lerin desteklenmesi, işbirliğinde çok yönlü katma değer yaratan bir meseledir. Bu noktada KEİ İş Konseyi'nin, KTKB'nin ve KEİÖ bünyesindeki ilgili çalışma gruplarının faaliyetleri önem arz etmektedir. Bölge içi faaliyetlerin yanında, bölge dışındaki KOBİ'ler için Karadeniz Bölgesi'nin cazip hâle getirilmesi elzemdir. Bu çerçevede, bölge dışındaki KOBİ'lere KTKB'nin daha uygun krediler tahsis etmesi akla gelmektedir. Bunun için uluslararası malî kuruluşlarla KTKB'nin daha verimli ilişkiler kurması şarttır. Öte yandan bölgenin cazibesinin arttırılmasında turizm sektörü, iyi bir katalizör olarak düşünülebilir. KEİÖ coğrafyasına bakıldığında, pek çok sektörle iç içe olan turizmin her çeşidinin geliştirilmesi mümkündür. Doğal olarak sahip olunan fırsatların somut kazanca dönüşmesi için özel sektör odaklı ancak mutlak surette üye devletler ve KEİÖ destekli bir yapı oluşturulmalıdır. Turizm/Seyahat acentaları arasındaki karşılıklı ilişkilerin geliştirilmesi de bir başka gerekliliktir. Ayrıca, Türkiye ile Rusya arasında kaldırılan turistik vizelerin diğer üye devletler arasında da yaygınlaştırılması KEİÖ eliyle teşvik edilmelidir. Bu tarz uygulamaların zaman içinde ikili ekonomik ilişkileri ve işbirliğini geliştireceği gözden uzak tutulmamalıdır.

11. KEİÖ'nün diğer işbirliği alanlarıyla ilgili çalışmaları ele alındığında, *doğrudan ekonomiye ilgili olmayan alanlar* da dikkat çekmektedir. Bu alanların bir

---

⁶³⁴ Bkz. Duran, s. 40.

kısmı ekonomiyle dolaylı ilişki kurulabilecek nitelikteyken bir kısmı da ekonomi dışındadır. Söz gelimi *eğitim, kültür, acil yardım, kurum yenilenmesi ve iyi yönetim* gibi alanlar ekonomiyle ilgili olmayan alanlardır. *Bilim ve teknoloji, bilgi ve iletişim teknolojileri, suçla mücadele ve güvenlik* ise dolaylı olarak ekonomiyle ilişkilendirilebilecek alanlardır. Bu alanlar içinde çevrenin korunması, KEİ girişiminin başından itibaren gündemde yer bulmuş bir konudur. Yine acil yardım da KEİÖ'nün resmen kurulmasından hemen önce, 1998 yılından itibaren işbirliği kapsamına alınmış bir alandır. Eğitim, kültür, kurum yenilenmesi ve iyi yönetim, bilgi ve iletişim teknolojileri gibi alanlar ise KEİÖ Şartının 4. maddesinin KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi'ne verdiği yetkiye dayanarak oluşturulmuş işbirliği zeminleridir. Ekonomik işbirliğini dolaylı olarak ilgilendiren veya ekonomi dışındaki alanları ilgilendiren konuların işbirliği konusu yapılması, işbirliğinin tabana yayılması ve boyutlandırılması bakımından olumludur. Ancak bu alanlardaki çalışmaların somut projelerle desteklenerek hayata geçirilmesi büyük önem taşımaktadır. Aksi takdirde, bu alanlarda yapılan çalışmalar kâğıt üstünde kalmış olacağı gibi kırtasiyeciliği ve bürokrasiciliği besleyecektir. Bu sebeple ilgili bölümlerde önerdiğimiz hususların dikkate alınması, önem arz etmektedir.

KEİÖ'nün işbirliği alanları arasında sayılan suçla mücadele, *örgütlü suçları ve kaçakçılığı* kapsadığı gibi *her türlü terör hareketini ve yasa dışı göçü* de içine alan bir zemini oluşturmaktadır. Kayıt dışı ekonomiyle mücadeleye yönelik bir yaklaşımın ağırlık taşıdığı bu alanda, ABD'de gerçekleştirilen 11 Eylül saldırıları sonrası güvenlik odaklı bir yaklaşım hâkim olmaya başlamıştır. Bu durumun ortaya çıkmasında, uluslararası kamuoyu nezdinde, “terör karşıtı blok”ta yer alarak meşruiyetini sağlamlaştırma saikin de etkin olduğu anlaşılmaktadır. BMÖ Güvenlik Konseyi ve AGİT kararları, bu alanda kabul edilen belgelerde sıkça anılmıştır. Ayrıca, 11 Eylül sonrası oluşturulan ve terörün kaynağı olarak gösterilen “ötekileştirme”ye karşı bir tavır takınıldığı da görülmektedir. Bu bağlamda terörün etnik, dinî ve coğrafi temele dayandırılmasının kabul edilemez bulunması, KEİÖ açısından yerinde bir tutumdur.

Güvenlik alanında işbirliğiyle ilgili değerlendirilmesi gereken bir diğer mesele de KEİÖ'nün dolaylı olarak zemin oluşturduğu *Karadeniz merkezli güvenlik önlemleri*dir. Soğuk Savaş'ın bitişiyle birlikte değişen Karadeniz jeopolitiğinin ilk uygulaması olan KEİ girişi ve akabinde kurulan KEİÖ, bir takım askerî işbirliklerinin ortaya çıkmasında çok önemli bir rol oynamıştır. Karadeniz'de ortaya çıkan bu askerî işbirliği, KEİÖ ile organik bir bağa sahip değildir. Ancak KEİÖ'nün yıktığı önyargılar ve bölge devletleri arasında gelişen ilişkiler, deniz kuvvetleri düzeyinde ortaya çıkan işbirliğinde KEİÖ'nün işlevini dikkatlerden kaçırmıştır. Türkiye'nin Karadeniz'i "kara" ve "deniz" olarak iki ayrı düzlemde değerlendirmesi neticesinde, ortaya kara merkezli KEİÖ ve deniz merkezli *Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu (KADİGG)* ile *Karadeniz Uyum Harekâtı (KUH)* çıkmıştır. KEİÖ düzleminde gelişen ilişkilerin, Soğuk Savaş'ın farklı taraflarını bir araya getirerek vardığı nokta, KADİGG ve KUH uygulamalarıdır. Özellikle Türkiye ile Rusya'nın ikili ilişkilerini geliştirmelerinin altında yatan en önemli etkenlerden biri de KEİÖ zemininde ve değişik seviyelerdeki temsilcileri aracılığıyla tarafların defalarca bir araya gelmesidir. Bu zeminin yarattığı güven iklimi, birbirlerinden en çok kuşku duyabilecek meslek grubu olan askerlerin bile aynı çatı altında buluşmalarıyla neticelenmiştir. KADİGG ve KUH uygulamaları, kendi ölçeklerinde başarılı uygulamalardır ve en önemlisi, Karadeniz güvenliğinin bölge içi güçler eliyle tesis edildiği yapılanmalardır. Bu sebeple KEİÖ ile KADİGG ve KUH arasında organik bir bağ tesis edilmesi, söz gelimi KADİGG'nin ve KUH'nin KEİÖ'nün ilgili kuruluşu yapılması düşünülmelidir⁶³⁵. KEİÖ'de işbirliği alanlarını düzenleyen KEİÖ Şartının 4. maddesi, bu tarz bir düzenlemeye cevaz vermektedir. Bütün bunların ortaya çıkardığı sonuç şudur: KEİÖ zemininde başlayan, KADİGG ve KUH uygulamalarıyla devam eden ikili ve çok taraflı ilişkiler, Karadeniz'de "Ankara merkezli" adımların bu yönüyle başarılı olduğunu göstermektedir. Karadeniz özelinde alınan bu netice, "bağımsız dış politika üretebilme ve uygulayabilme eşiği"nin aşılabildiğine işaret etmektedir. Bu sebeple Türk dış politika yapıcılar ve

---

⁶³⁵ A. Alkan ise KADİGG ile KEİÖ arasında sağlam bir bilgi akışının kurulmasını önermekte, KEİÖ'nün ekonomi alanındaki projelere yönelmesini tercih etmektedir. Bkz. A. Alkan, s. 44. KADİGG ve KUH ile KEİÖ arasında sağlam bir bilgi akışının sağlanmasının KEİÖ için çok büyük bir anlam taşıdığını söylemek pek mümkün görünmemektedir. Öte yandan KEİÖ'nün kuruluş amacı zaten ekonomik işbirliği gerçekleştirmektir. Sadece bilgi akışının sağlanması, KEİÖ'ye yeni ivme kazandıracak derecede bir yenilik değildir.

uygulayıcıları için Karadeniz örneği, diğer coğrafyalar için de model teşkil edebilecek bir anlayış olarak algılanmalıdır.

12. KEİÖ'nün dış ilişkilerine bakıldığında, ilk sırayı AB almaktadır. KEİ girişiminin hayata geçmesiyle birlikte temel doğrultu olarak AB'nin belirlendiği görülmektedir. Yapılan çalışmalarda da KEİÖ'nün AB'nin alt birimi olarak nitelendirildiği görülmektedir. KEİÖ'nün AB ile ilişkilerdeki temel söylemi, somut işbirliğine dayalı projelerin ve programların hayata geçirilmesidir. KEİÖ-AB ilişkileri, AB'nin yaklaşımı açısından iki döneme ayrılabilir. İlk dönem, 1 Ocak 2007 tarihine kadar devam etmektedir. Bu süre zarfında AB, KEİÖ'nün sürekli olarak tekrarladığı somut işbirliği çağrılarına muhatap olmuştur. KEİÖ'nün resmî belgelerinin dili, AB'nin bu çağrıları yeterince karşılamadığını göstermektedir. KEİÖ'nün bu dönemde AB ile ilişkileri, Yunanistan üzerinden devam etmiştir. İkinci dönem ise 1 Ocak 2007'den itibaren başlamaktadır. Bu tarihte Bulgaristan ve Romanya, resmen AB üyesi olmuşlardır. Bu üyelikle birlikte AB'nin sınırları Batı Karadeniz kıyılarına ulaşmış ve AB'nin Karadeniz Bölgesi'ne olan ilgisi artmıştır. Bu dönemde ilişkilerin zemini, Geniş/Genişletilmiş Karadeniz ve Geniş/Genişletilmiş Avrupa kavramları üzerine oturmuştur. Bu kavramlarla birlikte AB, ilgi alanını resmen Hazar Denizi kıyılarına taşımış olmaktadır. Öncelikli işbirliği alanları üzerine inşa edilen ilişkiler aynı zamanda demokrasi, insan hakları ve sivil toplum vurgularıyla süslenmiştir. Bu dönemde AB, malî desteği arttıracığına yönelik resmî ifadeler beyan etmiştir. Ancak 2008'in son çeyreğinden itibaren AB coğrafyasında baş göstermeye başlayan iç buhran sebebiyle KEİÖ-AB ilişkileri, ivme kaybetmeye başlamıştır. Bu süreç, bugün de devam etmektedir. AB ile ilişkilerini devam ettirmek durumunda olan KEİÖ'nün AB merkezli politikalar takip etmekten vazgeçmesi gerekmektedir. Zira AB'nin kader çizgisi belirsiz bir görüntü kazanmıştır ve uzun bir süre boyunca da AB'nin toparlanması mümkün görünmemektedir. Bu bağlamda KEİÖ'nün benzer nitelikli diğer bölgesel örgütler olan *Ekonomik İşbirliği Örgütü*, *Şangay İşbirliği Örgütü* ve *Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi* ile ikili ve çok taraflı ilişkilerini geliştirmesi yerinde olacaktır. Ayrıca KEİÖ'nün sınırlı bir ilişki tesis ettiği *Avrasya Ekonomik Topluluğu* da ihmal edilmemesi gereken bir diğer kuruluştur. Bu örgütlerle kurulacak işbirliği,

KEİÖ'nün Türkistan coğrafyasına doğru yeni açılımlar gerçekleştirmesini sağlayacaktır. İçinde bulunduğumuz yüzyılda, uluslararası ekonomik düzen içinde Asya kıtasının ağırlığının artmakta olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu örgütlerle gerçekleştirilecek işbirliğinin derinleştirilmesi hem zarurî hem de KEİÖ'nün iç dengeleri açısından mantıklı ve tutarlıdır.

KEİÖ'nün diğer uluslararası kuruluşlarla ilişkilerinde *BMÖ*, *Dünya Bankası* ve *Uluslararası Göç Örgütü* gibi evrensel nitelikli örgütlerle *Merkezî Avrupa Girişimi (MAG)* gibi bölgesel bir girişim dikkat çekmektedir. BMÖ ve uzman kurumlarıyla geliştirilen ilişki, kurumsal temaslara ve uygulamaya yöneliktir. KEİÖ'nün BMÖ programlarından yararlanması şeklinde devam eden ilişkiler, KEİÖ'nün diğer işbirliği alanlarıyla ilgili irade sergilemesiyle daha da çeşitlenip derinleşebilir. Bu da KEİÖ'nün gerek BMÖ nezdindeki gerekse uluslararası toplum içindeki itibarının artmasına yol açacaktır. Yine Dünya Bankası ile olan ilişki de geliştirilmeye muhtaçtır. Dünya Bankası'nın KEİÖ'yü ilgilendiren pek çok alanda proje desteği sağladığı bilinmektedir. Bu sebeple KEİÖ'nün Dünya Bankası ile ilişkilerini hukuken daha güçlü belgelerle tesis etmeye yönelik çalışmalar yapması, isabetli olacaktır. Aynı durum KEİÖ-MAG ilişkileri için de geçerlidir. Oldukça erken bir tarihte başlayan temaslara, ancak 7 Mart 2011 yılında hukukî boyut kazanabilmiştir. Oysaki Güneydoğu Avrupa, her iki kuruluşun kesişim alanıdır. İlişkilerin geliştirilmesi ve somut işbirliğine dönüşmesi, her iki tarafın da menfaatiyle uyumludur. Bunun dışında Uluslararası Göç Örgütü de KEİÖ'nün işbirliğini güçlendirmesi gereken bir kuruluştur. KEİÖ'nün işbirliği alanları içinde yasa dışı göçle mücadele olduğu gözden uzak tutulmamalıdır. Ayrıca KEİÖ Bölgesi içindeki insan trafiği, değişik sorunları da beraberinde getirmektedir. KEİÖ'nün bu konulara kayıtsız kalması düşünülemez. İnsan trafiğinin yasal veya yasa dışı dışı pek çok boyutu vardır ve bunların önemli bir kısmı, ekonomik sonuçlar doğurmaktadır. Dolayısıyla Uluslararası Göç Örgütü ile ilişkilerin geliştirilmesi, ekonomik zorunlulukların yanında sosyal sonuçları bakımından da göz ardı edilemeyecek bir konudur.

13. Genel olarak değerlendirildiğinde, Soğuk Savaş sonrasında Türkiye'nin yeni dengelere göre ilk dış politika girişimi olarak kabul edilen KEİÖ, ekonomik işbirliği yoluyla bölgede yeni bir hamle yapmak üzere ortaya çıkmış bir yapılanmadır. Kurucu belgesi olan KEİÖ Şartının sağladığı hukukî dayanağın yardımıyla ekonomik zeminin dışına da çıkmıştır. Ayrıca, Şartta belirtilenler dışında yeni işbirliği alanları yaratmış; üye devletler arasında kurulan yakın ilişkiler neticesinde, Karadeniz güvenliğiyle ilgili önemli adımların atılmasına da vesile olmuştur. *KEİÖ ile organik bağı bulunmamakla birlikte, KADİGG ve KUH uygulamalarını da KEİÖ'nün dolaylı bir sonucu olarak görmek mümkündür. Dolayısıyla KEİÖ, gerek doğrudan gerek dolaylı olarak güvenlik alanında da bir taraf olarak bulunmaktadır.* Bütün bu gelişmelerin neticesinde ekonomiden spora, güvenlikten eğitime, kurum yenileşmesinden ve iyi yönetimden kültüre kadar oldukça geniş bir yelpazede faaliyet gösteren KEİÖ'nün her türlü elverişli vasıta yoluyla işbirliğini geliştirmeyi hedeflediği görülmektedir. KEİÖ Şartının 4. maddesi, bu konuda KEİÖ Dışişleri Bakanları Konseyi'ne açık bir yetki vermiştir. Bu yetki, KEİÖ'nün çapının genişlemesi için oldukça elverişli bir araçtır. Yukarıda da bahsedildiği üzere, KEİÖ'nün güvenlik alanında işbirliğini derinleştirerek KADİGG ve KUH uygulamalarını kendi çatısı altına alması, hiç de yabana atılacak bir yenilik olmaz. Bütün bu gelişmeler alt alta sıralandığında, KEİÖ'nün ismindeki “ekonomik” ifadesinin zaman içinde önce fiilen, ardından da resmen çıkarılması gündeme gelebilir. Bu da KANBOLAT'ın belirttiği üzere, KEİÖ'nün **“Karadeniz İşbirliği Örgütü (KİÖ)”** olarak yoluna devam etmesine ve KİÖ'nün yeni ufuklara yelken açmasına yol açar ki bölge içi anlaşmazlıkların ve çatışmaların varlığına rağmen⁶³⁶, KEİÖ üyelerinin ve KEİÖ Bölgesi'nin böyle bir potansiyeli bünyesinde barındırdığı aşîkârdır⁶³⁷. Ancak bu ve benzeri gelişmelerin yaşanması, üye devletlerin, özellikle de Türkiye'nin ve Rusya'nın bu yönde kararlı bir tutum takınmasıyla ve KEİÖ'nün

---

⁶³⁶ Bölge içi anlaşmazlıkların ve çatışmaların çözümü için KEİÖ'nün bir zemin olarak düşünülebileceği dile getirilmektedir. Bu düşüncüyü dile getirenler, tarafların KEİÖ çatısı altında uzun süredir birlikte olduğunu ifade ederek ekonomi temelinde gelişen ilişkilerin zaman içinde siyasî sorunların çözümü için de elverişli bir araç olarak düşünülebileceğini ileri sürmektedirler. Örnek olarak bkz. Sinan Oğan, “Lavrov TÜRKSAM'ın Önerisini Destekledi: KİP Yerine KEİ Dedi”, <http://www.turksam.org/tr/a1474.html>, (13.01.2012); OKTAY, 2007, s. 238-239; Kasım, Kafkasya, s. 205.

⁶³⁷ Bkz. Kanbolat, Yeni Ufuklar, s. 98.

somut projeleri hayata geçirmesiyle doğru orantılıdır. Ankara-Moskova hattının bu yönde göstereceği siyasî irade ve kararlılık, KEİÖ'nün geleceğini olumlu yönde etkileyecektir. Bu noktada akla gelebilecek bir diğer çözüm de KEİÖ Daimî Sekreteryası Genel Sekreteri'nin Türkiye tarafından seçilmesidir. KEİÖ fikrini ortaya atan ve bugünkü seviyeye gelmesinde en büyük pay sahibi olan Türkiye, Genel Sekreter Birinci Yardımcılığı makamını elinde bulundurmaktadır. KEİÖ Daimî Sekreteryası'nın İstanbul'da bulunması ve Türkiye'nin bu konuda harcadığı emek sebebiyle Genel Sekreter'in bir Türk olması, KEİÖ'nün daha da etkinlik kazanmasına yol açabilecektir⁶³⁸. Bu teklifle ilgili düşünülebilecek bir diğer alternatif de Genel Sekreterlik ve Genel Sekreter Birinci Yardımcılığı makamlarının Türkiye ile Rusya tarafından üstlenilmesi ve her iki devlet tarafından bu makamların dönüşümlü hâle getirilmesidir. Bu uygulama, Rusya'nın KEİÖ'yü daha çok sahiplenmesine yol açabilir.

14. KEİÖ ile ilgili getirilen eleştirilerden biri de Yunanistan'ın KEİ girişimine dâhil edilmesi ve KTKB ile UKÇM'nin Yunanistan sınırları içinde yerleşik olmasıdır. Yunanistan'ın KEİÖ'yü baltaladığı iddiaları da sıkça gündeme getirilmektedir. AB yönlü bir rota belirleyen KEİ girişiminin hayata geçtiği esnada tek AB üyesi Yunanistan'dır ve Yunanistan'ın bu girişime alınmasında AB ile ilişkilerle birlikte, Türkiye ile Rusya arasında bir denge kurma saiki de rol

---

⁶³⁸ Bu konu, Türkiye Cumhuriyeti Devleti Dışişleri Bakanlığı çevrelerinde konuşulan bir meseledir. Örneğin 16 Şubat 2011 tarihinde, Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü'nde "Türk İşbirliği Konseyi ve Türk Devletleri Arasındaki İlişkiler" konulu konferansta konuşmacı olarak yer alan Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi Genel Sekreteri Emekli Büyükelçi Halil Akıncı, KEİÖ Daimî Sekreteryası Genel Sekreteri'nin Türkiye tarafından seçilmemesinin bir hata olarak değerlendirildiğini beyan etmiştir. KEİÖ'yü örnek göstererek aynı hatanın tekrar edilmediğini ve sekreteryası İstanbul'da bulunan Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi Genel Sekreteri'nin Türkiye tarafından seçildiğini ifade ederek bu konunun önemine vurgu yapmıştır. Öte yandan, Daimî Sekreteryaya kurulurken Türkiye'nin bu konuyu gündeme getirmemesinin çok açıklanabilir sebepleri bulunmadığı söylenebilir. Zira KEİ girişimi fikrini ortaya atan ve hayata geçmesinde en büyük rolü oynayan Türkiye, İstanbul'da bulunan Daimî Sekreteryanın masraflarının 1996 yılına kadar tamamını, 1996 yılında 2/3'ünü ve 1997 yılında ise 1/3'ünü tek başına karşılamıştır. Buna rağmen Genel Sekreter Birinci Yardımcılığı ile yetinmek, anlaşılabilir olmaktan uzaktır. Zira o tarihte Türkiye'nin böyle bir talepte bulunması hâlinde fazla itirazla karşılaşması olası görünmemektedir. Yalçinkaya ise Türkiye'nin örgütün malî yükünün büyük bir bölümünü üstlenerek uzun vadede kârlı çıkmayı hesap ettiğini belirtmektedir. Bkz. Alâeddin Yalçinkaya, "Değişen Dünyaya Uyum Açısından Türkiye Merkezli Uluslararası Örgütler: KEİ, EİT ve D-8 Örnekleri", **Değişen Dünyada Uluslararası İlişkiler** (Editör: İdris Bal), Lalezar Kitabevi, Ankara 2008, s. 373-374.

oynamıştır. Hatta ABD'nin bu konuda talepkâr olduğu belirtilmektedir. Yunanistan, AB'nin son dönemde yaşadığı krizden en çok etkilenen devletlerin başında gelmektedir. Geline nokta Yunanistan, iç ekonomik ve sosyal sorunlarıyla boğuşmaktadır. Ayrıca, ekonomisinin toparlanması için alternatif çözümlere açık bir hâle gelmiştir. Bu sebeple Yunanistan için yapılan eleştirilerde haklılık payı olsa dâhi şu an için AB'nin ve Yunanistan'ın içinde bulunduğu durum, KEİÖ'nün önünde büyük bir engel teşkil etmemektedir. Kaldı ki KTKB'nin ve UKÇM'nin Yunanistan sınırları içinde yerleşik olması, tek başına bir şey ifade etmemektedir; zira Daimî Sekreteryâ, KEİPA ve KEİ İş Konseyi de Türkiye'de yerleşiktir. Önemli olan, KEİÖ'nün tek yönlü bir rota belirlememesi ve KEİÖ Bölgesi'ndeki iç dinamiklerin harekete geçirilerek bölgenin potansiyelinin açığa çıkarılmasıdır.

15. Çalışma boyunca ele aldığımız bütün etkenler dikkate alındığında, KEİÖ'nün daha etkin olması ve verimli bir işbirliği gerçekleştirebilmesi için uygulamada fiilen ortaya çıkmış yeni işbirliği zeminleri de dâhil olmak üzere KEİÖ'nün yeni bir yapılanmaya gitmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, KEİ girişiminin başından itibaren belirlenmiş olan AB rotasının, AB'nin son birkaç yıldır yaşadığı ve daha uzun süre yaşamaya devam edeceği belli olan iç buhran sebebiyle gözden geçirilmesi ve *“Karadeniz merkezli”* yeni bir anlayışla yer değiştirmesi isabetli olacaktır. *KİÖ* isimli bu yeni yapılanma sadece bölgedeki dengeleri etkilemekle kalmayacak, uluslararası ilişkilerde de pek çok denklemin yeniden düzenlenmesine yol açacaktır. Böyle bir hamle, Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan yeni şartlar sebebiyle Türk dış politikası yapıcılar tarafından uygulanmaya çalışılan “çok yönlü dış politika” anlayışıyla da uyumlu olacaktır.

KAYNAKÇA

Aall, Pamela, Daniel T. Miltenberger ve Thomas G. Weiss. **Guide to IGOs, NGOs, and the Military in Peace and Relief Operations**, United States Institute of Peace Press, Washington 2001.

Acer, Yücel ve İbrahim Kaya. **Uluslararası Hukuk Temel Ders Kitabı**, USAK Yayınları, Ankara 2011.

Ağacan, Kamil. “Ermenistan’la Protokoller ve Türkiye-Azerbaycan İlişkilerine Etkisi”, **21. Yüzyıl**, Kasım 2009, S. 11, s. 1-14.

Akehurst, Michael. **A Modern Introduction to International Law**, Routledge, London and New York 1992.

Akgün, Birol. “Türk Dış Politikası ve Uluslararası Örgütler”, **Akademik Ortadoğu**, C. 3, S. 2, 2009, s. 1-39.

Akoğlu, Fikriye. **Karadeniz Ekonomik İşbirliği Üyesi Ülkeler Arasındaki Başlıca Siyasî Anlaşmazlıklar ve Bu Anlaşmazlıklar Çerçevesinde Karadeniz Ekonomik İşbirliği’nin Geleceği**, Türkiye Büyük Millet Meclisi Dış İlişkiler ve Protokol Müdürlüğü, Ankara 1994.

Aktan, Gündüz. “Karadeniz, Karadeniz”, **Stratejik Analiz**, S. 72, Nisan 2006, s. 37-41.

Aktürk, Şener. “Turkish-Russian Relations after the Cold War (1992-2002)”, **Turkish Studies**, Vol. 7, No. 3, September 2006, s. 337-364.

Algan, Bülent ve Refik Tiryaki. “Uluslararası Hukuk Açısından Uluslararası Organizasyonlar ve İnsan Haklarının Korunması: Birleşmiş Milletler Örneği”, **Avrasya Dosyası, BM Özel**, İlkbahar 2002, C. 8, S. 1, s. 92-127.

Alkan, Akın. **21. Yüzyılın İlk Çeyreğinde Karadeniz Güvenliği**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2006.

Alkan, Necmettin. “Yugoslavya’nın Dağılması”, **Balkanlar El Kitabı, Cilt II: Çağdaş Balkanlar**, Osman Karatay ve Bilgehan A. Gökdağ (Der.), KaraM&Vadi, Ankara 2007, s. 21-43.

Altıntaş, Hakan. “KEİB: Karadeniz Ekonomik İşbirliği”, **Uluslararası Örgütler ve Türkiye**, Şaban H. Çalış, Birol Akgün ve Önder Kutlu (Ed.), Çizgi Kitabevi, Konya 2006, s. 639-669.

Amerasinghe, C. F. **Principles of the Institutional Law of International Organizations**, Cambridge University Press, Cambridge 2005.

Anal, Bumin ve M. Bülent Tokuçoğlu. “Avrupa Topluluğu Hukuku ve 1982 Anayasası’nda Egemenlik”, **İzmir Barosu Dergisi**, S. 2, Nisan 1989, s. 50-62.

Andreev, Svetlozar A. “The Future of European Neighbourhood Policy and the Role of Regional Cooperation in the Black Sea Area”, **Southeast European and Black Sea Studies**, Vol. 8, No. 2, June 2008, s. 93-108.

Ansay, Tuğrul. “Avrupa Ekonomik Topluluğu’na Tam Üyeliğimiz ile İlgili Bazı Hukuki Sorunlar”, **Prof. Dr. Yaşar Karayalçın’a 65.Yaş Armağanı**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Olguç Matbaası, Ankara 1988, s. 19-30.

Aral, Berdal. “The Black Sea Economic Co-Operation after Ten Years: What Went Wrong?”, **Alternatives**, V. 1, N. 4, Winter 2002, s. 1-8.

Archer, Clive. **International Organizations**, Routledge, London 1995.

Armaoğlu, Fahir. **Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1994.

Arsava, Ayşe Füsün. **Avrupa Toplulukları Hukuku ve Bu Hukukun Ulusal Alanda Uygulanmasından Doğan Sorunlar**, Ankara 1985.

Asker, Ali. “Türkiye-Ermenistan İlişkileri ve Rusya’nın Tutumu”, **21. Yüzyıl**, Şubat 2011, S. 26, s. 15-21.

Aslanlı, Araz. “ ‘Devrimler Dalgası’ ve Azerbaycan ”, **Turuncu Devrimler SOROS’un Yeni Dünya Düzeni: ‘İkinci El Demokrasi’ ve Neo-Conlar** (Derleyen: Sinan Oğan), Birharf Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 290-309.

Ay, Ahmet ve Zeynep Karaçor. “GATT ve DTÖ: Dünya Ticaretinin Düzen Arayışı”, **Uluslararası Örgütler ve Türkiye**, Şaban H. Çalış, Birol Akgün ve Önder Kutlu (Ed.), Çizgi Kitabevi, Konya 2006, s. 121-152.

Aybak, Tunç. “Black Sea Economic Cooperation (BSEC) and Turkey: Extending European Integration to the East?”, **Politics of the Black Sea: Dynamics of Cooperation and Conflict**, Tunç Aybak (Ed.), I. B. Tauris & Co. Ltd., London 2001, s. 31-60.

Aybak, Tunç. “Interregional Coopeartion Between The EU and BSEC”, **Black Sea Politics, Political Culture and Civil Society in an Unstable Region**, Ayşe Güneş-Ayata, Ayça Ergun ve Işıl Çelimli (Ed.), I. B. Tauris & Co. Ltd., London 2005, s. 24-38.

Aydın, Mustafa. “Europe’s New Region: The Black Sea in the Wider Europe Neighbourhood”, **Southeast European and Black Sea Studies**, V. 5, N. 2, May 2005, s. 257-283.

Aydın, Mustafa. “Regional Cooperation in the Black Sea and the Role of Institutions”, **Perceptions**, Autumn 2005, s. 57-83.

Aydın, Mustafa. “1939-1945 İkinci Dünya Savaşı ve Türkiye 1939-1945”, **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (Cilt I: 1919-1980)**, Baskın Oran (Ed.), İletişim Yayınları, İstanbul 2005, s. 399-476.

Balkır, Canan. **Karadeniz Ekonomik İşbirliği Bölgesi (KEİB) Ekonomik Bir Değerlendirme**, Türk Sanayici ve İşadamları Derneği, Yayın No. TÜSİAD-T/93, 5-159, İstanbul 1993.

Balkır, Canan. **Uluslararası Ekonomik Bütünleşme: Kuram, Politika ve Uygulama-AB ve Dünya Örnekleri**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2010.

Baran, Zeyno. “Turkey and the Wider Black Sea Region”, **The Wider Black Sea Region in the 21st Century: Strategic, Economic and Energy Perspectives**, Daniel Hamilton ve Gerhard Mangott (Ed.), Center for Transatlantic Relations, Washington 2008, s. 87-101.

Başak, Cengiz. “Uluslararası Örgütler”, **Değişen Dünyada Uluslararası İlişkiler: Uluslararası Siyaset, Uluslararası Hukuk ve Temel Sorunlar**, İdris Bal (Ed.), Lalezar Kitabevi, Ankara 2008, s. 317-343.

Başak, Cengiz. **Uluslararası Örgütler**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2010.

Başaran, Ali. “10’uncu Yaşında Karadeniz Ekonomik İşbirliği Girişimi: Beklentiler, Gerçekleşenler, Sorunlar, Umutlar”, **Avrasya Etüdleri**, S. 23, Yaz-Sonbahar 2002, s. 85-126.

Başlar, Kemal. **Uluslararası Hukukta Hükümet Dışı Kuruluşlar: Vestfalya-Sonrası Süreçte Küresel Sivil Toplum**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2005.

Bennett, A. Le Roy ve James K. Oliver. **International Organizations: Principles and Issues**, Prentice Hall, New Jersey 2002.

Bilgiç, Bestami S. “Soğuk Savaş Sonrası Yunanistan”, **Balkanlar El Kitabı, Cilt II: Çağdaş Balkanlar**, Osman Karatay ve Bilgehan A. Gökdağ, KaraM&Vadi, Ankara 2007, s. 411-420.

Bilman, Levent. “The Regional Cooperation Initiatives in Southeast Europe and the Turkish Foreign Policy”, **Perceptions**, Volume III, Number 3, September - November 1998, s. 58-81.

Black Sea Trade & Development Bank, **10 Years of BSTDB: Challenges, Achievements and Prospects**, Thessaloniki 2009.

Black Sea Trade & Development Bank, **BSDTB: Supporting Small and Medium-Sized Business in the Black Sea Region**, Thessaloniki 2011.

Bleda, Tanşuğ. “Black Sea Economic Cooperation”, **Turkish Review Quarterly Digest**, Spring 1991, Vol. 5, No. 23, s. 17-22.

Bonas, George ve Dimitrios Filippidis. **Science and Technology in the BSEC Region: Proposals for Enhanced Cooperation**, International Black Centre for Black Sea Studies, Athens 2007.

Borisenko, Yevgeniy Nikitich, Andrey Petrovich Kononenko ve Igor Vladimirovich Semenenko. **Karadeniz Ekonomik İşbirliği: Bölgesel Girişimden Uluslararası Örgüte**, Uzman Yayıncılık AŞ, İstanbul 1998, (Çev. Yaşar Abasova ve ALİ Çağlayan).

Bozkurt, Enver, M. Akif Kütükçü ve Yasin Poyraz. **Devletler Hukuku**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2003.

Bozkurt, Enver, Mehmet Özcan ve Arif Köktaş. **Avrupa Birliği Hukuku**, Asil Yayın Dağıtım, Ankara 2004.

Bozkurt, Enver. **Türkiye'nin Uluslararası Hukuk Mevzuatı**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2003.

Brownlie, Ian. **Principles of Public International Law**, Oxford University Press, New York 2003.

Brzezinski, Zbigniew. **Büyük Satranç Tahtası: Amerika'nın Küresel Üstünlüğü ve Bunun Jeostratejik Gereklilikleri**, İnkılap Kitabevi, İstanbul 2005, (Çeviren: Yelda Türedi).

Bulut, Arslan. **Güneş Ülkesi: Türklüğün Yeni Dünya Düzeni**, Bilgeoğuz Yayıncılık, İstanbul 2006.

Bulut, Arslan. **Atatürk'ün Yol Haritası**, Bilgeoğuz Yayıncılık, İstanbul 2006.

Buttanrı, Bilge. **Bölgesel Güç Karadeniz**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2004.

Cabbarlı, Hatem. "Ermesitan'da Kardelen Devrimi Olacak mı?", **Turuncu Devrimler SOROS'un Yeni Dünya Düzeni: 'İkinci El Demokrasi' ve Neo-Conlar** (Derleyen: Sinan Oğan), Birharf Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 365-380.

Cassese, Antonio. **International Law**, Oxford University Press, New York 2005.

Celac, Sergiu ve Panagiota Manoli. "Towards a New Model of Comprehensive Regionalism in the Black Sea Area", **Southeast European and Black Sea Studies**, V. 6, N. 2, June 2006, s. 193-205.

Chikvaidze, Alexander. “Karadeniz Ekonomik İşbirliği”, **Avrasya Etüdleri**, C. 1, S. 3, Sonbahar 1994, s. 109-116.

Cohen, Ariel, Conway Irwin. “U.S. Strategy in the Black Sea Region”, **Background**, No. 1990, The Heritage Foundation, Washington, 13.12.2006, s. 1-11.

Çalış, Şaban H. ve Kürşat Kan. “ BM: Birleşmiş Milletler”, **Uluslararası Örgütler ve Türkiye**, Şaban H. Çalış, Birol Akgün ve Önder Kutlu (Ed.), Çizgi Kitabevi, Konya 2006, s. 35-76.

Çalış, Şaban H., Erdem Özlük ve Önder Kutlu. “INGOs: Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları”, **Uluslararası Örgütler ve Türkiye**, Şaban H. Çalış, Birol Akgün ve Önder Kutlu (Ed.), Çizgi Kitabevi, Konya 2006, s. 723-746.

Çalış, Şaban H. “Uluslararası Örgütler: Tanımların, Yaklaşımların ve Tarihin Alacakaranlığı”, **Uluslararası Örgütler ve Türkiye**, Şaban H. Çalış, Birol Akgün ve Önder Kutlu (Ed.), Çizgi Kitabevi, Konya 2006, s. 1-33.

Çarıkçı, Emin. **Türk Dünyasında Ekonomik Gelişmeler ve Türkiye-AB İlişkileri**, AKÇAĞ Yayınları, Ankara 2004.

Çelik, Edip. **Milletlerarası Hukuk, Birinci Kitap**, Filiz Kitabevi, İstanbul 1987.

Çınar, Hasibe. **Karadeniz Ekonomik İşbirliği**, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Koordinasyon Genel Müdürlüğü Mali ve Hukuki Tedbirler Dairesi, Ankara 1993.

Çiftçi, Kemal. “Karadeniz’in Değişen Stratejik Konumu ve Türkiye”, **Uluslararası Mücadelenin Yeni Odağı Karadeniz**, Osman Metin Öztürk ve Yalçın Sarıkaya (Der.), BRC Basım, Ankara 2005, s. 165-184.

Çörten, Burcu. **Güncel Karadeniz Jeopolitiği**, Giresun Üniversitesi Karadeniz Stratejik Araştırma ve Uygulama Merkezi (KARASAM), Giresun 2009.

Dağı, Zeynep. “Rusya’nın Güvenlik Politikası ve Türkiye”, **Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye** (Editörler: Refet Yinanç ve Hakan Taşdemir), Seçkin Yayıncılık, Ankara 2002, s. 167-209.

Dalyancı, Numan. “Avrupa Birliğinin Türkiye’nin Egemenliğine Olan Etkileri ve Bu Konuda Anayasada Yapılması Gereken Değişiklikler”, **Kara Harp Okulu Bilim Dergisi**, C. 14, 2004, S. 2, s. 1-13.

Dartan, Muzaffer. “Black Sea Economic Co-Operation (BSEC): Proposals and Possibilities with Particular Reference to the EU”, **Marmara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Enstitüsü Avrupa Araştırmaları Dergisi**, Volume: 7, Sayı/No: 1-2, 1999, s. 7-51.

Davutoğlu, Ahmet. **Stratejik Derinlik: Türkiye’nin Uluslararası Konumu**, Küre Yayınları, İstanbul 2010.

Doğan, İlyas. **Devletler Hukuku: Genel İlkeler, Soykırımından Sorumluluk, Tehcir**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2008.

Doğan, İzzettin. **Türk Anayasa Düzeninin Avrupa Toplulukları Hukuk Düzeniyle Bütünleşmesi Sorunu**, İstanbul Hukuk Fakültesi Yayını, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1979.

DUGİN, Aleksandr. **Rus Jeopolitiği: Avrasyacı Yaklaşım**, Küre Yayınları, İstanbul 2005, (Çeviren: Vügar İmanov).

Duran, Meltem. **Karadeniz Ekonomik İşbirliği Ülkeleri Arasındaki Ticaretin Gelişmemesinin Nedenleri ve Çözüm Önerileri**, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No: 2004-61, İstanbul 2004.

Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Entegrasyonlar (AT, NAFTA, PASİFİK) ve Türkiye (AT, EFTA, KEİ, TÜRK CUMHURİYETLERİ, EKİT (ECO), İSLAM ÜLKELERİ) İlişkileri Özel İhtisas Komisyonu, **Türkiye-Karadeniz Ekonomik İşbirliği İlişkileri Alt Komisyon Raporu, Kitap 4**, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Yayın No: DPT: 2379 – ÖİK: 443, Ankara 1995.

Ecobescu, Nicolae. “Prospects for the Future Development of the BSEC”, **Southeast European and Black Sea Studies**, Vol. 1, Nu. 3, September 2001, s. 165-173.

Emerson, Michael. **The EU’s New Black Sea Policy: What Kind of Regionalism is this?**, CEPS, Brussels 2008.

Erbaş, Göknil. “Karadeniz’in Artan Önemi ve Türk Dış Politikasına Etkileri”, **21. Yüzyılda Çağdaş Türk Dış Politikası ve Diplomasisi**, Hasret Çomak (Ed.), Umuttepe Yayınları, Kocaeli 2010, s. 151-166.

Erhan, Çağrı ve Ömer Kürkçüoğlu. “1980-1990 Orta Doğu’yla İlişkiler”, **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (Cilt II: 1980-2001)**, Baskın Oran (Ed.), İletişim Yayınları, İstanbul 2005, s. 124-152.

Erhan, Çağrı. “Türkiye ve Bölgesel Örgütler”, **Beş Deniz Havzasında Türkiye**, Mustafa Aydın ve Çağrı Erhan (Der.), Siyasal Kitabevi, Ankara 2006, s. 389-421.

Erol, Mehmet Seyfettin. **Hayalden Gerçeğe Türk Birleşik Devletleri**, İrfan Yayınevi, İstanbul 1999.

Erol, Mehmet Seyfettin. “Makedonya Sorunu’nun Temel Dinamikleri”, **Balkanlar El Kitabı, Cilt II: Çağdaş Balkanlar**, Osman Karatay ve Bilgehan A. Gökdağ (Der.), KaraM&Vadi, Ankara 2007, s. 247-255.

Erol, Mehmet Seyfettin. “Sovyet Talepleri (Stalin) Krizi”, **Türk Dış Politikasında 41 Kriz**, Haydar Çakmak (Ed.), Kripto Basım Yayım Dağıtım, Ankara 2012, s. 57-70.

Ersoy, Hamit. “D-8’ler: Modern Cumhuriyetin Son Doğu Arayışı”, **Uluslararası Örgütler ve Türkiye**, Şaban H. Çalış, Birol Akgün ve Önder Kutlu (Ed.), Çizgi Kitabevi, Konya 2006, s. 671-695.

Ertürk, Emin. **Uluslararası İktisadi Birleşmeler: Teori ve Türkiye’nin İçinde Bulunduğu İktisadi Birleşme Hareketleri (GATT-1947, GATT-1994, WTO, AB, ECO, KEİB, ICO)**, VİPAŞ AŞ, Bursa 2002.

Feld, Werner J., Robert S. Jordan ve Leon Hurwitz. **International Organizations: A Comparative Approach**, Praeger Publishers, Westport 1994.

Gavras, Panayotis. “The Black Sea and the European Union: Developing Relations and Expanding Institutional Links”, **Southeast European and Black Sea Studies**, Vol. 4, Nu. 1, January 2004, s. 23-48.

Gençkaya, Ömer Faruk. “The Black Sea Economic Co-Operation Project: A Regional Challenge to European Integration”, **International Social Science Journal**, Vol: XLV, No: 4, 138, November 1993, s. 549-557.

Gönlübol, Mehmet. **Uluslararası Politika: İlkeler – Kavramlar – Kurumlar**, Siyasal Kitabevi, Ankara 2000.

Gültekin-Punsmann, Burcu ve Krassimir Y. Nikolov. “European Union Approaches to Fostering Synergies of Cooperation and Integration around the Black Sea”, **Southeast European and Black Sea Studies**, Vol. 8, No. 2, June 2008, s. 109-128.

Gündüz, Aslan. **Milletlerarası Hukuk Temel Belgeler Örnek Kararlar**, Beta Basım, İstanbul 2003.

Günuğur, Haluk. **Avrupa Birliği'nin Hukuk Düzeni**, Avrupa Ekonomik Danışma Merkezi Yayını, Ankara 2007.

Hamilton, Daniel. "A Transatlantic Strategy for the Wider Black Sea?", **The Wider Black Sea Region in the 21st Century: Strategic, Economic and Energy Perspectives**, Daniel Hamilton ve Gerhard Mangott (Ed.), Center for Transatlantic Relations, Washington 2008, s. 319-336.

Hartwig, Ines. **The Black Sea Economic Cooperation Process**, European Institute of Public Administration, No. 1, 1997.

Hasgüler, Mehmet ve Mehmet B. Uludağ. **Devletlerarası ve Hükümetler-Dışı Uluslararası Örgütler: Tarihçe, Organlar, Belgeler, Politikalar**, ALFA Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 2007.

Hekimoğlu, Asem Nauşabay. **Rusya'nın Dış Politikası I**, Vadi Yayınları, Ankara 2007.

Hekimoğlu, Mehmet Merdan. "Avrupa Topluluğu Hukuku ve 1982 Anayasası'na Göre Egemenlik", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S. 51, Mart-Nisan 2004, s. 27-46.

Hill, Fiona ve Ömer Taşpınar. "Turkey and Russia: Axis of the Excluded?", **Survival**, V. 48, No. 1, s. 81-92.

Hillier, Timothy. **Principles of Public International Law**, Cavendish Publishing, London 1999.

İmanov, Vügar. **Avrasyacılık: Rusya'nın Kimlik Arayışı**, Küre Yayınları, İstanbul 2008.

İmanov, Vügar. “Türk-Rus İlişkilerinde Yakınlaşma Dönemleri”, **Türkiye’nin Değişen Dış Politikası** (Derleyenler: Cüneyt Yenigün ve Ertan Efeğil), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2010, s. 725-740.

İşeri, Emre, Volkan Özdemir ve A. Oğuz Dilek. “Jeopolitik Rekabetten Enerji İşbirliğine: Türkiye-Rusya İlişkileri”, **Türkiye’nin Değişen Dış Politikası** (Derleyenler: Cüneyt Yenigün ve Ertan Efeğil), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2010, s. 741-760.

Kamalov, İlyas. “Ankara-Moskova Hattında Yakın Markaj”, **Stratejik Analiz**, S. 64, Ağustos 2005, s. 7-9.

Kamalov, İlyas. “Rusya Federasyonu ile İlişkiler”, **Türk Dış Politikası (1919-2008)** (Editör: Haydar Çakmak), Barış Platin Kitap, Ankara 2008, s. 944-952.

Kanbolat, Hasan. “Pax Ottomana’dan Pax Americana’ya Mı? Karadeniz’in Değişen Jeopolitiği”, **Stratejik Analiz**, Nisan 2006, S. 72, s. 24-35.

KANBOLAT, Hasan. “Türkiye, Karadeniz Ekonomik İşbirliği’nin Dönem Başkanlığı’na Hazırlanıyor”, **Stratejik Analiz**, S. 74, Haziran 2006, s. 61-68.

Kanbolat, Hasan. “Türkiye, Karadeniz’de Yeni Ufuklara Yelken Açmak İstiyor”, **Avrasya Dosyası, “Karadeniz’in Yeni Jeopolitiği”**, Ocak-Şubat-Mart-Nisan 2007, Cilt: 13, Sayı: 1, s. 73-102.

Kandemir, Eyyub. **Uluslararası Sistemin Yeni Düzen Arayışında Karadeniz’in Değişen Jeopolitiği**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2008.

Karadeniz, Bülent. “Security Stability Architecture in the Black Sea”, **Perceptions**, Winter 2007, s. 95-117.

Karagöl, Mehmet. **Uluslararası İktisadi Örgütler ve Azgelişmiş Ülkeler**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2010.

Karakaş, Ayşe Işıl. **Avrupa Topluluğu Hukuk Düzeni ve Ulus Devlet Egemenliği**, DER Yayınevi, İstanbul 1993.

Karasar, Hasan Ali ve Sanat K. Kuşkumbayev. **Türkistan Bütünleşmesi-Merkezî Asya’da Birlik Arayışları: 1991-2001**, Ötüken Neşriyat AŞ, İstanbul 2009.

Karatay, Osman. “Karadağ’daki Siyasi Gelişmeler”, **Balkanlar El Kitabı, Cilt II: Çağdaş Balkanlar**, Osman Karatay ve Bilgehan A. Gökdağ (Der.), KaraM&Vadi, Ankara 2007, s. 63-78.

KARLUK, Rıdvan. **Küreselleşen Dünyada Uluslararası Kuruluşlar**, Beta Basım, İstanbul 2007.

Karns, Margaret P. ve Karen A. Mingst. **International Organizations: The Politics and Processes of Global Governance**, Lynne Rienner Publishers, Colorado 2004.

Kasım, Kamer. “AGİT: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı”, **Uluslararası Örgütler ve Türkiye**, Şaban H. Çalış, Birol Akgün ve Önder Kutlu (Ed.), Çizgi Kitabevi, Konya 2006, s. 309-329.

Kasım, Kamer: **Soğuk Savaş Sonrası Kafkasya**, USAK Yayınları, Ankara 2011.

Kenar, Nesrin. “Bosna-Hersek Savaşı”, **Balkanlar El Kitabı, Cilt II: Çağdaş Balkanlar**, Osman Karatay ve Bilgehan A. Gökdağ (Der.), KaraM&Vadi, Ankara 2007, s. 169-192.

Kesgin, Serdar. “NATO ve Karadeniz”, **Uluslararası Mücadelenin Yeni Odağı Karadeniz** (Derleyenler: Osman Metin Öztürk ve Yalçın Sarıkaya), BRC Basım, Ankara 2005, s. 121-138.

Kesgin, Serdar. **NATO-Rusya İlişkileri**, Giresun Üniversitesi Karadeniz Stratejik Araştırma ve Uygulama Merkezi (KARASAM), Giresun 2009.

King, Charles. **Karadeniz**, Kitap Yayınevi, İstanbul 2008, (Çev. Zülal KILIÇ).

Kınıklıoğlu, Suat. “Karadeniz’de Bölgesel Arayışlar ve Zihinsel Altyapıları”, **Stratejik Analiz**, S. 73, Mayıs 2006, s. 50-56.

Klabbers, Jan. **An Introduction to International Institutional Law**, Cambridge University Press, Cambridge 2005.

Klympush-Tsintsadze, Ivanna. “Cooperative Efforts in the Black Sea Region”, **The Black Sea Region: Cooperation and Security Building**, Oleksandr Pavliuk ve Ivanna Klympush-Tsintsadze (Ed.), EastWest Institute (EWI), New York 2004, s. 27-60.

Koçer, Gökhan. “Karadeniz’in Güvenliği: Uluslararası Yapılanmalar ve Türkiye”, **Gazi Akademik Bakış**, C. 1, S. 1, Kış 2007, s. 195-217.

Koçer, Gökhan. “Savaşın Genel Sonuçları”, **Türk Dış Politikası (1919-2008)**, Haydar Çakmak (Ed.), Barış Platin Kitap, Ankara 2008, s. 413-416.

Kodaman, Bayram. “Uluslararası Durum”, **Türk Dış Politikası (1919-2008)**, Haydar Çakmak (Ed.), Barış Platin Kitap, Ankara 2008, s. 63-68.

Kolobov, Oleg A., Aleksandr A. Kornilov ve Fatih ÖZBAY. **Çağdaş Türk-Rus İlişkileri: Sorunlar ve İşbirliği Alanları (1992-2005)**, TASAM Yayınları, İstanbul 2006 (Çev. Elnur Osmanov, Vügar İmanov ve Ramil Memedov).

Kona, Gamze Güngörmüş. "The Black Sea Economic Cooperation Organization (The BSECO) and Turkey", **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (5)**, 2003/1, s. 39-54.

Kovalsky, Nikolai. "Russia and the Black Sea Realities", **Politics of the Black Sea: Dynamics of Cooperation and Conflict**, Tunç Aybak (Ed.), I. B. Tauris & Co. Ltd., London 2001, s. 163-180.

Köylü, Murat. "NATO'nun Karadeniz Politikaları", **21. Yüzyıl**, S. 7, Ekim-Kasım-Aralık 2008, s. 135-164.

Kratochvil, Friedrich ve John Gerard Ruggie. "International Organization: A State of the Art on an Art of the State", **International Organization and Global Governance: A Reader**, Friedrich Kratochvil ve Edward D. Mansfield (Ed.), Pearson Longman, New York 1994, s. 37-52.

Kuran, Selami. **Uluslararası Deniz Hukuku**, Arıkan Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 2006.

Ladi, Stella. "Good Governance and Public Administration Reform in Black Sea Economic Cooperation (BSEC) Member States", http://convention3.allacademic.com/one/www/research/index.php?cmd=www_search&offset=0&limit=5&multi_search_search_mode=publication&multi_search_publication_fulltext_mod=fulltext&textfield_submit=true&search_module=multi_search&search=Search&search_field=title_idx&fulltext_search=%3Cb%3EGood+Governance+and+Modernization+of+Public+Administration+at+Black+Sea+Economic+Cooperation+%28BSEC%29+Member+States%3C%2Fb%3E&PHPSESSID=de42e5769cbd11f9788ad36fdf2feda4.

Levi, Werner. **Contemporary International Law: A Concise Introduction**, Westview Press, Colorado 1991.

Malanczuk, Peter. **Akehurst's Modern Introduction To International Law**, Routledge, London and New York 1999.

Mandacı, Nazif. "Balkanlar ile İlişkiler", **Türk Dış Politikası (1919-2008)**, Haydar Çakmak (Ed.), Barış Platin Kitap, Ankara 2008, s. 821-833.

Meray, Seha L. "Birleşmiş Milletler Hizmetinde Uğranılan Cismanî Zararın Tazmini Meselesi", **AÜSBFD**, 1954, C. IX, S. 1, s. 85-134.

Meray, Seha L. "Birleşmiş Milletler Üyeliğinden Çekilme ve Endonezya Örneği", **AÜSBFD**, C. 20 (1965), S. 2, s. 419-440.

Meray, Seha L. **Uluslararası Hukuk ve Uluslararası Örgütler**, Ankara Üniversitesi Basımevi, AÜSBF Yayınları No: 399, Ankara 1977.

Micu, Nicolae. "Black Sea Economic Co-Operation (BSEC) as a Confidence-Building Measure", **Perceptions**, Volume I, Number 4, December-February 1996/97, s. 68-75.

Mollamehmetoğlu, Ahmet Şefik. **Argonotlardan ABD'ye Sömürgecilerin Altın Post Sevdası: Avrasya'nın Kilidi Karadeniz**, Dama Yayınları, Ankara 2010.

Moshes, Arkady. "Littoral States and Region Building Around the Black Sea", **The Black Sea Region: Cooperation and Security Building**, Oleksandr Pavliuk ve Ivanna Klympush-Tsintsadze (Ed.), EastWest Institute (EWI), New York 2004, s. 61-85.

Mujezinoviç, Mirzet. "Sırplarla Yaşamak İsteyen Kalmadı: Karadağ Ayrıldı", <http://www.usakgundem.com/yorum/72/sirplarla-yasamak-isteyen-kalmadi-karadag-ayrildi.html>.

Oğan, Sinan. “Güç Mücadelesinde Kadife Devrim Modası: Gürcistan Örneği”, **Turuncu Devrimler SOROS’un Yeni Dünya Düzeni: ‘İkinci El Demokrasi’ ve Neo-Conlar** (Derleyen: Sinan Oğan), Birharf Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 210-229.

Oğan, Sinan. “Ukrayna’da Turuncu Devrim”, **Turuncu Devrimler SOROS’un Yeni Dünya Düzeni: ‘İkinci El Demokrasi’ ve Neo-Conlar** (Derleyen: Sinan Oğan), Birharf Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 230-257.

Oğan, Sinan. “11 Eylül Sonrası Türk Dış Politikasında Rusya”, **Rusya Stratejik Araştırmaları 1** (Editör: İhsan Çomak), TASAM Yayınları, İstanbul 2006, s. 187-206.

Oğan, Sinan. “Küresel Mücadelenin Yeni Alanı: Karadeniz ve Montrö Anlaşması”, <http://www.turksam.org/tr/a907.html>.

Oğan, Sinan. “Lavrov TÜRKSAM’ın Önerisini Destekledi: KİP Yerine KEİ Dedi”, <http://www.turksam.org/tr/a1474.html>.

Oğan, Sinan. “Dimitri Medvedev’in Türkiye Ziyareti ve Türk-Rus İlişkilerinin Perspektifleri”, <http://www.turksam.org/tr/a2024.html>.

Oktay, Emel Osmançavuşoğlu. “Karadeniz Bölgesi’nde İşbirliği ve Avrupa Birliği’nin Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü’ne Yaklaşımı”, **Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C. 21, S. 1, 2003, s. 243-253.

Oktay, Emel G. “Türkiye’nin Avrasya’da Çok Taraflı Girişimlerine Bir Örnek: Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü”, **Türkiye’nin Avrasya Macerası 1989-2006 (Avrasya Üçlemesi II)**, Mustafa Aydın (Der.), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2007, s. 213-240.

Olçar, Kemal. **Karadeniz Politikaları ve Türkiye-Ukrayna Stratejik İlişkileri**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2007.

Oran, Baskın. “1945-1960 Dönemin Bilançosu”, **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (Cilt I: 1919-1980)**, Baskın Oran (Ed.), İletişim Yayınları, İstanbul 2005, s. 479-498.

Öraz, Seçil ve Deniz Kırçalı. “Demokrasiye Geçiş Çalışmalarında Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü”, **Turuncu Devrimler SOROS’un Yeni Dünya Düzeni: ‘İkinci El Demokrasi’ ve Neo-Conlar** (Derleyen: Sinan Oğan), Birharf Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 135-167.

Özarslan, Bahadır Bumin. “Karadeniz’in Yeni Jeopolitiğinin Türkiye’nin Güvenlik Anlayışı Üzerine Etkileri”, **21. Yüzyıl**, Aralık 2010, S. 24, s. 7-16.

Özarslan, Bahadır Bumin. “Karadeniz’de Türk-Rus İttifakı”, **21. Yüzyıl**, Şubat 2011, S. 26, s. 67-72.

Özarslan, Bahadır Bumin. “Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü’nde Güvenlik İşbirliği”, **21. Yüzyıl**, Ekim 2011, S. 34, s. 87-94.

Özbay, Fatih. “Türkiye-Rusya İlişkileri: Stratejik Ortaklık mı?”, **21. Yüzyılda Çağdaş Türk Dış Politikası ve Diplomasisi** (Editör: Hasret Çomak), Umuttepe Yayınları, Kocaeli 2010, s. 301-312.

Özcan, Sevinç A. **Bir Sovyet Mirası: Rus Azınlıklar**, Küre Yayınları, İstanbul 2005.

Özdağ, Ümit. “Türkiye’nin Bağımsızlığına Saldırının Parçası Olarak Türk Ordusu’nda Rusçu-Avrasyacı Klik İddiaları”, **21. Yüzyıl**, S. 7, Ekim-Kasım-Aralık 2008, s. 3-26.

Özdağdeviren, Nazif K. ve Orhan Ertunç. **Karadeniz Ekonomik İşbirliği ve Türkiye**, Harp Akademileri Basım Evi, İstanbul 1995.

Özersay, Kudret. **Türk Boğazlarından Geçiş Rejimi**, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara 1999.

Özgöker, Uğur. **Uluslararası Siyasi Askeri ve Ekonomik Örgütler**, DER Yayınları, İstanbul 2006.

Özkan, Gürsel. “Avrupa Birliği Hukuku ve Milli Egemenliğin Devri”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 10, S. 1-2, 2002, s. 57-89.

Özkan, Işıl. “Avrupa Topluluğu (Birliği) Hukuku İle Üye Devletler Ulusal Hukukları Arasındaki İlişkiler”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Prof. Dr. Aslan Gündüz’ün Anısına Armağan**, S. 1-2/2005-2006, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 2007, s. 271-300.

Özman, Aydoğan. **Deniz Hukuku I**, Turhan Kitabevi, Ankara 2006.

Özmen, Süleyman. **İsrail ve Etnik Dini Çatışmalar**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2006.

Öztürk, Osman Metin. **Rusya Federasyonu Askerî Doktrini**, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara 2001.

Öztürk, Osman Metin. **Amerika Çökerken Yeni Kutuplaşma**, Fark Yayınları, Ankara 2007.

Pavliuk, Oleksandr. “The Black Sea Economic Cooperation: Will Hopes Become Reality?”, **Subregional Cooperation in the New Europe: Building Security, Prosperity and Solidarity from the Barents to the Black Sea**, Andrew Cottey (Ed.), MacMillan Pres Ltd., London 1999, s. 128-150.

Pavliuk, Oleksandr. "Introduction", **The Black Sea Region: Cooperation and Security Building**, Oleksandr Pavliuk ve Ivanna Klympush-Tsintsadze (Ed.), EastWest Institute (EWI), New York 2004, s. 3-12.

Pazarcı, Hüseyin. "Uluslararası Örgütlerin İşlevleri", **Prof. Dr. Ahmet Şükrü Esmer'e Armağan**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 468, Ankara, s. 249-258.

Pazarcı, Hüseyin. **Uluslararası Hukuk Dersleri I. Kitap**, Turhan Kitabevi, Ankara 2004.

Pazarcı, Hüseyin. **Uluslararası Hukuk Dersleri II. Kitap**, Turhan Kitabevi, Ankara 2005.

Pazarcı, Hüseyin. **Uluslararası Hukuk Dersleri III. Kitap**, Turhan Kitabevi, Ankara 1999.

Pease, Kelly-Kate S. **International Organizations: Perspectives On Governance In The Twenty-First Century**, Prentice Hall, New Jersey 2003.

Permanent International Secretariat, **BSEC Handbook of Documents**, V. 1, İstanbul 1995

Permanent International Secretariat, **BSEC Handbook of Documents**, V. 2, İstanbul 1996

Permanent International Secretariat, **BSEC Handbook of Documents**, V. 3, İstanbul 1998

Permanent International Secretariat, **BSEC Handbook of Documents**, V. 4, İstanbul 2000

Pevehouse, Jon, Timothy Nordstrom ve Kevin Warnke. "International Governmental Organizations", **The Politics of Global Governance: International Organizations in an Interdependent World**, Paul F. Diehl (Ed.), Lynne Rienner Publishers, Colorado 2005, s. 9-24.

Potter, Pitman, B. **An Introduction to the Study of International Organization**, D. Appleton-Century Company, New York 1935.

Prevelakis, George. "The Geopolitics of the Black Sea Region", **Southeast European and Black Sea Studies**, V. 1, N. 3, s. 148-152, (September 2001).

Rittberger, Volker, Bernard Zangi ve Matthias Staisch. **International Organization: Polity, Politics and Policies**, Palgrave MacMillan, New York 2006.

Sadege, Mireille. "Fransa'nın NATO Entegre Sistemine Geri Dönüşü", **21. Yüzyıl**, Ocak-Haziran 2009, C. 3, S. 8-9, s. 255-264.

Samancı, Uğur. "Uluslararası Adalet Divanının Kosova'nın Bağımsızlık İlanına İlişkin Danışma Görüşü", **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 11, Sayı: 2, 2009, s. 123-194.

Sarıkaya, Yalçın. "Tarihten Günümüze Rusya-İran İlişkileri: Çatışma ve İşbirliği", **I. Türk-Rus Ortak Karadeniz Sempozyumu Bildirileri** (Yayına Hazırlayanlar: Pınar Yürür, Yalçın Sarıkaya ve Aigerim Shilibekova), Giresun Üniversitesi Karadeniz Stratejik Araştırma ve Uygulama Merkezi, Giresun 2008, s. 223-232.

Sarıkaya, Yalçın. "21. Yüzyılın İlk On Yılında Türkiye-Rusya İlişkileri", **III. Karadeniz Uluslararası Sempozyumu "Karadeniz Yararlanıcıları" Sempozyum Bildirileri** (Yayına Hazırlayanlar: Yalçın Sarıkaya, Fatma Çoban ve Gül Sarıkaya), Giresun Üniversitesi Karadeniz Stratejik Araştırma ve Uygulama Merkezi, Giresun 2010, s. 37-41.

Savaşan, Fatih ve Şenol Duman. “G7/G8: Zirve Yoluyla Bir Uluslararası Platform”, **Uluslararası Örgütler ve Türkiye**, Şaban H. Çalış, Birol Akgün ve Önder Kutlu (Ed.), Çizgi Kitabevi, Konya 2006, s. 697-721.

Sayan, Serdar. **The Black Sea Economic Cooperation Project: A Substitute for or a Complement to Globalization Efforts in the Middle East and the Balkans?**, Working Paper No: 9806, Economic Research Forum, Cairo-Egypt 1998.

Sayan, Serdar. “The Contribution of the Black Sea Economic Cooperation Organisation to Regional Development”, **South-East Europe Review for Labour and Social Affairs**, Issue: 02/2002, s. 25-33.

Schermers, Henry G. ve Niels M. Blokker. **International Institutional Law: Unity Within Diversity**, Martinus Nijhoff Publishers, The Hague/London/Boston 1995.

Shaw, Malcolm N. **International Law**, Cambridge University Press, Cambridge 2001.

Simao, Licinia ve Maria Raquel Freire. “The EU’s Neighborhood Policy and the South Caucasus: Unfolding New Patterns of Cooperation”, **Caucasian Review of International Affairs**, Vol. 2(4), Autumn 2008, s. 47-61.

Slomanson, William R. **Fundamental Perspectives on International Law**, Wadsworth/Thomson Learning, Belmont 2003.

Somuncuoğlu, Anar. “Moldova’da ‘Sessiz’ Devrim”, **Turuncu Devrimler SOROS’un Yeni Dünya Düzeni: ‘İkinci El Demokrasi’ ve Neo-Conlar** (Derleyen: Sinan Oğan), Birharf Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 272-289.

Sönmezoğlu, Faruk. “Uluslararası Durum”, **Türk Dış Politikası (1919-2008)**, Haydar Çakmak (Ed.), Barış Platin Kitap, Ankara 2008, s. 147-154.

Stribis, Ioannis. “The Evolving Security Concern in the Black Sea Economic Cooperation”, **Southeast European and Black Sea Studies**, Vol. 3, No. 3, September 2003, s. 130-162.

Stribis, Ioannis. **Participation in International Organisations and Institutional Renewal**, International Black Centre for Black Sea Studies, Athens 2008.

Stribis, Ioannis. **Pooling Forces in Protecting the Black Sea Marine Environment: Actors and Actions**, International Black Centre for Black Sea Studies, Athens 2009.

Stribis, Ioannis ve Dimitrios Karabelas. **The BSEC at Fifteen: Key Documents, 1992-2007**, International Black Centre for Black Sea Studies, Athens 2007.

Summers, Lionel M. **The International Law of Peace**, Oceana Publications, USA 1972.

Sur, Melda. **Uluslararası Hukukun Esasları**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 2008.

Şahin, Mehmet. “Arap Birliği Örgütü”, **Uluslararası Örgütler ve Türkiye**, Şaban H. Çalış, Birol Akgün ve Önder Kutlu (Ed.), Çizgi Kitabevi, Konya 2006, s. 535-554.

Şahinoğlu, Elhan. “ ‘Ermenistan Açılımının’ Türkiye-Azerbaycan İlişkilerindeki Etkileri”, **21. Yüzyıl**, Temmuz 2010, S. 19, s. 73-80.

Şen, Ali. “Uluslararası Güvenlikte Ekonomik Faktörler: Türkiye’nin Bölgesel Ekonomik Entegrasyonlardaki Etkinliği ve Bölge Barışına Katkısı”, **Polis Bilimleri Dergisi**, C. 5 (2), s. 109-129.

Şimşek, Engin. “On the Question of Whether International Organizations Are Bound by International Law”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Prof. Dr. Aslan Gündüz’ün Anısına Armağan**, S. 1-2/2005-2006, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 2007, s. 367-410.

Tangör, Burak. “Avrupa Entegrasyonu ve Karadeniz”, **Uluslararası Mücadelenin Yeni Odağı Karadeniz**, Osman Metin Öztürk ve Yalçın Sarıkaya (Der.), BRC Basım, Ankara 2005, s. 57-77.

Tangör, Burak. **Avrupa Güvenlik Yönetişimi Bosna, Kosova ve Makedonya Krizleri**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2008.

Tanrısever, Oktay Fırat. “Sovyet Sonrası Dönemde Rusya’nın Karadeniz Politikası”, **Avrasya Dosyası, “Karadeniz’in Yeni Jeopolitiği”**, Ocak-Şubat-Mart-Nisan 2007, C. 13, S. 1, s. 173-190.

Tayfur, M. Fatih. “Turkish Foreign Policy towards the Euro-Mediterranean Partnership and the Black Sea Economic Cooperation: A Comparative Analysis”, **Foreign Policy (Dış Politika)**, Issue: 1-4/1999, s. 48-63.

Tekinalp, Gülören, Ünal Tekinalp, Yeşim M. Atamer, Bertil Emrah Oder, Burak Oder ve Gül Okutan. **Avrupa Birliği Hukuku**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 2000.

Tellal, Erel. “1945-1960 SSCB’yle İlişkiler”, **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (Cilt I: 1919-1980)**, Baskın Oran (Ed.), İletişim Yayınları, İstanbul 2005, s. 499-521.

Toluner, Sevin. **Milletlerarası Hukuk Dersleri**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 1996.

Toluner, Sevin. **Türkiye'nin Bazı Dış Politika Sorunları**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 2004.

Tsantoulis, Yannis. **Black Sea Synergy and Eastern Partnership: Different Centres of Gravity, Complementarity or Confusing Signals?**, International Centre for Black Sea Studies, Athens 2009.

Ulusoy, Belkıs ve Okan Yeşilot. “Avrasya Coğrafyasında Sivil Devrimler ve Rusya-ABD Mücadelesi”, **Turuncu Devrimler SOROS’un Yeni Dünya Düzeni: ‘İkinci El Demokrasi’ ve Neo-Conlar** (Derleyen: Sinan Oğan), Birharf Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 178-195.

Ulusoy, Hasan. “A New Formation in the Black Sea: BLACKSEAFOR”, **Perceptions**, Volume VI, N. 4, December 2001-February 2002, s. 97-106.

Uzgel, İlhan. “1980-1990 ABD ve NATO’yla İlişkiler”, **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (Cilt II: 1980-2001)**, Baskın Oran (Ed.), İletişim Yayınları, İstanbul 2005, s. 34-82.

Uzgel, İlhan. “1990-2001 Balkanlarla İlişkiler”, **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (Cilt II: 1980-2001)**, Baskın Oran (Ed.), İletişim Yayınları, İstanbul 2005, s. 481-523.

Uzun, Elif. **Milletlerarası Hukuka Aykırı Eylemlerinden Dolayı Devletin Sorumluluğu**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 2007.

Ülger, İrfan Kaya. **Avrupa Birliği El Kitabı (Kavramlar-Kurumlar-Kişiler)**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2003.

Ünal, Şeref. **Uluslararası Hukuk**, Yetkin Yayınları, Ankara 2005.

Vallinakis, Yannis. **The Black Sea Region: Challenges and Opportunities for Europe**, Chaillot Paper 36, Institute for Security Studies of WEU, 1999.

Vank, M. Deniz. **Boğazların Hukuki Rejimi ve Türk Boğazları**, US-A Yayıncılık, Ankara 1998.

Veremis, Thanos. “The Involvement of the International Center for Black Sea Studies in the Policy-making and Cooperation Process within the Black Sea Economic Cooperation Framework: The Role of a Think-tank in the BSEC Region”, **Southeastern European and Black Sea Studies**, V. 6, No. 2, June 2006, s. 153-156.

Virally, Michel. “Definition and Classification of International Organizations: A Legal Approach”, **The Concept of International Organization**, Georges Abi-Saab (Ed.), UNESCO, Paris 1981, s. 50-66.

Voitovich, Sergei A. **International Economic Organizations in the International Legal Process**, Martinus Nijhoff Publishers, The Netherlands 1995.

Yalçinkaya, Alâeddin. “Karadeniz Ekonomik İşbirliği’nin Türkiye ve Bölge Potansiyeline Gerçekçi Adaptasyonu”, **Küreselleşme ve Türkiye’nin Dış Ekonomik İlişkileri, 2004 Türkiye İktisat Kongresi Tebliğ Sunuşları**, DPT Yayınları, Ankara 2004, s. 1-37.

Yalçinkaya, Alâeddin. **Kafkasya’da Siyasi Gelişmeler: Etnik Düğünden Küresel Kördüğümüne**, Lalezar Kitabevi, Ankara 2006.

Yalçinkaya, Alâeddin. “Değişen Dünyaya Uyum Açısından Türkiye Merkezli Uluslararası Örgütler: KEİ, EİT ve D-8 Örnekleri”, **Değişen Dünyada Uluslararası İlişkiler** (Editör: İdris Bal), Lalezar Kitabevi, Ankara 2008, s. 345-380.

Yapıcı, Merve İrem. **Rus Dış Politikasını Oluşturan İç Etkenler: Yeltsin ve Putin Dönemleri**, USAK Yayınları, Ankara 2010.

Yavuz, Celalettin. “ABD’nin Karadeniz’e Çıkma ve Montreux Boğazlar Sözleşmesi’ni Aşma Girişimleri”, <http://www.turksam.org/tr/yazdir1458.html>.

Yeniçeri, Özcan. **Bugünden Yarına Türk Dünyasına Stratejik Bakış**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2008.

YILMAZ, Türel. **Uluslararası Politikada Ortadoğu**, Akçağ Yayınları, Ankara 2004.

Yılmaz, Sait. “Karadeniz’de Değişen Dengeler ve Türkiye”, **Karadeniz Araştırmaları**, S. 15, Güz 2007, s. 45-66.

Yılmaz, Meşküre. “Amerika’nın Olmadığı Deniz: Karadeniz”, **21. Yüzyıl**, S. 23, Kasım 2010, s. 51-58.

Yürür, Pınar. “Doğu Avrupa ve Balkanlarda Amerika Destekli Sivil Toplum Direnişleri”, **Turuncu Devrimler SOROS’un Yeni Dünya Düzeni: ‘İkinci El Demokrasi’ ve Neo-Conlar** (Derleyen: Sinan Oğan), Birharf Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 168-177.

Арзуманян, Гачик Григорьевич ve Сергей Николаевич Гончаренко. “Экономическое Сотрудничество в Черноморском Регионе и Интеграция Инновационных Технологий”, **Мировая экономика и Международные отношения**, 2001 (4), s. 96-100, (Arzumanyan, Gaçik Grigoryeviç ve Sergey Nikolayeviç Gonçarenko. “Karadeniz Bölgesinde Ekonomik İşbirliği ve Yeni Teknoloji Entegrasyonu”, **Dünya Ekonomisi ve Uluslararası İlişkiler**).

Бекашев, К. А. “Право Международных Организаций”, **Международное Публичное Право**, К. А. Бекашев (Ответственный редактор), Проспект,

Москва 2009, s. 353-406, (Bekyaşev, K. A. “Uluslararası Örgütler Hukuku”, **Uluslararası Kamu Hukuku**, K. A. Bekyaşev (Baş redaktör), Prospekt, Moskova 2009).

Борисенко, Е. Н., И. В. Шевченко ve С. М. Евдокимов. **Черноморское Экономическое Сотрудничество: Состояние и Перспективы**, Советская Кубань, Краснодар 2000 (Borisenko, YE. N., İ. V. Şevçenko ve S. M. Yevdokimov. **Karadeniz Ekonomik İşbirliği: Mevcut Durum ve Perspektifler**, Sovyetskaya Kuban, Krasnodar 2000).

Верников, Андрей Владимирович. “Черноморский банк торговли и развития и его роль в регионе”, **Средиземноморье-Черноморье-Каспий: Между Большой Европой и Большим Ближним Востоком**, Н. П. Шмелева, Б. А. Гусейнова ve А. А. Языковой (Под. Ред.), Издательский дом, “Граница”, Москва 2006, s. 119-124, (Vernikov, Andrey Vladimiroviç. “Karadeniz Ticaret ve Kalkınma Bankası ve Bölgedeki Rolü”, **Akdeniz-Karadeniz-Hazar: Büyük Avrupa ile Büyük Yakın Doğu Arası**, N. İ. Şmyelyeva, B. A. Guseynova ve A. A. Yazkovoy (Redaktörler), İzdatelskiy Dom, “Granitsa”, Moskova 2006).

Гончаренко, Сергей Николаевич. “Организация Черноморского экономического сотрудничества: проблемы и перспективы”, **Средиземноморье-Черноморье-Каспий: Между Большой Европой и Большим Ближним Востоком**, Н. П. Шмелева, Б. А. Гусейнова ve А. А. Языковой (Под. Ред.), Издательский дом, “Граница”, Москва 2006, s. 114-118, (Gonçarenko, Sergey Nikolayeviç. “Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü: Sorunlar ve Perspektifler”, **Akdeniz-Karadeniz-Hazar: Büyük Avrupa ile Büyük Yakın Doğu Arası**, N. İ. Şmyelyeva, B. A. Guseynova ve A. A. Yazkovoy (Redaktörler), İzdatelskiy Dom, “Granitsa”, Moskova 2006).

Гриневецкий, Сергей Рафаилович, Сергей Сергеевич Жилтцов ve Игор Сергеевич Зонн. **Черноморский Узел**, Международные отношения, Москва 2007 (Grinyevetskiy, Sergey Rafailoviç, Sergey Sergeyeviç Jiltsov ve İgor

Sergeyeviç Zonn. **Karadeniz Düğümü**, Mejdunarodniye Otnoşeniya, Moskova 2007).

Гриневецкий, Сергей Рафаилович, Сергей Сергеевич Жилтцов ve Игор Сергеевич Зонн. **Геополитическое Казино Причерноморья**, Восток-Запад, Москва 2009; (Grinyevetskiy, Sergey Rafailoviç, Sergey Sergeyeviç Jiltsov ve İgor Sergeyeviç Zonn. **Karadeniz’de Jeopolitik Kumarhane**, Vostok-Zapad, Moskova 2009).

Ковалев, А. А. **Международное экономическое право и правовое регулирование международной экономической деятельности**, Научная книга, Москва 2007 (Kovalyev, A. A. **Uluslararası Ekonomi Hukuku ve Uluslararası Ekonomik Faaliyetlerin Düzenlenmesi Hukuku**, Nauçnaya Kniga, Moskova 2007).

Кудрявцев, А. Ф. “Опыт парламентской ассамблеи организации черноморского экономического сотрудничества в развитии парламентской дипломатии и регионального сотрудничества в евразии”, **Евразийская интеграция: Экономика, Право, Политика 2008**, Но. 3, s. 31-35, (Kudryavtseyev, A. F. “Avrasya’da Parlamenter Diplomasiyi ve Bölgesel İşbirliğini Geliştirmede Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü Parlamenter Asamblesi Tecrübesi”, **Avrasya Entegrasyonu: Ekonomi, Hukuk, Politika 2008**, S. 3).

Кутовой, Е. Г. **Черноморское Экономическое Сотрудничество: Бчера, Сегодня, а Завтра?**, Кубанский госдарственный унивеситет, Краснодар 2004 (Kutovoy, Ye. G. **Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü: Dün, Bugün, ya Yarın?**, Kubanskiy Devlet Üniversitesi, Krasnodar 2004).

Маслов, Андрей Михайлович. “Военно-морское сотрудничество в Черном море”, **Международная жизнь**, 2002, Но. 6, s. 99-105, (Maslov, Andrey Mihayloviç. “Karadeniz’de Deniz Kuvvetleri İşbirliği”, **Mejdunarodnaya jizn**, 2002, S. 6).

Наумов, Александр Олегович. **Международные неправительственные организации в современной мирополитической системе**, Красанд, Москва 2009 (Naumov, Aleksandr Olegoviç: **Çağdaş Dünya Politik Sisteminde Hükümetdışı Uluslararası Örgütler**, Krasand, Moskova 2009).

<http://www.blackseafort.org>

<http://www.boun.edu.tr>

<http://www.bsec-organization.org>

<http://www.bstadb.org>

<http://www.ecosecretariat.org>

<http://www.europa.eu>

<http://www.fatf-gafi.org>

<http://www.g8.utoronto.ca>

<http://www.icbss.org>

<http://www.icj-cij.org>

<http://www.iom.int>

<http://www.mfa.gov.tr>

<http://www.mid.ru>

<http://www.nato.int>

<http://www.oecd.org>

<http://www.osce.org>

<http://www.pabsec.org>

<http://www.secicenter.org>

<http://www.sectsco.org>

<http://www.stabilitypact.org>

<http://www.tbmm.gov.tr>

<http://www.tsk.tr/>

<http://www.tuik.gov.tr>

<http://www.turkkon.org>

<http://www.turksam.org>

<http://www.ubak.gov.tr>

<http://www.un.org>

<http://www.usakgundem.com>